

CORRIGENDA

Strana	Stupac	Red	Stoji:	Treba:
17	lijevi	40 odozgo	XVI.	XIV.
29	desni	13 „	fabri	labri
29	„	30 „	polichie	prolichie
29	„	31 „	nemocji	nemochi
29	„	32 „	se žene	xene
32	„	24 „	Bundesabzug	Bürstenabzug
32	„	24 „	Danklegung	Drucklegung
37	„	4 odozdo	di molti	dimotti
78	„	posljednji	Talijanski	Latinski
83	„	30 odozgo	Chrexevichi	Chnexevichi
85	„	26 „	desantu	despotu
85	„	36 „	desant	despot
93	„	39 „	Emissa Euximi	Amissa Euxini
94	lijevi	7 „	laetitat	latitat
94	„	23 „	factorum	sacrorum
94	desni	6 „	triupha	triumpha
94	„	28 „	Magno	Magistro
110	lijevi	12 odozdo	par	parvis
110	desni	8 odozgo	liciens	ejiciens
110	„	13 odozdo	Broxiego	Boxiego
120	desni ispred 19 odozgo dodati: f. 231: 14. okt. – sv. muč-ce Petke			
120	desni	24 odozgo	febr.	maja (Martinov ovaj podatak izostavlja):
120	desni ispod 26 odozgo dodati: f. 240 : 9. maja – prenos mošti sv. Nikole u Bar.			
237	„	posljednji	XVIII. v.	XVII. v.
246	„	8 odozgo	Cap°	Cap. e
246	„	9 „	giuristione	giuridizione
246	„	10–11 odozgo	le Per(sonaggi) N. N. quale esuditto	li Per(sonaggi) N. N. qual' e suditto
246	„	12 odozgo	scriniamo	scriviamo

ĆIRILSKI RUKOPISI JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

HISTORIJSKI INSTITUT JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

UREDNIK MIHO BARADA, DOPISNI ČLAN JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

VLADIMIR MOŠIN

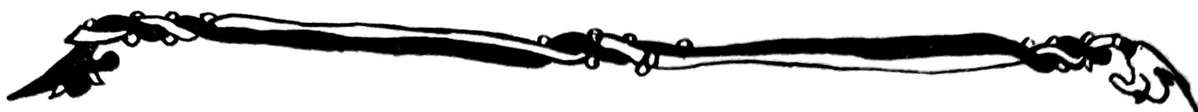
ĆIRILSKI RUKOPISI JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

I. DIO

OPIS RUKOPISA

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

1955

Zbirka ćirilskih rukopisa, koja se čuva u Arhivu Jugoslavenske akademije i koja (zajedno s nekoliko starih štampanih knjiga) prema našem opisu broji 195 spomenika, zauzima časno mjesto među poznatim kolekcijama ove vrste. Ona doduše znatno zaostaje za golemim zbirkama lenjingradske Publične biblioteke, biblioteke Akademije nauka SSSR, moskovskog Rumjancevskog muzeja (sada Publičnaja biblioteka SSSR im. Lenina), moskovskog Istorijskog muzeja i drugih velikih zbiraka u Rusiji, a na Balkanu za negdašnjom zbirkom Narodne biblioteke u Beogradu, koja je izgorjela 6. aprila 1941. godine, a brojila je 1348 rukopisa (prema podacima St. Stanojevića iz 1937. godine; isp. katalog Sv. Matića), za zbirkom sofijske Narodne biblioteke (prema opisu iz 1923. god. imala je 829 brojeva) i zbirkom svetogorskog manastira Hilandara (471 rukopis), a zaostaje i za zbirkama Srpske akademije nauka (prema Stojanovićevu opisu iz 1901. god. imala je 390 rukopisa), Patrijaršijske biblioteke u Beogradu (246 rukopisa, od toga 112 iz XIV.–XVIII. v.) i nove beogradske Narodne biblioteke (272 broja). Međutim ova zbirka prema broju rukopisa stoji pored svetogorskog Zografa (184 rukopisa), rumunjskog Nacionalnog muzeja starina (172 rukopisa), bugarskog sv. Sinoda (156 rukopisa), bečke Nacionalne biblioteke (154 rukopisa), i manastira Dečana (159 rukopisa). Znatno nadmašuje zbirke Matice srpske u Novom Sadu (120), Srpskog seminara beogradskog univerziteta (38), zagrebačke Sveučilišne knjižnice (28), manastirske kolekcije Peći (117), Cetinja (85), Rilskog manastira (119), Plevaljske sv. Trojice (113), rumunjskih manastira, zbirke na Sinaju (35), a i zbirke u inozemstvu – u Pragu (94), Parizu (sada oko 85), Berlinu(75), Londonu (sada 22), Rimu (sada 67, od toga do XVIII. v. 46 rukopisa; pored toga 15 glagoljskih), Dresdenu (6), Leipzigu (8), Münchenu (7). Nije mi poznat broj rukopisa u crkvenom muzeju Srpske pravoslavne crkve u Beogradu (gdje su okupljeni rukopisi manastira Krušedola i drugih manastira razorenih za vrijeme okupacije) i u Gradskom muzeju u Sremskoj Mitrovici, gdje je poslije oslobođenja formirana zbirka od rukopisa sakupljenih po sremskim manastirima.[1]

Međutim, zaostajući po broju za pomenutim većim zbirkama, zagrebačka kolekcija Jugoslavenske akademije ne zaostaje za njima po naučnom značenju, jer u jednu ruku posjeduje veliki broj vrlo starih i vrlo važnih tekstova, a u drugu ruku ona svojim najvećim dijelom sačinjava sadržajnu cjelinu, okupljajući baš južnoslavenske rukopise. Ovi rukopisi vremenski obuhvataju doba od kraja XII. vijeka do naših dana, a teritorijalno – sve krajeve, gdje je živjela južnoslavenska ćirilica. Ima rukopisa bugarskih, makedonskih, srednjovjekovnih srpskih i kasnijih sa područja Srbije, Bosne i Hrvatske, pa spomenika pisanih »bosančicom« s dubrovačkog i poljičkog područja. Sadržajno, kao što je to i u svim ostalim zbirkama starih rukopisa, ovo su većinom knjige religioznog sadržaja, ali pored takvih ima i svjetovnih rukopisa: rječnika, ljekaruša, zakonika, literarnih zbornika i t. d. Pojedini spomenici ove zbirke, obrađeni u studijama Miklošića, Daničića, Sreznjevskog, Lamanskog, Mesića, Jagića, Valjavca, Speranskog, Lavrova, Rešetara, Fanceva i drugih naučenjaka, slavista, historičara i pravnika,[2] već su odavno

[1] Podaci o broju spomenika u zbirkama slavenskih rukopisa navedeni su većinom prema posljednjim štampanim opisima, o kojima vidi: *Е. Карский*, Славянская кирилловская палеография, Ленинград 1928, 9–32. O zbirkama srpskih rukopisa, pored starih radova *Šafarika*, *Majkova*, *Daničića*, *Jagića* i dr. pa *P. Lavrova* (Палеографическое обозрение кирилловскаго письма, Энциклопедия славянской филологии, вып. IV, 1, Петроград 1915–1916) bibliografiju navodi *С. Петковић*, Опис рукописа манастира Крушедола, Сремски Карловци 1914., str. XIV–XVII; vidi podatke kod *Ст. Станојевића*, Историја српског народа у средњем веку, I, О изворима, Београд 1937, 4–16. U bibliografiju Karskog nisu još ušli opisi *V. Ćorovića* i *D. Vuksana* u Spomeniku Srpske akad. LXXXVII i u Zborniku za istoriju Južne Srbije, 1936. Koliko mi je poznato, podaci o zbirkama ćirilskih rukopisa u zemlji prikupljaju se u Institutu za jezik i književnost i u Arheološkom institutu Srpske akademije nauka. Za bugarske zbirke pored radova *Sprostranova*, *Miletiča* i *Coneva*, koji su navedeni u bibliografiji kod Karskog, treba naročito istaknuti drugi tom opisa slavenskih rukopisa sofijske Narodne bobliotеke: *Б. Цонев*, Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека, II, София 1923. Sad je izašao: *Sv. Matić*, Opis rukopisa Narodne biblioteke, SAN, Beograd 1952. Smatram za prijatnu dužnost, da i ovom prilikom izrazim zahvalnost čuvaru zbirke manuskripta Britanskog muzeja u Londonu Mr. S. Schofieldu, konzervatoru odjeljenja manuskripta Nacionalne biblioteke u Parizu Jeanu Porcheru, čuvaru slavenskih rukopisa Vatikanske biblioteke u Rimu Ciru Giannelliju, kao i upravnicima beogradske Univerzitetske biblioteke, beogradske Narodne biblioteke i beogradske Patrijaršijske biblioteke za ljubazno saopćenje podataka o sadašnjem broju rukopisa u tim zbirkama.

[2] Bibliografski su podaci navedeni kod opisa dotičnih rukopisa.

postali svjetski čuveni, kao što su Trnovsko evanđelje i Bugarski oktoih, Ilovička krmčija i Poljički statut, Mihanovićeva Aleksandrija, Zagrebački rodoslov i više drugih.

Osnovni fond ćirilske kolekcije Jugoslavenske akademije čine tri velike zbirke, nabavljene još u prošlom stoljeću: Kukuljevićeva, Mihanovićeva i Verkovićeva.

Kukuljevićevu zbirku otkupila je Jugoslavenska akademija o trošku biskupa Josipa Jurja Strossmayera odmah kod svog osnutka, 1861.–1867. Ivan Kukuljević Sakcinski (1816–1889), jedan od prvaka Hrvatskog preporoda, književnik i povjesničar, osnivač i predsjednik Društva za jugoslavensku povjesnicu i dugogodišnji predsjednik Matice Hrvatske, kroz čitav je svoj život strastveno sakupljao starine, u prvom redu rukopise i isprave, a njegova slava kao jednog od stupova narodnog preporoda, naučni ugled i veze kao izdavača Arkiva za povjesnicu jugoslavensku, a donekle i položaj velikog župana zagrebačkog, mnogo su mu olakšavali taj posao.[3] Katalog njegove kolekcije rukopisa, koji sadržava 1271 broj, ima 59 ćirilskih rukopisa, pokupljenih po manastirima, općinama, privatnim kućama i t. d. Dosta je mnogo liturgijskih ćirilskih rukopisa prikupio iz Slavonije i sa Korduna, mnogo je spomenika donio iz Poljica, iz južne Dalmacije do Dubrovnika, pa i iz crnogorskog Primorja, odakle je na pr. donesen Paštrovski spisak Dušanova zakonodavstva mlađe redakcije. Kao naučenjak i historičar Kukuljević nije pravio razliku između lijepih i neuglednih spomenika, već je prikupljao sve, što je imalo biljeg starine i povijesnu ili književnu zanimljivost, te je svoju kolekciju lijepo čuvao: uvezivao je spomenike u tvrdi uvez ili u omote, raspoređivao u grupe po materiji i sistematski ih katalogizirao. Kukuljevićeva je kolekcija djelomično prikazana u V. svesci Arkiva za povjesnicu jugoslavensku; nažalost, od ćirilskih rukopisa ovdje su navedeni samo »rukopisi pisani bosansko-hrvatskom ćirilicom«, dok su rukopisi srpski i staroslavenski izostavljeni.[4]

Mihanovićeva zbirka došla je u Jugoslavensku akademiju približno u isto vrijeme kada i Kukuljevićeva, t. j. na kraju šezdesetih godina, kad je te rukopise od jednog Mihanovićeva rođaka otkupio biskup Strossmayer. Već je 1867. god. Daničić pisao Jagiću, da su Mihanovićevi rukopisi u Akademiji. Pravnik po struci i diplomata po službi (bio je austrijski konzul u Beogradu i u Solunu, kasnije u Trapezuntu, Smirni, Carigradu, Bukureštu i dr.) Mihanović (1796–1861) je od mladosti, iz doba, kad se družio s Kopitarom, Davidovićem, Frušićem i Vukom, imao interesovanja za filologiju, pa je i sam kasnije napisao raspravu o srodnosti sanskrta sa slavenskim jezicima. Južnoslavenske rukopise sakupljao je uglavnom za vrijeme svog putovanja kroz Makedoniju za Solun i za vrijeme svog boravka u Solunu. Grigorović je za vrijeme svog putovanja po Balkanu 1844.–1846. bio kod Mihanovića u Solunu i pregledavao njegovu zbirku, u kojoj je u to vrijeme bilo 25 rukopisa, koji su, prema Grigoroviću, potjecali većinom iz Skoplja.[5] Zaista na više rukopisa iz Mihanovićeve kolekcije nalazimo bilješke, koje svjedoče o provenijenciji spomenika iz Lesnovskog ili Pčinjskog manastira kod Kratova, iz Skoplja i Markova manastira blizu njega, i iz Sv. Gore. Dok je Kukuljević sakupljao svaki spomenik staroga pisma, bez obzira na njegovu starost, veličinu i ljepotu, Mihanović je sabirao samo uglednije rukopise, pa su se tako u njegovoj zbirci našli spomenici uglavnom od XIII. do XV. vijeka, a među njima je bilo takvih, kao što je Trnovsko evanđelje, Ilovička krmčija, Aleksandrija, Varlaam i Joasaf i nekoliko prologa iz XIV. vijeka. Nažalost, možda pijetet prema izgledu starine, a možda i nehaj, nisu dali ni samom Mihanoviću, ni njegovim nasljednicima, da restauriraju rukopise, te su mnogi od njih bili do posljednjeg vremena u dosta jadnom stanju: s razderanim hrptom, otkinutim koricama, izgužvanim, pa i poderanim listovima. Stara je kartoteka Mihanovićeve zbirke u Jugoslavenskoj akademiji brojila 38 rukopisa, ali je već odavno nestao br. 17 – neko evanđelje, na kartici kojeg zabilježeno je »deest«.

Treća zbirka, Verkovića (1827–1893), prema kartoteci brojila je 17 rukopisa, ali je možda bila nešto veća, jer i sada rukopisi te zbirke zauzimaju 20 brojeva u ormaru IV d, a čini se, da su iz iste zbirke potekle i neke štampane knjige smještene u druge ormare. Historičar-diletant i sakupljač starina, Verković je 1853. god. bio poslat u Makedoniju kao agent srpske vlade, te je odonda počeo prikupljati po onim krajevima rukopise, prvenstveno za Društvo srpske slovesnosti u Beogradu, a i za sebe. Od 1857. god. stalno se nastanio u Seru, gdje je otvorio antikvarijat, nudeći odande rukopise na prodaju u Beograd, u Rusiju i u druge zemlje. Glavni i najvredniji dio njegove kolekcije otišao je u Rusiju, gdje je bio otkupljen za Publičnu biblioteku (34 rukopisa). Ono što je došlo u Jugoslavensku akademiju, nije ostavilo traga u djelovodnim protokolima. Ovi su rukopisi do 1902. god. ležali u podrumu, dok ih nije pregledao Iljinski, nakon čega su stavljeni u zasebne kutije i smješteni u ormar IV d. Prema oznaci u staroj kartoteci, svi su ovi rukopisi pripadali manastiru Slepči. U prepisci s Račkim Verković prvi put govori o svojim rukopisima iz Slepče (»manastir blizu Bitolja i sela Kruševa«) u pismu iz Sera od 14/26. XII. 1871., upozoravajući na njihovu zanimljivost za slavistiku. Kasnije, u pismu od 7/19. III. 1893. iz Petrograda spominje, da je na putu za Rusiju 1878. ostavio kod Račkog na čuvanje nekoliko rukopisa. Pred odlazak iz

[3] O Kukuljeviću kao historičaru vidi: *T. Smičiklas,* Život i djela Ivana Kukuljevića-Sakcinskoga. Rad Jugoslavenske akademije knj. 110, Zagreb 1892; *S. Šulek,* I. Kukuljević-Sakcinski, Vienac 1899, 489.

[4] Rukopisi hrvatski u knjižnici Ivana Kukuljevića Sakcinskoga u Zagrebu, Arkiv za povjestnicu jugoslavensku, knj. V, Zagreb 1859, 164–185.

[5] O Mihanoviću vidi: *B. Vodnik,* A. Mihanović, Hrvatsko kolo VI, 1910, 24–25; *F. Fancev,* Dokumenti o prvim službama Antuna Mihanovića, Građa za povijest književnosti hrvatske, Zagreb 1940, knj. XV, 311–312; *Fancev,* Školovanje Antuna Mihanovića Petropoljskoga, u članku »Prilozi za povijest književnosti hrvatske«, Nastavni vjesnik, Zagreb 1930–1931, knj. XXXIX, str. 136–164. O Mihanovićevu radu na sakupljanju rukopisa vidi *St. Stanojević,* op. cit. 10, gdje je navedena druga literatura (netočan je podatak, da se u Mihanovićevoj zbirci nalazi čuveno Zografsko evanđelje) i *V. Mošin,* O podrijetlu Mihanovićeve ćirilske zbirke (Slovo IV – u štampi).

Petrograda za Sofiju u pismu od 4. V. 1891. javlja Račkom, da mu šalje još 3 rukopisa, koje nije prodao u Rusiji, da ih priključi onima, što ih je ostavio u Zagrebu. Onda u posljednjem pismu iz Filipopola od 19/29. (sic) VI. 1891. moli Račkog, da ga izvijesti, da li je primio 3 rukopisa poslana iz Petrograda. Dvije godine nakon toga Verković je umro, a uskoro i Rački, pa su rukopisi ostali ležati u podrumu Akademije, dok nije na njih naišao Iljinski. Tada su stavljeni u Akademijinu zbirku rukopisa.[6]

Ta osnovna matica od 110 rukopisa i nekoliko starih štampanih knjiga iz tri navede zbirke narasla je do 1912. god. na 140 komada. Još je Kukuljeviću uspjelo da popuni svoju zbirku s nekoliko brojeva, koji nisu ušli u njegovu kartoteku, kao što su Paštrovski spisak Dušanova zakonika i nekoliko rukopisa Poljičkog statuta, koji još nisu bili poznati Mesiću, ali ih je već iskoristio Jagić. Za vrijeme Daničića došli su u ovu zbirku odlomci bugarskog apostola iz 1277. god. i zbornik Vladislava Gramatika, a kasnije su bili uvršteni i Daničićevi prijepisi nekoliko starih spomenika: srpskih žitija, Hvalova rukopisa, evanđelja Društva srpske slovesnosti br. 1 i dr. Poslije Daničića nije bilo naročito veliko interesovanje za ćirilske spomenike, te izvještaji Arhiva u Ljetopisu Jugoslavenske akademije do prvog svjetskog rata ne navode slučajeve nabavke ćirilskih rukopisa. Tek je u doba Jugoslavije bilo nabavljeno nekoliko važnijih rukopisa, među njima Studenički zbornik s Dušanovim zakonikom i Vlastarovom sintagmom, koji je prof. St. Ivšić dobio od dr. A. Poljanića iz Sarajeva, i makedonski triod iz XIII. vijeka, koji još nije poznat u nauci. Posljednjih godina Arhiv je dobio od mene jedan mali liturgijski rukopis iz Hopova, koji mi je poklonila gđa Milica Popović, kupio je jedno četvoroevanđelje iz poč. XVI. vijeka, jednu sveščicu prijepisa poljičkih privilegija, jedan slaveno-srpski katihizis, dobio je u zamjenu za duplikate knjiga tri rukopisa od akad. Vanje Radauša, među njima jedan triod i dvije bosanske ljekaruše, a među rukopisima iz Milčetićeve ostavštine jedan poljički slovnik i manju zbirku ćirilskih akata. Naposljetku povećao sam broj spomenika izdvajanjem nekoliko različnih rukopisa iz korica, gdje su oni katkada ležali s drugim rukopisima, koji nisu imali s njima nikakve veze, ni hronološke ni sadržajne, zasebnom katalogizacijom Daničićevih neobjavljenih rukopisa iz njegove ostavštine, rekonstruiranjem Hopovskog pomenika od listića slijepljenih u karton za korice i katalogizacijom fragmenata, koji dosada još nisu bili inventirani.

*

Pojedini spomenici kolekcije, privukli su na sebe pažnju naučenjaka mnogo prije, nego što su došli u Arhiv Jugoslavenske akademije: Ilovička krmčija, koju je Grigorović proučavao još u Solunu kod Mihanovića, rukopisi Poljičkog statuta, koje je za svoje izdanje u Arkivu upotrebio Mesić, dok su oni bili još kod Kukuljevića; apokrifni zbornik iz Kukuljevićeve zbirke objavljen od Jagića u Književniku; 17 Mihanovićevih rukopisa, koje je iskoristio Miklošić za svoj *Lexicon* 1862.–1865. godine; pa i fragmenti bugarskog apostola 1277. god. objavljeni od Hanke u Časopisu Češkog muzeja 1851. god. Svoju pravu slavu stekli su ovi rukopisi u prvim decenijima postojanja Jugoslavenske akademije, kad su Daničić, Jagić, St. Novaković, Lj. Stojanović, Valjavec, Kačanovski punili svojim prilozima Akademijine »Starine«, a ruski slavisti – Sreznjevski, Lamanski, Voskresenski, a kasnije Lavrov, Iljinski, Speranski, Jacimirski i dr. – na svojim naučnim putovanjima po Zapadnoj Evropi specijalno išli u Zagreb radi proučavanja tih rukopisa. U to doba najveću su pažnju privlačili najstariji spomenici zanimljivi s gledišta jezika, književnosti, historije i prava. Proučavanje kasnijih spomenika sa zapadnog područja južnoslavenske ćirilice dobilo je veći zamah tek u posljednje vrijeme: napomenut ću radove Rešetara na dubrovačkom zborniku »Libro od mnozijeh razloga«, pa radove Fanceva, Kolendića i dr. na proučavanju zbornika »Ortus anime ili raj duše«.

Dok su druge velike zbirke južnoslavenskih rukopisa već odavno dobile svoje stručne sistematske opise, rukopisi Jugoslavenske akademije takva opisa još nemaju. Štaviše, nije postojao ni katalog cijele ćirilske zbirke, već tri zasebne sveske s listićima od Mihanovićeve, Kukuljevićeve i Verkovićeve zbirke, često s potpuno pogrešnim naslovima i podacima, te su na osnovu toga zabilježeni kratki naslovi u općem latinskom inventaru kodeksa Jugoslavenske akademije, daleki od iscrpnosti s obzirom na broj, a vrlo približni, pa katkada i potpuno netočni u naslovima, ne govoreći o datiranju. Na početku posljednjeg decenija napravljena je nova dvostruka kartoteka kodeksa u Arhivu Jugoslavenske akademije, »mjesna« i »abecedna«, ali ona niti je potpuna niti točna, a pored toga vrlo je lakonična: samo najkraći naslov rukopisa s približno određenim datumom.

Prvi pokušaj djelomičnog opisivanja zbirke po nekom sistemu preuzeo je 1899. godine episkop Nikanor Ružičić. On je proučavao rukopise Jugoslavenske akademije u toku nekoliko mjeseci. Kako sâm kaže u predgovoru *Opisu*, koji je 1900. god. bio objavljen u 38. knjizi Spomenika Srpske akademije,[7] Ružičić je opisivao samo »rukopise koji su pisani *čistom* ćirilicom«, to jest, izdvojivši sve kasnije zapadne spomenike pisane bosančicom, pa među njima i pomenuti tekst Paštrovskog spiska Dušanova zakonodavstva. Njemu je preostalo samo 66 rukopisa, koje je on datirao od XII. do XVII. vijeka. »Da bi se što više znalo o ovim rukopisima, mi smo ih registrovali, ispisavši poglavlje i sve zapise, koji se u njima nalaze, pa bile savremene rukopisu, ili docnije razne bilješke. Zatim smo bacili i svoje lične poglede na njih i iskazali svoje mišljenje o starosti onih, na kojima nema zapisano kad su pisani. Ovo smo činili na osnovu poređenja rukopisa sa onim rukopisima,

[6] O Verkoviću vidi: *I. Šišmanov,* Glück und Ende einer berühmten literarischen Mystifikation – Veda Slovena (Archiv für slavische Philologie, XXV, 1903, 581); prilozi *V. Deželića, Fra J. Jelenića* i *J. Badalića* u Narodnoj Starini IV, 205–264; *St. Stanojević,* op. cit. 11–12; *N. Radojčić* u Stanojevićevoj Narodnoj enciklopediji.

[7] *Епископ Никанор Ружичић*, Стари српски рукописи у књижници Југославенске академије у Загребу, Споменик Срп. кр. академије XXXVIII, 1900, 129–147 (Opis je podijeljen u tri dijela s posebnim rednim brojevima u svakom, stoga u citatima ispred stranica navedena je rimskom brojkom oznaka odjela.).

koji imaju označene godine, kad su pisani. A često smo pri ovom radu saslušali i mišljenje velikih stručnjaka, kao gg. dr. Račkoga, dr. Valjavca, Tkalčića akademika i drugih, koji su se rado molbi našoj odazivali, i pri razabiranju dosta oštećenih zapisa pomagali nam, čime su nas večnom zahvalnošću obavezali«. Svoj opis rukopisa Ružičić je podijelio u tri dijela: zakonske, crkvenoslužbene i bogoslovsko-historijske. Ružičić nije bio filolog, a još manje paleograf, te nije čudo, što kod najveće marljivosti njegov rad ipak obiluje griješkama, kako u stvarnim podacima, tako i u čitanju zapisa, a pogotovu u datiranju, koje je u ono doba, prije pojave Lavrovljeva djela o južnoslavenskoj paleografiji s albumom datiranih spomenika, pa i prije priručnika Lihačeva i Briqueta za vodene znakove, bilo uopće vrlo nesigurno.

Godine 1904. izašla je u ruskom Filologičeskom vesniku dopuna Ružičićevu katalogu sastavljena od G. Iljinskog, koji je malo prije toga posjetio Zagreb i našao ovdje Verkovićevu kolekciju.[8] U predgovoru on kaže: »Među rukopisima Jugoslavenske akademije u Zagrebu, koji su nedavno uvršteni u katalog i postali pristupačni za naučno istraživanje, nalazi se 15 rukopisa i nekoliko starih štampanih knjiga iz kolekcije Verkovića. Do ljeta 1902. god. oni su se čuvali u podrumu Jugoslavenske akademije, što se najubitačnije odrazilo na njihovu spoljašnjem izgledu. Kojim su putem dospjeli ovi rukopisi u vlasništvo Akademije, nama nažalost nije pošlo za rukom da doznamo, ali, da su oni pripadali Verkoviću, vidi se iz njegovih vlastoručnih zapisa na rukopisima br. 1 i 13.« Petnaest rukopisa te zbirke stručno je opisano s kratkom paleografskom analizom i približnim datiranjem (obično s kolebanjem u okviru od dva stoljeća).

Idući važan datum u historijatu proučavanja zbirke bila je posjeta P. Lavrova, koji je s paleografskog gledišta proučavao te rukopise i načinio više fotografskih snimaka, napose i sa rukopisa pisanih bosančicom. Rezultate svojih studija Lavrov je uključio u svoje »Paleografičeskoe obozrenie kirillovskago pisma« uz više snimaka u Albumu.[9] Nažalost, tu je navedeno samo nekoliko spomenika, datiranih i tipičnih, a pregledani su isključivo s paleografskog gledišta.

Godine 1912. izašao je u *Sborniku* Bugarske akademije nauka katalog svih »ćirilskih rukopisa i starih štampanih knjiga u Zagrebu« od B. Coneva.[10] Posjetivši 1911. god. Zagreb radi proslave 25. godišnjice svoje mature u zagrebačkoj klasičnoj gimnaziji, Conev je ostao ovdje osam dana te je iskoristio to vrijeme za razgledanje ćirilskih rukopisa u Jugoslavenskoj akademiji, u Sveučilišnoj biblioteci i u Kaptolskoj knjižnici s namjerom, da dâ potpuni opis tih rukopisnih zbirki, »da bi se vidjelo kakvi i kakvi ćirilski rukopisi postoje uopće u zagrebačkoj Akademiji i koliko su oni važni napose za nas, kao izvori za našu povijest i jezik«. Kako sâm kaže u predgovoru, vremena je bilo premalo za taj posao, te on nije mogao da ulazi u potankosti, već je gledao da pribilježi samo najvažnije podatke o tim rukopisima i da provjeri ono, što je bilo ranije poznato o njima bilo uopće, bilo u pojedinostima. Pritom Conev zahvaljuje za pojedine priopćene podatke prof. Musiću i Milčetiću, a naročito studentu V. Slavkovu, koji mu je mnogo pomogao. Žurba nije mogla da se ne odrazi na uspjehu rada, koji obiluje netočnostima. Ima rukopisa, koji su dva puta navedeni pod raznim brojevima. U više slučajeva su pogreške u signaturama. Na mnogim mjestima nisu točni podaci o broju listova i o formatu; mnogi su netočni podaci bez provjeravanja preuzeti iz Ružičićeva opisa; naposljetku, glavna je pažnja Coneva bila upravljena prema bugarskim rukopisima, dok su rukopisi pisani bosančicom samo spomenuti. Uza sve te nedostatke prouzrokovane kratkim vremenom i nemogućnošću ličnog proučavanja svakog spomenika, opis Coneva bio je od velike važnosti za nauku, ukoliko je to bio prvi i jedini dosada štampani katalog cijele zbirke i ukoliko je taj katalog izradio stručnjak slavist, koji je već stekao veliko iskustvo u paleografskoj analizi pri svojim ranijim opisima rukopisnih zbiraka u Bugarskoj. Ali, kako taj opis u znatnoj mjeri predstavlja samo katalog, a i uopće daje više kratak pregled nego opis (detaljno se prikazuje samo jedan spomenik – triod IV d 4, kod Coneva br. 50), koji usto obiluje netočnostima, izrada jednog potpunog sistematskog opisa svih ćirilskih rukopisa Jugoslavenske akademije predstavlja najpreči zadatak ne samo za unutarnju potrebu Jugoslavenske akademije i za potrebe jugoslavenske nauke, već i za slavensku filologiju uopće.

*

Kad sam 1947. god. preuzeo upravu Arhiva Jugoslavenske akademije i pri primopredaji utvrdio nesavršenstvo postojećih kataloga s obzirom na ćirilske rukopise, riješio sam se da pristupim sastavljanju njihova sistematskog opisa, dok je moj kolega u Arhivu prof. Vj. Štefanić preuzeo na sebe isti zadatak s obzirom na glagoljske kodekse. Međutim, taj je zadatak bio vezan s drugim – sređivanjem rukopisa i njihovom najnužnijom restauracijom, jer je zbirka ćirilskih rukopisa bila u jadnom stanju. Pored sve pažnje, koju su tim spomenicima poklanjali raniji arhivari, nepostojanje stručnih restauratora i skromna materijalna sredstva Akademije nisu dopuštala da se pristupi sistematskoj restauraciji zbirke. Rukopisi Mihanovićeve zbirke stajali su u ormarima u istom obliku, kako su stigli u Akademiju: s razderanim hrptom, otkinutim koricama, ispalim listovima, katkada umetnutim na krivo mjesto. Već je Ružičić morao konstatirati za neke rukopise da su »nevješti majstori ispreturali listove tako, da je ceo rukopis postao neupotrebljiv«; za jedan rukopis kaže, da u koricama »drvo se zbog starosti troši kao pesak«. Starosti treba pridodati drugi, mnogo važniji uzrok, crvotočinu, koja je upravo harala po Mihanovićevoj zbirci. Na više rukopisa vide se rupice od

[8] *Г. Ильинский,* Рукописи Верковича в Загребской академической библиотеке. Русский филологический вестник II, Варшава 1904, 154–161.

[9] *П. Лавров,* Югославянская палеография, С-Петербург 1904; Палеографические снимки с югославянских рукописей болгарскаго и сербскаго письма, выпуск I, XI–XIV в. С-Петербург 1905; Палеографическое обозрение кирилловскаго письма, Энциклопедия славянской филологии, выпуск IV, 1, Петроград 1915; Альбом снимков с югославянских рукописей болгарскаго и сербскаго письма, Петроград 1916.

[10] *Б. Цоневъ,* Кирилски ръкописи и старопечатни книги въ Загребъ, Сборникъ на Българската академия на наукитѣ, кн. I, София 1912, 1–47.

crva na novim naljepnicama, što svjedoči, da je čitav ormar bio okužen crvotočinom. Mnogo je gore bilo u Verkovićevoj zbirci, za koju je Iljinski već 1902. god. konstatirao, da se nalazi u najgorem stanju. Kod većine rukopisa on navodi slabu očuvanost: otkinute dijelove, od kojih su ostali »pečalnije obrivki«, istrošene listove, koji »imaju neopisivi izgled«, rukopise, koji »po vanjskom izgledu čine strahoviti utisak«, čitave komplekse listova, koji su »potpuno sagnjili te se tekst čita s najvećim naporom«, ili »toliko istrošeni, da kod neopreznog dodira otpadaju čitavi komadi«; za jedan rukopis kaže, da je nemoguće izbrojiti njegove listove, jer je »rukopis bio u vodi i listovi su se toliko zalijepili da ih je nemoguće rastaviti, a da se ne razderu«. Poslije deset godina Conev je pisao, da s obzirom na vanjštinu ćirilski rukopisi Akademije predstavljaju u najvećem dijelu »žalki ostatci ot nekogašna bogata knižnina, kojato za zla čest, ne je mogla da bude spazena v prvičnija si vid; osobeno tužno vpečatlenije pravi Verkovićevata sbirka, v kojato ni jedin rukopis nema zdrav; osven će ne su celi, no i ovaljani, okaljani, a nekoji izgnjili ot vlaga ili sjadeni ot červotočina, drugi pak kato – če v voda daveni«. Za 35 godina poslije te konstatacije stanje se rukopisa još mnogo pogoršalo, čemu su bez sumnje mnogo pridonijele lijepe kutije, u koje su bili spremljeni radi očuvanja najtrošniji komadi, pojedini od kojih bili su još zamotani u papir. Izolacija od čistog zraka i nemogućnost isparivanja vlage znatno su ubrzale proces raspadanja papira i širenja plijesni, koja je čitave rukopise prekrila gustim bijelim slojem.

S velikim kolebanjem i strepnjom pristupio sam reviziji i restauraciji zbirke. Budući da nije postojao zavod za liječenje papira i restauraciju starih rukopisa, kakvi postoje u Parizu, Rimu, Pešti i dr., bio sam kod toga posla upućen samo na svoje skromno teoretsko znanje i pijetet prema spomenicima, te na vještinu knjigovezačkih majstora A. Bekića i D. Punčeca, koje mi je za taj posao stavila na raspoloženje predusretljivost direktora Izdavačkog zavoda Jugoslavenske akademije R. N. Horvata. Nakon nekoliko dezinsekcija ormara s rukopisima radi uništenja crvotočine, uza stalnu pomoć arhivista Vere Hofman uspjelo mi je, da pomoću Vitalux-lampe osušim vlažne rukopise i da obrišem plijesan; da provjerim i ispravim folijaciju, koja je u većini slučajeva bila pogrešna, i da sredim pobrkane listove; da s pomoću kolege asistenta Seida Traljića sistematski prekopiramo iz svih rukopisa na papiru vodene znakove i da ih identificiramo prema priručnicima Lihačeva i Briqueta, a i prema materijalu prikupljenom u Historijskom institutu Jugoslavenske akademije za ediciju filigrana. Kod nekoliko rukopisa posve istrulih od vlage, u nemogućnosti liječenja papira kemijskom metodom, moralo se spasavati preostalo lijepljenjem trulih listova na proziran papir, čime bi se spasila bar jedna strana uz manje vidljiv zalijepljeni tekst. Trošni uvez se popravljao s najvećim nastojanjem, da se očuva sve, što je od njega preostalo. Daske potpuno trule ili izjedene crvotočinom zamijenjene su novima istog oblika, preko kojih je stavljena stara koža. Rukopisi s jednom sačuvanom daskom dobili su drugu novu, pokritu ostacima stare kože, ako su ti postojali. Rukopisi, koji su bili sasvim bez uveza, uvezani su većim dijelom u kožu. U toku dvije godine restaurirano je na takav način 96 rukopisa, u prvom redu ćirilskih, ali i nekoliko latinskih, iza kojih su došli na red glagoljski, koji isto tako zahtijevaju hitnu i marljivu restauraciju. Pri sređivanju rukopisa izdvojio sam iz nekoliko kodeksa dijelove, koji su došli onamo pogrešno, te sam ih stavio pod zaseban broj, isto tako kao i pojedine heterogene fragmente, a od kartona iz korica jednog zbornika rekonstruirao sam mali Hopovski pomenik od 24 lista sa zapisima iz XVI.–XVII. vijeka.

Opis rukopisa izvršio sam prema ovom sistemu:

Redni broj, signatura sadašnja i stara, naslov, literatura, u kojoj se nalaze podaci o dotičnom rukopisu – prvenstveno u katalogu Kukuljevićeve zbirke i u opisima Ružičića, Iljinskog i Coneva; materijal, format, broj listova i podaci o izgubljenim dijelovima; pismo i vodeni znakovi, ornamentika, uvez; sadržaj; zapisi.

U naslovu sam nastojao da po mogućnosti »okrstim« svaki rukopis bilo po navodu njegove provenijencije (Gračanički, Šibenički, Tumanski, Hopovski i t. d.), bilo po njegovu pisaru (Radomirov, Dijaka Dabiživa i t. d.), ili po njegovu vlasniku, prvobitnom, ako je poznat prema zapisu, ili novom (Mihanovićev, Verkovićev, Brlićev, Radaušev i t. d.), bilo po naučenjaku, koji je dotični tekst objavio (Stojanovićev, Ćorovićev i t. d.). Pored toga stavio sam u naslov zaključni sud o recenziji i o datiranju rukopisa.

*

Za karakteristiku jezika služio sam se terminima: bugarska, makedonska, srpska, ruska i moldavska redakcija, a u okviru srpske recenzije užim oznakama raške (svetosavske) i resavske redakcije. Stojim na stajalištu prof. Skoka, da naučna lingvistika treba da prestane sa starom terminologijom, koja je pogodovala »lingvističkom idolopoklonstvu« narodno-romantičkog ili političkog tipa, i da »za lingvistu naučnika južnoslovenski dijalekti čine jednu cjelinu sa lokalnim varijacijama, koje se grupišu geografski i čine među sobom prelaze, nijanse veće ili manje srodnosti«.[11] Za one spomenike, koje je stara slavistika zvala »jusovim spomenicima«, fiksirajući time jednu bitnu zajedničku jezičnu osobinu, apstrahirajući pritom od pitanja smještaja dotične grupe u okvir sadašnjih plemenskih ili političkih cjelina, već je za razdoblje »starocrkvenoslavenske« pismenosti Jagić naglašavao očevidnu činjenicu jezičnog dualizma. Što se tiče kasnijih spomenika, za koje je bio uobičajen termin »srednjobugarski«, istu podvojenost ističu Ščepkin, Kuljbakin, Lavrov i drugi, koji te spomenike dijele na bugarske rukopise trnovske škole i na makedonske tekstove. Taj razlog, kao i naročito nastojanje sadašnje makedonske slavistike, da se makedonski spomenici izdvoje iz opće grupe »srednjobugarskih« tekstova, pobudio me je, da u ovom opisu izdvojim makedonske tekstove u kategoriju zasebne makedonske redakcije, bez obzira na pitanje, da li se na području jusovih spomenika XII.–XIII. vijeka određena jezična svojstva mogu uzeti kao kriterij

[11] *P. Skok*, O bugarskom jeziku u svjetlosti balkanistike, Južnoslavenski filolog XII, 1933, 91 i dalje.

zasebnih jezika ili tek dijalekatskih grupa.[12] Analogno nastojanje za užom diferencijacijom jezične karakteristike potaknulo me je, da se poslužim i terminom moldavske redakcije, koja se izdvaja iz opće kategorije mlađih bugarskih tekstova kako po svojim jezičnim osobinama, tako i po paleografskom kriteriju.

Pitanje razlikovanja bugarske i makedonske redakcije bilo je od posebne važnosti baš za moj rad, budući da je Arhiv Jugoslavenske akademije sretni posjednik relativno značajnog broja starih »jusovih« spomenika, među koje je sudbina dovela tako slavne primjere trnovskih tekstova, kao što su Trnovsko evanđelje iz 1273. g. i listići Apostola iz 1277. g., zatim čuvene makedonske spomenike, kao Mihanovićev Oktoih i Radomirovo evanđelje, a i još neke, manje poznate, ali još značajnije spomenike iz starijeg doba, kao što su Makedonsko evanđelje »mnogogrešnog popa Jovana« i posni i cvjetni triod ohridske škole. U starim studijama Miklošića, Daničića i dr. problem točnije jezične karakteristike dotičnih tekstova nije mogao da bude rasvijetljen onako, kako bi to bilo poželjno sada, poslije studija Oblaka, Miletića, Ščepkina, Seliščeva i dr. na proučavanju makedonske dijalektologije. Conev je u svojem opisu zagrebačkih rukopisa sve spomenike jusove grupe nazivao bugarskim, a pored toga dao je i nekoliko netočnih karakteristika, označivši na pr. Makedonsko evanđelje s kraja XII. ili poč. XIII. vijeka kao srpsko evanđelje i moldavski služabnik isto tako kao srpski.

Što se tiče tekstova izašlih na srpsko-hrvatskom teritoriju, gdje je pitanje pojedinih recenzija i pravopisnih škola razrađeno u domaćoj naučnoj literaturi, uobičajeni su termini: stara *zetsko-humska* redakcija (Miroslavljevo evanđelje), koja se naslanja na staroslavenske tekstove sa starom pravopisnom tradicijom; *raška* redakcija, tipična za srpske tekstove XIII.–XIV. vijeka s pravopisom stvorenim u školi sv. Save; *resavska* redakcija, koju je stvorio Konstantin Filozof pod utjecajem bugarske reforme patrijarha Jeftimija, koja se ogleda u tekstovima iz XV. vijeka i postepeno nestaje u kasnije doba; *bosanska* redakcija, koja se naslanja na tradicije stare zetsko-humske redakcije te u znatnoj mjeri stoji izvan svetosavske pravopisne škole, kako s obzirom na pravopis, tako i u grafici. Za kasnije tekstove sa sjeveroistočnog područja u okviru vojvođanskog prosvjetnog pokreta XVIII. vijeka upotrebljavaju se termini *rusko-srpskog* i *slaveno-srpskog* jezika, a za ćirilske tekstove sa zapadnog teritorija (koji se uglavnom poklapa s područjem ikavštine u granicama štokavskog dijalekta) uobičajena je paleografska oznaka *bosančice* – pisma naročitog tipa, koji se razvio iz bosanskog srednjovjekovnog brzopisa i bosanskog poluustava, a bio je kanoniziran štampanim mletačkim izdanjima Matije Divkovića iz god. 1611. i idućih godina.

Najveću pažnju poklonio sam datiranju rukopisa. Neki su od njih imali upisane datume, kod nekih se datum dao utvrditi pomoću pashalije ili ljetopisačkim bilješkama, ali u ogromnoj većini rukopisi su se datirali na osnovi paleografskog kriterija. Svaki, tko je imao posla sa starim manuskriptima, zna, koliko je taj kriterij labav i nesiguran, te su i najveći stručnjaci padali više puta u velike griješke. Stručnjaci paleografi misle, da se kod uračunavanja svih faktora – materijala, ornamentike, pisma i pravopisa – može postići točnost u granicama do 50 godina,[13] ali oprezniji, kao što je na pr. Iljinski, mnogo povećavaju taj okvir, datirajući spomenike razmakom od 2 stoljeća: XIV.–XV., XV.–XVI., XVI.–XVII. vijek i t. d. Postoje i primjeri mnogo jačih kolebanja kod datiranja slavenskih rukopisa. Tako na pr. rukopis Varlaama i Joasafa iz Jugoslavenske akademije Ružičić je datirao XIII. vijekom, Conev – XV., Jagić – čak XVI., dok on stvarno pripada u treću četvrt XIV. stoljeća. Veliku olakšicu u tom teškom problemu, bar za rukopise pisane na papiru, daju vodeni znakovi, te smo se u našem radu sistematski poslužili tim podacima – jedinom egzaktnom metodom, koja daje mogućnost datiranja rukopisa s točnošću (prema Briquetu) do 30 godina, a katkada i mnogo točnije.

Navedeni okvir točnosti postignut je mnogobrojnim istraživanjima i provjeravanjima dobivenih podataka na datiranim rukopisima i starim štampanim knjigama. Pokazalo se, da se kod pojedinih slučajnih tekstova pisanih na zasebnim komadićima papira moglo dešavati, da se za to upotrebio mnogo stariji papir, na pr. istrgnut iz nekog starog rukopisa, ali kod kodeksa, za koji je uzeta veća količina papira, takvi se slučajevi ne javljaju. U ono doba, kad je proizvodnja papira bila neizmjerno manja, nisu se mogle praviti velike zalihe materijala, i taj se papir vrlo brzo obnavljao. Studij filigrana, koji je Historijski institut Jugoslavenske akademije izvršio na aktima XIV. i XV. vijeka u arhivima Zagreba, Zadra i Dubrovnika, pokazao je, da se na pr. u Dubrovniku svake godine nabavljao novi papir, koji se istodobno pojavljuje u različitim knjigama iz različitih serija iste godine, ali nikada se ne proteže na razmak duži od 2–3 godine. S druge strane vodeni znakovi u nedatiranim rukopisima uvijek pripadaju u isti vremenski razmak. Jedan baš senzacionalan primjer toga podudaranja pronašao je moj kolega asistent Seid Traljić u rukopisnom prologu manastira Krke, koji ima papir sa 15 tipova i 22 varijante filigrana, a sve pripadaju u vremenski razmak između 1367. i 1370. godine. Vidi se, da je pisar oskudijevao u papiru

[12] *Б. Конески,* Една одломка од XIII век – споменик од охридска школа, Годишен зборник Филоз. факулт. на универз. Скопие, III, 1950, 1–15. Pitanje o makedonskom jeziku kao zasebnoj lingvističkoj individualnosti pregledno je prikazano u članku *M. Stefanović,* O makedonskom jeziku, Jugoslavija II 1948, br. 6, str. 28–29; isp. prikaz u Južnosl. filol. XVIII, 1949–1950, 476. O makedonskoj redakciji u starim tekstovima vidi također *В. Мошин,* Македонско евангелие на поп Јована (изд. Институт за македонски јазик – Стари текстови I), Скопје 1954, 22–24.

[13] *Щепкин,* Учебник рус. палеогр. стр. 8: »Naši najbolji paleografi, na osnovu iskustva, smatraju, da griješka kod određivanja vremena postanka južnoslavenskih i ruskih rukopisa može sezati do pola vijeka. To je, razumije se, krajna granica, te u mnogim slučajevima možemo postići mnogo veću točnost.« *А. Соболевский,* Славянорусская палеография, С-Петербург 1908, str. 19, naprotiv, smatra, da je točnost od pola stoljeća moguća samo kod obilja podataka, dok kod oskudice podataka razmak se proteže na stoljeće.

i pisao je svoj rad na listovima, koji su mu preostali od raznih nabavki, a opet sav je taj papir iz istog vremena.[14]

Navedeni primjeri dopuštali bi prema tome, da se u mnogim slučajevima datiranje rukopisa po filigranima izvrši i sa mnogo većom točnošću od navedenog 30-godišnjeg okvira. Međutim, to bi bilo moguće samo u tom slučaju, kad bismo imali priručnike svih datiranih varijanata, što je uopće nemoguće. Najveći priručnik Briqueta, koji obuhvata više od 16.000 brojeva do kraja XVI. vijeka, navodi samo tipove znakova, a svaki takav tip ima obično po više varijanata, koje postepeno zamjenjuju jedna drugu, dok ne prijeđu u novi tip. Tako na pr. za Briquetov tip »zmaja« br. 2630 iz 1384. god. našli smo u dubrovačkim arhivskim kodeksima 29 varijanata, koje se postepeno mijenjaju u razmaku od 1385. do 1392. god. Prema tome u tom konkretnom slučaju filigran zmaja, koji približno odgovara navedenom tipu kod Briqueta, dopušta datiranje između navedenih godina, uz vjerojatnost proširenja okvira za nekoliko godina na obje strane. Stoga sam u mojem opisu navodio godine odgovarajućih filigrana prema Briquetu[15] i Lihačevu,[16] a u konačnom zaključku u naslovu navodio sam najvjerojatniji hronološki okvir spomenika. Primjenjivanje te metode omogućilo mi je, da ispravim više netočnih datiranja i da dobijem više značajnih potvrda za točnost te metode. Ona je dopustila da 400-godišnje kolebanje kod datiranja spomenutog rukopisa Varlaama i Joasafa skratim na okvir od 25 godina (1350–1375), u kojem se susreće 8 tipova njegovih filigrana. Zanimljiv primjer čini na pr. rukopis hilandarskog Metafrasta 1456. godine, gdje u pogovoru kaluđer Atanasije kaže, da je za taj spis upotrebio nekoliko gotovih sastava napisanih od proigumana Josifa, kojima je on dodao niz drugih. Stilizacija pogovora dopušta pretpostavku, da je Atanasije prepisao raniji spis Josifov dodavši mu svoje sastavke, međutim pravopis i oblici pisma u različitim sveskama pokazuju, ne samo da su to pisale dvije različite ruke, već upućuju i na različito vrijeme, jedno bliže, a drugo dalje od resavske reforme. Isto potvrđuju i filigrani: u sveskama proigumana Josifa dolaze filigrani »škare«, »nakovanj« i »tri brda« iz 1410.–1420. god., dok su u Anastasijevu dijelu – »škarice«, »sidro« i »ukrštene strelice« iz 1450.–1460. god. Kao treći značajan primjer navest ću najstariji rukopis Poljičkog statuta, koji je Jagić datirao krajem XVI. vijeka. To se datiranje po mom mišljenju ne slaže sa starim pravopisom spomenika, koji iščezava u XVI. vijeku. Pregled filigrana – volujska glava, sidro u krugu, vaga u okviru – pokazao je, da je rukopis s kraja XV. ili iz prvih godina XVI. vijeka, te je Jagić pogriješio za stotinu godina. Sistematski izvršeno datiranje rukopisa po filigranima imat će naročito značenje za izradu točnijeg paleografskog kriterija i zato mislim, da će istodobno izdanje paleografskog albuma snimaka tih tekstova biti od veće važnosti za studij južnoslavenske paleografije.

*

Mnogo je teže datiranje rukopisa pisanih na pergameni. Ako nema ljetopisnih bilježaka, tu ostaje paleografski kriterij, koji je za starije razdoblje nesiguran i problematičan. Za najstarije, staroslavenske tekstove iz XI. stoljeća postignuta je veća ili manja jednomišljenost. Zaključci izvedeni na osnovi pravopisnog kriterija (pravilna upotreba nazala i muklih) i paleografskog poređenja oblika s kasnijim tekstovima i s oblicima u ranijem datiranom spomeniku, Samuilovu natpisu iz 993. god., dobivaju lijepo potvrđenje i upoređenjem tadanjih južnoslavenskih tekstova s ruskim datiranim spomenicima iz istog doba, koji su nesumnjivo kopirani s balkanskih predložaka. Međutim, za iduće razdoblje – XII.–XIII. vijek – postoji veliko razmimoilaženje kod najvećih paleografskih autoriteta, koji su se specijalno bavili baš navedenim razdobljem, Ščepkina[17] i Kuljbakina.[18] Za doba prije kraja XII. vijeka kao jedina polazna točka uzima se Dobromirovo evanđelje, koje je Jagić sjajnom analizom pravopisa i oblika sigurno datirao XII. vijekom.[19] Međutim, već kod tog spomenika počinje neslaganje pri određivanju užih hronoloških granica. Kuljbakin ga stavlja u prvu polovicu XII. v., dok Ščepkin, koji je u prvu polovicu tog stoljeća premjestio listiće Undolskog, pomiče Dobromirovo ev. u drugu polovicu. S tim u vezi dolazi i kolebanje u datiranju kasnijih spomenika u okviru od četvrt do pola stoljeća.[20]

Meni se čini, da su Kuljbakinov paleografski kriterij i njegova hronološka klasifikacija južnoslavenskih tekstova iz XII.–XIII. vijeka u suštini ispravni, iako možda zahtijevaju pojedine korekcije (na pr. što se tiče Bolonjskog i Pogodinskog psaltira, koji bi mogli da se stave u prvu trećinu XIII. vijeka). Podlogom za takve ispravke treba da posluži pomnije poređenje tih spomenika sa srpskim tekstovima. Nauka raspolaže sa više srpskih datiranih spomenika XIII. vijeka, što u objavljenim snimcima, što u kolekcijama fotografskih snimaka, i to kako liturgijskih tekstova, tako i isprava. Iako grafika ove druge kategorije ide svojim razvojnim putem, ipak su i ti spomenici vanredno važni za fiksiranje osnovnih momenata u općoj evoluciji tadašnjeg pisma. Nastojao sam, na osnovu materijala objavljenog u izdanjima

[14] Isp. *V. Mošin*, Filigranologija kao pomoćna historijska nauka, Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije, I, Zagreb, 1954, 25–93.

[15] *C. M. Briquet*, Les filigranes, Dictionnaire historique des marques du papier dès leurs apparition vers 1282 jusqu'en 1600, avec 39 figures dans le texte et 16.112 facsimilés de filigranes, Leipzig 1923, I–IV (drugo izdanje; prvo je izašlo 1907).

[16] *Н. Лихачев*, Палеографическое значение бумажных водяных знаков (Изд. Общества любителей древн. письменности), I–III, С-Петербург 1899 i drugi rad istog naučenjaka: Бумага и древнейшия бумажныя мельницы в Московском государстве, Спб. 1891, gdje se nalazi još 116 tablica.

[17] *Ščepkin*, Bolon. psalt., 60–68, gdje se daje hronologija srednjobugarskih tekstova XII.–XIII. vijeka na osnovu paleografskog kriterija.

[18] *С. Кульбакин*, Охридская рукопись апостола конца XII века (Български старини III), София 1907, str. XXIV–LIX.

[19] *V. Jagić*, Evangelium Dobromiri. Ein altmakedonisches Denkmal der kirchenslavischen Sprache des XII. Jahrhunderts (Sitzungsberichte d. K. Akademie d. Wissenschaften in Wien, Phil.-hist. Cl., CXXXVIII u. CXL).

[20] *Ščepkin*, Bolon. psalt., 68–86, isp. *Kuljbakin*, Ohrid. apost., str. XXIV–LIX; vidi prikaz: *Mošin*, Makedonsko evangelie, 24–27.

Lavrova, Karskog, Ščepkina, Kuljbakina, pa i moje zbirke snimaka iz svetogorskih arhiva i knjižnica, a uz pomoć ranijih paleografskih studija St. Novakovića, Lj. Stojanovića, V. Jagića, A. Belića i dr. jugoslavenskih paleografa, da izradim vlastiti paleografski kriterij za starije srpske tekstove, koji sam kriterij primijenio u članku o Studeničkom palimpsestu[21] i u studijama o srpskom brzopisu,[22] kao i u uvodu za izdanje Makedonskog evanđelja popa Jovana, koje je 1954. izašlo kao prvi tom »Starih tekstova« u ediciji Instituta za makedonski jezik. Budući da sam u posljednjem radu prikazao svoje zaključke što se tiče starijih jusovih spomenika, navest ću ovdje samo najvažnije podatke za paleografiju južnoslavenskih rukopisa počev od XIII. vijeka, kao osnov za moje datiranje rukopisa u Arhivu Jugoslavenske akademije.

Stvaranje svetosavsko-raške redakcije na prijelazu iz XII. u XIII. vijek; formiranje kancelarijskog brzopisa i pravopisna reforma s konačnim gubljenjem tvrdog poluglasa, s pojavom širokog e za je i upotrebom i ispred vokala na početku XIV. vijeka; pojava poluustavnih oblika u sredini XIV. vijeka uz češću upotrebu akcenata i spiritusa prema kraju stoljeća, kad se susreću čitavi poluustavni spomenici; resavska reforma u prvoj trećini XV. vijeka – to su glavne pojave, koje čine vremenske međe za periodizaciju srpskih tekstova »pergamenskog« razdoblja. U okviru tih razdoblja ide evolucija karaktera pisma i oblika pojedinih slova. Za kraj XII. vijeka imamo grafiku zetsko-humske redakcije zastupljenu Kulinovom poveljom i Miroslavljevim evanđeljem, potanko analiziranu u Kuljbakinovoj raspravi o tom spomeniku. Tu još nalazimo jusove i druge znakove staroslavenske azbuke, ali već vidimo težnju da se izbaci suvišan ъ; uvodi se novo ћ za *ć* i *đ;* ѣ je s niskim stablom u retku; ѡ s visokom spojnicom uz njeno sporadično skraćivanje; ч je kao mala viljuška s dugačkim drškom, pored starijeg oblika čaše; ж s postepenim skraćivanjem gornjeg dijela; д s malom oštrouglom petljom, koja ne doseže do donje linije, uz noviji oblik s uskom petljom, koja se spušta do linije; male uske petlje kod poluglasa i kod ѣ; м sa spojnicom, koja ne doseže do linije; н s raznim položajem prečkice.

Na prijelazu iz XII. u XIII. vijek nova raška redakcija odbacuje jusove, normira upotrebu jotiranih vokala, uvodi jotirane г i к, fiksira pravopis s jednim poluglasom, služi se reduplikacijom ьь і҆ꙗдд ; prodiru mlađi oblici za д s petljom do donje linije, ѡ sa skraćenom spojnicom, ѣ s prečkicom, koja se malo uzdiže iznad retka, м sa spojnicom do linije, ж sa skraćenim vrhom. (Hilandarske povelje Nemanje i Prvovjenčanog, Savin Karejski tipik, Vukanovo evanđelje; kod nas Makedonsko evanđelje popa Jovana i Makedonski triod IVd 107.)

[21] *V. Mošin*, Studenički palimpsest (Starine knj. 42, str. 95–103 i posebno izdanje »Studenički rukopis. Povodom 600-godišnjice Dušanova zakonika«, Zagreb 1949).

[22] *V. Mošin*, Ugovor sv. Save sa svetogorskim protatom o zemlji za vinograd, sa prilogom za istoriju srpskog brzopisa (Glasnik Drž. muzeja I, Sarajevo 1946, 81–122); prikaz prvog dijela rasprave *G. Čremošnika* o bosanskim i humskim poveljama u Historijskom zborniku II, Zagreb 1949, 315–321.

Preko povelja Andrije Humskog i kralja Radoslava Dubrovniku i Bratkova mineja iz prve polovice XIII. vijeka evolucija pisma ide prema lijepom, vertikalno orijentiranom ustavu druge polovice XIII. vijeka, koji nalazimo u poveljama kralja Uroša, Ilovičkoj krmčiji 1262. god., Šestodnevu 1263., Trnovskom evanđelju 1273., Todorovu apostolu 1277., Svrljiškim odlomcima, Hilferdingovu evanđelju oko 1284. i Besjedama Konstantina Prezvitera. ꙗ većinom ima usku izvinutu petlju; kod к znatno se skraćuje gornja petlja; kod ж vrh je reduciran; з koje je ranije pravilo donji kut ispod linije, sad većinom ima oštri ugao na liniji; kod и priječka je u gornjem dijelu slova; ч je redovno kao simetrijska viljuška, katkada s kraćim drškom; ѣ diže stablo iznad retka i povećava petlju, kao i poluglas; kod ѡ s niskom spojnicom bokovi postaju polukružni, dok su u prvoj polovici XIII. vijeka razvedeni na donjem kraju.

Tekstovi iz Milutinova doba u posljednjem deceniju XIII. i u prvoj četvrti XIV. vijeka prikazuju rašku redakciju s ustaljenim pravopisom i lijepim proporcionalnim ustavom bez poluustavnih elemenata, bez akcenata, sa sporadičkom upotrebom širokog є i і bez pravila. Ꙗ reducira gornju petlju; ж se pravi od 5 poteza; з je s blago zaobljenim uglovima dolje; к s potpuno odvojenom kukom; и diže prečkicu iznad sredine, dok н je ima sasvim gore; kod ч viljuška postaje jednostrana; ѣ diže stablo, koje prečkica većinom raspolavlja; simetrijsko ѡ katkada se javlja u regeneriranom obliku s visokom spojnicom (Radinovo evanđelje); *zelo* za brojku 6 još je okrenuto ulijevo poput ćirilskog kurzivnog *г*. U ornamentici je običan skromni neobizantski pleter i tipični jednostavni inicijali s malim ukrasnim trokutićima pri dnu stabala i s točkicama i ukrasnim crticama na dugim ravnim potezima. Kod nas je ovaj tip pisma zastupljen sa više spomenika: vidi *Album reprodukcija*, br. 15–28.

Druga četvrt XIV. vijeka – doba Stefana Dečanskog i Dušanova kraljevstva – uglavnom čuva pravopis i grafiku Milutinova doba, ali se češće pokazuje sklonost prema slabom izvijanju stabala, što će se jače ispoljiti u poluustavnom pismu. Kod ѣ stablo se znatno diže iznad retka; češće se javlja ѡ s visokom spojnicom; novo з obično ima obli kut na donjoj liniji i oštri prijelom repa. Pojavljuju se pojedini elementi poluustava: koso stablo kod ѣ, tropotezno ж, ovalno к s poluglasom upisanim u petlju; pored starog uglatog oblika ү javlja se novi sa zaobljenim lukom na lijevoj strani; u skraćenicama iznad retka dolaze kvadratno к i ч kao kutić bez drška, kurzivno zaobljeno м. U pravopisu nalazimo široko є za *je* i rijetko і ispred vokala. U Bugarskoj u to doba javljaju se veliki poluustavni spomenici, kao Manasijeva hronika iz 1345. U to doba ide u našoj zbirci nekoliko rukopisa prikazanih na reprodukcijama 29–38.

Treća četvrt XIV. vijeka zastupljena je sa više datiranih spomenika, u kojima se javljaju tri vrste pisma. U poveljama kancelarijski brzo-

pis, konačno formiran u Milutinovo doba,[23] potiskuje liturgijske tipove: iz Dušanova doba ima vrlo malo ustavnih povelja, iz doba cara Uroša nijedna. Ustav poprima ponešto izvještačeni karakter: upotrebljava široko є, і većinom ispred vokala široko ѻ s malo zaoštrenim vrhom, м s uglatom spojnicom, koja se spušta pod redak, з novog oblika bez uglova; češće dolaze ligature, akcenti, katkada spiritusi po ugledu na grčko pismo. U čitavom tipu pisma osjeća se napuštanje geometrijske pravilnosti i prijelaz prema poluustavu, koji se u to doba javlja kao treći tip pisma (Bdinski zbornik) i koji potiskuje ustav u posljednjoj četvrti XIV. v. (Isp. *Repr.* br. 39, 41–45).

Kao što i zapadna minuskula, srpski se poluustav razvio iz ustava pod utjecajem ranije formiranog kancelariskog pisma. U tom se pismu u XIII. vijeku pojavilo kvadratno в, široko є za *je*, tropotezno ж, з kao gujavica bez uglova, tronogo т pa visoko т i ѣ s kosim stablima i izvinutim prečkicama, ч kao viljuška bez drška; u XIV. vijeku ti se oblici uvlače u liturgijsko pismo, kao i pojedina slova iz grčkog kurziva – ѧ, є, в, м, ligatura тр i dr., što sve utječe na postepeno deformisanje ustavnih geometrijskih oblika. Po ugledu na široko є javlja se sličan oblik za с sa izvijenim krakovima; kao inicijal dolazi zaobljeno grčko в s upisanim poluglasom. Težnja za ekonomijom vremena kod pisara-zanatlija zajedno sa zahtjevom čitkosti doveli su do usklađivanja svih tih elemenata u novi tip poluustava.

U resavskim tekstovima XV. vijeka poluustav se naročito izdvaja po velikom broju pozajmica iz grčkog kurziva: jednopotezno *α*, ovalno в, veliko З kao trojka, kurzivno *ε*, м s kosim stablima, visoko jednostrano т, široko i nisko ѡ; izvijaju se stabla, nožice kod д i repić kod ц, uz pojavu ukrasnih dodataka; u skraćenicama nad retkom pojavljuje se jednopotezno kurzivno в, koje pomalo prodire u tekst; u posljednjoj četvrti XV. vijeka karakteristično je novo visoko в s dugačkom gornjom petljom i niskom donjom. (Vidi *Repr.* 48–66.)

U XVI. vijeku svi raniji uglati oblici postaju zaobljeni i stabla izvinuta; nestaju gornji produžeci stabla kod ѧ i nekih drugih slova, ali s druge strane jako se produžuju uvis stabla kod ф i *psi* uz znatno skraćivanje donjeg kraka; javljaju se novi oblici za visoko к s niskim usjekom kuke i odvučenim desnim krakom, ѡ u obliku lonca sa zaobljenim lijevim i oštrim desnim kutom, niz novih ligatura, naročito neukusno vezivanje sa ѧ i є u obliku male petlje na desnom kraju kod ц, л, н, пр, щ; novo dvopotezno ж spaja kose poteze u jednu položenu petlju, pa se javlja i jednopotezni oblik. (Vidi: *Repr.* 67–100.)

Treba naglasiti, da za XV.–XVI. stoljeće paleografski kriterij igra sporednu ulogu za datiranje tekstova, jer su rukopisi iz tog doba u ogromnoj većini pisani na papiru, za datiranje kojeg postoji *Briquetov* priručnik vodenih znakova. Poteškoće postaju osjetljivije od početka XVII. vijeka, jer Briquetov Album ide do 1600. godine. Album Lihačeva seže do XIX. vijeka, ali ima malo znakova iz posljednjih stoljeća i pored toga tu su znakovi većinom iz ruskih rukopisa, pisanih na papiru druge provenijencije, nego što se u to doba rabio u Balkanskim zemljama. Postoji opsežna specijalna literatura o vodenim znakovima kasnijeg razdoblja u pojedinim zemljama, ali do posljednjeg vremena paleografi nisu se obazirali na specijalne rasprave iz historije papira. Tek 1950. god. izašao je prvi veliki priručnik za znakove XVII.–XVIII. vijeka – *E. Heavooda* u ediciji »Monumenta Chartae papyraceae Historiam illustrantia«, ali je taj prvi tom ove serije izašao u malom broju primjeraka i već iduće godine postao bibliografska rijetkost.[24] Zato je za nas od velikog značaja bio domaći materijal, koji se počeo prikupljati u Historijskom institutu Jugoslavenske akademije. Koliko se moglo njime poslužiti, bio je iskorišten u ovom opisu.

Što se tiče paleografskog kriterija, u XVII. vijek prelazi većina oblika iz prethodnog doba, uz jače prodiranje brzopisnih varijanata za в, в, ж u obliku horizontalne petlje bez srednjeg stabla, ч kao četvorka s potpuno zaobljenom lijevom kukom, izvučeni oblici kod т, ѣ, ъ; dvonogo i tronogo т, ф bez donjeg kraka, visoko к s niskim usjekom kuke, ѕ za *dz*, katkada ѧ s vrlo skraćenom petljom; od novijih oblika naročito je karakteristično и modernog kurzivnog oblika s kosom prečkicom. Krajem XVII. vijeka formira se »bukvica« ili »bekavica«, koju uvode bukvari – brzopis nelijepog oblika s novim з kao trojka s ravnim gornjim potezom, kurzivno в, dvopotezno i jednopotezno ж, posebno д kao oštri kut s kratkom crticom, koja zatvara unutarnji kutić, ц i щ s izlomljenim repićem, jednostrano koso т, ъ kao jedini oblik za poluglas. (Vidi: *Repr.* 119–121, 124, 126.)

U XVIII. vijeku mjesto izumirućeg, deformiranog liturgijskog poluustava dolazi novi književni kurziv s jakim ruskim utjecajem i u grafici i u pravopisu. Početak svjetovnog školstva i pojava štampanih bukvara moćno su utjecali na šabloniziranje načina pisanja i na stvaranje tipičnih oblika modernog kurziva s jakim utjecajem zapadne latinice. (Vidi: *Repr.* 123, 125, 127–129.)

Što se tiče bosanskih tekstova, ova zbirka ne posjeduje rukopisa iz Srednjeg vijeka osim jedne Tvrtkove povelje iz 1366. god. i tri isprave iz XV. vijeka (Repr. 132–135), ali ima dosta spomenika kasnijeg razdoblja, većinom sa područja Poljica. Berčić je na području zapadne ćirilice, za koju se utvrdio naziv »bosančica«, pokazao tri posebna tipa pisma: dubrovački, bosanski i po-

[23] *G. Čremošnik*, Studije iz srpske paleografije i diplomatike (Glasnik Skopskog naučn. dr. XXI, 1940, 1–8); Bosanske i humske povelje srednjega vijeka (Glasnik Zem. muz. u Sarajevu 1948 str. 103–143, 1949/50 str. 105–199, 1951 str. 81–119, 1952 str. 273–336); isp. moje priloge u Glasnik Drž. muz. Sarajevo 1946 str. 104–122 i u Hist. zborniku II 315–321.

[24] *E. Heawood*, Watermarks mainly of the 17th and 18th centuries (Monumenta Chartae papyraceae Historiam illustrantia I), Hilversum 1950. Vidi bibliografiju o vodenim znacima u *The Briquet Album* (Monum. Ch. pap. II), Hilversum 1952 i pregled bibliografije u mojem članku o filigranologiji u Zborniku Hist. instituta Jug. akademije I, 1954, 25–93. Počev od 1950. g. u izdanju instituta *Forschungsstelle Papiergeschichte* u Mainzu izlazi stručni časopis *Papiergeschichte*, gdje je velika pažnja posvećena regionalnoj filigranologiji uglavnom kasnijeg razdoblja.

ljički.[25] Po jeziku dubrovački tekstovi pripadaju hercegovačkoj ijekavskoj grupi, bosanski – ikavskoj štokavštini, poljički – ikavskoj čakavštini. Pravopis se razlikuje najviše po načinu pisanja palatalizacije. U dubrovačkim se tekstovima većinom ne obilježuje jotacija pred vokalima i palatalizacija kod *n* i *l* – негови, лȣбав; bosanski spomenici za oznaku palatalizacije upotrebljavaju slovo ћ – кћнига, ћлȣбав; u poljičkim tekstovima istu ulogu vrši slovo ꙉ – кнꙉига, лꙉȣбав, kasnije ꙉлȣбав. U grafiji poljički tekstovi ne poznaju karakteristične oblike bosanskog »begovskog pisma«, kao i više oblika štampane bosančice.

Paleografija tog pisma više puta obrađivana je u više priloga. Na prvom mjestu moraju se spomenuti rasprave Rešetara na proučavanju dubrovačkih spomenika i Jagićeve studije poljičkih tekstova. Međutim, kako su vođeni znaci pokazali, da datiranje pojedinih spomenika, koji su se uzimali za polazne točke, nije bilo ispravno, preduzeo sam zadatak da, koliko je moguće, preciziram paleografski i pravopisni kriterij na području poljičkih tekstova kasnijeg razdoblja, što sam ukratko rezimirao u predgovoru uz izdanje poljičkih konstitucija iz 1620. i 1688. godine.[26]

Na prijelazu iz XV. u XVI. vijek, u koje doba ide najstariji sačuvani tekst Poljičkog statuta, čuva se poluglas na kraju riječi, a i u sredini; kod *nj* i *lj* palatalizacija se obično ne obilježuje – сметна, лȣди, ili se vrši pomoću poluglasa. Katkada se pojavljuje ѣ u ulozi *j* za umekšavanje vokala – коꙉа, ali rijetko. *Ju* se ne označava kasnijim ѣȣ, već starim slovom ю. Vokalno *r* dolazi bez prethodnog *a*. U riječi *od*, a katkada i na početku drugih riječi dolazi *omega*. Staro ψ još se ne razrešava sa шћ. (*Repr.* 161.)

Na početku XVII. vijeka Ponzonijeve konstitucije 1620. god. već nemaju poluglasa ni u sredini ni na kraju riječi; palatalizacija pred vokalima je nedosljedna – neprestano se miješaju ема – ꙉема i t. d., ю dolazi vrlo rijetko, većinom se zamjenjuje sa ѣȣ; palatali *lj* i *nj* obilježavaju se znakom ѣ, ali vrlo nestalno; kod vokalnog *r* katkada se pojavljuje vokal *a*, ali još vrlo rijetko; miješaju se щ i шт, щ i шћ, щ i чт; *omega* dolazi samo u skraćenici *od* i u složenicama s ovim prijedlogom. (*Repr.* 144–145.)

Pri kraju XVII. vijeka Cosmijeve konstitucije nemaju sasvim ю; ѣ se upotrebljava za palatalizaciju vokala i kao konsonantsko *j* – привилеꙉ; služi i za palatalicaziju *lj* i *nj*, te se stavlja sprijeda; vokalno *r* dolazi redovno s prethodnim *a;* щ nestaje, te se označuje sa шћ. (*Repr.* 149–153, 155–158, 162.)

Taj se pravopis drži uglavnom i u XVIII. i XIX. vijeku. (*Repr.* 163–166, 168–170.)

U XVII. vijeku u pojedinim se tekstovima javljaju i tragovi »bosanskog« pravopisa, napose upotreba ћ za umekšavanje *l* i *n*. Nema sumnje, da je prodiranje tog pravopisa u poljičke tekstove nastalo zbog popularnosti Divkovićevih mletačkih izdanja, koja su dosta brzo istisnula iz upotrebe ranije Budinićeve i Komulovićeve knjige, a da i ne govorimo o još ranijim dubrovačkim.

*

Kod opisa rukopisa uzeta je u obzir i njihova ornamentika: minijature, »zastavice« (vinjete),[27] inicijali i ostali ukrasi – »cvjetovi« na margini, koji su stavljeni radi privlačenja pažnje prema obilježenom sastavu ili pasusu, i završne vinjete, za koje se u ruskoj štamparskoj terminologiji odomaćio poljski izraz »koncovka«, a koje u staro doba često imaju oblik ruke sa granom, koja se razdvaja i svojim krakovima obuhvata zaključni dio teksta napisan u obliku lijevka ili trokuta. Pored općeg interesa, koji ti podaci predstavljaju za historiju južnoslavenskog knjižnog ornamenta, oni se uzimaju u obzir i za datiranje rukopisa, naročito iz starijeg »pergamenskog« razdoblja. Stoga paleografski priručnici *Ščepkina* i *Karskog* posvećuju veliku pažnju ornamentici. Glavno pomagalo na području južnoslavenske ornamentike i do danas ostaje veliki album *V. Stasova* o slavenskom i istočnom ornamentu iz 1884. godine[28] uz recenzije *Buslajeva,*[29] *Jagića*[30] i *Sobolevskog*[31] i uz kasnija istraživanja *Ščepkina,*[32] *Kondakova,*[33] *Jacimirskog*[34] i bugarsko djelo *Rajnova* o inicijalima rukopisa Plovdivske biblioteke, popraćeno

[25] *J. Berčić,* Bukvar staroslovenskog jezika, Prag 1862. Tablice su preštampane u Hrvatskoj enciklopediji III, 1942 u članku »Bosančica«, str. 97–99, gdje je navedena literatura o predmetu.

[26] *Mošin,* Poljičke konstitucije iz 1620. i 1688. godine (Radovi Staroslavenskog instituta I, Zagreb 1952, 173 i d.).

[27] *Zastavicom* ili *zastavkom* ćirilska paleografija naziva ornament, koji stoji u širini cijele stranice ili jednog stupca ispred početka rukopisa ili njegova većeg dijela. Termin je vrlo star. Dolazi u ruskom Arhangelskom evanđelju 1092. god. – »ljuba zastavica« kao natpis iznad ornamenta. Miroslavljevo evanđelje upotrebljava glagol »zastaviti« u smislu »iluminirati«. Mislim, da nije zgodno zamjenjivati ovaj termin, udomaćen u ćirilskoj paleografiji, zapadnim terminom »vinjeta«, koji u suštini predstavlja samo jednu vrstu takvog ornamenta (iako se upotrebljava i u širem smislu knjižnog ukrasa uopće). Isp. *Sv. Radojčić,* Stare srpske minijature, Beograd 1950, str. 7 i bilj. 4. O drugim vrstama knjižnog ornamenta, *koncovki, cvijetu* i *ruci*, vidi *Ščepkin,* Učebnik rus. paleografii, 46.

[28] *В. Стасов,* Славянский и восточный орнамент по рукописям древняго и новаго времени, С. Петербург, I 1884, II–III 1887.

[29] Журнал Министерства Нар. просв. CCXXXIII, 1884 май, 54–104. Pored toga vrlo je značajna recenzija *Buslaeva* na knjigu *Viole le Duc* o ruskoj umjetnosti: Русское искусство в оценке французскаго ученаго (Критич. обозрение I, 1879 Nr. 2 str. 2–20 i Nr. 5 str. 1–24). *Jagić* je objavio izvod iz te ocjene u Archiv für Slav. Philol. IV, 1880, 273–297. Novo izdanje članaka *Buslaeva:* »Исторические очерки Ѳ. И. Буслаева по русскому орнаменту в рукописях«, Петроград 1917.

[30] Вестник изящных искусств 1888, 146–185.

[31] Киевския университетския известия 1887, май, 49–57.

[32] *В. Щепкин,* Разсуждение о языке Саввиной книги (Сборник отд. рус. языка и словесности LXVII, Nr. 9, 1901) стр. 15–27; Болонская псалтырь, стр. 30–60; Болгарский орнамент эпохи царя Иоанна Александра (Сборник статей в честь М. С. Дринова), Харьков 1907.

[33] *Н. Кондаков,* Зооморфические инициалы греческих и глаголических рукописей X–XI столетий в библиотеке Синайскаго монастыря, 1903; Македония, археологическое путешествие, С. Петербург 1909; vidi također ocjenu Albuma V. Stasova u Записки Имп. Археологическаго общества IV, 1889, стр. XXIII–XXVI.

[34] *А. Яцимирский,* Старинное румынское искусство (Искусство и художественная промышленность III, Nr. 4 – февраль 1901).

velikom bibliografijom.[35] Kod nas postoji novi rad *Sv. Radojčića* o starim srpskim minijaturama, gdje se pored minijatura donose i zastavice, uz uvod, gdje se daju glavni presjeci za periodizaciju knjižne ornamentike.[36] Na to važno pitanje osvrnuo sam se u prikazu navedenog djela Sv. Radojčića,[37] ali mislim, da je i ovdje potrebno, da kratko objasnim terminologiju, kojom sam se služio pri opisu ukrasa u rukopisima Jugoslavenske akademije.

Najstariji ćirilski rukopisi imaju ornamentiku *bizantskog geometrijsko-biljnog stila,* tipičnog za grčke rukopise iz doba Makedonske dinastije (IX.–XI. v.). Taj se stil javlja u dvije varijante. Prva prikazuje *bizantinski raskošni stil* tog doba s bogatim minijaturama; s velikim kvadratnim ili pravokutnim zastavicama, koje su arhitektonski razgranjene i iskićene stiliziranim grančicama i cvijećem (u čemu se vidi jaka antična i starokršćanska tradicija), često s realistički crtanim sličicama ptica i životinjica; s umjetničkima inicijalima, koji s jakom kombinatornom vještinom i velikim ukusom spajaju biljne i životinjske motive s antičnom arhitektonikom stupića i pravilnih lukova u kompozicije, koje ne deformiraju geometrijsku okosnicu grčkih i ćirilskih slova. Takvu ornamentiku imali su raskošni bugarski rukopisi iz doba Simeuna Velikog, sa kojih su kopirani bogati ruski rukopisi XI. i XII. vijeka.

Paralelno s raskošnim bizantskim stilom u najstarijim slavenskim rukopisima nalazimo drugi, primitivniji stil, koji je Jagić nazvao *»barbarskim«*, a Ščepkin *»prelaznim tipom«* ili *narodno-fantastičkim stilom.* U osnovi je i taj stil bizantski, ukoliko zastavica čuva bizantsku arhitektoniku, a inicijal ne napušta geometrijski princip grčkog alfabeta. Ali motivi su drugi i daju čitavom ornamentu drugi karakter. Osnovni je motiv pleteni gajtan s primitivnim biljnim i zoomorfnim ukrasima – okom, uškama, kljunom, koji su motiv grane ili lista pretvarali u zvjerinju glavu, a kaiše gajtana u isprevijane zmije. Najtipičniji je taj tip ornamenta u makedonskim rukopisima (Savina knjiga, Grigorovićev parimejnik i dr.), pa se misli da je tamo i nastao, i zato ga neki naučenjaci zovu makedonskim. U najstarijim rukopisima glavne su boje crvena i zelena u crnoj konturi, onda žuta. U taj tip ornamentike, koji zovem *narodno-primitivnim,* idu zastavice i inicijali jednog od najstarijih spomenika naše zbirke – makedonskog trioda s početka XIII. vijeka (IV d 107).

U XII. se vijeku u slavenskom knjižnom ornamentu pojavljuju novi elementi, koji se nakalemljuju na bizantsku podlogu. S jedne strane to su istočni motivi, koji se javljaju u minijaturama i ukrasima Prizrenskog evanđelja s poč. XIII. v.; s druge strane to su elementi zvjerinjeg »romanskog« stila, koji se pokazuju u raznim granama tadašnje umjetnosti. U rukopisima na Balkanu taj je stil najjasnije zastupljen Miroslavljevim evanđeljem s kraja XII. vijeka, u Rusiji prekrasnim Jurjevskim evanđeljem iz cca 1120. godine. U XIII. vijeku formira se slavenski *teratološki ornament.* Tu su zoomorfni motivi vezani u ornamentalnu cjelinu s gustim pleterom, kojega se kaiši razvijaju iz udova fantastične nemani-čudovišta (τέρας). Sam taj splet postaje sadržajem ornamentalne cjeline i gubi vezu s geometrijskom okosnicom slova, koje se često može odgonetnuti samo po susjednim slovima riječi. U Rusiji taj se stil razvijao i u XIV. vijeku, ali na Balkanu nestaje već pri kraju XIII. vijeka, te se kasnije javlja u rukopisima izuzetno, kao rezultat mehaničkog kopiranja starih predložaka. (Vidi: *Repr.* br. 7, 12, 25.[38])

Neobizantski stil, koji na kraju XIII. vijeka potiskuje teratološku ornamentiku, predstavlja nastavak i razvoj ranijeg srednjobizantskog stila. Novo je doba izbacilo zoomorfne ukrase i provelo strožiju šablonizaciju pletera, obogativši geometrijski ornament svježim bojama, kojima se u XIV. vijeku pridružilo zlato. U skromnijim rukopisima geometrijske zastavice su dosta jednostavne: pravokutne, stepenaste ili potkovaste, načinjene su u obliku sitnog pletera kao prava ili kosa rešetka, ili su pravljene od prepletenih prstenova i izvijenih traka, sa skromnim stiliziranim grančicama sa strana i lišćem ili palmetama na uglovima i odozgo. U kasnijem razvoju taj se *»balkanski«* ornament naročito šablonizira kao niz pletenih krugova, koji su pravljeni šestarom. U raskošnim rukopisima za *neobizantski stil* tipične su velike pravokutne ili kvadratne zastavice geometrijski raščlanjene vriježama loze na simetrijske ornamentalne djeliće, u šarenim i sočnim bojama, često na zlatnoj podlozi, sa stiliziranim grančicama sa strana i na vrhu. U Bugarskoj taj je raskošni stil kultiviran na dvoru cara Jovana Aleksandra; vjerojatno je cvao i u skriptorijima cara Dušana. Najtipičnije je zastupljen u raskošnoj iluminaciji Zbornika Vladislava Gramatika iz 1469. godine u našoj zbirci (vidi: *Repr.* br. 62 i 63; *Radojčić,* Minijatura, tabl. XXXV, XL). U inicijalima tog razdoblja vidimo isto tako dva tipa. *Obični veliki crveni inicijali* često imaju za ukras male kuglice usred stabala i male trokutiće pri kraju ravnog poteza. Pojavljuju se od sredine XIII. vijeka, a postaju tipični za rukopise Milutinova doba. U sredini XIV. vijeka obični crveni inicijali postaju znatno manji, često se po tipu prilagođuju oblicima poluustavnog pisma i dobivaju na donjem kraju tanke viseće zavijutke, koji postaju tipični od druge polovice XIV. vijeka. Drugi tip *pletenog kolorisanog inicijala* javlja se bilo u obliku strogog pletera, bilo u biljno-ornamentalnoj varijanti sa slobodnijim pregibima bogato ornamentirane grančice, katkada s ostacima teratoloških ukrasa (glave s gra-

[35] *Н. Райновъ,* Орнаментъ и буква въ славянскитѣ ръкописи на народната библиотека въ Пловдивъ, София 1925.

[35] *Sv. Radojčić,* Stare srpske minijature, Beograd 1950 (sa 6 tablica u boji i 56 crnih). U pregledu literature pisac citira rusko djelo, koje mi je ostalo nepoznato: *В. А. Щавинский,* Очерки по истории техники живописи ... Москва - Ленинград 1935.

[37] Vjesnik bibliotekara Hrvatske 1951, 120–129.

[38] Za teratološki ornament vrlo su važne također studije: *А. Некрасов,* Очерки по истории славянскаго орнамента (Памятники древней письменности и искусства CLXXXIII), С. Петербург 1914 i *W. Born,* Das Tiergeflecht in der nordrussischen Buchmalerei (Seminarium Kondakovianum V, 1932, 63–95; VI, 1933, 89–108; VII, 1935, 61–80).

nama u ustima). Tipičan je za raskošne rukopise počev od sredine XIV. vijeka; naročito je poznat po bugarskom psaltiru Tomića i po Zborniku Vladislava Gramatika.

U kasnijim vjekovima i skromni *»balkanski«* stil (populariziran štampanim izdanjima Božidara Vukovića) i *raskošni neobizantski* redovno se ponavljaju u rukopisima, uz izvjesnu šablonizaciju i primitivizaciju i više ili manje osjetni utjecaj kasnijih zapadnih stilova ili narodnog ornamenta (vidi: *Repr.* br. 64, 68, 85, 96; *Radojčić*, Minijature, tab. XXXVII–XL, XLII–XLV, XLVII, LIV–LV). Inicijali postaju sve kitnjastiji, pa se u XVII. vijeku ukrasni zavijuci pretvaraju u čitave ornamentalne kompozicije, koje se još drže slova samo kao nužne okosnice.

Poseban tip *arhaističke ornamentike* živio je u *bosanskim* rukopisima do XV. vijeka, gdje je na staru podlogu geometrijsko-biljnih zastavica i inicijala kalemljena narodna ornamentika, često izmiješana s romanskim motivima (vidi *Radojčić*, tabl. XXIV–XXIX i str. 14, 41–44; *Stasov*, tabl. XXVIII–XXXVI). Naša zbirka ne posjeduje takvih spomenika, kao ni rukopisa s ornamentikom zapadnog *kasno-gotskog* ili *rano-renesansnog* tipa, poput Hvalova rukopisa iz 1404. godine i glagoljskog Hrvojeva misala iz istog doba (isp. *Radojčić*, tabl. XXX–XXXI i str. 44–45; *Stasov*, tabl. XXXIII i izdanje Hrvojeva misala od *Jagića-Thalloczyja-Wickhofa* iz 1891.).

Jači je bio utjecaj zapadnog stila *visoke renesanse*, koji se ispoljio u bogatom biljnom ornamentu sa sočnim granama, lišćem i cvijećem, u bogatom koloritu i lijepoj slikarskoj tehnici, koja vještim isticanjem svjetlosti i sjenke postiže reljefnost i plastičnost prirode. Tipični su za taj stil inicijali s dugačkim horizontalnim repovima u obliku grana s lišćem i cvijećem i s letećim ptičicama (Akatist Srpske akademije XV. v., ruska Genadijeva biblija 1499. g., Sevlijevo evanđelje XVI. v.). Taj se stil naročito razvio u moldavsko-vlaškim rukopisima XVI.–XVII. vijeka i u Rusiji (pod imenom »frjaškog« stila), gdje su se u toku vremena jače ispoljavali utjecaji visoke renesanse i baroka. Za ornamentiku srpskih rukopisa tog stila Radojčić daje lijepe primjere iz Krušedolskog evanđelja i iz Pećskog apostola iz prve pol. XVI. vijeka (tabl. XXXVI i str. 49, gdje upućuje i na reprodukciju iz Komoranskog evanđelja u Glasniku Srp. uč. dr. LXVII, 332).

Treba naglasiti činjenicu, koju ističe Radojčić: da u toku turskog razdoblja na našem teritoriju nije bilo većih književnih centara, koji bi mogli da vrše snažan utjecaj na razvoj skriptorske i iluminatorske vještine u jednom određenom pravcu. Zato se u to doba javlja više zasebnih tipova i škola po raznim manastirima kod Kratova, Kumanova, Skoplja, u Peći i Dečanima, u Ovčarsko-Kablarskim manastirima, u Bijelom Polju, kod Plevlja, na Cetinju, u Fruškoj gori i drugdje, a i po malim mjestima i selima. Tu je iluminatorska vještina prirodno opadala i postepeno se stapala sa seoskim zanatom, pozajmljujući od njega primitivne ornamentalne motive i snižavajući tehniku. Čitavo doba od kraja XV. do poč. XVIII. vijeka Radojčić prikazuje kao proces stalnog opadanja i izumiranja iluminacije rukopisa, dok je nije zamijenila nova grafička umjetnost s ornamentikom i ilustracijama u bakrorezu, koju u XVIII. vijeku reprezentiraju majstorski radovi Zaharije Orfelina.

*

Pored ornamenta skrenuo sam u opisu pažnju i na uvez rukopisa. U jednu ruku historija tog umjetničkog obrta sve više privlači pažnju zapadne nauke, dok su za proučavanje uveza ćirilskih rukopisa učinjeni tek prvi koraci: imam na umu istraživanje *P. Simoni* o ruskim uvezima,[39] dok za južnoslavensko gradivo, koliko mi je poznato, još ne postoji predradnja. U drugu ruku, kao što je rečeno, više rukopisa ove zbirke bilo je restaurirano, a neki su uvezani potpuno iznova, te sam smatrao za dužnost, da u opisu upozorim na prvobitni i sadašnji izgled uveza. Međutim taj je posao iziskivao prethodno klasificiranje uveza po glavnim tipovima i fiksiranje terminologije, koja još nije potpuno utvrđena ni u stručnoj tehničkoj literaturi.[40] Rezultate tog studija, nadam se, da ću obraditi u zasebnom članku, a ovdje navodim glavne zaključke potrebne za razumijevanje podataka, koje sam naveo u opisu.

Dok se na zapadu već u XIII. vijeku pojavljuju rebra na hrptu (zbog šivanja araka za »vezice«, koje se provlače u dasku izvana), u ćirilskim rukopisima arci su šivani bez vezica, čime se izbjegavaju izbočine na hrptu, koji se pojavljuju tek u drugoj polovici XVI. vijeka.

Na zapadu se već u XV. vijeku pojavljuje uvez s »rubom« (pretičak korica, koji prelazi knjižni blok, da štiti rez od oštećivanja); u ćirilskim rukopisima nalazimo rub tek u drugoj polovici XVI. vijeka, i to najprije samo sa strane, dok se u ruskim rukopisima rub i rebra na hrptu javljaju tek u XVII. vijeku.

Kod izrade dasaka gotovo uvijek nailazimo na žlijeb, koji ide po rubu: u najstarijim rukopisima žlijeb ide bez prekida, ali već u XIII. vijeku s prekidima na neusječenim uglovima. Na kraju XVI. vijeka nailazimo na kosi brid izvana, a tek u XVII. vijeku na kosi brid sa unutarnje strane.

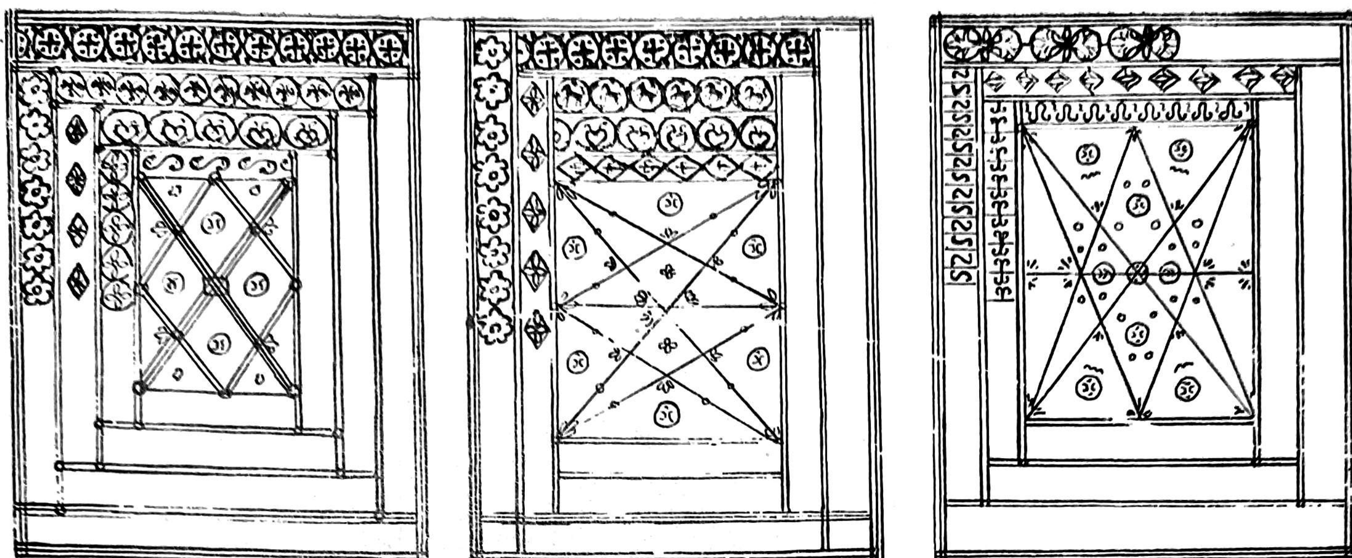
Na zapadu se daske već od sredine XVI. vijeka zamjenjuju kartonom, dok se u ćirilskim rukopisima karton javlja tek u XVIII. vijeku.

Malobrojni sačuvani štitnici gotovo su uvijek jajoliki. Broj je različit – 5, 9, 12. U starije doba pravljeni od bronca (sa zlatnim odsjevom), kasnije od željeza ili bakra (zeleni).

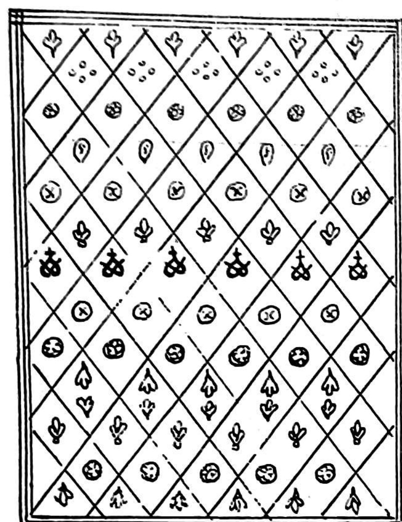
Kopče su u starije doba pravljene od remena, na jednom kraju okovanog pločicom s rupicom, a na drugom kraju rasječenog po duljini na tanke trake, koje se provlače kroz dvije ili tri rupice u donjoj dasci i zapleću na unutarnjoj strani korica. U prednjoj dasci čavlići za kopče uvijek

[39] *П. Симони*, Опыт сборника сведений по истории и технике книгопереплетнаго художества на Руси, преимущественно в до-Петровское время, с XI-го по XVIII-е столетие включительно. Тексты, материалы, снимки. (Общество любителей древней письменности, CXXII), С. Петербург 1903. Vidi također podatke o uvezu kod *Ščepkina*, Učebnik, 28–30 i *Karskog*, 114–118.

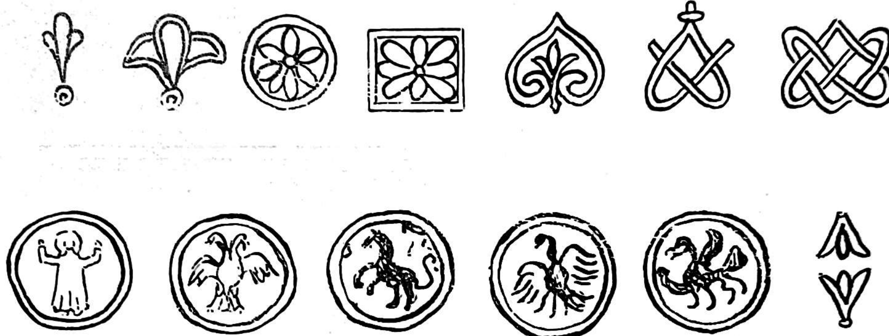
[40] Vidi tumač stručnih naziva u knjizi *F. Štromar*, Knjigoveštvo, Zagreb 1939, str. 206–222.

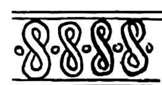
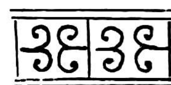
1 2.

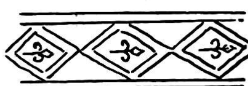

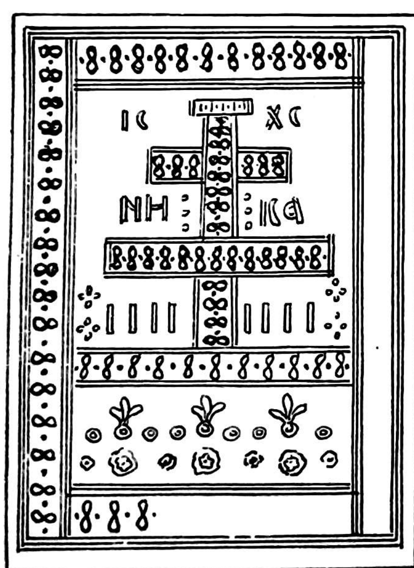
3

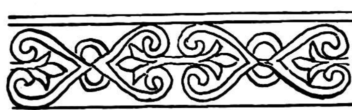
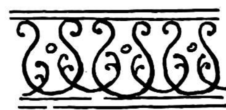
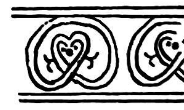
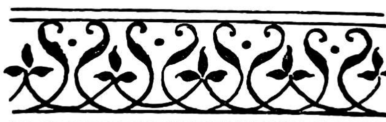
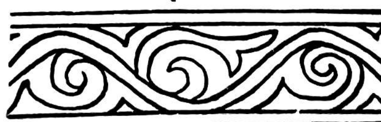
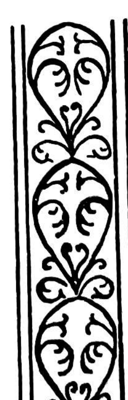
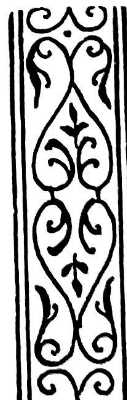
5.

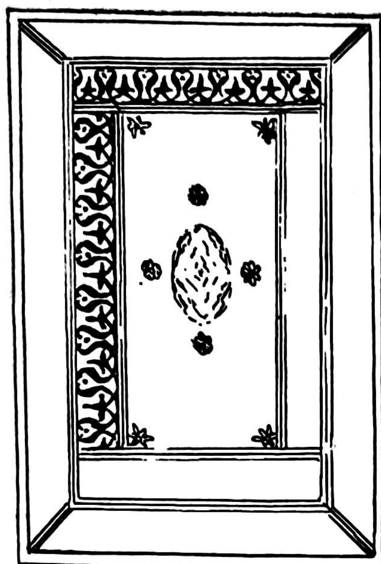

4.

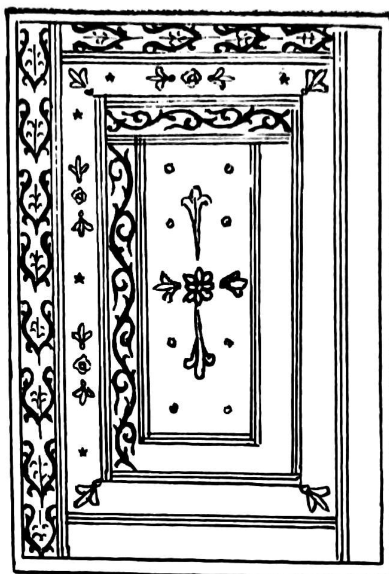

6

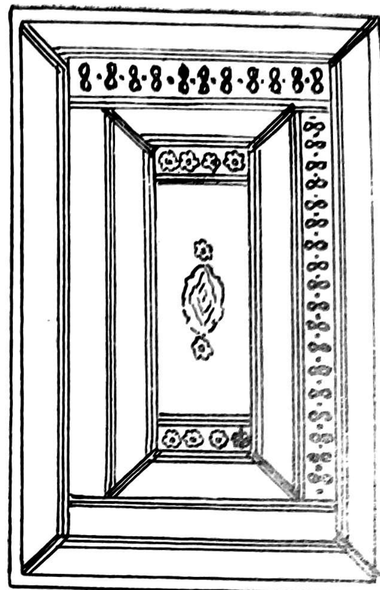
1. Prolog IIIc6 – kraj XIII.–poč. XIV.; 2. Ilovička krmčija IIIc9 – 1262.; 3. Panegirik IIIc19 – kraj XIII.–poč. XIV.; 4. Tetraevanđelje IIIb14 – kraj XIII.–poč. XIV.; 5. Žigovi XIII.–XIV. v.; 6. Žigovi XV. v.

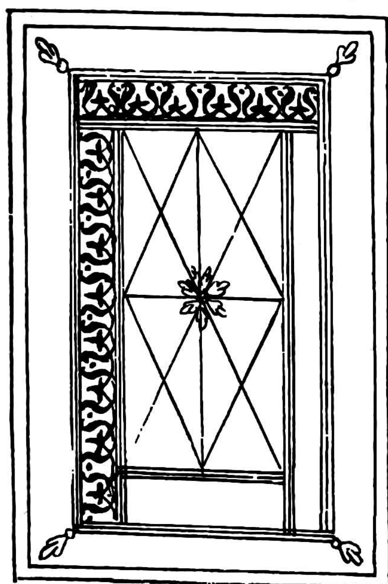
7.

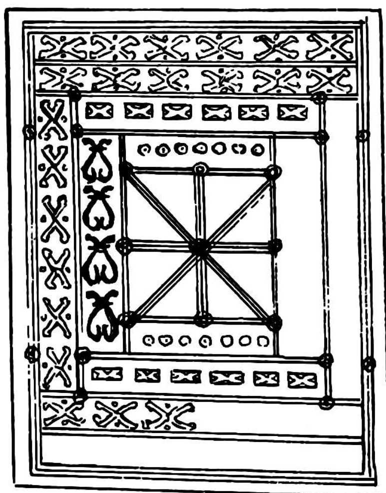
8.

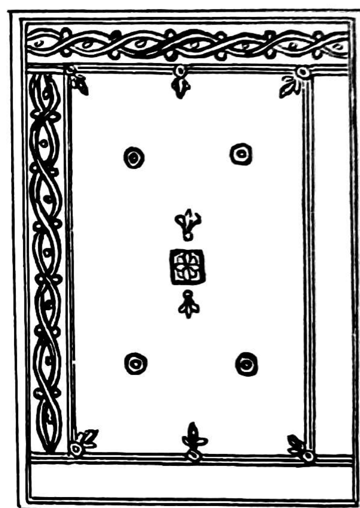
9.

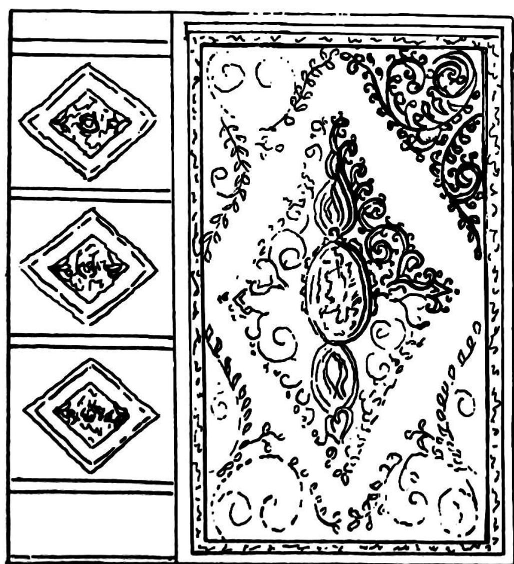
10.

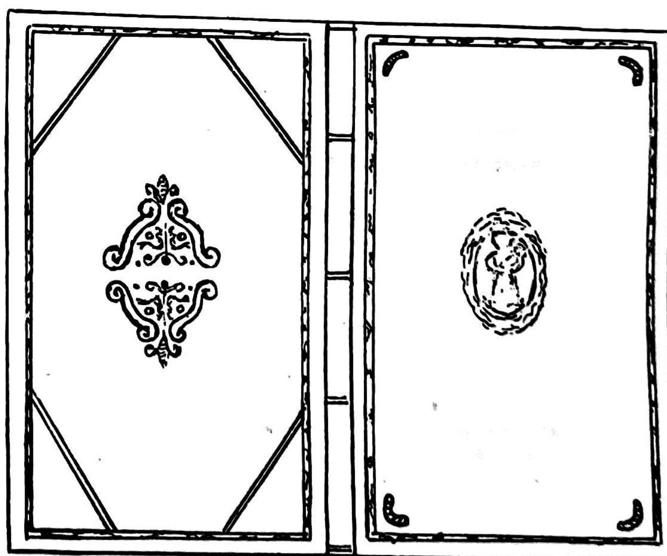
11.

12.

13.

14.

7. Lesnovsko evanđelje III c 11 – XIV.; 8. Psaltir III a 24 – XVI.; 9. Lesnovska biblija III c 17 – XVI.; 10. Hilandarski Metafrast III b 20 – 1456.; 11. Služabnik s evanđeljem IV d 8 – kraj XV.; 12. Lesnovsko evanđelje III b 8 – XVI.; 13. Ovčarsko-Kablarski psaltir III a 2 – 1623. g.; 14. Baštanski protokol III c 15 – 1749.

su zabijeni u žlijeb na rubu. U starije doba kod velikih rukopisa nailazimo na kopče ne samo sa strane, već i na gornjem i donjem rubu. U XVII. vijeku nailazimo na kopče od širokog remena podvučenog pod kožu donje daske. Na Studeničkom zborniku iz XV. vijeka (uvez je možda mlađi) nalazimo tragove vezivanja pomoću dva remenčića pričvršćena čavlićima za gornju i donju dasku.[41]

Najstariji sačuvani rukopis – Makedonsko evanđelje s kraja XII. vijeka ima jedva vidljive tragove ornamentike na koži.

Ostali uvezi imaju »slijepi tisak« izveden pomoću raznih žigova. Okvir je redovno izrađen od nekoliko traka, svaka sa zasebnim ornamentalnim motivom, ali se javljaju i okviri od trostrukog poteza, bez traka. (Trnovsko evanđelje 1273., Panegirik s kraja XIII. v.)

Najstariji tipovi tiska, koje nalazimo i na grčkim rukopisima, jesu: a) okvir od traka s poljem, koje je raščlanjeno dijagonalama i upisanim rombom i s različnim žigovima u unutarnjim trokutima. Posebne varijante mjesto romba stvaraju više oštrouglih trokuta pomoću poteza povučenih iz uglova prema sredini suprotne strane; b) kosa rešetka od dijagonala i paralelnih kosih crta sa istim žigovima u nastalim rombićima; c) šestokraki krst na podnožju usred okvira; d) primitivniji ornamenat s podjelom polja na manje pravokutnike; e) sličan tip s malim kvadratom usred širokih traka okvira. Ti su tipovi zastupljeni u rukopisima XIII.–XIV. vijeka. Zovemo taj tip uveza *»bizantskim«.*

U drugoj polovici XIV. vijeka javlja se novi način ukrasa: f) jedna od traka u okviru nije ispunjena neprekidnim nizom žigova, već je ostavljena slobodna, s nekoliko manjih ukrasa u sredini, a na uglovima ima kose crte, kao kod slijepljenog drvenog okvira: taj tip prelazi u XV. stoljeće; g) pri kraju XVI. vijeka javlja se *»renesansni tip«* s koncentričkim okvirima od slobodnih traka i traka ispunjenih valovitim grančicama, pa s uskim unutarnjim pravokutnikom, koji se ne razgranjuje, već je ornamentiran ukusno razmještenim žigovima. Isti tip ide u XV.–XVI., a javlja se i u početku XVII. vijeka. Pored tog u XVI.–XVII. vijeku dolazi sličan tip s jednostrukim okvirom, ornamentiranim viticom, i sa simetrijski raspoređenim žigovima u širokom polju (h).

U drgoj polovici XVI. vijeka javlja se zapadni uvez s isturenim rubom, rebrima na hrptu i novim tipom ornamentike: i) Srednje polje u jednostrukom okviru ima u sredini medaljon i trouglate ukrase istog stila u uglovima okvira. U XVII. vijeku ti su ukrasi *baroknog* karaktera. Pravi barokni uvez XVIII. vijeka (j) ima široko polje u uskom ornamentalnom okviru s malim medaljonom u sredini i sitnim ukrasnim lukovima na uglovima. U isto doba javljaju se uvezi orijentalnog tipa s mekanim koricama i s jezikom-preklopnicom (u Rusiji – »sumka«=torba).

Uvezi sa zapadnog područja imaju uglavnom dva tipa: k) uvez-omot u sivom kartonu zavijenom u pergamenu sa dva komadića kože na hrptu, kroz koje je rukopis prošiven i često s »preklopnicom«; l) najjednostavniji omot od sivog kartona, koji je pričvršćen za rukopis tankim remenom, provučenim kroz dvije rupice; ponegdje u Primorju taj uvez zovu »monastički«. Dok se prvi upotrebljava najviše za rukopise zvaničnog karaktera, drugi je rabljen za ljekaruše, gromovnike i sl. narodne knjižice.

*

U pregledu sadržaja htio sam navesti svaki zasebni sastav, koji se u rukopisu nalazi: svaku homiliju, svaki spis zbornika, svako žitije. Koliko je to važno, pokazala je nesreća sa beogradskom Narodnom bibliotekom, koja je cijela izgorjela, te je od sadržaja rukopisa ostalo samo ono, što je bilo objavljeno, ili što je zabilježeno u Stojanovićevu katalogu. Nažalost, to mi nije uspjelo s obzirom na ogromne prologe, kojih bi sadržaj povećao opseg opisa više nego za stotinu stranica. Stoga sam kod prologa navodio samo najvažnije sastave, zanimljive za slavensku povijest. Kod homilija i drugih sastava bilježio sam samo početne riječi, ne navodeći zaključnih, jer su ti svršeci sastava većinom stereotipni, te bi se morali navoditi duži citati.

U posljednjoj rubrici, kod zapisa isto tako nastojao sam da naveden sve, što se moglo razabrati, od značajnih ljetopisačkih bilježaka i pogovora do probatio calami i slučajnih kasnijih nota, smatrajući, da i ti sitni podaci mogu biti od značaja za historijat rukopisa, u jednu ruku svojim jezikom i pravopisom, a u drugu prikazivanjem čitalačke sredine. Štednja prostora i tu me je prisilila, da izostavim pojedine beznačajne zapise. Želeći, da ovaj opis bude potpun, t. j. da oni, koji se u buduće budu služili ovim spomenicima, ne moraju tražiti po drugim knjigama pojedine podatke o njima, a vodeći računa o neizbježnim griješkama u prošlim izdanjima, davao sam i tekst onih zapisa, koji su već objavljeni u Stojanovićevoj zbirci starih srpskih zapisa i natpisa.[42]

Što se tiče transkripcije tekstova, tehnički su razlozi prisilili mene i uredništvo, da odustanemo od autentične transkripcije sa skraćenicama, nadrednim znakovima i podjelom na retke te da se uglavnom povedemo za načinom, kojim se poslužio Lj. Stojanović u svom opisu rukopisa Srpske akademije. Skraćenice su razriješene, nadredni znakovi izostavljeni i stara interpunkcija zamijenjena sadašnjom – točkom i zarezom, odnosno upitnikom, mjesto starih oznaka. U starim tekstovima, gdje se ȣ upotrebljava kao varijanta za ѹ (obično na kraju retka), razriješili smo ga sa ѹ; u mlađim, gdje se ѹ uopće ne upotrebljava, već dolazi samo ȣ, razrešavamo ga sa ү (to je uvijek navedeno kod svakog spomenika u opisu njegova pisma). Isto tako morali smo razriješiti široko є sa ѥ, kad se ono upotrebljava u takvom smislu. Mislim, da istodobno izdanje paleografskog albuma sa snimcima sa većine ru-

[41] O pažnji prema zakopčavanju rukopisa drastično govori anatema, koju je arhiepiskop novgorodski Mojsije cca 1329. god. zapisao na evanđelje Tipografske biblioteke br. 8: citira *Karski,* 115.

[42] *Љ. Стојановић,* Стари српски записи и натписи, I–VI, 1902–1926.

kopisa naročito opravdava rekonstruirani način izdanja tekstova. U običnim zagradama ( ) razrešavamo skraćenice; u uglatim [ ] dajemo rekonstrukciju teksta; u ⟨ ⟩ navodimo ono, što je izostavljeno od pisara, ili što se moralo dometnuti radi razumljivosti teksta. Veličina lakuna ili broj nestalih slova u rukopisu označeni su brojem točaka.

Naročitu pažnju poklanjam paleografskom albumu. Naprijed sam naveo razloge, koji, po mom mišljenju, daju veliki značaj takvom izdanju za studij južnoslavenske paleografije. Pri izboru materijala vodio sam računa ne samo o pismu i sadržaju dotičnog odlomka, već i o ornamentici rukopisa, što će učiniti ediciju zanimljivom ne samo za slavenskog filologa, već i za historičara umjetnosti. Dok je u opisu raspored rukopisa načinjen po materiji, u Albumu sam svrstao tekstove po hronološkom redu, vodeći pritom računa o karakteru pisma i o redakciji spomenika. Najprije idu tekstovi pisani ustavom i poluustavom, zatim zapisi, brzopis i kurziva, i na kraju tekstovi pisani »zapadnom ćirilicom«. Smatram, da će od posebnog interesa biti posljednji dio, koji obuhvaća spomenike ove vrste u hronološkoj postupnosti.

Raspored rukopisa po sadržaju dopuštao je različite sisteme. Nasuprot tradicionalnom sistemu, koji s nekim varijacijama nalazimo kod većine starih opisa, odlučio sam, da na početak stavim gradivo, koje se obično obuhvata terminom »razno«, a koje je obično najzanimljivije po sadržaju. Na takav način svrstao sam rukopise ovim redom:

1. *Rukopisi, koje je stara književnost smatrala naučnim djelima:*
   »slovnici« – rječnici i bukvari;
   geografska djela;
   prirodoslovna djela, »ljekaruše«;
   gromovnici, lunovnici, sibile i druge gatačke knjige, koje obično idu uz ljekaruše.
2. *Rukopisi pravnog sadržaja:*
   zakonici, statuti, regule, kanonsko pravo.
3. *Rukopisi literarnog sadržaja:*
   zbornici;
   rukopisi povijesne sadržine;
   didaktična literatura, homilije i dogmatičke rasprave, koje su obično vezane u zbornicima s drugim gradivom.
4. *Religiozno-povijesna djela:*
   sveto pismo: biblija, evanđelje, apostoli;
   prolozi i pojedina žitija.
5. *Liturgijski rukopisi:*
   psaltir, minej, oktoih, triod, služabnik, trebnik, časoslovac, molitvenici.
6. *Protokoli:*
   matice i druge službene knjige, koje su dospjele u zbirku rukopisa.

Pored toga u Arhivu Akademije postoji *zbirka isprava i pisama,* iz koje smo donijeli nekoliko snimaka u našem Albumu reprodukcija. Kako je Kukuljević stavio nekoliko manjih grupa isprava u zbirku rukopisa, to smatramo za korisno, da pri kraju našeg kataloga navedemo i grupe ćirilskih akata iz Arhiva.

Uz opis rukopisa navodim i podatke o nekoliko starih ćirilskih štampanih knjiga, koje su dospjele u Arhiv Akademije bilo zbog rukopisnih dodataka (koje ne bi imalo smisla opisivati bez obzira na štampani dio kodeksa), bilo u sklopu Verkovićeve zbirke. Conev ih je uklopio u svoj opis, a Iljinski je spomenuo neke u svom opisu Verkovićeve kolekcije. Isti razlozi uz želju, da okupimo na jednom mjestu sve zapise iz ovdašnjih ćirilskih kodeksa, sile i nas, da ih ne izostavimo u ovom opisu. Međutim, kako je broj njihov vrlo malen, i kako pored njih u Arhivu Akademije postoji i više drugih starih ćirilskih izdanja, koja ni sadržajno ni po provenijenciji nisu vezana za rukopisnu zbirku, nisam smatrao potrebnim, da tih nekoliko štampanih kodeksa uključim i u naslov ove edicije.

U *katalogu* (Popis I) gradivo je svrstano analogno redu opisa prema materiji, s rednim brojevima sprijeda i sa signaturom spomenika. Raspored sastava po sadržaju zahtijeva, da se taj red na više mjesta prekida unošenjem pojedinih spisa, koji se nalaze u Zbornicima, a po sadržaju pripadaju na dotično mjesto opisa. Takve sastave naveo sam u I. popisu s rednim brojem opisa u zagradama. Popis II. načinjen je po hronološkom redu rukopisa, te uglavnom odgovara rasporedu gradiva u Albumu. Popis III. sadržava raspored rukopisa po redu signatura.

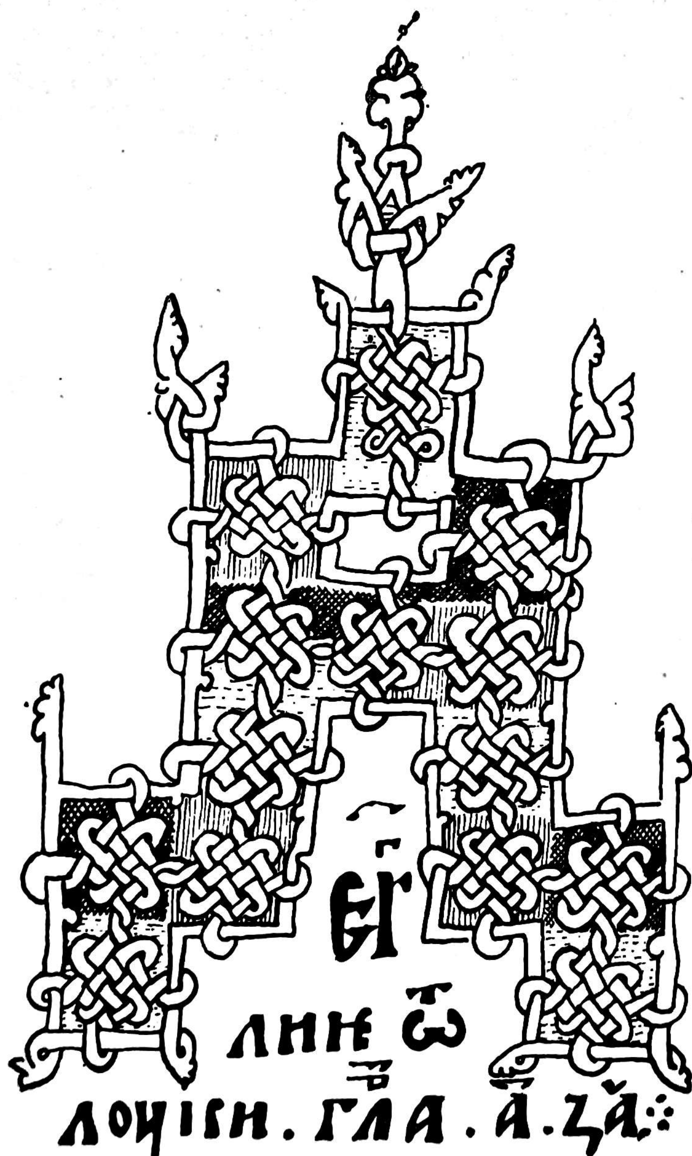
*

Na kraju moram s najvećim zadovoljstvom izraziti svoju zahvalnost predsjedniku Historijskog instituta Akademije, akademiku Marku Kostrenčiću za njegovo stalno razumijevanje i predusretljivost u mom radu; svima mojim kolegama i suradnicima u Arhivu i Institutu, s kojima sam proveo četiri godine u zajedničkom radu i koji su mi taj rad činili lakim i ugodnim, a napose svima, koji su mi bilo čim pomogli u izradi ovog Opisa. Naročito zahvaljujem kolegi prof. Vjekoslavu Štefaniću za njegovu pomoć, koju mi je ukazivao kod čitanja pojedinih teških zapisa, a i upozorenjem na hrvatsku stručnu literaturu, koja mi nije bila svagda poznata; arhivisti Veri Hofman, mojoj pomoćnici kod dovođenja u red rukopisa, kolegi Seidu Traljiću, mojem stalnom suradniku na studiju filigrana i bibliotekaru Miri Golubić, koja je pravila crteže ornamenata. Zahvaljujem također univ. prof. Stjepanu Ivšiću i Josipu Hamu i kolegama u Institutu za jezik i književnost Stj. Musulinu, P. Rogiću, A. Šimčiku i St. Pavišiću, koji su mi više puta pomogli stručnim savjetom; kustosu Muzeja Srba Fedoru Moačaninu za pomoć kod identificiranja fragmenata iz starih štampanih knjiga; mom iskrenom drugu univ. prof. Antunu Sovretu za pomoć kod dešifriranja nekih grčkih zapisa; pa mom životnom drugu ženi Olgi, koja je potrošila mnogo truda i vremena pomažući mi kod sređivanja podataka i ispisujući sadržaj ogromnih prologa.

Dovršavajući zaključne retke ovog rada od četiri godine, padaju mi na pamet riječi pisara ruskog Lavrentijevskog ljetopisa: »Raduje se trgovac dobivši zaradu, a krmilar stigavši u tihu luku, i putnik vrativši se u svoju otadžbinu; isto tako raduje se i knjižni spisatelj došavši do kraja

knjige, pa eto i ja, hudi i nedostojni mnogogrešni rab božji Lavrentij mnih.« Radujem se i ja, jer vidim rezultat rada u ovom razdoblju mog života, rada, koji je zahtijevao mnogo napora, marljivosti i mnogo ljubavi prema spomenicima. Misli se često, da je opisivanje rukopisa nezahvalan posao arhivara, jer taj rad ne daje prostora mašti, ne stvara blistave zaključke, koji otvaraju široke vidike... Mogu reći za sebe, da je taj rad za mene bio i radostan i mio, jer nema za historičara većeg užitka, nego što je rad na izvorima, a bio je i zahvalan, jer sam u toku tog rada mnogo naučio i mnoge sam stvari razbistrio. Svijestan sam, da bez mene taj rad ne bi bio izvršen, jer pored najvećeg znanja i najveće volje treba za njega i mnogo vremena. Ja sam na nj utrošio četiri godine, a za onog, koji ne bi imao prilike da bude stalno u Arhivu i da iskoristi za taj posao svaki slobodan čas, trebalo bi, vjerojatno, i mnogo više. Ne uobražavam, da ne će biti omašaka i grijeŝaka: non peccat samo onaj qui bene dormit. Radovat ću se, ako te griješke budu ispravljene — faciant meliora potentes. Uradio sam sve što mogu prema svojem znanju i svojim snagama. Vjerujem, da sam se tim radom odužio Jugoslavenskoj akademiji, koja mi je povjerila na čuvanje svoj dragocjeni Arhiv, jugoslavenskoj nauci, koja je određivala moja naučna interesovanja za proteklih trideset godina, i narodu, čije sam gostoprimstvo za to vrijeme uživao.

Vladimir Mošin

Iz Bogdanova Evanđelja III c 20
kraj XIII.-poč. XIV. vijeka

KATALOG ĆIRILSKIH RUKOPISA

I

PREGLED PO SADRŽAJU

Rječnici i gramatička djela

(Sastavi pod brojevima, koji su navedeni u zagradama, nalaze se u »Zbornicima«, te prema tome navedeni brojevi ukazuju na redni broj dotičnog zbornika u ovom opisu.)

1. VII 18 Poljički staroslavenski *»Slovnik« Pavla Radovčića,* bosančica, 1799.
2. III a 21/I Poljički staroslavenski *»Slovnik« Andrije Pivčevića-Kružičevića,* bosančica, 1823.
3. III a 21/II Poljički staroslavenski *»Slovnik« Balićev,* bosančica, prva četvrt XIX vijeka.
4. IV a 76 *Bukvar slavenskii* pismeni prepodobnago Kirila, Slavjanom episkopa, napečatan v Rime tipom svjatago Sobora ot Razmnoženija vjeri v ljeto 1739. izvoleniem stareiših. (Prijepis ili rukopisni original štampanog izdanja.)
5. XV 7/A Književna ostavština *Đure Daničića.*

Geografija, prirodoslovna djela, ljekaruše, gromovnici i dr.

6. II b 133 *Spiridon Jović,* Sveopšta geografija, rkp. 1836.

(37) III a 37 *Veliki gradovi na svijetu* (Poljički zbornik, XVIII v.).

(34) III a 20 *»Slovo o vešćeh hodešćih i letešćih«* (Šibenički zbornik iz XVI v.).

(34) III a 20 *»O dvanadeset zodi«* (Šibenički zbornik, XVI v.).

7. I a 23 *»Lekarie i zapisi* protiva svakojakiem bolim«, bosančica, sredina XVII v.
8. IV a 3 *»Ljekarije pučke«,* bosančica, XVIII v.
9. IV d 109 *»Ljekaruša« sa »Gromovnikom«,* bosančica, XVIII v.
10. IV d 110 *»Gromovnik« sa »Ljekarušom«* (Radaušev), bosančica, treća četvrt XVIII v.

(207) Ćir. III, 90 *Narodni ljekovi* (u Milčetićevoj zbirci poljičkih akata).

(34) III a 20 *»Voprosi i otveti o vešćeh«* (Šibenički zbornik, XVI v.).

(33) IV a 24 *Kalendar za vračanje* i drugi gatalački sastavi (Libro od mnozieh razloga, 1520.).

(35) III a 10 *Gatalački mjesecoslov* (Tumanski zbornik, XVI v.).

(35) III a 10 *»Gromovnik«* i *»lunovnik«* (Tumanski zbornik, XVI v.).

(34) III a 20 *»Skazanie lunovnika«* (Šibenički zbornik, XVI v.).

11. IV. d 59 *»Sybila«,* tablice za gatanje, bosančica, XVIII vijek.

Pravni spisi

12. III a 28 *Cara Konstantina Iustiniana zakon i Macedonskago cara Stefana zakon:* Paštrovski rukopis, srpska redakcija, XVIII v.
13. IV d 118 Daničićev prijepis *prizrenskog rukopisa Dušanova zakonika.*

(32) IV d 114 Izbor iz *Dušanova zakonika* (Studenički zbornik, XV v.).

(32) IV d 114 *Vlastareva sintagma* (Studenički zbornik, XV v.).

14. IV d 121 Daničićev prijepis *Karejskog tipika* sv. Save.
15. I c 65 *Statut poljički,* osnovni tekst, bosančica, kraj XV v.
16. II b 153 *Poljički statut,* bosančica, kraj XVII — poč. XVIII v. (rkp. Luke Kuliše: Jagić-F.)
17. III a 53 *Poljički statut* (Libar Mijakovića), bosančica, prijepis 1738. (Mesić-B.)
18. III b 27 *Poljički statut,* prijepis Vicka Ivaniševića, bosančica, XVIII v. (Libar Martića = Jagić-G.)
19. III d 105/I *Poljički statut,* Kružičevićev prijepis Carrarina rukopisa, latinica, 1875.
20. I b 99 *Poljički statut,* prijepis Petra Karstelana, bosančica, kraj XVIII v.
21. IV a 100 *Poljički statut,* bosančica, prijepis, 1800.
22. III d 105/II *Poljički statut,* Kukuljevićev prijepis Kružičevićeva »Iztiničkog rukopisa« iz 1875.
23. I a 54 *»Matrikula bratimska sv. Kuzme i Domjana«,* bosančica, 1619.
24. III c 9 *Krmčija ilovička,* srpska redakcija, 1262.
25. III a 38 *Zakonik Jovana Zlokruhovića* – skraćeni nomokanon Zonarine redakcije, srpska recenzija, 1602.

(174) III a 52 *Nomokanon* (Trebnik s nomokanonom, XIV vijek).

(175) III a 34 *Nomokanon* (Trebnik sa skraćenim nomokanonom, XVI v.).

(136) III a 43 Izvod iz *nomokanona* – pravila za monahe (Kniga Agapijevac).

26. III a 6 *»Naredbe za svetjenike«* – uputstva Omiškog sabora za Poljičko i Radobiljsko svećenstvo, 1620, bosančica, XVII v.
27. I a 13 *Naredbe splitskog nadbiskupa Kosme* za Poljičko svećenstvo, 1688.
28. III a 16 Bilježnica za *kazuistiku iz bračnog prava,* bosančica, kraj XVIII–poč. XIX vijeka.
29. II b 120 *»Vjeroispoviedanje Unijatah* ili sjedinjenih istočnoga zakona, na koje se svećenici, navlastito vladike zakleti moradoše«, druga polovica XVII v. (Isp. br. 214: poslanica Pavla Zorčića).
30. III a 41 *»S'bor pravoverija«* – sinodik pravoslavlja, raška redakcija, posljednja četvrt XIV vijeka.

Zbornici

31. III a 47 *Zbornik Vladislava Gramatika,* srpska redakcija, 1469.
    1. Žitija i homilije.
    2. »Povest o zaplenenii Jerusalimskom« (iz Zonare).
    3. »Šestodnevnik« Vasilija Velikog.
    4. »Margarit« sv. Jovana Zlatousta i drugi spisi sv. Vasilija Vel. i J. Zlatousta.
    5. Dogmatičko-polemičke rasprave o Latinima i dr.
    6. Žitija Ilariona Meglenskog i Konstantina filozofa.
    7. Eufimija Zigavena »bogoslovno vseoružtvo«.
    8. Jovana Zlatoustog »slovo« na Judeje.

32. IV d 114 *Studenički zbornik* (Otečnik i Zakonik), srpska redakcija, prva trećina XV vijeka.
1. Otečnik.
2. Vlastareva sintagma.
3. Izbor iz Dušanova zakonika.

33. IV a 24 *»Libro od mnozieh razloga«* – dubrovački ćirilski zbornik, 1520.
1. »Cviet od kriposti«.
2. »Čtenie sv. Tome«, »nauk premudrog Akira«, o Abramu i dr.
3. Istorija sv. Đurđa, »skazanie od Suda Velikog«, »istoria sv. Žuliana«.
4. »Osvećenje Isu Krstovo... Jerusalemu«.
5. »Sud veliki Gorspodinov« i dr. poučni sastavi.
6. Kalendar za vračanje i dr. gatalački sastavi.
7. Molitve i pjesme.

34. III a 20 *Šibenički zbornik,* srpska redakcija, prva trećina XVI vijeka.
1. Bilješke o Turcima.
2. Zagrebački rodoslov.
3. Zagrebački ljetopis.
4. »Slovo o vešćeh hodešćih i letešćih«.
5. Homilije na Vazdviženje.
6. Mučenje sv. Petke.
7. »Otkrovenije Varuhovo«.
8. Čudesa sv. Nikole i dr. »slovesa«.
9. Nikodimovo »napisanie o predanii Gospoda Isusa Hrista«.
10. Slovo Jovana Bogoslova na Uspenije Bogorodice.
11. »Ukaz Gospoda Isusa Krista«.
12. Slovo sv. Isidora o grijesima.
13. »Voprosi i otveti o vešćeh«.
14. »O dvanadeset zodi«.
15. »Skazanie lunovnika«.

35. III a 10 *Tumanski apokrifni zbornik,* srpska redakcija, sredina XVI vijeka.
1. Gatalački mjesecoslov.
2. Krsna slovesa.
3. O praznovanju sv. praznika.
4. »Gromovnik« i »lunovnik«.
5. »Slovo o premudrom Akire« i dr.
6. »Skazanie o 12 petkah«.
7. Slovo o caru Foki i krčmarici.
8. Homilije.
9. »Slovo J. Zlatoustog kako začehu se Plavlikane«.

36. III a 43 *Kniga Agapijevac* (Slovesa izabrana, zakoni i ustav svetih otaca) – Pakrački zbornik, srpska redakcija, sredina XVI vijeka.
1. Paterik.
2. Izvod iz nomokanona – pravila za monahe.
3. Poučenija.

37. III a 37 *Poljički historijsko-bogoslovni zbornik,* kraj XVIII vijeka.
1. Rasprava o vjeri i dobrim djelima.
2. Genealoške bilješke.
3. Spis o »zakonu žudijskom«.
4. »Lepi i ugodni razgovor od naroda slovinskoga iliti ilirićkoga«.
5. Rasprava o ratovima iz kronike Vitezovića.
6. Genealogija Bogorodice i Isusa Krista.
7. Historijski spis o monaškim redovima.
8. Spis o iznalascima (povijest civilizacije).
9. Veliki gradovi u svijetu.
10. »Od Žudiah i njihove opačine«.
11. Propovijedi i molitve.

38. I a 22 *Krfski zbornik* iz sredine XVIII vijeka.
1. Večernja i pavečernica.
2. Žitije kneza Lazara.
3. Grčke i srbske bilješke, XVIII v.

39. III a 9/I *Hopovski zbornik,* spisi protiv Latina i hronograf s rodoslovom, srpske redakcije, iz kraja XVI v.

40. I a 120 *Bosanski Paliničev zbornik,* kraj XVI v.
1. Bosanski grbovnik.
2. Turska pjesmarica (bosančica).
3. Prijepis fermana Mehmeda IV. (bosančica).

40a. VII 98 *Peičev zbornik* 1794–1797.

Rukopisi povijesnog i literarnog sadržaja, homilije, rasprave filozofske i bogoslovne

41. III a 27 *Aleksandrida Mihanovićeva,* srpska redakcija, treća četvrt XVI vijeka.
42. IV d 122 Daničićev rkp. »Izvodi iz djela *Konstantina Filozofa«.*
43. IV d 123 Daničićev rkp. »Izvodi *iz srpskih rukopisa«.*
44. III b 15 *Varlaam i Joasaf,* raška redakcija, treća četvrt XIV vijeka.
45. I d 179/I *M. Martić Poljičanin,* »Popis znamenitih dogadjajah, bosančica, XIX v.
46. II b 58 P. R. Vitezović, »Rodosudje... cara Petra Aleksijevića«, 1710.
47. III d 190 *Maretić pukovnik,* Srpski ustanak u početku XIX vijeka.
48. XVI 2 Odlomak rukopisa *o tursko-ruskom ratu 1877* (pisac neodređen).
49. III c 19 *»Panagerik«* – zbornik homilija za mart-august, raška redakcija, kraj XIII–poč. XIV v.
50. III b 12 *Knjigi sv. Efrema* glagolemije Parenesis, raška redakcija, sredina XIV v.
51. III b 20 *Metafrast hilandarski,* resavska redakcija, 1456.
52. III b 21 *»Panegirik«* – zbornik homilija za cijelu godinu, srpska redakcija, XV v.
53. Ćir. fragm. 3 Fragmenti iz zbornika poučenija (iz *Posnog trioda),* kraj XVI v.
54. I b 77 *»Predike hrvatske* latinicom i ćirilicom pisane«, oko 1768.
55. IV a 36 *»Slovo svjatago Kozmi prezvitera* na preprenie i poučenie ot božestvenih knig« – Hilferdingov prijepis 1851.
56. III c 16 *»Dogmatiki panoplia«,* srpska redakcija, sredina XVI v.
57. IV d 112 *Miscellanea cyrillica:*
1. Fragmenat pjesme o paklu.
2. Pisma od burmutaša i pisma od lulaša.
3. Propovijed St. Jurine o čistoći.
4. Molitva sv. Kiprijana suprotiva zlim duhom.
58. III d 189 *»Izbor krasnii primjera«,* poč. XIX v.
59. VII 45 *V. Čolakov,* Narodni običaji u Bugarskoj, 1867.
60. VII 93 *»Kratkoe učenie hristianskoe malomu otroku neveže«,* kraj XVIII v.
60a. XVI 1 *Andrej Pavlović,* Ivan Mažuranić, Rasprava, rkp. 1917.

Sveto pismo

61. III c 17 *Biblija Lesnovska,* srpska redakcija, sredina XVI v.
62. III c 1 Izborno *evanđelje popa Jovana,* makedonska redakcija, kraj XII–poč. XIII v.
63. III a 30 *Trnovsko evanđelje,* 1273.
64. III b 24 Izborno *evanđelje Radomirovo,* makedonska redakcija, sredina XIII v.
65. IV d 12 Izborno *evanđelje Lesnovsko,* raška redakcija, kraj XIII–poč. XIV v.
66. III b 14 *Tetraevanđelje,* raška redakcija, kraj XIII ili poč. XIV v.
67. Ćir. fragm. 4 Odlomak iz *evanđelja od Mateja,* raška redakcija, kraj XIII–poč. XIV v.
68. III b 22 Izborno *evanđelje Kalinikovo,* raška redakcija, prva pol. XIV v.
69. III c 20 *Tetraevanđelje Bogdanovo,* raška redakcija, poč. XIV v.
70. III b 23 *Tetraevanđelje Rajkovo,* raška redakcija, XIV v.
71. III b 4 *Tetraevanđelje dijaka Dabiživa,* raška redakcija, sredina XIV v.
72. III c 5 *Tetraevanđelje Dovezensko,* raška redakcija, sredina XIV v., s rukop. sinaksarom iz pol. XVI v.
73. III d 3 *Tetraevanđelje Slepčansko,* raška redakcija, XIV v.
74. Ćir. fragm. 5 Iz *četveroevanđelja,* raška redakcija, XIV v.
75. III b 7 *Četveroevanđelje,* makedonska redakcija, kraj XIV–poč. XV v.
76. Ćir. fragm. 9 Iz *»Četveroevanđelja«,* srpska redakcija, poč. XV v.
77. III c 26 *Četveroevanđelje Skopsko,* srpska redakcija, prva pol. XV v.

78. VIII 232 *Četveroevanđelje*, srpska redakcija, prva četvrt XVI v.
79. III a 50 *Četveroevanđelje Oravačko*, srpska redakcija, prva četvrt XVI v.
80. IV d 6 *Četveroevanđelje Žitoško*, srpska redakcija, sredina XVI v.
81. III b 8 *Četveroevanđelje Lesnovsko*, srpska redakcija, druga pol. XVI v.
82. III c 11 *Matejevo evanđelje Lesnovsko*, srpska redakcija, druga pol. XVI v.
83. IV d 7 *Četveroevanđelje*, srpska redakcija treća četvrt XVI v.
84. IV d 2 *Četveroevanđelje*, srpska redakcija, treća četvrt XVI v.
85. III c 7 *Četveroevanđelje*, srpska redakcija, treća četvrt XVI v.
86. Ćir. fragm. 2 Fragmenti *evanđelja*, srpska redakcija, posljednja četvrt XVI v.
87. IV a 110 *Evanđelje J. Marka*, iz rukopisa Društva srbske slov. u Beogradu, prepisao dr. Đ. Daničić.
88. VIII 150 *Tetraevanđelje*, štamp. u Moskvi 1654.
89. IV d 106 Fragmenat *bugarskog apostova*, 1277.
90. III a 48 *Praks-apostol*, makedonska redakcija, druga pol. XIII v.
91. IV d 1 *Apostol Radićev*, raška redakcija, kraj XIII ili poč. XIV v.
92. III b 17 *Praks-apostol Mihanovićev*, raška redakcija, prva pol. XIV v.
93. III a 31 Sinaksar *srpskog praks-apostola*, XIV v.
94. III a 44 *Apostol Dijaka Nikolice*, bugarska recenzija, posljednja trećina XIV v., sa srpskim dodacima iz XVI v.
95. III b 16 *Vidinski Apostol (Drajkov)*, resavska redakcija, 1428.
96. III c 18 *Apostol*, rusko-bugarska (moldavska?) redakcija, prva pol. XVI v.

Hagiografski spisi

(34) III a 20 *Nikodimovo napisanie* o predanii Gospoda Isusa Hrista (Šibenički zbornik, XVI v.).
(37) III a 37 *Genealogija* Bogorodice i Isusa Hrista (Poljički zbornik, XVIII v.).
97. I a 35 *Smrt blažene dive Marije*, bosančica, XVII vijek.
98. III a 35 *Don Mikola Bobetić*, Sveti Rozarije i mirakuli ke je učinila blažena djevica Marija, u Braču u Pustini na 26. febrara 1698.
(34) III a 20 *Čudesa sv. Nikole i dr. »slovesa«* (Šibenički zbornik, prva trećina XVI v.).
(33) IV a 24 *Istorija sv. Đurđa, skazanie od suda Velikoga, istoria sv. Žuliana* (Libro od mnozieh razloga 1520.).
(34) III a 20 *Mučenje sv. Petke* (Šibenički zbornik, prva trećina XVI v.).
99. II b 121 Žitie i žizn' iže v svjatih otca našego *Ioanna pustinnagožitelja Rilskago* iže v trapeznici ležaščago i vo vsja dni velikaa stvorjajuščago čudesa, novi prijepis.
(31) III a 47 Žitija *Iliariona Meglenskog i Konstantina filozofa* (Zbornik Vladislava Gramatika, 1469.).
100. IV d 119 Daničićevi ispisi iz rukopisa o *sv. Simeonu.*
101. Ćir. fragm. 10 Iz *Teodosijeva »žitija sv. Save«*, srp. recenzija, XVI v. (?)
102. II c 18 *Teodosijevo žitije sv. Save* prema rukopisu Publične biblioteke br. 283 i odlomak iz žitija despota Stefana (Daničićev prijepis).
103. IV d 116 Daničićevi prijepisi *proloških žitija sv. Save.*
104. IV d 117 Daničićev prijepis lat. *žitija sv. Save od T. Marnavića.*
105. IV d 115 Daničićev prijepis *žitija arhiep. Jevstatija I.*
106. IV c 45 *Žitije kneza Lazara* svjatago, latinica, 1839.
107. II d 139 *Pohvala knezu Lazaru i žitije sv. Romila pustinjaka* (Prijepis, druga pol. XIX v.).
108. IV d 120 Daničićev rkp.: *služba sv. Lazaru i sv. mč.* Georgiju Novom.
109. II a 88 *Žitije sv. Stefana Dečanskoga*, prijepis Gorskog iz rukopisa XV vijeka.
(38) I a 22 *Žitije kneza Lazara* (Krfski zbornik, XVIII vijek).
110. IV b 76 *Žitie i žizn'* prisnopomnimago slovještago blagočtivago gospodina *despota Stefana* (novi prijepis načinjen za Daničića).
111. III c 6 *Prolog mitropolita Konstantina*, raška redakcija, kraj XIII–poč. XIV vijeka.
112. III c 24 *Gračanički prolog* za septembar - novembar, raška redakcija, posljednja četvrt XIV v.
113. III c 22 *Gračanički prolog* s besjedama za decembar-august, raška redakcija, posljednja četvrt XIV v.
114. III b 19 *Prolog* za decembar-januar *dijaka Radoslava Skopčika*, raška redakcija, 1370.
115. III c 8 *Prolog* s'braniju svetih v'sego leta *(Krčki)*, srpska recenzija, 1570.
116. III c 14 *Prolog Lesnovski* za juni-novembar, srpska recenzija, 1572.

Liturgijski rukopisi

117. III a 49 *Psaltir*, bugarska recenzija, sredina XIII v.
118. III a 24 *Psaltir* s posljedovanjem, srpska recenzija, prva polovica XVI v.
119. III b 1 *Psaltir* s posljedovanjem za umrlog monaha, srpska recenzija, posljednja četvrt XVI v.
120. III a 3 *Psaltir* s molitvoslovom, s akatistom Bogorodice, srpska recenzija, sredina XVI v.
121. III a 2 Ovčarsko-kablarski, *Kirijakov psaltir* s posljedovanjem, 1623.
122. III a 14 *Psaltir* s posljedovanjem (Orahovički), srpska recenzija, 1630.–1631.
123. III a 12 *Psaltir* s posljedovanjem *popa Marka u Lušcu*, srpska recenzija, 1676.
124. IV a 111 *Psaltir* – Daničićev vlastoručni prijepis *iz Hvalova* Bolonjskog rukopisa, 1404.
125. IV d 10 *Štampani psaltir* s posljedovanjem, izd. *Božidar Vuković* u Mlecima 1519.-1520., s rukopisnim dodacima iz XVII v.
126. IV d 9 *Psaltir štampani* s posljedovanjem, izd. *Vincent Vuković* Podgoričanin, u Mlecima 1546. s rukopisnim dodacima s kraja XVII v.
127. IV d 16 Štampani psaltir drugog Vincentova izdanja, u Mlecima 1561., s rukopisnim trebnikom iz XVII v.
128. IV a 60 *Štampani psaltir* s posljedovanjem, izd. *Jerolim Zagurović* u Mlecima 1569., s rukopisnim dodacima iz XVII v.
129. Ćir. fragm. 19 List iz štampanog ruskog *psaltira*, XVIII v.
130. Ćir. fragm. 20 List iz štampanog ruskog *psaltira*, XVIII v.
131. IV d 11/I *Službni minej za januar*, srpska recenzija, kraj XIV ili poč. XV v.
132. IV d 11/II *Službni minej za decembar*, srpska recenzija, kraj XVI v.
133. IV d 13/I *Praznični minej*, srpska recenzija, prva polovica XV v.
134. *III a 39 Službe* sv. sv. Atanasiju, Kirilu Aleksandriskom i Maksimu srpskom, prvom mučeniku Stefanu, *kanoni* arhistratizima Mihailu i Gavrilu i *služba* sv. mučeniku Georgiju, srpska recenzija, 1642. i 1645., *rukopis Iliariona iz Višnjice.*
135. Ćir. fragm. 23 List iz *»zbornika« Božidara Vukovića*, štamp. u Veneciji 1538.
136. III b 9 Bugarski *oktoih*, druga pol. XIII v.
137. III a 45–46 *Oktoih izborni* (paraklitik) *bitoljski*, makedonska redakcija, druga pol. XIII v.
138. IV d 14 *Oktoih* raške redakcije, poč. XIV v.
139. III b 5 *Oktoih Bježana dijaka*, raška redakcija, kraj XIV ili poč. XV v.
140. Ćir. fragm. 6 Iz *oktoiha* srpske recenzije, poč. XV v.
141. IV d 5 *Oktoih* s nedjeljnim evanđeljima, srpska recenzija, dva dijela: prvi s početka, a drugi s kraja XV v.
142. III a 23 *Skraćeni oktoih* (s dodatkom iz *Trebnika*), srpska recenzija, treća četvrt XVI v.
143. IV d 15 *Skraćeni oktoih* sa službom akatista i s molitvama, srpska recenzija, sredina XVI v.
144. Ćir. fragm. 26 List iz *oktoiha* srpske recenzije XVI v.
145. IV d 19 *Oktoih štampani*, izd. *Božidar Vuković* u Mlecima 1536.–1537. (iz Verkovićeve zbirke).
146. II a 61 *Skraćeni vaskrsni oktoih* sa stihirama sv. Nikoli, sedalnima i zadostojnicima na velike praznike, rus. red., XVIII v.
147. IV d 107 *Triod posni i cvetni*, makedonska redakcija, prva polovica (prva četvrt?) XIII v.
148. III b 18 *Posni triod anagnosta Georgija*, raška redakcija, poč. XIV v.

149. IV d 4 *Srpski posni triod*, kraj XIII–poč. XIV v. i cvjetni triod, kraj XIV–poč. XV v.
150. Ćir. fragm. 8 Iz *posnog trioda*, srpska recenzija, druga četvrt XV v.
151. Ćir. fragm. 7 Iz *posnog trioda*, srpska recenzija, XV vijek.
152. IV d 20 *Triod posni štampani, Vincentovo venecijansko izdanje* 1560.–1561. (iz Verkovićeve zbirke).
153. Ćir. fragm. 16 *Posni triod štampani*, izd. *Vincent Vuković* u Mlecima 1560.–1561.
154. Ćir. fragm. 24 Fragment lista iz štampanog *Trioda Vincenta Vukovića*, u Mlecima 1560.–1561.
155. IV d 108 *Posni triod (Radaušev)*, srpska recenzija, druga pol. XVI v.
156. III b 26 *Cvjetni triod Marčanski*, srpska recenzija, druga polovica XVI v.
157. IV d 13/II *Cvjetni triod iz Magelara*, srpska recenzija, posljednja četvrt XVI v.
158. IV d 18 *Triod cvjetni, štampani. Vincentovo izdanje*, u Veneciji 1563. (iz Verkovićeve zbirke).
159. Ćir. fragm. 15 *Cvjetni triod, štampani, izd. Vincent Vuković* u Mlecima 1563.
160. Ćir. fragm. 1 Skadarski *triod cvetni*, štamp. *Kamilo Zaneti*, 1563.
161. III a 29 *Bitoljski služabnik* (fragment), raška redakcija, poč. XIV v.
162. III a 32 *Služabnik (Brlićev)*, raška redakcija, prva pol. XIV v., sa apostolima i evanđeljima, iz XVII v.
163. III c 13 *Služabnik* sa apostolima, evanđeljima i činom ispovijedanja, srpska recenzija, prva četvrt XV vijeka.
164. III c 2 *Služabnik* sa apostolima i evanđeljima, srpska recenzija, sredina XV v., s dodatkom iz sredine XVI vijeka.
165. III a 40 *Služabnik* s apostolima i evanđeljem, srpska recenzija, 1454. godine.
166. III c 25 *Služabnik* s apostolima i evanđeljima, srpska recenzija, 1547.
167. III a 42 *Služabnik Manastirčanski* s činom jeleosveštenija, moldavska recenzija, 1568.
168. IV d 8 *Služabnik* s izbornim apostolima i evanđeljima, srpska recenzija, kraj XV v.
169. IV d 17 *Služabnik štampani, izd. Božidar Vuković* u Mlecima 1519. (iz Verkovićeve zbirke).
170. Ćir. fragm. 17 *Božidarev Služabnik štampani*, u Mlecima 1519. 1 list iz liturgije (»veliki vhod«).
(38) I a 22 *Večernja i povečernica* (Krfski zbornik, XVIII vijek).
171. Ćir. fragm. 12 Odlomak svešteničke molitve iz službe *večernje na sv. Trojicu.*
(33) IV a 24 *Molitve i pjesmi* (Libro od mnozieh razloga, 1520.).
172. Ćir. fragm. 21 List iz štampanog *ruskog služabnika*, XVII v.
173. Ćir. fragm. 25 2 lista iz štampanog *Moskovskog služabnika*, XVIII v.
174. III a 52 *Trebnik s nomokanonom*, raška redakcija, sredina XIV v.
175. III a 34 *Trebnik sa skraćenim nomokanonom*, srpska redakcija, posljednja trećina XVI v.
176. III a 4 Mali *trebnik Bastaški*, srpska redakcija, XVII vijek.
177. IV d 111 *Posledovanie mertvennoe* nad skončavšimsja na Svjatuju Pashu, rkp. 1831.
178. Ćir. fragm. 14 Iz *»Molitvenika« (Trebnika) Jeronima Zagurovića*, štamp. u Veneciji 1570.
179. Ćir. fragm. 11 Dva odlomka iz *kanona Bogorodici*, srpska recenzija XVI v.
180. III a 25 *Ortus anime to je reči rai duše*, zbornik, bosančica, 1567. (Katolički oficij službe u čast Bogorodice).
181. Ćir. fragm. 13 *Iz rumunjskog trebnika*, XVII v.
182. Ćir. fragm. 22 *Abagar:* ploča drvoreza s otiskom.
183. III a 11 *Časoslov sa sinaksarom* (iz Novog), srpska redakcija 1736.
184. Ćir. fragm. 18 List iz štampanog ruskog molitvoslova, XVIII v.
185. I a 46 *Apokrifni molitvenik* iz Dalmacije, sredina XVII v.
186. IV a 5 *Poljički zbornik molitava*, zapisa i litanija, XVII v.
187. I b 140 *Apokrifni molitvenik popa Živana*, srpska recenzija, kraj XVII v.
(207) Ćir. III, 88 *Molitve sa zakletvama protiv đavola za* polja, vinograde i dr.
188. VII 101 *Marčetićev svitak molitava i zapisa*, XVII v.

Protokoli, matice i druge službene knjige

189. III c 15 *Protokoli crkve bastaške*, hrama svetago Georgia veliko-mučenika v ljeto 1749-to meseca dek. 30-go po veleniju ih preosveštenstva Gospodina Gospodina Episkopa Pakračko-Slavoniskago Gospodina Sofronija Ioanovića, jako sveštenima že i mirskim predvoditela i načalnika.
190. III c 10 *Protokoli općine u Toploj* varoši od Novoga od 1540. do 1737. (Rukopis iz 1776. latinicom i ćirilicom s bilješkama do 1786.; devet knjiga).
191. IV b 52 *Libro od komunitadi od Tople* deržave Novske (12. knjiga zbirke). Registri od buletina za pasaporte od brodova i malih baraka, pod g(ospodinom) Kap. Aleksandrom Voinovićem i Sujama libro vtoro, 1797. (olovkom: 1797.–1807., 1798.–1799.).
192. IV b 34 *Libro od fedi za pasaporte* od brodova i malie baraka od komunitadi od Tople, deržave Novske 1794. (9. knjiga zbirke; olovkom 1793.–1797.).
193. IV b 31 *Libro od komunitadi Tople* deržave Novske, Registri od skupnih posala, pod g(ospodino)m Kap. Aleksandrom Voinovićem i sujama. Libro pervo: 1797. (11. knjiga zbirke).
194. IV b 56 *Novljanski zapisnik za izvezenu robu* 1803.–1806.
195. VIII 145 *Operacijski dnevnik štaba II. armije* od 8. febr. 1912. do 28. marta 1913.
196. III a 9/II *Hopovski pomenik*, XVI–XVII v.
197. III a 17 *»Kopija potvarda od dukali cesarovi«*, bosančica, 1699.
198. IV d 113 *Poljički privilegiji*, bosančica, XVIII v.
199. VIII 243 *Protokoli*, blagajničke knjige, matrikule i drugi spisi *iz s. Tugara u Poljicama.*
200. I a 24 *»Kunti od zemal, dugovi, testamenti od Pojličanah«*, bosančica, 1695.

Akti

201. I c 53 »Izvorna pisma i prijepisi poveljah i listinah kneževine poljičke, latinski i hrvatski ćirilskimi pismeni, 1334.–1672.«
202. I c 52 »Zapisnik kneževine poljičke, latinski i hrvatski ćirilskimi pismeni, 1772.–1774.«
203. III d 6 Ponzoni Sforza, Arci-Episcopus Splitski, Naredbe za poljičko i radobiljsko svećenstvo, 1617.–1622.
204. Ćir. I Srednjovjekovne ćirilske isprave.
205. Ćir. II Srpski spisi i pisma iz sjevernih krajeva (među njima pisma patr. Arsenija III. i Dositeja Obradovića).
206. II d 81 »Kozma Stepan arcibiskup, Splitske vizite u Morlakiji«, 1682.
207. Ćir. III Poljičke isprave.
208. Ćir. IV Akti Marčanske episkopije.
209. Ćir. V Crnogorske isprave.
210. III d 81 Kotorski i prčanjski rukopisi i listine ćirilske, 1717.–1805.
211. I b 131 Pisma dom Matija Sladojevića i serdara Jove Sindika iz Makarske, 1741.–1742.
212. Ćir. VI Tursko-mletačke isprave.
213. Ćir. VII Dubrovački spisi XVI–XVIII v.
214. IV c 46 *Poslanica Pavla Zorčića*, jerodijakona i kasnijeg vladike, 1663.
215. Ćir. VIII Ruski spisi.
216. Ćir. IX Rumunjske isprave.
217. Ćir. X Spisi sa Krajine.
218. II d 106 Šibenski zbornik turskih, mletačkih i hrvatskih isprava, XV–XVIII v.
219. II b 122 »Prijepis povelja obitelji Perazić u općini Paštrović, 6 listova, latinski i ćirilski, 1804.«

PREGLED RUKOPISA PO HRONOLOGIJI

XII–XIII vijek

Makedonsko izborno evanđelje popa Jovana; kraj XII v. – poč. XIII v. – III c 1 (br. 62, *Repr.* 1–2).
Makedonski posni i cvjetni triod, prva polovica (prva četvrt?) XIII v. – IV d 107 (br. 147, *Repr.* 3–4).
Makedonski praksapostol, druga pol. XIII v. – III a 48 (br. 90, *Repr.* 6).
Makedonski izborni oktoih (paraklitik), druga polovica XIII v. – III a 45/46 (br. 137, *Repr.* 5).
Makedonsko evanđelje, Radomirovo, sredina XIII v. – III b 24 (br. 64, *Repr.* 7).
Bugarski psaltir, sredina XIII v. – III a 49 (br. 117, *Repr.* 8–9).
Trnovsko tetraevanđelje, 1273. – III a 30 (br. 63, *Repr.* 10).
Fragmenat burgarskog apostola, 1277. – IV d 106 (br. 89, *Repr.* 11).
Bugarski oktoih, druga pol. XIII v. – III b 9 (br. 136, *Repr.* 12).
Krmčija ilovička, raška red., 1262. – III c 9 (br. 24, *Repr.* 13–14).

XIV vijek

Srp. tetraevanđelje, kraj XIII–poč. XIV v. – III b 14 (br. 66, *Repr.* 15).
Odlomak iz srp. evanđelja od Mateja, kraj XIII–poč. XIV vijeka – Ćir. fragm. 4 (br. 67, *Repr.* 22).
Srp. apostol, Radićev, kraj XIII–poč. XIV v. – IV d 1 (br. 91, *Repr.* 16).
Srp. prolog mitropolita Konstantina, kraj XIII–poč. XIV vijeka – III c 6 (br. 111, *Repr.* 17).
Srp. »panagerik« – homilije za mart-august, kraj XIII–poč. XIV v. – III c 19 (br. 49, *Repr.* 18–19).
Srp. izborno evanđelje Lesnovsko, kraj XIII–poč. XIV v. – IV d 12 (br. 65, *Repr.* 20).
Posni triod, kraj XIII–poč. XIV v., i cvjetni triod, poč. XV v. – IV d 4 (br. 149, *Repr.* 21).
Bitoljski srp. služabnik, poč. XIV v. – III a 29 (br. 161, *Repr.* 23).
Srp. tetraevanđelje, Bogdanovo, poč. XIV v. – III c 20 (br. 69, *Repr.* 24–25).
Srp. posni triod anagnosta Dragoja, poč. XIV v. – III b 18 (br. 148, *Repr.* 26).
Srp. izborno evanđelje, Kalinikovo, poč. XIV v. – III b 22 (br. 68, *Repr.* 27).
Srp. oktoih, poč. XIV v. – IV d 14 (br. 138, *Repr.* 28).

Srp. služabnik, Brlićev, prva pol. XIV v. s apostolima i evanđeljima iz XVII v. – III a 32 (br. 162, *Repr.* 29–30).
Sinaksar srp. praksapostola, prva pol. XIV v. – III a 31 (br. 93, *Repr.* 31).
Srp. praksapostol Mihanovićev, prva pol. XIV v. – III b 17 (br. 92, *Repr.* 34).
Srp. tetraevanđelje Rajkovo, sredina XIV v. – III b 23 (br. 70, *Repr.* 32).
Srp. tetraevanđelje dijaka Dabiživa, sredina XIV v. – III b 4 (br. 71, *Repr.* 33).
Srp. tetraevanđelje, Slepčansko, sredina XIV v. – IV d 3 (br. 73, *Repr.* 35).
Srp. tetraevanđelje, sredina XIV v. – Ćir. fragm. 5 (br. 74).
Srp. tetraevanđelje, Dovezensko, sredina XIV vijeka, sa sinaksarom iz XVI v. – III c 5 (br. 72, *Repr.* 36).
Srp. Parenezis sv. Efrema, sredina XIV v. – III b 12 (br. 50, *Repr.* 37).
Srp. trebnik s nomokanonom, sredina XIV v. – III a 52 (br. 174, *Repr.* 38).

Prolog za dec.–jan. dijaka Radoslava Skopčika, srp., 1370. – III b 19 (br. 114, *Repr.* 39).
Srp. žitije Varlaama i Joasafa, treća četvrt XIV v. – III b 15 (br. 44, *Repr.* 40).
Bugarski apostol dijaka Nikolice, poslj. trećina XIV v., sa srp. dodacima iz XVI v. – III a 44 (br. 94, *Repr.* 43).
Srp. prolog za sept.–nov., Gračanički, poslj. četvrt XIV vijeka – III c 24 (br. 112, *Repr.* 41).
Srp. prolog za dec.–aug., poslj. četvrt XIV v. – III c 22 (br. 113, *Repr.* 42).
Sbor pravoverija, – srp. sinodik, posl. četvrt XIV v. – III a 41 (br. 30, *Repr.* 44–45).

XV vijek

Srp. oktoih Bježana dijaka, kraj XIV–poč. XV v. – III b 5 (br. 139, *Repr.* 46).
Makedonsko tetraevanđelje, kraj XIV–poč. XV v. – III b 7 (br. 75, *Repr.* 47).
Srp. služabni minej za januar, kraj XIV–poč. XV v. – IV d 11/I (br. 131, *Repr.* 48).
Iz srp. tetraevanđelja, poč. XV v. – Ćir. fragm. 9 (br. 76).
Srp. oktoih sa nedjeljnim evanđeljima, prvi dio s poč. XV v., drugi s kraja XV v. – IV d 5 (br. 141, *Repr.* 49).
Iz srp. oktoiha, poč. XV v. – Ćir. fragm. 6 (br. 140).
Cvjetni triod, poč. XV v., uz posni triod XIV v. – IV d 4 (br. 149).
Srp. služabnik s apostolima i evanđeljima, prva četvrt XV v. – III c 13 (br. 163).
Vidinski apostol, Drajkov, 1426. – III b 16 (br. 95, *Repr.* 52).
Studenički zbornik (Otečnik i Zakonik), srp., prva trećina XV v. – IV d 114 (br. 32, *Repr.* 51).
Iz srp. posnog trioda, druga četvrt XV v. – Ćir. fragm. 8 (br. 150, *Repr.* 53).
Srp. praznični minej, prva pol. XV v. – IV d 13 (br. 133, *Repr.* 54).
Srp. tetraevanđelje, Skopsko, prva pol. XV v. – III c 26 (br. 77, *Repr.* 55–56).

Srp. služabnik s apostolima i evanđeljima, sredina XV v., s dodacima, sredina XVI v. – III c 2 (br. 164, *Repr.* 57).
Srp. služabnik s apostolima i evanđeljima, 1454. – III a 40 (br. 165, *Repr.* 58–59).
Metafrast hilandarski iz 1456. sa umetnutim dijelom iz poč. XV v. – III b 20 (br. 51, *Repr.* 60–61).
Zbornik Vladislava Gramatika, srp., 1469. – III a 47 (br. 31, *Repr.* 62–63).
Srp. panegirik – homilije, kraj XV v. – III b 21 (br. 52, *Repr.* 65).
Srp. služabnik sa izbornim apostolima i evanđeljima, kraj XV v. – IV d 8 (br. 168, *Repr.* 66).
Statut poljički, kraj XV v. – I c 65 (br. 15, *Repr.* 161).

XVI vijek

Srp. tetraevanđelje, prva četvrt XVI v. – VIII 232 (br. 78).
Srp. tetraevanđelje Oravačko, prva četvrt XVI v. – III a 50 (br. 79, *Repr.* 67).
Libro od mnozieh razloga – Dubrovački zbornik, 1520. – IV a 24 (br. 33, *Repr.* 137).
Šibenički zbornik, prva trećina XVI v. – III a 20 (br. 34, *Repr.* 68–69).
Apostol rusko-bugarske (moldavske?) recenzije, prva pol. XVI v. – III c 18 (br. 96, *Repr.* 73).
Srp. psaltir s posljedovanjem, prva pol. XVI v. – III a 24 (br. 118, *Repr.* 70).

Srp. biblija, Lesnovska, sredina XVI v. – III c 17 (br. 61, *Repr.* 71).
Srp. služabnik s apostolima i evanđeljima, 1547. – III c 25 (br. 166, *Repr.* 76–77).
Agapijevac – srp. Pakrački zbornik homilija s izvodom iz nomokanona, sredina XVI v. – III a 43 (br. 36, *Repr.* 74–75).
Srp. psaltir s molitvoslovom, sredina XVI v. – III a 3 (br. 120, *Repr.* 98).
Srp. tetraevanđelje, Žitoško, sredina XVI v. – IV d 6 (br. 80, *Repr.* 78).
Srp. skraćeni oktoih sa službom akatista, sredina XVI v. – IV d 15 (br. 143, *Repr.* 79).

Tùmanski apokrifni zbornik, sredina XVI v. – III a 10 (br. 35, *Repr.* 80).
Dogmatiki panoplia, srp., sredina XVI v. – III c 16 (br. 56, *Repr.* 72).
Sinaksar, pol. XVI v., u Dovezenskom tetraevanđelju iz XIV v. – III c 5 (br. 72).
Dodaci XVI v. u srp. služabniku iz XV v. – III c 2 (br. 164).
Dodaci XVI v., u apostolu dijaka Nikolice iz XIV v. – III a 44 (br. 94).
Ortus anime, zbornik, 1567. – III a 25 (br. 180, *Repr.* 138).
Moldavski služabnik, Manastirčanski, s činom jeleosveštenja, 1568. – III a 42 (br. 167, *Repr.* 81).
Srp. prolog iz Krke, 1570. – III c 8 (br. 115, *Repr.* 82).
Aleksandrida Mihanovićeva, srp., treća četvrt XVI v. – III a 27 (br. 41, *Repr.* 83).
Srp. prolog za juni-novembar, Lesnovski, 1572. – III c 14 (br. 116, *Repr.* 84).
Srp. tetraevanđelje, Lesnovsko, druga polovica XVI v. – III b 8 (br. 81, *Repr.* 85–86).
Srp. cvjetni triod, Marčanski, druga pol. XVI v. – III b 26 (br. 156, *Repr.* 87).
Srp. posni triod, Radaušev, druga pol. XVI v. – IV d 108 (br. 155, *Repr.* 88).
Srp. Matejevo evanđelje, Lesnovsko, druga pol. XVI v. – III c 11 (br. 82, *Repr.* 89).
Iz oktoiha, srp. rec. XVI v. – Ćir. fragm. 26 (br. 144).
Srp. tetraevanđelje, treća četvrt XVI v. – III c 7 (br. 85, *Repr.* 90).
Srp. tetraevanđelje, treća četvrt XVI v. – IV d 2 (br. 84, *Repr.* 91).
Srp. tetraevanđelje, treća četvrt XVI v. – IV d 7 (br. 83, *Repr.* 92).
Srp. skraćeni oktoih s dodacima iz trebnika, treća četvrt XVI v. – III a 23 (br. 142, *Repr.* 93).

Iz Teodosijeva žitija sv. Save, srp., XVI v. – Ćir. fragm. 10 (br. 101).
Dva odlomka iz kanona Bogorodice, srp., XVI v. – Ćir. fragm. 11 (br. 179).
Trebnik sa skraćenim nomokanonom, srp., poslj. trećina XVI v. – III a 34 (br. 175, *Repr.* 94).
Psaltir s posljedovanjem za umrlog monaha, srp., poslj. četvrt XVI v. – III b 1 (br. 119, *Repr. 95).*
Fragmenti srp. tetraevanđelja, poslj. četvrt XVI v. – Ćir. fragm. 2 (br. 86, *Repr.* 96–97).
Iz posnog trioda (poučenie), srp., kraj XVI v. – Ćir. fragm. 3 (br. 53).
Srp. cvjetni triod iz Magelara, poslj. četvrt XVI v. – IV d 13/II (br. 157, *Repr.* 100).
Hopovski zbornik – spisi protiv latina i hronograf, kraj XVI v. – III a 9/I (br. 39, *Repr.* 99).
Hopovski pomenik, XVI–XVII v. – III a 9/II (br. 196).
Odlomak svešteničke molitve iz večernje na sv. Trojicu, XVI v. – Ćir. fragm. 12 (br. 171).

XVII vijek

Zakonik (nomokanon) Jovana Zlokruhovića, srp., 1602. – III a 38 (br. 25, *Repr.* 101–102).
Apostoli i evanđelja u dodatku Brlićeva služabnika XIV v. – III a 32 (br. 162).
Matrikula bratimska sv. Kuzme i Damjana, iz Poljica 1619. – I a 54 (br. 23, *Repr.* 144).
Ponzoni Sforza, Naredbe za poljičko svećenstvo 1617.–1622. – III d 6 (br. 203).
Naredbe za poljičko svećenstvo, 1620. – III a 6 (br. 26, *Repr.* 145).
Kirijakov psaltir, Ovčarsko-kablarski, 1623. – III a 2 (br. 121, *Repr.* 103).
Srp. psaltir s posljedovanjem, Orahovački, 1630.–1631. – III a 14 (br. 122, *Repr.* 105–106).
Službe sv. sv. Atanasiju, Kirilu, Maksimu Srpskom, prvomuč. Stefanu, arhanđelima i muč. Georgiju, srp., 1642. i 1645. – III a 39 (br. 134, *Repr.* 104).
Rukopisni trebnik XVII v. uz štamp. Vincentov psaltir 1561. – IV d 16 (br. 127).

Poslanica jerodijakona Pavla Zorčića, 1663. – IV c 46 (br. 214, *Repr.* 114).
Vjeroispovijedanje unijatah, druga polovica XVII v. – II b 120 (br. 29, *Repr.* 116).

Kopija potvrda poljičkih dukala, 1699. – III a 17 (br. 197, *Repr.* 157).
Lekarie i zapisi protiva svakojakiem bolim, bosančica, sred. XVII v. – I a 23 (br. 17, *Repr.* 154).
Smrt bl. dive Marije, bosančica, XVII v. – I a 35 (br. 97, *Repr.* 149).
Srp. mali trebnik, Bastaški, XVII v. – III a 4 (br. 176, *Repr.* 108).
Poljički zbornik molitava i zapisa, XVII v, – IV a 5 (br. 186, *Repr.* 150).
Iz rumunjskog trebnika, XVII v. – Ćir. fragm. 13 (br. 181).
Marčetićev svitak molitava i zapisa, XVII v. (br. 188).

Srp. psaltir s posljedovanjem popa Marka iz Lušca, 1676. – III a 12 (br. 123, *Repr.* 107).
Naredbe splitskog nadbiskupa Kozme za poljičko svećenstvo, 1688. – I a 13 (br. 27, *Repr.* 152).
Apokrifni molitvenik popa Živana, kraj XVII v. – I b 140 (br. 87, *Repr.* 109–111).
Don Nikola Bobetić, Sv. Rozarije i mirakula bl. djevice Marije, u Braču, 1698. – III a 35 (br. 98, *Repr.* 156).
Poljički »kunti od zemaljskih dugovi«, 1695. – I a 24 (br. 200, *Repr.* 156).
Bosanski Palinićev zbornik (grbovnik s turskom pjesmaricom), XVII v. – I a 120 (br. 40).

XVIII vijek

Pavao R. Vitezović, Rodosuđe Petra Velikog i dr., 1710. – II b 58 (br. 46, *Repr.* 118).
Cara Konstantina Justiniana i cara Stefana Zakon (Paštrovski zakonik), XVIII v. – III a 28 (br. 12, *Repr.* 119).
Srp. časoslov sa sinaksarom iz Novog, 1736. – III a 11 (br. 183, *Repr.* 120).
Bukvar slavenskii pismeni prepodobnago Kirila..., napečatan v Rime 1739....: rkp. XVIII v. – IV a 76 (br. 4).
Pisma don Matije Sladojevića i serdara Jove Sindika, 1741.–1742. – I b 131 (br. 211, *Repr.* 159).
Protokol crkve Bastaške, 1749. – III c 15 (br. 189, *Repr.* 123).
Krfski zbornik sa žitijem kneza Lazara, XVIII v. – I a 22 (br. 38, *Repr.* 121).
Peićev zbornik, 1794.–1797. – VII 91 (br. 40a).

Ljekarije pučke, bosančica, XVIII v. – IV a 3 (br. 8, *Repr.* 151).
Apokrifni molitvenik iz Dalmacije, XVIII v. – I a 46 (br. 185, *Repr.* 153).
Predike hrvatske latinicom i ćirilicom, oko 1768. – I b 77 (br. 54).
Poljički privilegiji, prijepis, XVIII v. – IV d 113 (br. 198).
Poljički statut. rkp. Kuliše, kraj XVII–poč. XVIII v. – II b 153 (br. 16, *Repr.* 162).
Poljički statut – libar Mijakovića, 1738. – III a 53 (br. 17, *Repr.* 165).
Poljički statut, prijepis Ivaniševića, XVIII v. – III b 27 (br. 18, *Repr.* 164).
Poljički statut, Kružičevićev prijepis latinicom, 1785. – III d 105/I (br. 19, *Repr.* 167).
Poljički statut, Karstelanov prijepis, kraj XVIII v. – I b 99 (br. 20, *Repr.* 163).
Poljički statut, prijepis, 1800. – IV a 100 (br. 21, *Repr.* 166).
Bosanski »gromovnik« s ljekarušom, 1760. – IV d 110 (br. 10, *Repr.* 160).
Bosanska ljekaruša, sredina XVIII v. – IV d 109 (br. 9).
Poljički historijsko-bogoslovski zbornik, kraj XVIII v. – III a 37 (br. 37, *Repr.* 158).
Sibila za gatanje, bosančica, XVIII v. – IV d 59 (br. 11).

Protokoli općine u Toploj varoši od Novoga 1540.–1794., rkp. iz 1776. s dodacima – III c 10 (br. 190).
Libro od fedi za pasaporte od komunitadi od Tople, 1793.-1794. – IV b 34 (br. 192).
Registri od skupnih posala komunitadi Tople, 1797. – IV b 31 (br. 193, *Repr.* 125).
Registri od buletina za pasaporte komunitadi Tople, 1797.-1807. – IV b 52 (br. 191).
Ruski skraćeni vaskrsni oktoih, XVIII v. – II a 61 (br. 146).
Kratkoe učenie hristianskoe malomu otroku neveže, kraj XVIII v. – VII 93 (br. 60).

XIX – XX vijek

Poljička bilježnica za kazuistiku iz bračnog prava, kraj XVIII–poč. XIX v. – III a 16 (br. 28, *Repr.* 168).
Poljički staroslavenski slovnik Radovčića, 1799. – IV d 124 (br. 1, *Repr.* 169).
Poljički staroslavenski slovnik Kružičevića, 1823. – III a 21/I (br. 2, *Repr.* 170).
Poljički staroslavenski slovnik Balićev, prva četvrtina XIX vijeka – III a 21/II (br. 3).
M. Martić Poljičanin, Popis znamenitih događajah, prva pol. XIX v. – I d 179 (br. 45).
Kukuljevićev prijepis Kararina rukopisa Poljičkog statuta – III d 105/II (br. 22).
S. Kisin, Izbor krasnii primjera, srp., kraj XVIII–poč. XIX v. – III d 189 (br. 58, *Repr.* 127).
Spiro Jović, Sveopšta geografija, 1836. – II b 133 (br. 6).
Posledovanie mertvennoe nad skončavšimsja na sv. Pashu, 1831. – IV d 111 (br. 177).
Žitie kneza Lazara, svjatago, latinica, 1839. – IV c 45 (br. 106).
Žitije sv. Stefana Dečanskog, prijepis Gorskog – II a 88 (br. 109).
Slovo Kozmi prezvitera, Hilferdingov prijepis, 1851. – IV a 36 (br. 55).
Žitije sv. Ioanna Rilskago, noviji prijepis – II b 121 (br. 99).
Žitije despota Stefana, noviji prijepis za Daničića – IV b 76 (br. 110).
Daničićev prijepis Teodosijeva žitija sv. Save – III c 18 (br. 96).
Pohvala knezu Lazaru i žitije sv. Romila, noviji prijepis – II d 139 (br. 107).
Daničićev prijepis evanđelja od Marka – IV a 110 (br. 87).
Daničićev prijepis Psaltira iz Hvalova rukopisa – IV a 111 (br. 124).
Daničićev rkp.: sv. Jevstatije – IV d 115 (br. 105).
Daničićev rkp.: Prološka žitija sv. Save – IV d 116 (br. 103).
Daničićev rkp.: Marnavićevo žitije sv. Save – IV d 117 (br. 104).
Daničićev rkp.: Prizrenski rukopis Dušanova zakonika – IV d 118 (br. 13).
Daničićev rkp.: Ispisi o sv. Simeunu – IV d 119 (br. 100).
Daničićev rkp.: Službe sv. kn. Lazaru i sv. Geogriju Novom – IV d 120 (br. 108).
Daničićev rkp.: Tipik sv. Save za Kareju – IV d 121 br. 14).
Daničićev rkp.: Izvodi iz djela Konstantina filozofa – IV d 122 (br. 42).
Daničićev rkp.: Izvodi iz srpskih rukopisa (Zapisi i natpisi) – IV d 123 (br. 43).
Književna ostavština Đure Daničića – XV 7/A (br. 5).
Odlomak rukopisa o tursko-ruskom ratu 1877. – XVI, 2 (br. 48).
Maretić pukovnik, Srpski ustanak u početku XIX v. – III d 190 (br. 47).
Operacijski dnevnik štaba II. srpske armije od 8. februara 1912. do 28. marta 1913. – VIII 145 (br. 195).
Andrej Pavlovič, Ivan Mažuranić, rkp. 1917. g. (br. 60 a).

III

ĆIRILSKI RUKOPISI

(popis po signaturama; u zagradama su označeni brojevi opisa = Pregled br I.)

I a 13 Naredbe nadb. Kosme, 1688. (27)
I a 22 Krfski zbornik, XVIII v. (38)
I a 23 Ljekarie, XVII v. (7)
I a 24 Kunti od zemal. dugovi, 1695. (200)
I a 35 Smrt bl. d. Marije, XVII v. (97)
I a 46 Dalmat. apokrif. molitvenik, XVII v. (185)
I a 54 Matrikula sv. Kuzme i Damjana, 1619 (23)
I a 120 Bosanski Paliničev zbornik - grbovnik s turskom pjesmaricom. (40)
I b 77 Predike, oko 1768. (54)
I b 99 Statut poljički, rkp. p. Karstelana. (20)
I b 131 Pisma Sladojevića i Sindika, 1741.–1742. (211)
I b 140 Apokrifni molitvenik popa Živana. (187)
I c 52 Poljički zapisnik, 1772.–1774. (202)
I c 53 Poljičke isprave, 1334.–1672. (201)
I c 65 Statut poljički, kraj XV–poč. XVI v. (15)
I d 179 M. Martić, Znameniti događaji. (45)
II a 61 Oktoih rus., XVIII v. (146)
II a 88 Prijepis žitija sv. Stefana Dečanskog. (109)
II b 58 Vitezović, Rodosuđe Petra Vel. (46)
II b 120 Vjeroispovijedanije unijatah. (29)
II b 121 Žitije sv. Ioanna Rilskago. (99)
II b 122 Povelje obitelji Perazić. (219)
II b 133 Spiridon Jović, Sveopšta geografija, 1836. (6)
II b 153 Poljički statut, rkp. Kulišev. (16)
II c 18 Teodosijevo žitije sv. Save i odlomak žitija despota Stefana. (102)
II d 81 Splitske vizitacije, XVII v. (206)
II d 106 Šibenski zbornik isprava, ćiril. (218)
II d 139 Pohvala knezu Lazaru i žitije sv. Romila. (107)
III a 2 Ovčarsko-kablarski psaltir, 1623. (121)
III a 3 Psaltir, XVI v. (120)
III a 4 Bastaški trebnik, XVII v. (176)
III a 6 Naredbe za poljičke svećenike, 1620. (26)
III a 9/I Hopovski zbornik, XVI v. (39)
III a 9/II Hopovski pomenik. (188)
III a 10 Tumanski zbornik, XVI v. (35)
III a 11 Časoslov, 1736. (183)
III a 12 Psaltir popa Marka, 1676. (123)
III a 14 Orahovički psaltir, 1630.–1631. (122)
III a 16 Kazuistika iz bračnog prava. (28)
III a 17 Dukali cesarovi, XVII v. (197)
III a 20 Šibenički zbornik, XVI v. (34)
III a 21/I Slovnik Kružičevića, 1823. (2)
III a 21/II Slovnik Balićev. (3)
III a 23 Srpski oktoih, XVI v. (142)
III a 24 Psaltir, XVI v. (118)
III a 25 Ortus anime, 1567. (180)
III a 27 Aleksandrida, XVI v. (41)
III a 28 Cara Konstantina i cara Stefana zakon, XVIII v. (12)
III a 29 Bitoljski služabnik, XIV v. (161)
III a 30 Trnovsko tetraevanđelje, 1273. (63)
III a 31 Sinaksar praksapostola, XIV v. (93)
III a 32 Služabnik Brlićev, XIV v. (162)
III a 34 Trebnik s nomokanonom, XVI v. (175)
III a 35 Bobetić, Sveti Rozarije, 1698, (98)
III a 37 Poljički zbornik, XVIII v. (37)
III a 38 Zakonik Zlokruhovića, 1602. (25)
III a 39 Službe sv. Anastasiju, Kirilu, Maksimu srpskom, sv. Muč. Georgiju, 1642.–1645. (134)
III a 40 Služabnik, 1454. (165)
III a 41 S'bor pravoverija, XIV v. (30)
III a 42 Služabnik Manastirčanski, 1568. (167)
III a 43 Agapijevac, XVI v. (36)
III a 44 Apostol dijaka Nikolice, XVI v. (94)
III a 45–46 Oktoih makedonski, XIII v. (137)
III a 47 Zbornik Vladislava Gramatika, 1469. (31)
III a 48 Praksapostol maked., XIII v. (90)
III a 49 Psaltir bugarski, XIII v. (117)
III a 50 Četveroevanđelje srp., XVI v. (79)
III a 52 Trebnik s nomokanonom, XIV v. (174)
III a 53 Poljički statut, rkp. Mijakovića, 1738. (17)
III b 1 Psaltir, XVI v. (119)
III b 4 Tetraevanđelje dijaka Dabiživa, XIV v. (71)
III b 5 Oktoih Bježana dijaka, kraj XIV–poč. XV v. (139)
III b 7 Četveroevanđelje makedonsko, kraj XIV–poč. XV vijeka (75)

III b 8 Četveroevanđelje Lesnovsko, XVI v. (81)
III b 9 Bugarski oktoih, XIII v. (136)
III b 12 Knigi sv. Efrema, XIV v. (50)
III b 14 Tetraevanđelje srp., kraj XIII–poč. XIV v. (66)
III b 15 Varlaam i Joasaf, XIV v. (44)
III b 16 Apostol Drajkov, 1428. (95)
III b 17 Praksapostol Mihanovićev, XIV v. (92)
III b 18 Posni triod anagnosta Georgija, XIV v. (148)
III b 19 Prolog Radoslava Skopčika, 1370. (114)
III b 20 Metafrast Hilandarski, 1456. (51)
III b 21 Panegirik, XV v. (52)
III b 22 Izborno evanđelje Kalinikovo, XIV v. (68)
III b 23 Tetraevanđelje Rajkovo, XIV v. (70)
III b 24 Izb. evanđelje Radomirovo, XIII v. (64)
III b 26 Cvjetni triod Marčanski, XVI v. (156)
III b 27 Poljički statut, rkp. Ivaniševića, XVIII v. (18)
III c 1 Izb. evanđelje popa Jovana, maked., kraj XII–poč. XIII v. (62)
III c 2 Služabnik srp., XV v. (164)
III c 5 Četveroevanđelje Dovezensko, XIV v. (72)
III c 6 Prolog mitrop. Konstantina, kraj XIII–poč. XIV v. (111)
III c 7 Četveroevanđelje srp., XVI v. (85)
III c 8 Prolog Krčki, 1570. (115)
III c 9 Krmčija Ilovička, 1262. (24)
III c 10 Novljanski protokoli, 1540.–1794., 9 knjiga. (190)
III c 11 Matejevo evanđelje Lesnovsko, XVI v. (82)
III c 13 Služabnik, XV v. (163)
III c 14 Prolog Lesnovski, 1572. (116)
III c 15 Protokol crkve bastaške, 1749. (189)
III c 16 Dogmatiki panoplia, XVI v. (56)
III c 17 Biblija Lesnovska, XVI v. (61)
III c 18 Apostol rusko-bugarski, XVI v. (96)
III c 19 Panegirik, kraj XIII–poč. XIV v. (49)
III c 20 Tetraevanđelje Bogdanovo, poč. XIV v. (69)
III c 22 Prolog srp., XIV v. (113)
III c 24 Gračanički prolog, XIV v. (112)
III c 25 Služabnik, 1547. (166)
III c 26 Četveroevanđelje Skopsko, XV v. (77)
III d 6 Ponzoni Sforza, Naredbe za poljičko svećenstvo, 1617.–1622. (203)
III d 81 Kotorske i prčanjske isprave, 1717.–1805. (206)
III d 105/I Statut poljički, rkp. Kružičevićev, 1785. (19)
III d 105/II Statut poljički, rkp. Kukuljevićev. (22)
III d 189 S. Kisin, Izbor krasnii primjera. (58)
III d 190 Maretić, Srp. ustanak. (47)
IV a 3 Ljekarije pučke, XVIII v. (8)
IV a 5 Poljički zbornik molitava, XVII v. (186)
IV a 24 Libro od mnozieh razloga, 1520. (33)
IV a 36 Slovo Kosmi presvitera. (55)
IV a 60 Štampani psaltir Zagurovića, 1569. (128)
IV a 76 Bukvar slavenskii. (4)
IV a 100 Poljički statut, rkp. 1800. (21)
IV a 110 Daničićev prijepis evanđelja od Marka. (87)
IV a 111 Daničićev prijepis psaltira iz Bolonjskog rukopisa. (124)
IV b 31 Novljanski libro od komunitadi, 1797. (193)
IV b 34 Libro od fedi za pasaporte, 1783.–1797. (192)
IV b 52 Novljanski libro od komunitadi, 1797. (191)
IV b 56 Novljanski zapisnik, 1803.–1806. (194)
IV b 76 Žitije desp. Stefana. (110)
IV c 45 Žitije kneza Lazara, rkp. 1839. (106)
IV c 46 Poslanica Pavla Zorčića, 1663. (214)
IV d 1 Apostol Radičev, kraj XIII–poč. XIV v. (91)
IV d 2 Četveroevanđelje srp., XVI v. (84)
IV d 3 Tetraevanđelje Slepčansko, XIV v. (73)
IV d 4 Posni triod, kraj XIII–poč. XIV v. i Cvjetni triod, kraj XIV–poč. XV v. (149)
IV d 5 Oktoih srp., XV v. (141)
IV d 6 Četveroevanđelje Žitoško, XVI v. (80)
IV d 7 Četveroevanđelje srp., XVI v. (83)
IV d 8 Služabnik, kraj XV v. (168)
IV d 9 Psaltir štampani Vincentov, 1546. (126)
IV d 10 Štampani psaltir Božidara Vukovića, 1519.–1520. (125)
IV d 11/I Služabni minej za januar, kraj XIV-poč. XV v. (131)
IV d 11/II Služabni minej za decembar, XVI v. (132)
IV d 12 Evanđelje srp. Lesnovsko, kraj XIII–poč. XIV v. (65)
IV d 13/I Praznični minej, XV v. (133)
IV d 13/II Cvjetni triod iz Magelara, kraj XVI v. (157)
IV d 14 Oktoih srp., poč. XIV v. (138)
IV d 15 Oktoih, XVI v. (143)
IV d 16 Štamp. psaltir Vincentov, 1561., s rukopisnim trebnikom, XVII v. (127)
IV d 17 Služabnik štamp. Božidara Vukovića, 1519. (169)
IV d 18 Triod cvjetni štamp., Vincentovo izdanje, 1563. (158)
IV d 19 Oktoih, štamp. Božidar Vuković, 1536.–1537. (145)
IV d 20 Triod posni štamp. Vincentov, 1560.–1561. (152)
IV d 59 Sybila, XVIII v. (11)
IV d 106 Bugarski apostol, 1277. (89)
IV d 107 Triod posni i cvjetni, XIII v. (147)
IV d 108 Triod posni srp., XVI v. (155)
IV d 109 Ljekaruša sa Gromovnikom, XVIII v. (9)
IV d 110 Gromovnik s Ljekarušom, 1760. (10)
IV d 111 Posledovanije mertvennoe, 1831. (177)
IV d 112 Miscellanea cyrillica. (57)
IV d 113 Poljičke privilegije, XVIII v. (198)
IV d 114 Studenički zbornik, XV v. (32)
IV d 115 Daničić, sv. arhiep. Jevstatije. (105)
IV d 116 Daničić, Pološko žitije sv. Save. (103)
IV d 117 Daničić, Marnavićevo žitije sv. Save. (104)
IV d 118 Daničićev prijepis Prizrenskog rukopisa Dušanova zakonika. (13)
IV d 119 Daničić, O sv. Simeonu. (100)
IV d 120 Daničić, Služba sv. kn. Lazaru i sv. Georgiju Novom. (108)
IV d 121 Daničić, Karejski tipik sv. Save. (14)
IV d 122 Daničić, Izvodi iz Konstantina Filozofa. (42)
IV d 123 Daničić, Iz srpskih rukopisa. (43)
VII 18 Poljički slovnik, 1799. (1)
VII 45 V. Čolakov, Narodni običaji u Bugarskoj, 1867. (59)
VII 93 Kratkoe učenie hristianskoe malomu otroku. (60)
VII 98 Peićev zbornik 1794.–1797. (40a)
VII 101 Marčetićev svitak. (188)
VIII 145 Operacijski dnevnik štaba II armije, 1913. (195)
VIII 150 Moskovsko štamp. četveroevanđelje, 1654. (88)
VIII 232 Tetraevanđelje, srp., XVI v. (78)
VIII 243 Protokoli iz Tugara.
XV 7/A Književna ostavština Đure Daničića. (5)
XVI 1 Andrej Pavlovič, Ivan Mažuranić, rkp. 1917. g. (60a)
XVI 2 Odlomak rkp. o tursko-ruskom ratu 1877. (48)
Fragm. 1 Triod skadarski, 1563. (160)
Fragm. 2 Evanđelje srp., XVI v. (86)
Fragm. 3 Zbornik poučenija, XVI v. (53)
Fragm. 4 Odlomak evanđelja Mateja, kraj XIII–poč. XIV v. (67)
Fragm. 5 Iz četveroevanđelja srp., XIV v. (74)
Fragm. 6 Iz oktoiha srp., XV v. (140)
Fragm. 7 Iz posnog trioda srp., XV v. (151)
Fragm. 8 Iz posnog trioda srp., XV v. (150)
Fragm. 9 Iz četveroevanđelja srp., XV v. (76)
Fragm. 10 Iz Teodosijeva žitija sv. Save srp., XVI v. (101)
Fragm. 11 Dva odlomka iz kanona Bogorodici srp., XVI v. (179)
Fragm. 12 Odlomak sveć. molitve. (171)
Fragm. 13 Iz rumunj. trebnika, XVII v. (181)
Fragm. 14 Iz trebnika Zagurovića, 1570. (178)
Fragm. 15 Iz cvjetnog trioda Vincenta Vukovića, 1563. (159)
Fragm. 16 Iz posnog trioda Vincenta Vukovića, 1560. (153)
Fragm. 17 Iz Božidareva služabnika, 1519. (170)
Fragm. 18 List iz štamp. ruskog molitvoslova, XVIII v. (184)
Fragm. 19 List iz štamp. ruskog psaltira, XVIII v. (129)
Fragm. 20 List iz štamp. ruskog psaltira, XVIII v. (130)
Fragm. 21 List iz štamp. ruskog služabnika, XVII v. (172)
Fragm. 22 Abagar: ploča drvoreza s otiskom. (182)
Fragm. 23 Iz Zbornika Božidara Vukovića, 1538. (135)
Fragm. 24 Iz Trioda Vincenta Vukovića, 1561. (154)
Fragm. 25 Iz Služabnika štamp. u Moskvi, XVIII v. (173)
Fragm. 26 Iz rkp. srpskog oktoiha XVI v. (144)
Ć. A. (ćirilski akti) I Srednjovjekovne ćirilske isprave. (204)
Ć. A. II Ćir. isprave, XVI–XVIII v. (205)
Ć. A. III Zbirke poljičkih isprava. (207)
Ć. A. IV Isprave Marčanske episkopije. (208)
Ć. A. V Crnogorske isprave. (209)
Ć. A. VI Tursko-mletačke isprave. (212)
Ć. A. VII Dubrovački dokumenti, XVI–XVIII v. (213)
Ć. A. VIII Ruske isprave. (215)
Ć. A. IX Rumunjske isprave. (216)
Ć. A. X Krajiške i druge isprave sjeverozapadnih krajeva, XVI–XVIII v. (217)

1

VII 18 (Iz Milčetićeve ostavštine)

POLJIČKI STAROSLAVENSKI »SLOVNIK« (PAVLA RADOVČIĆA), BOSANČICA, 1799. GOD.

Lit.: *I. Milčetić,* Hrvatska glagoljska bibliografija, Zagreb 1911, str. 495–497. *Repr.* br. 169.

Papir 13,5×18,5; 103 lista (paginirana slovima od 179 do 370, pa još 14 stranica arapskim brojkama). Kako je rječnik potpun, Milčetić je nagađao, da je originalni rukopis, prije nego bješe uvezan, sadržavao na listovima 1–178 nešto drugo, što je prepisivač izostavio, ali je ropski prepisao staru numeraciju.

Pismo po 27–34 retka; lijepa čitka bosančica, novog pravopisa. ꙋ razrešavamo sa y.

Ornamentike nema. Rukopis je uvezan u sivi karton, koji je nekada imao na hrptu dva komadića kože, kroz koju je bio prošiven.

Sadržaj: Kako svjedoče dva druga primjerka istog djela u zbirci Jugoslavenske akademije (III a 21 a i b) i drugi primjerci, o kojima govori Milčetić, ovo je đački rječnik staroslavensko-hrvatski, kojim se služio poljički »Slovinski seminar« sv. Petra u Priku kod Omiša. Milčetić svjedoči, da mu je ovaj primjerak poklonio don Ante Petravić u Dračevoj Luci na Braču, gdje bješe »pustinjak«, a u njoj popovi gotovo sami Poljičani. O drugim primjercima istog rječnika vidi u opisu br. III a 21.

f. 1 (str. 179) – *zapisi:* Ниђедна ствар не може сама себе створити (2 puta).

»Ovo je libar D Jurja Radovcichia.«

Ово ђе словник Павла Радовчића писа на 1799 новемра на 8.

Ово ђе либар олити словник дон Ђурђа Радовчића. Ово ни (drugom rukom i drugom tintom): Ниђедна ствар не може

Словник мене Павла Радовчића мисеца ђуна 19, 1814.

(Latinicom): Rochien u nedilju. Il bel pianeta che distingue l are domina la domenica e che il giovera (?) sia di collore rosso di facia chiara a capel biondo il corpo al quanto groso ed un amore temperato e fabri grosi e colo tondo ciglia sotili l'occhio alegro e grato, largo di spalla e ben proporcionato.

f. 1 v (str. 180): Ч. Ш. Словник Павла Радовчића липнђа на 8. 1800.

f. 2–101 v (str. 181–382): *Rječnik,* potpun:

Абиђе – тада, ту, тако, тудиђе

Ава – Боже, отац, опат

Агбаснем – на ташћине, на испразност...

Svršava se na f. 101 v (str. 382):

Ђуродовиђе – луде, будаласте

Ђутренђевати – у зору, рано.

f. 103 (str. 383–384), prelazi na stražnje korice: *astrološki kalendar za 1855.–1859. god.:*

»1855. Vlada Saturno. Godina plodna, a na moru bidna. Početak zime studena s krupom; sredina zime topla; na dospitku zime sridine polichie studeno do miseca Giuna; ovjeseni vrucho... tichie vode, nemocji i veliki ratovi velikim ludima, a biti che srichni koji se žene lube«... Slično za ostale godine.

2

III a 21/I (Kukuljević 541)

POLJIČKI STAROSLAVENSKI »SLOVNIK« (ANDRIJE PIVČEVIĆA-KRUŽIČEVIĆA), BOSANČICA, 1823. GOD.

Lit.: Arkiv V, str. 170, br. 44 (s netočnim podacima); *Conev,* br. 127, str. 45; isp. *I. Milčetić,* Hrvatska glagoljska bibliografija, Zagreb 1911, str. 495–497 (»Radovčićev rječnik«). *Repr.* br. 170.

Papir 14,3×19,5; 122 lista s uvezanim starim koricama od kartona (iza 8 prvih folijiranih listova ide nova paginacija str. 1–226, s ponovljenim stranicama 108–110).

Pismo bosančica, po 23–26 redaka. ꙋ pišemo y. Ornamentike nema. Rukopis je bio uvezan u korice od sivog kartona, koji se sasvim razderao na hrptu. Zato je 1950. god. uvezan zajedno sa starim koricama u novi uvez.

Sadržaj: đački rječnik staroslavensko-hrvatski, kojim se služio poljički »Slovinski seminar« sv. Petra u Priku kod Omiša. Poznato je nekoliko rukopisa ovog »slovnika«. Milčetić navodi Radovčićev rukopis sa zapisom od 1799. god., dva Pivčevićeva rukopisa, od kojih je stariji sa za-

pisom o krštenju Antona Pivčevića 1797. god., i dva rukopisa u Dračevoj Luci. Još jedan rukopis posjeduje Jugoslavenska akademija (Jerka Balića) iz istog doba kao i ovaj rukopis (sign. III a 21/II). Prema Milčetiću »Pod sumnjom je, tko je sastavio ovaj rječnik, i kada.«

Ovaj rukopis sadržava tri zasebna dijela: 1. zasebnu svesku Andrije Pivčevića iz 1822.–1823. god. sa više zapisa, s molitvama i pashalijom od 1823. do 1907. god., 2. »Slovnik«, 3. bilješke o 12 petaka, dodaci »Slovniku« i zapisi. Kako je prvi dio sačinjavao zasebnu svesku dodanu »Slovniku«, koji je imao zasebnu folijaciju, nije isključeno, da je Slovnik postao prije 1822. god., i da ga je Andrija Pivčević dobio od nekog, onako, kao što ga je kasnije sam ustupio đaku Kružičeviću.

I. *Bilježnica Andrije Pivčevića*

Prednje korice, izvana: nečitak potpis.

Korice, unutra: Иван Пивчевић бандуро ...(?) ... погодити

Gore, latinicom abeceda od A do K, pa »Amen«.

»Ovo je libar mene Andrije Pivčeviha od sela ... Gata. Ovo neka se zna: Ako bi ga izgubio, da mi se povarati. Ovo pisa u siminariu miseca Studenoga na 19, 1822.«

»Dragi moj prijatejlu« (3 puta). »I pote pozdravam kako moga dragoga...« (dolje jedan redak nečitljiv).

f. 1: latinska abeceda malim slovima, ispod toga velikim slovima, i u dnu stranice treći put. Preko toga zapisi trojice ljudi, latinicom i bosančicom:

a) »Draghi moj prijatejlu. Ovo je libar mene Andrije Pivčeviha od sela [Gat]a«.

»Како Андриѣа Како Андриѣа Андриѣа Пивчевић од села Гата Пивчевић (dva puta).

b) »Dragi moj prijatejlu, molim vas kako moga prijatejla u siminariju kod Omisa u Priko Kruxihievih« (i još jednom »Kruxihejevih«).

c) »Don Petro Pejeh« (i još dva puta:) Don Pejetro ...

f. 1 v: Abeceda latinska s fonetičkom transkripcijom, bosančicom: A, бе, це, де, i t. d. Zatim opet abeceda latinicom. Onda ispod crte:

Помолимо се верни: Боже веси создателу, избавителу душам, раби и рабини твоѣи одпушћениѣе веси гриѣа подажд, да прошћенѣе блогочестивим молбам постигну, иже живеш и царствуѣеш у вике виком.

Помолимо се, ... (nečitljivo).

f. 2–3: formule molitve »Господине помилуѣ, Исукарсте пом...; Света Мариѣо моли за н.« i t. d.; epiteti Bogorodice, kao Маѣко Створитеѣла i t. d.

f. 3 v: Vježbe u pisanju brojeva, i zapis: Ово писа ѣа Андриѣа Пивац од Гата села Скочибуѣва кол ли (?)

Ispod crte: *Начин за благослов приѣа обида:* Мисник: Благословите. А дѣаци: Благословите. Тада: Очи всех. Остали почму ту: на те уповаѣут... i t. d. – molitva sa svećeničkim blagoslovom na kraju.

f. 4: По обиду завалити Богу: Ти же Господи... (molitva i blagoslov).

Ispod toga: »Dragi moj prijatejlu, molim vas kako mog prijatejla u siminariu«.

(Drugom tintom i rukom) »Ako ne ima...«

»Boxe ixe Blaxene Marije vazda.«

f. 4 v: gore – Кружићевић дон Ѣовани у шиминариѣу.

Usred strane: »U Gatim na 11 sičjna a godine 1842 bilixim, kako смите bijasse nije se moglo izachi vanka od sniga«.

»Amen dobar nama ....«

»Giovani. U ime Oca i Sina i Duha svetoga amen« (izmijenjenim slovima).

Na praznom mjestu i preko ovog teksta, olovkom, latinicom:

»Ovo je libar mene hakne xakna Ivana Kruxiheviha od sela Zvečajna u siminariju slovinskomu kod svetoga Petra. Ovi libar doni mi ga prodade Mate Pivčevih i(z) sela Gata. Za libaro ti neko čita... valu dati valu ne dati.«

f. 5: Gore abeceda latinska, onda dva puta latinicom: »Giovani Pivčevih.« Onda: »U Gattim na 11 sičjna. Moѣo Misto Gate.«

Dolje latinicom: »Ovo je slovnik mene xakna Kruxiheviha, kojega mi darova Mate Pivčevih od Gata.«

f. 5 v: Podaci o pomičnim praznicima s napomenom: Имаѣ памет, све ћеш знати добро, защо памет служи за сваку ствар.

Писа ѣа Андриѣа Пивац син Иванов миseца на 8 липна године 1823.

Писа ѣа Андриѣа Пивчевић.

f. 6: Ово нека се зна: Од овога броѣа и табул, коѣе су описане, само знати светковине помичне (Uvod za pashaliju).

f. 6 v: Pashalija za 1823.–1907. god.

f. 8 v: »Ovo je libar mene xakna Ivana Kruxiheviha od sela Zvečajna u siminariju kod Svetoga Petra u Polici. Ovi libar kupi od gospodina i gospodina don Matije Pivčeviha od sela Gata.«

Оче наш коиѣ еси на небеси. Свети се име Твоѣе. Прићи краѣлевство небеско.

У круници Господиновоѣ 60 оченаши.

»Zdrava Marija« (kudravim pismom sa izmijenjenim slovima).

II. *»Slovnik«, čitav tekst: počevši od f. 9 = str. 1–217.*

str. 1: Абиѣе – тада, туѣ, тако
ава – Боже
агбаснем – на ташћине
ад – пака(л)...

str. 217: ѣутреѣневати – у зору
ѣота – словце, словце

Слава буди увик Г(осподи)ну Богу и б.д.М. Сварха. Амен ѣош.

III. *Dodaci »Slovniku« i druge bilješke* (str. 217–22):

str. 217–219: 12 redaka: *Петки марчини* кои се посте суви, добиђе се млого прошћеђна, петки марчини, амен.

Парви петак мисеца марча, и говори се три оченаша и три Здраве Мариђе на пошћеђне Светога Трођства, Трођства ... (posljednji je Петак прид Божић).

str. 220: ђако – ђере, ко защо, негоди ...

Слава Богу вичнему Господину.

Ispod toga abeceda latinska s transkripcijom bosančicom.

Zatim teško čitljiv zapis: »Od moje strane ...«

str. 221–224: *Dodatak »Slovniku«:* ђако – ђере, ко, защо, негоди ... i t. d.

str. 225–226: drugi dodatak »Slovniku« – razne riječi.

Preko 226. str. zapisi: Син Осин

Драги мођ брате Ма.....

Боже моли за нас свети.

»Ja Ivan Pivčevih«.

Stražnje korice, unutra: »Dragi moj prijatelu Nikola Xalovih ...«

»Prima luka ...«

У Матиђе Текинића вуне либри .. три .. и унац ц.

3

III a 21/II (Kukuljević 541)

POLJIČKI STAROSLAVENSKI »SLOVNIK« (BALIĆEV), BOSANČICA IZ PRVE ČETVRTI XIX. VIJEKA

Lit.: Arkiv V, str. 170, br. 44; *Conev,* br. 127, str. 45 (s netočnim podacima); isp. *Milčetić,* Hrvatska glagoljska bibliografija, Zagreb 1911, str. 495–497.

Papir 14×21; 131 list (posljednjih 6 je prazno).

Pismo 21–27 redaka, bosančica novi pravopis. ꙋ pišemo у.

Ornamentike nema. Rukopis je uvezan u korice od sivog kartona sa dva komadića kože na hrptu.

Sadržaj: staroslavensko-hrvatski rječnik, kojim se služio poljički »Slovinski seminar« sv. Petra kod Omiša. Sačuvano je nekoliko primjeraka. Vidi podatke kod prethodnog broja.

Ovaj je primjerak potpun: od a do ju. f. 1 – zapisi.

f. 2: абиђе – тада, то, тако, тудиђе
ава – Боже, отац, опат
агбаснем – на таштине, на испразност ...

f. 125 v: ђуродовиђе – луде, будаласте
ђутренђевати – у зору, рано.

Zapisi:

f. 1: gore je započet rječnik riječima »Abije, Ava, Agbasnem«, a ispod toga – »Kusam pero i ...«. Овди вали не вађла

Диђо парви – 1

Ово ђе калепин алити словник мене Ђерка Балића

Слава Богу

а то ђе Ђерко

Ово ђе словник мене Ђерка Балића

f. 131 v: »Dostojni brate moj moj Prijatelju.«

4

IU a 76

БУКВАРЪ СЛАВЕНСКІИ ПИСМЕНЫ ПРЕПОДОБНАГѠ КУРІЛЛА СЛАВЯНОМЪ ЕПИСКОПА. НАПЕЧАТАНЪ ВЪ РИМѢ ТИПОМЪ СВЯТАГѠ СОБОРА ѠТ РАЗМНОЖЕНИЯ ВѢРЫ ВЪ ЛѢТО .ѦѰЛѲ. ИЗВОЛЕНІЕМЪ СТАРѢИШИХЪ (1739)

Papir 14×21,5; 22 folijirana lista sa 2 nesignirana na kraju. Umetnut je zaseban listić s oznakama glagoljskih skraćenica.

Prijepis je štampanog glagoljsko-ćirilskog bukvara, izdanog u Rimu 1739. god. Kako pokazuje rukopis i papir, prijepis je iz XVIII. vijeka. U gornjem naslovu я stavljeno je mjesto malog jusa.

Zapis na f. 1 rukom Kukuljevićevom, latinicom: »Bukvar. Glag. – ćir. prepis ili matica? Rim. 1739.«

5

XV 7 A

»KNJIŽEVNA OSTAVŠTINA DR. ĐURE DANIČIĆA (NEPEČATANA)«

1. *Predavanja na Velikoj školi u Biogradu 1873.–1874.:* uvod u slavensku filologiju.

Papir 17×21,2. Autograf. Dva zasebno folijirana rukopisa s dodacima na posebnim listićima.

a) *O postanku i razdiobi jezika:* 47 listova sa 28 listića i još tri lista zasebno signirana.

Na omotu, pored navedenog naslova, rukom Daničićevom, plavom olovkom: »Nije za štampu«, pa crvenom olovkom: »u vatru«.

b) *Nauka o postanju osnova u slovenskim jezicima:* 18 signiranih listova sa 5 listića.

Na omotu plavom olovkom: »moglo bi se štampati«, ali je precrtano istom olovkom; crvenom olovkom: »u vatru«.

2. *Građa za korijene Đ. Daničića:* 30 listova s bilješkama.

3. *»Predavanja Daničićeva«:* 267 listića s bilješkama o jeziku.

4. *Daničićeve bilješke na karticama* (121): bilo je u poderanom omotu s natpisom: »Za obranu rječnika, 1879«.

5. *Daničićevi reversi* na posuđene knjige: 45 listića.

6

II b 133 (Kukuljević br. 128)

СПИРИДОНА ЈОВИЋА, СВЕОПШТА ГЕОГРАФІЯ, RKP. 1836. GOD.

Sveska 20,2×26; 72 stranice paginirane. Posljednje dvije su prazne. Sprijeda i otraga između sveske i žutog omota umetnut je po 1 sivi list.

Pismo po 32 retka – kurziv prve pol. XIX. vijeka. Rukopis nije uvezan.

Sadržaj:

str. 1. – sačuvana je samo gornja polovica, ostalo je odsječeno: naslov – *Спиридона Јовића.* Свеопшта Географія или Описанѣ свію народа и држава цѣлога свѣта, у географическо-статистическо-историческомъ призрѣнію, по новѣишима землѣописаніяма одъ Балби, Каннабихъ, Хофманна, Штайна, Соттера и другій наиболый иностраній землѣописателя.

str. 36–67: tekst kosmografije u 94 paragrafa – »Глава прва О мирозданію«.

str. 68–69: 2 tablice »za prvenstvene planete« i »za sputnike«.

str. 70: drugom rukom – »Imprimatur und ist der Bundesabzug vor der Danklegung nochmals Bogenweise anher vorzulegen.

Vom k. k. Buch. Rev. Amte

Wien 1. märz 836

Freyberger.«

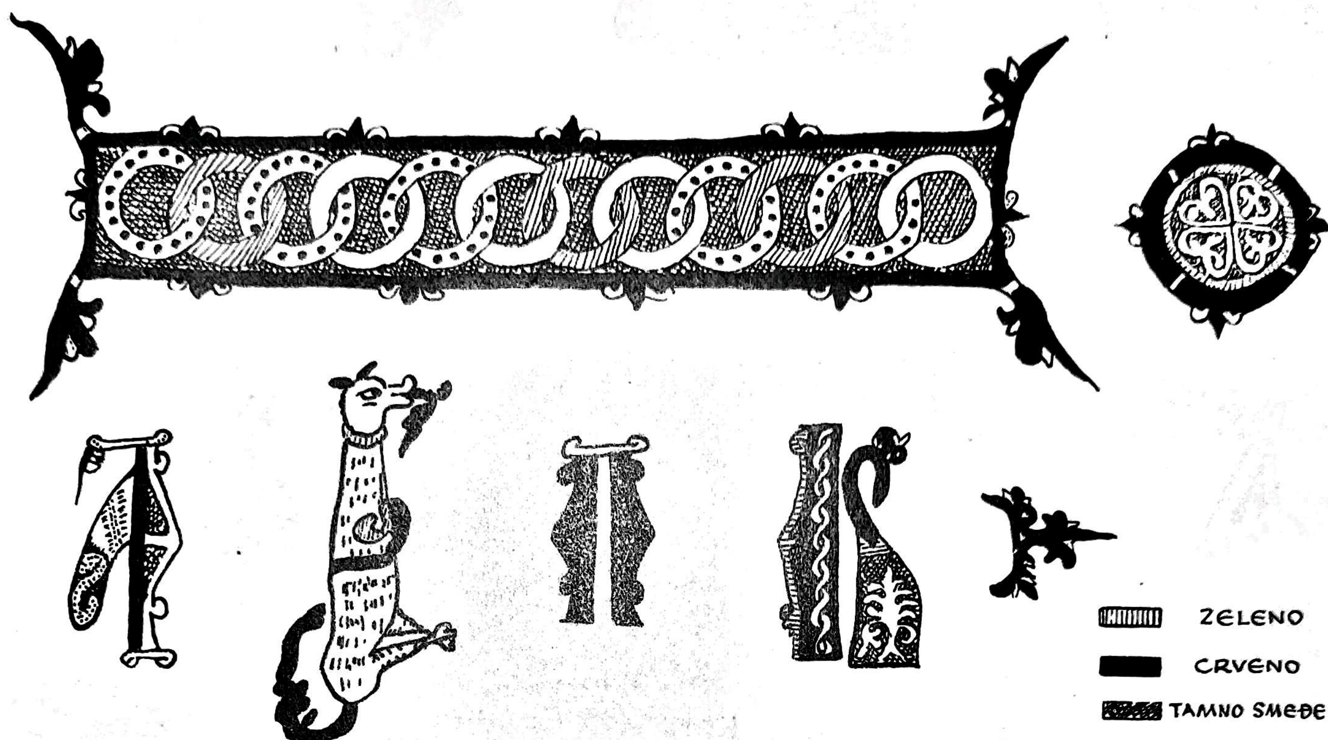
7

I a 23 (Kukuljevićev br. 552)

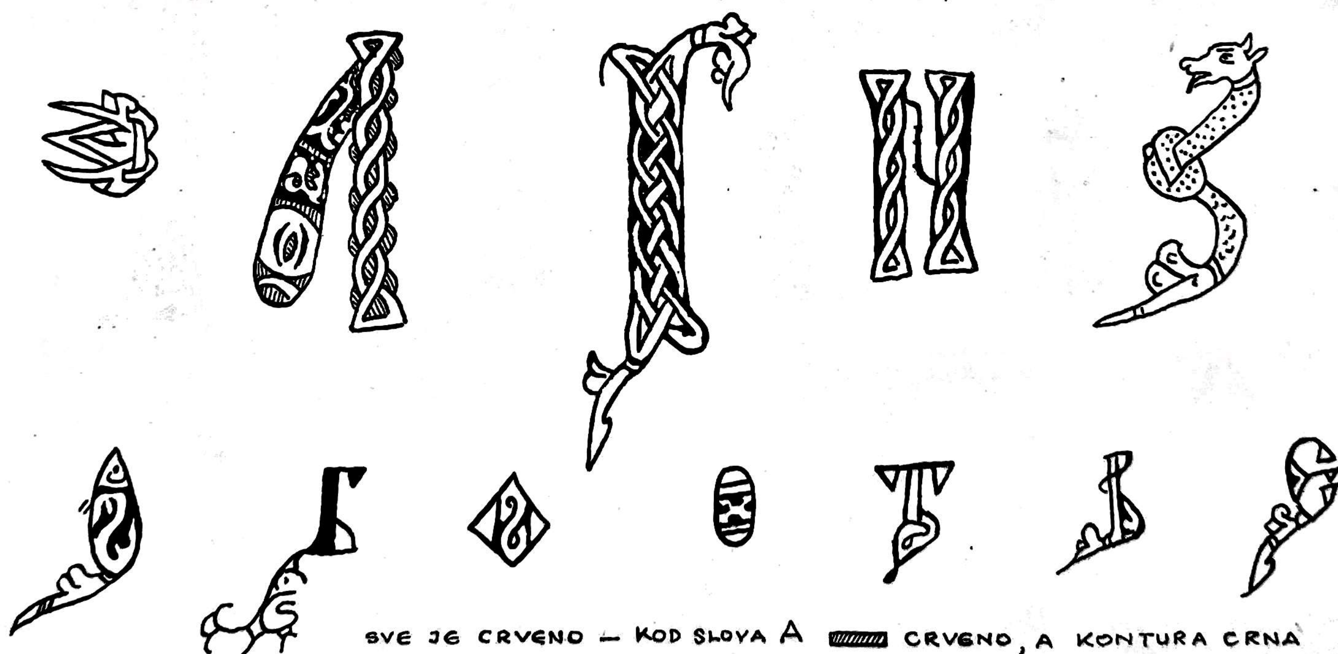
ЛЕКАРИЕ И ЗАПИСИ ПРОТИВА СВАКОЂАКИЕМ БОЛИМ, BOSANČICA IZ SREDINE XVII. VIJEKA

Lit.: Arkiv V, str. 169, br. 37; *Conev,* br. 126 s pogrešnom signaturom IV a 3; tekst ljekaruše objavio je latinicom *Mojo Medić,* Četiri ljekaruše, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, XIV, 1909, 253-273, a ranije je iskoristio *J. Barle,* O zdravstvu staroga Zagreba, 57. *Repr.* br. 154.

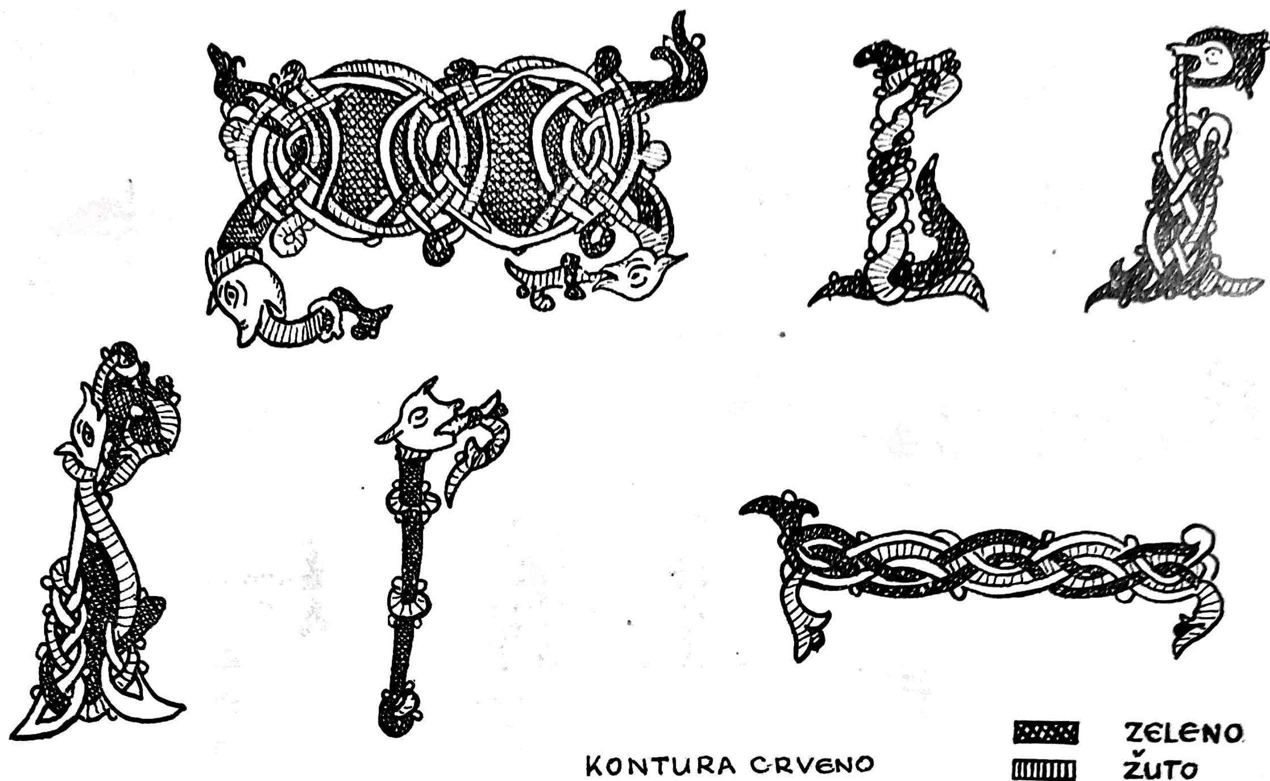
Osim starijih radova o ljekarušama *Vl. Đorđević,* Narodna medicina u Srba, Ljetopis Matice Srpske, knj. 114, 1872; *St. Novaković,* Primeri književnosti i jezika staroga i srpsko-slovenskoga, B. 1877, 502 i d.; *V. Jagić,* Sredovječni liekovi, gatanja i vračanja, Starine X, 1878, 81–126; *Ć. Truhelka,* Liječništvo po narodnoj predaji bosanskoj ..., Glasn. Zem. muz. u Bosni i Herc. I, 1889, navodim novija djela, za podatke o kojima zahvaljujem dr. Josipu Grmeku: *Fr. Gundrum,* Lucićeva ljekaruša, Zb. NŽ XVI/1, 1909, 55–123; *isti,* Rukopis fra Petra Dombay ... Liječnički vjesnik XXVII, 1905; *M. Medić,* Tri ljekaruše, Glas. Zem. muz. u Bosni i Hercegovini XVI, 1904, 195; *R. Strohal,* Folkloristički prilozi iz starije hrvatske knjige, ZbNŽ XV/1–2, 1910, 120–160, 306–315; *St. Boranić,* Đakovačka ljekaruša, ZbNŽ XX/1, 1915, 142–151; *Stj. Banović,* O nekim biljkama dviju ljekaruša, ZbNŽ XXVI/1, 1928, 92–98; *M. Stojković,* Dvije hrvatske ljekaruše iz Dalmacije, ZbNŽ XXXI/2, 1937, 201–240; *K. Stošić,* Šibenska ljekaruša, Liječnički vjesnik, Staleški dio, 1934, 189; *M. S. Filipović,* Ljekaruša iz Trešnja, Biblioteka Centr. Hig. zavoda, Miscellanea I, Beograd 1937; isp. štampane ljekaruše: *Juraj (zapravo Luka) Vladimirović,* Likarije priproste, U Mleci 1775 (o njemu *D. Čučković,* O prvoj hrvatskoj tiskanoj ljekaruši, Vjesnik ljekarnika, 1942, br. 10–12);*P. Bartulović,* Različite ljkarie (!), U Mletcih 1799 (o njemu *M. Škarica,* »Različite ljkarie« Petra Bartulovića, Liječnički vjesnik LXXIII, 1951, 49); *Anonimna* Hisna knisicza, Vu Zagrebu 1756, 1783 i 1797 (o njoj *L. Glesinger,* Hižna knižica ... Liječnički vjesnik LXIII, 1941, br. 2–4); *J. Lalić,* Otvoranje domaćeg lečtva, U Zagrebu 1849. Osim toga različiti tekstovi u djelima *Tome Mikloušića,* brojnim stoljetnim kalendarima i t. d.

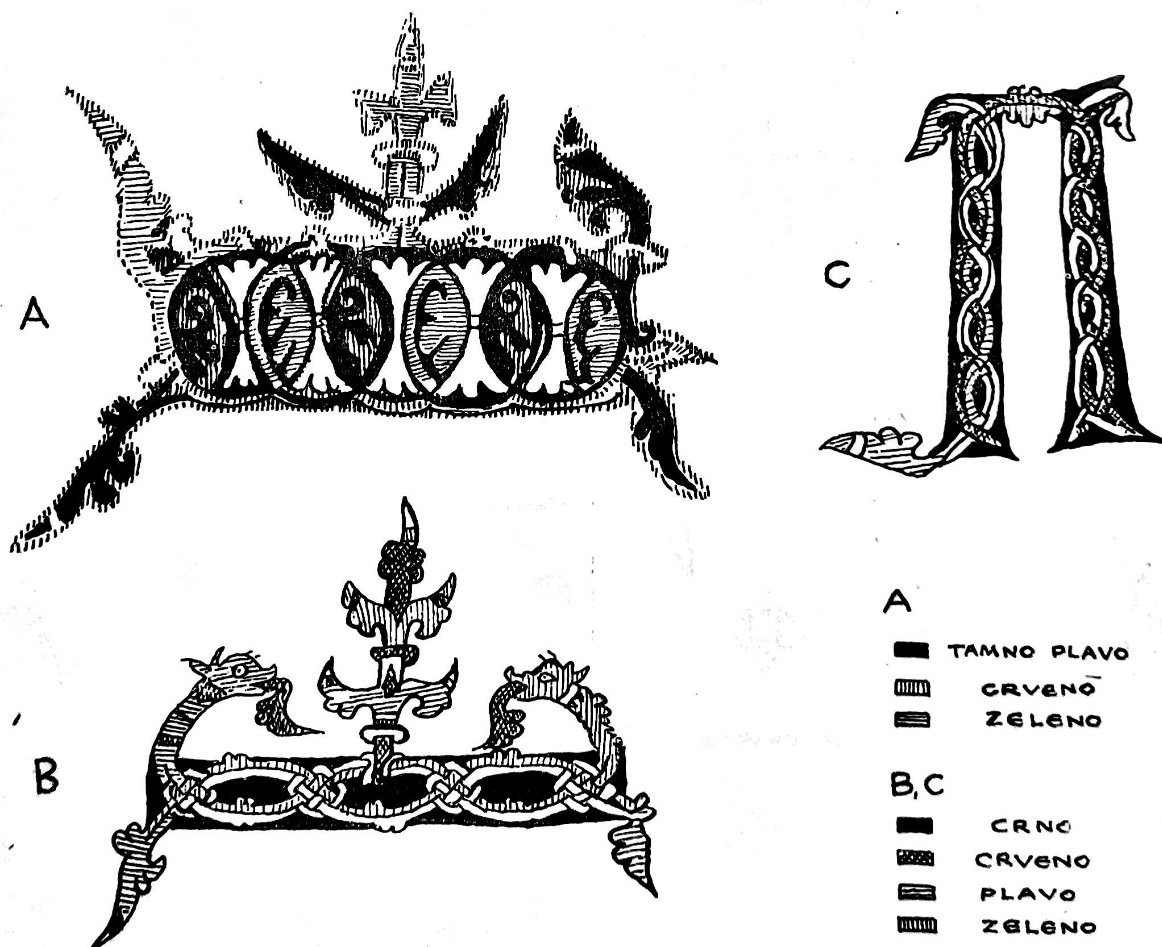
Makedonski triod IV d 107, poč. XIII. v.

Ilovička krmčija 1262. g. III c 9.

Radomirovo makedonsko evanđelje III b 24. XIII. v.

Slepčansko evanđelje IV d 3, XIV. v.

Papir 10×14,3; 46 listova paginiranih, s jednim listom sprijeda i otraga. Rukopis je čitav, sastavljen od 4 sveščice.

Pismo s različitim brojem redaka u raznim dijelovima rukopisa: na početku po 19, kasnije po 14–15, onda po 22 i t. d. Bosančica novog pravopisa, ali sa *omegom* i *щ*, što upućuje na XVII. vijek. S tim se slažu vodeni znakovi: dvije varijante malih ukrštenih ključeva s velikim prstenovima, veliki inicijali CB sa trolistom i VW s kopljem, koje smo našli u ispravama iz sredine XVII. vijeka. Zapisi iz XVIII. vijeka, koji se nalaze na str. 37, 58 i 92, stavljeni su kasnije drugom rukom na prazne strane. Ornamentike nema. ѻ pišemo y.

Uvez: komad grube kože, za koju su sašiveni prednji i stražnji list rukopisa, sa prilijepljenim izvana plavim omotom.

Sadržaj

1. str. 1–8: *За узнати ствари ѡт многи помоћи и записе ѡт многи болести.*

Први запис ѡт поранице то иест молитва. У име Оца и Сина и Дуа светога амен. Изађе свети Антон из Неарцие (?) копием . . . ; str. 4–6: запис слидићи, против свакога зла; str. 7–8: запис ѡт плача. На гори Шионскои у граду Ефежу . . .

2. str. 8–16: *За узнати добро дило од ѡт 12 петака кои се посте о Ісусу, како заповиди господин Исукрст светом Петру и Павлу, да саблуде петке чистим постом и молитвами.* † 1 петак мисеца марча и у та петак би Адам изагнан из раиа . . . ; 2 петак мисеца марча прид Благовист и у та петак уби Каин брата свога Абела . . . i t. d.

3. str. 17–36: opet *Записи:* коиа жена не може зачети дитета; кому иде крв из носа; ѡт срца и ѡт главе и ѡт зуби; молитва врло добра ѡт свакога оружиа; запис кога глава боли; ѡт гризи сваке гуине; ѡт урока и завидоше; ѡт болести срца; ѡт коие жене векрви; ѡт гуина; ѡт змие; ѡт лупежа; ѡт поганца; запис на млеко и сир; ѡт грознице. (Na str. 37 zapis iz 1762. g.)

4. str. 38–89: *Лиекови:* Када у човика велика слезена; кога боли глава; када ће жутица; лик ѡт брадавица; кад умре дите; кога ноге боле; кому ће крв на очима . . . i t. d. (str. 38, 41–43 bile su ostavljene prazne, isto tako i str. 58 i 87–88, gdje su stavljeni kasniji zapisi).

Zapisi

Prednje korice: Помози блаж. госпо

(Rukom Kukuljevićevom): »Br. 552«. (Isto je na str. 1).

str. 37: На – 1762 удри смрт у говеда, указа се нађиприо од Метковића. Не оста нигиди симе од говеда, и бише тада говеда . . .

str. 58: Нека се знаде колико ие времена ѡткада ие узеиа принцип Задварие на 1646.

Узе принцип Вргорац 1690 новембра на 26.

ѡткада се учини мир посли када се узеаа Вргорац 1699 шетембра на 23.

Учини се други мир посли рата у кои принцип изгуби Мориу алити Левант 1718 агоща 20.

(Drugom rukom): ѡткада би куга у Сплиту 1733, оказа се куга на Иамници, када би унесена ѡд балиа подвелешки 1741. децембра 2.

str. 87: У име Бога, у име Бога.

Го господине Боже добри.

str. 90: Либар . . .

str. 92: У име Бога

На 1776 ђуна на 28. Zatim abeceda.

Ово ће либар мене дом Мате Вулетића курата.

Navedeni zapisi svjedoče, da je ova ljekaruša donesena iz Poljica.

8

IV a 3

»LJEKARIJE PUČKE« (LJEKARUŠA SA GROMOVNIKOM), BOSANČICA, XVIII. VIJEK

Lit.: Conev br. 126, str. 44 pogrešno stavlja pod ovu signaturu prethodni rukopis I a 23. Rukopis je poklonio »mučki župnik Granić«; objavio ga *M. Medić*, Četiri ljekaruše, Zb. za nar. život i običaje XIV, 1909, 199–239. Isp. literaturu o ljekarušama kod prethodnog broja. *Repr.* br. 151.

O *»gromovnicima«* vidi: *Ст. Новаковић*, Примери књижевности, 502–532; *В. Перетц*, Материалы для истории апокрифа и легенды, К истории Громника. Введение, славянские и еврейские тексты. I, Спб. 1897; *М. Андреева*, Политический и общественный элемент византийско-славянских гадательных книг, Byzantinoslavica, Praha II, 1930, 47–73, 395–414; III, 1931, 430–461.

Papir 9,8×13; 40 listova (37 teksta s jednim praznim sprijeda i dva prazna otraga). Tri sveščice sašivene u sivom omotu od kartona.

Pismo po 18–20 redaka: bosančica novog pravopisa bez *omege;* značajno je da se щ javlja samo u Gromovniku, što ukazuje na predložak iz ranijeg doba. Za palatalizaciju ђ se stavlja ispred dotičnog slova (кашђла, ђлђтине травђнача, понидиђлак). Papir s dosta širokim nitima mreže upućuje na XVIII. vijek, što se slaže sa pravopisom. Ornamentike nema. ѻ pišemo y.

Sadržaj

1. f. 1–21 v, 22 v, 23, 24 v, 27 v–28 v, 29 v–38 v: *Ljekaruša* – zbornik narodnih recepata, na pr.:

f. 1: Од ижегли кад ко изгори, развари у лонцу говеће ноге не сипађуħи соли; пака скини ону маст и подмазуи перцем; оне красте натапађ соком боквице.

f. 21 v: Кођ човик оли жена ниђе од путенога, да ли да ђе стога нелубав међу нима, да за то не маре: нека гризе по зарно или по полак зарна или по третину каравила; дађе му крипост сваки пут када га коди гризе за учинит дило.

f. 38 v: Када уво боли и сива, узми мало сока од рина и уђла од маслине, ђеднако

смишај заједно, пака улиђ у уво: ћуно добро ђе, кушано ђе.

Među receptima navode se: кад се човик унутра затвори, од камена, кому вода стађе, кад ко утарне, од грознице, када заболе очи, ко не може говорити, ко се не море с женом састати, од кашђла, од ђлутине, од вартоглавице, кога змиђа уђиде, кога боли глава, кому смарде уста, од помами, од зла цвита, кога зуби боле, кому боли сарце, од сваке болести, од отокли, од протискли, кога кости боле, кому се гарче ноге или руке, кому тече карв, од слипоће, од глувоће, од златине жутиници, од сардоболђе, кога уста боле, коме узмукнуће гарло, кога боли гарло, од перучца, од травђначе, од ницине, од гризице; за грозницу, кад стане вода човику, кођа жена не има мушка дитета нека гризе жути божурак, за учинити церот, мелим за рану, за грижу, за нимоћ од парсиђу, ликариђа за ружни лишађ, симе од пролива i dr. (najviše je za groznicu).

2. f. 22, 23 v–24: *Gromovnik.* Ови громвник каже, када погарми у кому мисецу и у кођ дан погарми, що каже и на що каже, и на що ће погармити на ини згодни дан, то вађла варло пазити.

Сичђна ако погарми и муђна метне 11. или на 18, то каже цару пошаће на вођску и вођске ће пролиће карви i t. d.

3. f. 25: *Ово су зли часи у мисеци:* сичђна на 3; на 7; на 2
веђлаче на 20; на 22
лашка на 2; на 6; на 8; на 21 i t. d.

4. f. 25–25 v: *Ко рече петнаест Здрави Мариђа* и ђедно вировађне, на пошеђне светога сакрамента, добиђе тисућу дана прошћеђне. У овому спомени: анђеле липи, мили, одгони сотоне од куће ... (molitva anđelima).

5. f. 26–27 v: *Ко се роди* о понедиђлак, много добар буде, и части му од ђлуде буду, и буде модар, и праве ричи, и завидђлив; и када му буде лита 13, почме га тишћати; ишће има промину од болести друге на 20, али ако приће 26 лита или 28 лита ако приће, 86 живиће.

Ко се роди у уторак ... i t. d.

6. f. 29: *Zodijak:* Мисеца сичђна 1 лав; 2, 3, 4 дивица; г. 6 омут; 7, 8 шкорпиђа; 9 стрилац; 11, 12 гозђирог; 13, 14 мокрош; 15, 16 – риба; 17, 18 – ован; 19, 20, 21 – ђунац; 22, 23 – близнац; 24, 25, 26 – рак; 27, 28 – лав; 29, 30, 31 – дивица.

Мисеца веђлаче 1, 2 – омут i t. d. Za druge mjesece nedostaje.

Zapisi

Korice sprijeda: »Questro libro e di me Don Lore: Bacota«.

f. 1: Giuseppe

f. 1 v: (latinicom) »Rukopisne njeke ljekarije glagolski pisane«. Riječ »glagolski« precrtana je olovkom i dolje je napisano: »bosanskom ćirilicom«.

9

IV d 109

LJEKARUŠA SA GROMOVNIKOM, BOSANČICA IZ SREDINE XVIII. VIJEKA

Rukopis je ustupio Jugoslavenskoj akademiji skulptor akad. Vanja Radauš.

Papir 9,5×27,5; 54 lista (8 na početku na novijem papiru i 46 izvornog teksta na požutjelom starom papiru sa starom paginacijom od 3 do 92). Kod izvornog teksta nedostaje 1 list na početku i kraj rukopisa, jer se tekst prekida usred rečenice.

Pismo u osnovnom dijelu po 40–61 redak (prema kraju postaje sitnije i gušće); u dodatku sprijeda po 28–29 redaka. Na f. *5* i *7* prvog dijela dodaci kasnijim pismom, nevještom rukom – ponavljanje ili kombiniranje riječi iz prethodnih recepata. Pravopis je noviji, bez *omege* i щ. Zanimljivu pojavu čini reduplicirana vokalizacija pored р i л u konsonantnim grupama: дървго (дрвго), тири (три), гором (гром), витором (витром), гириђов (гриђов), полод8 (плод8) i t. d. (8 pišemo у). Prema obavještenju prof. V. Štefanića, kojemu i ovom prilikom zahvaljujem na kolegijalnoj usluzi, ista se pojava nalazi često u glagoljskim rukopisima iz istog doba na Cresu, Lošinju i sjevernoj grupi otoka, koji idu prema Zadru, dok Krk i Sjeverno primorje stoje izvan te pravopisne tradicije. Međutim štokavska ikavština spomenika upućuje ovdje na zapadno-bosanske krajeve. Prema tome stvara se utisak, da je navedena pravopisna tradicija u XVIII. vijeku bila poznata u širim teritorijalnim granicama.

Ornamentike nema. Rukopis je bio vrlo trošan: raspao se na zasebne listiće. God. 1951. uvezan je u platno.

Sadržaj

1. Dodatak sprijeda, f. 1–8: *ljekaruša* – zbornik recepata. Inc. Од мицина: статуци спрежа са медом и привиђ и покриђ картом ...

Zatim idu lijekovi od slipoče očiju, od biloče očiju, likarija zubima, koga boli tarbuh, lik za uboj vrišak, na stari uboj, likarija za izmet, likarija od matruna, vranci likarija; f. 4 – prazan; f. 5: od makaluka (tri recepta; ispod toga nevještom rukom i pogrešnim pravopisom načinjena je mješavina riječi iz sva tri recepta); f. 6: melem za rane, opet od makaluka, od živin ako je u kosti, ustaviti karv iz rane, od očiju kada je udarac i teče karv, od navlake na oku; f. 7 – istom nevještom rukom kao u dodatku na f. 5 – kana gorulo bolino, ka se setime u goruli; f. 8 – kad se spusti u garlu besa, kad se uvati srab.

2. str. 3: osnovni dio rukopisa, *Ljekaruša* – počinje usred teksta: ... на себи носити на мишинице ливоћи.

Među ostalim lijekovima navedeno je na str. 14: 1750 тарвана 26: од метила учинити зону од луга и вари добро, пака оциди в убоцу и зали у стара рану оном водом, дуруго ђутро зали ракиђом, до тири пута водом и тири ракиђом...

3. str. 15: *Горомовиници*. Мисеца велаче ако удари муна али горм (!) на 10 дана али на 18, то цару печа(л) од смарти и раному полоду погибла (м)ного.

Мисеца лашка ако удари муна или гором на 22 али на 32 (!), то се ника старна (!; mj. страна) цару узми и печа(л) му буде... i t. d.

str. 16: iza «мисеца поросица»: у име Исуса на 1737 на 17. Како поросица ђека буде од запада, то сниг и дажд си (!) витором...

4. str. 19: *nastavak Ljekaruše:* маст за рану, маст за гнене... i t. d.

5. str. 21: У име Исуса на 1744: *молитве*. Ко би ову молитву говориђо сваки дан, добива поршћене сваки дан од сиви (!) гириђов: када иће на пут реци ову молитуву... i ...

6. str. 22: Познавати како оци стари уздаржаше зедарвеле чинећи овак увике свакога годишћа посђано (!) свакога мисеца, тако чини, ако ћеш зедараве животу: † Сичена берез потирибе не пушћаи карв и ђиди шето ђе доберо и слатко...

7. str. 25: *Табула кођи ће по писму вадити карв* и дават име али жине свакога мисеца у свакому мисецу...; *дневи добери и злочести* (počev od januara).

8. str. 26: Пише бали тарано са свим купом у кући од наука у кинига од мудрости по свиђи мисеца свар(х)у сиви болести познати, кођи су на ризику умирити и приболити, почими луђ (!) и парви дан помини, пака по реду парви дан мисеца...

9. str. 27: nastavak »likarija, koi se stari valadate za svake nemoći« – od vibere, od kuge, od groznice, od zatvora, od želuca, od makaluka, od zuba, od ljutine, od kašlja, »za pomoriti živinu« i tako dalje.

10. str. 57: *»Raždanik«* s rasporedom mjeseci od marta do februara. Poč.: На 21 марча алити лашка на 21 разговори од ванђест синали од изотка рожена мужи и жена.

Svršava se na februaru: Вебугувар алити велача пише негов почетак почимеле илити вебуруара на 21 иду до 21 лашка алити марча.

Tekst se prekida na str. 92 usred rečenice: од пуно симена по... витернога дила зарад...

Zapisa nema.

10

IV d 110

»GROMOVNIK« S LJEKARUŠOM (RADAUŠEV), BOSANČICA, TREĆA ČETVRT XVIII. VIJEKA

***Rukopis je ustupio Jugoslavenskoj akademiji skulptor, akad. Vanja Radauš 1950. godine. Repr.* br. 160.**

Papir 10×14; 29 paginiranih listova (58 stranica) sa dva sitna oderka pri kraju. Nedostaje početak, ali je pri kraju rukopis čitav, jer su posljednje tri stranice prazne, a bili su prazni i oni listovi, od kojih su ostali oderci; samo je na stražnjoj strani posljednjeg lista bio neki zapis.

Pismo po 20 redaka – bosančica novog pravopisa, sa шт i шћ; služi se sa *omegom* kod *»ot«*. Slično prethodnom rukopisu ima katkada »polnoglasije« pored *r*, ali u manjem stepenu. ȣ pišemo у.

Zanimljiva je ornamentika: više uskih crtanih zastavica za odvajanje zasebnih sastava, u gradaciji od niza točaka između dvije crte do kompliciranijih oblika. Na f. 4 v: crtež čovjeka s krstom u jednoj ruci i zastavom u drugoj, s nekim znakovima (valjda »vrač«); na f. 26 u dnu stranice ispod »zapisa ženi, koja će začeti dite«, crtež ležećeg djeteta.

Rukopis je bio u omotu od sivog kartona s ostacima sitnih komadića kože, kroz koju je rukopis bio prošiven. God. 1951. uvezan u platno.

Sadržaj

1. str. 1–8: *»Gromovnik«* – Слиго сунце на ладну вримену каже врућину... i t. d.

Дуга видећи се у истоку: вечер ладие... i tako dalje.

Ако погарми сична и муна узмеће, у свему мир... i t. d.

2. str. 9–29: Помози Боже 1760. *Расговор ѡт рођена луди и жена.* Кое се роди ѡд двадесет и едан марча до двадесет и едан априла, буде итри човик, липа тила, неваро (!), био, оспице га нагарде... i t. d.

Svršava se: Почимле на ҃кѳ. велаче до ҃ка лашка: биће живота дуга, а буде парсиу широки, сриднега реста... i t. d.

3. str. 30: У име Оца. 1774. У име Бога нека се знаде ликариа конскому поканас (sic.): уби вука и свари му вас дороб и говна и метни га на оган и сашеши га свега и сатари га ситно... i t. d.

Na kraju: 1774.

4. str. 31–34: *Ово е добро знати како ие што добро исти свакога мисеца и како вала пушћати карв од живота.* Мисеца сична не пушћаи к. карви од живота и еди што ие добро и слатко и пи нашће сарце чашу вина црна: не ћеш никакве немоћи о животу имати... i tako dalje.

5. str. 35–36: *У име Бога недиђла. Исказине немоћника:* ако се расболи у недилу, ако приболиће. и. дана, то ће приболити... i t. d. Svršava se subotom.

6. str. 37–43: *Сказане дана зли и добри у годишту свакога мисеца.* Помини парвие дан и други свакога мисеца ... i t. d.

7. str. 44–55: *Lijekovi – recepti:* Ово иош од чини коие и зло чини: убери жуке двадесет и седам струка цвита уитру на криже ... i t. d.; о крипости зела коие се зове акарентин ...; од гроснице ... i t. d.; запис жени коиа ће зачети дите (str. 50–51); кому власи гусну тари по глави соком од смокве – неће густнути (str. 52) i t. d. Svršava se na str. 55: добро ие папраца мала од запора туци и пи е у води.

Zapisa nema.

11

IV d 59

»SYBILA« TABLICE ZA GATANJE, BOSANČICA, XVIII. VIJEK

Lit.: Conev, br. 140, str. 47.

Karton 24×36; 8 listova sa 5 sitnih oderaka sprijeda (na jednom ostaci teksta). Nedostaje početak.

Pismo u tablici bez crteža po 74–78 redaka, bosančica novog pravopisa. Ornamentike nema. Rukopis je u mapi. 8 pišemo y.

Sadržaj

f. 1: dvije tablice:

A) 11 vertikalnih redova s brojevima od 60 do 4020 s intervalima po 30.

B) 7 vertikalnih redova s imenima gradova i brojkom pored svakog.

Između tablica tekst: Ово ест седам ступа, унаприд указуиђу, колико е више сунце ѡд града до града, ѡд миста до миста. Ово су градови поглавити за дођи, упознане висине сунчане, заради тога када будеш питаті по преноштику коие ие мисто, ако ние овди уписано, а ти учини овако: узми висину сунца ѡд онога миста кому ие граду ближе оно мисто кога питаш по проноштику, чини еднако све, зашто су учинена права, сваке мире, у истоку и западу, и прико дневи и посриди, и тако ће те служити мисто ближно за упитание твоие.

Među gradovima najprije idu talijanski, onda iza Milana – Šibenik 44, Velika 46, Ilok 45, Kreševo 44, Mostar 44; onda opet talijanski – Bergam i dr., pa iza Ђенуа opet – Našica 44, Požega 46, Arad 46, Osik 46; nakon drugih, zapadnih gradova, kao Livorno, Pariž i dr. navedena je Gradiška 45, onda drugi zapadni i istočni gradovi.

f. 1 v: prazan.

f. 2–3 v: У име Исусово. Упућение Господиново указуе ести нам пут спасена миру и напритка и ђослобођени. Будемо на путу, каже ти се пут добар, човиче моли Бога и валу Богу даи ... 134 kratka moralna uputstva po 2–3 retka.

f. 4: Krug podijeljen na 6 sektora označenih brojkama. U sredini: Ово прво коло ѡдговара броју 1. 2. 3. 4. 5. 6. Na svakom sektoru drugi tekst. Na pr. na 1. počinje: Болест дуга биће, оздравити неће ... i t. d.

Slični su krugovi s analognim tekstom na f. 4 v–6.

f. 6 v: Начин сазнати оће ли жена родити мушко или женско. Ispod toga u tri dvoreda brojke i slova. Zatim: Упиши наЂпри име ѡд мужа и ѡд жене, и мисец када ие зачела, пак сумаи е по начину Антона Роши. Посли тога када све сумаш, извади све седмице на двор. Ако буду брои пари, биће женско, ако ли не буду пари, биће мушко.

Ако ћеш познати, оће ли приђа умрит жена али муж, владаЂ се како озгор али немоиЂ вадит седмице, него деветице, та ћеш изнат, и да си здраво.

Ispod toga: Ђош начин за наћи руде, како дрвђа и траве имаду крипост за тога посла ... i t. d. – do f. 7.

f. 7 v: Молитва Спаситељу свита Господину нашему Исукрсту, ради коие се добива осамдесет илада година опрошћенђиђа, допушћена ѡд свете успомене папе Бонифациђа седмога и потварђена ѡд светине господина папе Бенедета тринаестога, како се штие у цркви светога Ивана Латерана у Риму.

† Господине Исусе Исукрсте, оче прислатки ...

Молитва у почело свакога добра дила коие оћеш диловати, чинити и радити о кому послу и добру чиненију:

† Дила и чиненија наша, молимо те Господине Боже свемогући ...

f. 8: Пророчанство алити огледало наравско, кођа иесу указана пророчанства, и по нима учинена указана свака, кођа су под небом, ѡд мисеца каконоти реченога иулиђа, Тите и Петогоре и Видово, истумачено и приписано по господину Виду великом кавалеру малтешкому ...

Ispod toga osam koncentričnih krugova sa slogovima unutra i slovima naokolo.

Dolje: Разговор ѡд имена ѡд седам планета. Прво ие мисец Меркурио ...

f. 8 v prazan.

III a 28 (Kukuljević 500)

ЦАРА КОНСТАНТИНА ИУСТИНИАНА ЗАКОНЪ И МАЂЕДОНСКАГО ЦАРА СТЕФАНА ЗАКОНЪ – PAŠTROVSKI (REŽEVIČKI) RUKOPIS, SRPSKA REDAKCIJA IZ XVIII. VIJEKA

Lit.: *Т. Флоринский,* Памятники законодательной деятельности Душана, царя Сербов и Греков, Киев 1888, стр. 258–261; *St. Novaković,* Zakonik Stefana Dušana cara srpskog 1349 i 1354, 2. izd., Beograd 1898, str. LXXXIII; *R. Strohal,* Tako zvani Zakon cara Konstantina i Justinijana u Srba i uopće u Južnih Slavena, Mjesečnik Pravn. društva u Zagrebu, god. XXXVII, knj. I, str. 229–241 (izdao tekst u latinskoj transkripciji); *A. Solovjev,* Dušanov zakonik kod Paštrovića, Arhiv za pravne i društvene nauke XLIV, 1933. str. 17–26; *isti,* Knjiga privilegija Grbaljske župe 1647–1767 s Dušanovim zakonikom, Spomenik Srp. akad. LXXXVII, 1938, str. 3–29; *isti,* Studije iz istorije našeg narodnog prava u XVIII. veku, Glasnik Zem. muzeja u Sarajevu, Nova serija II, 1947, 224–236); *V. Mošin,* Paštrovski spisak Dušanova zakonodavstva prema Zagrebačkom rukopisu, Starine Jug. akad. XLIII, 1951, 7–27 (izd. oba teksta); *Repr.* br. 119.

Papir 16×22; 19 listova (18 starih i 1 novi s Kukuljevićevim zapisom). Nedostaju: iza f. 12 – 4 ili 5 listova (od 6. do 109. čl. Dušanova zakonika); iza f. 14 – 1 list (čl. 135.–142. Duš. zak.); iza f 18 – sav kraj Duš. zakonika (od čl. 133. prema Ravaničkom rukopisu).

Pismo po 21–22 retka – nemarni brzopis XVIII. vijeka. U jeziku mnogo talijanizma. ѹ pišemo у.

Vodeni znak: tri polumjeseca s kraja XVII.–poč. XVIII. vijeka.

Ornamentike nema.

Rukopis je bio uvezan u običan karton, gdje su listovi bili sašiveni običnim koncem i jedva su se držali. Godine 1950. uvezan je u kožu.

Sadržaj

A) f. 1–12: Благочастиваго і христолюбиваго цара Великаго Константина Иустиниана Гречаского съ патриархомъ Григориомъ и с владавцима ωд Царства Ніегова законъ поставлени, како ıест пристоино законима уредивати царство . . .

Tekst je potpun, a nešto je opširniji od Grbaljskog rukopisa.

B) f. 12: Благовѣрнаго и христолюбиваго маћедонскаго цара Стефана законъ поставлени въ лѣто .ѕ҃.ѡ҃.н҃.ѕ҃. индиктионъ .в҃. въ праздникъ Вознесениа господня мѣсеца маћа .ка҃. денъ. ωви законикъ поставлıенъ ωт православнога собора нашего съ преосвѣщениемъ патриархомъ Анићиωмъ и свема церковниема малиема и великиема и се мномъ благовѣрнимъ царомъ Стефаномъ и се своmъ властеломъ ωд царства малиема и већиема, Закономь овиемь служени да буду. (Isp. *Stojanović,* Zapisi, 4942).

Članci idu (prema redu Prizrenskog rukopisa): 1, 2, 3, 4, 5 (do riječi »što su se vratili hristiane«); zatim je prekid do čl. Prizr. 110, 110–116, 118–120, 122, 125, 127, 129–134 (do riječi »pisaru . . . perper«); zatim prekid do čl. 142 (do riječi »da mu se uzme vlast«); 142–145, 147, 149, 150, 148, 151–152, 154, 157–158, 162, 159–163, 167, 166, 169, 170, pa još 5 članova dodanih iz Skraćene Sintagme – čl. Tekelijeva rukopisa 92–96 (Srbskii ljetopis XXXIII 1859, sveska I, str. 47–48). Tekst se prekida na članku o »ženi plačevnoj« riječima »ni tako da ne može«. Tekelijin rukopis ima iza toga još 5 velikih članova o plačevnom vremenu, o djevicama i o preljubu, a Ravanički 8 i Grbaljski 3 još o svađi na saboru, o krađi voća i grožđa, pa o krađi žita.

Zapisi

f. 1: . . . исти днь чинимъ и ωво друго писмо ıа исти Сава ће се що пенча ωд царковнаго: парво платили смо на Савину .і҃. цекина, Маркиши Сепчеву .и҃. цекина, Вукцу Раданову, .в҃., калуђерици за виноградъ еданъ, за петраилъ .д҃., да самъ за .в҃. бадна .г҃. мане дукатъ, за ıапанчу .в҃. дуката, да самъ Стоıану .а҃. за плату, платио Ивану Сепчеву дукатъ, млинару дукатъ, спенча самъ Канови .д҃. и дукатъ, за рибу у Скадаръ цекинъ, .в҃. цекина Раше Дубровачке за виноградъ и за .в҃. маслине .ѕ҃. цекина.

Месеца луђа .к҃. данъ – на а҃ѱ҃н҃д҃ (=1754) – да се зна що смо за що спенчали: наприђе за три доламе .и҃. цекина и дукатъ, за мое ране нарве .д҃. цекина и .в҃. кошуле и .в҃. мараме, а савише арачъ за мое ране последне .ѕ҃. цекина, и савише арачъ Дубровникъ за култру .в҃. цекина, за свиеће цекинъ, за карсть цекинь, за свиту у Вукца Раданова цекинъ и по, за виноградь у Карстића що е узо у Ивана и Марка Вука Иванова .в҃. цекина и по, що смо ωтковали карстакъ мали цекинъ и дукатъ, за пушку .в҃. цекина, за лалъ цекинъ, за поставу .в҃. цекина. Ѡво е све що сви за(писа)смо кои бисмо у манастиру. за сп(.)дие . . . цекинъ.

f. 1 v, s lijeve strane: Писа господинь Стиепо Марковь едну . . . . . . за здраве свое и све куће: Бог да про[сти] Марка, Стиепо, Манда, Иωво, Сава, Мато, Лукаћа, Божа, Марии, Андри, Атоно, Анће, Виценцо, Константинь, Пауло, Фане.

U sredini lista i s desne strane, latinicom, računi na odbijanje (većinom sa četvoroznamenkastim brojevima) s oznakama za stavke »Deve dar, ha datto, lia datto« i s raznim imenima (možda vježbe u poslovnoj korespondenciji), na pr.:

al signor Pac. a шиньо . . . Consch . . .
di molti 463
et
Bricare (?) 285
———
178

La prova di sotrare

a lisimo Signor Patron il sign. Con ili signo...

Giovanni Garobi non ho mancato

Conquesto nost...

Conta

Nostra Aprezente non li ano fatto Giovanni Giovan...

Свиетла и благородна господо Сапитани и витезови

Al Signor Patron Colendisimo il Signor

Dolje: пробамъ перо како ми писать.

f. 19 v: zapis rukom Kukuljevićevom – »Iz Paštrovićah i manastira reževačkog«.

Kao što je zapazio A. Solovjev, ova posljednja bilješka, nezapažena od ranijih istraživalaca, daje vrlo važan značaj ovom rukopisu. Manastir Režević je bio duhovni centar Paštrovske grupe južno od Budve i Sv. Stefana. Nezavisni od Kotora i od Budve, Paštrovići su i pod mletačkom vlašću, od 1423. god., očuvali svoju samoupravu, sa svojim tradicionalnim sudom, koji je sudio po Dušanovu zakoniku i Zakoniku Konstantina Justinijana. Zagrebački rukopis predstavlja rezultat privagođavanja ovih zbornika lokalnim životnim prilikama.

Kukuljević u Slovniku umetnika jugoslavenskih III, 1863, str. 219 i 369 kaže, da je 1860. god. posjetio man. Režević. Očevidno, tada je i uzeo ovaj rukopis. Vjerojatno, tada je ostavio u manastiru nekoliko listova, koji sada nedostaju. U svakom slučaju, prije odlaska rukopisa iz manastira ovi listovi nisu nedostajali, jer ispred članova Dušanova zakonika u rukopisu stoje arapske brojke, zabilježene olovkom, te i u redu tih brojeva dolaze prekidi baš na onim mjestima, gdje nedostaju i listovi. Navedeni brojevi stavljeni su modernim rukopisom, vještom rukom, sigurno za kratko vrijeme prije 1860. god.

Zapisi, koje navodimo, zanimljivi su, jer govore o odnosima tog kraja s manastirom Savinom, Skadrom i Dubrovnikom.

13

IV d 118

ZAKON SRPSKOG CARA STJEPANA I DUŠANA PO RUKOPISU PRIZRENSKOM. PREPISAO Đ. DANIČIĆ

Izdvojeno iz fasc. »Književna ostavština dr. Đure Daničića. Nepečatano«.

Papir 24,5×34; 16 listova. Pismo po 34–35 redaka na punoj strani.

Daničićev autograf. Tekst je pisan na desnoj polovici lista, dok su na lijevoj Daničićeve bilješke.

Sadržaj

f. 1: navedeni naslov latinicom.

f. 2–14: naslov latinicom: *»Zakon cara Stjepana Dušana«.*

Ćirilicom: Из призренскога рукописа који је у Биограду у Народној библиотеци на остави.

Вь лѣто .ѕ.ѿ.ћ.ѕ. индик'тиѡна .ѕ. вь празникь възнесенїа г(оспод)нја м(ѣсе)ца маіа .кѕ. д(ь)нь.

Сіи же законикь поставлјаемь...

(rukopis sa akcentima i ostalim nadrednim znakovima).

f. 14, na kraju teksta: 15/27 авг. 1871. У Биограду Даничић.

14

IV d 121

DANIČIĆEV RUKOPIS: TIPIK SV. SAVE ZA KAREJU (ORAHOVICU)

Izdvojeno iz fasc. »Književna ostavština dr. Đure Daničića. Nepečatano«.

Papir 18,2×22, 1. list dvostruk, 5 listova po 22 retka na punoj strani.

Daničićev autograf. Uvezano u platno.

Sadržaj

Na poleđini 1. lista, koji je služio za omot: Типик св. Саве за Кареју (Ораховицу).

Na unutrašnjoj strani *Daničićev predgovor:* »Између три типика што је написао св. Сава...«

f. 2–5: Из рукописа Друштва СС 51.

Устав св. Саве српскога за келију св. Саве јерусалимскога у Ораховици у Светој Гори.

Начело прѣмоудрости страхь господьнь...

I c 65 (Kukuljević 540)

STATUT POLJIČKI, OSNOVNI TEKST (MESIĆ A., JAGIĆ »GLAVNI RUKOPIS«), BOSANČICA, KRAJ XV. ILI POČETAK XVI. VIJEKA

Lit.: Kukuljević-Sakcinski, Poljice, Arkiv za pov. IV, str. 321–332; *M. Mesić*, Poljički statut. Arkiv za pov. jugoslavensku V, 1859, 225–318; *B. Bogišić*, Pisani zakoni na slavenskom jugu, 116–120; *V. Jagić*, Poljički statut, Monumenta historico-juridica IV, 1890., IX–XL, 27–141; *A. Pavich von Pfaunenthal, T. Maretić* und *M. Rešetar*, Statut der Poljica, Wissensch. Mitteillungen aus Bosnien und Herzegowina, XII, 1912, 324–403; *Conev*, br. 121, str. 43–44. *Б. Д. Греков*, Полица. Изд. А. Н. СССР, Москва 1951; izd. tekst i prevod str. 211–307. *Repr.* br. 161.

Papir 20×28,5; 64 lista (61 pisan jednom rukom uz kasnije dodatke na str. 12, 17 i 41, i 3 lista otraga s kasnijim rukopisom). Paginacija slovnim brojkama iz kasnijeg doba; iznad toga arapske brojke olovkom. Nedostaje po 1 list iza fol. 1 (str. 3–4), iza fol. 5 (str. 13–14), iza fol. 32 (str. 69–70), iza fol. 52 (str. 111–112) i iza fol. 61 (nije zapaženo kod paginacije, tako da se ona ne prekida na ovom mjestu). Srednji je dio rukopisa bio sašiven koncem, ali su prva dva lista i posljednjih 9 bili otkinuti. Rukopis je 1950. uvezan u kožu.

Vodeni znakovi: 1. Pet varijanata volujske glave s očima, izvinutim rogovima, oštrouglim uškama i sa sedmokrakim cvijetom na debeloj motki između rogova, pa s kontramarkom u donjem uglu drugog poluarka; kod 4 varijante kontramarka su inicijali PA s malim krstom između njih, kod pete varijante trolisnati cvjetić; 2. na tri lista izmiješano s prethodnim papirom – sidro u krugu sa zvijezdom odozgo i sa istom kontramarkom PA; 3. na posljednja tri lista – vaga u kartušu. Svi su znakovi očito mletačke provenijencije. Slični tipovi s navedenim kontramarkama nisu označeni u djelima Briqueta, Lihačeva, Piekosinskog i Onganija, ali po svim elementima navedena dva prva znaka mogu ići samo u kraj XV. ili u sam početak XVI. vijeka.

a) Tip volujske glave sa sedmokrakim cvijetom na širokoj motki bez drugih aplikacija dolazi kod Briqueta br. 14777–14804 iz 1421.–1485. god.; kod Lihačeva br. 1092, 1100, 2042, 2174, 2585–2590, 2635, 2661, 2667, 2829, 3517, 3483, 3615, 3635, 3872 i 3883 iz 1426.–1492. god.; kod Piekosinskog br. 998–1041 iz 1422.–1476. god. Treba pribilježiti, da i kod drugog znaka, gdje dolazi motka sa cvijetom – »tri brda« isti tip motke javlja se samo između 1447.–1476. god. (Briquet 11822–11829).

b) Kontramarke s inicijalima proizvođača (rjeđe sa zasebnim cvjetićem) javljaju se na mletačkom papiru već u prvoj polovici XV. vijeka: Briquet 14777 – volujska glava bez motke iz 1421.–1437. god., br. 14484 – volujska glava bez motke iz 1436.–1439. god.; u češću upotrebu dolazi od kraja XV. vijeka: Briquet 10689 – ruka iz 1495. god., Briquet 11815 iz 1484.–1486. god., Briquet 4853 – kruna iz 1493. god., Briquet 2551 iz 1475. god., 2253–2554 iz 1492.–1497. god. i 2557 iz 1499.–1505. god. – vaga s cvjetićem u kontramarki; obična je kontramarka na znakovima od početka XVI. vijeka. Inicijali proizvađača PA javljaju se kao posebna marka 1324. god. (Briquet 9606), onda Briquet 9607–9609 iz 1490.–1526. god.; kasnije 1547.–1570. god. (Briquet 9610–9613), a kao kontramarka kod kardinalskog šešira Briquet 3484 iz 1527. god. i 3500 iz 1535. god. Prema tome kontramarke PA i cvjetić mogu da idu baš u kraj XV. vijeka, dokle doseže tip volujske glave sa sedmokrakim cvijetom na motki.

c) Cvjetić kao kontramarka, pored spomenutih primjera kod vage (Briquet 2551–2554 i 2557) s kraja XV. i poč. XVI. vijeka, dolazi još kod sidra u krugu iz 1505.–1546. god. (Briquet 473–474, 520 i 589), kod kardinalskog šešira iz 1521.–1542. god. (Briquet 3453–3454) i kod volujske glave Briquet br. 14736 iz 1531. god. Svi su ti znakovi mletačke provenijencije, a cvjetić svuda dolazi s većim brojem latica. Prema tome naš znak može da ide u početno doba ove kontramarke.

d) Sidro u krugu sa zvijezdom ima više sličnih varijanata iz početka XVI. vijeka. Nije sigurno, da je kontramarka PA identična po značenju s A, koja se javlja kod sidra u krugu Briquet 498 iz 1508. god. i Briquet 499 iz 1518. god. PA nisu još poznati u kontramarki uz sidro.

e) Mreža potke i osnove (vergeures i pontuseaux) istog tipa javlja se na papiru od sredine XV. do treće četvrti XVI. vijeka. Od 69 primjera iste mreže kod Briqueta 43 komada idu u doba od 1510.–1550., u doba od 1460.–1510. ide 18 slučajeva, dok u doba poslije 1550. – samo 8 slučajeva. Prema tome i mreža papira može da ide u kraj XV. vijeka.

f) Znak na posljednja tri lista, vaga s okruglim zdjelicama i s dva kolutića odozgo u kartušu, vrlo je slabo vidljiv te se ne može točno kopirati. Kod Briqueta vaga u kartušu dolazi samo kod br. 2468–2471 iz 1447.–1518. god. (s drugim tipom zdjelica) i kod br. 2605–2608 iz 1501.–1533. godine (s velikom zvijezdom odozgo). Kartuš kod drugih znakova u XV.–XVI. vijeku javlja se između 1499. i 1568. god. (Briquet 2605–2608, 3904, 4414, 5926–5933). Prema tome sasvim je moguće, da su i posljednja tri lista pripadala osnovnom dijelu rukopisa, ali su bila ostavljena prazna i tek kasnije ispunjena dodacima iz XVII. vijeka.

Navedeni studij vodenih znakova kod ovog spomenika bio je neophodan, jer dokazuje, da papir potječe s kraja XV. vijeka, što obara ranije datiranje spomenika krajem XVI. vijeka.

Pismo: bosančica starog pravopisa s rijetkim slučajevima novih oblika. Broj je redaka na svakoj strani različit; gdje je stranica cijela ispisana, većinom ima po 22–24 retka. U prvom dijelu rukopisa naslovi i krstovi na početku pojedinih članova su crveni. Ornamentike nema. Prema Jagiću, pravopisne osobine svjedoče o starini rukopisa: 1. česta upotreba ь na kraju riječi, a katkada i u sredini; 2. upotreba slogovnog *r* bez vokala *a;* 3. *nj* i *lj* ne piše ѣн i ѣл, ali već katkada upotrebljava ѣ u značenju *j* – меѣѕ na str. 32; inače redovno piše ю, а ne ѣѕ – имаю; 4. ѡд na početku riječi; 5. щ za *šć*. Pojedini rijetki slučajevi mlađih oblika kao трећи na str. 2, међу na str. 32, ipak su dali osnov za stavljanje rukopisa u kraj XVI. vijeka, kako ga je na osnovi jednog netočno interpretiranog datuma u tekstu datirao Mesić. Treba upozoriti na upotrebu slova *a* za brojku 1000 u nekim datumima ovog rukopisa, što se doduše javlja izuzetno u početku XVI. vijeka, ali upućuje na starije doba, jer se već od XIV. vijeka u bosanskim tekstovima za brojku 1000 upotrebljava po glagoljskom uzoru slovo ч (*M. Rešetar*, Dubrovački Zbornik od god. 1520., Beograd 1933, 130–131).

Glavni osnov za datiranje rukopisa krajem XVI. vijeka dao je Mesiću datum upisan iznad članka o »diferencijama« i smetnjama između Poljičana: аеог. дань. г. агѕста (*Mesić* čl. 188, Jagić 88, vidi Repr. br. 161). Budući da je rukopis B (Jagićev a) s kraja XVII.–poč. XVIII. vijeka ispisao ovaj broj slovima – »tisuća pet sto sedamdeset i sedam« (Vidi *Repr.* br. 162), zaključio je Mesić, da »nema dakle dvojbe, da je A uzeo 46 mjesto чк«, kao što stoji u rukopisima C i D (*Repr.* br. 162 i 164). Isto tako i Jagić je

uzeo, da je u osnovnom tekstu є stavljeno mjesto ѣ i da ѣ ima tu brojčanu vrijednost 500. Međutim već je Rešetar upozorio, »da to nije baš siguran dokaz za brojčanu vrijednost slova ѣ, jer ona ista dva prva mlađa rukopisa, i još jedan treći, u početku statuta, gdje najstariji rukopis ima godinu чȣ(м), to jest 14(40), oni prepisuju чѣм, dakle uzimaju ѣ za 400«. (*Rešetar*, Dubrovački zbornik, 131). Dodajemo, da ista dva rukopisa razrešuju ȣ sa ѣ i u godinama чȣоє i чȣпє, koje u osnovnom tekstu stoje kod datuma od 5. VIII. 1475. g. (str. 6, J čl. 19, M čl. 13) i od 30. XII. 1485. g. (str. 15, J čl. 30, M čl. 25). Međutim u rukopisu III b 27 (*Repr.* br. 163), a isto tako u rkp. IV a 100 (*Repr.* br. 166) na mjestu prijepornog datuma stoji чȣоz Iz toga se mora sigurno zaključiti, da je na istom mjestu u originalu stajalo nečitljivo ȣ, koje su kasniji prepisivači razrešivali sa ȣ, ѣ i є. To je potpuno objašnjivo, ako uporedimo oblik чȣ pod datumom na fol. 1: vidi fotografski snimak u Wissenschaftliche Mitteilungen aus B. u. H. XII, Taf. XXVIII.

Navedeni prijeporni datum prema svom točnom značenju – 1476. g. – potpuno se slaže s ostalim datumima, koji su naknadno uneseni u osnovni tekst statuta. Kao što je spomenuto, u naslovu statuta stoji datum crvenim slovima, ali su od njega sačuvane samo dvije prve brojke – чȣ, dok se iza toga nalazi rupa u papiru. Kako je u latiničkom prijepisu prema Carrarinu rukopisu (III d 105/I) na tom mjestu stavljeno 1400, to je Šafarik (a za njim i Mesić) stavio u tu godinu prvobitnu redakciju statuta. Međutim, budući da drugi rukopisi imaju iza toga i treću brojku – м(40), Jagić je sasvim ispravno zaključio, da se ista brojka imala nalaziti i na mjestu sadašnje rupe u osnovnom tekstu i da je prema tome osnovna redakcija pripadala u 1440. godinu (vidi u rkp. III b 27, I b 99 i IV a 100 – чѣм). Ipak sačuvani osnovni tekst već ne predstavlja tu prvobitnu redakciju, nego prijepis teksta, u koji su bile interpolirane (vjerojatno na ostavljenim praznim stranicama) kasnije odluke, od kojih 6 ima upisane datume: 1475. g. (M 13, J 19), 1485. g. (M. 25, J 30), 1476. g. (M. 71, J 47), 1485. g. (M 72, J 48), 1476. g. (M 188, J 88 – naš prijeporni datum), i 1482. g. (M 195, J 96). U jednoj od tih odluka od 14. II. 1482. navedeno je ime tadašnjeg poljičkog kneza – Dujma Papalića. To je posljednji iz grupe knezova splitskih plemića, koji su postavljani prema ugovoru sa Mlečanima od 1444. g. (S imenom Dujma Papalića vezan je pronalazak hrvatske redakcije Dukljaninova ljetopisa). Prema podacima u raspravi A. Pavića u Glasn. zem. muz. XV, str. 98 Dujam Papalić bio je knez prvi put 1468. g. a drugi put 1482.–1483. g., kad su ga Poljičani otjerali i počeli da biraju knezove iz redova »Ugričića«. Posljednja od navedenih datiranih odluka od 30. XII. 1845. g. govori o dogovornom »uzakonjenju« statuta u vezi sa starim zakonima i običajima, koji su potvrđeni od mletačke republike: to je prema tome datum one interpolirane redakcije, koja je sačuvana u ovom rkp. I c 65. Idući datum iz 1605. godine dolazi tek na posljednjim listovima pored drugih dodataka iz XVII. stoljeća, koji su ušli u kasniju drugu redakciju.

Mora se skrenuti pažnja, da se u prvoj prerađenoj redakciji iz 1485. god. u čl. M 17–18, J 23 ab navodi zabrana da se ide na vojsku s Turcima i martolozima, a u čl. M 14, J 20 i M 72, J 48 plaćanje harača. Obično se drži, da se riječ »martoloz« u ovim krajevima javlja tek u XVI. vijeku, a za harač bi trebalo pretpostaviti, da se počeo plaćati tek nakon prelaska Poljica pod tursku vlast 1513. god. Međutim značajno je, da se odluka o haraču navodi baš u datiranom članku M 72, J 48 od 28. jula 1485., gdje se određuju nagrade kančilira s njegovim oslobođenjem od svih danaka osim harača. Očevidno Poljičani su bili u vezama s Turcima i krajem XV. v. (1500. god. susjedno Radobilje je pripadalo Turcima) i morali su im plaćati danak za svoju sigurnost, kao što su to činili Dubrovčani, koji su isto tako nazivali taj danak haračem. Nije isključeno, da je ta obaveza bila primljena baš iza 1483. god., kad su Poljičani otjerali kneza Splićanina i možda je trebalo da se osiguraju na drugoj strani. Moglo bi se nagađati, da i pomenuta odredba o zabrani učestvovanja u turskoj vojsci ne bi valjda mogla nastati u doba poslije 1516. god., kad su Poljičani postali turski podanici, ali je bila moguća u razdoblju 1483.–1516., kad je Poljičanima samo trebala turska zaštita pod uslovom plaćanja harača.

Sadržaj

Str. 1 (fol. 1): [У име Господина] Бога амень. Ст[ату]ть поличк[и исуђи] статуть и(з) старога [чинимо на ли]та Г(оспо)дина Исукрста .чȣ(м).

[Пр]ви законь полички е(ст) вазимати кне[за] ... (M 1–3, J 1–3).

[И за]конь е полички да неморе прити ... (»Закон од парне«: M 4–7, J 4–6. Kraj ovoga zakona – M 230; zakon »од традитура и заставе и силе« – M 231–233; i početak zakona »да се могу прокаратури прит супроћ кривцу и купити десетину« – M 234–235 – nalazili su se na izgubljenom listu sa str. 3–4).

Str. 5 (fol. 2): ... а они ки е б(и)ень ... (M 8, J kraj 13).

А осудь гре тко ... (»Од осуде племенита човика и поротђе лупежа«: M 9–12, J 15–18).

Str. 6: И толикое одлучи кнезь полички ... 5. VIII. 1475. (»Од сеньтенциђе кнеза и ко е вођвода, и ча се осуди лупеж«: M 13–14, J 19–20).

Str. 7: И приаше Полица да четири властеле и деветь дидићь ... (»Кметићу први суд негов господар«: M 15–16, J 21–22).

Str. 8: Од робства (i »да неморе стати Влахь у Полицихь«: M 17–20, J 23–25).

Str. 10: И приаше Полица свикупно ... (»Тко би убио човика у Полицихь или ванка да немогу узети иванскога поротника«: M 21–22, J 26–27).

Str. 11: Од зарве над ким би учинена (M 23-24, J 28-29).

Str. 12: Naknadno je upisana odluka »од границ и међаши кође уписа господин Дуђе Папалић« od 14. II. 1482. (M 262, J 29).

Na idućem izgubljenom listu nalazio se »kapitul sitanski« (M 245).

Str. 15 (fol. 6): Лито Господне .ᾱ҂ꙋ҃ӣ҃є. ӑ. дань мисец(а) децембра – »uzakonjenja« statuta i starih zakona prema starim zakonima i običajima, koji su »потвриена по саданему нашему присвитлому госпоцтву бнетачкому по привилежих« (M 25, J 30).

Str. 16: Ствари цриковне (M 26, J 31).

Од проклецтва (M 27–28, J 32).

Str. 17: Законь од (д)иленьа (M 29–31, J 33)

Str. 19: Од парне капиту(л)и (M 32, J 34).

Str. 20: Од сваде и боа (M 33–37, J 35a).

Str. 21: Од рань (M 38–39, J 35b).

Str. 23: Од рань у руци (M 40–46, J 35c).

Str. 25: Од крви (M 47–54, J 36 a–h).

Str. 28: Од крви (M 55-56, J 37 a–b) i još od крви (M 57–60, J 37 c–f).

Str. 29: Гди ли би човикь од боа узлежао ... (M 61–65, J 38–41).

Str. 33: Од женскога боа (M 66, J 42).

Str. 34: Од женскога наѣахиваньа на човика (M 67, J 43).

Str. 35: »Табла« – pregled sadržaja (M str. 256–258, J 108–109).

Str. 37: Осуди (M 68, J 44).

И ако би тко у парни споменуо силу ... (M 69, J 45).

Str. 38: Од надворьа (M 70, J 46).

Лито Господне .ᾱ҂ꙋ. ста .ѕ҃. и шесто мисеца новембра на дань .к҃., на Врацихь ... (20. XI. 1476. – »Од земал у залогу«: M 71, J 47).

Str. 39: Лито од пороениа Исукрстова ,ᾱ҂ꙋ҃ӣ. и .є҃. текуѣе, мисеца июлеа дань .к҃ӣ. ... (28. VII. 1485. – »Од канчилира«: M 72, J 48).

Str. 40: Капиту(л)и од бащинь (M 73–75, J 49 a–b).

Str. 41: ispod kraja prethodnog kapitula kasnijom rukom upisan: Закон од синов и отац (M 281, J 49c).

Str. 42: Ча е стабуло али гибуѣе (M 76–77, J 50 a–c).

Str. 43: Од продае племенщинь (M 78–80, J 51 a–c).

Str. 45: Од замине (M 81–84, J 52 a–c).

Str. 46: Законь за кокоши (M 85, J 53).

Str. 47: Законь од вртла (M 86–90, J 54 a–d).

Str. 49: Од невирства супроѣ господи (naslov je pisan naknadno: M 91–94, J 55 a–d).

Str. 52: Од гаевь и котаревь (M 95–96, J 56 b–c).

Str. 53: Од гаи и испашь (M 97–98, J 56 b–c).

Str. 54: Од испашь (M 99, J 57).

И да ниткорь неима учинити новога села ... (M 100, J 58).

Str. 55: Законь од дилениа гаѣа али кота(ра) меу собом (M 101–102, J 59 a).

Str. 57: Од котара (M 103–105, J 59 b–d).

Str. 59: Капитули од попаше (M 106-107, J 60 a–b).

Str. 61: Законь од крмакь (M 108–111, J 60 c–e).

Str. 63: Капитул од изступа (M 112–113, J 61).

Str. 65: Од племеньщинь (M 114–120, J 62–63).

Str. 68: Од апела (M 121–122, J 64). Drugi dio odredaba »Od apela« (M 236–240, J 65–66) nalazio se na izgubljenom listu iza fol. 32 (str. 69–70). Kraj člana od riječi »кои му ние задоволно ...« dolazi na str. 71.

Str. 71: Од приставии (M 123–127, J 67 a–c).

Str. 73: Од приставии: приставу е законь ... (M 128–133, J 68 a–e).

Str. 77: Од дуговь и позововь (M 134–137, J 69 a-b – 70 a-b).

Str. 79: Од дужниковь (M 138–143, J kraj 70 b–71 d).

Str. 81: Од парбе (M 144–146, J 73 a–d).

Str. 85: Страни коѣои се припита поротьe (M 147–150, J 73 e–h).

Str. 89: Од осуди (M 151–157, J 74 a–d).

Str. 91: Од креѣе (M 158–160, J 76).

Str. 92: Од креѣе ка се ухити (M 161–162, J 77).

Str. 93: Од лупежи (M 163–168, J 78 a–c).

Str. 94: Тко ли би Поличанинь иньди изvань био на соди ... (»За невирство«: M 169, J 79).

Str. 95: Законь од коловаи (M 170–173, J 80 a–c).

Str. 97: Законь од сужань (M 174–175, J 82).

Str. 99: А инако по сваки путь упада ... – odredba o silovanju, koja po sadržaju pripada u glavu »Od razbijanja ženskoga« (M 217–221, J 110). Kako je str. 98 prazna, mislilo se, da je iza nje a ispred navedenih riječi izgubljen 1 list. Međutim, kako isti odlomak dolazi na istom mjestu i u drugim rukopisima, jasno je, da se to poremećenje nalazilo već u predlošku ovog teksta.

Од гриха неподобна (M 177–181, J 84 a–c).

Str. 101: Од шкоде (M 182, J 85).

Str. 103: Законь од пась (M 183–186, J 86 a–b).

Str. 104: Законь од риб (M 187, J 87).

Str. 105: Исусь .ᾱ҂є҃ѻ҃ѕ., дань .ѕ҃. агуста. Меу законе ине полицке ... to je zakon o diferencijama, smetnjama i svađama s datumom, koji se u pojedinim rukopisima razrešuje kao 1576, a u drugim kao 1476, što je točno (M 188, J 88).

Str. 107: И када кани кметиѣь поити од господара свога ... (M 189–191, J 88).

Str. 108: Од мире житне (M 192, J 90).

Str. 109: Законь од наѣамника (M 193–194, J 93).

Iza toga fol. 52. nedostaje 1 list (str. 111–112), na kojem su se nalazili zakon »Од границь и меѣаши« i »законь од вука« (M 241–244, J 94–95 a–b).

Str. 113: Ва име Исукрстово амень. лито од роениа негова .ᾱ҂ꙋ҃ӣ. и друго дань четврти на десте фебрара. Будуѣи господинь Дуѣам Папалиѣ кнезь полички и ходеѣи у први путь по Полицихь ... (M 195, J 96).

Str. 114: Тко би ча отео гуси (M 196, J 97).

Str. 115: Тко би ча отео воисци (M 197–199, J 98).

Str. 117: Од сироте (M 200, J 99).

Str. 118: Од путовь (M 201–202, J 101).

Str. 119: Тко би ча отео лупежу (M 203, J 102).

Str. 120: Од винограда на земли туѣои (M 204, J 103).

Str. 121: Од водь (M 205–207, J 104).

Str. 122: Од убоиства живога (M 208–209, J 105).

Str. 123: Законь од меса ко се продае на бикариђи (M 210–215, J 107 a).

Str. 125: Од живога меу собом (M 216, J 106).

Str. 126: Од разбианиа женскога (M 217–221, J 110).

Str. 127: Законь од лова звирьега (M 222–225, J 111).

Str. 129: Законь од реда у млину (M 226–229, J 81 a–c).

Iza toga (iza fol. 61) bio je izgubljen 1 list (što je konstatirano i u zapisu na str. 132), na kojem se nalazio kapitul »од вищиць и чаровниць« (M 246, J 112).

Na iduća tri lista dodato je kasnijim rukama i mlađim pravopisom:

Str. 131: Капитул од умицанђа жен – od 6. IX. 1606. iz doba knežije Stipana Nikolića (M 247–248, J 113).

Str. 133: Odluke o lupežu od 15. augusta 1637. (M 249, J 114).

Str. 136–135 (signirane naopako): zakon od 17. VI. 1623. – »од мире«, »од продађе вина«, »од продађе меса«, »од музувира очита«, »од лупежа у селу« i »о(д) трговац« (M 250–259, J 91, 92 a, 107 e, 107 d, 107 e, 108, 109, 107 b, 116) s potpisima Baniše Kuljačića, dom Matića, dom Matić Vukičevića i Tadije Žuljevića.

Str. 135: dolje je ostao sitan komadić zapisa, koji je sadržavao 6 redaka.

Zapisi

Str. 27 (sitnijim pismom, mlađeg pravopisa): ҂ун. гос(поди)н кнез пођлички Пава Поковчић и п(оштовани) судци кнез Иван Гаргурић и Вукашин Радичевић и Ђурађ Бугутовић и пун двор у Гате код светога Бубриђана одлучисмо с племићи господом босанском дидићи и унгар(с)ком (1450. g.).

Str. 64: usred prazne stranice – на г. ҂хѯѳ (= 1669).

Str. 114: na dnu, sitnim slovima – .҂хмв. бише п(оштовани) кнез пођлички г(осподи)н Ђуре Новаковић (= 1642).

Str. 134: На .҂хне. (= 1655) кад бих кнез од п(оштоване) жупе Полиц, ђа Ђура Синовчић и п(оштовани) вођвода Пава Бартичевић, октомбра на .а. приде к мени статут харат .б. мане .а. од Марка.

Посли на .҂хѯ. (1660) кад придаречени до(м) Марко ови п(оштовани) статут манкаше к. карте; будућ га бића зађа, свидоче сви братими од госпе Тугар млади на Застину.

На .҂хѯи. (1668) о Ђурђевођ придах п(оштованођ) жупи по закону све здраво како ђе згор ђа Ђура Синовчић с вођводом Иваном Бехођевићем (M 260, J 115). Izgleda, da je ovaj list bio posljednji u rukopisu i da je idući (sa str. 135–136) pogrešno stavljen iza njega.

U dnu stranice, okrenuto: Свеногући (!) Боже те гу...

II b 153

POLJIČKI STATUT, RUKOPIS LUKE KULIŠE (JAGIĆ RKP. f), BOSANČICA, KRAJ XVII.–POČ. XVIII. VIJEKA

Lit.: Jagić, Mon. hist.-jurid. IV, str. XXIV–XXV; *Conev,* br. 117, str. 43 uz bilješku kod br. 122; *Mesić* se još nije poslužio ovim rukopisom. *Repr.* br. 162.

Papir 20,2×29; 20 listova bez početka. Kako stara paginacija počinje sa 31., vidi se, da je na početku izgubljeno 15 listova. Vodeni znak – mali ukršteni ključevi s kontramarkom CB – ide svakako u XVII. vijek.

Pismo bosančica, prema Jagiću s kraja XVII.–XVIII. vijeka, prema Conevu iz XVII. vijeka. Ortografija je nova: од сȣжађн, вођлан; кармак. Jagić skreće pažnju na *щц* – племенщцина i t. d. ȣ pišemo y. Ni ornamentike ni crvene tinte nema. Rukopis je 1950. god. uvezan u kožu.

Sadržaj: prijepis stare redakcije (vjerojatno prema rkp. I c 65, s mlađim pravopisom).

f. 1 (str. 31): tekst počinje usred »zakona od dilenja gaja ali kotara meu sobom« od riječi – (пле)менщцине како се находи гди ђе веђе дићоников у селу томуђ се има овакођ дилити гађ... (Mesić čl. 102, Jagić 59 a).

Na str. 57 u odluci o prvom hodanju kneza Papalića po župi (M 195, J 96) navedena je godina 1492.

Str. 67: Од умицанђа дивођак силом – odluka od 4. IX. 1605. (!) Na idućim stranama, kao u rkp. I c 65, idu odluke od 15. VIII. 1636.; zapisi iz 1655., 1660. i 1668.; odluka od 17. VI. 1623., koja se svršava riječima: Пшеница и раж и озимац пошто с лита с цином буде она ререна (!) цина да може се даржати и продавати и куповати до Божића.

f. 20: *zapis* – .҂ѱпг. (= 1783). Ово нека се зна, како велики глад би по свему свиту ку се чуђе и по кралевина, и само цесаровина би сита, у Сплиту ечама ока .м. за гроша .ѕ. шенице велика кварта за гроша .і. И виру ово ђе истина, о глад ђе помарло чему ни конац или брођа.

Лука Кулиши писа у виру како ђе згор. У име Богу амен.

III a 53 (Kukuljević 508)

POLJIČKI STATUT »LIBAR MIJANOVIĆEV« (MESIĆ RKP. B, JAGIĆ RKP. a) I NAREDBE PROVIDURA NIKOLE HERICE (NICOLÒ ERIZZO II) IZ 1723. G., BOSANČICA, PRIJEPIS IZ 1738. GOD.

Lit.: Mesić, Arkiv V, str. 227; *Jagić,* Monum. hist.-jurid. IV, str. XXIII–XXIV; *Conev,* br. 118 i 122, str. 44–45. *Repr.* br. 165.

Papir 13,7×19; 61 list. Listovi od 4. do 52. imaju staru paginaciju brojkama-slovima (tekst statuta) – str. 1–101. Iza fol. 35 griješkom su umetnuta 4 lista s kraja rukopisa, koji prekidaju staru paginaciju.

Pismo bosančica s različitim brojem redaka, većinom po 24–26. Prijepis nemarno pisan. Pravopis noviji sa ѣ u značenju *j* ispred vokala; s umetnutim *a* kod slogovnog *r* (парво); шћ – башћина; ȣ pišemo у.

Ornamentike nema. Rukopis je bio uvezan u smežuranu staru pergamenu, ali su pojedini listovi poispadali. God. 1950. uvez je popravljen.

Sadržaj

A) *Poljički statut* – prijepis predloška stare redakcije. Prema Jagiću rkp. je prepisan sa I c 65. To ne stoji, jer odluka Dujma Papalića od 14. II. 1482., koja je u I c 65 upisana na str. 12 naknadno, ali svakako prije 1738. (kad je postao ovaj prijepis), isto tako kao i »zakon od sinov i otac«, koji je u I c 65 naknadno upisan na str. 41, nedostaju u III a 53.

f. 1–2: Казало глава.

f. 3: naslov latinicom, rukom Kukuljevićevom – »Zakon polički. Prepisan god. 1738., kako se vidi na str. 101«. f. 3 v – prazan.

f. 4: Први закон полички ѣест вазимати кнеза г(осподи)на ко ѣе Г(осподи)ну виран а Полицем угодан...

Tekst ide neprekidno do f. 35 v bez naknadno upisanih dodataka iz I c 65. Odluke sporazuma o desetini i sudstvu s datumom 30. XII. 1485. dolaze na fol. 8 v u nešto drugom obliku nego kod Mesića čl. 245.

Iza fol. 35 umetnuta su 4 lista s kraja rukopisa s odlomkom naredaba providura Nikole Herice iz 1723. god. Tekst statuta nastavlja se na fol. 40 i svršava na fol. 48 v zakonom »od višćic i čarovnic«. Odmah iza toga nastavljaju se odluke od 4. IX. 1605. (!), 15. VIII. 1637., zapisi kneza Đure Sinovčića iz 1655. i 1660. (s netočno prepisanim prvim datumom) i odluke iz 1623. god. s potpisima Kuljačića, Matića, Vukičevića i Žuljevića (do fol. 52 v). Ispod toga je zapis o postanku rukopisa 9. X. 1738.

f. 53 – prazan.

B) *Naredbe providura Nikole Herice iz 1723. godine.*

Naredbe se nalaze na listovima 37 v–39 i 54–59. Listovi su ispreturani i vjerojatno nedostaje 1 list ispred zaključnog pasusa, gdje se vidi prekid u tekstu.

f. 37 v: Подложивши се ми под узвишене заповиди од узвишенога збора, пришали смо на наша плећа могућу теготу од ове кариге...

Tekst je podijeljen na 29 odlomaka (članova):

1. Uvodni član: poziv puku na vjernost principu.
2. Poziv na pobožnost radi Božjeg blagoslova.
3. Zabrana psovanja Boga i Bogorodice pod prijetnjom rezanja jezika.
4. Zabrana nereda, vađenja oružja, pozivanja na mač i otmice.
5. Zabrana kretanja po noći.
6. Odluka za slučaj smrtnih ozljeda u noćno doba.
7. Zabrana općenja s hajducima i pobjeglim vojnicima i galijašima. Tekst se prekida na kraju fol. 39 v i nastavlja na fol. 56.
8. Zabrana prodavanja pšenice, ulja i druge hrane komu god osim Venecije.
9. Naredba ribarima i drugima da prodaju robu na određenom mjestu.
10. Zabrana otimanja robe bez plaće ili diranje u tuđe vlasništvo. Tekst se prekida na fol. 56 v i nastavlja se na fol. 59.
11. Zabrana činiti škode u općinskom gaju ili na općinskoj paši.
12. Zabrana pasti stoku na gradskom teritoriju ili bacati smetine. Tekst se prekida na fol. 59 v i nastavlja se na fol. 54.
13. Zabrana stanovništvu da se približava topovima na gradu i tvrđavi.
14. Odredbe o disciplini kod plaćene vojske.
15. Odredbe o vježbama s vojnicima.
16. Zabrana vojsci da čini zulume prema stanovništvu.
17. Zabrana sukoba među vojnicima.
18. Zabrana oficirima da upisuju u svoje čete pobjegle vojnike.
19. Zabrana brodovlasnicima da primaju na brod ljude bez pasoša i zabrana vojnicima da se udaljavaju od mjesta službovanja i da prodaju štogod stanovništvu.
20. Zabrana pješačkim i konjičkim oficirima da ne smiju puštati soldate »poradi ubojstva«.
21. Zabrana kockanja.
22. Zabrana ukrcavanja bojnog materijala u obične brodove.

23–27. Odluke o špitaljima. Tekst se prekida na fol. 58 v.

Na fol. 60 dolazi kraj nekog člana: ... правди коѣе ствари ми ћемо процесати кременате...

Zaključni član: Коѣими ствари уставлен сваки през редни начини, увамо да ће свака бити обслужена с послухом и како сарануѣемо {мо} с упућенем од тежкога владана реѣи од веѣе ча будемо видити за боле опѣени послу(х) и подложне шудити тако од ови исти заповидамо оглашене свако у свако мисто {сто} од провинциѣ иколи подложним

нашему владану на очито знане свакому. Из (З)адра на .ів. на чωкг. (= 12. ?. 1723.).

Никола Херица други провидур о(д) Далмациѣе и Ѣарбаниѣе.

Иван Занети канчилир приузвишенога г(осподи)на ѣенерала.

Nicolo Erizzò II. bio je general-providur Dalmacije 1723.–1726.

Zapisi

f. 40: Исписа годишћа Г(осподи)на чωли. мисеца октонра на .і. (= 10. X. 1738.).

f. 59 v: У име Бога амен ти напуно п(и)са.

f. 60: У (и)ме Бога амен.

f. 60 v: izblijedjelo – Ово ѣе либар Петра Миѣанов(и)ћ.

18

III b 27

POLJIČKI STATUT, PRIJEPIS VICKA IVANIŠEVIĆA – »LIBAR MARTIĆEV« (JAGIĆ RKP. g), BOSANČICA, XVIII. VIJEK

Lit.: Jagić, Monum. hist.-jurid. IV, str. XXXI–XXXII; *Conev,* br. 116, str. 43. Repr. br. 164.

Papir 19×28; 115 listova (230 paginiranih stranica). Rukopis je čitav. Osim prvog lista s pregledom sadržaja i prvog lista teksta, gdje se pisalo na obje strane lista, ostalo je pisano samo na lijevoj strani, dok je desna ostavljena prazna. Stara paginacija slovima ide samo na ispisanim stranicama, te preskače sa str. 89 na 100.

Pismo bosančica s različnim brojem redaka. Pravopis noviji, ali pravilniji od drugih kasnijih rukopisa. Jagić upozorava: »piše *na smrti* mjesto *na smarti;* voli шт ili щт negoli щ, koje se rijetko nalazi; x upotrebljuje dosta pravilno, pravilnije nego li *b* i *c«.* ȣ pišemo y.

Ornamentike nema. Rukopis je uvezan u žutu pergamenu s preklopcem.

Sadržaj: mlađa redakcija iz 1665. god. s dodacima.

Kao što je pokazao Jagić, mlađa se redakcija odlikuje od stare: 1. slobodnijom stilizacijom odredaba; 2. glosama i naročito natpisima iznad zakona; 3. pokušajima redakcije zakona – »zakon od reda u mlinu« primaknut je »zakonu od kolovaj«; 4. zakonu »od mjere žitne« dodane su naredbe iz 1623. god. i članci J 107 b–109; 5. uz zakon »od griha nepodobna« stavljene su odredbe »o razbijanju« i »o umicanju«; 6. premješteni su: zakon J 58 iza J 59, J 97 iza J 98; J 106 nadovezan je na J 105; 7. izostavljene su odluke J 24, J 41 a, 41 b, 44 i veći dio zakona J 72, a u pojedinim rukopisima i odluke J 84 b–84 c i 107 a; 8. stavljeni su dodaci u čl. J 80 c, 92, 100 i na kraju (Jagić: dodaci 1–9).

Str. 1 (novija ruka): sadržaj po glavama.

Str. 3: Закон први од кнеза. У име Г(осподи)на Бога амен. Статут поѣлички изући статут из старога нови чинимо на лѣта Г(осподи)на Исукрста .чѣм., а сада га припишуѣемо на .чхꙋе. феврара на і. У Поѣлицих у цркви светога Климента под Ситно.

Први закон поѣлички ѣест вазимати кнеза од господина . . .

Tekst ide (s navedenim promjenama) neprekidno do str. 192, gdje se osnovni sadržaj svršava zakonom »od vištic i čarovnic«.

Str. 194: »Sitanska« odluka od 15. VIII. 1636. (M 249, J 114).

Str. 196–203: »List zbora« od 20. III. 1662. (M 265–268) s ovjerovljenjem Marka Žuljevića rotnog kančilira.

Str. 204: Potvrđenje zakona, 15. I. 1664. (M 269–271).

Str. 206: »Mejaš od Ercegovine«: 10. II. 1665. (M 272 s malim stilskim izmjenama).

Str. 208: Klauzula o redakciji statuta kod prepisivanja za vlade kneza Đure Sinovčića 20. II. 1665. s ovjerovljenjem Marka Žuljevića (M 273).

Str. 210–212: Odluka »zbora podimnog pod Gracem« o odnosima prema Turcima i Latinima pod knezom Đurom Sinovčićem od 21. XII. 1670. (M 274) s potvrđenjem Marka Žuljevića.

Str. 214: Odluka povodom Ivana Sučića od 1685. god. i odluka o Frane Sučiću od 19. VIII. 1725. s ovjerovljenjem Marka Barića prokaratura (M 276 i 277).

Str. 216: Potvrda Stipana Stazića o dostojanstvu didića (M 275).

Str. 218: Odluka o svrženju Perme Markičevića od 19. VIII. 1725. (M 278).

Str. 220–221: Odluka zbora na Obliku od 12. X. 1677. o nevjernicima (M 282) s potvrdom kančilira dom Ivana Lozića.

Str. 225–229: Стабло – pregled sadržaja po člancima. Ispod toga istom rukom: На карти сто и ѣеданаѣест – ῤїӓ. будући скупан збор поѣлички учинише коѣа би коди ствар држана мирно брез оповида годишћ ћ. (= 500) да ѣе мирно и тврдо у вике.

Zapisi

Str. 221 na kraju teksta: Ѣа Вицко Иванишевић исписа право и вирно, ни приложи ни одложи него како се у старому уздржи.

Str. 230: drugom rukom – Либар мене Ивана Мартића † покоѣнога Ѣакова села Звечана се.

19

III d 105/1 (Kukuljević br. 92)

POLJIČKI STATUT (MESIĆ D, JAGIĆ d). KRUŽIČEVIĆEV PRIJEPIS CARRARINA RUKOPISA, LATINICA IZ 1785. GODINE

Lit.: Mesić, Arkiv V, 228; *Jagić*, Mon. hist.-jurid. IV, str. XXX. *Repr.* br. 167.

Papir 22×33,5; 47 listova (79 paginiranih strana, ostalo nesignirano). Rukopis je čitav.

Pismo latinica, starog pravopisa po 19 redaka na strani. Brojevi godina, mjera, globa, taksa i drugih plaćanja pored arapskih brojki imaju *slav. ćir.* brojeve.

Ispred rukopisa uvezan je štampani članak *P. Šafarika* »Kratka zprava o statutu Polickem« iz Časopisa Češkog muzeja, 1854. god. str. 270–283, gdje je opis Carrarina rukopisa, s kojeg je ovaj kopiran.

Sadržaj: tekst mlađe redakcije.

Str. 1–5: »Kazalo«. Na listu 5. iza svršetka kazala – zapis Kružičevićev.

Str. 7: »Zakon parvi od kneza.

Uime Gospodina Boga Amen.

Statut Poglicki isuchi Statut iz staroga novi cinimo na lita Gona Issukarsta чнэiiѻ (sic) 1400 a sada pripisujemo na чχѮє: 1665 Febrara na .I. 10 u Poglice u zcarqui Svetoga Klimenta pod Sitno.

Parvi zakon poglicki est vazeti kneza od gospodina ...« Tekst svršava na str. 71 zakonom »od vischic i çarovniz«.

U tekstu su navedene godine:

Str. 18: »godine чѯпє 1585 Decembra na л. 30«.

Str. 27: »Lito g. чѻz 1576 Decembra na к - 20«.

Str. 28: »Lito g. чχпє 1685. junea na к — 20«.

Str. 59.: »Ezus чнѻz (!) 1576 na z – 6 augusta«.

Str. 60: »1623 чχкг na Juna«.

Str. 64: »List kojega uçini knez Dujam Papalich чѻпв (!) 1482 Decembra na ід. 14«.

Str. 70: »Kapitul od umizanja xen чχє 1670 (!) Febrara na і – 10«.

Kasnije odredbe:

Str. 71: »Sitanska чχлz 1636 miseca agusta na іє. – 15.«

Str. 72: »List zbora чχцв. 1692 Marça na к — 20.«

Str. 75: Potvrđenje zakona »чχцд. 1694 genara u іє. – 15.«

Str. 75–76: »Mejas od Ercegovine чχцє. 1695 febrara na і.і – 10.« Iza toga potvrda Marka Žuljevića s datumom »1695 – чχцє. Febrara na к. – 20«.

Str. 76: Odluka »podimskog zbora pod Gracem« – »1670 – чχѻ Decembra na к – 20.« (!)

Str. 77: Odluka o Ivanu Sučiću »Na чχпє. — 1685.«

Str. 78: Odluka o Frane Sučiću »Na чѡкє. — 1725 agusta na Ф.«

Odluka o didiću Stipanu Staziću.

Str. 79: Odluka o Permi Markičeviću »Na чѡкє. – 1725 agusta na Ф.«

Vidi se, da nije bio siguran u čitanju slavenskih brojeva.

Zapisi

Str. 5: »Na чѿпє 1785 Dado ja Don Petar Kruxichevich dado Goñu Ivi Bugardellu libara ѯє = 65 sto mi pripisa ovi zakon iliti Statut i za kartu i oklop dado libara мн = 48.«

Str. 7: »Kgnighe mene Don Petra Kruxichia, reçen Kruxichievichia.«

20

I b 99 (Kukuljević 507)

POLJIČKI STATUT, PRIJEPIS PETRA KARSTELANA (MESIĆ C, JAGIĆ g), BOSANČICA, KRAJ XVIII. VIJEKA

Lit.: Mesić, Arkiv V, str. 227–228; *Jagić*, Monum. hist.-jurid. IV, str. XXVI–XXVII; *Conev* ne spominje ovaj rukopis. *Repr.* br. 163.

Papir 15,8×22,3; 96 listova sa 196 paginiranih strana. Griješke u paginaciji: preskočene su str. 35–36, a izgubljen je list sa str. 157–158. Tekst je na str. 1–138 i 185–189 (»stablo«). Prazne su str. 128, 139–184 i 190–196.

Pismo bosančica s različitim brojem redaka na strani. Jagić kaže, da je rukopis pisan »lijepim razgovijetnim pismom, novom ortografijom, koja često stavlja *h*, gdje mu nema mjesta, i opet ga izostavlja, gdje bi ga valjalo pisati; piše: поъличанин, ънегов, ъурве; од кармак i t. d. Spomena je vrijedno, da se шħ razlikuje od шт time, što se uz шħ piše щ sa znakom ` nad ovim slovom: ȣ щетȣ, племенщине, прищапио, новщине, допȣщено i t. d. Ima čak щт: од ништиц uz нищица, фрȣщати. Ne može se dakle reći, da je щ svagda značilo шħ«. ȣ pišemo y.

Ornamentike nema. Rukopis je uvezan u žutu pergamenu s preklopcem; lijepo očuvan.

Sadržaj: prijepis mlađe redakcije.

1. У име Г(осподи)на Бога амен. Статут поъличкы изуħи статут из старога нови чинимо на лита Гос(поди)на Исукарста .чѣм. А сада припишуъемо на .чχѮє. феврара на .і. у Поълици у цркви светога Климента под Ситно.

Парви закон поъличкы ъест вазимати кнеза ...

Tekst se svršava na str. 117 zakonom »od vištic i čarovnic«. Kasnije odredbe nisu uvijek u istom redu kao u drugim rukopisima.

Str. 118: »Sitanska« od 15. VIII. 1636.

Str. 120: »List zbora« od 20. III. 1662. s ovjerovljenjem M. Žuljevića.
Str. 125: Potvrđenje zakona od 15. I. 1664.
Str. 126: »Mejaš od Hercegovine« od 10. II. 1665.
Str. 127: Klauzula o redakciji statuta od 20. II. 1625. (!) s ovjerovljenjem Marka Žuljevića.
Str. 129: Odluka »zbora podimnog pod Gracem« od 21. II. 1670. s ovjerovljenjem Marka Žuljevića.
Str. 131: Odluka zbora na Obliku od 12. X. 1677. s ovjerovljenjem dom Ivana Lozića.
Str. 133: Odluka o didiću Stipanu Staziću.
Str. 134: Odluka iz 1685. g. o Ivanu Sučiću.
Str. 135: Odluka o Frane Sučiću od 19. VIII. 1725. s ovjerovljenjem Marka Barića.
Str. 136: Odluka o Permi Markičeviću od 19. VIII. 1725.
Str. 137: »Zakon od mesa koje se na bikariji prodaje.«
Str. 138: na kraju teksta Karstelanov zapis latinicom.
Str. 139–184 su prazne.
Str. 185–189: Стабло на кар(те).

Zapisi

Str. 138: latinicom – »Ovi kapitul izvadio sam iz staroga zakona libra koi stoi u schrijni s privilechi, pravo u viru, ja don Petar Karstelan godine Gosdnove 1781. agusta na 7. a u ovi libar upisa pravo rich po rich na 1796. agusta .29.«

Str. 101: Кѣниге ове д. Антона Марковића звана Мидоѣлевића и(з) Звечаѣна за коѣи дако (!) Петру Карщелану гроша четири и по.

Na unutarnjem smeđem omotu od korica Kukuljevićev zapis latinicom: »Dne 17 Studna 1854 u Splietu dobio na dar od Ivana Francesha upravitelja učionah. Kukuljević.«

21

IU a 100

POLJIČKI STATUT, BANIĆEV RUKOPIS, BOSANČICA, PRIJEPIS IZ 1800. GOD.

Lit.: Conev, br. 119, str. 43; *Repr.* br. 146.

Papir 13,7×18,2; 70 listova – 4 prazna, 1 s natpisom, 32 s tekstom (65 paginiranih stranica s preskočenom 23), opet 7 praznih, 1 s pregledom sadržaja i na kraju još 25 praznih. Rukopis je čitav.

Pismo bosančica sa oko 30 redaka sitnoga pisma. Pravopis noviji; karakteristično je, da katkada miješa ѣ sa ħ u ulozi *j*. Ornamentike nema. Rukopis je uvezan u kožnate korice.

Sadržaj: prijepis mlađe redakcije sa izostavljenim odlomcima kod pojedinih članova i bez ovjerovljenja kasnijih odredaba, koja nalazimo u drugim rukopisima.

f. 5: Закон, олити штатут провинциѣе поѣличке, ископиѣан и(з) старе копиѣе од мене д. Ѣурѣа Банића, попа од скупштине светога Филипа у Сплиту, а по молби п(оштованога) кнеза Марка Стазића учиħне(н) кнезом од села Доѣнега Доца овога годища 1800. априла мисеца на 23: а ѣа га ископиѣа ови штатут мисеца сарпħна (!) исте године.

f. 6 (str. 1): *Парви закон од кнеза.* У име Бога амен. Статут поħлички изуħени статут, из старога нови чинимо на лита Го(споди)на Исукарста на чѣм., а сада га припишуѣемо чωое. у Поѣлици селу Сриани.

Парви закон поѣлички узимати кнеза од гос(поди)на . . .

Stari se tekst završuje na str. 59 zakona »od višćic i čarovnic«. Na to se nastavlja tekst novijih odredaba: 1. »Sitanska« od 15. VIII. 1636.; 2. »List zbora« od 1. III. 1602. (!); 3. klauzula o redakciji statuta od 20. II. 1665.; 4. odluka zbora od 21. XII. 1670., ali bez tog datuma; 5. odluka o Ivanu Sučiću iz 1685.; 6. odluka o didiću Stipanu Staziću s krivo prenesenim datumom iz drugog člana – 19. VIII. 1725.; 7. odluka o Permi Markičeviću od 19. VIII. 1725. (do f. 65).

f. 45: Стабло ди се що наоди у овом либриħу (2 strane).

Ispod toga: Слава буди Богу у вике амен.

22

III d 105/11 (Kukuljević 93)

STATUT POLJIČKI, KUKULJEVIĆEV PRIJEPIS KARSTELANOVA RUKOPISA IZ 1781.–1796. GOD.

Dva rukopisa različita formata:

I. *Kukuljevićev prijepis* početnog dijela teksta do člana »Od sentencie kneza i ko je vojvoda«.

Papir 22,5×34; 6 listova pisanih na obje strane po 32 retka.

II. *Kukuljevićev prijepis Karstelanova rukopisa: potpuni tekst mlađe redakcije.*

Papir 26×42; 20 listova (1 prazan sprijeda, 18 folijiranih s ispisanim tekstom i 1 prazan otraga). Pismo po 40–45 redaka, novim pravopisom.

Sadržaj

f. 1: Kazalo. Ispod toga na f. 1 v – prijepis Kružičevićeva zapisa iz 1785.

f. 2: U ime Boga Amen. Statut poljički izući statut iz staroga novi činimo. Tekst se završuje na f. 18.

Ispod toga: »Zatim sliedi na koncu latinicom: Ovi kapitul izvadio sam iz staroga zakona libra koi stoi u schrijni s privilechi. pravo u viru. ja don Petar Karstelan godine. gosdnve. 1781. agusta na .7. a u ovi libar upisa pravo rich po rich. na .1796. agusta .29.«

23

I a 54 (Kukuljević 547)

МАТРИКȣЛА БРАТИМСКА СВ. КȣЗМЕ И ДОМЂАНА, BOSANČICA IZ 1619. GOD.

Lit.: Lavrov, Obozrenie, str. 320–321 i Album br. 92; *Repr.* br. 144.

Papir 10,5×15,5; 10 listova.

Pismo po 15–17 redaka: poljička ćirilica s pravopisom prelaznog tipa, sa щ i ѡ; ђ za *j* ispred mekih vokala. U zapisu iz 1626. god. već dolazi ђн, u kasnijim zapisima još mlađi oblici. ȣ pišemo y. Naslovi i inicijali su crveni. Sašiveno je u starim koricama od sivog kartona.

f. 1: *Матрикула братимска.* Наиприђа хоћемо, поставламо и наређуђемо, да коликогодир жупаних буде обрано, мозите судити сваки дуг меу нами до пет либар...

f. 1 v: Ђоще хоћемо и наређуђемо, да ако би кои ѡд братђе сагришиђа протива брату... да суци ѡд скуле имађу судити...

ѡд оних ки би не дошли на провод.

f. 2: ѡд оних ки су умрла ванка свога миста.

f. 2 v: ѡд оних кои би не дошли на скупщину.

f. 3: ѡд оних ки ће улисти у скулу.

ѡд оних ки не хтити буду добра свита у скулу.

f. 3 v: ѡд братђе кођа умирау.

ѡд оних кои би погрђивали братђу свођу.

f. 4: ѡд оних кои би не хтили официприђати у скули.

f. 4 v: ѡд официђалих кои би хвалили ѡд скупщине.

f. 5: Како се има учинити скупщина.

f. 5 v: ѡд оброков прико годища.

ѡд оних кои би довели обитил на оброк.

f. 6: ѡд оних ки би учинили ричи ѡд сметне у очиту.

f. 6 v: Како се има приђати братим.

f. 7: Ово ђе потврђене згору речених капитулих.

f. 7 v: na kraju teksta – Свршена би ова матрикула по литих господних 1619.

(crvenim): Pisal Guga Mati Chasinovich.

Kasniji zapisi

f. 8: (iz 1626. g.) – На ч х к z. мисеца отебра на і. ову матрикулу приђаше све братими светога Кузме и Домђана и сви се колици кунтенташе, да ће обслужити ча е у реченои матрикули, питауђући ђи ђа до(м) Матиђ Радичић еднога по еднога будући ђниховкапелан и прокуратор од исте браће.

На ч х к в. (1622) шетенбра на 11. Дом Иван Радосалић курат од Ситнога ископиђа из ове матрикуле другу.

f. 8 v: (od 25. jula 1695.) – Ово нека се зна, како мих (!) трођи братими з договором сви очинисмо, кад ђед али веће братими сагриши браће, тер га браћа двигну између себе у ђеднођ скули, да га двигну све три скуле, а кад га приме опет она скула ис ке ђе двигнут, да га приму све скуле у кођиђе и прибива.

Ово писа ђа дом Ђура Вукићевић будући куратом и молен од сви братими и овако уписа у све три матрикуле ч х ц е. (1695) ђулиђа на к е. (25).

f. 9 v: (preokrenuto; iz 1633. god.) – ч х л г. Ово нека се зна, како братими ки ће се подписати, дароваше кнезу Ђуретини сад, ки су насадили у Мирчи. И ово су ки су обећали или дароваше: нађпри Фране Ковачић – Марко Ивиневић – братим Микола Маркочевић – Периша Радосалић – Ђуре Мишнић – Иван Микуличић – Ђурлин Сиротковић – Периша Томашев – Михотиђа Перичић – Пава Лилковић – Пава Сиротковић.

А он ним аков (?) .і.

Prednje korice: (iz 1696. god.) – Ово нека се зна кођега годищња бише добра зима ч х ц z.

III c 9 (Mihan. 26)

KRMČIJA ILOVIČKA, RAŠKA REDAKCIJA 1262. GOD.

Lit.: *В. Григорович*, Очерк ученаго путешествия по Европейской Турции, 1848, 181–183; drugo izd. 1877, 154–155; *Miklosich*, Lexicon, 1865, XII; *А. Павлов*, Первоначальный славяно-русский номоканон, Казань 1869, 62; *И. Срезневский*, Сведения и заметки о малоизвестных и неизвестных памятниках, Записки Акад. наук XXII, 1872, Nr. 47, стр. 147–176 (prema podacima, koje je Sreznjevskom poslao Jagić); *V. Jagić*, Krmčaja Ilovička 1262, Starine VI, 1874, 60–111; *Г. Воскресенский*, Славянския рукописи в заграничных библиотеках, Сборник отд. рус. языка и словесности XXXI, 1883, Nr. IV, 48–49 (samo spominje); *И. Срезневский*, Обозрение древних русских списков Кормчей книги, Сборник отд. рус. яз. и слов. LXV, Nr. 2, 1897, стр. 47–84; *N. Milaš*, Krmčija Savinska, Izvještaj o pravosl. bogosl. sjemeništu u Zadru za šk. god. 1883.–1884. Godina VI, Zadar 1884. (i zaseban otisak: Zadar 1884, str. 5–6); *Ružičić* I, br. 1, str. 130–131; *N. Milaš*, O kanoničkim zbornicima pravoslavne crkve, Novi Sad 1886 (isto u »Zborniku pravila«); *Conev*, br. 110, str. 41–42; *Stojanović*, Zapisi, br. 19; *A. Soloviev*, Svetosavski nomokanon i njegovi novi prepisi, Bratstvo XXVI, 1932, str. 28, 40–42; *S. Troicki*, Ko je preveo krmčiju s tumačenjima? Glas Srpske akad. nauka CXCIII, 1949, 119–142; *S. Troicki*, Kako treba izdati Svetosavsku krmčiju (Nomokanon sa tumačenjima). Spomenik Srpske akad. nauka CII, 1952, 1–114, sa 20 snimaka i ocjena *V. Mošina* u Slovo II, 1953, 57–67. O jeziku Ilovičke krmčije pored navedenog *Jagićeva* rada u Starinama VI vidi: *А. Соболевский*, Материалы и изследования, Из переводческой деятельности Саввы сербскаго, Сборн. отд. рус. яз. и слов. LXXXIII, Nr. 3, 1911, 178–185; *Лавров*, Обозрение, 190–191; *М. Сперанский*, К истории взаимоотношений русской и югославянских литератур, Известия отд. рус. яз. и слов. Росс. Акад. наук XXVI, 1921, 173–182; *Сперанский*, По поводу нового издания писаний Саввы Сербского, Byzantinoslavica II, 1930, 260–261; *А. Белић*, Учешће св. Саве и његове школе у стварању нове редакције српских ћирилских споменика, Светосавски зборник Срп. академије I, 1936, 251–264; Vidi također *A. Solovjev*, Svedočanstva pravoslavnih izvora o bogomilstvu na Balkanu, Godišnjak Istoriskog društva Bosne i Hercegovine V, 1953, 29-33. *Repr.* br. 13–14, 122, 126.

Pergamena 24×31; 400 listova (Grigorović spominje 404 lista; Jagić navodi 398, jer je na dva mjesta preskočio – f. 213 bis i 336 bis, što je kasnije ispravljeno. To treba imati pred očima kod citiranja sadržaja po Jagićevu pregledu). Kao što je napomenuo N. Milaš na listiću papira, prilijepljenom na unutarnjoj strani prednjih korica, nedostaju listovi: između f. 6 i 7 – 1 list (završetak opisa VI. i početak opisa VII. vaseljenskog sabora); između f. 14 i 15 – 1 list (kraj tumačenja stiha »Господе Ісоусе Христе Боже нашь помилоуи нась« i početak tumačenja »vjerovanja«); između f. 20 i 21 – 1 list (kraj drugog predgovora i početak Sintagme XIV. titula); između f. 53 i 54 – 1 list – vidi se odrezak (pravila apostolska od 41 do kraja 62); između f. 95 i 96 nekoliko listova (kraj pravila Laodikijskog sabora, sva pravila II. i III. vaseljenskog sabora i prvih 8 pravila IV. vaseljenskog sabora); između f. 132 i 133 – 1 list (pravila 110–113 Kartaginskog sabora); između f. 135 i 136 – 1 list (pravila 123–127 Kartaginskog sabora); između f. 139 i 140 – 1 list (početak Trulskih pravila); između f. 187 i 188 – 1 list, od kojeg je ostao tanki odsječak (»nakazanije k prezviteru«); između f. 396 i 397 – 3 lista, od kojih su ostali tanki odresci (iz trećeg članka 64. glave o Saracenima).

Pismo: ustav po 24–28 redaka u dva stupca. Sreznjevski je nagađao, da su na spomeniku radile dvije ruke, ali Jagić je mislio, da je sve pisano jednom rukom. U svakom slučaju, način pisanja nije svuda isti: na prvim listovima slova su dosta visoka s debljim stablima, dalje slova postaju niža i šira, a još dalje, naročito od f. 50 počinje pismo s karakterističnim dugim slovima s tankim stablima. Nije isključeno, da je sve to pisao jedan te isti čovjek, prilagođujući visinu retka različitoj mreži »haraksala«, ali može biti da je promjena tipa slova vezana i s jezičnim promjenama u tekstu i da je zaista rukopis pisan od dvojice pisara. Pismo je tipično za sredinu XIII. vijeka: ч – pravilna viljuška na dugačkom držku u drugom dijelu rukopisa (ruka *B*), a široka do polovice stabla kod prve ruke *(A)*; ѣ je kod obje ruke sa sasvim niskim stablom, koje se gotovo ne diže iznad retka; ж tropotezno, simetrijsko s presjekom u sredini stabla kod ruke *A*, ali sa znatno reduciranim vrhom kod *B*; ѡ sa spojnicom, koja se diže do sredine retka, i sa svedenim gornjim krakovima kod obje ruke; н i и s prečkicama u sredini kod prve ruke, ali u gornjoj polovici slova (naročito и) kod *B*; ѧ s karakterističnom uskom, svinutom i na kraju zaoštrenom petljom; в sa srazmjernim petljama kod prve ruke, s ponešto reduciranom gornjom kod druge; к s jako usječenom kukom kod prve ruke, s kukom odvojenom od stabla kod *B*; ю i ю s prečkicom u sredini, ꙗ – s malo podignutom; ф s kolutićem u sredini stabla kod *A*, a kod *B* s karakterističnim kruškastim ovalom i sa stablom, koje se prekida u sredini kolutića; з s uglovima na gornjoj i donjoj liniji; ѕ za brojku 6; ѯ za brojku 60 (i rijetko za glas – na pr. Ѧлеѯнн – f. 46) – kao viljuška s uglato izlomljenim repom; м s oštrim usjekom kod *A*, a sa zaobljenom spojnicom na donjem retku kod *B*; katkada nadvučeno т kod druge ruke; ї bez pravila – obično na kraju retka, katkada iza prethodnog н (Софнї, оутврьднї), ali i ispred vokala – ѡткрьвенїа (f. 349 v). Naročiti interes u paleografskom smislu čine glose i zapisi pisara načinjeni brzopisom (301 v, 306, 385), gdje se javljaju oblici tadašnje kancelarijske minuskule: ѧ s iskrivljenim dugim stablom, tronogo т, četverouglato в, u neuglednim, nesrazmjernim oblicima, koje nalazimo na poveljama u sredini XIII. vijeka.

Naslovi i slova u početku stavaka, a često i u početku rečenica jesu crveni.

Što se tiče jezika spomenik predstavlja srpsku redakciju s jasnim tragovima ruskog utjecaja. Tu je činjenicu otkrio Jagić, a potvrdili su i izveli iz toga zaključke Miklošić, Sobolevski, Speranski, Solovjev, Belić. Prema prikazu Solovjeva (Bratstvo XXVIII), to su: 1. zamjena ѧ sa *a* i *ja* nemoguća ni za Srbina, ni za Bugarina, 2. zamjena ъ = *o* i ь = *e* u slučajevima različnim od onih, koji su dopušteni u staroslavenskom i u bugarskom narječju, 3. uporedo sa ѣ = *ja* zamjena i ѣ = *e*, 4. stavljanje poluglasa ispred *r* i *l* (пьрваго), 5. zamjena ь sa *i*, što dolazi samo u ruskim tekstovima (Марью), 6. slučajevi »polnoglasija (черень mj. чрѣнь), 7. rusko ж mj. *žd* (чюжего), 8. sporadično ч mj. ц (наричающе), 9. oblici 2. pad. jednine -oro mj. -aro, 10. oblici 2. pad. mn. чьтцевь, 11. nastavak impf. u 3. l. mn. хоуть mj. хоу. Pored toga dolaze i rusizmi u rječniku (Sobolevski). Napose pojave kod upotrebe jerova i zamjena *č* i *c* svjedoče o sjevernoruskom utjecaju. Navedene pojave dale su osnov zaključku o ruskom predlošku Krmčije, pri čemu je upozoreno na postojanje ranijih ruskih redakcija Nomokanona, a i na podatke o rukopisima slavenskih Nomokanona u Svetoj Gori: »ruskom Nomokanonu« koji je spomenut u opisu imovine ruskog svetogorskog manastira iz 1142. g. i nekom Nomokanonu, koji je prema Hilandarskom tipiku sv. Sava dao svom manastiru (Milaš).

Pitanje o ruskom predlošku Svetosavske Krmčije nailazi na poteškoće u tome, što dosada nije pronađen ruski Nomokanon sličnog tipa, koji bi mogao poslužiti predloškom srpske redakcije. Prije sv. Save postojala su dva zasebna tipa slavenskog Nomokanona. Jedan je sačuvan u Jefremovskoj Krmčiji (ruski rukopis s jasnim bugarizmima s kraja XI.–poč. XII. v.) i u kasnijim prijepisima (»Prefotijev Nomokanon u XIV naslova«), koji je prema Pavlovu postao u Rusiji u doba kneza Jaroslava (1019.–1054.), a prema Zlatarskom i Solovjevu u Bugarskoj u doba Simeuna Velikog (prije 920. g., kad je proglašen obaveznim Fotijev Nomokanon). Drugi je tip predstavljen Ustjuškom Krmčijom, koja je očuvana u rukopisu iz XIII. vijeka, ali nosi tragove mnogo starijeg bugarskog predloška (»Nomokanon Jovana Sholastika u L naslova«, pretpostavlja se, da je preveden u Moravskoj od sv. Metoda). Svetosavska Krmčija predstavlja sasvim posebnu kompilaciju od zasebnih kanonskih zbornika Aristina i Zonare sa poslanicom Nila Sinajskog i svjetovnim zakonima, koji su preuzeti iz dopunskih dijelova grčkih Nomokanona. Aristinova tumačenja skraćenog teksta Sintagme prema Sinopsisu Stefana ep. Efeskog (iz VI. vijeka) postala su za vrijeme cara Jovana Komnina (1118.–1142.), možda oko 1130. god.; Zonarina su tumačenja Sintagme s punim tekstom kanona prema Pavlovu postala između 1159. i 1169. god.; to se datiranje smatra ispravnim, ali treba napomenuti, da su kanonisti A. Lavrov i P. Lebedev dokazivali, da je Zonara, koji je svoju čuvenu hroniku završio 1118. god., sastavio svoj komentar prije Aristina (vidi Čtenija Obšč. ljubitelej duhovn. prosv. 1876, VIII; Protokoly soveta Moskovskoj duhovnoj akademii za 1894. na kraju sveske Bogoslovskog vestnika 1894, X, 41–43; Žurn. Min. nar. prosv. 1896, I, 172–199).

Mislim, da bi se mogle odrediti četiri glavne hipoteze o predlošku Svetosavske Krmčije. 1. Prema Sobolevskom i Speranskom ona je prerađena s ruskog predloška, koji je morao da postane na Atosu u drugoj polovici XII. vijeka. 2. Prema Beneševiću, zbornici Aristina i Zonare vjerojatno su bili prevedeni u različito doba u Bugarskoj i u Srbiji i zatim su bili prerađeni; jedna od takvih prerada bila je proširena posredovanjem sv. Save i može se nazvati srpskom. 3. Prema Solovjevu sv. Sava je sastavio samostalnu kompilaciju iz raznih zbornika, pri čemu se poslužio starim ruskim recenzijama. 4. Prema Troickom sv. Sava nije prepisao ruski predložak, jer takvi nisu očuvani, niti se koristio postojećim ruskim recenzijama, jer se njegov tekst razlikuje od njih, već je samostalno izvršio novu preradu Nomokanona prema grčkim rukopisima.

Čini mi se, da će filolozi teško prihvatiti posljednje mišljenje, jer po mom shvaćanju rusizmi i u jeziku i u rječniku Krmčije nesumnjivo govore o ruskom predlošku, ili o ruskim predlošcima za pojedine dijelove, isto tako kao što i bugarizmi Ustjuške Krmčije upućuju na bugarski predložak (prepisan sa staroslavenskog, vjerojatno moravskog protografa), makar takav i nije pronađen. Slavenska crkva nije mogla da živi bez zbornika kanona i ne može se zamisliti, da bi kod veza s Rusima, koje su posvjedočene mnogobrojnim činjenicama uzajamnog utjecaja, sv. Sava, ruski đak, pri izradi svojih djela ignorirao postojeće ruske prepise Krmčije. Kao što sam naglasio u ocjeni posljednjeg rada prof. Troickog, on se nije obazreo na opasku A. Solovjeva: ako je sv. Sava sam sastavio Krmčiju, neruzumljivo je, zašto se nije poslužio novijim kanonskim zbornikom Valsamonovim. Taj bi razlog govorio u prilog hipotezi Beneševićevoj o postojanju predloška s Aristinovim i Zonarinim tumačenjima, koji je bio sastavljen prije Valsamonova. Napomenuo sam i spomenuto mišljenje kanonista A. Lavrova i P. Lebedeva (koje doduše nije bilo prihvaćeno od A. Pavlova), da su Zonarina tumačenja imala postati prije Aristinovih, t. j. prije 1142. god.: u tom slučaju i onaj »ruski nomokanon«, koji je citiran u popisu ruskih knjiga iz 1142. god. u svetogorskom ruskom manastiru, mogao bi se uzeti u obzir kod pitanja o predlošku svetosavskog nomokanona. (Takav je smisao imala rečenica u mojem konceptu ovog opisa, koju je Troicki citirao u Spomeniku CII, 105 s neispravnom interpretacijom.) Međutim, kako rusizmi nisu rasijani po čitavom tekstu, već su okupljeni u grupama po pojedinim dijelovima, vjerojatnije je pretpostaviti (kao što čini Solovjev), da je čitava prerada izrađena od Srbina, koji se za pojedine dijelove poslužio gotovim ruskim predloškom. Moramo primijetiti, da i sam Troicki na nekoliko mjesta upozorava na sličnost pojedinih rečenica u Savinoj Krmčiji i u Jefremovskoj i dopušta, »da je prevodilac Savine Krmčije, možda, imao na raspoloženju i neki stari prevod zbornika sličan prevodu Jefremovske« (Spomenik CII, 99). Onome, što smo o tome naveli u ocjeni (Slovo II, 64–67), moramo dodati, da razlike u tekstovima, koje navodi Troicki, mogu svjedočiti samo o stepenu samostalnosti prijevoda i ne mogu poricati postojanje predloška, dok je dovoljan samo jedan primjer nesumnjivo sličnih tekstova, da bi se dokazalo, da je jedan izrađen na podlozi drugog. Takav primjer naveo sam u tekstu prvog predgovora kod Ilovičke i kod Jefremovske Krmčije, gdje se pored pojedinih razlika u izrazima nesumnjivo vidi zavisnost prvog teksta od drugog. Zbog tehničkih poteškoća redakcija je izostavila ta dva ćirilska odlomka, pa moram da ih navedem ovdje.

Ilovički tekst

Тѣлеса оубо по подобию вышествьныꙗ приимающе пище, растоуть же и цвѣтоуть до оуставленаго имь възраста, мѣры же и врѣмене. Словеснаꙗ же доуша, сьродныимь напаꙗема и оумащаꙗема словомь, доуховно растеть, и тѣлеси на земли сьдрьжещи се мнещи, множꙗцею на прѣвышьнаꙗ възлѣтаеть видѣниꙗ...

Jefremovski tekst

Тѣлеса оубо подобьно вештьскыꙗ приꙗемлюшта пишта, растоуть же и веселꙗтьсѧ до повелѣниꙗ въздрастъми, мѣры же и лѣта. Словеснаꙗ же доуша, сърodьныимь напаꙗема же и оумаштаꙗема словъмь, доуховьнѣ придаꙗеть, и тѣлесе на земли въсприимати мьнѧшти, на многаꙗ и высокаꙗ въсходить...

Isp. dalje Svetosavski tekst po izdanju Moračke krmčije (Glasnik Srp. uč. dr. II odelj., knj. VIII, 29–31) s Jefremovskim po izdanju Sreznjevskog

(Sborn. otd. rus. jaz. i slov. A. N. LXV no 2, 1897, str. 135; nažalost nemam Beneševićeva izdanja iz 1906/7. i 1928. god.).

Ornamentika je vrlo skromna: crveni mali inicijali (osobito često *O* ornamentalno podijeljeno na simetrijske sektore sa zavijucima, ili u obliku stilizovane ribe) i nekoliko većih inicijala crvene konture, nekoloriranih – *А, Б, В, Г, Е, Ф, Х,* i naročito *З* u obliku zmije s petljom u sredini (f. 185, 193 v, 206 v, 216 v, 221 v, 288 v, 373 v); dva puta male životinjske glave mjesto točke na kraju rečenice (f. 74 v, 249) i nekoliko »cvjetova« na margini radi privlačenja pažnje u smislu »ZRI« (f. 1, 43, 81, 206 v i dr.).

Uvez je sačuvan: debele daske sa žlijebom po rubovima; u sredini, gore i dolje i na uglovima stražnje daske – rupe sa ostacima čavala od štitnika. Sprijeda je trostruki okvir s viticama i medaljonima u trakama; u polju su dijagonale i romb sa trolisnatim palmetama, rozetama i ornamentiranim kolutićima sa orlićima, grifonima i drugim heraldičkim životinjicama. Otraga je okvir i ornamentika iste vrste, ali je polje raščlanjeno na trokute dijagonalama i crtama, koje su povučene iz sredine ruba prema kutovima okvira. Na hrptu je koža zamijenjena novijom crnom kožom, vjerojatno pri skidanju Mihanovićeva fragmenta sa unutarnje strane korica.

Taj je fragment bio umetnut kao »podstava« između rukopisa i korica i zalijepljen na prednju dasku. Bečki stručnjaci, koje je Jagić pitao za starinu uveza (Vidi Rad Jug. akad. II), bili su mišljenja, da je uvez iz XV. vijeka. Treba primijetiti, da u to doba još nije postojalo Simonijevo djelo o uvezu grčkih i ćirilskih rukopisa, koje i dosada ostaje jedini priručnik, i prema tome navedeno mišljenje nije moglo da bude popraćeno temeljitom argumentacijom. Nasuprot tome moramo upozoriti, da su način izrade dasaka (žlijeb ide po čitavom rubu bez prekida na uglovima), razgrana okvira i polja (trake od neprekidnih nizova žigova) i navedeni ornamentalni motivi starijeg tipa tipični za uveze XIII.–prve pol. XIV. vijeka i stvaraju utisak, da je uvez suvremen rukopisu. Nije isključeno, da je Mihanovićev fragment bio umetnut kasnije, pri jednoj restauraciji uveza, ali sad se više ne može provjeriti način, kako je bio spojen s blokom pergamene. Ako se drži, da je od prve polovice XII. vijeka (u koje doba ide fragmenat) proteklo premalo vremena do druge polovice XIII. vijeka, kad je prvi put bila uvezivana krmčija, treba naglasiti, da bi isto tako bio premalen i razmak za raspadanje prvobitnog uveza Ilovičke krmčije, da bi je trebalo ponovo uvezivati u XV. vijeku. Meni se čini vjerojatnije, da je fragment došao u krmčiju pri prvom uvezivanju, a ne bi se moralo pretpostavljati, da je uzet iz kodeksa, koji se već potpuno raspao. Zapis na kraju rukopisa kaže, da je Ilovička krmčija pisana 1262. god. po nalogu zetskog episkopa Neofita za crkvu arhanđela Mihaila u mjestu Ilovici rukom nekog Bogdana. Smatra se, da je crkva sv. Mihaila manastir sv. Arhanđela na Prevlaci, gdje je bilo sjedište zetskih episkopa. Tu je glagoljica u XIII. vijeku bila već napuštena; stari glagoljski rukopisi mogli su u to vrijeme da služe za uvez novih ćirilskih ne samo zato, što su se raspadali, nego i zato, što nisu više bili razumljivi.

Sadržaj

Svetosavska krmčija očuvana je u 11 rukopisa srpske recenzije, i u 6 ruskih i bugarskih rukopisa, koji svi potječu od Savina protografa (Arhiepiskoplje knjige) preko prijepisa Budimaljskog episkopa Teofila iz 1252. god. Odlično izrađenu genealogiju svih rukopisa daje Troicki u Spom. CII, 67–69, gdje je navedena potpuna bibliografija kako o svakom rukopisu, tako i o svim pitanjima, koja su važna za pripremu izdanja krmčije. Ilovički je rukopis najstariji i, prema saopćenju u istom radu, bit će uzet kao osnovni za izdanje Svetosavske krmčije, koje priprema Srpska akademija nauka.

Točan sadržaj Ilovičke krmčije objavljen je od Sreznjevskog i Jagića u Zapiski Akad. nauk XXII, 1873; analogan sadržaj Moračke krmčije objavljen od Dučića u Glasniku Srp. uč. dr. II odel. knj. VIII, 1877, 3–28, a Rjazanske K. – od Sreznjevskog u Sborn. otd. rus. jaz. LXV, 1897, pa pregled sadržaja prvobitnog teksta – od Troickog u Spom. CII, 1952. Navedeni pregledi, kao i priprema izdanja čitavog teksta, dopuštaju mi da ne citiram naslove sastava u pregledu sadržaja ovog spomenika, već da se ograničim na opći pregled s pozivom na opise Sreznjevskog-Jagića (SJ) i Troickog (T).

f. 1: *Сь Богомь починають се книги сиѥ глаголемыѥ грьчьскымь ѥзыкомь номоканонь, и сказаемыѥ нашимь ѥзыкомь законоу правило . . .*

A. *Uvodni dio*

1. Slovo o vaseljenskim saborima – f. 1–7 (SJ 148, T 76). Nedostaje 1 list između f. 6 i 7 – od kraja V. sabora do poč. VII. sabora.

2. Drugi pregled pomjesnih i vaseljenskih sabora – f. 8 – 12 v (SJ 148–149, T 76–77).

3. Tumačenje molitve »Gospodi Isuse Hriste ...« – f. 12 v–14 v (SJ 149, T 77). Bez kraja, jer nedostaje 1 list između 14 i 15.

4. Tumačenje »Vjerovanja« – f. 15–16 v (SJ 149, T 77). Bez početka.

5. Tumačenje molitve »Očenaš« – f. 16 v–18 (SJ 149, T 77).

6. »Prolog« – prvi predgovor iz oko 580. god. – f. 18–20 (SJ 149, T 77).

7. Drugi predgovor iz 883. god. – f. 20 (SJ 150, T 77). Bez kraja, jer nedostaje jedan list iza f. 20. Oba predgovora objavio je Dučić u Glasniku Srp. uč. dr. II odel. knj. VIII, 1877, 29–33.

8. »Titli« – registar kanonskog gradiva u 14 naslova – f. 21–42 (SJ 150–151, T 77). Bez početka, koji se nalazio na otkinutom listu. U »grani« XII. dva puta su označeni brojevi 16. glave, a nema 17. i 18., koje su navedene u naslovu.

9. Въведениѥ номоканоуноу – pregled sadržaja 64 glave nomokanona, iz kojih se citiraju još četiri naprijed navedene glave o saborima, o molitvi »Gospodi Isuse Hriste«, Vjerovanju i Očenaš. – f. 43–45 v (SJ 151, T 77/IX–X). Među glavama navodi se kao 39. »o Masalijanima i o Bogumilima«.

B. *Kanonski dio krmčije*

1. Изложенние правиломь . . . : naslov prvog kanonskog dijela – apostolskih i otačaskih pravila s Aristinovim tumačenjem, i prva glava – pravilo sv. apostola – f. 45 v–58 (SJ 151, T 78).

2. 17 pravila sv. ap. Pavla – f. 58–59 (SJ 151, T 78).

3. 17 pravila sv. ap. Petra i Pavla – f. 59–61 (SJ 152, T 78).

4. 2 pravila svih sv. apostola - f. 61 (SJ 152, T 78).

5. 20 pravila prvog Nikejskog sabora – f. 61–68 (SJ 152, T 78).

6. 25 pravila pomjesnog Ankirskog sabora – f. 68–74 v (SJ 152, T 79).

7. 15 pravila sabora u Novoj Kesariji – f. 74 v–78 (SJ 152, T 79).

8. 20 pravila sabora u Gangri – f. 78–81 (SJ 152, T 79).

9. 25 pravila sabora u Antiohiji Sirskoj – f. 81–87 v (SJ 152, T 79).

10. 59 pravila sabora u Laodikiji Frigijskoj – f. 87 v–95 v (SJ 152–153, T 79). Nedostaje kraj, jer je izgubljeno vjerojatno 6 listova između f. 95 i 96 – od kraja 55. pravila – и створеть богатоу . . .

Na izgubljenim listovima nedostaju sastavi: 11. Drugi vaseljenski sabor, 12. Treći vaseljenski Efeski sabor, i početak idućeg sastava.

13. 30 pravila četvrtog vaselj. sabora u Halkidonu – f. 96–102 (SJ 153, T 79–80). Bez početka: od kraja VIII. pravila – . . . повин'ни. аще же мниси или мірсции чловѣци, да боудоуть без' ѡбьщенина.

14. 21 pravilo pomjesnog sabora »v Sardakii rekše v Sredce« – f. 102–107 (SJ 153, T 80).

15. 138 pravila Karfagenskog sabora – f. 107–139 (SJ 153–154, T 80). Nedostaju: jedan list između f. 132 i 133 (u 110. pravilu) i 1 list između f. 135 i 136 (od kraja tumačenja 123. pravila do početka tumačenja 127. pravila). Na kraju: poslanice sv. Kirila Aleksandrijskog i Atika Konstantinopolskog saboru, nikejski »obraz vjere« i saborska poslanica papi Kelestinu.

16. Carigradsko pravilo o Agapiji i Gavadiji – f. 139 (SJ 154, T 80).

17. 101 pravilo šestog vaseljenskog sabora – f. 139 v–160 (SJ 154–155, T 80). Nedostaje 1 list između f. 139 i 140 – kraj naslova i početak prvog pravila.

18. 22 pravila sedmog vaseljenskog sabora, Nikejskog – f. 160 v–166 v (SJ 155, T 80).

19. 17 pravila Carigradskog prvog i drugog sabora – f. 166 v–168 v (SJ 155, T 80).

20. Tri pravila sabora u carigradskoj sv. Sofiji – f. 168 v–169 (SJ 155, T 80–81).

21. 91 pravilo sv. Vasilija Velikog u poslanici Amfilohiju i Diodoru – f. 169–186 v (SJ 155–156, T 81).

22. 26 pravila sv. Vasilija »o vremeni sagrešajuštih« – f. 186 v–187 (SJ 156, T 81).

23. Sv. Vasilija o epitimijama – f. 187 (SJ 156, T 81).

24. Sv. Vasilija »nakazanije k prezviteru« – f. 187 v (SJ 156, T 81/I–III): samo dva retka, jer nedostaje 1 list između f. 187 i 188.

25. Sv. Vasilija poslanica Grigoriju Bogoslovu »o mnišscem strojenii« – f. 188–191 v (SJ 156, T 81).

26. Iz poslanice sv. arhiep. Tarasija papi Adrijanu – f. 191 v–193 (SJ 156–157, T 81).

27. Sv. Dionisija Aleksandrijskog o postu u veliku subotu i o pričesti »straha radi smrtnago« – f. 193–194 (SJ 157, T 81).

28. 14 pravila sv. Petra Aleksandrijskog »o otvrgših se v vreme gonenia« – f. 194–195 (SJ 157, T 81–82).

29. Pravila sv. Grigorija Novokesarijskog – f. 195–196 (SJ 157, T 82).

30. Sv. Atanasija Velikog poslanica »o sablažnjajuštih se« i »o uzakonenih knjigah« – f. 196 (SJ 157, T 82/I–II).

31. Iz poslanice Atanasija Velikog Rufinijanu – f. 196 v–197 (SJ 157, T 82).

32. Poslanice sv. Grigorija Bogoslova i sv. Amfilohija o istim knjigama – f. 197–198 (SJ 157, T 82/I–II).

33. 8 pravila sv. Grigorija Nisiskog – f. 198–199 v (SJ 157, T 82).

34. 15 pravila Timoteja Aleksandrijskog – f. 199 v–200 v (SJ 158, T 82).

35. 14 pravila Teofila Aleksandrijskog – f. 200 v–201 v (SJ 158, T 82–83).

36. Pravila iz poslanica sv. Kirila Aleksandrijskog Domnu, Jevlogiju, Pendapoljskim i Livijskim episkopima, Maksimu Dijakonu, arhimandritu Genadiju i opet Jevlogiju Aleksandrijskom – f. 201 v–202 v (SJ 158, T 83/I–V).

37. 12 glava Kirila Aleksandrijskog protiv Nestorija – f. 202 v–203 v (SJ 158, T 83).

38. Poslanica Genadija Konstantinopolskog episkopima – f. 203 v–204 (SJ 158, T 83–84).

39. Poslanica carigradskog sabora ep. Martiriju o raskajanim jereticima – f. 204 (SJ 158, T 84).

40. »Glave« crkve sv. Sofije o crkvenom azilu za robove – f. 204 v–205 (SJ 158, T 84).

41. Odluke Dimitrija Kizičkog o Jakovitima i Hacicarima – f. 205 v (SJ 159, T 84).

42. »O Masalijaneh, iže sut ninja glagolemii Bogomili Babuni« – f. 205 v–206 (SJ 159, T 84). Odlomak je izdan u Starinama VI, 100–101.

43. Poslanice Petra Antiohijskog Bnetačkom arhiepiskopu i Leonta Bugarskog o »opresnocima« – f. 206 (SJ 159, T 84/I–II).

44. Poslanica Nila Črnorisca Harikliju prezviteru o kajanju – f. 206 v–209 (SJ 159, T 84). Ovaj sastav nije uključen u druge kanonske zbornike, napose u Aristinova i Zonarina tumačenja.

C. *Građansko-kanonski dio*

45. 87 odluka cara Justinijana – f. 209–231 (SJ 159, T 84–85): zbornik patr. Jovana III Sholastika oko 550. god.

46. Novele cara Aleksija Komnina o braku i o zarukama i napomena Jovana Trakisijskog o braku – f. 231–240 v (SJ 160, T 85).

47. Zbornik Justinijanovih novela s kanonima – Nomokanon u XIV naslova, prema Troickom »verovatno pre-Fotijevske redakcije« – f. 240 v–249 v (SJ 160, T 85–87).

48. Izbor iz Mojsijeva zakona o sudu i pravdi – f. 249 v–255 (SJ 161, T 87).

49. Poslanica Nikite Studijskog Latinima o »opresnocima« – f. 255–259 v (SJ 161, T 87–88).

50. O subotnjem postu, o braku sveštenika, o striženju brade, »o rasteštih vlasi i kraseštih se imi« i o prstenju – f. 259 v–262 v (SJ 161, T 88/I–IV).

51. »O Franzeh i o pročih Latineh« – f. 262 v–264 v (SJ 161, T 88).

52. Sv. Atanasija Antiohijskog o nepodložnosti arhijereja svjetovnom sudu i povijest o Grigoriju papi rimskom – f. 264 v–266 (SJ 161, T 88–89/I–II).

53. Čin očištenija pokajnika – f. 266 (SJ 161, T 89).

54. O vršenju euharistije – f. 266 v–267 v (SJ 161, T 89).

55. »Zakon gradski« – Prohiron iz 867.–879. g. – f. 267 v–327 v (SJ 161–162, T 89). Prema Moračkoj krmčiji objavljen u Glasn. Srp. uč. dr. II odel., knj. VIII, 1877, 34–134.

56. O braku: odluke Sisinija i Carigradskog sabora o zabranjenim brakovima, rad Dimitrija Sinđela XI. v., odluka patr. Aleksija Studita u prikazu Jovana knjigohranitelja XI. v., odluka carigradskog sinoda iz 1038. g., odlomak djela Dimitrija Sinđela Kizičkog i podjela zabranjenih i zakonitih brakova – f. 327 v–340 v (SJ 162–163, T 89–90/I–VII).

57. Odluke patr. Nikole III sa saborom povodom upita svetogorskih monaha – f. 340 v–344 (SJ 163, T 90).

58. Odgovori Nikite Iraklijskog Konstantinu Pamfilskom – f. 344–346 v (SJ 163, T 90–91).

59. »Izloženie... sjedinjenija crkovnago pri Konstantini i Romane« – f. 346 v–349 v (SJ 163, T 91).

60. Besjeda Otkrivenja sv. Dijadoha – f. 349 v–354 v (SJ 164, T 91).

61. Sv. Epifanija Kiparskog o jeresima – f. 354 v–373 v (SJ 164, T 91).

62. Sv. patr. Nikifora spis o ikonoborcima i Sofronija Jerusalemskog o jeresima – f. 273 v–277 v (SJ 165, T 91).

63. Spisi o primanju jeretika: I. Timoteja presvitera o različitim jereticima, koje treba ponovo krstiti, odnosno onima, koje treba samo miropomazati i onima, koji samo proklinju svoju jeres – f. 377 v–386 v (SJ 165–166, T 91–92/I). Nedostaju podaci o Tribozima, Ganjanitima, Julijanitima, Dioskorijanima, Bezglavima, Čovekoobraznima, Varsanufitima, Isaijanima, Patrijanima, sljedbenicima Sergija i Petra i početak glave o Markionitima, koji su se nalazili na iskinutom listu između f. 384 i385. Pored glave o Markionitima na donjoj margini glosa: В сеи главизнѣ все бабоуньска ıересь, тако бо дрьжеть и бабоуни. Devetnaest točaka, koje se navode za karakteristiku babunske jeresi, objavljuje Jagić u Starinama VI, 107–111.

II. O raskolima rasudnih – f. 386 v–392 (SJ 166, T 92/II). III. Još o ikonožegčijama pa o Melhisedekijanima, Teodosijanima i Atinganima – f. 392–394 (SJ 166).

64. I. Iz patrijaršijskog molitvenika o primanju jeretika – f. 394–395 (SJ 166, T 92/I). II. Како подобаıеть писаниıемь проклинати ıересь свою ѡт Манихеи приходещиıмь кь светѣи божии сборнѣи и апостольсцѣи црькви – f. 395–396 (SJ 166, T 92/II).

III. Чинь бывающии надь ѡбращающими се ѡт Срацинь кь чьстнѣи истин'нѣи христиıаньсцѣи нашеи вѣрѣ; f. 396: ıесть же проклетиıе Срацином' сице... Tekst se prekida riječima: Проклинаю Задизоу и Ансѣю... Iza toga su isječena 3 lista, od kojih su ostali sitni odresci pri korijenu. Kraj istog sastava na f. 397 počinje riječima: ... си оу Бога. испоусти ıемоу с небеси трапезоу и напитѣ ихь. Prema Sreznjevskom u gornjoj lakuni trebalo je, da budu 3 sastava: 1. Иѡанна Дамаскина изложениıе вѣры; 2. Кирила Александр'скога бесѣда сь Несториıем; 3. Иѡана Дамаскина слово ѡ небеси, слово ѡ раи, слово ѡ чловѣцѣ, ѡ диıаволѣ и ѡ бѣсѣхь, jer ti sastavi postoje u Raškoj krmčiji. Troicki (Spomenik CII, 34) upozorava na netočnost prednjeg navoda, jer navedene riječi na f. 397 pripadaju istom »чину надь обращающими се одь Срацинь« i kaže, da »nikakvih tragova članaka Jovana Damaskina na kraju Ilovičke krmčije nema«.

f. 398 c–d: zapisi.

f. 399: tablica Степени сродьства.

f. 399 v: pregled sadržaja i zapis Kirila Pejčinovića.

f. 400: zapisi – Bogdanov iz 1262. i patr. Arsenija IV iz 1727.

f. 400 v: zapisi od 1724.–1729.

Zapisi su iz različitog doba

a) *Prepisan iz predloška (prepisa budimaljskog episkopa Teofila 1252.)*

f. 398 v: Господи Исоус Христе Боже нашь помилоуи нас. Амин.

Скон'чаше се богодоухновен'ньıе сиıе кнігы номоканонь помощию светыıе Троице и силою животворещааго крьста, и молитвами прѣчистыıе владичице нашеıе Богородице и всѣхь светыхь, амин'.

Произидоше на свѣть словѣньскаго ıезыка богодоухновеньıе сиıе книгы нарицаıемыıе номоканонь. Помрачены бо бѣхоу прѣжде сего ѡблакомь моудрости ıелиньскаго ıезыка, нинıа же ѡблисташе, рекше истльковaны быше, и благодѣтию божиıею ıасно сиıають, невѣдѣниıа тмоу ѡтгонеще, и все просвѣщающе свѣтомь разоумнымь, и ѡть грѣхь избавлıающе. Всакь бо оучитель, рекоу же ıепископь или презвvтерь или инь кто оучительскыи сань прѣдрьже, аще сихь книгь не свѣсть добрѣ, то ни самь себе не знаıеть кто ıесть. Приникноувь же вь глоубиноу богодьхновеныхь сихь книгь, ıакоже вь зрьцалѣ и сам' се оузрить, каковь ıесть и како подо-

баіеть іемоу быти, и дроугыпе познаіеть и наоучить. Изиде же на свѣть нашего іезыка божьствьноіе се писаниіе...

Ниніа ωтпоусти владико раба твоіего с миромʼ. (Isp. *Stojanović*, Zapisi, 19).

Kao što je davno zapaženo, isti se pogovor nalazi i u tekstu drugih rukopisa Svetosavske krmčije, samo se tamo rečenica »изиде же на свѣть нашего іезыка божьствьноіе се писаниіе« nastavlja riječima »потьщаниіемь и любовию многою и желаниіемь изʼ млада ωсвещенаго благочьстиваго и прѣωсвещенʼнаго и прьваго арʼхиіепископа всеіе Срьбьскыпе земліе кvрь Савы, сина прѣподобнаго ωтьца Симеωна, прьваго наставника всѣ Срьбьсцѣи земли. Сь же благочьстивыи арʼхиіепископь и кралевьство ωбнови и ωсветиі вь Срьбьстѣи земли.« (Zapis je izdavan više puta; vidi *Stojanović*, Zapisi br. 19.) Budući da u Ilovičkom rukopisu ovaj kraj nedostaje, Jagić je mislio, da je Ilovički tekst prvobitan. Međutim sada možemo smatrati nesumnjivim, da je Ilovički prepisivač izostavio kraj zapisa, jer: 1. taj se zapis u punom obliku nalazi i u Savinskom rukopisu, čiji je predložak datiran 1252. god., t. j. 10 godina prije Ilovičkog rukopisa; 2. zaključne riječi Ilovičkog zapisa »Изиде же на свѣть нашего іезыка...« očito predstavljaju početak nedovršene rečenice i 3. kraj prvobitnog zapisa u Ilovičkom je rukopisu iskorišten za idući Bogdanov zapis, koji je iste izraze »potščanije« i dr. primijenio na svog episkopa Neofita, za čiju je eparhiju prepisivao krmčiju.

b) *Zapisi pisara Bogdana iz 1262. god.*

f. 400: Вь славоу великаго Бога и Спаса нашего Іcоус Христа и ниніа сложенаіа сь свещенными правилы светыхь же и блаженыхь апостоль, и стопамь ихь на коіемʼждо сборѣ послѣдовавшиихь прѣподобныхь ωтьць, потьщаниемь и любовию многою и желаниіемь измлада богочьстиваага и всеωсвещенаго іепископа всеіе зетʼскыпе ωбласти господина ми и ωтьца кvр Неωфита, испльніающаго все недостатьчноіе светыихь писаниі светои црькви архангелоу Михаилоу на мѣстѣ глаголемѣмь Иловицѣ, прилоучи се и мнѣ многогрѣшномоу Богданоу прѣписати сиіе книгы повелѣниіемь господина ми, глаголемыпе грьчскымь іезыкомь номоканонь, нашим же законʼникь. Ты же владыко мои светы благослови. Вь лѣто .ѕ҃ѱ҃о҃. (6770.=1262.)

И благослови Богь дьнь седмы, се бо іесть благословленаіа соубота вь ню же дописахʼ. Всако дѣло вначело страшно, кончавшоу же... Tekst se prekida, jer je prelazio na idući, posljednji list, koji je sada otkinut.

f. 72 v: чрьлень новаа (crvenom tintom).

f. 301 v (brzopisom): Прѣстопиль бѣхь ωмрьсовь (sic; bilješka zbog preskočene rečenice, koja je naknadno dodana na donjem polju).

c) *Zapisi iz XVII. vijeka*

f. 223: ἔτος τοῦ νόμου 1650.

f. 292: τῷ νόμῳ τῆς ἀληθείας τοῦ βασιλέως. Istom tintom i vjerojatno istom rukom: Закон царски (isto na f. 103, 117, 162 v i 165).

f. 393 v (ista ruka): Закон царски оустав цръковни поповомъ и каметовъ.

d) *Zapisi iz 1724.–1729. godine pravljeni u Skoplju*

f. 400: † Велико дейстʼвени Б(о)же. ωва книга веле може, ωткако е писата .ѵ҃ѯ҃є҃. (= 465) лет: до лѣта ωт битiа .з҃с҃л҃є҃. (= 7235) а ωт ваплʼщенiа Христова .а҃ѱ҃к҃з҃. (= 1727). Писах сiе аз последнии страж' срьбскаго прѣстола Пекv Арʼсенiи четврти iюл .д҃.

Арʼсенiи п(атриарх). (Isp. *Stojanović*, Zapisi, 2509.)

f. 400 v – zapisi raznim rukama: Сатворил премоудр(остию ?)

Лѣта .а҃ѱ҃к҃з҃. (= 1727) Iωанъ диакон Горћиевић.

.з҃с҃к҃д҃. .а҃ѱ҃к҃з҃. же.

Добро естъ молiтi се Богоу, а не пити водоу на теке.

Си законикъ митроп.

Да се зна каде приде попъ Жива оу град Скопле м(ѣ)сеца ген. .к҃д҃. дана .а҃ѱ҃к҃д҃.(=24. I. 1724.)

Радоуи се обрадована, Господь с тобою, благословена ты въ женах.

(Latinicom) »Ovo e starinsci zakonic velmi prav i dobar, potrebue nega se drsati. Pisa sie Patriarca Servisci Arsenie, meseza genvara 27 v Skoplu 1729: Нашим ракамом .а҃ѱ҃к҃ѳ҃.: ге .к҃з҃.«; patrijarhov monogram; »v Scoplie«; »Skoplie«. (Isp. *Stojanović*, Zapisi, 2509.)

Možda iz istog vremena, lijepim brzopisom na f. 10: † Слишите ω(ть)ци и братiе и разоумейте. Сiа книга ведоущомоу и разоумеющомоу свѣтʼла, а неведоущомоу слепа: роукою грѣшнiи Григорiе С(ве)тогорацъ, и клисара (= еклисиjарх; Isp. *Stojanović*, Zapisi, 4561).

e) *Zapisi iz druge polovice XVIII. i iz poč. XIX. vijeka u Markovu manastiru.* (Nadalje 8 pišemo y.)

f. 22: Сие писание Кузманъ даватъ ва зи.... (?)

f. 100 v–101: Казат ωвак... сие пис(ание). Да се знае кога беше за имуща по кωга се тепа сωсъ даω Симωнъ Симωнъ.

f. 156 v: Сие да сѣ знае книга Марьковъ.

f. 160: Кωтцωмицω да ми пратʼе козз.. yyy спари уво кимω... (?)

f. 165 v–166: Сие писани Кузманоω да му пратишъ хоца истωтъ (?) зашо ке да хиде на старолъ сωсъ духωвникωво с повелѧ да му химам молитвата и благословω – да ми живу духовник.

f. 185: р҃ лист (100. list); isto na f. 285 – р҃. лист; ispod toga možda uzvik – ои мн(о)гу (?); isto na f. 383 v; istim rukopisom na f. 400 – й-)-iи лист (valjda »osmi list« iza naprijed obilježenoga 383). Čudan oblik т vidi: Repr. 122.

f. 187 v: Петроние ѡт Марковъ монастирь светаго великомученика Димитриѧ мироточивьца.

f. 242: Зачело ѡт... Цветъко Тренъдаккисъка да га... i dr. nejasna slova.

f. 258 v: Коцомицѡ д... дѡста дѡста... даѡ ми тттт тиа (?)

f. 260: Неда Стана Стоанъ Дим...

f. 281 v: ponovljene riječi iz teksta – можетъ ıаве ıесте.

f. 282: Іанъноаръ (januar ?).

f. 284 v: ѡва що потъписа писмо го викатъ дете Алеѯа ѡт манастиръ Кически ћакъ Алеѯа ѡт попъ Гаврила іеромонаха неговь чиракь то 1812.

f. 316: Г(оспод)и вазвахь к те(бѣ).

f. 339 v: Сие писани ѡт попъ Ма; onda krst i početak abecede.

f. 394 v: Сие попъ ѧ҃ѱ҃ и ѯ҃ (= 1760) Сие сие (nešto je brisano) сие писание ѡт попа........: možda od istog na f. 149 v: сие писа.

f. 398 v: Богданъ пише.

Fragmenti zapisa, vježbe u pisanju i t. d. na f. 8 – да на..........; f. 119 v – аресшт аррраапми (?); f. 149 v – сие гкз таса.....(?); f. 338 v – ispisana abeceda; f. 339 – krst i početak abecede.

Crteži: na f. 8 – poprsje s protegnutom rukom; f. 182 – presječeno stablo i pila.

f. 399 v – zapis igumana Kirila Pejčinovića: podaci o glavama, gdje se citiraju sabori – Наиротребни работи ако сакашъ да наидешъ да гледашъ. Преписахъ сіе азъ непотребни рабъ во іеромонасѣхъ Кvрілъ и недостоиніи игуменъ Марковагѡ манастира светому Димитрію Тетоецъ писахъ сіе во лето .а҃ѿ҃з҃. декемвріа .к҃з҃. день (= 27. XII. 1807.) при митрополита кvрь Анѳіма во игемоство Али-бегово време; и во то време воиски имаше по свеки вилаеть међи у себе и на Серби наивише.

Кvріл іеромонах ігоумен. (Isp. *Stojanović, Zapisi*, 3847 skraćeno i netočno.)

f) *Kasniji zapisi olovkom*

f. 399: Танаско Станко Стано Лозо Домянъ. Modernim brzopisom: фос А Б В Г Д.

g) *Zapisi s kraja XIX. vijeka*

Unutarnja strana prednjih korica – bilješka N. Milaša od 22. VIII. 1885. god. o broju listova u rukopisu.

f. 283, rukom ep. Nikanora Ružičića: Садржину преписа епископъ Никаноръ 1892. год.

25

III a 38 (Kukuljević br. 709)

ZAKONIK JOVANA ZLOKRUHOVIĆA – SKRAĆENI NOMOKANON ZONARINE REDAKCIJE, SRPSKA REDAKCIJA 1602. GOD.

Lit.: Jagić, Sitna kanonička građa, Starine VI, 1884, 116; *Ružičić* I, br. 2, str. 131–132, pod naslovom »Krmčija Jovana Galckusiva«; *Conev*, br. 111, str. 42, pod naslovom »Golpchuski Ivan, 1602, Zakonik«, s pogrešnim citatima i netočnim navodom literature. *Repr.* br. 101–102.

Papir 15,5×21,5; 219 listova, sa 3 prazna lista sprijeda i sa 18 praznih otraga. Rukopis je čitav; samo je kod f. 191 odsječena donja polovica.

Vodeni znak: sidro u krugu s trolistom, dva tipa – a) sličan znak kod Lihačeva br. 665 iz 1628. godine, b) sličan znak – Briquet br. 568 iz 1591.–1593. godine, ali s drugom kontramarkom.

Pismo: poluustav po 19 redaka. Srpska recenzija s jednim poluglasom (rijetko dolazi nadvučeno ъ), s akcentima, s grčkim oblicima zá početno Ꙗ, Ѳ; И s kosom prečkicom i dr. tipični oblici s kraja XVI. vijeka. ȣ miješa sa ѹ. Široko є u smislu *je* (obično u početku riječi, ali i u sredini) pišemo ѥ. Naslovi i početna slova – crveni.

Ornamentika: f. 1 – vinjeta »balkanskog tipa« s pletenim krugovima i stilizovanim granama na uglovima, u crveno-zelenom koloritu; f. 195 – vinjeta crveno-žuto-bijela; f. 219 – završna vinjeta crtana nekolorirana; f. 1 – inicijal A mali crveni tankog crteža s kitnjastim zavijucima.

Uvez: daske sa žlijebom na rubovima, prekrite kožom. Ornament: koncentrični pravokutni okviri sa stiliziranim granama u polju i s trolisnatim palmetama u središnjem četverokutu. Koža na hrptu je otkinuta i kod restauracije zamijenjena novom.

Sadržaj: Skraćeni nomokanon Zonarine redakcije.

f. 1: *Съ Богомъ починаем правило светыих апостол и светыих прѣподобныхь и богоносныих ѡтьць наших седмаго събора ѡ епископѣх, і ѡ ереѡх, и мнихѡх и ѡ людех мир'скыих заповѣды в'сакые.* Азь Петрь и Павль, апостолы Христовы заповѣдоуємь рабѡм Христовемь о дѣланы чловѣческыих, єже дѣлати з҃ дьны... – o praznicima (Isp. tekstove: *Яцимирский*, К истории апокрифов и легенд в южно-славянской письменности, XI, Известия отд. рус. яз. и слов. т. XV, 1911, 41–44).

f. 4: *Ѡ иерѣѡх* – o moralnim osobinama svećenika; f. 5 – О приношени црьковнемь; Слово тожде о светѣм причещени, ѡ постѣ и о покаании заповѣды; f. 6 – ѡ тати црьковнем; ѡ здани црьков'нем заповѣд.

f. 8: *Ѡ кнезѣх и инѣх иже под ѡб'ласти их повеленіе заповѣды божіе. Ѡ ар'хіереѡх.*

f. 17: *Ѡ иереѡх заповѣды;* f. 20 – О исповѣдани; f. 26 – Светаго вселен'скаго .з҃. събора – odluke o sveštenicima; f. 41 v – О приходѣщих на попов'ство – nastavak o sveštenicima.

f. 44: *О мнисѣхь заповѣдь светых и прѣподоб'ных ѡтьць;* f. 47 – ѡ инокох и ѡ смереномоудріи повелѣніа .т҃н҃і҃. светыхь ѡтьць, и

ѡ приключающіих се вь инокох раз'личных прѣгрешеніи...

f. 59 v: *Пооученіе Великаго Василіа кь мнихѡм.*

f. 64: *Светаго ѡтьца нашего Василіа о заповѣдѣхь.*

f. 66 v: *Светаго ѡтьца нашего Ѳеѡдѡра ігоумена Стоудит'скаа ѡ стар'цѣхь епитиміах закона чрьнорич'скаго.*

f. 75 v: *Светаго ѡтьца нашего Патѣдаріа игоумена ѡ оуставоу монастира ıего, и ѡ светых кніг оучещеи кь вьсемоу спасенію: вьсакь иже ѡтрек'се мира и пришьдь вь чрьн'чьскы сань спасеніа ради, то аще не сьхранит сых, ıаже соуть писана, не можеть спасти се:* ıегда оудареть вь было, да сьбѣроут *се вь прапрьть црьковьноую:*

f. 81 v: *Оуставь светых ıепитіміамь ѡ сьгрѣшеніи:* Аще кто лѣнит се вьстати на славословиıе...; f. 86 v – Ѡ исповѣданіи саблазны и мислы.

f. 90 v: *Іепитиміах же глаголıемоıе завѣдь ѡ калоугıерицах.*

f. 92: *Сумеѡна новаго благослова (!).* Рече Сумеѡн Новіи Богословь: инако инокоу иже быти нѣсть мощ'но...

f. 92 v: *О козмикох о родителıех и ѡ чедех правило*: Родителіıе же чедѡм своимь равно да раздѣлıають именіа своıа...; f. 93 v: – О доуховних ѡтьцѣх; f. 94 – и братіах; f. 94 v – О прелюбодѣанію; f. 95 v – О крьвомешенію; f. 96 v – Ѡ оубыстве волном; f. 97 v – О неволном; f. 100 – О моужелоштвоу i t. d.; f. 100 v – О трибрачном; f. 101 – Гробы мрьтвьцемь раскопаваеи...; аще неціи враждоу имоуть междоу собою...

f. 101 v: Ѡ *паметотвореніи мрьтвых;* o ubistvu u ratu; o samovoljnom asketizmu; o bludu s tuđom robinjom; o grijesima roditelja i grijesima djece; o braku hrišćanina s ženom druge vjere; o vtorobračnima; opet o bludnim grijesima; o крамолѣ – o svađi; o kletvoprestupnicima, kradljivcima i dr.; f. 112 v – О пиан'ствѣ слово; o jedenju prije pričesti; o pričesti usprkos zabrani.

f. 113: *Пакы се заповѣды ины, и закон'них кніг и сьродствы:* f. 114 – О вьзбранѣных; f. 115 – Степень прьвіи; f. 117 – А се ѡ брач'ных рождькох; f. 118 – О степенехь i dr. odredbe o bračnim vezama.

f. 121 v: *Ѡт правиль светаго сьбора иже вь Аг'гирѣ сьшьдших'се светых ѡтьць.*

f. 124: *Ѡ доухов'номь ѡтьци;* f. 125 – Ѡ крадѣщих; f. 125 v – О нудещих на ѡсквьрненıе нечію жену.

f. 126: *Стѣпени сьродствомь, и ѡ брацѣ закон'номь; иже без закона посагающіи, и ѡ различіи сърдства.*

f. 129: *О мрьцинах ıеже не ıасти;* o oskvrnjenom vinu ili pšenici; o općenju s Jevrejima, Jermenima, Pavlikijanima ili drugim jereticima; i dr.

f. 133 v: *Правило вѣроующіих вь гады и sвѣреи и часовы, имоущих и дьніи овы добры ѡвы злы.*

f. 134: *О женах стѣпень прьваа;* f. 144 – О неразоум'не вьздрьжани; o vradžbinama i o krađi osvećenih predmeta.

f. 146 v: *Іѡанна мниха чеда Великаго Василіа, иже наречень бысть чедо послоушанію, ѡ исповѣданіи таиніих грѣховь пооученіе;* f. 155 v – Молитва дроуга, сіе рци над главою исповѣдающаго ти се последе ıегда исповѣсть ти се.

f. 157 v: *О постѣх великых и малих;* f. 159 v – Ѡ седмицах правило; f. 160 v – О сир'неи недели правило; f. 163 – Ѡ светѣи .м҃.ци и дроугых постох; f. 165 – Ѡ ıадѣніи вь вѣликы пост.

f. 166: *О злои вѣре фроуш'ско(и) и латинскои.* Повѣда намь и злоу и лоукав'ноую вѣроу, иже без'квасное дрьжеще...

f. 167: *Исповѣданіе и вѣра наша: ѡ светѣи и животворещеи и ıединосущ'неи Троици.* Мы же послѣд'ствоующе прѣданію светых ѡтьць и оученію их...

f. 167 v: *Ѡт правиль сьбора Ан'тіѡхіиского.* Всакь иже сь ıеврѣѡмь таины творещаго... Među ostalim: в'сакого ıадоущаго сь ıеретигомь или піющаго, или любы ıединıеніе или дроуж'бы дѣющаго, сіи речь сь Ар'менинѡм, или сь Іаковитом, или сь моусоул'маномь, или сь Пав'ликіаномь, или иже соуть прочіи таковы иже соуть Патерины и Богомили, таковаго анаѳема.

f. 168 v: *Запрѣщеніе светыих правиль.* Нерадѣющиих и прѣѡбидѣщихь правила светыих и богоносніих ѡтьць наших...; f. 169 v – А се вѣра ар'мѣн'ска...; f. 171 – А се оуказаніе о постѣ.

f. 171 v: *О чистоте Слово светаго ІЕфрема.* Ѡ чистото нелюбѣщіа многіıе пище...; f. 172 – Словѡ ѡ смесе тогожде ІЕфрема.

f. 172 v: *Оуставь светых ѡтьць. Сьстав'лıень замош'ныхь ѡтьць ѡ Боѕѣ ѡ ıасти и ѡ пити.*

f. 175–191: *Сказаніе главиз'намъ светые кнігы сіе, глаголıеміıе закон'ныкь* – pregled navedenog sadržaja, podijeljenog na 274 glave.

f. 191 v–195: *Словеса избран'на ѡт закон'ника светыих ѡтьць на потребоу поповѡм и в'сем людем по закон'никоу црьковнаго оустава.* И прьво да су сьзыдане светые трапезе... (Tekst je izdan od Jagića u »Starinama« VI po sličnom rukopisu br. III a 43 s varijantama iz ovog rukopisa.) f. 159 v – prazan.

f. 196: *Иже вь светых ѡтьца нашего Іѡанн'а постноинока правила истинна и не погрѣшена пріемлющих исповѣданіа:* Іако подобаıеть исповѣдающомоу таина сьгрѣшеніа, не ıако чловѣкоу, нь ıако Богоу исповѣдати се...; f. 196 v – Сіе заповѣды Василіа Великаго.

f. 200: *Правила светаго и великаго Василіа, ихже светы ѡтьци ськратише, и постомь и поклони скоро врѣме ськратише.* (Tekst je izdan u »Starinama« VI, 134–151 po drugom rukopisu s varijantama iz ovog.)

f. 210 v: *Правила Никифора патріар'ха Костантина града и іже сь ным светыих ѡтьць.* Подобаеть инокоу ѡтврьг'шомоу образь аггельскы и пріıети пакы вьсхотѣв'шоу...

f. 212: *Иліа митрополита Крит'скаго* выпроси и ответи.

f. 217: *Вь неделю на трапезы глаголи сице:* Вь славоу иже вь славе вьскр'сшомоу Христоу истин'номоу Богоу нашемоу... – do f. 218 v.

Zapisi

f. 1: (iznad zastavice): І(соу)с Х(ристо)с Ни-ка С(вѣт) Х(ристов) П(росвѣщает) В(сѣх).

f. 195: (ispod vinjete) Писа лѣта .ѕ҃р҃і҃. (= 7110, t. j. 1602.) хзлпцзлцв (tajnopis: у Мокр Гори – razriješio je Ružičić).

f. 218 v–219: Вьсевид'цоу и прѣблагомоу Богоу слава и величіе, дающомоу сьврьшити в'сако дѣло благо ıеже о нıемь начинаıемо, томоу слава и дрьжава вь бесконач'ніıе вѣкы, аминь.

Повелѣніıем прѣзвутѣра Іωан'на попа понуждень бых азь грѣш'ных (!) Христоу раб Іωан'нь Голпцх8сивп (tajnopis: Злокрухωвић – razriješio A. Solovjev) на сіıе дѣло, и наче мѣсеца іюніа .к҃а҃. дьнь, а сьврьших мѣсеца іюліа .к҃. дьнь на пророка Илıе, прѣв'себлажен'номоу и прѣωсвещен'номоу архіıепископоу и патріар'хоу Пѣтскомоу кvр Іωан'ноу: – и прѣв'сесветѣишомоу мітрωполитоу Зворничкомоу кvр Θеωдωсію.

Сьврьши се сіа света и божьст'вна кніга глаголеми Закон'ник, вь ніеи же правила светыих апостоль и светыих и богоносніи ωтьць наши, вь лето .ѕ҃р҃і҃. Тогда бысть кроуг слнцоу .к҃., кроуг лоуни .д҃., індіктіωн .а҃., Θемелıωн .ѕ҃і҃., злато число .ѕ҃., ıепахта .д҃., кроуг небесны .і҃.: Тогда же темъ кроуговомь сьдрьжещимь вь то лѣто: (Indikt se ne slaže s godinom – trebalo bi XV. indikt; krugovi se slažu s godinom.)

Попе Іωан'не прости и благослови аще боудемь що погрѣшил, реч или слово гроубω боудемь поставил, или ино що погрешено ωбрѣщеши, понıеже немощ'но бысть оума моего сьдрьжати заради великиıе рати и поперенія ωд Из'маилитен, Богоу попоущ'шоу их заради нашего великаго сьгрѣшеніа. Ωле чюдо тогда великиıем ратωм и попереніıем и раздроу⟨ше⟩ніıем светыим и божьств'ныим црькавам и раз'гибаніıем светыим кніга ωт иноверны ıезык: – вфкцлпонів, өзэцне' ωпв чн. і (tajnopis: и ωт проклети агарен'ски чеді – razriješio Ružičić; isp. *Stojanović*, Zapisi, 916).

Posljednji prazan list: Клкн ӑөцпл' енденцв (tajnopis: Попе Марко не замери).

Prednje korice: а бврт да се (?)

Crni manastirski pečat s nečitljivom legendom: ...топо...

Prvi prazan list i stražnje korice: pojedina slova bez reda.

f. 219: Овај законик прегледао и садржину и записе преписао Епископ Никанор Ружичић 1892. год.

Drugi prazan list sprijeda: Законик писан од Јована Злокруховића (в. л. 218 v) у Мокрој Гори (в. л. 195) недалеко Зворника 20. јула 1602. д-р А. С. 4.–7. 1933. (zapis A. Solovjeva).

26

III a 6 (Kukuljević 406)

»NAREDBE ZA SVETJENIKE« – KONSTITUCIJE OMIŠKOG SABORA ZA POLJIČKO I RADOBILJSKO SVEĆENSTVO OD 1620. GOD., BOSANČICA XVII. VIJEKA

Lit.: Arkiv za pov., br. 47, str. 170; *Conev*, br. 124, str. 44, s netočnim podacima. Izd. *V. Mošin*, Poljičke konstitucije iz 1620. i 1688. god. (Radovi Staroslavenskog instituta, I) Zagreb 1952. *Repr.* br. 145.

Papir 10×15; 30 listova bez početka. Od prvog lista sačuvan je mali oderak. Ispred rukopisa ulijepljen je novi naslovni list s navedenim naslovom latinicom.

Pismo: poljička bosančica XVII. vijeka, po 18 redaka. Pravopis prelaznog tipa sa ю koje se stalno miješa sa ҍ8 (свою – своѣ8, емаю – ѣемаѣ8), щ (годище, причеще, дащица, крщански, посвищенѣе, щета, нища – ништар, ali i поштенѣе – пошћенѣе, редовништво – редовничтво), ѿ u jednom potezu, koje se stalno upotrebljava u značenju *od*, ѣ samo u značenju *j*. Pored stalnog miješanja ю i ѣ8, treba istaknuti redovno miješanje ѣ *(j)* sa и (човаѣ – човаи, матрмони – матрмониѣ – матрмонии, овои – овоѣ), često izostavljanje palatalizacije kod vokala (ема – ѣема, стое – стоѣе, ѣих – их, настоати – настоѣати), nestalnost kod upotrebe ʌ na kraju riječi (умака – умакал, мисал – миса); neprestano miješanje oblika своитнак i своитник (župnik). Ispred svakog člana i na kraju odlomka mjesto točke obično stoji dvotočje. Treba pribilježiti velike križeve na margini na nekoliko mjesta u smislu starog *ЗРИ:* kod članaka o zabrani crkvenih obreda radi čarolija, zabrani crkvene posvete zabranjenom običaju pobratimstva izmedu muškarca i žene, o načinu ispovijedanja žene, o pažnji prema prigovorima u pitanju smetnja za brak i o borbi sa običajem otmice. 8 pišemo *y*.

Ornamentike nema. Rukopis nije uvezan.

Sadržaj: Odluke omiškog sabora iz 1620. god. za vrijeme splitskog nadbiskupa Sforze Ponzonija za poljičke svećenike. One očevidno predstavljaju izvod iz zaključaka splitskog sinoda od 1620. god. »decreta popularia pro clero illyrico«, koja su bila kasnije potvrđena na splitskom sinodu 1688. god. za nadbiskupa Stjepana Kozme (vidi idući broj).

f. 1–4: Odredbe o sakramentu krštenja.

f. 4: Od sakramenta krizme.

f. 7: Od posvetilišta mise kapitul.

f. 11: Od sakramenta pokore.

f. 13: Od napokonega pomazanja.

f. 14 v: Od reda.
f. 15 v: Od matrimonija.
f. 19 v: Od oficija svoitnika (o dužnostima župnika: o izboru župnika, o dužnosti čitanja svetog pisma, preporuka priručne literature, među kojom se ističu djela Budinića i Komulovića, o nedopuštenju svetovnjacima da nešto rade u crkvi, o prosjacima, o čuvanju od lakomosti, o smirivanju naroda kod svađa i ustanaka; propisi o odijelu i zabrana nositi klobuke »po način dalmatinski ali harvacki«, zabrana nositi oružje osim puta izvan grada, zabrana kockanja, zdravica, kazne za pijanstvo, zabrana igranja, pobratimstva s nevjernima, općenja sa »ženama od šušpeta«, zabrana težačkih radova; propis o redovnim sastancima svećenstva svakog trećeg mjeseca).

f. 29: Odluka, da svaki svećenik u roku od dva mjeseca mora imati prijepis ovih »naredaba, odluka i zapovidi«.

f. 29: Финише ла регола ноштра у четвртак на 2 луа 1620.

Оздгор речене наредбе бише публикане у цркви светога Миховила у Омишу на скупу прокаратури ωд жуп Полиц и Радобиле, по заповиди присвитлога и припоштованога г(осподи)на арцибискупа, чтећи високим гласом попо Никула Башић капелан ωд Сринина прид поштованим дом Доминигом Мидолеви проманциром и дом Ђорђем Драгошићем, каноници сплицкими, и прид осталими редовници и лудми омишкими.

Dolje bosančicom, precrtano: грандеволе портаре.

f. 30: Drugom rukom ovjerovljenje:

Дом Бариша Башић викарђи полицки и раблиски (sic).

Ispod toga opet drugom rukom, kasnije ovjerovljenje iz 1640. god.:

ҁ҂ χ м марча на ıє. ђа до(н) Никола Башић викарђи полички и радобилски подпишуђем ове наредбе, да су п(оштованога) г(осподи)на дон Павла Перановића.

Sa strane trag od žutog pečata.

Dolje latinicom nejasan kasniji potpis: »Martino Bonpolio (?) vicario generale«.

f. 30 v je prazan.

27

I a 13 (Kukuljević 553)

KONSTITUCIJE SPLITSKOG NADBISKUPA KOZME ZA POLJIČKO SVEĆENSTVO 1688. GOD.

Lit.: U starom katalogu pod naslovom »Knjižica bogoslovna«; *Conev,* br. 99, str. 39, pod naslovom »Книжка съ поучно съдържание«; izd. *V. Mošin,* Poljičke konstitucije iz 1620. i 1688. god. (Radovi Staroslav. instituta I) 1952; latinski tekst čitavih konstitucija objavljen je u knjižici »Constitutiones Synodi Dioecesanae Spalatensis, edita ab Illustrissimo ac Reverendissimo D. N. Stephano Cosmo Archiepiscopo Spalatensis ... Martii 1688. Patavii 1690.« (drugo izdanje *Mangera* Spalati 1873.); drugi prijevod istih odluka latinicom izdao je *Bijanković* u hrvatskom prijevodu čitavih konstitucija: »Naredbe od Zbora Daržave Splitske dane na svitlo od Prisvitt-*a* i Prip-*a* Gña Gña Stipana Cosmi Arkibiskupa Splitskoga inako Solinskoga, Poglavice Dalmatie i vse Harvatske Zemlje. V' njegovemu parvomu Skuppu učinjenu u Splitu u Crikvi Metropolitanskoj u dneve 9. 10. 11. Miseca Marca 1688. Koje su bile prinesene u Slovinski Jazik od Mikule Biankovića Vicaria Splitskoga i Apostolskoga, Obranoga Biskupa od Makarske. In Venetia. M.DC.XCIX. Apresso Andrea Poletti, all' Italia. Con licenza de' Superiori.« *Repr.* br. 152.

Papir 10×14; 15 listova sa omotnim listom prilijepljenim na novi plavi omot. Kod prva četiri lista otkinut je gornji kraj sa dva retka teksta, kod f. 5–7 nedostaje gornji ugao.

Pismo: bosančica po 14 redaka, s novijim pravopisom bez ю, ω, щ; ima ђ, ћ. Ornamentike nema. Rukopis nije uvezan. ѕ pišemo у.

Sadržaj

f. 1–13 v: prijepis naredaba za poljičko svećenstvo, koje su ušle kao glava XXIV. u konstitucije nadbiskupa splitskog Stjepana Kozme iz 1688. godine, prihvaćene na splitskom sinodu. Ove odluke izdaju se kao potvrda ranijih odluka nadbiskupa Sforze Ponzonija iz 1620. god.

Inc. (nakon otkinuta dva gornja retka): »pokle općeno govorismo od redovnika i kurati, ovde pisaćemo od klera harvaskoga, koga naučit želimo. Budući da meju tridese i šest kurati izvanski pod ovom daržavom osam samo se nahode latinske, a ine harvaske...«

Pošto se Poljičani »oslobodiše od teškoga jarama turskoga«, pripisuju se pravila za život svećenika, »da se uzvisi pošćenje i kripost crikve«: 1. za odjeću – zabrana svjetovnih klobuka i papuča; 2. zabrana nošenja oružja osim na putu; 3. zabrana »brašnovanja« sa svjetovnjacima, opijanja i »tancanja«; 4. zabrana trgovine, napose kupovanja turskog roblja; 5. zabrana općenja sa ženama »zlog glasa«, naročito s kućama picokara; 6. odluka o učenju đaka da dobro savladaju »harvasku misu«; 7. o obuci đaka; 8. o izboru šestorice redovnika za nastavnike i četvorice za nadzor nad životom đaka; 9. zabrana svećenicima da surađuju u svjetovnim poslovima, napose na dužnostima kneza i vojvode; u slučaju rata da prate vojsku samo radi vršenja svećeničkih dužnosti; 10. o redovnom bogosluženju; 11. o podučavanju djece; 12. o ispitima za kurate; 13. o redovnom propovijedanju i o vođenju matičnih knjiga; 14. zabrana bacanja prokletstva na puk i na bratovštine; 15. naredba o držanju kod sebe sv. ulja i ornata; 16. o redovnim sastancima svećenstva svaka dva mjeseca; 17. o redovnim vizitacijama svaka dva mjeseca; 18. o čuvanju sv. sakramenta; 19. naredba, da u toku od tri mjeseca svaki redovnik mora imati kod sebe prijepis

ovih pravila i ispunjavati ih pod prijetnjom kazne.

f. 13 v: zapis od 4. maja 1688. god. – .ЧҲИИ. маћа на д. Дом (М)атиѣ Домнановиѣ писа ово згор писмо.

f. 14: (drugom rukom) – Наредба м(ного) п(оштованог) г(осподи)на г(осподин)а архибискупа. Стипан Кусми архибискуп Сплицки инада Солински и все Хрвацке земле.

До(м) Матиѣ Кружичевиѣ писа право и вирно како ѣе згор.

f. 15: Ѣезус и Мариѣа амен. Покланам се Теби Исукарсте моѣ прислатки мештре, коѣи ме си научиѣа штит и писат.

Stražnje korice: početak nedovršenog zapisa: У име Бога... Н.

28

III a 16 (Kukuljević 544)

BILJEŽNICA ZA KAZUISTIKU IZ BRAČNOG PRAVA, BOSANČICA, KRAJ XVIII.–POČ. XIX. VIJEKA

Lit.: Arkiv za pov. V, str. 170, br. 43 – »Razgovori carkovni od raznih stvarih duhovnih od 19. vieka«; *Conev,* br. 123, str. 44, pod naslovom »Interrogationes et responsa de rebus ecclesiasticis«. *Repr.* br. 168.

Papir 13,6×18,5; 13 folijiranih listova s jednim praznim sprijeda i 34 prazna otraga.

Pismo: lijepa i dotjerana bosančica novog pravopisa. 8 pišemo y. Ornamentike nema. Rukopis je sastavljen od dvije sveščice, sašivene u omotu od sivog kartona sa dva komadića kože na hrptu.

Prema vrsti uveza mislim, da je rukopis iz XVIII. vijeka, a prema unutarnjim podacima pretpostavljam, da je iz Poljica.

Sadržaj: pitanja i odgovori u povodu različnih konkretnih »događaja« iz bračnog prava. f. I: Inc. Догоћаѣ парви. Мартин карстио ѣе, али даржао дите турско на каршћенѣу, кога дитета родитеѣли посли приоде на свету виру...

1. f. 1–1 v: duhovno srodstvo kao zapreka za brak u naročitom slučaju; Martin je držao na krštenju tursko dijete i poslije smrti djetetova oca hoće da oženi pokrštenu majku svog kumčeta.

2. f. 1 v–7: zapreka za brak po prijateljstvu u četvrtom koljenu.

3. f. 7–8: molba o razrešenju od zavjeta za posvećenje u red franjevaca zbog želje, da se »nastavi koljeno« po smrti jedinog brata.

4. f.8 v–9 v: pitanje zakonitosti i obaveznosti zaruka učinjenih pod presijom; ljekar je zastrašivanjem bolesnog bogatog seljaka uspio, da se on zaruči s njegovom kćeri, koja nije uživala dobar glas zbog svoje prošlosti.

5. f. 9 v–11 v: molba za razbijanje braka zbog prevare; Petar se oženio bogatom Zadrankom, pridobivši je lažnim podacima o svojoj plemenitosti i bogatstvu.

6. f. 11 v–13: molba za razvod braka zbog toga, što Petar i Manda, koji su se uzeli iz ljubavi, »nisu mogli svaršiti dilo ženidbe«.

7. f. 13: pitanje zakonitosti braka Frane i Kate, koje je vjenčao kapelan pred svjedocima Turčinom i poluvjercem.

Na 1. listu rukom Kukuljevićevom: »B. 544«.

29

II b 120 (Kukuljević br. 510)

»VJEROISPOVIEDANJE UNIJATAH ILI SJEDINJENIH ISTOČNOGA ZAKONA, NA KOJE SE SVEĆENICI, NAVLASTITO VLADIKE ZAKLETI MORADOŠE«, DRUGA POLOVICA XVII. VIJEKA

Lit.: Conev, br. 126, str. 44 (s netočnim podatkom o pismu); *Repr.* br. 116.

Papir 15,5×21; 6 listova (sa 2 nova, dodana, s latiničkom transkripcijom teksta). Na prednjoj strani 1. lista je navedeni naslov latinicom, rukom Kukuljevićevom; f. 1 v je prazan. Tekst ide od f. 2 do 6; f. 6 v je prazan.

Pismo po 23–24 retka – kurziva druge polovice XVII. vijeka, vrlo slična ili istovjetna s rukopisom »Poslanice« Pavla Zorčića jerođakona i kasnijeg vladike iz 1663. god.

Vodeni znak: biskupski štap s inicijalima H i S sa strana.

Rukopis je bio u tankom smeđem omotu. Godine 1950. uvezan u platno.

f. 2: Азъ, имрек, тврьдомъ и непоколебимом вѣромъ вѣроуіемъ и тврьдимъ, въса и в'сака коіа соу оучинiена и коіа се здер'же оу чланкихъ вѣре, коими света римска цр'ква живе. Вѣроуіемъ в іединога Бога... (simbol vjere, prihvaćanje »florentinskog« ispovijedanja o sv. Duhu, o kvasnom hljebu, o vjerovanju u purgatorij, o vrhovnoj vlasti pape, o prihvaćanju svih zaključaka Florentinskog i Tridentskog sabora, o sakramentima, napose o sv. pričesti, o poštovanju svetaca, o štovanju ikona, osuda svega, što je osudila katolička crkva).

Svršava na f. 6: Азъ имрек, ωбеħıем се заговарам се и присежемъ тако ме Богъ помози и ωво светоıе еу(аг)гелıе.

f. 6 v – prazan.

III a 41 (Mihanović 38)

СЬБОРЬ ПРАВОВѢРИꙖ (SINODIK PRAVOSLAVLJA), RAŠKA REDAKCIJA, POSLJEDNJA ČETVRT XIV. VIJEKA

Lit.: Miklosich, Lexicon, XIII; *Н. Ружичић,* Обред исповедања вере и проклињања јеретика, Споменик Срп. ак. XXXI, 1898, 1–5, gdje je izdan cijeli tekst sinodika s datumom »XIV. vijeka«; *Ружичић,* Споменик XXXVIII, III, бр. 30, стр. 139, gdje je isti rukopis datiran XIII. vijekom; *Conev,* br. 113, str.. 42–43, s datumom »XV. ? v.«; treba isporediti: *Љ. Стојановић,* Требник манастира св. Тројице код Плеваља, Споменик LVI, 1922, 22–30 (izdan Trojičanski tekst); Дечански споменици, скупио и издао архимандрит дечански *Серафим Ристић,* Београд 1864, 24–26 (izdani odlomci Dečanskog teksta); isp. *М. Попруженко,* Синодик царя Борила, Български Старини VIII, 1928 (izdanje i analiza bugarskog sinodika). O sinodicima vidi također: *Ф. Успенский,* Очерки по истории византийской образованности, СПБ 1891 i isto u Журнал Мин. нар. просв. Часть 274, 277 i 279, 1891–1892; *Ф. Успенский,* Синодик в неделю православия, Записки Новороссийскаго университета, т. 59, Одесса 1893; *Е. Петухов,* Очерки по литературной истории русскаго синодика, СПБ 1895. O podacima sinodika za pitanje bosanskih bogumila vidi: *Sava Kosanović,* Srpske starine u Bosni, Glasnik Srp. uč. dr. XXIX, 1871, 172–177; *isti,* Nesuglasice o bosanskim bogumilima, Bosanska vila VI, 1891, 11 i napomena u Bosanskoj vili VII, 1893, 287; *Il.Ruvarac,* God. Čupića II, 1878, 251; *Atom,* Kakva je bila srednjevjekovna crkva bosanska? Bosanska vila VII, 1892, 235–236, 247–248, god. IX, 1894, br. 23 i 24; *J. Mitranović.* O prokletstvu na Babune, Bosanska vila IX, 1894, 166–168; *Vid Vuletić-Vukasović,* Bilješke o kulturi Južnijeh Slavena osobito Srbalja, Dubrovnik 1897, 139–143; *V. Glušac,* Srednjevekovna »crkva bosanska« bila je pravoslavna, Prilozi za književnost IV, 1924; *isti,* Istina o bogomilima, B. 1941–1945, 260–264; *J. Šidak,* Problem bosanske crkve u našoj historiografiji od Petranovića do Glušca, Rad J. A. 259, 162–165; *isti,* Oko pitanja »crkve bosanske« i bogomilstva, Hist. zbornik III, 1950, 335; *A. Solovjev,* Vjersko učenje bosanske crkve, Zagreb 1948, 28–34; *isti,* Svedočanstva pravoslavnih izvora o bogomilstvu na Balkanu, Godišnjak Ist. društva Bosne i Hercegovine V, 1953, 44–68; *D. Kniewald,* Vjerodostojnost latinskih izvora o bosanskim krstjanima, Rad J. A. 270, 1949, 142–143 i 216–217; *Šidak,* Današnje stanje pitanja »crkve bosanske«, Hist. sborn. VII, 1954, 132–135. *Repr.* br. 44–45.

Papir 14×21,5; 47 listova, bez kraja; nedostaju i sprijeda 2 prazna uvodna lista.

Pismo: po 14 redaka na strani – ustav druge pol. XIV. vijeka. Srpska redakcija s jednim poluglasom, bez akcenata. Rijetko dolazi široko є mjesto ѥ; rijetko і i to samo ispred vokala; nema ѱ, rijetko dolazi ѩ (većinom кс), a karakteristično je, da se pored njega meće i с — ꙗлѥѩсєн'дроу; д s uskom petljom od paralelnih ravnih crtica, ч jednostrano s oštrim uglom, м s karakterističnim širokim, ovalnim lukom; в i ж s reduciranim vrhom, н s ravnom prečkicom i н s kosom prečkicom u gornjem dijelu slova; karakteristično široko о u početku riječi, pored ѡ regeneriranog oblika s visokom spojnicom, i pored dvostrukog »očnog« ⊙⊙ u riječi очи; ѣ s visokim stablom. Naslovi i inicijali u početku stavaka – crveni.

Vodeni znakovi: 1. ukršteni ključevi sl. Briquetu br. 3832 iz 1381. god. i Lih. br. 3674 iz 1378. god.; 2. ptica tipa Briquet br. 12081 iz 1398. god., Lih. br. 2359 iz 1388.–1389. god.; 3. ukršteni mačevi sl. Briquetu br. 5166 iz 1381. god., Lih. br. 222 iz 1380. god.

Od *ornamentike* sačuvana je u početku (f. 1) pravokutna »zastavica« sa širokim krstom gore i s grančicama po uglovima, sve – sitni crveno-žuti pleter.

f. 23 v: nasuprot riječi »троудившим се вь домоу Спасове« – kasniji crtež: »cvijet« i vinjeta.

Inicijali su crveni, jednostavnog oblika, dugački i uski s kuglicama na stablu; češći su manji, obični u početku stavaka.

Uveza nema. Na hrptu je ostao komadić platna, koji drži zajedno sveščice. Kako je papir trošan, a nema mogućnosti za njegovo liječenje, rukopis zasada nije restauriran, već je stavljen u zasebnu mapu.

Sadržaj

I. f. 1–38 v: *Сьборь правовѣриꙗ дльжноѥ кь Богоу мольб'ноѥ благодарениѥ вь нь же дьнь вьсприѥхомь божию црьковь, сподвизаниѥмь благочьстиꙗ повелѣнии и сь и(с)провржениѥмь злобнаго злочьстиꙗ. Благослови владико.*

Пророч'скыимь послѣдоующе речениѥмь, апостольскымь же оучениѥмь повиноующе се, и ѥу(аг)гельскыимь писаниѥмь прилагающе се, обновлѥниꙗ дьнь праз'дноуѥмь . . .

Sinodik pravovjerija ili *pravoslavlja* – τὸ συνοδικὸν κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων – bio je prvobitno sastavljen na osnovi akata Carigradskog crkvenog koncila 843. god., koji je osudio ikonoborstvo i ustanovio »praznik pravoslavlja« ili »obnovljenija« za prvu nedjelju velikog posta. Tog dana čita se u crkvi sinodik ili »s'bor« ili »čin pravoslavlja«, u kojem se izriče anatema za heretike i »večnaja pamjat« borcima za pravoslavlje. Originalna redakcija grčkog teksta iz 843. god. nije sačuvana, već je grčki sinodik očuvan u kasnijim redakcijama s dopunama iz doba Aleksija Komnena (poč. XII. vijeka), iz doba Manojla Komnena (sredina XII. v.) i iz prve polovice XIV. vijeka (doba borbe sv. Grigorija Palame s Varlamom i Akindinom). Grčka redakcija bila je prerađivana kod Slavena: Nestorov ljetopis sačuvao je podatak o postojanju ruskog sinodika već u početku XII. vijeka, a prvobitni prijevod, koji je sigurno nastao na Balkanu, trebalo je da postane znatno ranije (Popruženko, Sinodik, IV–V). Sačuvane su dvije redakcije bugarskog sinodika: prva je izrađena 1211. god. (rkp. Palauzova), druga je postala kao prerada prve u doba patrijarha Jevtimija na kraju XIV. vijeka (rkp. Drinova). Prošireni grčki tekst prešao je u Rusiju, gdje je dobio nove dopune, stvorivši dvije glavne redakcije: »dopunjenu grčku« i originalnu rusku, t. zv. »Pomjanik« s velikim domaćim gradivom (vidi Uspenski, cit. d.).

Zagrebački rukopis sinodika, zajedno s drugim tekstom očuvanim u trebniku plevaljskog manastira sv. Trojice, i s trećim dečanskim, koji je poznat prema citatima Serafima Ristića, čini srpsku redakciju sinodika. I ovdje, kao i u bugarskoj redakciji, domaće je gradivo neposredno nadovezano na grčko gradivo iz 843. god. Kao što je pokazao Popruženko, srpska je redakcija sastavljena na podlozi grčkog teksta uz posredovanje bugarskog teksta sačuvanog u Palauzovskoj redakciji iz 1211. god. Upozoravajući na nekoliko mjesta, gdje je srpski tekst sličan Jeftimijevoj redakciji bugarskog sinodika, Popruženko

misli, da je prema tome i Jeftimijeva redakcija utjecala na onu srpsku redakciju, koja je sačuvana u zagrebačkom i plevaljskom tekstu. Ovaj posljednji zaključak svakako traži ozbiljnu reviziju, jer prema vodenim znakovima zagrebački rukopis »sbora pravoverija« potječe najvjerojatnije iz devetog decenija XIV. vijeka, t. j. iz vremena prije utjecaja Jeftimijeve škole na Srbiju (Plevaljski i Dečanski rukopisi su nestali). Srpska redakcija navodi imena mnogih historijskih ličnosti XIII. vijeka. Ovdje se pominju kao mrtvi srpski vladari od Nemanje do Simeuna Uroša (zbačen je 1276. godine), Jovan monah (kralj Radoslav) i Stefan Vladislav (umro iza 1267. godine), a kao živi »Stefan Uroš blagoverni knez i samodržac vseja srpskije zemlje« (kralj Milutin: 1282.–1321.) i arhiepiskop Jakov (1286.–1292.), a proklinju se heretici – babuni bosanski i humski, ban Stefan (ako je Stefan II: 1290.–1302., ali Solovjev pomišlja na Stjepana Kulinova nasljednika), njegovi rođaci i poglavari bosanske crkve, čija se imena navode. (O tim imenima vidi: *A. Solovjev*, Vjersko učenje bosanske crkve, 28–34, *D. Kniewald*, Vjerodostojnost latinskih izvora o bosanskim krstjanima, 142–143, napose opasku o Belizmencu-Belazinansu na str. 216–217 i *A. Solovjev*, Svedočanstva pravosl. izvora o bogomilstvu na Balkanu, 44–68).

Dok je zagrebački sinodik, prema unutarnjim podacima, pripadao prvobitno episkopiji braničevskoj, plevaljski je bio sastavljen za dabarsku episkopiju, a dečanski vjerojatno za pećku arhiepiskopiju. U ovom posljednjem Ristić ne navodi »mnogoletija«, nego samo prokletstva. U plevaljskom pored kralja Milutina i arhiepiskopa Jakova spominje se i Milutinova žena kraljica Ana s njezinom djecom, koja je bila srpska kraljica od 1284. do 1299. god., kad je bila protjerana u Bugarsku. Međutim u istom plevaljskom sinodiku pored tih podataka, koji upućuju na sastavljanje sačuvanog teksta u doba arhiepiskopa Jakova, t. j. između 1286. i 1292. god., dolaze i drugi odlomci sa »mnogoletijem« kraljevima Radoslavu i Vladislavu, arhiepiskopu Arseniju i episkopu budimaljskom Kaliniku, i s »večnom pameti« Simeonu Nemanji, njegovoj supruzi črnorizici Anastasiji, Stefanu prvom kralju i Savi prvom arhiepiskopu. Iz ovih podataka Stojanović sasvim ispravno izvodi, da je prije redakcije iz doba kralja Milutina morala postojati ranija redakcija iz 1236.–1243. god. – između smrti sv. Save (kome se navodi »večnaja pamet«) i dolaska na presto kralja Uroša (koji se još ne spominje u »mnogoletijama«). Međutim Stojanović misli, da je u plevaljskom tekstu očuvana već treća redakcija, koju je na početku XV. vijeka dao pisar sačuvanog rukopisa, koji je tamo umetnuo anatemu babunima Rastudiju, Radomiru, Dražilu, Toljku, Tvrtku i Tvrdošu, koje Stojanović drži za pisareve savremenike. Ovaj je zaključak nesiguran. Nažalost, nestali su rukopisi s plevaljskim i dečanskim tekstovima, te se ne može utvrditi njihova starost, ali Rastudije se navodi i u zagrebačkom tekstu, koji ide u XIV. vijek. Solovjev u svojoj najnovijoj raspravi »Svedočanstva pravoslavnih izvora o bogomilstvu« dokazuje, da je srpski sinodik pretrpio tri glavne redakcije. Prva je trebalo da postane prilikom stvaranja nacionalne srpske crkve 1219. god. i da je taj tekst bio promulgiran na žičkom saboru 1221. god. (I. žička redakcija); druga, također žička redakcija, bila je izrađena u doba arhiepiskopa Arsenija i kralja Vladislava (Solovjev pomiče početni datum u 1234. godinu, što ga sili da tumači »večnuju pamet« sv. Savi kao ispravak kasnijeg prepisivača, što se nama ne čini vjerojatnim); treća je redakcija (pećka) nastala u doba kralja Milutina i arhiepiskopa Jakova.

Podaci zagrebačkog sinodika o kralju Milutinu i arhiepiskopu Jakovu potakli su nekog, da na prvom listu rukopisa zabilježi latinicom »God. 1285.–1291.«. Ovaj je datum zaveo Ružičića, te je u Spomeniku XXXVIII datirao rukopis XIII. vijekom, dok je ranije u Spomeniku XXXI nagađao, da je rukopis pisan u XIV. vijeku, i to po svoj prilici u manastiru Mileševi, jer se tu pominje »dom Spasov«. Meni se čini (a to misli i Solovjev), da tu »dom Spasov« treba da znači isto što i kod Danila – pećku arhiepiskopiju, gdje bi trebalo da se čuva osnovni tekst srpskog sinodika.

Grčki zapisi iz XVI.–XVII. vijeka svjedoče, da se zagrebački rukopis, izrađen za braničevsku eparhiju, kasnije nalazio u nekom manastiru u južnim krajevima. Grigorović u svom »Putešestviju« 154 spominje, da je 1845. god. vidio kod Mihanovića u Solunu rukopis sinodika s natpisom »Sbor pravoverija, dl'žnoje k Bogu«, što se očevidno odnosi na sadašnji zagrebački rukopis. Iz toga Solovjev izvodi, da je Mihanović dobio taj rukopis iz Sv. Gore, kao što i više drugih rukopisa njegove zbirke. To ne bi moralo da bude, jer je Grigorović vidio kod Mihanovića u Solunu i Ilovičku krmčiju, koja nije uzeta iz Sv. Gore, nego vjerojatno iz Markova manastira kod Skoplja, gdje se nalazila još u početku XIX. vijeka. Nije isključeno, da je iz istog manastira potekao i zagrebački rukopis sinodika, jer, da je bio u Hilandaru, vjerojatno se ne bi pojavili grčki zapisi.

Iza »Аминь«, kojim se svršava tekst sinodika, dolazi podatak, koji ukazuje, da se taj tekst čitao za vrijeme liturgije, ispred apostola: † и потомь прок(имень) и апостоль, и бываıеть вса божьствьнаıа служба по редоу.

Ispod toga zapis: Христось зачало и коньць.

Izdanje Ružičićevo sadržajno je točno; pravopisno – nije dosljedno: sad razrešuje skraćenice, sad ih ostavlja (крьсть – кр͠т); često razrešuje netočno (ѿца – ѡтца) i nedosljedno (благодать – благодѣть); široko *o* većinom razrešuje sa ѡ, ali katkada s običnim *o;* katkada ostavlja 8, katkada ga pretvara u *oy;* obično stavlja mjesto pajerka apostrof, ali na više mjesta ga izostavlja. Od znatnijih pravopisnih griješaka treba ispraviti: f. 1, red 8: иıе (!) – treba и ıеже; f. 1v, red 7–8: вещьствовав'шеи – вещствовав'шеıе; f. 2, red 9: пл'тию – п'льтию; f. 2 v, red 32: пророчьскии – пророчьскыи; f. 3, red 3: рѣше – вѣ(ща)ше; red 10 odozdo: ар'химаньдритоу – ар'химьньдритоу; f. 3 v, red 6: самодрж'цоу – самодрьж'цоу; red 7–8: многолѣтсьтво – многалѣтсьтво; red 12: Божствныи царю – (не)-

бᶜныи царю; с'храни – сх'рани; red 29: Иıевьстатию – и ΙЕвьстатию; red 30: прѣѡсвещен'номоу – прѣосвѣщеньны(м); red 2 odozdo: в'сеѡсвещен'нымь – в'сеосвещенымь; f. 4, red 16: патриархи – патриархы; red 27: благочьстиıе – благочьстию; red 33: примати – приимати; red 10 odozdo: пророчьскаıа – пророчьскаа; red 18: ѡбратити – ѡбратите (sic); f. 4 v, red 18 odozdo: исходатаив'ш(и)ıе – и je umetnuto bez potrebe; red 12 odozdo: з'лочьстьııa – з'лочьстиıa; f. 5, red 14: прѣлагающе – прѣлагающеи; red 17: приѡб'щающеи се – приѡбьщающеи се; red 23: льсты – льсти; red 9–10 odozdo: вѣроующи ... к'ланıающи се – вѣроующıе ... кланıающıе се; f. 5 v, red 5 odozdo: светыхь – светьхь (sic).

II. f. 39–47 v – *Jerejske molitve na večernji i na jutrenji;* f. 39 – *молитви вечер'нıе* (10 molitava); f. 47 – *молитвы ȣтрьнıе на псальмохь.* Хвалим' те Боже нашь, вьздвигьшаго нiи ѡт ложь нашихь . . .

Prekida se na f. 47 riječima: Оть нощи оутрьноуıеть доухь нашь к' тебѣ Боже, зане свѣть . . .

Zapisi

f. 1: Noviji zapis: »God. 1285-1291«.

Svi su ostali zapisi grčki.

f. 6: Pored podatka o štovanju ikona – † αυρη (?)

f. 12 v: † ωσιωτάτω ἐν ιερ(ομ)ον(αχοις) παπα Διωνισιε μετανεια πι... (= ὁσιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις παπᾳ Διονύσιε μετάνεια πι...).

f. 21 v: nešto je brisano.

f. 22 v: Podatak o prihodu od 500 aspra za prodano vino; kraj lista s početnim slovima u svakom retku je odsječen:

.. (εἴ)σοδως
.... εῖη διω κρασῃ ασπρα φ̈.
.... πουλεισα σα

f. 23 v: ζασημως ωσιωτατ...

f. 29 v: † ωσιωτάτω εν ιερ(ομον)αχ(οις) παπα κυρ Δηωνεισηω ἡγ(ουμέν)ω χερεις (= χαίρῃς).

f. 38: † ωσιωτατω εν ιερωμοναχης παπα

f. 47 v: † αυρη (?)

31

III a 47

ZBORNIK VLADISLAVA GRAMATIKA, SRPSKA REDAKCIJA 1469. GOD.

Lit.: Daničić, Rukopis Vladislava Gramatika pisan godine 1469., Starine I, 1869, 44–85; *Ružičić* III, br. 2, str. 142; *Speranskij,* Zagrebskijat rukopis na Vladislava Gramatika. Sbornik za narodni umotvorenija, nauka i knižnina, Izdava Ministarstvoto na narodnoto prosveštenie, t. XVI–XVII, Sofija 1900, str. 325–338, gdje su objavljene mnogobrojne glose uz tekst Zbornika: *Conev,* br. 89, str. 37; *Lavrov,* Obozrenie 264 i Albom br. 69; Материалы по истории возникновения древнейшей славянской письменности, АНСССР, Ленинград, 1930, 39–66 i 87–93.
Repr. br. 62–63.

Papir 14×21; 770 signiranih listova i 4 prazna lista sprijeda. Nedostaje iza f. 1 – 5 listova (početak žitija sv. Grigorija Omiritskog).

Vodeni znakovi: 1. dva tipa škarica sl. Briquetu br. 3684 iz 1449. god. i br. 3698 iz 1459. god.; 2. vaga sl. Briquetu br. 2491 iz 1468. god.; 3. prsten – isti znak na aktu u Arhivu JA iz 1445. god.; 4. tri brda u krugu – slično Briquetu br. 11877 iz 1441. god.; 5. mitra – nema slične; 6. možda fragment slova P – neodređeno. Na prednja 4 prazna lista, umetnuta pri uvezivanju, truba s vrpcom iz XVII. vijeka – malo sličan tip kod Lihačeva br. 4140 iz 1684. god. i br. 4143 iz 1692. god.

Pismo: Vanredno lijepi sitni poluustav s brzopisnim elementima (naročito u naslovima) po 42–43 retka. Naslovi, mnoge glose i zapisi – crvenom tintom. Mikroskopsko pismo glosa pisano je istom rukom kao i čitav tekst. Pravopis resavski s akcentima i sa oba poluglasa. Tipično pismo sredine XV. vijeka sa širokim є (pišemo ѥ) i с, grčkim kurzivnim oblicima za α i т (pored običnih ᴀ s kosim stablom i т tronogo); česti su nadvučeni oblici kod ᴀ, к, т, ѣ; ovalno в pored običnog oblika; tropotezno ж pored novog – položene petlje s vertikalnim stablom; kurzivna ligatura мъ; okrenuto э nad retkom u skraćenicama.

Ornamentika je čuvena po ljepoti: velike kvadratne »zastavice« neobizantskog, geomerijskog stila, finog crteža, u bogatim bojama sa zlatom – f. 64, 166, 424, 534, 740; vrlo lijepi inicijali istog stila s renesansnim elementima u boji – f. 10, 25 v, 38 v, 53 v, 64, 74, 88, 100 v, 117, 127 v, 141 v, 149, 151 v, 155, 166, 170, 182, 186, 190, 197, 200, 204 v, 209, 210 v, 241, 254, 258, 262, 267, 273, 276 v, 284, 290, 301 v, 307 v, 314, 323, 325 v, 331, 336, 340 v, 343, 346 v, 356, 361 v, 369 v, 375 v, 380 v, 386 v, 391, 399 v, 424, 428 v, 432, 437, 444 v, 451, 455, 460, 467, 476, 478 v, 492, 497, 506 v, 534, 538, 540, 540 v, 547 v, 558 v, 559 v, 562 v, 570 v, 580, 649, 712, 722 v, 740, 752; manji crveni inicijali – na pr. 552 v, 553, 653 v, 700, 706, 739 i dr.; »cvjetovi« na margini – 38, 190, 707 i dr.; »ruke« – 48, 709 i dr. Vidi: *Sv. Radojčić,* Stare srp. minijature, 48 i tabl. XXXV a) i b), XL b) i tabl. F u boji.

Uvez je dobro očuvan: daske s kosim rubovima presvučene su crvenom kožom s lijepim baroknim ornamentom na koricama: sprijeda je medaljon s raspećem usred dvostrukog okvira, koji je ornamentiran grančicama i cvijećem; otraga medaljon s Bogorodicom s Djetetom na rukama i sa dvije figure sa strane; hrbat s poprečnim rebrima i ukrasom između njih; lijepi plavi rez s bogatim zlatnim cvijećem. Tip uveza i njegov ornament upućuje na XVII. vijek, što se slaže s vodenim znakom na prednjim listovima (»podstavi«) umetnutima kod uvezivanja. Kopče su otkinute.

Sadržaj

f. 1: *Тvпiкъ извѣстьнь словесем настоıещеıе кнiгы сеıе* (pregled sadržaja).

1. f. 2–63 v: *[Житie прѣподобнаго ѡтьца нашего Грiгорiа архiепскопа иже въ Омиритѣх града Фафарωоу].* Nedostaje prvih pet listova; počinje riječima: тѣм же и повиноув се ѡтвѣща. f. 63 v – prazan.

2. f. 64–73 v: *Страстъ светаго моученика Ареѳы и дроужины его. ω. бл.* Въ петое лѣто царствiа христолюбца Iоустiана, въ вторѣм ин'диктiωнѣ . . .

3. f. 74–88: *Житіе и жител'ство иже въ светихь ѡтьца нашего и исповѣдника Афанасіа Великааго, архіепискѡпа Алеѯан'дрьскааго. Бл. ѡ.* Иніи оубѡ инаа блаженыих моужь въспоминаніа къ добродѣтѣлномоу оуказаніоу и ръвеніоу да сказоують...

4. f. 83–100 v: *Житіе и жизнь иже въ светихъ ѡтьца нашего Грігоріа архиепископа Кѡнстантініа града, Богослѡва, съписано Грігоріемь оученикѡм его. Бл. ѡ.* Съзывает оубѡ нась, ѡ моужіе, Грігоріе Великыи, иже богословіа тьзоименитыи, на доуховное гощеніе словесь.

5. f. 100 v–117: *Моученіе светаго и славнаго великомоученика Ар'темiа. Бл. ѡ.* Иже великааго и славнаго моученика Артеміа повѣствовати хоте моужедоблıестіа и страданіа...

6. f. 117–127 v: *Моученіе светыхь моученикъ Іеустатіа, Ауѯентіа, Іеугеніа, Мардаріа и Ореста. Бл. ѡ.* Царствоующоу Діоклитіаноу и Маѯіміаноу, въса грьчьскаа власть безбожные идолскые испльнıена бѣ слоужбы...

7. f. 127 v–141 v: *Житие и жизнь прѣподобные матере наше Θеѡфаны царице, съписаное Николаем діакѡном светѣишіе великые цръкве светаго Лазара, іепіскѡпа бывша Дрінопол'ска. Бл. ѡ.* Нъ ниже женамь постничьства затвори се пьприще...

8. f. 141. v–149: *Іепифаніа іıерѡмонаха ѡбитѣли Калистратовы слѡво о житіи и о въспитаніи и лѣтнаго тън'костнаго показаніа прѣчистые и прѣблагословеные владичице наше Богородице и приснодѣвы Маріе. Бл. ѡ.* Ѡ въистиноу и истинної Богородици и приснодѣвѣи Маріи мнѡѕи повѣдаше...

9. f. 149–151 v: *Іпполіта священномоученика ѡ дванадесетих апостолѣхь, гдѣ къждо ихъ проповѣда, и когда и где и како скончa се.* Петрь иже и врьхѡвныи, проповѣда іеуггеліе въ Понтѣ и Галатіи...

10. f. 151 v–155: *Светаго Іепіфаніа ѡ .ѕ҃ї. тых пророкь, ѡтькоудоу бѣше и гдѣ скончаше се.* Ѡсіе синь Веиріевь бѣше ѡт Велемѡѳа, колѣна Ісахарѡва...

11. f. 155–164: *Сповѣсть ѡ запленіеніи Іıероусалим'скѡмь іеже ѡт Халдеи, и о светых трехь отроцѣх и Даніилѣ пророцѣ, въ нıем'же и о разрѣшеніи сьнѡвь их же видѣ пророкь Даніиль о царствѡх боудоущіихь и о прочіих врѣменных прѣложеніахь, си рѣчь о Христовѣ пльтьскѡм пришьствіи, и о ѡтıетіи слоужьбь законныхь съ законным въсесъврьшеннѣ оупражнıеніемь и новаго завѣта Христова еуaггелскѡм проповѣданіи, и на конци натоещаго житіа антіхрістѡвѣ іавлıеніи и сего погыбѣли, и Господнıем вторѡм пришьствіи, истинно и обıавлıеннѣише сказаніе. Бл. ѡ.* Бысть по іеже оубо прѣминоути ѡт сътвореніа мира сего трем тысоущам и пети стѡмь и тринадесетимь лѣтѡм... Na margini: Ѡт лѣтописца,Зонарѣ.

f. 164 v–165 – prazni.

12. f. 166–240 v: *Иже въ светихь ѡтьца нашего* **Василіа Великааго** *архіепіскопа Кıесаріе Каппадѡкіискые въ* **шестодьневникь** *бесѣда .ꙗ҃. въ іеже въ началѡ сътвори Богь небо и землю. Бл. ѡ.* Подобно зачелѡ о мир'скѡм съставлıени хотещомоу повѣдовати...; f. 170 – *Бесѣда .в҃.* Малыми ѡт ютра оупразнивше се глагольми, толикоу съкрьвеноу глыбиноу мысли обрѣтохѡм...; f. 176 – *Бесѣда .г҃.* Иже прьваго дьне дѣла, паче же іаже іединого...; f. 182 – *Бесѣда .д҃.* Соуть нѣціи грады въсакыми видѣнми чюдотворьць ѡть глыбокаго ютра даже до вечера самого наслаждающе лица...; f. 185 v – *Бесѣда .є҃.* И рече Богь, да проѕебнет землıа травоу сѣнноу...; f. 190 – *Бесѣда .ѕ҃. Бл. ѡ.* Подвижникѡм видителю причестноу быти подобаше и томоу нѣкоıеи силѣ...; f. 196 v – *Бесѣда .з҃.* И рече Богь, да изведоут вѡды гады доушь живых по родоу...; f. 200 – *Бесѣда .и҃.* И рече Богь, да изведет землıа доушоу живоу по родоу...; f. 204 v – *Бесѣда .ѳ҃.* Како вамь оутрьнıаа словесь трапеза іави се...

f. 208: *Светаго* **Іѡанна Златооустаго** *ѡ іеже о непостижимѣмь шестѣмь словѣ.* Нъ обаче иже самого Бога оклеветати не облѣнивше се...

f. 209: *О образѣ чловѣка,* **блаженааго Грігоріа,** *брата светаго Василіа, чъстнѣишомоу братоу, рабоу божію Петроу іепіскопоу, Грігоріе, о Господи радовати се.* Аще имѣніи ради почъстемь подобааше почитати иже по добродѣтѣли разньствоующих...

f. 210: *Главіѕна .ꙗ҃. въ нıеи же нѣкое іесть ѡт чести о мироу іестьствословіе и нѣкаа въкратцѣ пѡвѣсть о прѣдбывшіих чловѣчьскаго бытіа.* Чесо ради конъчныи по твари чловѣкь – pregled sadržaja. f. 210 v – *Главіѕна .ꙗ҃. въ нıеи же іесть ѡт чести о мироу іестьствословіе и нѣкаа въкратцѣ пѡвѣсть о прѣдбывшіихь чловѣчьскаго бытіа.* Сіа кніга бытіа небеси и земли, рече писаніе...; f. 211 v – *.в҃. Пѡчто послѣдны по твари бысть чловѣкь.* Не іеще оубѡ великое се и чъстное стежаніе чловѣкь...; f. 212 – *.г҃. ІАко чъстнѣишее въсакые видимые твари чловѣчьское іестьство.* Достоино же іесть ниже се прѣзрѣти невидимо...; f. 212 v – *.д҃. ІАко въсѣми назнаменоует начелноую власть чловѣчьское оустроеніе.* ІАко же бѡ въ житіи семь подобно потрѣбѣ въображает се ѡт хытрьствоующих ѡргань...; f. 212 v – *.є҃. ІАко подобіе іесть божьствнаго царствіа чловѣкь.* Божствнаа же доброта не ѡбразом нѣкоторіимь и зрака благополоученіемь...; f. 213 – *.ѕ҃. Испытаніе оумно къ іестьствоу сьродства, въ нıем' же и ѡт прилоучаıа неподобных обличает се оученіе.* О оубѡ да никто же ме възнеп'щоуеть...; f. 213 v – *.ѕ҃. Пѡчто нагь их' же ѡт іестьства ороужіи же и прѣдпокрьвеніи чловѣкь.* Нъ что хоцеть іеже ѡбраза простое...; f. 214 – *.и҃. Пѡчто просто іесть чловѣчьское въображеніе, и іако словь ради роуцѣ, въ нıем' же нѣкаа и о различіи доушамь філосѡфіа.* Просіть же чловѣкоу ѡбразь...; f. 216 – *.ѳ҃.* Понıеже оубѡ боговидноу нѣкоую благодать създанію нашемоу сътворивыи дарова...; *.ї. ІАко чюв'ствіи оумь дѣиствоуеть.* Сице оубѡ оумоу органскымь симь оустроеніемь въ нас оукрашающоу слѡво...; f. 217 – *.аї҃. ІАко невидимо іесть оумоу іестьство.* Что

оубо ıесть по своемоу ıестьствоу оумь . . . ; f. 217 v – .кı. *Испытаніе въ чесωмь владичьствное непщоуемо ıесть; вь нıем же и о сльзах и смѣхоу ıестьствословіе.* Да мльчить оубω въсако расмотрително соуесловіе . . . ; f. 219 – .гı. *Видѣніе нѣкое ıестьствно ıеже о вещи и ıестьства и оума приобщеніа.* И оубω мнит' ми се и ıестьствнѣишее быти нѣчто почести се видѣніе . . . ; f. 219 v – .дı. *О сънѣ и прозеханію и ω сънохь винословіе.* Вещнаа и текоущіа сіа тѣлесь жизнь . . . ; f. 222 – .єı. *IАко не въ чести тѣлеснои ıесть оумь, въ нıем' же и расоужденіе тѣлесных и доушевных движаніи.* Нъ многω ωт прѣдлежещих заблоудихωмь . . . ; f. 222 v – .ѕı. *IАко истые доуша словесна глаголıет се, иные же ıединоименнѣ именоуют се, въ нıем' же и ıеже скрозѣ въсе тѣло проходити оумнои силѣ и подобнѣ коеиждо чести прикасающе се.* Аще ли же нѣкаа ωт твари питателное дѣиство имоут . . . ; f. 223 – .зı. *Видѣніе божьственомоу реченію рекшомоу. Сътворимь чловѣка по ωбразоу нашемоу, въ нıем' же испытает се что ıесть ωбраза слωво, и аще подобит се блаженомоу же и бестрастномоу страстное и тлѣнное, и како вь ωбразѣ моужьскь поль и жен'скь вь пръвоωбразномь симь не соущимъ.* Нъ да въспріимемь пакы божьственыи гласъ, сътворимь чловѣка . . . ; f. 225 – .иı. *Что подобает глаголати къ недоумѣющим се, аще по съгрѣшеніи дѣтотвореніе, какω оубω были быше доуше, аще безгрѣшни прѣбыли быше иже изначела чловѣци.* Паче же прѣжде даже прѣдлежещее испытати лоучьше іесть ...; f. 225 v – .θı. *IАко бесловесные въ нас страсти ωт ıеже къ бесловесномоу ıестьствоу сърод-ствіа вины имоуть.* Мню бо ωт начела сего и ıаже по коемоуждо страсти . . . ; f. 227 – .к. *Къ глаголющимь пакы въ брашнѣ и питіи надѣıемых благь наслажденіе быти, эа ıеже изначела въ раи писано быти сіими чловѣкоу жити.* Нъ некли кто не въ тьжде пакы жизни видь възвратити глаголетъ . . . ; f. 227 v — .ка. *Кага ıеже въ раи жизнь бысть и что ıесть ωтреченное ωно дрѣвω.* Что оубω онω ıесть, ıеже доброу же и злоу сърастворень имат разоумь . . . ; f. 228 – .кв. *IАко въскрьсеніе не толико ωт проповѣди писанные, ıелико ωт самые вещем ноужде послѣдованно оуповает се.* Нъ не сице ıесть крѣпко злωба . . . ; f. 228 v – .кг. *Къ глаголющим, аще добро нѣкое ıесть и благо въскрьсеніе, что не юже бысть, нъ лѣти нѣкыими и обхожден'ми надѣıемо ıесть.* Нъ послѣдованіоу испытаемых касаем се . . . ; f. 230 – .кд. *IАко иже начело мир'скаго съставлıеніа исповѣдоуеи, по ноужди и о кончинѣ сължит се.* Аще ли же нѣкто нынıашнıее мира движеніе . . . ; f. 230 v .кє. *Съпротивословіе къ глаголющим, съприсносоущна быти Богови вещь.* Ни бω вънѣ их же по прикладномоу обрѣтаемых . . . ; f. 231 – .кѕ. *Како оубо кто и ωт вънѣшных приведень боудет вѣровати писаніоу о въскрьсенію оучещоу.* Нъ некли кто къ раздроушенным тѣлесемь зре . . . ; f. 233 – .кѕ. *Iако не извънь подобнаго ıесть въскрьсеніе.* Нъ соуть нѣции иже чловѣчьских ради пωмысль изнеможеніа . . . ; f. 233 v – .кн. *IАко мощно ıесть, въ въсѣхь съставь чловѣчьскомоу тѣлеси ошьдьшоу, пакы ωт об'щаго свое котѣлеси ошьдьшоу, пакы ωт об'щаго свое комоуждо съхраніено быти.* Нъ некли къ съставωм въсакого зре . . . ; f. 234 v – .кθ. *Къ глаголющимь прѣднастати доушамь ωт тѣлесь, или въспеть прѣжде доушь създанωм быти тѣлесем, въ нıем' же нѣкое и възраженіе въ ıаже по сих одоушевлıеніи баснотвореніа.* Нъ оубω не вънѣ прѣдлежещаго намь испытаніа ıесть . . . ; f. 235 v – .λ. *Оустроеніе ıедινοи и тоиждe доуши же и тѣлоу винѣ бытію быти.* Нъ ıединоу соущоу чловѣкоу иже ωт доуше и тѣла съставлıаемоу . . . ; f. 237 v – .λа. *Видѣніе нѣкое врачевнѣише о тѣлеси нашем оустроеніа малымь.* Нъ поніеже ıедино нетрѣбовательно ıесть божьственое, чловѣчьскаа же нищета . . . Završuje se na f. 340 v zapisom crvenom tintom: Коньць шестω-дньевникоу: –

13. f. 241–246 v: *Прѣдѣлы съ Богом различны по прѣданію и вѣрѣ светые съборные и апостольскые црькве глаголıеми, събрани ωт Климента же и инѣхь прѣподобныхь и блаженыхь ωтьць, их' же подобает прѣжде въсакого оученіа изь оусть наоучати, иже помощію божіею прѣдстател'ствовати слωвоу благочъстіа хотещомоу.* Вѣдѣти подобаеть, ıако оубω въсако ıаковω любо исканіе или въпрошеніе три нѣкаа въпрошеніа и испытаніа имать . . .

14. f. 247–399: *Иже вь светыхь ωтьца нашего Iωанна архіепископа Кωнстантініа града Златооустаго кніга глаголıемаа* **Маргаріте.** f. 247 – Прѣдсловіе изыавлıенно; f. 248 v – zapis – Маргарω діслωги тоу Хрисω-стωмоу – Бисарнаа слова Злато-оустова; f. 249–276 v – *Бесѣда о непостижимѣмь.* Словω прьвое. Что се пастырю не прѣдстоит и ωвце съ мнωзѣм благочиніем стоет . . . ; f. 253 – О непостижимѣм бесѣда втора. Бл. ω. Прѣд мнозѣми дньми къ неподобныимь глаголахь ...; f. 258 – Бесѣда о непостижимѣм. IАко не бѣ съхожденіе серафімωм . . . слово .г.; f. 262 v – О непостижимѣмь бесѣда четврьта. Бл. ω. Довлѣше оубω прѣжде показавшоу Бога непостижима соуща чловѣкωмь . . . ; f. 267 – О непостижимѣмь бесѣда петаа. Бл. ω. Вънегда аще кто дльжаишее бесѣды ıети се . . . ; f. 273 – Бесѣда о непостижимѣмь къ неподобнымь. Слωвω .ѕ. IЕдинь вамь побесѣдовахь дьнь . . .

f. 276v: *Иже въ светыхь ωтьца нашего Iωанна архіепискωпа Кωнстантініа града Златооустаго іеже на Iоудее.* Слωво прьвое. Хотѣхь вамь ωтдати дьньсь останки притчи о нıеи же прѣжде бесѣдовахь вамь . . . ; f. 284 – Къ Iоудеωмь о троубахь пасхыихь, ıеже речено бысть въ Антіωхіи велицѣи црькви словω .в.; f. 290 – На Iоудее слово третіе. Ѡткоудоу намь оубω мнωжаиши съборь бысть дьньсь . . . ; f. 301 v – Прьвѣе дльго бесѣдованіе сътворивь на Iоудее и мало оудрьжав' се ωт дльготы реченыих, пакы сіе рече, слово .д. Звѣріе дондеже оубω въ чещах гор'скых пасоут се . . . ; f. 307 v – На Iоудее

слово петое. Оубѡ прїетели сытость иже на Іоудее брани . . . ; f. 314 – На Іоудее слово шестое. Мимоиде пость Іоудеискыи, паче же пїанство жидовское . . .

f. 322 v: *Иже вь светых ѡтьца нашего Іѡанна архїепископа Кѡнстантїніа града Златооустаго бесѣда прьва. И бысть въ лѣто въ нїеже умрѣть Ѡзїа царь, видѣхь Господа сѣдеща на прѣстолѣ высѡцѣ и прѣвъзетѣ, и серафїмь стоахоу окрьсть его.* Слѡво .а҃.; f. 325 – Похвалїенїе пришьдшиимь въ црькѡвь, и о благочинїи иже въ славословлїеныхь, и о їеже видѣхь Господа сѣдеща на прѣстолѣ высѡцѣ и прѣвъзнесенѣ, слово .в҃.; f. 331 – О реченїи пророка Исаїе глаголющимь, и бысть въ лѣто въ нїеже оумреть Ѡзїа царь, видѣхь Господа сѣдеща на прѣстолѣ высѡцѣ и прѣвъзнесенѣ, и похвала града Антїѡхїе, и на възбранїающее бракь божьствное оуказанїе, слѡво третїе; f. 336 – Ѡт прьвые паралипомени глаголющее, вънесе се с'рдце Ѡзїино, и о смѣреномоудровани, и їако подобаетъ не надѣати се добродѣтелному, и колико злѡ їесть възношенїе, слѡво .д҃.; f. 340 v – О реченїи пророка Исаїе, видѣх Господа, и оуказанїе їако по правдѣ прокази се Ѡзїа недостоинѣ покадивь, їеже не лѣть їесть царемь нъ їереѡмь, слѡво петое; f. 343 – Бесѣда о серафїмѡх, слѡво .ѕ҃.

f. 346 v: *Иже въ светых ѡтьца нашего Іѡанна архїепискѡпа Кѡнстантїніа града Златооустааго слѡво по каландѡх въ прочїи на оупивающее се и о Лазарѣ. Б. ѡ.* Слово .а҃. Вьчерашнїи дьнь празникь соущь дїаволїи . . . ; f. 356 – О богатѣмь и о Лазарѣ и їако доуше ноуждно съмрьтныих не бывають бѣсѡве, и о соудѣ и о милостыни, слѡво .в҃.; f. 361 v – О Лазарѣ, и чесо ради не рече прїель еси благаа своа въ живѡтѣ своемь, нъ въспрїель еси, и пѡчто праведници оубѡ въ бѣды въпадають, грѣшници же ѡт сихь оубѣгають, слѡво третїе; f. 369 v – О богатѣмь и о Лазарѣ, и їако съвѣсть ѡбыче намь въспоминати древнїаа съгрѣшенїа, и о Іѡсифѣ, слѡво .д҃.; f. 375 – О покаанїи кь иже на кон'скаа ристанїа ошьдьшим, и о чьтени їеугл'скѡм глаголющимь, вънидѣте тѣсными враты, їако широкаа врата и пространныи поуть ѡтводеи въ погыбѣль, и мнѡѕи соуть въходеи ими, и на коньць о Лазарѣ, слѡво .е҃.

f. 380: *Иже въ светых ѡтьца нашего Іѡанна архїепискѡпа Кѡн'стантїніа града Златооустааго слѡво о иже о Давидѣ и о Саоулѣ, и о незлобоимен'ствѣ, и їеже подобати пощедевати врагы и ниже не соущимь тоу глаголати о нихь злѣ,* слѡво .а҃.; f. 386 – Слѡво .в҃. їако велїе благо їесть, не їеже проходити тъчїю добродѣтѣль, нъ и їеже хвалити добродѣтѣль, и їако болшее постави одолѣнїе пощедѣвь Саоула Давидь, нежели їегда Голїаѳа низложи, и їако себе паче нежели Саоула полѕева се сътворивь, и о ѡтвѣтованїи его їеже кь Саоулоу; f. 391 – їако блазньно їесть їеже на позорища въсходити и їако прѣлюбодѣїе съвршены сътвараеть, и їако печали и брани їесть виновно се, и їако всакь видь незлобоимѣнїа прѣвъзыде Давидь въ їеже о Саоулѣ, и їеже трьпѣти грабленїе кротцѣ їеже даїати милостыню їесть равно, слѡво .г҃. Završuje se zapisom na f. 399:

Коньць до зде симь богодъхновенныымь слѡвом, их'же ѡт їеллин'скаго писанїа на бльгар'скыи їезыкь прѣтвори чъстнѣи и изреднѣи по истинѣ въ ѡтьцехь дивныи кvрь Дїѡнvсїе, ѡт кнїгы иже въ светых ѡтьца нашего Іѡанна Златооустааго и їезыкѡмъ и оусты.

15 f. 399 v–422 v: *Иже въ светых ѡтьца нашего Іѡанна Златооустаaго слѡво къ съблазнившим се о злодьньствѡх бывающих, и людскѡм и мнѡгых священникь прогнанїи и развращенїи, и о непостижном.* Сказанїе настоещомоу слѡвоу, podijeljeno na 24 sastava. f. 423 – prazan.

16. f. 424–428: *Иже въ светых ѡтьца нашего Василїа Великаaго архїепископа Кїесарїе Каппадѡкїискые слово о їеже вънимаи себѣ.* Слѡва потрѣбоу дасть намь създавыи нас Богь . . .

17. f. 428 v–432: *Тогожде иже въ светых ѡтьца нашего Василїа Великаaго архїепископа Кїесарїе Каппадѡкїискые бесѣда въ реченїе їеже ѡт Лоукы светаго еуаггелїа, разороу житнице мое и болшее съѕиждоу, и о лихоим'ствѣ.* Соугоубь їесть видь искоушенїи . . .

18. f. 432–436 v: *Иже въ светых ѡтьца нашего Іѡанна архїепископа Кѡнстантїніа града Златооустаaго слово о оусъпшиих, и богатїих и нищїих. Бл. ѡ.* Пренеси дьньсь паче прьвыихь дьнеи . . .

19. f. 436 v–444 v: *Иже въ светых ѡтьца нашего Андреа архїепископа критскаго слѡво о чловѣчьсцѣмь житїи и о оусъпшиихь.* Ничтоже їако въистиноу їаже въ чловѣцѣх имоут стоателное извѣстно . . .

20. f. 444 v–451: *Іѡанна мниха и презвитера Дамаскїна о иже въ вѣрѣ оусъпшиихь, їаже о нихь бываемые слоужбы и благотворенїа полѕоують ихь. Бл. ѡ.* Иже ѡт снѣде и чъстнаа и сладкаа прѣдлагаемаа . . .

21. f. 451–455: *Иже въ светых ѡтьца нашего Василїа Великаaго архїепископа Кїесарїе Каппадѡкїискые слѡво о постѣ. Бл. ѡ.* Въстроубите, рече, на новь мѣсець троубою . . .

22. f. 455–460: *Иже въ светых ѡтьца нашего Григорїа Нисскаго в начело светыих пость.* Съчетанно живѡтно чловѣкь ѡт тѣла видимаго и словесные и беспльтные доуше . . .

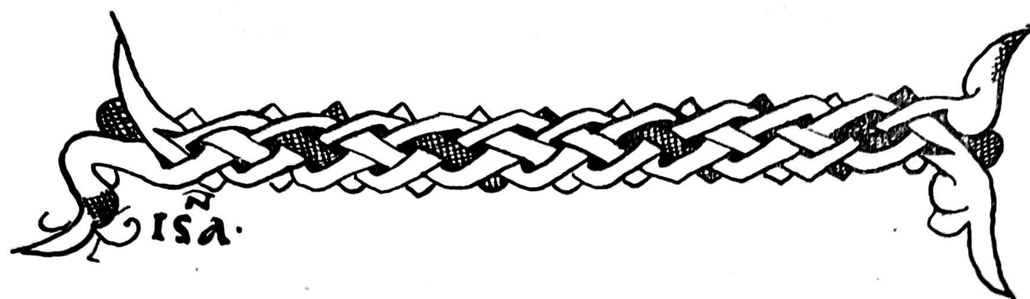
23. f. 460–466 v: *Анастасїа мниха Сїнаискые горы бесѣда реченаа о шестѣмь ѱалмѣ въ въходѣ светыих пость. Бл. ѡ.* Подобающее постомь начело чистаго покаанїа виноу црькви подаеть . . .

24. f. 467–476: *Іѡанна Златооустаaго слѡво, пооученїе имѣе о постѣ и о прѣстоуплїенїи Адамовѣ и лоукавыих и блоудныих женах.* Прѣдлежить намь възлюблїенныи трапеза доухѡвнаа испльнь благыих, ѡт божьственыих писанїи испльнїаема.

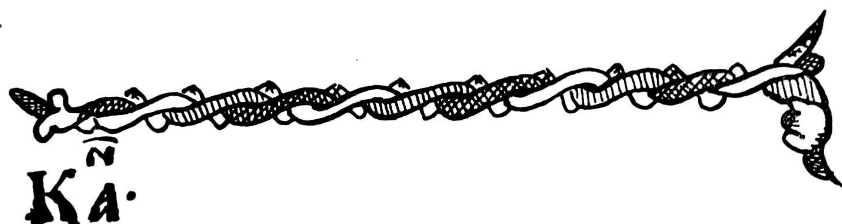
25. f. 476–478 v: *Тогожде Іѡанна Златооустаaго ѡ чловѣчьсцѣмь житїи и оубѡ обаче всоуїе метет се въсакь чловѣкь живїи.* По-

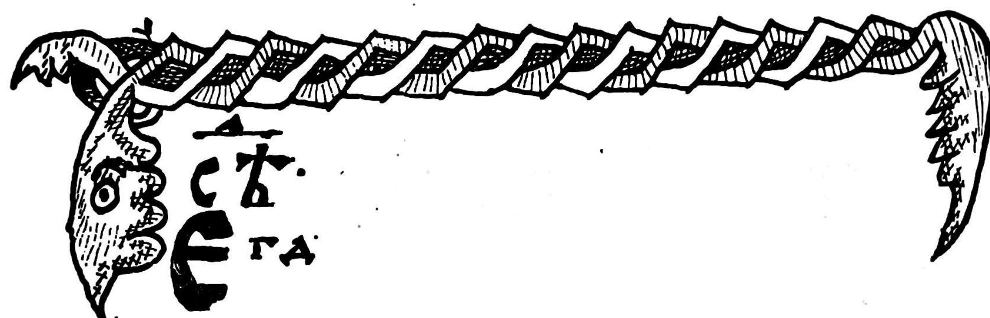
Makedonski oktoih III b 9, XIII. vijek

KONTURA
CRNO

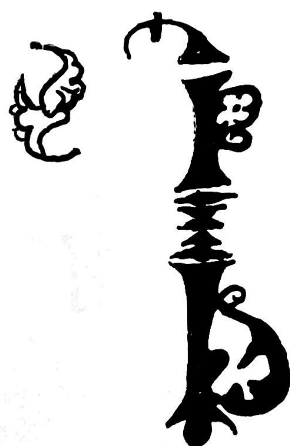
ZELENO

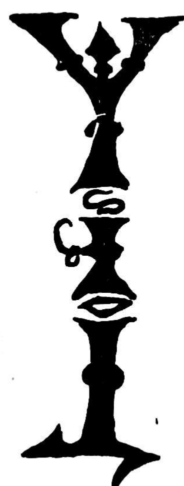

CRVENO

Makedonski oktoih III a 45/46, XIII. vijek

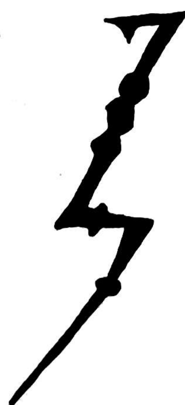

CRVENO

Mihanovićev Panegerik III c 19, kraj XIII. vijeka

ноуждаеть и нѣдрѡ гльбинное рыболовца, ıегда мрѣжоу въврьгь . . .

26. f. 478 v–492: *Иже въ светых ѡтьца нашего Іѡанна архіепискѡпа Кѡнстантінıа града Златооустааго слѡво о покааніи, въ нıем' же въспоменоу и въсе страсти чловѣчьскые. Бл. ѡ.* Присно оубѡ поминати Бога, добрѡ и ѕѣлѡ добрѡ.

27. f. 492–496 v: *Прѣподобнаго и богоноснаго ѡтьца нашего Ефрема Суріна слѡво о оумилıеніи. Бл. ѡ.* Прідѣте любимици, прідѣте ѡтьци и братіа моа, изьбранное стадо ѡтьчее.

28. f. 497–506 v: *Житіе и жизнь прѣподобные матере наше Маріе ІЕгуптѣнины, съписанно Софрѡніемь архіепискѡпом Іероусалим'скым. Бл. ѡ.* Таиноу царскоую таити добрѡ, дѣла же божіа проповѣдати славно. Сице бо рече аггель къ Товитоу . . .

29. f. 506 v–512: *Блаженааго Анастасіа мниха горы Синаискыıе слѡво о светѣмь събраніи и о ıеже непаметозлобьствовати. Бл. ѡ.* Присно оубѡ светаго Доуха благодать въсакыим божьствным писаніем на дѣланіе божьствныих заповѣдеи нас поноуждаеть . . .

30. f. 512–532 v: *Иже въ светых ѡтьца нашего Іѡанна архіепискѡпа Кѡнстаньтініа града Златооустааго слѡво къ Ѳеѡдороу мнихоу испадьшомоу о покаани. Бл. ѡ.* Кто дасть главѣ моеи вѡдоу и очима моима источникь сльзамь . . . f. 533 – prazan.

31. f. 534–711: **Zbirka dogmatsko-polemičkih rasprava:**

a) f. 534–538: *Повѣсть польѕна ѡ Латинѣх, когда ѡтлоучише се ѡт Грькь и ѡт светые божіе црькве, и како изьобрѣтоше себѣ ıереси ıеже опрѣсньчнаа слоужити и хоулоу иже глаголють на светаго Доуха.* Въ лѣта благочъстивыих царіи Кѡн'стантіна и Ирины матере его, прѣставшоу безаконномоу иконоборствоу . . . U mariginalijama Vladislav Gramatik navodi dopune tekstu i datume pokrštenja Bugara i Rusa (vidi: *Speranskij,* 329 i 330).

b) f. 538–540: *Ѡ Латинѣхь сирѣчь Фроугѡх, ѡткоудоу низводет се сихь родѡве, о ıереси ихь и пѡчто ѡтцѣпише се ѡт светые съборные црькве.* Папа римскыи и ıелици страны западны хрістіане изьвънь іоніискаго нѣдра . . . Isp. izd. *Jacimirskog:* Izvestija otd. rus. jaz. i slovesn. 1910, t. XV, knj. 1, str. 57–61.

c) f. 540–540 v: *Писаніе Доминика архіепископа Венетіискаго, ıеже посла къ светомоу Петроу патріархоу прѣвысѡкаго прѣстола иже въ Антіѡхіискои црькви прьвопрѣстолномоу и апостолѡм образномоу моужоу, хоте его прѣпрѣти писаніем о ıереси своеи и ѡ опрѣсньког.* Доминикь, милостію божіею грандеискые и акилін'скые црькве архіепіскопь, Петроу, въсакою любовію и говѣніем и ѡбразомь . . .

d) f. 540 v–545 v: *Ѡтписаніе съпротивно посланию семоу.* Чъстномоу и равноаггелномоу владицѣ и доухѡвномоу братоу нашемоу, архіепископоу Гран'деискомоу ıеже ıесть Акиліа, Домникоу, Петрь милостію божіею патріархь божіа града Великые Антіѡхіе . . .

e) f. 545 v–547 v: *Писаніе Михаила патріарха Кѡн'стантінıа града ıеже посла къ блаженномоу патріархоу антіѡхіискомоу кvрь Петроу о ıересехь латин'скыхь.* Прѣблаженомоу и доухѡвномоу братоу и съслоужьбникоу нашемоу, прѣосвещенномоу патріархоу божіа града Великые Ан'тіѡхіе кvрь Петроу, Михаиль милостію божіею архіепискѡпь Кѡнстан'тініа града Новаго Іероусалима и въселен'скыи патріархь . . .

f) f. 547 v–552 v: *Прѣподобнаго ѡтьца нашего Никѡна, ѡт вторые его кнігы слѡво ıеже посла къ презвитероу светаго Сімеѡна чюдотворца, ıико и кромѣ повелѣніа инѡчьское жител'ство власть имат оучити, ıакоже и прѣжде ѡтьци наши творахоу, тъчію благодѣть доухѡвноую имѣхоу съпоспѣшьствоующоу дѣанію и слѡвоу, и о рѡдѣ фроужьсцѣмь и тѣх паданихь потьн'коу имаши напрѣдь обрѣсти, и ıико посланіа кvрь Петрова състрастна соуща страстнѣ изложена быше, и не подобаеть та въ свѣдѣтелство приносити, и ѡ обновлıеніи обитѣли светаго господина нашего Сімеѡна чюдотворца.* Доухѡвніи мои чъстныи ѡтьче, понеже недѡстоин'ствоу моемоу просиль еси . . .

g) f. 552 v–553: *Исповѣданіе писанно папы римскаго, како и что вѣроуют и дрьжет непрѣмѣнно ть самь папа и Фременоуріе и прочіи въси Латине.* Сіе же исповѣданіе принесоше ѡтвѣтници апоклисары папины нарицаемы Ифременоуріе . . . патріархоу . . . Германоу . . . при . . . цари . . . Іѡаннѣ Ватацѣ.

h) f. 553–558: *Ѡтвѣщаніе светаго и въселıен'скаго патріарха кvрь Гıермана и свещеннаго събора его къ посланнымь ѡт папы рим'скаго Фременоуремь и прочимь иже съ ним Латинѡм.* Съблюдаи ѡтвѣщаніа светаго, понıеже скоупа соуть . . .

i) f. 558 v–559 v: *Михаила сіггела ıероусалимьскаго свитькь изложен о православнѣи вѣрѣ.* Вѣроую въ ıединого Бога, Ѡтьца нерожденна, и въ ıединого Сина рожденна, и вь ıединь Доухь светыи исходень . . .

j) f. 559 v–560 v: *Истьлкованіе светаго изьображеніа вѣры, ıеже ıесть Вѣроую въ единого Бога.* Знаменіе ıесть вѣроующемоу се светое изьображеніе.

k) f. 560 v–562: *Изложеніе о православнѣи вѣрѣ и о светѣи и животворещои и ıединосоущнѣи и нераздѣлимѣи Троици, и о божьствнѣмь пльтскѡм Христовѣ съмотрени, и о светыхь и чъстных икѡнах и чъстнаго же крьста, и ѡ покланıаніи светыхь мощем, и о светыхь седмь въселıен'скых съборѣх, и о въсаком црьковнѣм прѣданіи ıеже дльжна ıесть въсака доуша дрьжати и исповѣдати даже до послѣднıаго издыханіа.* Вѣроую въ ıединаго Бога Ѡтьца . . .

l) f. 562–562 v: *Изложеніе дроугое ѡт Іоустініана изложено самодрьжца.* Вѣроуемь въ іединого Бога Ѡтьца...

m) f. 562 v–564 v: *Иже въ светых ѡтьца нашего Грігоріа архіепископа солоуньскаго (Паламе) изложеніе и исповѣданіе православные вѣры.* ІЕдинь Богь иже прѣжде въсѣх и над въсѣми и въ всѣх...

n) f. 564 v–565: *Анастасіа патріарха божіаго града Великые Антіѡхіе и Кѵрілла алеѯан'дрьскаго изложеніе въкратцѣ о вѣрѣ по вопросоу и ѡтвѣщанію.* Въпрось: Коіее вѣры іеси...

o) f. 565–565 v: *Светаго Маѯіма изложеніе о вѣрѣ въкрат'цѣ въпросити и ѡтвѣщати въсакомоу хрістіанинoу правовѣрноу.* Въпрос: Колико іестьствь исповѣдаеши...

p) f. 565 v–566: *Тогожде о двою съврьшенноу іестьствоу сыи Господа нашего Іисоуса Христа.* Слѡво ѡтьчее и Богь самь Господь нашь Іисоусь Христось...

r) f. 566: Napomena – Прѣиди ѡтсоудоу напрѣдь на *главізны латінскые*... и сихь раздрѣшеніа Кавасилою кѵрь Нилѡм митрополітѡм солоун'скыим, им же начело »прьвое оубѡ...«; да іегда прѣидешь главізноу .м҃а. пакы възврати се на сію вышеписанноую .м҃в. главізноу и ѡт зде дрьжи редомь...

Prema tome, tekst prelazi na f. 580: *Главизны латинскые ѡт них' же мнет събырати Доухь светыи ѡт Сина исходити, и сихь раздрѣшеніа Кавасілою кѵрь Ниломь митрополитѡм солоун'скымь.* Глава .а҃. Прьвое оубѡ древніаа изначела нѣкаа іесть слава съборные црькве... do f. 649, gdje počinje *главизна .м҃в.* i gdje stoji bilješka: Сіа оубѡ прѣдреченнаа въса, възврашь се ищи ѡтзада оу бѣлѣга, идеже обрещеши крьсть чрьвень, прѣжде даже не начети се писати главизнамь симь ѡт испрьва по редоу, іако же съчетаніе имоут нинѣ до зде. И тамо ѡкончавь та, пакы възврати се само ѡтноудоу же и изыде тамошніим, и поими се поутемь настоещаго писаніа, іако же имать напрѣдь ѡт зде. Prema tome tekst se nastavlja na f. 566: *Латинскаа главизна четыридесета и втораа:* Аще ли же прѣмо наводеть нѣціи іеже въ нѣкыих съборѣхь обрѣтати се под анаѳема прѣдѣлѡм възбраніено... do f. 566 v.

s) f. 566 v–570 v: *Изложеніе вѣры ѡт иже въ Ницеи .т҃и҃і. светыхь и блаженныихь ѡтьць,* na što se na f. 567 nastavlja »втораго събора«, a na f. 569 – ѡт шестаго дѣаніа светаго и въселіенскаго събора – do f. 570 v.

t) f. 570 v–579 v: *Тогожде митрополіта солоун'скаго Нила іавліенно и съкращенно кь Латинѡм прѣніе, іако же ороуд'ка нѣкаа прѣдлежещіи хотещіимь подвизати се кь Латинѡмь.* Ѡ иже въ богослѡвіи прѣданіи вѣры, ова оубѡ соуть реченіем лежещаа въ божьствнѡмь писаніи...; f. 572 – *Іепистоліа светаго Маѯіма.* Божьствныи оубѡ Маѯімь кь Мариноу Кѵпрьскомоу презвитерю...; f. 572 v – *Тогожде ѡ начел'ствѣ папинѣ.* Глаголють Латины, блаженомоу Петроу врьхѡвномоу ѡт Господа поставити се свещенные двоенадесетице...; svršava se na f. 579 v bilješkom – також по сем тогожде Нила слово оуказаіоущее, не ино что растоаніа црькве латинскые и нашее даже и досели виновно, развѣ іеже не хотѣти папѣ въселіен'скомоу събороу, о распроу расоужденіе попоустити, и прочее, іемоу же зачело писано напрѣд по скон'чаніи настоіещих сихь с почела латинскых главизнь.

u) f. 649 v–699: *Тогожде слѡво оуказающее, не ино что растоаніе црькве латин'скые и наше даже и досели виновно, развѣ іеже не хотѣти папѣ въселіен'скомоу събороу о имоущих распроу расоужденіе попоустити, нь томоу іединомоу оучителю искомаго сѣдѣти, иных' же въ оученичьскои чести послоушающих имѣти, іако сицевое тоужде апостольскым и ѡтьчьскымь, и законѡм и дѣаніемь.* Непщоуем подобно быти кь Латинѡм творещіимь слѡво начело нѣкое съмыслити...; f. 653 v–699 – Латины оубѡ мнѡжае силогизмами на православіе опльчают се, ѡт божьствных словесь крѣпость не имоуще, кь Аристотелю по ноужди прибѣгають и прочіимь ІЕллинѡм, сихь лъжами мнеще прѣльщати простѣишее. Тѣм' же ѡт богословць изьбрати гредемь и показати, іако о прѣсоущьствномь соущьствѣ никакоже мѣсто имоуть силогизма іеллин'скаа.

v) f. 699–704: *Събраніа латин'ска ѡтвѣщаваема иже въ светыхь Грігоріемь архіепископѡм солоунскым.* Събраніе латин'ско .а҃. Реченіа различна писателнаа събравшаа се на оуказаніе, іеже быти Доухоу и ѡт Сина...

w) f. 704–706: *Изложеніе Варлаамовихь и Іакин'диновѣхь злочьстіи, неподобныхь и ѡтврьженныхь мнѡжьства.* Ѡтмѣтаемь нечьстивое и мрьское мнѡжьство...

x) f. 706–707: *Светаго Грігоріа архіепископа солоун'скаго Паламы, ѡт посланіа его іеже кь царици грьчьскои, просившои оувѣдѣти въкратцѣ іересь Акін'диновоу.* Понеже богоподвижномоу ръвенію царствнѣишемоу въ добродѣтеліех сърастворено имоуци моудрѡваніе...

y) f. 707–709: *Сказаніе монаха кѵрь Давида, како Варлаамь изьобрѣте и състави свою іересь.* Варлаамь онь іеллин'скым прилеже велѣніем...

z) f. 709–710: *Кѵрілла алеѯан'дрьскаго бесѣда сь Несторіем іеретикѡм.* ІЕгда божьствное писаніе повѣдаеть рождьство Христово ѡт Маріе дѣвице, матерь Богоу никакоже полагае іавліает се, нь Христоу Іісоусоу, рекше Господоу...

ž) f. 710 v–711 v: *Изложеніе стиха глаголемаго Господи Іисоусе Христе Боже нашь помилоуи нась.* Въсакого блага проповѣдател-

наго же и заповѣднаго испльнь ıесть соугоубыи и богодьхновенныи четворочестныи сiи крьстныи стихь...

32. f. 712–722 v: *Ѡх(товріа) .кѧ. Житіе и жизнь прѣподобнаго ѡтьца нашего Іларіѡна ıепископа меглен'скаго, въ нıем' же и како прѣнесень бысть въ славныи градь Трьновь, съписано ІЕуѳиміемь патріархѡм трьнов'скыимь. Бл. ѡ.* Сладка оубѡ настоещіа жизнь, нь бесъмрьтіе въсакое сладости слад'чаише... Izdao *Daničić*, Starine I, 65–85.

33. f. 722 v–736 v: *Фер(вара) .Ӑі. Житіе и жизнь блаженааго оучителıа нашего Кѡнстантіна філосѡфа, прьваго наставника словен'скоу ıезыкоу. Бл. ѡ.* Богъ милостивыи и щедрыи, ожидаеи покааніе чловѣчьско, да бьше вси спасени были... Isto kao u Šafarikovu izdanju; razlike navodi *Daničić*, Starine I, 55–60; čitavo izd. *P. Lavrov*, Материалы, 39–66.

34. f. 736 v–739: *Слѡво похвално светыма и прѣславныма оучителıема словен'скоу ıезыкоу, сътворшема писме* (!) *ıемоу и прѣложшема новыи и ветхыи законь въ ıезыкь ихь, блаженномоу Кνріллоу и архіепископоу панон'скомоу Меѳѡдію. Бл. ѡ.* Богоу и Спасоу нашемоу Ісоусоу Христоу мнѡгыимь и неизреченныим чловѣколюбіемь помиловавшоу родь чловѣчьскыи... Izdao *Daničić*, Starine I, 60–65; *Лавров,* Материалы, 87–93.

35. f. 739 v: *ІЕуфиміа мниха Зигавана* (!) *прѣдсловіе кнігы сіе ıаже именоует се богословное въсеороужство;* f. 740–752 – *Начело съ Богѡм кнігы сіе нарицаемѣи богословное въсеѡроужьство православнѣи вѣрѣ ІЕуфиміа мниха Зигавана.* И въса оубѡ исправлıеніа великааго и богоокрьмителнаго цара нашего Алеѯіа и ıавлıенна и свѣтла и досточюдна соуть... Isp. rkp. III c 16 (Opis, br. 56). Grčki tekst »Panoplia« ed. *Migne,* Patr. gr. t. 130, 20–1360.

36. f. 752–760 v: *Иже вь светых ѡтьца нашего Іѡанна архіепискѡпа Кѡнстантінıа града Златооустааго слѡво на Іоудее, глаголющее; тѣм' же женоу възеть Богь и роди сина, богословіе, и на коньць слѡва ѡ Авраамѣ и о жрьтвѣ его. Бл. ѡ.* Хощоу пакы начети о рождьствѣ Сина божіа. Засвѣдѣтелствоую же Іоудеѡм...

37. f. 760 v–767: *Іѡанна мниха и презвитера Дамаскіна слѡво на Рождьство Христово. Б. ѡ.* Бънıегда весна пріидеть, тѣлесныи съставы къ обновлıенію пакы въстичють...

f. 767 v: zapisi; f. 770 v – prazan.

Zapisi

Glose na str. 144, 144 v, 145, 146 v, 170, 171, 173, 174, 175, 175 v, 176, 176 v, 178, 178 v, 179 v, 180, 180 v, 181, 182, 183 v, 184, 184 v, 185, 185 v, 186, 186 v, 187, 188, 188 v, 189, 189 v, 191, 191 v, 192, 192 v, 194, 194 v, 195, 196 v, 197, 198, 198 v, 199, 199 v, 200, 200 v, 201, 201 v, 202, 202 v, 203, 203 v, 204, 205 v, 206, 206 v, 207, 207 v, 208, 210 v, 211, 212 v, 213, 216, 217, 217 v, 218, 223, 231, 234, 236 v, 237 v, 537, 537 v, 566, 580, 641, 675, 699 (Više glosa izdano je kod Speranskog).

f. 240 v: Коньць шестѡдьневникоу.

f. 399: Коньць до зде... (vidi naprijed).

f. 767 v: Слава сьвршителю Богоу, аминь, давшемоу по зачелоу и коньць. Христось ıесть зачелѡ и коньць.

f. 768–770: Pogovor Vladislava Gramatika: Нареченіемь именоуемы по благодати, общаго зданіа богоподобнѣишее твари, слѡва ради и пѡчьсти самовластнаго... оубогыи въ добродѣтѣли и богатыи въ грѣсѣхь, непотрѣбныи Богоу и чловѣкѡмъ, и послѣдныи въ діацѣх, наричемыи тах, діакь Владиславь, иже въ благодати прѣсветаго Доуха живоущомоу и съвыше ѡт вышнıаго трисъставнаго Божьства окрьмлıаемомоу, въ Христа Бога благочъстивѣишомоу господиноу моемоу Дмитроу Кантакоузиноу, о Господи радовати се. Повелѣніе оубѡ твоего благоплеменствіа пріемь же съписати се нами божствнѣи сеи кнıѕѣ, Богоу поспѣшьствовавшоу намь, съвршихѡм... i t. d.

Спасень боуди имѣеи, помиловань боуди написавыи. Писа же се сіа кніга господиноу Дмитроу Кантакоузиноу послѣдньим въ діацѣхь, нарицаемым тах, діакѡм Владиславѡм, въ въсечъстнѣм монастири Прѣсветые Богородице соущее иже въ подкрилıи Чрьные горы, въ дьни великаго и самодрьжавнаго цара моусроманскаго Амире Мехмед'бега, въ ѡсмое же надесете лѣто царьствіа его, ѡт създаніа же міра сего въ лѣто .ѕ҃ц҃ѻѕ҃. кроугь оубо слн'ца бѣше тогда .є҃. лоуны же .д҃. індіктіѡн .к҃. (6977=1469). Čitav je pogovor izdao Daničić u Starinama I, 45–49.

Rukopis je (kao što je konstatirao Daničić) pisan u manastiru Žegligovu u Skopskoj Crnoj Gori. Pisar Vladislav dijak mora da je identičan s Vladislavom Gramatikom »od Novoga Brda«, kome se pripisuje više sačuvanih književnih radova u razmaku od 1450. do 1483. godine. O Vladislavu Gramatiku i njegovu pokrovitelju knezu Dimitriju Kantakuzinu, koji se i sam bavio književnim radom, pored starih radova *Jagića* (Hist. knj. 195–196), *Pipina* i *Spasovića* (Istorija slavjanskih literatur 2. izd. I, str. 95–96), *Sirku, Speranskog, Jacimirskog, J. Ivanova* vidi *Đ. Radojičić*, Stari srpski književnici XIV.–XVII. veka, Beograd 1942, 36–37 i *В. Киселков*, Нов лъч върху книжовната дейност на Владислава Граматик, Известия на Българското историческо дружество, XXII–XXIV, София 1948, 170–179, pa druge radove istog pisca, koji se citiraju u navedenom članku.

Daničić navodi, da je dobio ovaj rukopis od jednog prijatelja, da se njime posluži. U vlasništvo Jugoslavenske akademije prešao je poslije 1869. god.

IV d 114

STUDENIČKI ZBORNIK, OTEČNIK I ZAKONIK, SRPSKA REDAKCIJA, PRVA TREĆINA XV. VIJEKA

Lit.: *St. Novaković*, Zakonik Stefana Dušana cara srpskog, 2. izd., Beograd 1898, str. LXX–LXXII; *A. Solovjev*, Zakonodavstvo Stefana Dušana, Skoplje 1928, 8; *isti*, Nekoliko novih prepisa Dušanova zakonodavstva, Prilozi Matice srpske 1928, 232; *isti*, članak u »Politici« od 23. IX. 1933. i u Arhivu za pravne nauke, 1934, 399; *B. Dodig*, članak u sarajevskoj »Prosveti«, 1937, 550–555; *V. Mošin*, »Vlastareva sintagma i Dušanov zakonik u Studeničkom Otečniku« i »Studenički palimpsest« u Starinama XLII, 1949., str. 1–93, i zasebno izdanje pod naslovom »Studenički rukopis, povodom 600-godišnjice Dušanova zkonika, Zagreb 1948; Primjedbe *N. Radojčića*, Glasnik SAN, II/1 1950, 180–181. O »Otečnicima« vidi podatke kod *S. Petković*, Opis rukopisa manastira Krušedola, 1914, 198.
Repr. br. 51.

Zbornik je sastavljen od dva zasebna rukopisa, pisana približno u isto doba. Papir 14×21; 273 lista s jednim nesigniranim na pergameni pri kraju. Bez početka, s više izgubljenih listova u sredini. Pri ranijoj restauraciji u XVIII. vijeku mnogi su listovi bili ispreturani. God. 1948. listovi su sređeni i izvršena nova folijacija na donjem polju.

Uvez: daske u crnoj koži bez ornamentike, vjerojatno iz XVIII. v. (s rubovima); god. 1948. restauriran.

I. f. 1–199: *Otečnik*

Nedostaje na početku 21 list; iza f. 5 – 4 lista; iza f. 8 – 9 listova; iza f. 23 – 1 list; f. 51 i 52 jako su okrnjeni; iza f. 52 nedostaje 10 listova; iza f. 66 – 1 list; f. 82 je okrnjen; iza f. 83 nedostaju 2 lista; f. 105 je okrnjen; iza f. 143 nedostaje 1 list; tekst se prekida na f. 199 v.

Pismo po 23 retka: poluustav, srpska recenzija bez tragova resavske reforme, ali s više akcenata i spiritusa, s jednim poluglasom i tipičnim oblicima iz prve polovice XV. vijeka. Čini se, da su pisale dvije ruke, ali istim pravopisom i sličnim rukopisom. Naslovi i inicijali crveni.

Vodeni znakovi: škare u dvije varijante iz 1426.–1431. god. i sidro iz istog doba.

Od ornamentike ostali su samo inicijali sa zavojcima na donjem kraju, tipični za kraj XIV. i XV. vijek.

Sadržaj Otečnika

f. 1: počinje »poučenijem« o uzdanju u Boga: »... ренiемь, помагаеть на всяко искоушенiе брань.« Red 9. molitva: »Владико Господи Исоусе Христе, Ты помощникь мои боуди«.

f. 2: »Прѣподобнаго ѡтьца нашего Стефана ѡ бдѣнiихь всенощнiихь еже вь светоую неделю и вь праздныки господьскiе оучинıен'ныихь, повѣсти чюдни зѣло.«

f. 4–5: poučenije »светаго Макарiа како подобаеть быти инокоу.« Tekst se kida riječima: »Егда видиши себе ѡтноудь...« Iza toga nedostaju 4 lista.

f. 6: Drugi kompleks počinje riječima: »суетно поболить:. Тьщетоу прiемь или досажденiе, или изьгнань боудеши ѡть кого, не помышлıаи бывшеıе...«

f. 6 v: »Светого Ефрема: Правожитiе желаеши, смѣренiе дрьжи...«

f. 8 v: »Главизны ѡтьца Макара и прочихь светыихь. Рече авва Макарiе· не подобаеть христiанину оклıеветовати.« Tekst se prekida na kraju strane riječima: »сего ради потреба скрьбы...« Iza toga nedostaje 9 listova.

f. 9: Neprekidan uvezani tekst počinje poučenijem o monaškom životu: »любовнаа николиже· и ѡбычеи вь любвахь и вь поминаныихь не брѣжеть своее жизны, и вь мнѡгыи грѣхы выпадаеть таковы· ѡть вына бо раждаютсе помышлıенiа скврьнаа.«

f. 10 v: »Брать прiиде кь ѡтьцоу Нiилоу« – poučenije o borbi sa strastima.

f. 12: »Старьць нѣкыи сѣдѣше вь поустины« – o pustinjaku i caru Teodosiju II. List 13 je prazan; na listu 14 je zapis restauratora iz XVIII. vijeka.

f. 17: »Повѣда нѣкто старцоу, ıако брать нѣкы, ѡтити хоте вьзбранıень бываше ѡть своe матере.«

f. 18: »Повѣда намь старць пришьдь вь Тиваидь, ıако ѡтьць великь сѣдѣше вьнѣ града Антипа« – priča o lijenom poslušniku i njegovim posmrtnim mukama.

f. 18 v: »Рече авва Иперхiи, ıако жельвь страшьнь ıесть видѣнiемь ѡнагриемь· тако и мнихь ключимимь мислемь похотнымь« i druge izreke: Zatim: »Брата два изидоста на трьгь продати сьсоуды свое.«

f. 19: »Братiа ѡть общаго житiа ошьдьше, идоше вь поустыню.«

f. 19 v: »Глаголаше авва Амѡнь ѡтьцоу Аноувоу« – priča o monahu, koji se privиđao drugome čas kao anđeo, čas kao sotona; zatim riječi avve Pimina o strahu božjem.

f. 20: »О послоушанiи« – poučenije nekog starca.

f. 20 v: »Повѣдаше ѡ иномь старци, ıако сьтвори постесе .н҃. недель – priča o tome, da je smirenje važnije od posta.

»Слово Симеѡна Месопотамiискаго како подобаеть вь оумѣ имѣти исходнiи дьнь еже ѡть житiа.«

f. 22 v: »Глаголаше авва Ѳеѡдѡрь Илiѡѳскы« – priča o isposniku, kako je prevršio zakletvu, zadanu bludnom đavolu, ali se nije odrekao klanjati Bogorodičinoj ikoni.

f. 23 v: »Рече авва Петрь, ıако соущоу ми сь аввою Исаiемь, прiиде брать кь нıемоу« – priča o monahu, koji se spremao da napusti manastir, jer ga je otac njegov prekoravao. Svršava se riječima: »а иже сваждае чловѣка сь...«

Jedan list je isječen.

f. 24: »...доблıестьвнѣ искоушенiе брать и глаголıе· аще достоит ми оумрети, не изыдоу до светого праздника...«

Isti list r. 11. – »Повѣда намь авва Пiѡрь, ıако соущоу ми юноу, идохомь азь и старць

мои кь знаменосцоу Лωнгиноу« – priča o ispovijedi đavola ulovljenog u čašu.

f. 29: »Повѣда намь Евстатіе коупць, ıако егда бѣхь миранинь, николиже не ıадехь, тькмо ωть вечера вь вечерь« – priča o iskušenjima, koje je pretrpio monah prvih godina svog monaštva.

f. 32: »Рече авва Зань, мнωзы ωть инокь ωставіше ωтьца и матерь...« – priča o stradanju neposlušna monaha, koji je samovoljno napustio manastir.

f. 35: »ωть житіа светого Антоніа Новаго.

f. 40: »Повѣсть зѣло пользна: Повѣда намь нѣкыи ωтьць, глаголıе· бысть, рече, нѣкыи прѣзвитерь жител'ствоуе вь горѣ нѣкоеи« – priča o srebroljubivom svećeniku u Perzijskoj zemlji.

f. 43: »Авва Козма. Повѣдаше намь и се, ıако бѣ, рече, нѣкы ωтьць велики именемь Козма« – priča o viđenju posmrtnih muka i raja.

f. 48 v: »ω мнисѣ именемь Павль«; »Повѣда намь ωтьць Силоуань глаголıе, ıако вь единомь, рече, Палестиньскыхь монастыріи бысть нѣкыи мныхь именемь Павль...« – povijest o velikom podvižniku, koga su njegova manastirska braća vidjela u raju.

f. 50 v–52 v: »О нѣкоимь вльсвѣ и христіаніноу«; r. 12. – »Слышахомь и се нѣкые повѣдающе, ıако вь царьство, рече, Маврикіа цара бысть нѣкыи вльхвь вь Константінѣ градѣ.« List 51. iscijepan više od $^4/_5$; isto tako i list 52. više od polovine, svršava se: »заніа · достоиноу«. Zatim je izgubljeno 10 listova.

f. 53: počinje: »ни зовоущоу сицево пострараждеть«; zatim povijest o nekoj djevojci, koja mjesto udaje za voljenog čovjeka ode u manastir i nagovori zaručnika, da se zamonaši.

f. 53 v: »О двою братоу ненавидещихь дроугь дроуга: – »И се повѣдаше намь : бѣста, рече, два брата по пльти вь богохранимѣмь Константінѣ градѣ.«

f. 58 v: »Повѣсть о ωтрочіщоу ıевреискомоу«; r. 5. odozgo – »Повѣда намь ωтьць Василіе старць и ωшьльникь иже ωть Новые лавры бывы мнихь.«

f. 63: »Бысть нѣкыи старць, имѣıе страннопріемство и прочіимь добродѣтелıемь сь тьщаніемь прилеже« – priča o đavolskom iskušenju »вь чрѣвное обыаденіе, вь сребролюбіа желаніе и вь льжное заклинаніе.«

f. 65 v–76: »Бесѣди доушепользны отьца Зосіми« – različita poučenija o monaškoj smirenosti, i krotkosti, i duševnom miru; iza 66. nedostaje jedan list.

f. 76 v: »Повѣсти светихь ωтьць о відѣніи светого оца Макаріа« – o viđenju anđela čuvara, kako tuguje zbog grijeha povjerene mu duše i o mitarstvima.

f. 82 v–85: »Наказаніе светого Епифаніа, емоуже аггель сочиво свари.«

Iza toga izgubljena su dva lista, od kojih su dolje ostala dva komadića.

f. 86: počinje malim slovom: »что оубо хощемь творити егда вь тіе вещи внидемь« – slika strašnog suda i potreba pokajanja.

f. 91: Ѿле доуше и тѣла прѣпираніе. Чловѣкь нѣкто добра рода насади виноградь.«

f. 93 v: »Слово пользно ω иночьскомь житіи. Уослышите братіе моıа вьзлюблıенаа, колико почьтьнь бысть иночьскыи чинь« – viđenje sv. Makarija o anđeoskom obliku monaha i tumačenje toga.

f. 95: »Слово пользно: пріиде брать кь старцоу и рече ıемоу : ωтьче, Господь рече вь Еваггелıи · вразы чловѣкоу домашніи его соуть.«

f. 96: »Слово ω нѣкоемь братѣ вьпадающіимь вь блоудь.«

f. 99 v: »Месеца Апріліа вь . а̃ . дьнь. Житіе светые Маріе Егυптѣныни. Благослови Ѿче« – (u dnu stranice »Калисть«).

f. 121: »Сповѣданіе ώтьчьское о житіи Ѯенофонта болıарина.«

f. 130: Месеца Марта . зı . Житіе и жизнь чловѣка божіа Алеѯи. Благослови Ѿче.«

f. 140 v–144: »Повѣсть сказаніе имоущіи ıавлıенно, ıако ѕѣло полѕоуетсе прѣдь оусьпшіи приношенми и милостыніами ω нихь бывающіими, и паке ωть изволıеніа и несоуменіи доуше и разоума сьврьшаема. Благослови Ѿче.« Iza f. 143 jedan list izgubljen.

f. 144: »О сьмрьтнои памети и о соуетнѣмь и маловрѣменемь житіи, и о оумилеміи слово. Благослови Ѿче.«

f. 146: »О покаıаніи и о сльзахь и ω чловѣколюбіи прѣблагаго Бога. Благослови Ѿче.«

f. 156 v: »Разоумь и сложеніе ωть сказаніа палѣіе о прьвоздан'ною ω Адамѣ и Еввѣ, и ќолико прѣбиста вь раи, и по изьгнаніи по колицѣхь лѣтѣхь скончастасе, и о потопѣ и о раздѣлıеніи ıезыкь.«

f. 166 v: »Епифаніа мниха и прѣзвитера о знаменіихь нрава и ωбраза и вьзраста Прѣсветіе Владичице наше Богородице.«

f. 166 v: »Тогожде Епифаніа мниха о родословіи Прѣсветые Богородице.«

f. 172 v: »Писаніе Авгара царıа послано кь Спасоу нашемоу Іисоусоу Христоу.«

f. 173: »Ѿтписа же Господь нашь Іисоусь Христось и посла скоро кь Авгароу, глаголıе.«

f. 173 v: »Чюдо бившеıе о светомь оуброусѣ и кıерамидѣ.«

f. 175: »Сказаніе Афродита ıероусалимскáго о бившемь вь Пер'сцѣи земли чюдѣ. Благослови Ѿче« – (dolje na dnu strane: »Сіе ċлово чтетсе на Рождество Христово †«).

f. 179 v: »Прореченіıе о Христѣ вь Коу... ли ıелинскаго бога.«

f. 180 v: »Иже вь светыхь отьца нашего Меѳодіа епископа Патрьскаго оуказаніе истое о послѣднихь лѣтѣхь и о царихь.«

f. 196–199 v: »Притче и разоуми прѣмоудраго Соломωна †« – do lista 199, gdje se tekst prekida rečenicom: »нечисть бо прѣдь Господѣмь...«

Time se svršava tekst prvog dijela rukopisa. Očevidno je, da je još bila barem jedna kvaterna, ali je nestala, prije nego što je knjiga bila restaurirana.

II. f. 200–273: *Zakonski zbornik* – drugi rukopis s novim oznakama sveščica. Obuhvata *Vlastarevu skraćenu sintagmu* naročite redakcije i *izbor iz Dušanova zakonika.*

Nedostaju samo 2 lista: iza f. 263 – 1 list (glava 52. i početak 53.: sadržaj je rekonstruiran prema izdanjima Novakovića i Florinskog); iza f. 271 – list sa člancima Dušanova zakonika između 81. i 101.

Pismo je vrlo slično pismu »Otečnika«, isto tako po 23 retka: poluustav; čista srpska recenzija s pravopisom prije resavske reforme, ali s oblicima XV. vijeka. Naslovi i inicijali bili su crveni, ali su vrlo izblijedjeli. Ornamentika je vrlo skromna: jedna crtana zastavica iznad teksta Vlastareve sintagme i nekoliko skromnih inicijala sa zavojcima (vidi snimke u mojemu izdanju).

Vodeni znakovi drugog dijela: 1. tri brda tipa Briquet 11963 iz 1422.–1424. god. i 11683 iz 1398.–1408 god.. Lihačev br. 948–949 iz 1431. god. i br. 360 iz 1421. godine; 2. vjerojatno krst; 3. neki znak, možda gotičko M, po svoj prilici iz istog doba.

Sadržaj

A) *Vlastareva skraćena sintagma.* Analizom sadržaja utvrdili smo, da Studenički tekst sadržava naročitu redakciju, koja daje novu sistematizaciju građe prema pravnim predmetima i sređuje ih u novi red; izostavlja niz odredaba iz kanonskog prava; unosi niz glosa iz Prohirona za građansko pravo, vraća nekoliko odredaba iz Pune sintagme i ponovo formulira neke odredbe, unoseći katkada stvarne izmjene. Čini se, da t. zv. Rakovačka verzija predstavlja drugu varijantu iste prerade. Pretpostavili smo, da je ova prerada nastala kao rezultat državne kodifikatorske radnje, dopuštajući, da je ona mogla imati mjesto u doba despota Stefana Lazarevića.

f. 201–267: *Сьчинение обьети вьсѣхь винь с(ве)щен'ныихь и божьств'ныхь правиль, потроужден'но вькоупѣ и сложен'но иже вь свещенноинокохь послѣднімь Матѳеіемь Солоун'скыимь.*

Сіи законь избрахомь из великаго закон'ника, іако вькратцѣ и вьскорѣ обрѣтати искомаа о вьсакои вещи, о винахь грѣховныихь и о соудоу царскомь.

Ispred teksta nalazi se pregled sadržaja u 57 glava:

Главизни законоу.

Глава

О светѣмь крьщеніи, іако вѣдѣти намь коихь подобаеть покрьщавати : . . . а҃
О коихь подобаеть покрьщевати и коихь тьчію мvромь помазовати : . . . . . в҃
О соумнѣщихсе младенцехь аще крьстишесе : . . . . г҃
О крщаеміихь младенцехь агараньскыихь : . . . . д҃
О крщаемыихь оть несвещенныхь : . . є҃
О отврьгшіих'се клирикь страха ради : . ѕ҃
О вьсхыщающіихь на бракь жены : . . з҃
О насиловании отроковице : . . . . . и҃
О оброученіи отроковице : . . . . . . ѳ҃
О брацѣхь повелен'ных по законоу : . і҃
О безаконныхь брацѣхь : . . . . аі҃
О посагагающіихь дѣвиць безь воліе ихь родитель : . . . . ві҃
О прикиинихь иманіихь : . . . . . . гі҃

Глава

О степенехь брака иже оть крьве : . . ді҃
О синоположеніи : . . . . єі҃
О иже оть светого крьщеніа вьспріети дѣти : . . . . ѕі҃
О вьзбраніенныхь брацѣхь : . . . . . зі҃
О посагшои жене вь плачевное врѣме : . иі҃

(Pod istim brojem (18 glava) u tekstu nalazimo još glavu »О братотворени«.)

О распоустѣ и оть которыихь винь раздрѣшаетсе бракь : . . . . ѳі҃
О двоеженьцехь и троеженцехь : . . . к҃
О иже вь вторіи бракь приходещои женѣ : . . . . ка҃
О прѣлюбодѣиствѣ : . . . . кв҃
О растлившим'се сь своею тьщею : . . кг҃
О имоущіимь женоу бѣсноуемоу : . . . кд҃
О блоудѣ : . . . . ке҃
О іако цароу не подобаеть досадити : . кѕ҃
О прѣдателіехь и невѣрницѣхь : . . . кз҃
О досаждении : . . . . ки҃
О вьсхыщающіихь разбоиничьскы тоуждаа : . . . . кѳ҃
О свѣдѣтеліехь коимь подобаеть бити : . л҃

(U ovom popisu sadržaja omaškom je izostavljena glava »О іемствѣ законь«, koja se nalazi u tekstu pod br. 31 (Glava ла҃). Zbog toga je pobrkan red glava, tako da u tekstu »О палежи« ima br. лв҃, »О наемницѣхь и заимѣ и залозѣ« – лг҃, »О коуплени и продании« – лд҃, »О наимованіихь« – ле҃.)

О палежи законь : . . . . ла҃
О заемницѣхь и заимѣ и залозѣ : . . . лв҃
О коуплени и продании : . . . . . . лг҃
О наимованіихь : . . . . лд҃

U popisu sadržaja broj glave ле҃ je izostao, zato što je pisar opazio pogrešku, koja se vukla od br. ла҃, te je na ovom mjestu preskočio na br. лѕ҃ – »О покладѣ«.

О покладѣ законь : . . . . лѕ҃
О клетвопрѣстоуплени : . . . . . . лз҃
О отлоучении : . . . . ли҃
О законѣ сказание : . . . . лѳ҃
О соудоу царьскомь : . . . . м҃
О соудіахь изволенныхь : . . . . . . ма҃
О дрьжимихь вь оузахь и тьмницахь : . мв҃
О казнѣхь законь : . . . . мг҃
О вльхвахь и баіал'ницехь : . . . . . мд҃
О гроборителіехь : . . . . ме҃
О свещен'нотатствѣ : . . . . мѕ҃
О татбѣ правила : . . . . мз҃
О оубиствѣ волномь : . . . . ми҃
О оудавленныхь младенцехь : . . . . мѳ҃
О женѣ помѣтающои младенца : . . . н҃
О ноуждею оумрьшихь, рекше себе оубівающіихь : . . . . на҃
О іако не подобаеть оудавлен'на животнаа іасти : . . . . нв҃
О іако вь крьчмоу не подобаеть причьтникомь вьходити : . . . . нг҃
О иже кь црквы прибѣгающихь оть напасти нѣкые : . . . . нд҃
О позорѣхь и глоумьчскыихь играхь : . не҃
О хіротонисоуеміихь на иманіихь : . . нѕ҃
О даровѣхь : . . . . нз҃

B) f. 267 v–273: Ѿть законика цара Стефана. – Izbor iz Dušanova zakonika: čl. 12, 14–18, 29–31, 20–21, 32–33, 50–56, 65–66, 69, 71, 73–77, 79–80; zatim je izgubljen 1 list; nastavlja se čl. 102, 104, 107–108, 120–122, 132, 134, 138, 140, 143–147, 151–154, 159, 161, 162, 165–166, 174, 180, 173 (prema numeraciji Prizrenskog rukopisa).

Kako su ovdje izostavljene odredbe prvenstveno iz državnog prava, a iz crkvenog i kaznenog ono, što nema najbližeg praktičnog značenja za manastir, pretpostavio sam, da Studenički tekst predstavlja privatnu sistematizaciju za potrebe senjerijalnog manastirskog suda. Koliko mi je poznato prema bilješci o predavanju N. Radojčića u Historijskom institutu Srpske akademije nauka (Glasnik Srpske akademije nauka, II, sv. 1, 1950, 180–181), Radojčić je mišljenja, da je ovaj Zakonik ovakav, jer je prepisivan s oštećenog primjerka.

III. *Studenički palimpsest*

Na kraju Zbornika stavljen je 1 nesignirani list od pergamene sa slabim tragovima opranog teksta, preko kojeg su stavljeni raznovremeni zapisi. Nama je pošlo za rukom, da, zahvaljujući ljubaznosti direkcije Instituta za sudsku medicinu i kriminalistiku, izvršimo ultraljubičasto snimanje spomenika, koje je dopustilo rekonstrukciju teksta. Tekst predstavlja fragmenat *službnika* i sadržava odlomak velike jektenije. Pismo u 11 redaka – vrlo lijep, krupan liturgijski ustav, srpska recenzija. Prema oblicima slova pretpostavljamo, da je iz druge polovice XIII. vijeka (vidi snimke u našem izdanju).

Zapisi

f. 14 v: poč. XVIII. vijeka – И Г(оспо)ди И(соу)съ (Х(ри)сте Боже мо(и) оуслиши молитвоу роба своего стар'ца, призри на ме и помилоу(и) ме, крьвь моіа во крещение твое Г(оспо)ди, иже ωт вѣка сего оу тоуцаствоу житие мое скончахь, прими же и мою доушоу со миро(о)мъ, іако есамъ грешни, не затвори мнѣ врата раскиіа но ωтврзи ми е Г(оспо)ди, слава тебѣ.

f. 273: crtež – dvije ruke i zapis: сиа роука, сиа роука.

Помилоуи ме Боже по велицеи милости твоеи (dva puta).

Brzopis iz XV. vijeka: Сiие свето и доушепользноіе писанице приложи великои црьквe Стоуденицѣ попь Макаріие. Богь да га прости. А тко ю ке ωтнимити ωть великі црьквe Стоуденице, да есть проклеть и вь си вѣкь и вь боудоущи. Аминь.

Ispod toga opet crtež – četiri ruke.

Još dolje: »krsna slovesa« i skraćenice ззз sss.

U dnu stranice: Тихω а с разоумωмь іако самωмоу цароу.

Zatim opet: Сие светое и доушепол . . .

Pergamena, sprijeda: Сие и светое и доушепользное писание ωтъчникь.

Pergamena, otraga: Сiа светаа книга глаголіеміи ωтъчникь домоу прѣчистые Оуспеніа Стоуденічьскые.

Сiа света книга монастира Стоуденица ма . . . . .

Osim toga nespretni pokušaji restauracije opranog starog teksta.

33

IV a 24 (Kukuljevićev br. 542)

ЛИБРО ОД МНОЗИЕХ РАЗЛОГА – DUBROVAČKI ĆIRILSKI ZBORNIK OD 1520. GOD.

Lit.: Arhiv V, 169; *Jagić*, Prilozi k historiji književnosti, Arkiv IX, str. 65–151, gdje je izdano više sastava iz ovog zbornika; *Conev*, br. 94, str. 38; *Rešetar*, Libro od mnozijeh razloga, Zbornik za ist., jez. i književnost srp. naroda, izd. Srp. kr. akad. 1926. – izdanje cijelog Zbornika; *Rešetar*, Dubrovački zbornik od god. 1520. Srp. kr. akad. 1933: *M. Speranskij*, Dubrovnickij sbornik 1520 goda, Rešetarov zbornik iz dubrovačke prošlosti, Dubrovnik 1931, 257–259. *Repr. br. 137.*

Papir 13,5×19,3; 183 lista sa 3 sprijeda i 1 otraga, koji su dodani kod uvezivanja (signiran je 181 list, ali su izostavljeni 83-bis i 134-bis). Rukopis nije potpun. Nedostaju: u početku oko 20 listova (do početka XIX. glave originala); iza f. 7 – 1 list; iza f. 21 – 1 list; iza f. 42 – početak »istorije od sv. Jovana Zlatoustnika«; iza f. 126 – kraj »Suda velikog« i početak »kalendara za vračanje« – 9 listova; iza f. 127 – 6 listova (kraj »kalendara za vračanje« i početak »Prilika i sna od Danijela proroka«); iza toga treba da se ispred f. 128 stavi list 135; iza f. 134 nedostaje 1 list. Tekst se svršava na f. 179, iza čega dolaze dva lista sa zapisima.

Vodeni znak: 1. lovački rog u krugu sl. Briquetu 7856 iz 1528.; 2. vrč u krugu sl. Briquetu 12845 iz 1518.; 3. kardinalski šešir tipa Briquet 3385 iz 1497.; 4. uteg u krugu – Briquet nema sličnog.

Rešetar dokazuje, da je Zbornik sastavljen od 5 zasebnih dijelova, pisanih od trojice pisara (A, B i C); njima je četvrta ruka (D) dodala crvene natpise, pojedine riječi i brojeve; kasnije, u XVIII. vijeku, još dvije ruke ispunile su prazan prostor na kraju pojedinih dijelova. Pismo je bosančica po 25 (rjeđe po 24) redaka.. Jezik štokavština. Prema Rešetaru, sva su trojica pisara bili Dubrovčani, koji su vjerojatno pisali djelo u Mljetskom benediktinskom manastiru. Da je rukopis dubrovačkog podrijetla, vidi se iz sadržaja (f. 84 v), a i iz pogovora, gdje direktno stoji, da je rukopis završen u Dubrovniku 20. maja 1520. Dubrovačka matica zbornika, prema Rešetaru, ne će biti starija od kraja XV. vijeka, jer su tada postali talijanski originali od tri članka: »Izgovorenja od crkve od sv. Marije Delorite« (1483), »Cvijeta od krjeposti« (mlet. izdanje 1499.) i »Skazanija od suda Velikoga« (ne prije 1472. g.). U citatima ѕ pišemo у.

Ornamentika je veoma skromna: uske »male zastavice« od niza kvadratića presječenih dijagonalama s crnim ili crno-crvenim potezima i skromni crveni i crni inicijali.

Uvez: korice od kartona iz doba Kukuljevićeva.

Sadržaj

1. nesignirani list: Kukuljevićev pregled sadržaja.
2. nesignirani list: Daničićevi zapisi o lokalizaciji i datiranju rukopisa prema njegovim unutarnjim podacima.

1. f. 1–25: *(Цвиет ωд крипости):* f. 1 – ωд мудрости; f. 1 – ωд махнитости; f. 1 v – ωд правде; f. 3 – ωд неправде; f. 3 v – ωд виере; f. 4 – ωд невиере; f. 4 v – ωд истине; f. 5 – ωд лаже; f. 5 v – ωд ıакости; f. 6. – ωд страха; f. 7 – ωд таште славе; f. 7 v – ωд настоıанıа; f. 8 – ωд ненастоıанıа; f. 10 – ωд спознанıа; f. 11 v – ωд неспознанıа; f. 11 v – ωд умоленства; f. 13 v – од охоласти; f. 15 – ωд захуснутıа; f. 15 v – ωд гарла; f. 16 – ωд чистоће; f. 17 v – ωд грieха путенога; f. 19 v – ωд разлога алити ωд миере.

2. f. 25 v–28: *Чтенıе приıекраснога Иωзефа сина Иакобова.* ωд. Бıеше IАкобь и имаше дванаисте синова...

3. f. 28–28 v: *Ѡд смарти чтение.* Ну мислимо братıо, що смо: разумиемо земла да смо.

4. f. 28 v–32: *Чтение светога Томе.* У онои времe избра Исусь дванаисте апостола у Галилеи...

5. f. 32–37 v: *Наукь примудрога Акира почине.* Са Богомь починемо слово примудрога Акира, Господинь благос(л)ови. Сина грипа царь биеше Одорски...

6. f. 37 v–39: *Почине чтенıе ωд Абрама.* Слово праведнога Абрама како полуби Богь Абрама. Роди се .ѕ҃з҃. лиета подао му биеше синь иеднога кои виероваше у идоле...

7. f. 39–41: *Почине ωд смарти Абрамове.* Како полуби Абрама Господинь Богь и по нь анђела посла да види кралевство небеско у тиелу своему за живота свога.

8. f. 41 v–42: *(kasnija ruka – E) Pjesma:* Кралице небеськога владаньѣ ме уфанье.

9. f. 42 v: *(kasnija ruka – F) Почетак светога еванђелиа по Матию.* Книге ωд народа Исукарстова, сина Давидова ... do: ωд Иωзие се рωди Иекωниа.

10. f. 43–46: (bez početka) – *Историа ωд светога Ивана Златоусника.)* ... уђи двигнувши главу и крал ю видио и барзо узсиеде на кона и десеть миђла иест ю тиерао.

11. f. 46 v–49: *Почине историа ωд светога Ђурђа када ослободи Александрину ωд дрокуна кои ю хтиıаше поздриети и како свети Юраћь чини карстити крала с пукомь неговиемь и послие ωдсиече дрокуну главу.* У име нашего Спасителя и негове Маике Диевице Марие коıа иесть студенаць ωд каритати...

12. f. 49–56 v: *Почине сказание и приповидиение ωд суда великога, како хоће Господинь Богь судити народъ.* Ѡ свето Троиство иедини Боже без почетка и безь свархе иеси они кои чинишь доброга са злиемь отворено...

13. f. 57–60 v: *Почине историа ωд светога Жулиана како уби ωдца и матерь своıо.* У име буди вишнега Бога истинога и негове Маике Диевице Марие ωд деветь кора анђеосциехь вишна и ωд светиехь ωд славе лиепе. Сада слушаите ме добри пуће у миру ωд светога Жулиана приповиесть...

14. f. 61–68 v: *Почине контрестание и приповидание ωд човиека жива и ωд смарти несриећне.* Тко хоће ω толике славе моћи говорити ондие, гдие стои Троиство славно...

15. f. 69–90: *Почине освећение Исукарстово коие учини краль Веспезиань супроћь Иерузалему.* Ѡ од виечниехь свиетлости свиетла свиећо, о свиетлости ωд живота виечнога, о гувернатуру ωд небеса...

16. f. 90–92 v: *Почине изговорение ωд царкве ωд свете Марие де Лорите и како она дође сва на землу и како би принешено ωд руку анђеосциехь.* Тко хоће знати за своıо девоционь вриеме и по кои начинь и по кои путь дође у Италиу оваи света Мариа де Лорита, легаи девото овуи бесиеду...

17. f. 92 v–124: *Почине историа ωд узкарснутıа Исукарстова Господина нашега.* Хотиıући ωд ускарснутıа светога говорити зовемь Исукарста Господина ωд неба да утварди у мение негове милости...

18. f. 124–126 v: *Почине судь велики Господиновь како пише свети Матие ванђелиста.* На облациехь небесциехь и сиде на землу и на гору маслинску то ие Исусь... (Nedostaje svršetak.)

III dio *(ruka A)*

19. f. 127: *Kalendar za vračanje bez početka i bez kraja,* od riječi: .г҃ı. (juna) шкарпиюнь на .ı҃д. и на .ı҃є. и на .ı҃ѕ. стриелаць... do riječi: миесеца деценбра на .а҃. и на .в҃. стриелаць... ракь на :ı҃ѳ.

20. f. 135 v, 135 a, 128–140 v: (Početak nedostaje – *Прилике и сни ωд Даниела пророка)* ...ако ли видишь да те благосивлаю тои приликуе велико веселие.

21. f. 140 v–141 v *(Peta ruka E): Боголубьно говореньие петь оченаши и петь здравиехь Мариѣ на часть петь рань Исукарьстовиехь.* Наипарьво оченашь, здрава Мариа, потомь када сварьшишь парви оченашь и парьву здраву Марию, реци...

22. f. 142: *(Razne molitve)* 1. Захьваленьие Исукарьстоу и молитьва у памети и у разьмишьленью у вриеме ωд мисе навьлащито када редовьникь примукьне; 2. Молитьва у напастехь; 3. Припорученьие коие се говори за молитьвами.

23. f. 142 v: *(Pjesma)* Молимь те Боже мои оти ми милось дати...

IV dio *(druga ruka B)*

24. f. 143 a–v: *Почине скупление ново.* Скупление ωд ствари новиешь (!) то иесть хвале капитули сложене ωд разлициехь мударца историане. Наиприе страшно приећение ωд смарти. Иа иесамь смарть страховита...

25. f. 144: *Почине верась пустошниемь младцемь.* Ви кои разгледате ствари умарле...

26. f. 144 a–v: *Тужба на саи свиеть.* О свиете тужни и небилевити...

27. f. 144 v–145: *Тужба на згоде сега свита.* Оиме фортуна, защо се тужимь...

28. f. 145–148: *Пиесанца Госпи.* Здрава Мариа Диевице славна...

29. f. 148: *Пиесань ка пречистои Богородици на дань ћне зачетьѣ.* Неоцьквьварьћнена ни такьнута и чисьта иеси Марић... *(Peta ruka E.)*

30. f. 148: *(Molitve na Bogorodičino začeće)* 1. *Аньтифона.* Колико иесу лиепи ступаи Твои...; 2. *Х верась.* Неоцькварьћнено зачетьие данасьтка...; 3. *Молитва.* Боже кои по неоцькварьћненому Диевице зачетью...

f. 148 v: *(Gatanje po vremenu nekih dana)* Ведарь дань на обраћеньие светога Павьла...

f. 148 v: *Споменутьие веле спасено и корисьно свакои души карьстианьскои*, да би знала душо боголубьна три ствари...

f. 148 v: *Аньтифона.* Блажена Аполониа притарьпи тешьку муку...

V dio *(Treća ruka C)*

31. f. 149–152 v: *Почине тужба. Пробуди се юре душе.* Прωбуди се юре душе моıа тере види гдие си...

32. f. 152–153 v: *Почине наукь човиечанскии.* Щω гωди чинишь чωвиече, чини и гледаи кωнца...

33. f. 153 v–158: *Почине чтение Барнарда.* Чтение светωга Брнарда какω пише свети Брнарадь да биехь говωрећи уснуω...

34. f. 158–161: *Почину* .*ꙇ҃ѕ*. *петака ωд душе.* Сказание ωд .ѕꙇ҃. петака, како заповидие Господинь блаженому Петру и Павлу, да саблуду ωваи .ѕꙇ҃. петака... (počinje od marta).

35. f. 160 v–162 v: *Почине чтение светога Анброжа.* Пише свети Амброзь брати: видиехь ѳ҃. мука главниехь...

36. f. 162 v–166: *Почине десеть заповиеди.* .ꙇ҃. заповиеди божиехь на ке заповиеди есть сваки човиекь држань свршити...; f. 164 v – Почину супротивства ωд заповиеди.

37. f. 166– 168: *Почину* .*ꙁ҃*. *смартниех грieха.* Сказание ωд .ꙁ҃. смртниехь грieха за кое прими човиекь смрть виечну...

38. f. 168 v–169 v: *Почине молитва светога карста.* Молитва ωд светога креста реци: спаиси (!) крсте...

39. f. 169 v–171 v: *Почине молитва ωд радости.* Мωлитва свете Госпоће Марие ωдь седам радости...

40. f. 171 v: *Почине молитва светога Николе.* Молитва светога Николе бискупа. Блажени свети Никола бискупь, кои си племенити...

41. f. 171 v–173 v: *Почине чтение ωд Алуберта.* Биеше на светь мужь именомь Алуберто...

42. f. 174: *Почине чтение ωд блаженога Агустина.* Чтение ωд блаженога Агустина. Блажени Агустинь рече о свиете...

43. f. 177 a–v: *Почине молитва ωд седамь риечии.* Господине Исукарсте сину Бога живога...

44. f. 178 v: *Почине молитва ωд Господина.* Допусти ми мои милостиви Исусе...

45. f. 178 v: *Почине молитва ωд Госпоће.* Ѡ Госпоће здраво буди...

f. 179: *Почине молитва ωд Госпоће.* Блажена Марио диево ωд диевица...

46. f. 179: *Почине молитва.* Здрава Диево милосна, звиездо ωд сунца свиећа...

Zapisi

f. 180: (Crvenom tintom) † на . ч҃ф҃к҃. лиета Христовиех, на .к҃. миесеца .мажа. у Дубровнику. бии изписано. ωвои. либро ωд многиех разлога. (Ispod toga je uska vinjeta.)

Niže – drugom rukom, crvenom tintom): А мение Дерагићу Борилоћу доће у руке нат .ч ѣ л е. лиета (=1535) по пороћению нашега Господин(а) Исукрьста сина Бога великога.

f. 181: Prilijepljen je listić papira 10×12,5 (valjda isječen iz istog rukopisa), na kojem su druge ruke pisale:

И Марић нека се зна када почехь... на ꙇ҃ѳ. дана миесеца октубра... ıакь. Ispod toga je druga ruka netočno zapisala ćirilsku azbuku (bosančicu), a onda ime: Андриа Минисали.

34

III a 20 (Kukuljevićev br. 501)

ŠIBENIČKI ZBORNIK, SRPSKA RECENZIJA, PRVA TREĆINA XVI. VIJEKA

Lit.: V. Jagić, Ćirilski zbornik XVI–XVII stoljeća u biblioteci Kukuljevićevoj, Književnik III, 1886, str. 121–131; *St. Novaković,* Starine IX, 60–61; X, 191 i dr.; *Lj. Stojanović,* Spomenik Srp. ak. LXVI, 227–228; i Stari srpski rodoslovi i ljetopisi, 1927, 2–38 i 121–122; *Conev,* br. 95, str. 38. *Repr.* br. 68–69.

Papir 12,7×19,1; 136 listova (135 signiranih i 1 sprijeda nesigniran; Jagić netočno navodi 134, jer se oslonio na staru folijaciju brojkama-slovima, koja je dva puta upisala broj 72 na susjedne listove). Rukopis nije potpun, jer počinje tek od 5. lista XXVI. sveščice (oznake su u dnu lista). Nedostaju: na početku 204 lista; iza f. 42 – 2 čitave sveščice (XXXII.–XXXIII.); iza f. 81 – 1 list. U sveščici XLI. listovi su ispreturani; treba da idu ovim redom: 99, 105, 101, 103, 102, 104, 100, 106. Da je zaista na početku izgubljen veliki dio zbornika, vidi se ne samo po oznakama sveščica, već i po tome, što ispred prvog sastava stoji na margini broj »м҃в«, a idući sastavi imaju dalje brojeve.

Pismo po 21 redak (na f. 21–26 po 16); poluustav, srpska recenzija s obilježjem ijekavštine (na pr. na f. 24 v – наприıед). Pisalo je nekoliko ruka. Karakteristični su oblici: ѧ s malom petljom u sredini savijenog stabla; jednopotezno ч u obliku pravokuta, pored drugog u obliku brojke 4; tronogo т; široko є s upisanim u sredini poluglasom i dr. ȣ miješa sa oy. Naslovi i inicijali – crveni.

Vodeni znak se slabo vidi: 1. sidro u krugu tipa Briquet br. 544–547 iz 1518.–1534. god.; 2. vaga u krugu tipa Briquet br. 2586 iz 1505. g.

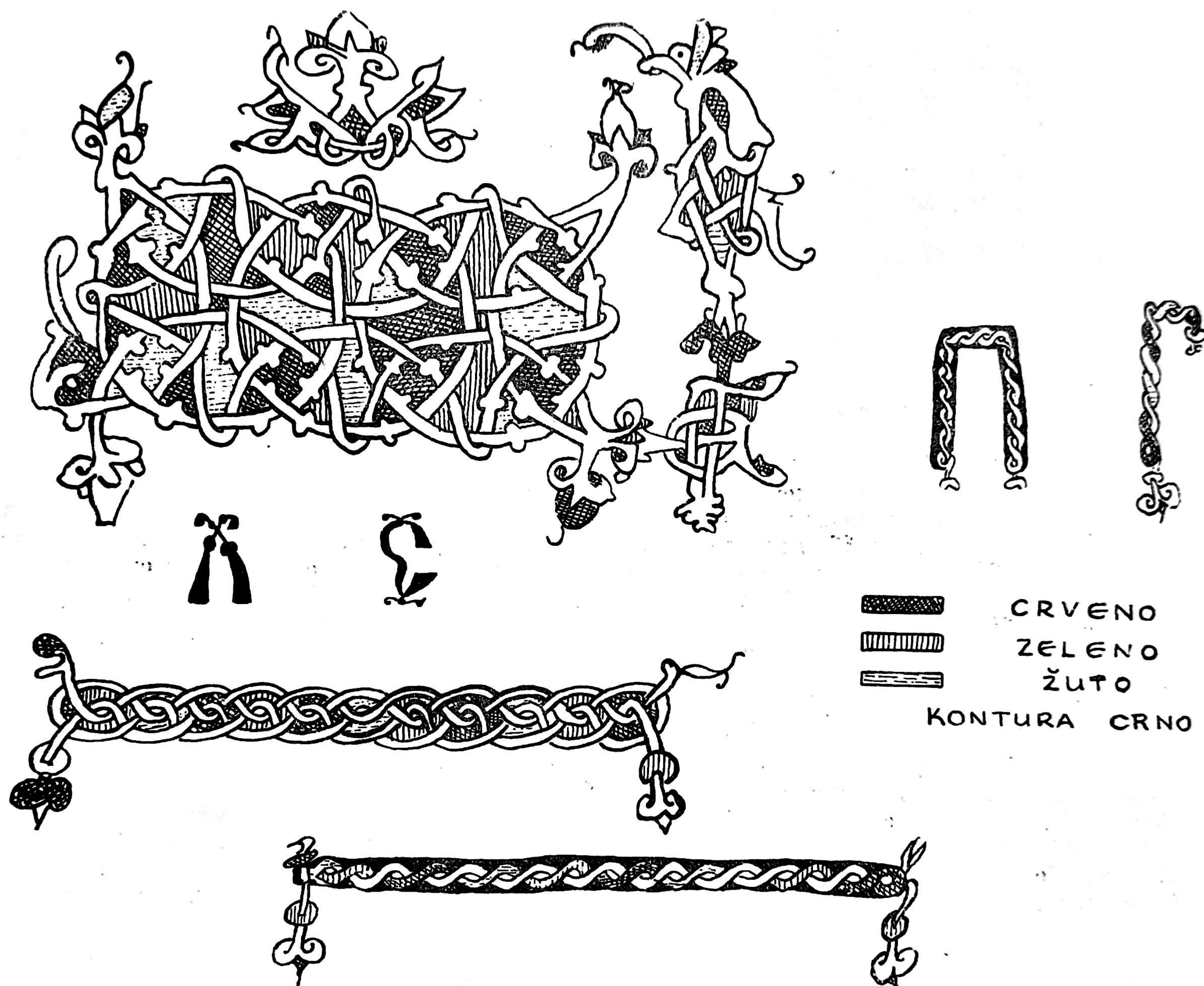
Ornamentika: zastavice neobizantskog tipa – f. 1 lijepa kvadratna zastavica geometrijsko-biljnog stila s malim ptičicama u arabeskama (tipa Vladislava Gramatika),

crveno-žuto-bijela; f. 13 bizantski pleter sa stilizovanim grančicama i ornamentalnim paunima; f. 40 v – mala neukusna zastavica od crveno-žutih čekinja; f. 43 i 51 – male neobizantske zastavice; f. 54 – zastavica »balkanskog« stila od pletenih crvenih i zelenih krugova s grančicama; f. 127 – neobizantska zastavica geometr. tipa. Inicijali neumjetnički, mali i dosta grubi.

Uvez: daske s kosim rubovima, prekrite crvenom kožom s ornamentalnim medaljonima. Sprijeda je u medaljonu Hristos sa dva anđela; otraga – Bogorodica sa dva anđela. Hrbat je noviji od smeđe kože.

227–228 i u »Rodoslovi i letopisi«, str. 121–122. Isp. Književnik III, 123–124.

4. f. 13–31 v: *Слово ѡ вѣщехь ходещихь и летещихь.* Братіе, сіе ѡ вѣщех(ь) сихь благовести архагг(е)ль Оуриль Иѡанноу богословцоу. Слово цароу лавоу зверскомоу . . . – t. zv. »fiziolog«. Izd. Jagić u Književniku III, 124-129 (nepotpuno) i Novaković u »Starine« X, 199 i d.

Sadržaj

1. Prednje korice i uvodni nesignirani list: *Historijske bilješke o Turcima,* i to a) o dolasku Turaka u Evropu s napomenom »на листь 14 у Забавникь« i b) osvojenje Carigrada i pohod na Srbiju do smrti Janka Hunjadija, s napomenom »у Забавник на листь 109«. Pisano je poluustavom, pravopisom prije Vuka.

2. f. 1–10: *Zagrebački rodoslov.* – Родословь с(ве)тіхь ктиторь и господь србьскихь земль. Вь врѣмѣна же ѡна моучительска . . . Izd. *St. Novaković,* Starine IX, 71–77 i *Lj. Stojanović,* Stari srpski rodoslovi i Letopisi, Beograd, 1927, str. X i 2–38. Tekst seže do despota Stefana Lazarevića.

3. f. 10–12 v: *Zagrebački letopis.* А се ѿт битиа кажеть. Ѿт Адама до потопа .ѕ҃. тисоуще . . . Izd. *Lj. Stojanović,* Spomenik LXVI,

5. f. 31 v–40: *Мѣсеца Сеп(тембра) .ДІ. дьнь. Вьзвижение ч(ь)стн(а)го и животворещаго кр(ь)ста г(оспод)ь нашего Ісоусь Х(ри)с(та).* Ѡче благослови. Вь лѣто седмоіе цар(ь)ствоующоу Великомоу цароу, стоуденаго мѣсеца сьбра се множаство страние чеди ратние на рекоу іаже слишеть се Доунавь, искоущи преплюти и попалити васоу землоу тоузи даже и да Вастока . . .

6. f. 40–42 v: *Мѣсеца ѡк(тобра) .ДІ. дьнь, чтение с(ве)тие моученицѣ Петки.* Ѡче благослови. Вь дьни милетские царьствоующимь Елиномь, бе чловѣкь христиıанинь вьтаине, именемь Агаѳонь и жена его именемь Полфіа, и бист житие ею .ЛЕ. лет бесплоднаа . . .

7. f. 43–51 v: *Ѿтькрьвѣние Вароухово,* егда плакасе ѿт племени Іер(оу)с(а)лимовѣ, и пославь бисть кь немоу аггель . . . – apokrifni tekst.

8. f. 51 v–57: *Чюдо с(ве)таго и проподобнаго ωца нашего Николи.* IАгрикь некто именемь живеше вь стране антиωхисцѣи... – o spasenju otroka od pogana.

9. f. 57–58: *Чюдеса светаго ωца нашего Николе. Благослови ωче.* Юнишь некто именемь Николае демонитаскимь оучениемь ωдрьжимь, и лежа .ѕ҃. мѣсеца ωгнемь великимь раждигае се... – čudo o iscjeljenju od ikone.

10. f. 59–90 v: *Написаніе ω прѣданіи г(оспод)а нашего Ісоусь Христа еже вспоменоу, писа еврѣискіимь Никодимь же сь благоωбразнимь Іωсіфомь.* Сь нимь погрѣбше тело Ісоусово, вь лѣто же Великаго Өеωдосіа .ѕ͞ı. тоiе преложише из евреискихь на грьчьска вьса сіи елика сьдѣıаше се при Понтьсцѣмь Пилате. Владико благослови. Вь лѣто петнадесетое царства Өіверіа кесара царствоующоу вь Риме, ωбладающоу всѣю вьселеною... Vidi: Starine IV, 130–154 i Извѣстия отд. рус. языка и слов. III, 1898/3 кн., стр. 821–822.

11. f. 90 v–103 v: *Мѣсеца авгоуста .е͞ı. слово Іωанна Богослова на оуспение прѣсветие владичице нашеи Богородице и присно дѣвіи Маріе.* Бл. ωче. Светаа и прѣславнаа Богородица и присnодѣва Маріа по ωбичаю на светы гробь господа нашего Ісоусь Христа ходещи кадити и поклонши светѣи колене свои молаше се... Listovi su u ovoj kvaterni izmiješani; tekst ide: f. 99, 105, 101, 103, pa se svršava na 103 v.

12. f. 103 v–108, ali ovamo pripadaju i listovi iz prethodne sveščice, 100 i 102: *Слово светаго прѣподобнаго ωца нашего Іωанна Златооустаго, патриар'ха Константина града, слово ω ωче нашь раздрѣщение.* Хотеи господь нашь Ісоусь Христось сь оученики своими вьзвѣсті их на горою Сінаискоую... Tekst ide: f. 103 v, 102, 104, 100, 106 i t. d.

13. f. 108–110 v: *Оуказь господа нашего Ісоусь Христа.* Жить Христос на земли .л҃г. лѣт и .г҃. мѣсеце мѣсеца ѕ͞ı. дьнь... – apokrifna pitanja i odgovori. Kao što je zabilježio Jagić, zanimljivi su podaci: Рци ми, кто ωбрѣтѣ латинскоу книгоу; рече – Матоусаль. Рци ми, кто ωбрѣте грьчкоу книгоу, рече – Меркоуріе. Рци ми, боугарскоу; – Куриль (f. 109). Рци ми, колико рода ωт Хама; Боугаре и вси некрщени. Рци ми, колико рода Афетова; рече – всы Грьци и Латине. Рци ми, колико хлапка рода; –. .м҃ѕ. ωт кого соут а грьчьскаго к҃в.

14. f. 110 v–115 v: *Слово светаго Ісідора.* Кои град носить ωт грѣхь забрало ıакоже црьковь..., gdje se najviše govori o želji kao povodu za grijeh.

15. f. 115 v–119 v: *Вьпрось і ωтвѣть ω вѣщехь* Вьпрось: что ıесть громь или что ıесть мльніа блистаıющи; Отвѣть: громь ıесть ωроужіе аггелское... – pitanja i odgovori, većinom iz prirode i Sv. pisma.

16. f. 119 v–123: *Ѡ дванадесѣтіхь зоди.* Врьхоу седмаго небесе есть планитьское коло, идѣже соуть нельстии звѣзди .к͞ı. – o znakovima zodijaka. Ѡ степенѣхь зωдемь, когда вьходить и исходить слнце изь зодие, о вьходѣ лоуннѣмь и исходѣ, ωоудобныхь и добріхь и злихь зодіи, а сеи добри дни починати вьсако дело, а се дни зли, сказание цитиа .а҃. дьнь...: o zlim i dobrim časovima. Godina počinje martom, jer »прьвое зодіе ωвьнь и вь ніемь вьходить слнце вь .г͞ı. марта мѣсеца... и вьходить вь рибоу вь .ı҃. дьнь ферфара мѣсеца и тако сьтвори .л҃. дьни и .и͞ı. часовь испльнıаеть лѣто все, и пакь до .г͞ı. дьне марта мѣсеца и тако пакы начинает се врѣме«.

17. f. 123–127: *Сказанiѣ лоуновніка.* .а҃. дьнь лоуни Адамь саздань бысть. Тьи дьнь добрь оучити, коуповати, продавати...

18. f. 127–131 v: *Слово ω житіи хрістиансцѣмь.* ωче благослови. Елико хощеть жити благочьстно, да хранеть Богоу си дѣла ωчаıание...

19. f. 131 v–135 v: *Слово ω Самψонѣ.* Бѣше моужь именемь Маное бездѣтьнь...

Zapisi

f. 1: (latinicom) »Zamienio u Šibeniku za Arhiva knj. III. i za neke Matičine knjige. Dne 29. listopada 1854. Ivan Kukuljević.«

(starijim pismom): »пођи у Забавникь на лист 9 : Ө«.

Ispod toga bilo je napisano, pa precrtano: »Дарованiе Н. Вуиновића јереа«.

f. 4 v–5: Виђи в прологъ на листъ .т҃ч҃е. мсца Іоуніа па ћеш знатъ за Ликинию моучителя, кои е моучаω светога моученика Өеодора, да соу Срблы ωт цара Ликиние.

Stražnje korice: precrtane su riječi: »Даровао Н. Вуиновић јереи«.

35

III a 10 (Kukuljević 405)

TUMANSKI APOKRIFNI ZBORNIK, SRPSKA REDAKCIJA, XVI. VIJEK

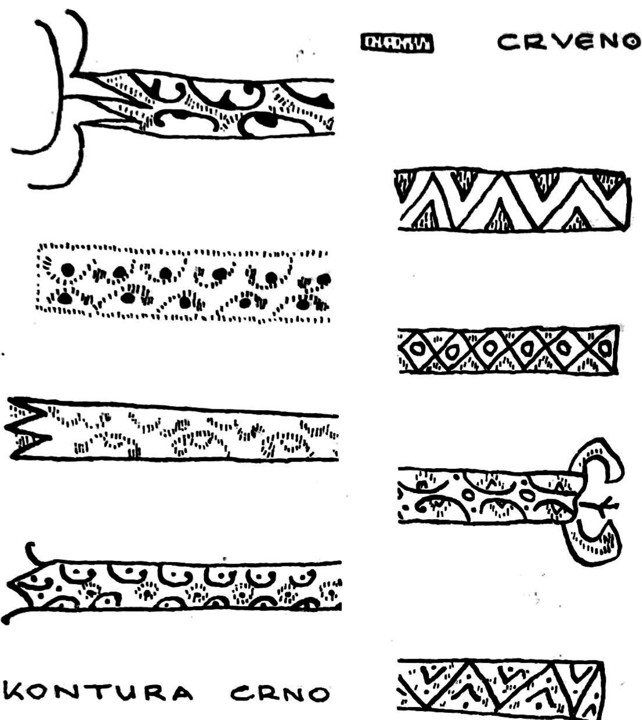
Lit.: Ružičić, III br. 18, str. 146–147; *Conev* (po Ružičiću), br. 98, str. 39. *Repr.* br. 80.

Papir 10,5×14,9; 101 list (Ružičić i Conev pogrešno 97). Bez početka. Nedostaju 3 prve sveščice i 1. list IV. sveščice; iza f. 6 – posljednji list IV. sveščice; iza f. 19 – valjda 1 list; iza f. 26 – 1 list (ostao nesignirani oderak); iza f. 31 – kraj povijesti o Akiru i početak slova o liturgiji; iza f. 37 – sredina slova o caru Foki (mjesto toga je ulijepljen prazan list, na kojem dolaze zapisi); iza f. 53 – kraj slova o Solomonu. Čini se, da je knjiga sastavljena bar od dva zasebna rukopisa, jer ima znatnih razlika u pismu: rukopis se mijenja iza f. 90, gdje počinje »para-

klis Bogorodici«. Ali oba dijela potječu iz istog vremena, što se vidi po tipu pisma, a i po papiru.

Pismo po 18–20 redaka, dosta grubi poluustav; srpska recenzija s jednim poluglasom, bez akcenata; tronogo т; ѣ s dugačkom lijevom crticom na prečkici; л s malom ovalnom petljicom u sredini stabla; ж u prvom dijelu rukopisa tropotezno s vertikalnim stablom, u drugom dijelu s položenim stablom; ы sa skraćenim prednjim stablom; ћ za ć i za đ; ѹ miješa sa ѕ. Naslovi su crveni ili žuti.

Vodeni se znakovi slabo vide: na f. 79 vidi se gornji dio »kardinalskog šešira«, tipa Briquet br. 6499, iz 1550. godine.

Ornamentika je vrlo primitivna. Jedna zastavica »balkanskoga tipa« u žuto-bijelom koloritu dolazi na f. 91; male zastavice najjednostavnijeg narodnog ornamenta u crveno-crnom koloritu dolaze ispred svakog sastava.

Uvez: daske sa žlijebom na rubovima, prekrite smeđom kožom. Sprijeda i otraga – okviri sa cvjetićima i ornamentiranim trakama.

Sadržaj

1. f. 1–15 v: *(Gatalački mjesecoslov za nebeske pojave*, bez početka.) Počinje riječima: милостиноу сътвореть. Аще ли се на вастоце ıавить звезда ѡпашата, вь васточной земли и селѡм много зло боудеть ѡт хстансих (sic, isp. f. 6 – хстрано), тати и хоусари ıавет се. Ovo se odnosi na mjesec *mart*, jer se na f. 2 v nastavlja – месець априлиıа. Аще боудеть .к҃. месеца соуша, априлиıа .з҃. дни даждь боудеть...; f. 4 v – месець маиıа. Аще слнце помркнеть, нова ѡблѣкла седла и оузде скоупе боудоуть, а дроуго все ıевтино боудѣть. Čini se, da je juni preskočen, ako nije između 5. i 6. izgubljen 1 list, što se po kontekstu ne može utvrditi. f. 6 v – месець июлиıа. Аще слнце помркнеть, тои Перске царь боларе своıе ѡзлобить и помеждоу хстрано (sic, isp. f. 1 v) рати боудоуть...«; 10 – месець авьгоуста. Аще слнце помркнеть, тои ıединь царь погинеть и вь земли метежь и ѡскоудениıе боудеть...; 15 – мѣсець нѡеврие. Аще слнце помркнеть, победи многие и метежь и градовомь поборение...

2. f. 15 v: *А се крсна слова.* Дрѣво добро діаволоу досада... (vidi *V. Mošin*, Studenički rukopis, Zagreb 1949, 13–14, gdje je navedena literatura).

3. f. 17: *Чинь како подобаıеть празновати светие празнике.* Сеп(тембар) .а҃. дьнь. светога Симеѡна празноуемь до ѡбеда. – .и҃. Рождаство Богородици празноуıемь вьсь дьнь... Od slavenskih svetaca navedeno je 14. januara: Светаго Сави срьпьскаго празноуемь вьсь дьнь; 13. februara: светаго Сіѡмена (sic) срьбскаго празноуемь дѡ ѡбеда. Zanimljivo je: 24. apr.: Светие Полехраніе празникь вьсь дьнь. Prekida se na f. 19 v podatkom: авгоуста .к҃ѳ. оускновеніе главі Iѡ...

4. f. 20: kraj nekog sastava: аще лиходе не оубоіт се, то ничесоже сьтворить ıемоу. Богоу слава а ва веки амінь.

5. f. 20: *А се нощни громѡвникь.* Аще вь рібоу погрьмить нощию, тоі великь полѣмь кажеть, вь Вілонѣх рѣки пріидоуть и болесть очіма вь чловецехь...

6. f. 22: *Слово како сьтвори господь побратимствѡ.* Вь нека времена беше царь именемь Елевкие и люблаше речь Христовоу... Izd. *П. Срећковић*, Гласн. Срп. уч. др. 63, 1885, стр. 285–287; isp. *А. Яцимирский*, Славянския и русския рукописи румынских библиотек, Сборник отд. рус. яз. и слов. Ак. Н. т. 79, 1905, 383–391.

7. f. 24: *Чоудо светого Геѡргиıа Христова моученика кои избави дащерь царевоу ѡт прѣлютаго змиıа.* Беше градь именемь Ласиıа и вь немь царь именемь Силіıань... Prekida se na f. 26 v riječima: повел (sic) царь оукрасити црьковь.

8. Između f. 26 i 27 iscijepan je jedan list – ostao sitni oderak pri korijenu. Tu je bio početak: *Повиıест о прѣмоудром Акире*, koja počinje riječima: дарь да инаго по тебе не пошлоу. Синоу мои Анадане, более с моудриемь чловекомь камение носити, него ли с лоудиıемь вино пити. Prekida se na f. 31 v podatkom o kažnjavanju Anadana i riječima Akira: ѡнакаи ми си ти биѡ Анадане коно негде била ıабоука... Iza toga nedostaje kraj povijesti i početak idućeg sastava.

9. f. 32: *Slovo o mističkim vizijama za vrijeme liturgije:* bez početka, od riječi: на вратех црьковних и растовари грѣхи ѡт п(оп)а и ѡсташе вь црькве. Попь вьниде вь црьковь ıако звезда сиıающи...

10. f. 34 v: *Сказаниıе ѡ .к҃і. петкать* (sic), *како подобаıеть законь дрьжати и постити.* .а҃. петакь месеца сектегра прѣжде вьздвижениıа частьнаго крьста...

11. f. 37: *Словѡ ѡ цароу Фоце и ѡ брати ıего како погоуби ıедна кричмарица вь ıединоу нощь.* Бѣше царь Фока имаше .и҃. братие. Бехоу вьси разбоиници... Iza f. 37 v prekida se riječima: Вьсегда би такои мирь почиваѡ безь млоуви........ ѡни иждивоуть житиıе. Zatim je mjesto izgubljenog teksta ulijepljen prazan list (38), na kojem dolaze kasniji zapisi, a iza toga na početku f. 39. nalazi se kraj »Slova«: а проклетои Ѳ(е)ѡф(а)не чрева расточише по градоу. Богоу нашемо

слава вь в(ѣ)ки. Isp. Srpski zbornik XV. vijeka u sofijskoj Narodnoj biblioteci br. 299: izd. *Conev*, Opis II, br. 681, str. 218–220.

12. f. 39: *Слово Iωвана Златооустаго.* Слишите братиıе чоудо повесть. Бѣше царь по васои Кесариıе именемь Анθоніе и роди сина и нарече име ıемоу Агазь и дащери нарече име Агаза...

13. f. 45: *Слово света апостола Петра какω живеть по вьзнесению господнемь.* По вьзнесению господа нашего Iсоуса Христа Петрь вьниде вь поустиноу и рече: азь сьгрѣших господемь, чесо ради азь вь мирѣ ıесамь...

14. f. 49: *Слово како исписа Давидь царь Ѱалтірь,* ıако клев се Давидь господеви, ωбеща се Богоу IАковлоу, да ıегда вьцари се Давидь вьзиска ωбрѣсти место господеви и седе писати Ѱалтірь...

15. f. 50 v: *Слово ω прѣмоудрости Соломоунови.* Бѣше неки чловекь, име ıемоу Игорь, имаше мѣсто много добро сь виногради и периволи...

16. f. 52 v: *Словω ω Соломоуне како бість.* Ѡче благослові. Давидь царь имаше сина прѣмоудрого Соломоуна, имаше лепотоу великоу... Prekida se na kraju f. 53 v riječima: царица ваша како носить исполинь. Рече царь нашь царици...

17. f. 54: *Сказаниıе злихь дьни лоуни како подобаеть блюсти се их.* .ā. дьнь лоуни, вь иже Адамь сьздань бисть, таи дьнь добрь, коли оучити и коуповати продавати, на поуть ходити...

18. f. 56: *А и сиıе да знашь дьни по лоунѣ коıего часа блоусти се.*

19. f. 56: *А се како се меноують мѣсеци;* неıем(бри)ıе вь .ā. часѣ нощи, декебриıе прежде полоуноци, генварие вь полоунцѣ, февриıе полоуноциıе, марѳь прѣжде петаль, априль оу петле, маи оу просветь, июнь на литургиі, июль оу полоудне, агоус(т) ω вчара, скетем(врие) по вечери, ωтебриıе вь приходь скотоу.

20. f. 56 v: *А се колико кои имать мѣсець дьни по лоунѣ.* Марать .л̄., април .к̄ѳ.... Svršava se – фервра .к̄ѳ.

21. f. 56 v: *Мѣсеца марта вь .ѕ̄і. дьнь слово. Слово о жизни чловѣка божиега Алекси. Ѡче благослови.* Бѣше чловѣкь вь Рилсцѣмь граде именемь IЕфимиль...

22. f. 67: *Чıюдω ω Агрипѣ (!) и ωтьца Николе.* Агрикь нѣкто именемь живыи вь странѣ Антиωхіисцѣи близь Срацин...

23. f. 72 v: *Slovo o ženi hrišćanki, koja je obratila muža poganina.* Слишахомь ωт некога ωтьца поведающа намь, ıако вь граде Алаѯандріıе бість жена нѣка благочьсітива (!) и імеше моужа вѣри соуща ıелинскіıе...

24. f. 75 v: *Заповѣди светихь ωтьць.* Брать нѣкои приде кь старцоу и рече ıемоу: рци ми ωче, кто вь оуглѣхь (= еуглихь) врази чловѣкоу домашни соуть...

25. f. 78 v: *Слово ω светиıе Троици.* Аврамь имаша вь срьдцоу своıемь гостолюбиство и не хотѣша ıасти вь домоу своемоу ако не бли пришль гость вь домь ıего. Тогда діаволь затвори все поути, да не доидеть гость...

26. f. 83–86 v: *Слово Iωана Златоустаго како зачахоут се плавликане. Ѡтьче благослови.* Сьтвори се даволь ıако ıединь граматникь, лепотоу великоу имоущи и моудрость, кротакь, тихωглаголюци. И приде кь светомоу Василию. И свети Василиıе видевь писаниıе роукоу ıего красно ѕѣло, ıако нигде таковω и видѣ, и видѣ всего смерена, и вьзрадова се велама ω немь, понеже не ведеше, ıако діаволь ıесть. Діаволь хотеше да саблазни Василиıа. Василиıе велико лоублаше ıего и прѣда сıемоу книжиıа писати. Діавол же поıеть два оученика ωт люди, исписа книжіа велика вь домоу светога Василиıа, ıако же радоваше се Василіе ω немь и рече кь діаволоу: ω граматиче, испише роукою твоею писаниıе, да поущоу кь патріархоу нашемоу Iωваноу Златоустомоу, да види какова граматника имамь. Исписа діаволь, и свети Василіе поусти кь Iωваноу и рече: виждь владико, какова граматника имамь. Нь аще видиши ωбразь красотѣ ıего, великоу хощеши вьзлюбити ıего. IАко приеть писаниıе Iωвань и позна ıего ıако діаволıе ıесть, и поусти кь светомоу Василию и рече: вьистиноу добра граматика имашь. Прихождоу и азь да вишдоу ıего, да вьз(ве)селю се ω немь. Тоу же діаволь веселаше се. И приде Иωвань сь всеми слоугами своими и сь всеми дари црьковними и вьниде вь домь Васіліıевь. Васіліе рече: ω владико, приведоу к тебѣ граматика моıего, да видиши іего. Златоусть же рече: приведи. И виде Iωвань діавола оукрасивша се, и разоуме вса дела ıего. И вьниде Iωвань вь црькавь (!) и приемь прѣстоль плака се горко и рече: Вседрьжителю, Боже нашь Iсусе Христе, подаждь намь небесноую силоу да попероу давола сего. Рече Васіліе: вьистиноу нѣсть нигдѣ сіиковаго граматника какавь ıесть сіи. Iωвань сьматраше діавола, призва вьсѣхь вь црьковь и все дари црьковніе прибра вь црьковь и все прѣзори црьковниıе запечати именемь Христовѣмь, и вьниде свети Iωвань вь светоую литургію. И ıегда рече ıеуаггеліе, велико смете се діаволь, и виде Василиıе и оубоıа се. IЕгда прѣносехоу светиıе дари и діаволь сьтвори се страшань и оудари оу врьхь црькви и паки паде на землю, и вси людиıе сметоше оумь свои и погоубише. Свети Iωвань креплаше ихь. И ıегда рече: изредно – тогда даволь исплоуни всоу црьквоу. И ıегда речеть: ıединь свет – тогда діаволь распоукоу се. И ізьшьдше из црькве рече Iωвань: ω Василіе, видиши ли твоıего граматника какавь ıесть, не вѣси ли, ωтьче, всако дело изьбранное ωт света и неприлічна кь людемь вѣди ıако діаволско ıесть. Избраше вса книжіа діаволаскаıа писаниıа изжегоше ωгнемь. Василіе рече кь Iωваноу: ω владико, како сіих двою еже соуть оученици ıего; Iωвань рече: ти соуть хрсьтанци синове, да сьблюдемь тѣхь дондеже видимь како те бити, ıеда како идоуть вь поуть христіански. IЕдиномоу име Самωбатие, а дроугоме Шоутиıе, діаволоу же бѣ име Впаиль. И вьсташе ωба оученика даволска, проидоста ωт Падокиıе

вь землоу Блоуграскоую (!) и сътворише се апостольскимь имени Паваль и оучахоу Бльгари славити Павла, і ıако людиıе вьзеше си законь ти нарріцают (!) се Павлиħане. Свети Іωвань искаше их скрьбещих (!), изиде ис Цариграда и сьниде вь Тетрьць, где ıави се ıемоу светаıа Богородица вь светѣмь. И посла и приведоше ихь изь Блоугарске земле, и повеле, и снимише имь кожоу, понеже бѣ кожа крищена и Павлиħане мнѣхоу моучет се Христа ради и ıакости, и тогда нарицахоу се Павлиħане, понеже вражию наоукоу, вь трехь светиıе Василиıе рече: проклеть да ıесть зла оучителıа оученикь. Богоу же нашемоу слава вь вѣки века аминь, аминь, аминь.

Ovu priču izdao je *Jordan Ivanov* prema dva teksta – srpskom iz XVII. vijeka (Adžarskom rkp. sofijske Narodne biblioteke br. 326) i bugarskom Trojanskom Damaskinu iz XVIII. vijeka. Zanimljivo je, da se u srpskom rukopisu đavol zove Паиль, a njegovi učenici Subotin i Šutil, dok se u bugarskom zovu Subotin i Šutin. Grad kuda je otišao Jovan Zlatoust iz Carigrada u srpskom rukopisu zove se Petrić, a u bugarskom Pritrača. J. Ivanov upozorava na podatke Pavla Sicilijskoga, patrijarha Teofilakta, Ane Komnine i Zigavina, da su osnivači pavlićanske jeresi bili Pavao i Jovan, sinovi manihejca Kalinika. Za ime Šutila nalazi paralelu kod An-Nadima, koji u prikazu manihejske nauke naziva Adamova i Haavina (Evina) sina Šatil; za ime Subotin nalazi paralelu u podacima o Jermeninu, pavličaninu Sembatu, koji je osnovao podsektu trondakirija u IX. vijeku i o manihejcu Santavarinu, koji je prema izvoru iz IX. vijeka prenio manihejsku jeres Bugarima. *(Йор. Ивановъ,* Произходъ на павликянитѣ споредъ два български ржкописа, Списание на Българската академия на наукитѣ, кн. XXIV, 1922, 20–31.) Još jedan primjerak iste priče pronađen je u Zborniku Bogišićeva arhiva br. 15 (stari broj 2a) s kraja XVI.–poč. XVII. vijeka. Tu se đavo zove Nail, a njegovi učenici Satin i Mušutn. O tom rukopisu vidi *Đ. Sp. Radojičić,* Izvještaj o radu na proučavanju starih srpskih rukopisnih i štampanih knjiga, kao i drugih starina. Istoriski časopis SAN II, 1951, 329-330.

27. f. 85 v: *А се гірваріıе на оуведениıе писано ıесть мѣсеца г(е)н(вар)а.* Аще вьстанеть вь неделю, боудеть зима ведра, на голомразива. Пролетиıе даже во лѣто соухо, вина много и пшеница оу множице . . .

28. f. 86 v: *Стихире «на славоу» и на «и нина»: на Вазнесениıе, всемь светимь, светомоу Геωргию, светомоу Ілиıе, светои Троици;* f. 88 v – *светомоу Сави:* Слава. Славию всѣхь цара Христа вьзыскавь, владичествоующа ωтьца оставиль ıеси, гори Аѳона дошьль ıеси, идѣже висотоу благорωдиıа до раба смерениıемь изменивь, троуди многими тѣло оудроучиль ıеси, молитвами же доушоу просвѣтиль ıеси, добрѣ иночаски пожиль ıеси, агглыски вь поустини пожиль ıеси, апостольски вь мирѣ наоучиль ıеси, и болѣзньми пощениıа и страньствиıа хождениıемь моученичьскиıе подвигь сьвршиль ıеси. Кто изг(лаго)леть твоıе добродѣтели, (и)ми же небеснаıа на земли притежаль ıеси Савω вьсеблажениıе ωтьче, пастироу и оучителю. Нь ıако нина прѣдстоıе Христоу Богоу моли спасти се доушамь нашимь. Бо(городичен): Нина. Прѣиде сѣнь законнаа . . .

29. f. 89 v: *А се имена .м҃. моученикь:* Домнетіана, Алеѯеньдрь, Сеіриль . . .

30. f. 89 v: *А се правило светихь ωтьць.* Вибждь братиıе и разоумеите, како свети ωтьци рѣше: за .кі҃. дьни поста .а҃. литурьгиıа, за .д҃. мѣсеце поста .і҃. литурьгіа, за .и҃. мѣсець поста .к҃. литурьгіа, за .кі҃. мѣсеца поста .л҃. литурьгіа, за годище поста .і҃. заутреніа, за .а҃. двнь поста .к҃. ωтьче нашь, за .а҃. дьнь поста .с҃. меѳаниıа. Цена Ѱалтироу .ѕ҃. срѣбрьникь, цена литургиıе .іѕ҃. динара, цена параклісоу .іѕ҃. динара, цена маслоу .кі҃. динарь, цена теѳрьваньгелоу .г҃. перь(пе)рѣ динарь. Диіаконь. (=takse za naručene crkvene službe.)

31. f. 90-90 v: *Popis priložnika, koji se upisuju u crkveni »pomenik«:* Сь Богомь починаıемь чстни: коуħе село Авань приложит се оу с(ве)ти поменикь и даде Мрькоу ωцоу То (?: možda – .тѻ҃. = 370).

Сь Богомь. Село Шапино (kod Požarevca) Стωıаıана преде д(оу)хъ свои Богоу ис тела оу ахрглоу (na Arhanđelov dan?).

Селω Забрега (u Šapinskom srezu) Радое Радивоевић писа се оу с(ве)ти поменикъ ва ма(на)стирь Тоумань (kod Golupca); f. 91 – prazan.

32. f. 91 v: *Чинь како подобаıеть пѣти параклись Богородици.* Починаемь попь: Благословень Богь нашь. Таже Ѱаломь .рм҃г. . . . Prekida se na stihirama iza kanona: иноіе же не имами грѣшни кь Богоу вь бедахь и вь скрбехь.

Zapisi (u zapisima ȣ pišemo y)

Na prednjim koricama: † Сие книжица попа жгарскога у залог и .к҃. аспри.

Kasniji: С нами Богь разумь.

Kukuljevićevim rukopisom: »Broj 405. dobiva iz Orahovca u Boki Kotorskoj«.

f. 12: nečitljivo – Дикіаган .л҃. аспри (?).

f. 15: latinicom

f. 38: Ги ω ω ω ω Светко Павлача ча, Мише ч а, Вуку ȣ а, Николи ȣ а, р а Велуу енну Велку ч а (?: možda ча – 1000 aspri, ȣа – 400 aspri, a р а – 100 aspri?).

Novijim rukopisom: Слово Іоанна Златоустаго.

Latinicom: Piero Andrich Perassto Maria Giuseppe.

f. 38 v: Молитва Пресвете Богородице и акатист Иисусу Христу сладчаишему и диа.

Istom rukom, rukopisom XVIII. vijeka:

Вино пію Угрічіħу редомъ
Господа служБі јима (?)
А младу Тад б . . .
. . . . (nečitljivo)

Talijanski: »L'audatę pueri« (sic).

Ispod toga crtež trojarbolnog broda s visokim kljunom i krmom tipa XVIII. vijeka, istom tintom kao i pjesma o Ugričićima.

f. 61 v: Latinicom: »Dimitrio«, zatim ćirilicom: во днѣхъ онѣхъ.

Pored sela navedenih na f. 90–91 dolazi na f. 94: Село Кусић (u bjelocrkvanskom srezu) писа се субота у с(ве)ти помениќь за свою домо...

Prema tome možemo nagađati prema tipu pisma i prema sadržaju zbornika (napose apokrifna slova o Pavlićanima), da je rukopis nastao negdje u Bosni, možda blizu Višegrada (ako je »pop Žgarski« bio iz sela Žagre kod Višegrada; drugih sličnih imena nisam našao). Kasnije je bio prenesen u manastir Tuman kod Golupca, iz kojeg kraja potječu imena sela zapisanih u pomenik. Međutim, sigurno je već u XVIII. vijeku došao u Boku Kotorsku, na koju upućuje zapis iz Perasta a i crtež broda. Tu ga je pronašao u Orašću Kukuljević, a od njega je dospio u Jugoslavensku akademiju.

36

III a 43 (Kukuljević br. 707)

КНИГА АГАПИІЕВАЦЬ – »СЛОВЕСА ИЗАБРАНА, ЗАКОНИ И УСТАВ СВЕТИХ ОТАЦА« – PAKRAČKI ZBORNIK, SRPSKA REDAKCIJA, SREDINA XVI. VIJEKA

Lit.: Ružičić, III br. 3, str. 142, pod naslovom »Životi nekolicine svetitelja«; *Conev*, br. 92, str. 38, pod naslovom »Zbornik od žitija, slova i pr.« *Repr.* br. 74–75.

Papir 14,5×20,8; 261 list (256 signiranih, 1 naslovni Kukuljevićev, 2 nesignirana u početku i 2 nesignirana iza f. 125). Prema Ružičiću »rukopis nije dobro očuvan; mnogi su listovi izgubljeni. Nema ni početka ni kraja«. Ustvari gubitak nije toliko velik. Prema oznakama na sveščicama vidi se, da je na početku izgubljen 1 list (mjesto kojeg su ulijepljena 2 nova, na kojima se sada nalaze naslov i zapisi); iza f. 64 isječen je 1 list (ostao oderak); iza f. 125 pri posljednjem uvezivanju stavljena su 2 prazna lista, gdje se nalaze zapisi; iza f. 154 (na kraju XX. sveščice) ostala su 2 prazna lista, gdje je kasnije upisan drugi tekst (molitva od zmije i rodoslov); iza f. 235 isječen je 1 list. Tekst se svršava na f. 255 v, ali iza toga drži se uz korice još jedan list, ispao iz »Otečnika«. Počevši od f. 199 u donjem kraju pojavljuje se rupa (papir je istrunuo od prosutog vina), koja se proširuje prema kraju, tako da od f. 241 zahvata donji redak. Idući su listovi ispali iz uveza i ispreturani. Godine 1950. rukopis je sređen i restauriran (Kukuljevićev trošni uvez zamijenjen je novim – u koži).

Pismo po 18–19 redaka – poluustav. Pisale su po svoj prilici (osim kasnijih umetaka) tri ruke. Prva ne upotrebljava akcente; druga i treća pišu s akcentima. Svi pišu samo s jednim poluglasom. Kod prve ruke ч kao ugao bez drška, kod drugih jednostrano pravokutno; ж tropotezno i od pet poteza; visoko ѡ; д s kosim stablom; često dolazi д grčkog oblika; т tronogo; kurzivno м u skraćenicama; široko є pišemo ѥ. Naslovi i inicijali crveni.

Vodeni znakovi su iz sredine XVI. vijeka: 1. anđeo sa zvijezdom na glavi slično Briquetu br. 615 iz 1545. g.; 2. sidro u krugu sa zvijedom – Briquet br. 526 iz 1553. g.; 3. volovska glava tipa Briquet br. 14484 iz 1532.–1558. g.; 4. kardinalski šešir tipa Briquet br. 3425 iz 1561. g.; 5. rukavica sa zvijezdom i kontramarkom BB – slično kod Briqueta br. 10720 iz 1528. g.; 6. cvijet s kontramarkom MOGS – nije se našao sličan tip.

Ornamentike nema osim malih neuglednih inicijala.

Uvez novi, u koži.

Po sadržini zbornik predstavlja »Otečnik« ili »Paterik« (zbirku moralno-asketskih sastava za vaspitanje monaha) s dodacima raznih apokrifnih djela i s izvodom iz nomokanona. Naslov *»Agapijevac«* stavljen je prema *»Skazaniju sv. oca Agapija česo radi ostavljajut' domi svoje i ženi i deti«* (f. 215 v), koje djelo predstavlja osnovno obrazloženje monaštva.

1. f. 1–31 v: *Žitije prepod. Vasilija* s pričanjem o »mitarstvima« poslije smrti. Bez prvog lista. Inc.: ...градь свезана пріведоше. ІАвльше се цареви ѡ них же посланіи бише... Kraj: ...не ка вратом ли разоумним(ь). Tekst se tu prekida. Dolje je oznaka 4. kvaterne, a na idućem listu početna oznaka 5. kvaterne. Međutim dalje ide druga ruka i druga tinta, po čemu se vidi, da su na ovom mjestu sastavi spojeni umjetno.

2. f. 32–35: *Слово светаго Іѡанна Златооустаго ѡ зборе.* Благослови ѡче. Вьсакомоу христіianиноу молѣщоу се Бога дьнь и нощь, достоинь іесть раю, а не творѣи волю божію достоинь ѡгноу вѣчномоу... – propovijed o kaznama, koje čekaju grešnike, a naročito vlastelu, sudije, popove, kaluđere i dijake.

3. f. 35 v: *Слово ѡ иночкомоу житію.* Оуслышите братіе, колико почьтень бысть иночьскы чинь...; od f. 35 v: – Рече авва Исидорь: горѣ клѣветникѡмь... do f. 36 v. Iza toga veliki zapis, koji prelazi na prazni 37. list. F. 37 v – Рече паки: аще хощеши имети плач, възлюби нищетоу и смѣреніе... do f. 38 v.

4. f. 39–48: *Прѣданіе оуставѡм иже на вьнешнеи стране пребивающим иноком: о келеинѡм трезвени и катадневномь прѣети, іеже ми прѣехом ѡт ѡтьць наших.*

5. f. 48: *Словеса изьбран'на ѡт законика светіих ѡтьць на потрѣбоу поповом и вьсем лоудем по законоу светаго црьковнаго оустава:* o zidanju crkava, postavljanju protopopa i duhovnika, vršenju sakramenata naročito ispovijedi i pričesti.

6. f. 48 v: *Заповѣди и оуставь светіих ѡтьць .тӥі. иже вь Никеи, вь кіи дни достоить іасти сласть чрьнцем іадоущимь...* – o hrani, o vaspitanju djece uopće i napose duhovne djece i o kaznama za monaške prestupe.

f. 51: *»Epitimejnik« – Правила светіих ѡтьць и заповеди светаго и великаго Василіа всем намь.* Оубица по законоу светаго Василіа .кї. лет плакати се, соухоіаде и не комкати се; мы же се правило повелеваем: .г. лета не комкати се и соухо іасти и поклонь по .с. на дьнь... – epitimije za različite grijehe.

f. 59: *О крщени же дѣти сіице:* подобаієть имети вь црькви корито на .ё. ведара... i t. d.; zatim o tome, kako treba da se vlada pop.

f. 61: *O postupku prema bogomilstvu:* Заповедаите попове людемь, да егда вьстаюіть ωть ложь своихь, ωмивше се идоуть кь крьстоу и сьтворше крьсть на лици своіемь, поклонет се крьстоу. Блюд(оуть) бо слоуги диіаволе, рѣкше боломиліи, и ωболете и превраждають христіани ωть вери божіи. И тако ведоуще блюдете се вьходещихь вь доми ваше, и іемь веди іего кь іепископоу, рекь іемоу: іепископа имамь оучителіа, а ты кто іеси. Горко іесть богомильскоіе оученіе, братіе. Меса велеть не іасти, вина не пити и жени не поимати и крьстоу не кланати се, іако же крьсть дрѣво іесть, чьстнааго дара не приемлють и животворѣщаго крьста, нь и прилагають глаголюще, іако вино и жена ωть діавола іеста, рекль бо Исусь Христось, блажени чисти срдьцемь іако ты Бога оузрѣть. И вь сихь речехь оувеси богомильскоую и клетоу ихь вероу. И р'ци іемоу: Христось несть заповедаль іако же тіи велиши. Нь Христось рече не красти, ни блюдь творити. Моужа и женоу сьтвориль іа іесть Христось не на зло нь на добро. Богь добри сьтвори да испльнит се вьса земліа. И ω месе же и вине не рече Богь не іасти ни пити, нь іасти и пити не прѣзь ситость, и повеленіемь божіемь все ωть земле родити се. Апостолы господни разлючише коіе іасти коли не іасти. Аще кто іасть ωть нечистихь живинь, да се не комкоуіе ни вь црьковь вьлазить. Вамь же поповомь заповедоую да сьмотрите людии, и аще ωбрѣщете кого чаридеющаа и ωть Бога ωтметающа се, или врагоу іемлоуща веріи, то прьвоіе наоучи іако іединь іесть Богь всемь, и ть весть іеже хощеть бити коіемоуждо чловѣкоу, а Богь іесть всемь Богь. И тако наказоуите, и аще не послоушають вась, тоω ωтлоучаи ωть црькве и проклыни предь людми, и повеждь власт іего, да біють и ωстригоуть и да се прѣда вь ц(а)риноу.

Zatim druga pravila i epitimije.

7. f. 62 v: *Великаго Василіа колика и какова соуть места іепитіміамь рекше запрѣщеніимь.* Четири соуть места запрещеніемь ...; f. 63 v – *светаго Василіа ω причещеніи вьпрωсь, аще достоить не сощоу свещен'никоу роукою своею кто причещати се.*

8. f. 64: *Златоустово ωть іепистоліи іеже кь ІЕфесωм ω причещеніи.* Многіе виждоу телоу и крьвіи Христове просто тако причещающих се, іако комоу слоучить се... Tekst se prekida na istoj strani riječima: іелици вь покаани пристоупитѣ... Zatim je 1 list isječen.

9. f. 65: Брать вьпроси стар'ца глаголіе: како творoу метаніе – pouka o smjernosti i o spoznaji svojih grijehova, koja se tumači idućom pričom o dva mirjanina, koji su postali inoci, te su bili odlučeni od crkve zbog toga, što su se samovoljno uškopili radi nebeskog carstva.

10. f. 67 v: *ІЕже не ωсоуждати никогоже.* Сльша нѣкто ωт светіих, іако брать вьпаде вь блюдь...

11. f. 68: *ω безлоби слово.* Брать некто притвори ключь и ωтвараше іединомоу стар'цоу келію и вьзимаше потрѣби его...

12. f. 67 v: Дроуги ωтьць поведа намь, іако вь Алеѯандри рече, беше некіи богать зѣло... – priča o bogatašu, koji je za vrijeme bolesti u strahu od smrti podijelio siromasima 30 litara zlata, ali je ozdravivši žalio zbog toga; zato je pristao da učinjeno dobro djelo prenese na jednog druga, koji mu je vratio istu sumu, ali je u tom času bogataš umro.

13. f. 69: Uputstvo o činu pogreba, ako neko umre na Uskrs ili u toku svijetle sedmice.

14. f. 70: *Ωтачныка слово ω страсе божіи.* Глава .а҃. Блажень чьловѣкь оубо тамо, иже имать страхь вьсегда вь себе...; f. 70 v – ω бестрашии, глава .в҃.; f. 71 – ω люб'ви, глава .г҃.; f. 72 – ω неимоущихь любве, глава .д҃.; f. 73 – ω дльготрьпеныи, глава .е҃.; f. 73 v – ω неимоущіихь дльготрьпеніа, глава .ѕ҃.; f. 74 – ω тр'пени, глава .з҃.; f. 75 – ω неимоущиихь дльготрьпеніа, глава .и҃.; f. 76 – ω безгневи іеже не имети гнѣва, глава .ѳ҃.; f. 77 – О наглод(оу)ши рекше ω гневе, глава .і҃.; f. 77 v – ω кротости, глава .аі҃.; f. 78 v – О лукавьствіи, глава .ві҃.; f. 79 v – О истине, глава .гі҃.; f. 80 – О льжахь, глава .ді҃.; f. 80 – ω послоушаніи, глава .еі҃.; f. 81 v – О непокор'стве и р'птаніи, глава .ѕі҃.; f. 82 v – іеже не имети зависти ни рѣв'ности, глава .зі҃.; f. 84 – О зависти и рьв'ности, глава .иі҃.; f. 85 – іеже не бити клѣветникоу, глава .ѳі҃.; f. 85 v – О клеветѣ, глава .к҃.; f. 86 v – ω вьздрьжани, глава .ка҃.; f. 88 – О вьздрьжаніи, глава .кв҃.

15. f. 91–99: *Нила філософа ω осми помишлении слово.* Благослови ωче. Почетькь іесть плодоносію цвѣть, и начетькь доброу оудрьжанію дѣланипе...; f. 93 – ω любодѣіаніи; f. 96 – ω сребролюбіи; f. 98 – ω гневе.

16. f. 99 v: *Слово Сумеωна Месопотамскаго іако подобаеть вь оуме имети дьнь исходныи.* Аще не вѣсте, братіа моіа, каковь страхь и бедоу имамы пострадати...

17. f. 102: *Ѳеωфіила архиепископа алеѯандрьскаго слово ω исхожденіи доуши.* Не неразоумеите, братіа, каковь страхь и трѣпеть имами выдети, іегда доуша ωть теліа разлоучаіет се...

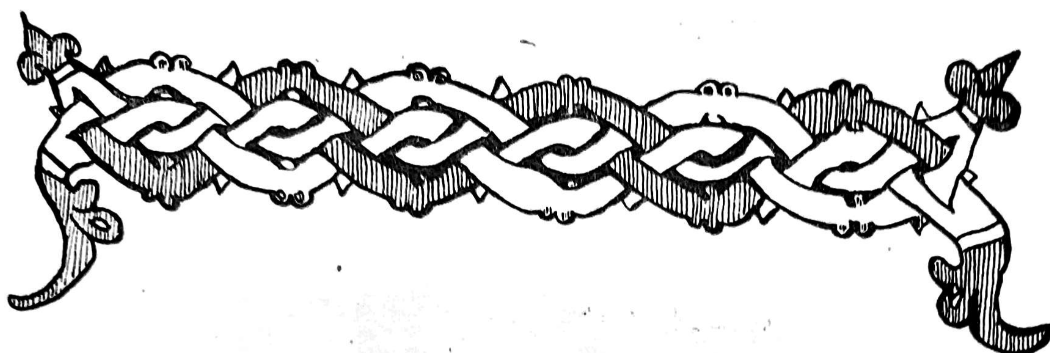
18. f. 103 v: *Илариωна слово,* благослови ωче. Потьщим' се братіе, паче в'сего безьмлъв'но работати Господеви...

19. f. 107: *Слово ω оумиленіи.* Бл. о. ωхь доуше, оувы оужико моіа, и ω горе соупроужнице моіа...

20. f. 110. *Вси иже мира сего ωтврьгше се и ωбразь иночьскыи вьзьм'ше, и апостоломь наместници нарекоше се, да вьзлюбимь и нрави их же носимь ωбразь...*

21. f. 115. *Преподобнаго ωца нашего Макаріа слово ω исходе доуши.* Брать живѣше вь кыновии и все теготи братнiее вьзлагаше на се...

22. f. 115 v: *Глаголахоу ω оцехь авва Пам'вѣ и авва Висариωнѣ и авва Исаии и авва Паисии, іако сылни бѣхоу зѣло.* Авва Памво посла оученика своіего вь градь Алескан'дрь-

Makedonsko
evanđelje
III b 7
kraj XIII.
poč.XIV.v.

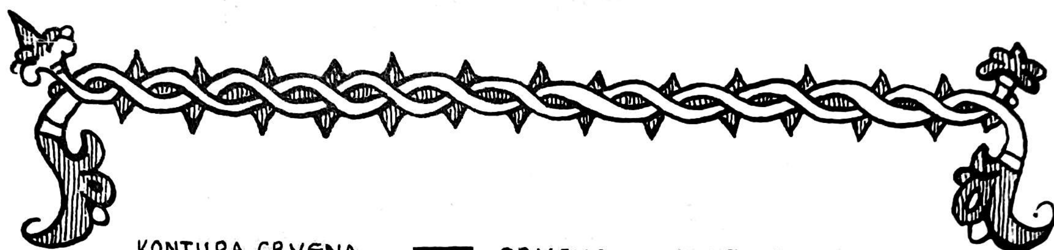

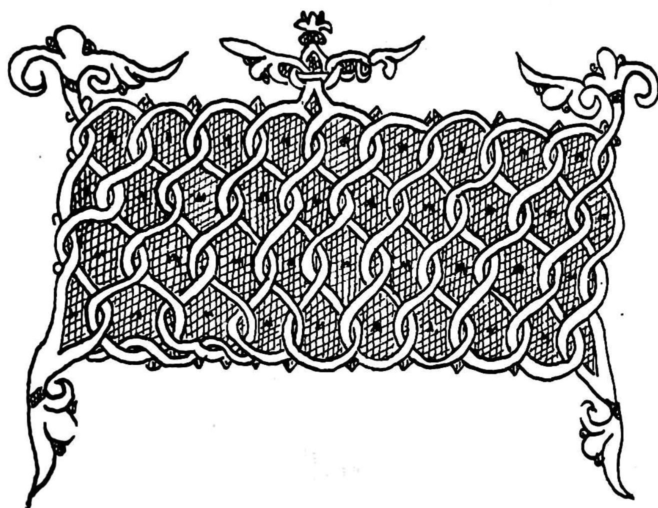

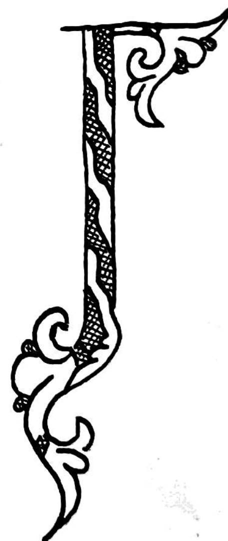

KONTURA CRVENA CRVENO ZELENO

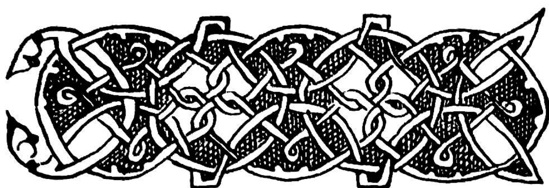

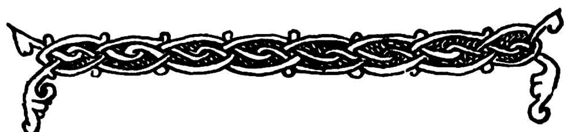

 CRVENO

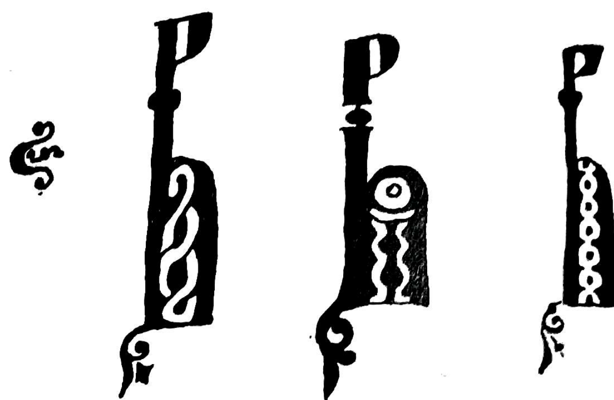
KONTURA CRNO

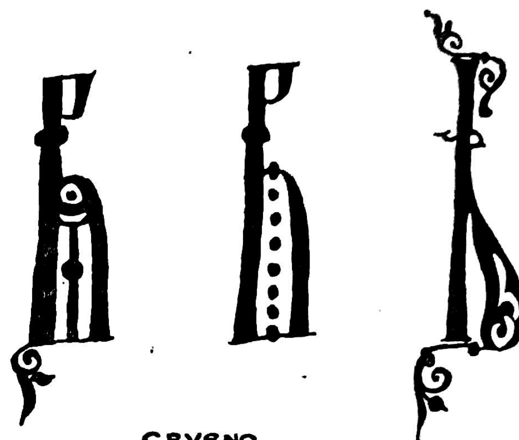
Triod anagnosta Georgija
III b 18 - poč.XIV.v.

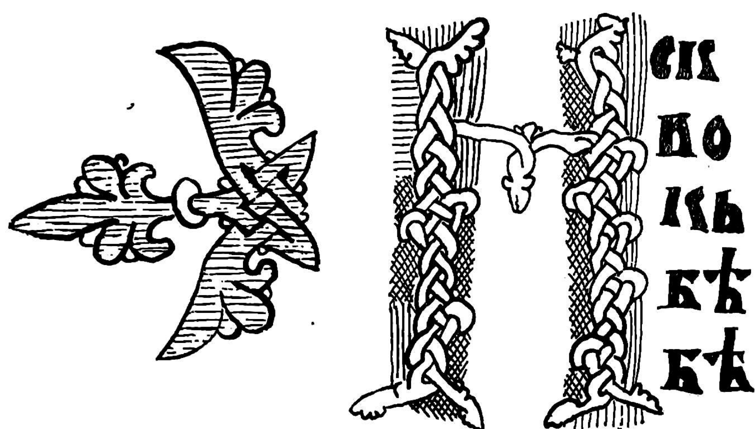

Trnovsko evanđelje 1273. g., III a 30

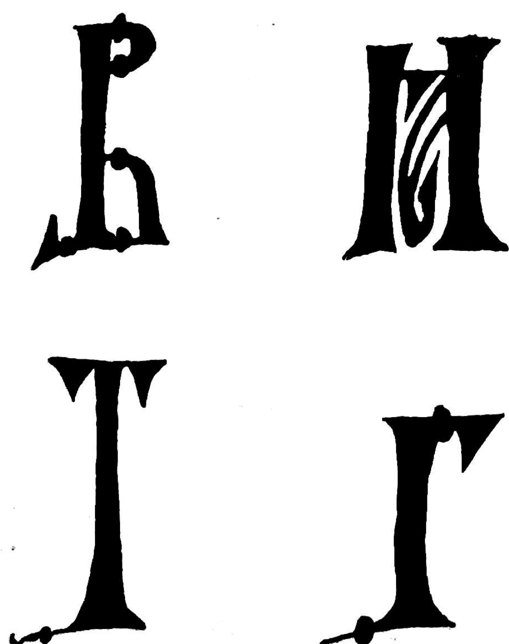

Lesnovsko evanđelje IV d 12, kraj XIII. – poč. XIV. v.

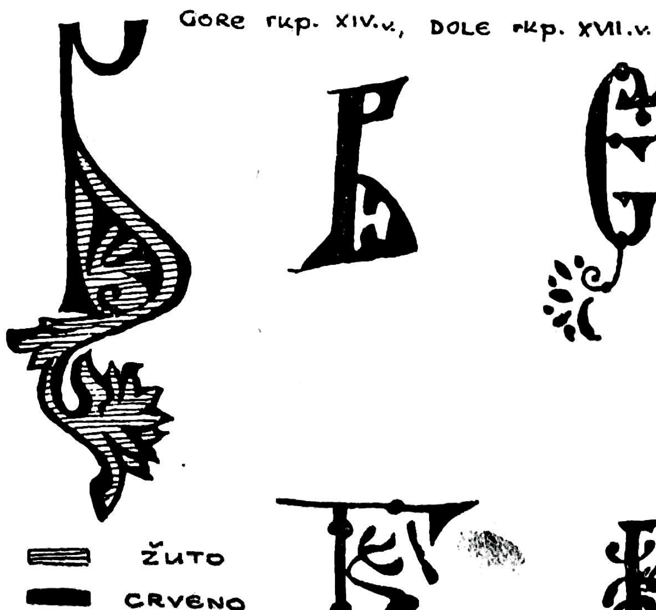

KONTURA CRNO — CRVENO — ZELENO — ŽUTO

Bogdanovo evanđelje III c 20, kraj XIII. – poč. XIV. v.

Bitoljski služabnik III a 29, poč. XIV. v.

Brličev služabnik III a 32

скы (sic) продати роукоделiie своіе – poučenije protiv spoljašnjeg uljepšavanja crkvene službe. Zanimljivo je proročanstvo starca: расиповати имоуть христиiане книгы светыхь іеуаггли и светихь апостоль и богогласныхь пророкь, о ωтмывающе писаніia и пишоуще іеліеньска словеса и тропаре. И сего ради оци наши рѣше иже вь поустины сеи соуще доброписцы не писати житіа и словеса ωтьчьскаа на кож'ныхь нь на простехь хартiiахь, хощеть оубо грѣдоущи родь потирати житiia светыхь ωтьць и писати по воли своеи. Isp. 68. pravilo Trulskog crkvenog sabora 691. godine, koje zabranjuje uništavanje starih tekstova svetog Pisma – prema Gardthausenu, radi pravljenja palimpsesta; isp. tumačenje Nomokanona – Ilovička krmčija fol. 155.

23. f. 117 v: *О томь како достоить жити чрьн'цоу.* Лѣпо іесть чрьньцоу вь жити своіемь имѣти паче в'сего да не брѣжеть именiia . . .

24. f. 120 v: *О светемь цари Кон'стан'тинѣ.* Рече нѣкых светыхь ωтьць иже вь скитѣ, іако сказа ми авва Иоань Коловь, глаголе, іако вьсхотехь некогда поити и посетити Пагисiia ωтьход'ника . . . Priča o viđenju sv. cara Konstantina, koji je plakao, što nije u svoje vrijeme napustio prijesto radi monaštva. (Ivan Kolov je svetogorski podvižnik IX. vijeka.)

25. f. 122 v: *Пока(а)ніе іепископа.* Нѣкто іепископь зѣло боголюбивь . . . Sagriješivši htio je da se odrekne prijestola, ali na molbe ljudstva ostane pod uslovom, da legne pred crkvena vrata i da svi preko njega ulaze i izlaze. Ipak Bog, primivši njegovo kajanje, ne dopusti, da se gazi episkop, već je javio narodu, da mu je oprošteno.

26. f. 124: *Ѡ дѣвици оумьрши.* Глаголаше прѣблажени Іωань, іако прѣжде мало врѣмене приде кь мнѣ юноша . . . – o čovjeku, koji je svukao bogato odijelo s mrtve pokopane djevojke, koja se onda probudila i uhvatila ga, te ga je pustila, tek kad se pokajao i zakleo, da će stupiti u manastir.

27. f. 137 v: *Ѡтьчьска оученiia словеса.* Некаа жена пришьдьши къ некоіемоу стар'цоу мнихоу исповеданiia ради, не вьзможе рѣщи своихь сьгрѣшенiи . . . – priča, kako je stekla oprost uzevši u kuću nemoćnog starca monaha i služeći njemu.

28. f. 139: *О покаiани прѣзвитера.* Прѣзвитеръ нѣкто въ Костан'тины ωть деиства дiаволаа вьпаде вь блоудь . . . – stekne oprost stupivši kao poslužnik kod starca Petra na Olimpu i proživjevši težak život u pustinjačkoj spilji.

29. f. 132: *Полазнаiа и доушев'наа многаразлична. Слово светаго ІЕфрема.* Бл. ωче. ІЕдинь на вьстоце моужь именемь ІЕфремь, Сиринь сы родомь . . . – razgovori sv. Jefrema s bludnicama u Efesu i sa sv. Vasilijem u Kesariji.

30. f. 135: *Тогожде ІЕфрема наказаніе. Слово .а҃.* Азь іесмь ІЕфремь грѣшни, неразоумни, слаби, приснооунилы . . . – besjeda s dušom, ispovijed pred Bogom i molitva.

31. f. 140 v: *Вь неделю православноую и вь светихь ωца нашего Аѳанасiia архiiепископа алѣѯандрьскаго повесть ω вѣликωмь чюдеси быв'шоу ωд прѣчистіе и светіе икони господа нашего Іcуса Христа вь Виритьсцемь граде.* Бл. ωче. Вьзведете очи свои мисльнеи, любимици, и видите страш'ноіе и новоіе чюдо . . . – obraćenje Jevreja, koji su se najprije rugali Hristovoj ikoni i bili ubijeđeni mnoštvom čudesa.

32. f. 148: *Брать вьпроси ωца Зинона* глаголіе, како могоу разоумети аще слоуженiie моіе благопріiет'но Боговы бысть . . . – znakovi prave blagočastivosti.

33. f. 150 v: *Рече авва Зань:* мнозы ωд инокь ωставише ωца и матерь, братiю и сѣстри ... – priča o stradanjima neposlušna monaha, koji je samovoljno napustio manastir.

34. f. 154: *Молитва ωть змиiе светаго апостола Павла:* kasnije upisana na ulijepljenim listovima iz kasnijeg doba.

35. f. 154 v–155: *Родословь срьсбкых* (sic) *господь s izvodom iz Nemanjina žitija od sv. Save.* Objavio je *V. Ćorović* u Spomeniku SKA LXVI, 1926, str. 237–8. Prema njemu »ovi su listovi pisani dosta kasno, na kraju XVII. ili u početku XVIII. veka od pisca vrlo nevešta i nepouzdana sa dosta grešaka i rđavo pročitanih reči«. Mislimo, da je XVII. vijek vjerojatniji, to više, što je i papir iz tog vijeka.

36. f. 156: *Ѡть лѣствице слово.* Скриль Господь иже ωт мира напасти врѣмени неполоученiю . . .

37. f. 156: *Повѣда намь ав'ва ІЕвьстаѳiie коупаць,* іако іегда бѣхь миранинь . . . – priča o iskušenjima, koje je pretrpio monah prvih godina svog monaštva.

38. f. 160 v: *Бѣ іепископь вь некоіемь граде* и по дiiавл(ю) деѣоу вьпаде вь блоудь . . . – varijanta priče iz istog Zbornika, br. 25 (skraćeno).

39. f. 161: *Слово ω архиепископе ІЕроусалимсце,* koga je prokleo sv. Jovan Krstitelj zato, što je skinuo monaške rize s jednog grešnog monaha i time se narugao »njegovu (Krstiteljevu) obrazu«.

40. f. 162: *Авва Ісаиiа.* Горе намь іако иже вь нечистотах ωскврьнихωм тѣло наше . . .

41. f. 162 v: *Авва Марко.* Вѣд(еи) боуди брате, иже себе сьврьшене крьстоу не ωтдавь . . . инокь исты бити не можеть . . .

42. f. 163: *Глаголаше ав'ва Іωань Килиѯь* игоуменоу Раiеѳоу . . . ; *Маѯимь* – izreke o monaškom životu.

43. f. 163 v: Vježbe u pisanju – početne riječi »Apostolskih djela«, a zatim mnemotehnička abeceda: А – Аз' бо іесам. Б – Бога живаго синь. Г – глаголю бо. В – виде славоу божiю. Е – іесам' бо. Ж – жьлчы вькоусих. Ѕ — Ѕѣло див'на сьтворих. З – землю на водахь оутврьдых. І – іiже вь постыню извѣдωх. К – коіе им' зло сьтворых. Л – людіе мои. М – мислю вьса сатворых. Н – на крьсть ме пригвоздише. П – Пилатоу ме прѣдаше. Р – рцете безаконы. С – словомъ вас сатворых. Т – трьновань вѣнаць на главоу положише. Оу – оударише ме за ланитоу. Ф – фараωна вь моры потопих. Х – хероувими ме хвалет. Ѿ — Ѿ небесь сашаль іесамь. Ч – человеколюбiа ради. Щ – що ми ωтвеща. Ѱ — Ѱалми ме славет. Ц – царство мое на небеси.

44. f. 164: *Ѡ оуныни слово .ѕ.* Оуныние іесть немощь доушевнаіа.

45. f. 165 v: *О тьщете славы, слово .ѕ.* Тьщеславие страсть несмысльна ...

46. f. 167 v: *Ѡ грьдости, слово .и.* Грьдина іесть дьменіе доуши гноіа пльно ... – do f. 171. F. 171 v je prazan.

47. f. 172: *Фроугь рече како грѡм биваіет.* Пакы пророкь рече Давидь: вьноушите глагола глаголь на колѣсницах ... – i drugi sastavi o хитростима философиіе.

48. f. 176 v: *Протлькованіе ѡ Адаме и ѡ Авраме и вьпрошеніе Іѡана Богословца.* Ѡче бл. Вьзиде Господь на гороу ІЕлеѡньскоую сь оученики своими и рече имь глаголіе: се азь вьсхождоу ѡть вась на небо и Адама сь собою вьзвождоу ... – apokrifni razgovor Jovana Bogoslova s Avramom na nebu: isp. Starine V, 69–73 i 177–185.

49. f. 186: *Слово ѡ прѣпрени сотонине сь господемь нашимь Ісусь Христомь.* Бл. ѡче. Приде Ісоусь на гороу ІЕлеѡнскоу и рече кь оученикoм своим: альчимь .м. дьни ... – apokrif.

50. f. 191: *Слово ѡ светеи Троици і ѡ Авраме.* Аврамь имаше вь срдци своем гостолюбиво ... – apokrif.

51. f. 198 v: *Сказаніе ѡ чьснемь крьсте и за два крьста разбоинича.* ІЕгда Господь садеше раи, діиаволь же крадеше ѡт всакого садовіа ...; f. 199 v – да іегда оумреть Адамь приде аггель Господьнь кь Ситоу синоу Адамовоу ...; f. 199 v – а Господнa честь стоіаше да егда Адамь оумираше ...; f. 200 v – ѡ дрѣве на нем же распет бысть разбоиник неверни ...; f. 201 – ѡ дрѣве на нем же распет се разбоиник вѣрни; f. 202 v – О древе на нем же распет се Христось Богь нашь; f. 203 v – Глава же Адамова лежаше вь корени; f. 204 – О двою разбоиникоу, ѡ вѣрнемь и невернем. Isp. izdanje *St. Novakovića* prema bečkom rukopisu u Glasniku Srp. uč. dr. LXIII, str. 53–59.

52. f. 205: *Іѡана Богослова слово ѡ пришьстви Христове.* Владико благословіи. По вьзнесени Господа нашего и Спаса Ісуса Христа азъ Іѡан вьзшлъ на гороу Өавор'скоую ... Izd. *V. Ćorović*, O drugom dolasku Hristovom apokrifna apokalipsa ... Spomenik Srp. akad. XLIX, 1910, 41–45; isp. Starine V, 74–78.

53. f. 215 v: *Сь Богомь починаіем изабраніа сказаніе светаго ѡца нашего Агапіа,* чесо ради ѡставлıають доми своіе и род и жени и дети и вьзев'шемь крьсть и вь слѣдь Тебѣ идоуть, іако же ІЕуглііе глаголıеть. Бл. ѡче. Агапіе ѡтьць нашь измлада начеть Бога боıати се ...

54. f. 228: *Ѡд сьчетаніа блажен'наго Аѳанасіа.* Не прѣстоупаи поста господна, сіи речь среда, петькь ...

55. f. 228 v: *Тогожде сьбора правило .ѳ.* Аще кто ѡт постѣщих се кроме телесніе ноужде грдит се ...

56. f. 229: *Ѡт житііа светаго Николіи.* Вѣликии оубо вь светителѣхь Николаіе сь многими чюдеси ... kako od mladenstva ne primaše mlijeko posnih dana.

57. f. 229: *Великаго Василіа.* Ангели соуть иже вь коіеиждо црькви прѣписоующе ...

58. f. 229 v: *Светаго Петра Алеѯандрискаго правило .ві.*

59. f. 229 v: *Светаго Игнатіа* – o postu.

60. f. 230: *Ѡт лавсаика.* Глаголаше светы апостолъ, іако подобаіет приходıещиимь братіамь покланати се ...

61. f. 230 v: *Ѡт житіа светаго Пахоміа.* Пріиде иногда кь свещенномоу Паисію некы ѡть стараць Іѡань именомь, иже вь поустини многи дьни прѣбивь ... – i drugi sastavi o postu uopće i napose u srijedu i petak: do f. 235 v, gdje se tekst prekida. Zatim nedostaje 1 list.

62. f. 236: *Слово ѡ Давиде царѣ.* Ѡче бл. Вь дьни ѡни беше моужь имеіе вь срьдци своіем божьство ... – apokrifno žitije proroka Davida i priča o psalmima.

63. f. 240 v: *Слово за Мехлы и Седека.* Беше Мехлы седекь нарečень бѣ родитель и безроднь и вьзлюбленикь божіи ...

64. f. 244: *Слово прѣкраснаго Іѡсіфа како продаше его братіа.* Бѣ Іаковь имаше .ві. синовь ...

65. f. 252 v: *Пооученіе некоего старца.* Рече старць: азь рех вещи бою се, іегда хощет доуша ми изыти ѡт тела и іегда хощоу срѣсти Бога ... – poučenija starca Pimina, avve Evagrija i starca Makarija.

66. f. 256: *Рече намь некы ѡть отьць глаголіе,* іако ... рече некыи старць, вѣликь сыи (у на)шемоу ѡбщемоу житію ... Donji je kraj lista otkinut, tako da se ne vidi, da li se poučenije svršava ili je iza toga bilo drugih listova.

Zapisi (u zapisima ȣ pišemo y)

Prednje korice: prilijepljena je ceduljica Kukuljevićeva, skinuta sa hrpta starog uveza: »Br. 707. Словеса изабрана. Закони и устав светих отаца.«

Prednji list starog omota s Kukuljevićevim naslovom: »Cod. serb. DCCVII. Slovesa izabrana zakoni i ustav svetih otac.«

Drugi nesignirani list, latinicom: »Visoko Rogenom Baron nai Dobra plemena Rogenom.«

»Visoko Plemena Roda Gos: Gos: Gavrilu Misiracich Misiracichu Svetlosti Rimskoga Cesara postavitoga laintanta od edne kupanie pessacke mene lubimomu Gos: Bratu nadlezit.

Сіа книга.

Сіа книга Агапиевацъ монастира Пакре под властию Господина архимандрита ѡца і благодетела нашего.

f. 1: Сіа с(ве)та и божст(вн)аіа; slično na f. 197, 252; isp. na f. 229 i 255.

f. 71 v: Петро Петро (ili пево?) isto na f. 85 v.

f. 125 v: Писа Петарь, Зобиио (?).

f. 126: Знаде се что прилучися вь понеделникъ пред покладе: на опкладе kapitan Jovan i kapitan Milich za dvadeset dukata i obecha Jovan kapitan dva dukata i chastiti, ako li bude,

Milich kapitan obecha: dvadeset dukata i to bist mesecha noembra 12 dan leta 1734- го i bist protopopa svedok.

f. 194: c | c

c | c

c | c Сие слово изрен аще строши (?) не бои се рани ни ѡт пущъке ни ѡт сабле ни ѡт копиа ни ѡт стрле (sic) ни ѡт гьвозде. На погибели десно од срде венеру егда усну люди, изврати вердо ѡ корену и седи напиши мои сину, андвитъ соль саатъ игла ризу тата ери тонъ варенѡ крида града си праведанъ носи собомъ сиу молтву не бои се.

f. 129: Сіиа книга попа Пантелие (XVI. v.).

f. 254: ... ҝѕ҃ аспри.

f. 255: Сіиа света и божьставна книга .... Агапиа и васе светы преподобни ѡ........ слово Приме Слово ста

37

III a 37 (Kukuljevićev br. 354)

POLJIČKI HISTORIJSKO-BOGOSLOVSKI ZBORNIK, KRAJ XVIII. VIJEKA

Lit.: Arkiv V, str. 170, br. 45, pod naslovom »Slovinskoga iliti illirskoga naroda lipi i ugodni razgovor« i s datumom »rukopis XVII. vieka«; *Conev*, br. 135, str. 46, pod naslovom »Poljički ljetopis«. *Repr.* br. 158.

Papir 14,5×20; 267 listova i na kraju jedan nesignirani list iz štampanog glagoljskog brevijara (Propagandino izdanje 1688. g., str. 681–682). Prvih 11 i posljednjih 13 listova su ispreturani i pojedini su listovi preokrenuti.

Pismo: u glavnom dijelu po 25–28 redaka; na prvim i posljednjim listovima različito. Srednji dio – historijski zbornik – pisan je bosančicom u posljednjoj četvrti XVIII. vijeka; f. 160 je talijanski akt iz 1775. g., na kojega je poleđini pisan svršetak »četvrtog razgovora«. Listovi na početku i na kraju pisani su različitim rukama, bosančicom i latinicom. I ovdje je tekst pisan na slobodnim mjestima, koja su ostala na dva uvezana privatna pisma, datirana 1754. i 1757. god. ȣ pišemo y.

Ornamentike nema. *Uvez* je Kukuljevićev, od kartona.

Sadržaj

1. f. 1–3, 10–11: *rasprava o vjeri i dobrim djelima* – ... темели тие погледаи у .... и вируѣме. Тако говори с(ве)та ....

Чудновата и становита бише ви....... Лудовику краѣлу од Франце чути говорити мисник мису у ѣедноѣ царкви билизу Пажа краѣлева догоди се, да се ощиѣа обрати у прилику дитета веома липа и племенита ...; f. 1 v: Еретици наслидници проклетога ... ирни ... само ѣе ѣош од потрибе добра дила .... вира брез добри дили мартва, како свидочи свети Ѣаков апущо, говореѣи ову истину, потврди ѣе свети сабор од Тридента ...

Na f. 2 v prelazi na tumačenje »Vjerovanja« po članovima, a onda se raspravlja o vjeri i dobrim djelima. Svršava se na f. 11 riječima: имаѣемо на овому свиту сваку милост од Бога, а на оному вичну славу коѣу нам допустио свимколицим свемогуѣи Господ Бог.

f. 9 v, 9 a, 4 v i 4 a – listovi su okrenuti naopako.

2. f. 9 v: *pismo bosančicom Ive Batinića* od 23. genara 1757. iz Makarske o gospodarskim stvarima. Na f. 4 (druga polovica istog lista) – adresa: да се даде на пощене руке Гарги Дарглиѣиу у Загуозд.

3. na istom listu latinicom: *genealoške bilješke o rodovima Bergelića, Vučkovića i Grabačića.*

Bergeglichi starinom su gospoda ungarska rodom od Ossica u krai vode Bergo .... cada Tatari potiraše craglia Belu iz Ungarie oni doseli se u Livagnsko poglie i na planini Tribagnstizi naçini se castro zvan Um a posli Podumie. I bio e Ostoia Brighelich capetan generalo od sve voiske Stipana Cotromanovicha bana Bosanskoga coi porobi svu Dalmaciu i Arvatsku zemliu.

Vuçcoviçi starinom iz Duvna.

Grabaciçi su iz Rosca poglia od Signom, izlaze od chneza Lazara Grabglianovicha.

Slične su bilješke na kraju f. 4:

Nachichi od starine voinichi prozvaše se Nachichi od matere coioi biase ime Naco.

Gospodsca chuchia Crusevichia od starine Chrexevichi.

Liubi Bratichi iz Tribigna.

4. f. 9 r, 4 v i 4 r, latinicom: *spis o Sibinjaninu Janku* bez početka. Poč.: »Izgibose svi principi pogliacchi ...« (Tekst izdajem na kraju.)

5. f. 5–6 v: bosančicom – *Що ѣест пригода*: ѣест ѣедан пригоћаи гриха у кому се находеѣи човик сагришуѣе – pitanja i odgovori.

6. f. 6 v–8 v: latinicom – *Spis »o zakonu zudiaškom«*: o obrednim jevrejskim žrtvama. f. 7: »Zakon zudiaski bia se od tri varste, to iest morali, ceremoniali i judiciali ...« Ovaj je tekst raspoređen na slobodnom prostoru lista, koji navodimo pod idućim brojem:

7. f. 7–8: bosančicom – *poruke iz Zagvozda nekom »Preuzvišenom gospodstvu«:*

Само пише дви ричи за поздравити Ваше приузвишено господство како мога брата и побратима, да сте здраво приателио придраги.

Дили се од овога села Загвозда Краине Имоске здрави, фала Гос. Богу. Ди годи доиду, море се дати слободна пратика. (Isto, bez završne preporuke, na f. 8 v.)

Дили се од овога села Заговозда Краине Имоске здрави, фала Гос. Богу, од свакога зла кужнога. Гди годи доиду, море се дати слободна пратика – (vjerojatno to je koncept preporuke za kretanje iz okuženog mjesta).

Na istom listu (f. 8 v) preko stranice bosančicom: Господине свети, Оче свемогући . . . ; Господин с вами; И з духом твоћим i t. d.

Sličnih citata iz mise ima i na drugim mjestima, na pr. na f. 6 v: Господине помилуи; Господине помилуи нас, Ти сам свет, Ти сам Господине сам i t. d.

8. f. 12–159 v: *Липи и угодни разговор од народа словинскога илити иличкога и од землие лиличке* (!) *що се ие чинило послид потопа воденога.*

f. 12–34: prvi »razgovor«: Када изађе из кораблие стари патриарка Ное . . . svršava se legendom o Čehu, Lehu i Rušu na 650. g. Kraj: а Рушо Рушиу, сада се зову Мошкови, али се и сад зову Руши и Уруси.

f. 34 v–81 v: *Разговор други,* у коием се говори од стари кралиа илирички и далматински. Свиу стари кралиа илирички знати не моремо, защо и кћниге не кажу . . . ; f. 81: popis kraljeva – Порим, Порга, Томислав, Тарпимир, Онуслав, Демогор, Инико, Себеслав, Бранимир, Мучимир, Мирослав, Крешимир, Дирчислав, Крешимир 2., Славић, Звонимир. Na kraju navodi mišljenje, »да су оно имена стари богова илити идолаа словински«.

f. 82–95 v: *Разговор трећи* у коему се говори щогод мало од землие иличке и од ћнезини држава а навластито од Далмацие, Кровацие и од ћнегови меиашаа. У стародавна времена зовиаше се Илири илити Иличка она трата илити комад землие од рике Неретве тер до рике Арионе алити Омбле ...; f. 86: Год. Исусови 1091 Далмациа и Кроациа падоше у руке Ладислава кралиа Угарскога ... Zatim se navodi krunjenje u Zadru 1100., god., podaci o banovima, o mletačkom osvajanju Dalmacije, pri čemu se citiraju godine 1522, 1534, 1539, 1646, 1685, 1699, 1715, 1717, 1738.

f. 90-91: Од Босне. f. 91–95: Од Кроацие. Kraj: Шармациа ажиатика алити ажианска уздаржаше се међо планим Елбоурш и морем Церним онизим од Забака и Кашпиком и међу рикам Волгом и Панаиом.

f. 96–160: *Разговор четварти* у коиему се говори щогод накрато од ищориаа царквени а навластито о Далмацићи. Кад апущоли примише Духа светога и поћоше приповидати по свиту с. виру Исусову . . . ; f. 117: Од разасутиа града Солина. Kraj: Осми сабор би цариградски четверти у коиему се докончa и одреди да не био достоино осуђен и проклет проклети Фоцио патриарка цариградски.

Na f. 160 podatak: На 419. Би у Далмацићи иедна суша толико жестока . . .

f. 160 v: fragmenat talijanskog akta od 1775. god. o pozivu na sud, na poleđini kojeg napisan je prethodni podatak iz četvrtog razgovora.

9. f. 161–218 v: *Слиди кратки разговор од ники рата и боева* кои со били по словински држава кои се щиу у кроника Витезовића. Kronika od 3606. god. od stvaranja svijeta do 1689. g. nove ere. Kraj: 1689: крал од Франце воћуће супроћ цесару тер многе велике липе и богате вароше попали, поруши и опусти. – На Петров дан наши 500 удари на 12 илиада Турака коћи . . . – tekst se prekida.

10. f. 219–219 v: *Genealoški i hronološki podaci o Bogorodici i Gospodu Isusu Hristu.*

11. f. 219 v–230: *Од почетка редова алити регула, када е коиа постала:* od početka crkve – od »apoštolske regule« do reda »otaca od molenia«, koji je utemeljen 1622. god. Na kraju se dodaju podaci o redovima »kavaliera« sv. Jakova (1154. god.), Kalatrave (1160), i o »teutoniskom redu« (1189).

12. f. 231–236: *Kratki pregled povijesti civilizacije:* Иош приа потопа воденога Каин син Адамов (како пише Ђозип Жудиа) изнађе мире и кантаре, а други пишу да ће то изнашао мудри Питагора . . . Svršava se: Памфилиа Гаркићна парва поче брати прести и ткати памук.

f. 236 v – prazan.

13. f. 237–250: *Почеци ники велики и гласовити градова од свита* (Бабилониа, Дардания, Нинивe, Антиокиа, Иерузолим, Цариград, Картаћина, Париж, Толет, Алешандриа, Рим, Болоћна, Ферара, Равена, Синигалиа, Реканат, Камерин, Тошкана, Витербо, Шполет, Оциа, Напулиа, Беневенат, Палермо, Мешена, Ширагужа, Катаниа, Барлета, Млеци, Падува, Тревиж, Удине, Виценца, Верона, Бреша, Ђенова, Кремона, Павиа, Дубровник, Крема, Бергам, Аквилећа, Витербо, Верцели, Лука, Кортона, Мантова, Милан, Фиусенца).

14. f. 250 v–254 v: *Од Жудиах и ћниове опачине:* Они су одлучили и одредили у своmу иедному либру кои се зове Талмуд . . . Kraj: да би се смиловао овому опакому народу, тере да би просвитлио ћниову слипоћу и омекшао ћниову привелику отвардност.

f. 255: prazan s bilješkom bosančicom: У име Бога и Сина и Дува светога амен. Ово ие либар . . .

Ispod toga latinicom: »Uzme Bog«.

15. f. 261 v, 261, 255 v: »O plodovima sv. ispovijedi«.

16. f. 262: *Свети* (u ponovljenom naslovu – *светих) стив що се говори за столом Еркешким* (?): Ва славу Гос. Богу и Спасу Исусу Ристу, вав . . . . мабу молену и Спасу Исусу Ристу, пресвет(у) и чисту владику нашу Богородицу Деву молену, и силуиу часнога животворищу карстили Миаила ⟨и Гав⟩риела подржищара небу и земћли, море васиа же, на славу Господу Богу дванаиест велики апощ . . . Петра и Павла, Иоана Златоустаго, Иоана Милостиваго, Богослова, Глигориа, ридакона Стевана пр(во)мученика и Николу оца Мирилинскога, ва славу (и) час(т) четири велика мученика Ђорђе, Имитриа, Стратилета Тиодора, рошке горе подржищара, деспота Стевана, госпожду Анђелиу, ва славу и час(т) Ђоана Предитеча, Иоана Богослова и предитеча Ђоана Златоустаго, Ђоана Милостиваго Осрмскои (?) гори учитећла Симеуна, Сав(е), Максима владике опрощение гриха. Амен.

Ova je molitva za blagoslov stola, preuzeta iz pravoslavne službe, vrlo je interesantna zbog pomena srpskih svetaca, despota Stefana, Anđelije, Simeona, Save i Maksima.

17. f. 262: Обслужећна од жерцициа od točke 12. do 24.

18. f. 256: Pismo latinicom Ivana Cincevicha od 4. genara 1784. god. i preko njega bilješke religiozno-moralnog sadržaja, koje prelaze na f. 260.

19. f. 256 v–260 v: bosančicom, bilješke »O kriposti bogoslovnoj«.

20. f. 259 v i 259 preokrenuto: bosančicom, bilješke o grijesima i pokajanju.

21. f. 258 v, 258 r, 257 v i 257 r, preokrenuto: bosančicom, bilješke o zapovijedima kršćanske ljubavi.

22. f. 263 r i v: bosančicom, propovijed o strpljenju.

23. f. 264–266 v: bosančicom, propovijed o grijesima.

24. f. 267: latinicom, podaci iz biblijske povijesti o kraljevima »žudinskima« i izraelskima.

25. f. 267 v: bosančicom, »Nauk od zakona božiega« – tumačenje 118. psalma. Možda je to početna strana za cijelu zbirku bogoslovskih sastava iz posljednjeg dijela rukopisa.

26. f. 268: list iz glagoljskog štampanog brevijara iz 1688. god., str. 681–682.

f. 9 r: *Spis o Sibinjaninu Janku.*

Služi se ovim pravopisom: *c* = *k* (Janco); *ch* = *ć* (Boxich = Božić) i *k* (chucha = kuća); *ç* = *č* (uçini = učini); *gn* = *nj* (gnega = njega); *gl* = *lj* (pogliackhi = poljacki); *gi* = *đ* (izagie = = izađe); *y* = *ji* (boy = boji); *u* = *v* (uoiska = = vojska) i *u* (metnu); *s* = *s* i *š* (uzese = uzeše); *x* = *ž* (xiua = živa); *z* = *z* (zet) i *c* (zar = car). Radi lakoće čitanja prevodimo na sadašnji pravopis, ali ostavljamo *i* gdje stoji mjesto *ji* (coi = koji).

(Početak nedostaje)... izgiboše svi principi poljacki.

Janko Sibinjanin učini 14 veliki boeva s Turci i nie nikad izgubio voiske ni megdana osim sada kod Varne (i ovo s neposluha koi ie uzrok od sviu zala) i drugi put na Kosovu boinomu.

Kada dođe Janko s voiskom na Kosovo i ugleda silu i snagu od voiske turske, puno se zamisli, oće li udariti ali neće, ali videći, da ie car sa svom tom silom odlučio njega tražiti i na nj udariti, a s druge strane za ne dati Turkom sarca ni sloboda da i⟨h⟩ se boji i da biži od nji, odluči udariti, tere se udariše na boinomu Kosovu i prigoniše se (za sad – *prekriženo u tekstu)* voiske sičući se za 7 dana i iedan dan Janko razbia Turke pet puti (i isiče i⟨h⟩ 30 iliada – *u tekstu iznad retka)*, ali tko ćie sili i snagi od svita odoliti, tko li sve dobove od svita isići ali boi biući za toliko vrimena: izgiboše svi kapetani ungarski i Jankov nećak Sekul i sva voiska, naiposli pobiže Janko sam na konju niz polje, kojega Turci ne mogoše stignuti, i tako uteče i pobiže; idući goram stranputice pade mu konj mertav od glada i žeđe i umora, tako pođe siroma Janko pišice ne mogući se maknuti od glada ni od žeđe, i tako idući sritoše ga dva lupeža, koi mu uzeše sabliu i počeše sadirati aline, ali se zavadiše o Jankov križ od zlata koi mu visaše pod vratom, koi đe ga uzeti (...) to Janko dobavi se iednomu sablie ter mu odrubi glavu, a drugi aiduk uteče mu u goru; idući Janko naprid već pade od glada ter si (...) na stini i tuda izađe iedna delia ter mu poče svlačiti dolamu i što biaše na njemu, ali mu poče govoriti Janko iedva izgovaraiući: nosi brate svu odoru moiu, da ti e blagosovliena, ali mi dai što izisti, iere ćie mi sad duša izaći. Povede ga oni čovik k svoioi kući ter mu daie što imade, ali neimade drugo osim komad kruha i glavicu luka, i buduci Janko malo priustio svoi život i zafali mu lipo pa ode priko zemlie sarpske, ali ga oni Rišćiani ufatiše tere ga dovedoše banu svo(emu) Juriu desantu, koi ga metnu u tamnicu i budući ga do nikoliko izue pusti ga s ovim ugovorom da uzme ćier njegovu za svoga sina Vladislava (*prekriženo* – Matiaša), ali kako druzi pišu unuku za sina Matiaša (*prekriženo* – Vladislava) kako mu drago, ali on Janko pusti i dođe Janko u Budim baš u iutru na Božić, koi bi verlo oplakan suzam od veselia od svega onoga puka; i budući pripočinuo baš 3 nedilie dana, skupi voisku ter udari na serpsku zemliu, svu iu porobi i opali, ali mu Jura desant uteče; ali malo posli toga čuiući car Murat zet Brankovićia, da ie Branković bio ufatio Janka i da ga ie pustio živa, skupi voiskù (...) prid voiskom Frigi bega videći Branković da ie car namislio uzeti njegovu daržavu i njega pogubiti, ier on nie Janka pogubio, i nemogući načina kako bi saranio svoi život od sablje Muratove, pisa knjigu Janku punu plača i suza da ga pomaže. Janko čovik milostiv skupi voisku, udari na Frigi bega, voisku mu isiče a njega ufati živa, ter ga darova Brankoviću, pak odma on dolen ode Janko u tursku zemlju, ter porobi opali i Turke mnoge isiče i zarobi u sužanjstvo, ier nie rodila iunaka maika što ie voivoda Janka.

38 *I a 22 (Kukuljević 548)*

KRFSKI ZBORNIK IZ SREDINE XVIII. VIJEKA

Lit.: Conev, br. 77, str. 34. *Repr.* br. 121.

Papir 9,8×14; 54 lista.
Srpska redakcija s razriješenim poluglasom i jakim utjecajem narodnog govora. ȣ pišemo y. Bez ornamentike.
Uvez: korice od kartona.

Sadržaj

1. *Večernja* (f. 1–19 v) i *početak povečernice* (f. 19 v–20 v). *Primjer teksta:* Царуъ небесни утешителуъ душеъ истиннъ ижеъ вазде си васаъ испалнаеи сакровищеъ благи и жизни подателуъ приди васелисе ва нихъ и ѡчисти ни ѡт васакое цкверни спаси благи душе наше. f. 21–25 – prazni.

2. f. 26–33: *Житие кнеза Лазара* ѡт рата како бист боѡи на полу Косову. Самодаржац

велики кнез Лазар бист ѿт рода племенита и нарочітаь ωт богородніх родителах ωца и матере. Bez kraja. Prekida se na riječima Miloša Obilića bratu: Но ωвако рецы: господо и властели велика еь броіа цареве воискеь али е сараћориіа изгониа. f. 34 – prazan.

3. f. 35–46: Grčka bilježnica o prihodima i rashodima svećenika iz 1763.–1765. god.

f. 40–44 i 47–48 su prazni.

4. f. 49–54: srpske bilješke:

f. 49: ҂ѱҁнд. мѕ умарла ми е мати тако ми е щролиг на Николаи пред Божиħ... (i dr.) iz 1754. god.

f. 51. Микац Мариновић . ід
Лазо . . . . . . ѕ
Нико . . . . . .
Ђорогривић . . . д
Вукота . . . . . г
Лукова Ђоанна . . іг
Саво . . . . . . г
Алвиже . . . . . к

о ωщ има содница у све либре...

f. 52: Митре моли се ...... да се преда у пощтене.

f. 54: imena – Лука, Лука, Анастаси, Цифери, Аитанасија и Кириле, Григорија Богослов, Андрија, Нико, Мірко, Лука, Марко.

Zapisi

Na prednjim koricama: »Remetići«; »Kupio u Kerfu (Corfú) 11./11. 856.«

Na stražnjim koricama talijanski zapis iz 1760. god.: »A di 13 Febro 1760 i. di (?) Corfu.«

»Questo libbro di me Io Boso Mazaniza soldato della Compa Sergte Maggior Rade Maina.«

39

III a 9/1 (Kukuljević br. 355)

HOPOVSKI ZBORNIK: SPISI PROTIV LATINA I HRONOGRAF S RODOSLOVOM, SRPSKA REDAKCIJA S KRAJA XVI. VIJEKA

Lit.: Ružičić, III, br. 16, str. 146; *Conev,* br. 83, str. 35. *Repr.* br. 99.

Dva zasebna rukopisa s posebnim oznakama sveščica, ali pisana vrlo sličnim rukopisom, možda od istog čovjeka.
Papir 10,2×14,7; 133 lista (129 signiranih i 2 preskočena – 6 bis i 71 bis – i po jedan prazan na početku i na kraju). Rukopis je bez početka i bez kraja.
Pismo: po 15 redaka – poluustav srpske redakcije, s oblicima s kraja XVI. vijeka, s akcentima, s kurzivnim elementima; zamjena poluglasa vokalom.
Vodeni znakovi: sidro u krugu s kontramarkom B M tipa Briquet br. 571 iz 1583. god.
Ornamentike nema.
Uvez od kartona prekritog smeđom kožom s »jezikom«, s romboidnim medaljonom baroknog tipa u sredini. Kako je uvez bio vrlo trošan i rukopis se u njemu slabo držao, godine 1950. je restauriran. Pri restauraciji konstatirano je, da je karton načinjen od slijepljenih ispisanih listića, zato je zamijenjen novim kartonom, a listići su razdvojeni i uvezani u zasebnu knjižicu – »Hopovski pomenik« sa signaturom III a 9/2. Kako ovaj uvez svjedoči, da je rukopis bio uvezan u Hopovskom manastiru, to sam se riješio da okrstim cijeli zbornik »Hopovskim zbornikom«.

Sadržaj

A) f. 1–30: *spisi protiv Latina.*

1. f. 1–13: *Povijest o crkvenom raskolu.* Na početku nedostaje 9 listova (cijela prva sveščica i prvi list II. sveščice). Počinje od riječi: ... cero светаго Өеωфана, ва Нік... града, идеже добре Христово стадо оупасе...

2. f. 13 v–29 v: *Чьстнеишего хартофилакта и фартоггела Никити никеиските цръкве ω бесквасноu слоужби и ω Латинех.* Благослови ωче. Безквасніе слоужби сіи реч ωпрѣснич'ніе не пріимлим... do: И ωтттоле даже и до дньсь сице пребивает, нег'ли еще чаемъ вадвижение Вѣликіе цръкве римскіе.

3. f. 30: *Сабор и соуд изречен'ни ωт неправедни Іюдеωх на Ісоуса Назореіа* – izreke iz evanđelja i drugo.

f. 30 v: zapis Mosea Žitomirslića i f. 31: zapis episkopa Nikanora Ružičića – vidi na kraju.

B) f. 31 v–129 v: *Ljetopis s rodoslovom* – ωт Адама до потопа лѣт .҂смв. (242) – najprije biblijska povijest; f. 37 – carstvo Navuhodonosorovo i Aleksandrovo; f. 37 v – ωт Адама до Алеѯандра лет е҂рни. Начало царством римских кесарю. Въ лето .ем. вацари се Иоуліе кесар...; f. 80 – ωт Адама до Христова рождаства лет .ефф., а ωт рождаства Христова до распетіа лет .лг., а ωт вазнесеніа Господниа до пр'ваго лета Констан'тина цара лѣт .тѕ., а ωт пр'ваго лета Константина цара до пр'ваго сабора летъ .кі., а ωт вазнесеніа Господни до прваго сабора лет .тиі.

Onda se govori o prvom saboru, o putu carice Jelene u Jerusalim; zatim dolazi historija bizantskih careva do Mihaila III. i Teodore (nedostaje 1 list iza f. 103), te se prekida na riječima – гласъ бис(ть) савише ωт жр'тавника васем слишещим.

Iza f. 106 nedostaje nekoliko listova: od kraja 44. carstva (Mihaila III.) do 62. carstva (Aleksija Duke, koje dolazi na f. 109). U prethodno carstvo Aleksija Angela umetnuto je *žitije sv. Save,* kome nedostaje početak. Počinje od riječi: ...бѣ единъ Срблинъ. Растко же беседоваше са ним – o odlasku sv. Save u Svetu Goru, o pokaluđerenju Nemanjinu i njegovu odlasku na Atos, o osnivanju Hilandara, smrti Nemanjinoj i prenošenju moštiju. Na f. 109 dolaze pomeni o carstvu *Aleksija Duke, Aleksija Angela* i *Teodora Laskara,* a na f. 109 v nastavlja se »ω светом Сави Србском«: postavljenje za arhiepiskopa, uređenje srpske crkve, čudo s ledom u Ugarskoj, uskrsnuće Prvovjenčanog, njegovo zaređenje za Simona i pogreb u Studenici: do f. 113 v.

f. 114: Ѡ вазетію Цариграда ωт Латинъ. Въ лето .҂ѕѱві. (6712 = 1204), gdje se spominje

zamonašenje kralja Radoslava i Vladislavov brak sa kćeri Jovana Asena цара блгарскаго и загор'скаго.

f. 115: Царство .ѻ҃є҃. грчское Іωана Доуки Ватаца, царствова летъ .л҃д҃. православанъ. Ѡ светом Сави Србском – nastavlja se Savino žitije: postavljenje Arsenija za arhiepiskopa, Savin put u Svetu zemlju, smrt sv. Save i prijenos u Srbiju: do f. 119.

f. 119: Ѡ *родослови сръбских деспотъ.* Бело Оурошъ роди Техомимила. Техомил' же роди Неманю, иже Іесть светы Сvмеωн: nalik na svršetak Ćorovićeva Rodoslova, ali s opširnijim podacima.

f. 120 v: *Второе родословіе.* Вл'кан втори синъ светаго Сумеωна а братъ светаго Сави, велики кнезъ, роди сина жупана Диміт'ріа, ва иночском ωбразе нареченъ бисть Давидъ. Svršava se: великоименитаго Стефана деспота и Вл'ка и Доброволіа.

f. 121: Въ лето .ѕ҃ѱ҃ч҃. бисть царъ ва Србле̑х Милоутин – život kralja Milutina; prekida se na f. 121 v podatkom o drugom njegovu braku – и роди ωт нее сина.

Iza toga nedostaje kraj Milutinova žitija i početak žitija Stefana Dečanskog.

f. 122: život Stefana Dečanskog bez početka, od riječi добли же трпеше са благодареніем ...; f. 125 – ω сът'ри Стефанове.

f. 126 v: Въ лето .ѕ҃ѡ҃м҃д҃. постави се царем Стефанъ Доушанъ рекоми ... Въ лето .ѕ҃ѡ҃ѯ҃ѕ҃. придоше Турци на Калиполе ва .г҃. лето Оуроша цара. Въ лѣто .ѕ҃ѡ҃п҃. приетъ начелство србско кнезъ Лазаръ велики, ωбнавлꙗе ωпоустевша скvптра ср'бска ωт Измаилътенъ, и црькви и монастири и гради сазида. И се ванезапо ωт перских странъ ва западнее ст'рани ср'бскіе прѣселꙗют се Измаил'тене. Повем же ω них известно ωткоудоу начело прише (sic) власти.

Nastavlja se podacima o Turcima do smrti Orkana, do riječi: ваздвизает се синъ юнеиши Арканов ...

Zapisi

Nesignirani list sprijeda na strani, koja je ranije bila zalijepljena na korice, istom rukom kao i tekst: Небеснаа поют те ωбрадованнаіа.

Зри рибоу – ruka koja ukazuje na crtež ribe.

Аз прошоу Христоу рабъ

Смѣреніе мое писа; (ponovljeno) смереніе мое.

Isti list, unutarnja strana: »Cod. slav. N. CCCLV 355«.

Кирикь Илице ωш и три отроци и пророкь Даниль (и) инии многи свети и паки оускоше(?).

f. 6 bis: preokrenuto – početak abecede.

f. 10 v: sadašnji zapis crvenom olovkom: »o руском крещ.«; na f. 11 isto takav zapis »о мађарском крещен.«; na f. 103 v – »нема листа«; na f. 106 v – »даље нема«.

f. 30 v: Сиа книга Мосеа Житомирслића писа Матеи тро

f. 31: Овај је рукопис преписао и за штампу спремио епископ Никанор Ружичић. 1892. год. Децембра.

Zaključni nesignirani list, unutarnja strana: Да се зна ка ...

(računi:) 992
547
476
———
12015
500
100
———
..615

IC	XC
НИ	КА

Vježbe: slovo A i neki monogram.

I a 120

PALINIĆEV BOSANSKI ZBORNIK (GRBOVNIK S TURSKOM PJESMARICOM), KRAJ XVI. VIJEKA

Lit.: S. M. Traljić, Palinićev bosanski zbornik, Zbornik Hist. inst. Jugoslavenske akad., I, Zagreb 1954, str. 169–187.

Poznati su ovi rukopisi bosanskog grbovnika:

1. *Fojnički rkp: Fr. Jukić,* Starodavnosti bosanske, Bosanski prijatelj II, 78; Srpski narodni list, Pešta 1842, XIII; preštampano u Danici Ilirskoj 1842, br. XXII–XXIV; *St. Mierochovsky,* Jahrb. des Heraldischgenealogischen Verreines Adler in Wien VIII, 1881, 31; *Fr. Rački,* Stari grb bosanski, Rad J. A. CI, 1890; *Ć. Truhelka,* Ko je bio slikar Fojničkog grbovnika, Glasnik zem. muz. I, 286; *П. Сырку,* Краткий отчет о занятиях за границей в летн. месяцы 1893 и 1894 г. Изв. Акад. наук II no. 5, 1895, май, 24–25;

2. *Gajev rkp* u Sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu (obično se pogrešno označuje kao rukopis Jugoslavenske akademije), izrađen od Korenića-Neorića 1595. god.: *Vj. Klaić,* Obzor 1879, br. 206–207; *A. Solovjev,* Postanak ilirske heraldike i porodica Ohmučević, Glasnik skopskog naučn. društva XII, 1932, 79–125;

3. *Berlinski grbovnik,* tobožnja Korenić-Neorićeva kopija sa atonskog rukopisa iz nekog manastira ordena sv. Vasilija: *А. Яцимирский,* Описание южно-славянских и русских рукописей заграничных библиотек. Вена, Берлин, Дрезден, Лейпциг, Мюнхен, Прага, Любляна. Сборник отд. рус. яз. и слов. Росс. Акад. наук, т. XCVIII, Петроград 1921, 478–479;

4. *Bečki grbovnik,* rkp bosanca Marka Skorojevića izrađen za cara Ferdinanda III (1637–1654) u bečkoj Dvorskoj biblioteci br. 7683: *Jagić,* Archiv für slav. Philol. IV, 1880, 511;

5. *Šafarikov rukopis* beogradske Narodne biblioteke (izgorio je 1941. god.), prepisan u Beču 1845. god.: *St. Novaković,* Heraldički običaji u Srba u primeni i u književnosti, Godišnjica Ćupića VI, 1884, 77–92;

6. *Dubrovački rukopis* gospara Ive Sarake, prepisan 1746. god. od dum-Miha Pešića: *M. Rešetar,* Dubrovačka numizmatika, 1924, str. 567–569;

7. *Strossmayerov rukopis,* rodoslov Petra Ohmučevića iz Suteske, u Strossmayerovoj galeriji Jugosl. akademije, datiran 1482. god., prema Novakoviću iz XVI. st.: *M. Pucić,* Arhiv für slav. Philol. IV 339 f; *Solovjev,* op. cit. 79–125;

8. *Codex Galeotović u Pezaru:* spominje *V. A. Duišin*, Zbornik plemstva u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Bosni-Hercegovini, Dubrovniku, Kotoru i Vojvodini, Zagreb 1938, LXX;

9. *Splitski rukopis* iz arhiva obitelji Kevešić (Bosnić-Lalić) bio je u Splitu kod učitelja Gligo: spominje *V. A. Duišin* op. cit. LXX–LXXI;

10. *Palinićev rukopis* u Arhivu Jugosl. akademije.

Papir 10×15; 90 listova. Rukopis ima dvostruku staru folijaciju: prvotnu za cijeli rukopis – drugu novijeg datuma za turske tekstove, koja počinje s druge strane rukopisa prema sredini. Rukopis je bio u raspadnutom stanju, ali se vide ostaci kožnog uveza. Sada je nanovo uvezan u kožu.

Prvotno je *pismo* bosančica, vjerojatno od dvije ruke. Kasnije su u grbovnik dodana latinička imena zemalja i obitelji. Naslovna strana je također u latinici.

Vodeni znakovi: 1. fragmenti »ptica u dvostrukom krugu«, ponešto slično Briquet br. 12227 iz 1589. g.; 2. fragment »arbalet u krugu« sličan Briquetu br. 769 iz 1597. g.

Naslovni list ima sliku neke zgrade sa prozorima u dva sprata i s kupolama (?), a sa strana su stupovi, koji se završavaju okruglim kapitelima. Naslov: ligatura NMP (Nikola Matka Palinića). Ispod toga: Questo e llibero di nicolo .g. (quondam?) Pallinich.

Sadržaj

A) *Grbovnik:* 47 listova označenih brojevima 1–48, stim da se kod nekih ne vide brojevi, jer su rubovi ruinirani, a imaju i 4 nefolijirana lista. Vidi se, da je izgubljen jedan list. Slike grbova su na jednoj strani lista, dok je druga prazna. Crtani su dosta nevješto crnilom, od njih 6 je kolorirano crveno i zeleno. Red grbova je drukčiji nego u Korjenić-Neorićevu i fojničkom rukopisu. Ovdje dolaze ovim redom:

1. Primordiae
2. Kotromanovića
3. Nemanića
4. Prusiae (prvotno napisano: Rassiae)
5. Rasia
6. Macedoniae Regniy
7. Croattiae
8. Kačića
9. Voikovića Palinića
10. Ursinić
11. Čarnoevića
12. Omućević
13. Zlatonosovići
14. Marnavića
15. Kosačić
16. Tvartković
17. Iasevčić (Tasovčić!)
18. Šimraković
19. Burmazović
20. Dikoević
21. Šoimirovića
22. Harvoevića
23. Voinovića
24. Glavočevića
25. Diničića
26. Milenović
31. Brankovića
32. Oblačića
33. Novakovića
34. Baožića
35. Pokraičića
36. Klubičića (Lubetić!)
37. Kukrevčić
38. Biloperiević
39. Krasoevića
40. Mateikovića
41. Bogašinovića
42. Bosnića
43. Bisalići
44. Dukašinovića
41. Predoevića
42. Slivoevića
43. Resičića
44. Biloševič
45. Morovlažića
46. Kraguevića
47. Varlazovića

(Kod br. 1, 4–7 naslovi samo latinicom.)

f. 48 v–49: novije bilješke latinicom pod naslovom »Nješto o Grbovniku Fojničkom«, gdje se navode podaci i o rukopisima dubrovačkom, makarskom, Korjenić-Neorićevu (sada u Gajevoj zbirci u zagreb. Sveučilišnoj knjižnici) i o rukopisu Nar. biblioteke u Beogradu, odjeljenje slika br. 683.

B) *Zbirka turskih lirskih pjesama pisanih bosančicom:* 42 lista, sa folijacijom 50–91 + 5 listova, kod kojih se brojevi ne vide. Listovi 51, 52, 53 r, 54 r, 62 v, 69 r, 70 v, 71–73, 75 r, 79 v, 81 r, 83 r, 86 v, 87 r, 90 v i zadnja strana nisu ispisani.

C) Na fol. 85–89 r između pjesama ispisan je u bosančici turski tekst fermana sultana Mehmeda (IV) iz godine 1061. (1651) izdanog Nikoli sinu Matkovu.

Na fol. 93 v–94 r: bilješke latinicom talijanski, pisane svakako kasnije. Radi se o nečijim potraživanjima.

Na fol. 66 r i 67 v utisnut je po 4 puta okrugao turski muhur (pečat) Nikole sina Matka Palinića. Čini se, da je isti taj pečat i na rukopisu turskih pjesama pisanih bosančicom. koje je objavio Ć. Truhelka u Glasniku Zem. muz. XXVI. 1914., iako je Truhelka čitao Balić. Međutim kako je pismo, pravopis, jezik i karakter tih pjesama isti kao i u ovom zborniku, sigurno se tu radi o jednom ili dva lista iz ovoga zbornika, samo Truhelka nije mogao točno pročitati prezime, jer je muhur slabo otisnut.

Naslov na prvom mjestu, pečat, ferman i kolorirani grb obitelji Palinića, koji u drugim rukopisima dolazi pri kraju, a ovdje je stavljen na 9. mjesto, svjedoči da je čitav zbornik načinjen za tu obitelj.

40 a

VII 98

PEIČIĆEV ZBORNIK, SRPSKA REDAKCIJA 1794.–1797. GOD.

Rukopis je otkupljen od dr. Toše Peičića u Zagrebu 1958. godine

Papir 7,8×13; 69 listova. Rukopis je oštećen: sprijeda se vide ostaci od 4 otkinuta lista, otraga od 5 listova, u sredini nedostaje 1 list iza f. 65.

Pismo je crkveni poluustav; srpska redakcija s tragovima ruskog utjecaja – »конецъ«, ѧ za *ja*, ъ. U pjesmama na početku jasno se vidi utjecaj južnoruskog predloška kako u jeziku (мовитъ любѧи синоу), tako i u sadržaju, koji se ugleda u ruske »virše« (аггели снижаітесѧ – к вертепу собираитесѧ). Rukopis ipak nije postao u okviru vojvođanske rusko-srpske književnosti, već na teritoriju Stare Srbije, u raško-prizrenskoj eparhiji, što mu daje poseban interes. Prema zapisima pojedinih »vozglasa«, koji se umeću na arhijerejskoj liturgiji (»Gospodi spasi blagočestivija« i mnogoletije patrijarhu i episkopu), vidi se, da je rukopis pripadao nekom svećeniku ili đakonu, koji je imao priliku da sudjeljuje u arhijerejskoj službi, t. j. vjerojatno je živio u nekom većem mjestu. Upisani tropari i kondaci sv. evanđelisti Luki i velikomučeniku Georgiju dopuštaju pretpostavku, da bi crkva, gdje je služio vlasnik rukopisa, mogla biti posvećena jednom od tih svetaca. Moguće je, da je to bila crkva sv. Đorđa u Prizrenu, jer ima i drugih indicija, koje upućuju na ovo mjesto.

Ornamentika je skromna, ali karakteristična: tanke zastavice u početku svakog sastava, i često na vrhu lista, izrađene su po tipu narodnog ornamenta; većinom to su prepletene valovite crte, crvena sa crnom, sa vodoravnom crtom u sredini i s crvenim i crnim točkicama usred nastalih kolutića. Naslovi su crveni. Na dva mjesta utisnuta je slika sv. arhanđela Mihaila – drvorez po tipu Abagara. (Da li i to upućuje na mjesto, gdje se nalazila štamparija?)

Prema sitnom komadiću smeđe kože na hrptu može se zaključiti, da je rukopis bio uvezan u tanki omot od kože, koja je na hrptu bila prošivena sa sveskama.

Po sadržaju to je uglavnom pjesmarica. Između religiozno-didaktičkih »školskih« pjesama, velike pjesme o smrti francuskog kralja Luja XVI., pjesmama u stilu narodnih junačkih pjesama i poemama o Aleksiju čovjeku božjem i sv. mučenici Varvari umetnuti su apokrifni »dobri i zli dani«, moiltve i spomenuti liturgijski dodaci. ѧ zamjenjujemo sa я.

f. 1: *kraj božićne pjesme* – ... воздныгнытеся – вси веселитеся – Мария днесъ повиваетъ – Спаса Христа навѣщаетъ – Емануила нарицает – іако с нами Б(о)гъ – Б(о)гу во Троицѣ буди ѡ насъ фала – Б(о)жие материе на н(е)беси слава – на земли ѡт человѣкъ буди - поклонение и умиленіе.

f. 1 v–2: *Пѣсанъ Христову рожству.* Дивная новына нынѣ – Д(ѣ)ва сина породила Вотлѣемѣ Мария едина ...

f. 2–3: *Пѣсанъ Христову рожству.* Витя дѣти агня незлобивое – днесъ пожстви твоемъ вси согласно ликуемъ ...

f. 3–3 v: *Политика Христову рожству.* Днесъ ревностъ любве мене понуждаетъ и празныкъ вамъ благовѣствовати возбуждаемъ. Веселися оубо господине патроне ...

f. 4–4 v: *Пѣсанъ Христову рожству.* Витя дѣти малое агня незлобивое ... (s malim izmjenama prema tekstu na f. 2–3).

f. 4 v–5: Придите вси согласно восклицаіте – те ѳе восклицаіте – вына часе наливате – те ѳе наливаіте – Срби гусли Давидове оударяіте – те ѳе оударяіте – царю царем! – Богу боговъ – и таковъ воспѣваите – те ѳе воспѣваіте – придите вси согласно восклицаіте – те ѳе восклицаіте – оувѣщаютъ чадо дары оударяите – те ѳе оударяіте – Конецъ.

f. 5–6: *Пѣсанъ Христову воскресенію.* Ангелъ вопіяше блгдатнеи ... (s malim pogreškama).

f. 6–7: *Пѣсанъ Христову воскресенію.* Веселтеся радуітеся вси вѣрни вси вѣрни – іако Христосъ избавителъ естъ намъ естъ намъ – сего ради днесъ воскресе ѡт гроба – да ізбави стадо свое из рова из рова ...

f. 7–8: »vozglasi« đakona na arhijerejskoj liturgiji:

Господи спаси в благочестивия и юслиши ны. Конецъ.

Ђерасиму сесветѣишему иселенскому патрихару многая лѣта (iznad toga kasnije je napisano Кирилу, a još više Антиму).

Iѡаникию преѡсвещеннеишему и Богомъ произведнеишему митрополиту с(ве)тия митрополия Рашкия и Призренския и пречестному ексару Горния Миси нам же господину и владицѣ многая лѣта. Конецъ. (iznad imena Joanikija napisano Захарию).

Тонъ деспотъ и ћея имонъ ћирие филате испола ети тинъ деспота испола ети тинъ деспота испола ети тинъ деспота: Конецъ.

Patrijarh Gerasim III. bio je 1794.–1797. god.; Kiril 1813.–1818.; Antim 1822.–1824. Značajno je, da nema imena ostalih patrijarha: očevidno za vrijeme prvog i drugog srpskog ustanka bile su prekinute veze s Carigradskom patrijaršijom, dok se ta veza uspostavlja nakon sloma Karađorđeva ustanka i po drugi put nakon drugog ustanka, u Miloševoj Srbiji.

Mitropolit prizrenski Joanikije bio je 1790.–1818.., njegov nasljednik Hadži Zaharije – 1819.–1830. (*Petar Kostić*, Crkveni život pravoslavnih Srba u Prizrenu i njegovoj okolini u XIX veku, sa uspomenama pisca, Beograd 1928, 8–12.)

f. 8–8 v: Stihovi iz psalma 149, za »Хвалитне стихире на јутрењи«: Сотворите нихъ судъ написанъ i t. d.

f. 9: pjesme na liturgiji nakon iznošenja sv. darova: »Ђогъ Господъ и явися намъ ...« i »Видѣхомъ светъ истини«. f. 9 v – prazan.

f. 10–11 v: Tropar ap. Luki »Апостолскихъ дѣяни сказатела«, i kondak »Истинаго благочестия проповѣдника«; onda tropar sv. velikomuč. Georgiju »Подвигомъ добрымъ подвизался еси страстотерпче« i kondak njemu »Создѣланъ ѡт Бога показался еси благочестія дѣлателъ чстнѣиши«.

f. 12: *Сеи дни добри;* f. 12–13: се дни непочетни ни путовани.

f. 13 v: *Молитва хотящеми ѡтити в путъ.* Боже боже нашъ, истиныи и живи путъ, путешествовавы со слугою своимъ Iѡсифомъ, спутешествуи Владика и рабу твоему Стефану ...

f. 14 v–15: prazni.

f. 16–20 v: Мало сťанте послушаите – и мало се стерпите – и у серце потрпите – да знате ли по памети – тамо суви свиемъ пути – све ѡт книге спобеђено – а у Бога гогорено ... pjesma o kaznama, koje čekaju grešnike na onom svijetu; među drugim grijesima pri kraju pjesme ima: коя жена дои турску ћецу – у паклу му се место види.

f. 21–24: *Пѣснъ ѡ смерти краля францускога илити послѣдныи его изговоръ супругихъ глаголи:* ѡ супруго прелюбезна – драга моя все любезна – рад би с тобомъ уживати – и навѣки пребивати – али дале часа немамъ – еръ умрети драга морамъ ... (Kralj Luj XVI. osuđen je 17. I. 1793.) *Супруга к мужу глаголи.* Ѡ супруже сладки друже – душа моя изнеможе ... *Синъ ко оцу глаголи.* Кудсе паштишъ родителю ... *Ѡтацъ ко сину глаголи.* Чадо мое сладки сине – ову су ти зле новине ... *Дщеръ ко ѡцу глаголи.* Ахъ преслатки родителю – дружаиши питателю ... *Ѡтацъ ко дщери глаголи.* Ахъ любезна моя шћерка – добра буди ти християнка ... *Кралъ ко Франци ѡ уще глаголи.* Ѡ Франциѡ просвѣщена – у Еропи предизбрана ...

f. 24–26 v: Пию вино до два побратима – у Хартву краи мора сина – у еднога на рамену брци – у другога перчинъ до пояса ... (razgovor kotorskog i mostarskog pobratima sa starcem Milovanom o borbi s Turcima).

f. 27 v–29: *Страшна ти е пѣсанъ.* Ѡва света таина Исусова на вечери со апостоли, гдѣ нозы ѡци мели...

f. 29 v: Нема лета бре(з) стро това данка – а ни брата док не род(и) ма(и)ка – а ни пива брес (с)вакога вина – не мезета брес пречена меса –ни жи... е бре(з)...

f 30–50 v: *Пѣснъ историческая ѡ жити святаго праведнаго Алексиа человѣка божия.*

Оу староме Риму великоме –
При Онориі цесару римскоме
Славанъ богатъ Еуфіміанъ беше –
Жена му се Аглаіда зваше...

(139 dvostiha).

f. 51–64: *Пѣснъ светои мученыци Варвары:*

Оу времена Мапсиямıана цара –
Безбожнога елинскога цесара
Славанъ богатъ родомъ Елинъ беше –
У Илиополу Диѡскоръ се звашехъ...

(83 dvostiha).

Конецъ и Богу слава.

f. 64 v: Навила се света гора зелена
То не била света гора зелена
Но то била света црква София.
У нои пою шестокрилни анггли
Дозивау свету д(ѣ)ву Марию –
Чучуешли свето д(ѣ)во Мария
Ти утргни струкъ босилка зелени
Па ѡтиди къ с(ве)ти(те)лю поклонисе
И пода(и) му струк босилка зелени зелени
Ка то зачу с(ве)та д(ѣ)ва Мария
Те утерже струкъ босилка зелени
Те ѡтнесе с(вети)телю ѡдану
Поклони се и пода му струкъ босилка
зелени...

f. 65 v: prazan, onda nedostaje 1 list; na f. 66 – slika arh. Mihaila.

f. 66 v–68 v: *Молитва идущи на господина или на путъ или на судъ.* (na idućim stranama: *или ѡ сказани громовника на судъ).* Господи Боже мои и за молбу архаггла Агатоила блгодетнаго аггла, иже дарова ему Господи престояти всякому суду земному...

Iza амінь: *А се дные ѡт нихже подобаетъ блюсти се на васваки м(есе)цъ.* Оу техъ днехъ аще се человѣкъ разболитъ – не востанетъ, аще ли храмъ ставитъ – разоритсе, аще ли куплю творе – не вдрадуетсе, аще на воиску поидетъ – не вратитсе, аще ли виноградъ саді ли ино ѡвощие – не ѡкоренітисе. Конецъ молитви.

f. 69 prazan; 69 v – crveni otisak arhanđela Mihaila.

41

III a 27 (Mihan. 31)

ALEKSANDRIDA MIHANOVIĆEVA, SRPSKA REDAKCIJA TREĆA ČETVRT XVI. VIJEKA

Lit. Miklošić, Leksikon V; *Jagić,* Starine III, 211–212 i napomene uz izdanje teksta; *St. Novaković,* Pripovetka o Aleksandru Velikom u staroj srpskoj književnosti, Glasnik Srp. uč. dr., II odeljenje, knj. IX, 1878, str. XXIV–XXVII, i napomene uz izdanje teksta; *Ružičić,* III, br. 15, str. 146; *Conev,* br. 101 str. 40; *Magoun F. P.,* Stojan Novaković on the so called »Serbian Aleksander« Byzantion XVI, fasc. 1, 1942.–1945., 315–338. O minijaturama srpskih Aleksandrida vidi literaturu: *Sv. Radojčić,* Stare srpske minijature, 46–47. *Repr.* br. 83.

Papir 14 × 21; 202 lista. Nedostaju: u početku 1 prazan list; iza f. 112 i 116 po 1 list (2. i 7. list XV. sveščice); iza f. 124 – 1 list (posljednji u XVI. sveščici); na kraju dva prazna lista (sačuvani su sitni oderci s ostatkom zapisa). Jako su oštećeni listovi 56, 57 i 90 (otkinuto je više od polovice), a zatim 1. list i 3 posljednja, gdje ima više rupa.

Pismo je poluustav po 18 redaka zapadnog tipa s utjecajem bosančice. Srpska redakcija s jednim ъ; s akcentima; skraćeno prednje stablo kod н; crtice nad pojedinim slovima; ю s kosom prečkicom u gornjem dijelu slova; uglati ovali kod о i ѡ; tronogo т; ѣ s dugačkom prednjom crticom, к s vrlo niskim usjekom; tropotezno ж, karakteristično а s kosim stablom i malom okruglom petljom, čas dolje čas u sredini stabla; karakteristično je veliko ѕ (ѕѣло, ѕмiа); široko є pišemo ю. Miklošić, Jagić, Novaković i Conev datiraju rukopis XVI. vijekom; Ružičić XVI. ili XV. vijekom.

Vodeni znak: mali jelen u trku – slično Briquetu br. 3323 iz 1569. i br. 3324 iz 1571. godine.

Od ornamenta je sačuvana samo jedna vinjeta u početku, dosta primitivnog crteža u crno-crvenom koloritu i nekoliko crvenih većih inicijala kasnijeg tipa s dugačkim zavijucima, pa više manjih crvenih inicijala tipa običnih slova.

Od uveza bile su sačuvane istrule i crvotočinom izjedene daske pod kožom, ali bez hrpta. U početku i pri kraju listovi su silno oštećeni, ali i kroz cijeli rukopis jako su izjedeni po rubovima. Kod restauracije 1950. god. promijenjene su daske, preko kojih je stavljena stara koža. Ornamenat – duguljasti okviri s medaljonima u bočnim trakama; u centralnom pravokutu je zvjezdasti ornamenat u sredini i lišće po uglovima.

Sadržaj

Aleksandrida srpske redakcije. Prema Jagiću i Novakoviću – najbolji tekst iza rukopisa Nar. biblioteke u Beogradu br. 1117 (koji je izgorio za vrijeme prošlog rata), prema kojem je priređeno Novakovićevo izdanje. Rukopis je čitav (osim pomenuta 3 lista u sredini), ali je tekst na pojedinim mjestima defektan, bilo zbog namjernog skraćivanja (I–III glave o Jegiptu i Nehtenavu), bilo zbog preskakanja iz nepažnje po 1 ili 2 lista.

f. 1: Съ Богѡм починаемъ романьць, житіе и повесть велемощног и вь храбрехь храбраго и над цари цара Алекьѯан'дра, како и ѡткоудоу за(чесе) и како вьсоу подсльньчноую землоу и вели(кие) цари ськроуши и прими, ıе(же) никогда же и никто(же ѡт) вѣка сьтвори тако(ва) храбрьства, ни(же) могаше кто против(ити се)......... царь Алеѯандровоу витежьствоу и нарокоу, занє не бысть ѡт чловѣчьскаго рождениа, ни ѡт тѣлеснаго оутвора, нь ѡт некоего виновьнаго зачела и родениа. Повьнегда же быти цароу именемь Филипь Грькоу соущи вь градѣ Филипоусте, царь беше вьсемь ІЕлинѡм.

f. 202 v – kraj: По сьмрти же Алеѯандрове (на че)тири ста царствии ...... раздели се Алеѯандрово царство.

Zapisi

A) poluustavom, rukom pisara:

f. 1, iznad zastavice: Іс Хс Б(ож)е ти помози Г(оспод)и.

f. 202 v, iza kraja teksta: *Коньць.* Зачело и концъ Але....... ....
ьцоу его: – ....
вьсе ....всехь (točke označuju rupe sa izgubljenim tekstom).

B) brzopisom, vješta ruka, kojoj pripada datirani zapis iz 1563. god. (možda pisar rukopisa ili njegov prvi vlasnik?):

f. 92 v: Кωпиıемь оудара се.

f. 126 v: ωво Роужићъ – Костадінъ Роужићъ; – Ніноωва Мъхевъ (?) – М – Зωвоуноушъ – да се зна да се зна да се зна.

f. 141: И тоу Александрь ставъ Богоу помоливъ се (možda druga ruka).

f. 141 v: И азъ съмъ паки.

f. 143 v: да се знаıе що соу доуж.

f. 158 v: Въ лѣто ѕ҃ – тісоущнω и ѻ҃а мѣсеца марта .к҃а. днь оузехъ ωд Радоıа за .к҃ѕ. аспри † †

f. 189 v: † Зде врълоу самртъ (druga ruka?). † ωдъ зде Врешноушъ злоу мисалъ въ срьдци своимъ вьложи Алеѯандра ωтроути (druga ruka?).

f. 195: И тоу Алеѯандръ предастъ доухъ (druga ruka).

f. 201 v: Дмитръ Ѡцовъ.

f. 202 v: да се зна; поклонıеніе ωцоу игоуменоу.

f. 196 v, 201 v, 202 v: nekakvi računi s četveroznamenkastim brojevima, koji su ispisani brojkama-slovima.

C) f. 201 v: drugom rukom, kasniji brzopis – zapis iz 1618. godine: † Въ лѣто .з҃р҃ѳ. и .к҃ѕ. когда чини свадбоу Хрисо мѣсеца авгоуста (Isp. *Stojanović*, Zapisi, 1058).

D) f. 1, vrlo nejasan zapis dužinom margine s nerazumljivim monogramom odozdo: ћив (?) ь Серкωω (?) Никола (?).

Na posljednjoj strani na tri mjesta su otisci malog okruglog pečata s turskom legendom.

Prema tome rukopis je postao prije 1563. god. (zapis na f. 158 v), ali je sigurno, samo nekoliko godina prije toga, a možda baš te godine, jer vodeni znakovi upućuju na sedmi, odnosno kraj šestog decenija XVI. v. Nije isključeno, da je prvi vlasnik rukopisa bio onaj Ružić naveden na f. 126v ili Dmitar Ocov potpisan na f. 201 v. Svakako u to doba rukopis je bio u nekom manastiru, kojega igumanu zapisano je »poklonenije« na f. 202 v. Kasnije je bio u rukama nekog Turčina, koji je stavio na posljednjem listu svoj pečat. Nije isključeno, da je od tih vlasnika dobio rukopis Mihanović.

42

IV d 122

IZVODI IZ DJELA KONSTANTINA FILOZOFA. ISPISAO Đ. DANIČIĆ

Izdvojeno iz fasc. »Književna ostavština dr. Đure Daničića. Nepečatano«.

Papir 17,3×21,5; 54 lista sa zasebnom folijacijom 1–4, 1–49, s preskočenim 31 bis. Pismo po 29 redaka na punoj strani. Uvezano u platno.
Daničićev autograf.

Sadržaj

f. 1: navedeni natpis latinicom.

f. 2–4: Ispis – Главизны идеже о коеи вещи въображенно есть; završuje se 40. glavom o »растлѣннымь писаніемь«.

f. 1–48 drugog reda: Daničićeva rasprava: »Константин је философ познато име у историји наше српске или хрватске књижевности ...« (u tekstu se citiraju veliki pasusi iz djela Konstantina Filozofa).

f. 49: prazan.

43

IV d 123

Đ. DANIČIĆ, »IZVODI IZ SRPSKIH RUKOPISA«

Izdvojeno iz fasc. »Književna ostavština dr. Đure Daničića«

Papir 18,5×21; s pojedinim listovima većeg i manjeg formata. 101 list. Pismo s različitim brojem redaka. Uvezano u platno.
Daničićev autograf.

Sadržaj

f. 1: navedeni naslov latinicom.

f. 2: rukom Daničićevom »Треба из друштва запис Константина Философа; 2. из литургије владике црногорскога. Из. Нар. библ. треба записе хаџи-Рувимове и Оливерове. Из 34 рукописа«.

f. 3–84: zapisi, natpisi i dr. iz različitih rukopisa, uglavnom iz beogradske Narodne biblioteke i iz Društva srpske slovesnosti.

f. 84: prazan. Sada je olovkom stavljen naslov za iduću grupu: »Поменици«.

f. 85–99: Ispisi iz »Pomenika«.

f. 100–101: prazni.

III b 15 (Kukuljević 16)

ŽITIJE VARLAAMA I JOASAFA, RAŠKA REDAKCIJA, TREĆA ČETVRT XIV. VIJEKA

Lit.: *V. Jagić*, Historija književnosti hrvatske i srpske, Zagreb 1867, 102 s datumom XVI. vijeka; *S. Novaković*, Varlaam i Joasaf, Glasnik Srp. uč. dr. 50, Beograd 1881, gdje navodi »da po sudu g. Daničića rukopis taj nije stariji od XV. vijeka, a lako može biti i mlađi« (str. 54); *Ružičić* III, br. 13, str. 145, s oznakom »srpske redakcije iz XIII. veka«; *Conev*, br. 100, str. 39 s datumom »vek XV?«; isp. *S. Petković*, Opis rukopisa manastira Krušedola, Sr. Karlovci, 1914, 182–184 (gdje su navedeni podaci o drugim rukopisima istog sadržaja) i grčki tekst u Patrologia graeca t. XCVI, p. 859–1240. *Repr.* br. 40.

Papir 21×27,7; 164 lista (166 folijiranih, ali počevši od 2., i sa preskočenim f. 74, od kojeg je ostao uski odrezak pri korijenu; Ružičić, i po njemu Conev, pogrešno navode 158 listova). Nedostaje 1 list na početku sa dva prethodna prazna (3 prva lista I. sveščice); 74. list (3. list X. sveščice) i 3 lista na kraju. Vrlo su jako oštećena prva dva sačuvana lista i posljednji 166., od kojeg je ostao odrezak manji od četvrtine lista.

Vodeni znakovi su: 1. tri varijante kruške – a) sličan znak na dva zadarska akta iz 1373. god., b) sličan na zadarskom aktu iz 1369. god.; 2. sjekira – slično kod Briqueta br. 7497 iz 1354. god.; 3. dva kruga rastavljena crtom – slično kod Lihačeva br. 2166 iz 1360. god.; 4. dva kruga bez crte – znak sličan na zadarskom aktu iz 1336. god.; 5. G oko krsta – slično kod Briqueta br. 8190 iz 1366. god. i kod Lihačeva br. 2301–2302 s oznakom XIV. vijek.

Pismo: ustav po 22 retka (prvih 6 listova) i dvije vrste poluustava po 24 retka. Srpska redakcija s jednim poluglasom i vrlo malo akcenata; široko є mjesto *je* u početku riječi, і ispred vokala; još nema nikakvih znakova resavske reforme, što pobuđuje čuđenje za datiranje kod Jagića, Daničića i Coneva. *Ustav* ima dva oblika za ч kao plitku tanku viljušku i kao jednostrani pravokutni oblik; ж starijeg oblika sa zakržljalim brčićima i novi tropotezni oblik; ѡ regeneriranog oblika s visokom spojnicom; ѣ s dosta niskim stablom; в s reduciranom gornjom petljom; н s prečkicom u gornjem dijelu; з sa srpastim polukružnim repom; katkada, ali vrlo rijetko, upotrebljavao ъ — исплънив се, въ тъ часъ. *Prvi poluustav* isto tako ima dva oblika ч; ѡ s visokom spojnicom, ali katkada i sa spojnicom do sredine slova; в s jako reduciranom gornjom petljom; tropotezno ж; м s niskom spojnicom, često sa širokim ovalom; т na jednoj nozi; д s uskom i tankom petljom. Nije isključeno, da je pisala ista ruka, kojoj pripadaju i prvi listovi. Ali *drugi se poluustav* vrlo udaljuje od prethodnog tipa: tipično brzopisno д s dugim stablom; tronogo т; м s oštrouglom spojnicom; в katkada ovalno s odvojenim petljama; jednostrano ч; često ѣ s visokim nadvučenim stablom i nemarno povučenom prečkicom, kao što katkada i kod nadvučenog т. Ova je treća ruka zavela prethodne istraživaoce na kasnije datiranje.

Ornamentike nema, osim malih običnih crvenih inicijala u početku odlomaka.

Uvez je sačuvan, ali je bio jako oštećen na hrptu (sada popravljen). Koža je ornamentirana pravokutnim okvirima s poljima dijagonalno podijeljenim na rombove.

Sadržaj: Žitije Varlaama i Jaosafa srpske redakcije, istog teksta kao u Šišatovačkom rukopisu, koji je djelomice izdao i analizirao St. Novaković u Glasniku Srp. uč. dr. L.

f. 1: nedostaje.

f. 2: otkinuta je desna polovica lista, isto tako i na idućem listu (vidi Glasnik L str. 65); dalje u zagradama je rekonstruirani dio teksta prema Šišatovačkom rukopisu – (помина)тельствомь и еще бори(момь, сего ра)ди и многыихь требоу(іемь иже кь не)моу поноуждающ(ихь нась, овѣхь) оубѡ притчами, (ѡвѣхь же и житіа) описаниіемь...

f. 62 v je prazan – preskočen kod pisanja.

Tekst se prekida na f. 73 v riječima: что же твоіа пища и соущимь с тобою вь таковѣи поустыни: ѡткоудоу же ѡдежда и какова...

f. 74 nedostaje; f. 75 počinje: (...пр)стиіа, власѣнѡм же нѣкымь роубѡмь раздранномь и зѣло ѡстромь прѣпоіасань бѣше (Glasnik L, str. 96–97).

f. 165 v svršava se na Joasafovoj molitvi po smrti Varlaama riječima: »и настави ме на стьзоу правоую врагь моих и не преда...«

f. 166 je na 3/4 otkinut; svršava se na Joasafovu viđenju Varlaama u raju riječima: ...и любомоудрьно .... нѣсть врѣме пришло .... и іеще брѣме тѣ... (Glasnik L, str 119). Iza toga nedostaju još 3 lista.

Zapisi

Ima više naslova, koji se odnose na tekst, na pr. f. 40 – »О славии притча«; f. 54 v – »ѡ инорозѣ«; f. 56 v – »притча ѡ трех дроузѣх«; f. 144 v – »† царь Авенирь«.

Manji i veći pasusi izostavljeni u tekstu i kasnije zabilježeni na margini: f. 63 v, 64, 87 v, 90–91, 95 v, 103 v, 109 v, 119 v.

Dva su zapisa brisana – f. 75 v i f. 157 v – te se ne mogu pročitati.

f. 112: † ѡд зде Василие писа.

Na više stranica ima novih bilježaka latinicom, olovkom.

Na unutarnjoj strani prednjih korica prilijepljena je cedulja s kratkim podacima o sadržaju rukopisa, listovima, koji nedostaju, i o drugim rukopisima Varlaama i Joasafa, te navođenjem neke literature do 1897. god. prema K. Krumbacheru, Geschichte der Byzantinischen Litteratur, München 1897, 890.

45

I d 179 (Kukuljević br. 426)

M. MARTIĆ POLJIČANIN, »POPIS ZNAMENITIH DOGOĐAJAH«, BOSANČICA XIX. VIJEKA

Lit.: Arkiv V, br. 38, str. 169; *Conev*, br. 130, str. 45 navodi ovaj rukopis, ali citira samo njegov drugi dio, koji je sada odvojen – pisma Sladojevića i serdara Sindika.

Papir 20,3 × 29,4; 8 listova (4 izvornog teksta i 4 latiničkog prijepisa, 17 × 21,3).

Pismo po 24–28 redaka; u latiničkoj transkripciji sačuvan je isti broj redaka. Bosančica novog pravopisa, rukopis XIX. vijeka; ȣ pišemo y. Ornamentike nema. Rukopis je 1950. god. uvezan u platno.

f. 1: istom rukom kao i idući tekst – Парво, годишћа 78 указа се ђе звизда репата и била ђе трешћна у Ципру: разорила ђе три града... i t. d. Годишћие 1256 мисеца сетенбра указали су се у ведру небу три сунца, а посл три дни – три мисеца, и у сриди од ђеднога криж били, и било ђе речено опћено, да има бити несклад мећиу гардиналима поради папалства. И тако несклад велики међу летурима заради цесарства, како сведочи Ефедице у парвому либру. На 1315 указала се ђе ђедна звизда репата мисеца деценмра, потом тога била ђе куга у лудима и у живини, како свидочи Контио у либру деветому... i t. d.

Svršava se: На 1165 на град од Фиоренце од два огна био ђе изгорио, а у Цариграду ђедна ставва говорила ђе. У Сицилиђи ђедна рика ишла ђе у Фиандру и ђедна жена родила ђе многе змиђе.

М. Мартић Поличанин.

Na prednjem listu rukom Kukuljevićevom: latinicom:

»1. M. Martića Poljičanina popis znamenitih događajah od g. 78 do g. 1256. bosanskom ćirilicom, kopia, prepis s latinskimi pismeni.

2. Jova Štefanoviča Serdara dopisi g. 1741.« (Sada I b 131/II: vidi ovdje br. 211.)

Oba dijela ovog naslova nisu točna. Kod prvog dijela, jer »znameniti događaji« idu ne do 1256., već do 1315. god. Kod drugog, jer nigdje ne stoji, da se serdar zove Štefanić, i jer su dopisi iz 1741. i 1742. god.

46

II b 58 (Kukuljević br. 177)

PAVLA VITEZOVIĆA (RITTERA) RODOSUĐE ALITI ODSUDI IZ IMENA PRIZMOZNOGA... PETRA ALEKSIEVIĆA, CARA MOSKOVSKOGA, 1710.

Lit.: Arkiv V, str. 170, br. 46; *Vj. Klaić*, Život i djela Pavla Rittera Vitezovića (1652–1713), Zagreb 1914, 256–259; *П. Лавровский*, Стихотворение хорватскаго поэта Павла Витезовича о Петре Великом (Чтения в имп. обществе истории и древностей российских при Моск. университете, 1862, апрель–июнь, книга II), Москва 1862. *Repr.* br. 118; isp. snimak f. 1 v–2 kod *Klaića* str. 259.

Papir 17 × 22; 22 lista s različnom folijacijom (8, 1–7, 17–22) i s kasnijim naslovnim listom sprijeda.

Pismo po 22–23 retka: latinski tekst kaligrafskim kurzivom, ćirilski ustavnim slovima. U Arkivu V, 176 stoji: »U versih. Autograph.« ѹ pišemo y, ѧ – я.

Ornamentike nema. Rukopis je bio sašiven u žutom omotu. Godine 1950. uvezan u kožu.

Sadržaj: tri zasebne sveske.

1. f. 1–8: *Geniticon sive Fatum ex nominibus Serenissimi, Potentissimi Invictissimique Principis ac Domini, Domini Petri Alexievich, Moscorum Imperatoris, Magnae Russiae Monarchae, etc. etc.*

Родосудие, алити Одсуди из Имен прийаснога призможнога и неодолитога поглавника и господина, господина Петра Алексиевића, цара Московскога, Велике Русие самодьжца(!), *и проча, и проча.*

(Novi rukopis kurziva): »Scriptum anno 1710. ab Equite P. R.« (iza toga u zagradama brisane su dvije ili tri riječi od oko 10 slova).

Latinski i slavenski tekst ide na paralelnim stranama:

Programma:
Petrus Alexievich Moscorum imperator.
Anagramma I.:
Hic Turris Piorum, malos arcet, opes ex eo.
Exegesis:
Hactenus ex Christi grege praedas saepe cruentas
Egit Tattaricus Threïciusque latro...
Предсловіе:
Петар Алексиевић цар Московски.
Разсловіе .а҃.:
Ова заступа вѣрних зло одганяет ѡт те благо.
Изпулненіе:
Многократ до сих доб ѡт христіанске стране
ѡтпелян бише роб медь злобне Погане...
Anagramma II.:
Hic arma Militum prospero usu exerceto.
Exegesis:
Hic, qui pro Populo, pro te quoque Juppiter arma...
Разсловіе .в҃.:
Некъ овъ оружие юначко срећно последуйе.
Изпулненіе:
Овъ кои за пулк твой Боже и за Тебе
Правичан движе бой и труди сам себе...
Anagramma III.:
Ex Moscovia Populum misere horret Turcia.
Exegesis:
Emissa Euximi sinuoso in littore Ponti
Urbe, cui priscus nomina fecit Osak...
Разсловіе .г҃.:
Из Москве пулка невольно се страш Пурци (!).
Изпулненіе:
Покле тврди Осак край Чернога мора
Петар цар зможан, ıак пода се примора...
Anagramma IV.:
Hic Rex Turco pavorem imprimet, se salvo.
Exegesis:
Hic est, quem pridem venturum, oracula dictant...
Разсловіе .д҃.:
Ов цар задат Турком страх, и останет читоват.
Изпулненіе:
Ово ест он дугго (!) чекани Войвода
За ослобойеніе верного Народа...
Anagramma V.:
Hic motu per solum, per mare Viros exciet.
Exegesis:
Quanta quis pollet virtute, per arma probatur...
Разсловіе .е҃.:
Ов ганувши се по Мору и по копну, збудит мулже.

Изпулненіе:
Кулико йе кому іакости и смине
У бою лютому зна се до истине...

Anagramma VI.:
Rex hic mare, solum, prospere victa movit.

Exegesis:
Condita sub vestris laetitat sententia Fatis...

Разсловіе .ѕ.:
Цар ов Море и Землю срещно одоливши, ганну.

Изпулненіе:
Удеси Небески кажу Божіе суде,
Владалац Сиверски да йош зможли буде...

Anagramma VII.:
Pro hoc, Jupiter summe, exci arma ultor.

Exegesis:
Si quae justa Deos mereatur causa benignos...

Разсловіе .ѕ.:
За овога гани оружіе, Боже вишни, осветител.

Изпулненіе:
Ако е ка войска Богу драга била,
Воиска би Московска драга бит имила...

Anagramma VIII.:
Heros pie, cupite, ultor factorum maxime.

Exegesis:
Te captiva piis optat, Petre, Graetia votis...

Počev od osme pjesme ide samo latinski tekst: desna stranica, koja je bila određena za slavenski prijevod, ostala je prazna (f. 6, 7 i 8).

Anagramma IX.:
Certa pro Christo, exemplum amoris vive.

Exegesis:
Pro Christo certare, pium est, vereque beatae...

Anagramma X.:
Exi Heros, rumpe Portam, Victor luces jam.

Exegesis:
Ergo, decreto Superum, Coeloque favente...

Anagrama XI.:
I, o Rex, ac Thracum Metropolim vi superes.

Exegesis:
Decretis pare Superum, votisque Piorum...

Anagramma XII.:
Truci Chamo expulso, impera Eoum terris.

Exegesis:
Imperii, Petre Magne, Tui coelestia curam...

Anagramma XIII.:
Imperium pro Christo emas, a Turco exule.

Exegesis:
Ejice Christiaci crudelem Nominis Hostem...

Anagramma XIV., XV.:
O Rex, Jovi charus, lucem prosperam mitte.
Exci suam Hierusalem, Piorum Protector.

Exegesis:
Fulgore armorum, Majestatisque decore...

Anagramma XVI.:
Pro Christo, pro Ecclesia extremum vivam.

Exegesis:
Ingens propositum, sancto quoque Principe dignum...

2. f. 9–15 (stara folijacija 1–6): *Naslov isti kao i na 1. listu.* Ovo je koncept prvog rukopisa, i to samo latinskih stihova, bez praznog mjesta ostavljenog za slavenski tekst. Ovdje dolazi 20 anagrama, i to pored navedenih:

Anagramma XVII.:
I, Pax è coelis horum aris tecum prometur.

Exegesis:
Perge bonis avibus, felicibus edite Fatis...

Anagramma XVIII.:
Victor es, ò Rex, triupha, impera, colemus.

Exegesis:
Regna, velut Regi, Tibi, Victorique triumphos...

Anagramma XIX.:
Ex Coelo semper victoriarum triumphos.

Exegesis:
Ne tua quo dubio Victoria, Petre, moretur...

Anagramma XX.:
Excit Musarum choris perpetuo meliora.

Exegesis:
Sic ubi magnanimus, Mavorte potensque Monarcha...

3. f. 16–21: *Zasebni listovi iz drugog zbornika stihova* sa starom paginacijom (31–32, 39–40, 65–66). Sačuvano je nekoliko stihova *drugim licima* i to:

Programma: Emericus comes Chakius (f. 16, rasječen u tri komada).

Reverendissimo Domino Nicolao Gradski, Canonico Zagrabien. Collegii Croatici Alumnorum Viennae Austriae Rectori (f. 17).

Reverendissimo Clarissimoque Domino Joanni Guilhelmo Seyboth. Legationis Moscovitico ad Aug. Aul. Cas. Magno Spirituali (f. 17).

Illustrissimo... Domino Maximiliano Ulrico, S. R. Imp. Comiti a Kaunicz (f. 18).

Progr.: Petrus Baro Strudelius (f. 18 v).

Gabriel Baro Tolvajus (f. 18 v).

Domino Georgio Patacitio, Eccles. Bosnensis Episcopo (f. 19).

Domino Emerico Lubio, Eccl. Catharensis El. Episcopo (f. 19 v).

f. 20 sprijeda prazan, a na poleđini je donja polovica koncepta neke preporuke poslanicima; na praznom mjestu koncepti stihova.

f. 21: samo naslov *»programe«* Otto Honorius Comes Travnius i njegova anagrama s prvim stihom. f. 21 v: precrteni koncept stihova.

4. f. 22–22 v: *Opet naslov »Rodosuđa«* sa slavenskim tekstom prve pjesme i početkom drugog »razslovlja« (samo tri retka stihova), ali latinicom – očevidno koncept prijevoda, koji je prepisan u prvoj svesci.

Zapis na posljednjem listu: »Dne 9 Travnja 1853 kupio sam ovaj rukopis od prof. Ant. Mažuranića. Kukuljević«.

Prema tome *drugi dio* (f. 9–15) predstavlja osnovni tekst latinskih stihova; *treći dio* – sačuvani početak koncepta prijevoda na slavenski jezik, *a prvi dio* – nedovršeni prijepis latinskog i slavenskog teksta, vjerojatno namijenjen za poklon Petru Velikom, ali nedovršen, možda zbog političke promjene, koja je nastala zbog Petrova neuspjeha na Prutu 1711. godine.

47

III d 190

MARETIĆ PUKOVNIK, SRPSKI USTANAK U POČETKU XIX. VIJEKA

Lit.: Conev, br. 132, str. 45; o djelu Maretića vidi: *N. Radojčić,* Jedna savremena istorija Prvog srpskog ustanka, Rad J. A. 237, 1929, str. 182–193; Sitzungsberichte der k. Akademie d. Wissenschaft. Wien. LII, 1866; original rukopisa spominje Rački u prepisci sa St. Novakovićem, koja je izdana u Godišnjici Čupića XXXVIII., str. 247.

Papir 21 × 73,5; 24 lista (12 signiranih dvostrukih araka), 34–35 redaka na strani.

Sadržaj: Prijevod njemačkog rukopisa djela: *Baron Gedeon Maretich,* Serbische Revolution, I–II, koje se čuva u Arhivu Jug. akademije pod sign. I d 45. Kako je utvrdio F. Moačanin (predgovor izdanju originala i prijevoda, koje priprema Historijsko društvo Srbije), ovaj rukopis predstavlja prijevod, koji je izradio Petar Marković 1877. god. (svakako prije februara 1878.) za izdanje u Matici Hrvatskoj pod redakcijom Račkog. Marković je preveo prvi dio (do 1808. god.), ostali dio izradio je Hugo Badalić. Sačuvani rukopis predstavlja samo dio Markovićeva prijevoda, dok je ostali dio knjige nestao.

f. 1 – Predgovor; f. 1/2 – I. odsjek: od Svištovskog mira 1791. god. do početka srpske revolucije 1804. god.; f. 4 v – II. odsjek: od početka srpske revolucije, pa sve dok nisu Srbi zauzeli Beograd, 1804.–1806. god. Rukopis se prekida na primirju posredovanjem Bećir-paše.

48

XVI 2

ODLOMAK RUKOPISA O TURSKO-RUSKOM RATU 1877. GODINE (PISAC I DATUM NEODREĐENI)

Papir 21 × 33,8; 23 lista s jednim praznim sprijeda. Srpski rukopis nekog djela, bez početka.

f. 1: »XI. Сувише доцкан!«

Rukopis je pisan na polovici presavijene stranice; na drugoj polovici nalaze se ispravci.

49

III c 19 (Mihanović 25)

»PANAGERIK« (MIHANOVIĆEV HOMILIJAR), ZBORNIK PRAZNIČNIH HOMILIJA ZA MART–AUGUST, RAŠKA REDAKCIJA, POSLJEDNJA ČETVRT XIII. VIJEKA

Lit.: Miklosich, Lexikon XI; *Miklosich,* Zum Glagolita Clozianus, Denkschriften der philos.-philol. Klasse der K. Akademie der Wissenschaften X, Wien 1860, 197–201; *V. Vondrak,* Glagolita Clozův, v Praze 1893, 39–43; *M. Сперанский* Апокрифические тексты, Москва, 1895, 65–68, gdje je na str. 106–113 naštampano »Nikodimovo evanđelje« iz tog zbornika; *Ružičić,* III. br. 10, str. 144–145; *Conev,* br. 86, str. 36; *R. Nahtigal,* Ot'č'sky k'nigy (Žitije Metodovo pogl. XV). – Razprave Slov. akad. znanosti in umetnosti I, Ljubljana 1950, 16–24, gdje je navedena bogata literatura u vezi sa sadržajem zbornika. *Repr.* br. 18.

Pergamena 23 × 32,7; 61 oderak (5–7,5 cm širine) i 203 lista. Nedostaje ispred oderaka 18 listova; između oderaka i prvog sačuvanog lista – 1 list; iza f. 8 – 1 list; iza f. 30 – 1; iza f. 34 – 1; iza f. 70 – 1; iza f. 148 – 1; iza f. 150 – 1; iza f. 157 – 1; iza f. 189 – 2. Tekst se svršava na f. 183 (posljednji list XXXVI. sveščice), iza čega su stavljeni listovi iz početka istog ovog rukopisa, sa zastavicom iznad naslova i oznakom III. sveščice na f. 196. Da je ovaj odlomak pripadao istom rukopisu, vidi se po redu homilija, po pismu i po ornamentici. Prekida se na f. 203 – posljednjem listu III. sveščice. Taj je kompleks prebačen na kraj knjige pri jednoj staroj restauraciji. Kasnije je rukopis opet bio zapušten: otkinula se prednja daska, te su miševi izjeli sav gornji dio knjige – 18 prednjih listova, koji su potpuno nestali, i 61 list, od kojih su ostali oderci.

Pismo: krasan ustav u dva stupca po 35–36 redova. Dvije ruke: tanko i usko pismo tipa Ilovičke krmčije i drugo, debelo i nisko. Čista raška redakcija bez jusova, s jednim poluglasom, bez akcenata. Od nadrednih znakova dolaze samo titla i kvačice iznad vokala u početku riječi, odnosno iza prethodnog vokala, i »pajerok«. Upotreba і bez pravila, obično na kraju retka; vrlo rijetko široko є u značenju *je*. Uz razliku u duktusu, obje ruke imaju iste karakteristične oblike slova: ѡ s niskom spojnicom, ali s užim gornjim dijelom slova, karakterističnim za XIII. vijek; ч viljuška; ѣ s niskim stablom, koje se (naročito kod užeg pisma) jedva diže iznad retka, pored nadvučenog oblika karakterističnog za starije doba; н i и s prečkicom u gornjem dijelu; з s donjim uglom ispod retka, katkada s vrlo malim repićem karakterističnim za starije doba; ѕ za brojku *6;* в s reduciranom gornjom petljom i ж sa zakržljalim gornjim krakom stabla. Pored dvostrukog oblika ѣ analogno postoje dva oblika т; s niskim i s nadvučenim stablom; ѯ i ѱ; vrlo je karakterična upotreba ѵ u značenju tadašnjeg grčkog *v – i,* čak u čisto slavenskim riječima (f. 149 – вунограда). Svi ti podaci upućuju na kraj XIII. vijeka, ili na sami početak XIV. (Miklošić, Speranski, Ružičić i Conev datiraju XIII. vijekom). Prema kraju XIII.–poč. XIV. viijeka pomiče datiranje

brzopis zapisa na f. 153, 184 i 198 v s dugim okomitim stablom kod ₄, visokim vijugavim ѕ, velikim širokim χ i drugim oblicima, karakterističnima za kancelarijsku minuskulu Milutinova doba, ali koji se ne javljaju u ranije doba. Navedeno datiranje potvrđuje se i ornamentikom: karakteristični za Milutinovo doba veliki crveni inicijali imaju male uglove pri temelju stabla i male kolutiće-kuglice usred stabla.

Ornamentika: crvena zastavica iznad naslova na početku teksta (f. 184) – stilizirana valovita grančica u okviru; mali crveni »cvjetovi« na margini pored crvenih naslova homilija; spomenuti veliki inicijali crvene boje s ornamentalnim uglovima i kuglicama.

Od *uveza* bila je očuvana samo donja daska sa žlijebom po rubovima, presvučena smeđom kožom, s malo kože na hrptu. Ornamenat: kosa rešetka s krinovima, srcima i malim okruglim medaljonima unutar rombova rešetke. Kako je daska bila trula i izjedena crvotočinom, rukopis je 1950. god. uvezan u nove daske i u kožu, na koju je zalijepljen komad kože sa starog uveza.

Sadržaj rukopisa: zbornik homilija za ljetnu polovicu godine, koja počinje martom. Ružičić kaže: »Rukopis je zbog svoje vrednosti i bogate sadržine važan. U svojim filološkim studijama upotrebljavali su ga veliki naučnici: Kopitar, Miklošić, Jagić i drugi... Ovaj je rukopis sa istorisko-književnoga gledišta tako važan, da bi nepremeno trebalo štampati bar to, što se još nalazi. Akademik dr. Valjavec lično mi je govorio, da bi Kraljev. Srpska Akademija trebala da uzme na se štampanje toga važnoga spomenika.« Kao što je zapaženo, neka se praznična poučenija iz ovog zbornika nalaze u Kločevu glagoljašu i srodnim tekstovima (Suprasaljski rukopis i dr.) *A. Vaillant* (Une homilie de Méthode, Revue des études slaves 1947., XXXIII, 34–47), *F. Grivec* (O težkih mestih v Clozovem glagolitu, Razprave Slov. akad. I, 1950, 61–65 i prethodna rasprava u Razprave AZU I. razred, I. knj. 1943.) i *R. Nahtigal* (Razprave 1950, 7–24) dokazali su, da je u ovom zborniku očuvan tekst »otačaskih knjiga«, koje je preveo sv. Metod, a kao što je pokazao Nahtigal, u Mihanovićevu homilijaru imamo najbolje sačuvani tekst. (Isp. *V. Štefanić*, Novija istraživanja o Kločevu glagoljašu, Slovo II, 1953, 67–74).

Sadržaj je naveden u spomenutoj Miklošićevoj studiji, ali nije potpun, jer je Miklošić omaškom izostavio drugo Zlatoustovo slovo na Blagovještenje, te se nije osvrnuo na oderke, gdje su sačuvani fragmenti naslova i teksta najmanje od devet homolija. Pored toga on nije zapazio, da su prve tri sveščice rukopisa pri prethodnoj restauraciji uvezane pri kraju knjige. Stoga mi navodimo sadržaj po rekonstruiranom redu, što je od naročite važnosti s obzirom na značaj predloška.

f. 184: *Панагерикь с Богом починаıемь мѣсечьныи постны. Мѣсеца марѳа вь .ѳ. светаго Василиıа архиıепископа Кесариıе Кападокиıе похвала ѡ .м҃. моученицѣхь.* Бл. ѡ. О моученичи памети кака сытость боудеть.

f. 188 v: *Мѣсеца тогожде .кё. светаго ѡтьца нашего Григориıа ıепископа Неѡкесариıе Понта, чюдотворца, на Благовѣщениıе светѣи Богородици госпожди нашѣи слово.* ѡ. бл. Дьньсь ангельскомь выпльчениıемь пѣтиıа ѡсвѣщают се и свѣть Христова пришьствиıа сиıаıеть. Prekida se na f. 189 v riječima: Богь и свршень чловѣкь, вь нем же жіветь все испльнениıе божьства. Радоуи се ѡбрадова... Iza toga se pri korijenu vide uski tragovi od dva isječena lista. Zatim se nastavlja isto slovo na f. 190: и вьноутрь вь немь аки видѣниıе ѡгньно, ıавѣ оубо ѡт дѣвице родившааго се пророка видѣ.

f. 193 v: .г҃. *Вь тьжде дьнь светаго ѡтьца нашего архидиıака и архиıепископа бывша вь Критѣ, Андрѣıе Иıероусалимлıанiна слово на Благовѣщенiе свете Богородице.* Приде всѣмь намь дьньсь радость рѣшещии прьвоую клетвоу.

f. 200: *Вь тьжде дьнь светаго ѡтьца нашего Iѡана Златоустааго слово на Благовѣщениıе светыıе Богородице, ıегда бысть поущень архангель Гаврiл' i рече ıеи радоуи се ѡбрадованаıа, Господь с тобою.* Прѣжде поустии Богь архангела своıего Гаврила прѣдьстоıещааго прѣдь светыимь прѣстоломь ıемоу...

f. 202 v: .ё. *Вь тьжде дьнь тогожде Iоана Златоустааго слово на Благовѣщениıе свете Богородице.* Паки радости благовѣщениıа, паки свободѣ вьзвѣщени... Prekida se na f. 200 v riječima: или кь изволению моıего чьстнаго храма или к... (Miklošić izostavlja ovo slovo.)

Iza toga je velika praznina od 18 listova. Tekst se nastavlja na odercima.

Oderak 1: ... не можеть ...., зирающе б.......... и ѡвамо ѡ........., и стоıещии ...., дроугo вь не.......... родитель и... – Kraj nekog slova na prvu nedjelju velikog posta.

Oderak 1 v: *[Вь неделю] .в҃. поста [светаго ѡтьца наше]го Iѡана [Златооуста]го слово ѡ вь[торомь при]шьстви Христовѣ,* .... ıе жена ...., моученикомь в.......... ..шль на небо.

Oderak 8: *Вь неделю [.г҃. ѡтьца нашего] светаго Iѡана З[латооустааго] слово ѡ моук* .... Потьщим се .... оубѣжати...

Oderak 9 v: *[Вь тьжде] дьнь Ана[стасиıа мних]а горы Сьна[искıе слово о] свтѣмь ѱал [мѣ .... на преполов]ениıе светаго поста.* [......]постьныи на [......ц]ѣломоудрь....

Oderak 23: *Въ нед. . . [поста.... светаго] Iѡана арх[иепископа Ко]стантина гр[ада Златооустаго слово] о Саоулѣ...*

Na otkinutom komadu jednog od idućih listova nalazio se početak *slova na petu nedjelju posta.*

Oderak 38 v: *[Вь нед.] .г҃. поста [светаго Iѡана Зла]тооустааго [слово вь память] светыихь моучени[кь........] ѡче бл.* .... меньнѣ оубо да [......... бла]годать божию оне......

Oderak 45: ѡ *оуныниі с[лово....]* Оуныные ıесть и.....

Na otkinutom komadu jednog od idućih listova nalazio se početak *slova na Urbicu*, koje se svršava na oderku 55.

Oderak 55 v: *[Вь тьжд]е дьнь слово [...на врь]бицоу.* ѡ бл. ..... тныи братi[ıе.....] оныи апостоль Па[вьль... радо]сть доуховноую...

Oderci 57 v–58: *[Вь в]елікі по[неделникь светаго] Іωана Златооустаго слово ω . . . . и ω попѣ и ω . . . .* Всѣмь намь по ре . . . . пѣснь поіе привод . . . . Давидь, исповѣм[сıа тебѣ Господи] всѣмь срьдцемь . . .

Na idućim listovima nalazila su se *slova na Veliki utorak* i *na Veliku srijedu* (počeci su bili na otkinutim komadima). Tekst prelazi na f. 1: . . . пристоупаıеть, пѣготивыихь не ωтгонить, нь все коупнѣ щедротами приıемлеть.

f. 3 v: *Вь светы велікі четврьткь Іωана Златооустаго слово о прѣданi Христовѣ.* Хотѣхь патриарховоу бесѣдоу к вам пакии прострѣти . . .

f. 10: *Вь тьжде дьнь слово ІЕвсевııа алеѯандрьскааго ω моуцѣ Господни.* О. бл. Вьзлюблении, вьчерашнеıе рѣчи дьньсь мышлю изрѣшити се дльгоу . . . .

f. 12 v: *Вь светы великии петькь ІЕвсевııа ıепископа алѣѯандр'скаго словω ω сьшьстии Прѣдьтече Іωана оу адь*: Вьзлюблении, добро ıесть рещи, како ıесть благовѣщеніıе Прѣдьтечино вь адь . . .

f. 17: *Вь тьжде дьнь светаго Іωана Златооустаого слово ω томь ıакоже: ωтьче, аще вьзможно ıесть чаши сиıеи да мимоидеть ωть мене. Ѡ. бл.* Ничесоже не оставише цр'ковнии оучителе, матери чедолюбице всакоу болѣзнь и дѣло трпеще . . .

f. 21 v: *Вь тьжде дьнь Іωана Златооустаого слово ω крьстѣ и разбоиницѣ.* Велика ıесть оубо тварь небо, ωть небытиıа вь бытиıе Богомь призвана.

f. 23 v: *Вь тьжде дьнь Георгіа ıепископа Нікомидиискааго слово ω крьстѣ і о Богородици.* На вышнıее намь мѣсто вышьдь слово, гласнѣишеıе троубы паче глаго̑ла се . . .

f. 34: *Вь светоую и великоу Соуботоу вьспоминаниıе страсти Господа Бога Спаса нашего Ісоуса Христа. О. бл.* Вь ωни дьни цѣсарьствоующоу Туверию кесароу и Иродоу синоу Иродовоу цароу жидовьскомоу . . .

f. 43: *Вь тоужде Соуботоу светаго ІЕпифаниıа архиепископа Алеѯандрьскааго слово ω погребении Господа нашего Ісоуса Христа и ω Иωсифѣ иже ωть Аримаѳеа и ω Никодумѣ, и ω снитии Господа нашего гробнѣмь по спаснѣи моуцѣ дув'но бывшеıе. О. бл.* Что се дьньсь безьмльвиıе много на земли . . .

f. 52: *Светаго Іωана Златооустааго слово на Светоую Пасхоу тридьневнааго вьскрьсениıа Господа нашего Ісоуса Христа. Ѡ. бл.* Дьньсь вьзлюблении тьм'наıа мѣста ωбьходить владика нашь . . .

f. 53: *Вь тьжде дьнь слово Грігориıа Богословца на светыи и свѣтлыи дьнь вьскрьсениıа Господа нашего Ісоуса Христа.* Вьскрьсениıа дьнь и зачело десноıе, зачело глаголıеть великааго дьне . . .

f. 55: *Вь тьжде дьнь слово Иωана Златооустааго на вьскрьсениıе Христово ωть Лоукы ıеуангелиста. Ѡ.* И се два бѣста ωть них идоуща поутемь тѣм' вь тьжде дьнь.

f. 58: *Светаго Іоана Златооустааго слово на тридьневноıе вьскрьсениıе Господа нашего Ісоуса Христа. О. бл.* Добро ıесть врѣме дьньсь всѣм' намь вьзоупити реченоıе блаженыимь Давидомь . . .

f. 61 v: *Светаго Грігоріıа Богословца слово вь недѣлю новоую поновлениıа. О. бл.* Поновлениıа чтѣте пр'выи законь добрѣ имоуще . . .

f. 66: *Вь тьжде дьнь Грігориıа ıепископа Наньзиньскааго слово ωть сказаниıа ıеуангельскааго. Ѡ. бл.* Ѳома же ıединь ωть обоюнадесете глаголемы близньць не бѣ тоу с ними ıегда приде Ісоусь . . .; f. 68 v – *Пооучениıе.* Мнози се слышавше и глаголють: блажени тии соуть иже тьгда соуть с ним' били.

f. 70 v: *Светаго ωтьца нашего Іωана Златооустаого: вь Прѣполовлениıе праздника вьзиде Ісоусь вь цр'ковь оу Мельхуседека. Слово прьво. О. бл.* Шипькь и ıаблько и фуниѝи и прочеıе ωвощ'нии плодове, плтьнааго грьла ωслаждающе . . .

f. 73: *Іоана архіепископа Костантина града слово вь Прѣполовлениıе празднiка ω расслабленѣмь и ıеже не соудити на лица.* ІАкоже свѣтоносная лоуча нощь просвѣщающии и ıеже по земли и ıеже по морю плавающиимь...

f. 76: *ІЕпіфаніıа архіıепископа Купрьскааго слово на вьзнесениıе Господа нашего Ісоуса Христа ıеже на небеса. О. бл.* Благословнь Богь, благь же год' всѣмь намь вьзоупити Давидово ωное слово . . .

f. 79 v: *Вь тьжде дьнь светаго Іωана Златооустааго слово на вьзнесениıе Господа нашего Ісоуса Христа. О. бл.* Благь годь дьню сю всѣмь намь вьзоупити пророчьскоıе ωно слово: ωб'щаого всѣхь нась владыкоу вьсхвалиті и рещи, кто вьзьглаголеть силы Господне . . .

f. 82 v: *Вь тьжде дьнь Іоана прозвитера ıеѯарьха блгарьскааго слово на вьзнесениıе Господа нашего Ісоуса Христа. О. бл.* Веселите се небеса и радоуи се земле, понеже послѣдню стѣноу разгради вь срѣдоградиıа Ісоусь . . .

f. 86: *Вь соуботоу пендікостноу Іωана Златооустаого слово ω оус'пших.* Не хощемь оубо не вѣдѣти вась братиıе, рече бо, ω оусьпшиихь . . .

f. 89 v: *Вь тьжде дьнь Іоана Златооустаого слово оутѣшно ω оумьршиихь.* Вѣсть многащии слово оутѣшати болѣзни . . .

f. 93 v: *Светаго отьца нашего Прокла архиıепископа Костантина града слово на светоую Пендикостію.* Дьньсь братиıе наиде светаго Доуха благодѣть . . .

f. 94 v: *Вь тьжде дьнь Іоана Златооустааго слово на Пендикостию. О. бл.* Небо намь дьньсь бысть зем'лıа . . .

f. 98 v: *Вь тьжде дьнь Іоана Златооустааго слово на Роусалию. О. бл.* ІЕзыки дьньсь раздѣлив'шиıа благодѣть не дасть ми се боıати ıезычныıе нищеты.

f. 100 v: *Іоана архіепископа Костантина града Златооустааго слово ω всѣхь светыихь. Ѡ. бл.* Отьнıелиже чистыи праздникь петидесетныи прихода Доуха светаго створихомь . . .

f. 105: *Мѣсеца июниıа .К҃Д҃. рождьство Иωана Крьстителıа и Прѣдьтече Иωана Златооустааго слово. О. бл.* (Na margini je naslov slova ponovo napisan poluustavom XV. v.). Любленици добрьврѣменьнь дьньшнии дьнь зборнаıа радость . . .

f. 110 v: *Вь тьжде дьнь на рождьство Іωана Крьстителıа слово* .к҃. *Отьче*. Присно текыи источникь божьства непрѣстанно и напаıаıе прѣсьхшеıе невѣрьствомь доушь н(а)шихь . .

f. 112 v: *Вь тьжде дьнь на рождьство светаго Іωана Прѣдьтече и Крьстителıа слово* .г҃. *Отьче*. Сльньцоу семоу хотещю видимомоу изити ис прѣдѣла земльнааго . . .

f. 116: *Мѣсеца июнıа вь* .кѳ҃. *моученıе светаго апостола Петра вь Римѣ прі Неронѣ слово* .а҃. *Отьче*. Петроу апостолоу Господа нашего Ісоуса Христа вь Римѣ радоуıющоу се з братиıею ω Господѣ . . .

f. 118 v: *Вь тьжде дьнь на похваленıе светаго апостола Петра слово* .в҃. Іже вь глоубинѣ морьсцѣи ловци рыбнии ловеще и не имоуще знамениıа . . .

f. 121: *Іоана Златооустааго слово* .г҃. *на паметь светыю апостолоу Петра и Паула. О. бл.* Небоу и земли реть виждю на настоıещии праздьникь . . .

f. 124: *Вь тьжде дьнь Іоана Златооустааго ω светѣмь апостолѣ Петрѣ слово* .д҃. *О. бл.* ІЕгда оучитель доброславьнь тогда оученикь добролѣпьнь . . .

f. 126 v: *Мѣсеца июнıа вь* .л҃. *моученıе светаго апостола Паула. Слово* .а҃. *Ѡ. бл.* Вь лѣта Нерона цѣсара бѣ вь Римѣ Пауль ждыи Лоукы ωть Галатиıе и Ѳута ωть Далматиıе . . .

f. 128 v: *Вь тьжде дьнь светаго Іωана Златооустааго ω похвалениі светыихь апостоль* .ві҃. *слово* .в҃. *Отьче*. Вь лѣпотоу и дьньсь пришьстьвиıе светаго Доуха, ловчьска си мрѣжа напльнии се . . .

f. 130 v: *Вь тьжде дьнь похвала светаaго апостола Паула. Слово* .г҃. Аще кто доушю Паула великааго ради доуховныи прозоветь или свѣтильника и прозоветь, глаголıе . . .

f. 135: *Мѣсеца июлıа вь* .к҃. *Іоана архıепископа Кωстантина града ω прѣславнѣмь пророцѣ Илии и ω вьдовѣи слово* .а҃. *О. бл.* Слышите братиıе разоумно іже при Илии м'ртвць синь Сарефьѳуіскиıе вьдовице . . .

f. 138: *Вь тьжде дьнь светаго Василııа ıепископа Селевкуискааго ω прѣславнѣмь пророцѣ Илии слово* .в҃. *О. бл.* Блаженааго ωного и велікааго пророка Илию, ıего же паче ωблакь малою грьстию моукы многохвалнаıа ωна вдова приωбрѣтьши иногда . . .

f. 141 v: *Вь тьжде дьнь светаго ωтьца нашего Іωана Златооустааго архıепископа Костантинıа града похвала о пророцѣ Іліи, слово* .г҃. Дрѣвлıе оубо жидовьскиі народь пророческою крашаше се приωбрѣтѣлию и пророчьскии бѣ плодь . . .

f. 144 v: *Мѣсеца авгоуста вь* .ѕ҃. *Іоана Златооустааго на светоıе прѣωбраженıе Господа нашего Ісоуса Христа слово* .а҃. *О. бл.* Слыши владикоу нинıа глаголюща: аминь, глаголю вамь, соуть нѣции ωть здѣ стоıещиихь, іже не вькоусеть смрти доıелиже оузреть сина чловѣчьскааго . . .

f. 146 v: *Вь тьжде дьнь на прѣωбраженıе Господа нашего Ісоуса Христа Іωана Златооустааго слово* .в҃. *Ѡ. бл.* Гредѣте дроузи дьньсь по ıеуаггелскаıа без лѣности . . .

f. 149: *Вь тьжде дьнь на светое прѣωбраженıе Господа нашего Ісоуса Христа светаго ІЕфрема слово* .г҃. *Отьче*. Оть нивы жетва радость и ωть вунограда плодове брашьнии . . . Možda je na isječenom listu između 150. i 151. bio početak novog slova, ali je i ovo bilo posvećeno Preobraženju.

f. 154 v: *Мѣсеца тогожде вь* .кі҃. *светаго Іωана Богословца слово на прѣставленıе светыıе Богородице Марıе. ω. бл.* Светѣи и прѣславнѣи Богородици и приснодѣвѣи Марии по ωбычаю на светыи гробь Господа нашего ходещи кадіть . . .

f. 158: *Вь тьжде дьнь Иωана Златооустааго слово на прѣставленıе Госпожди нашеи Богородици.* Дльжныи всегда простив'шааго и дльгоу помніить . . .

f. 164: *Вь тьжде дьнь іже вь светыих' ωтьца нашего архıепископа Германа Костантинıа града похвала на светоıе и чьстноıе оуспенıе славныıе и благословеныıе Госпожде наше Богородице.* Дльжныи присно своıего добродѣтелıа хвалить и спасаемыи вѣсть своıего спасителıа кровь . . .

f. 167: *Вь тьжде дьнь похвала на светѣи Богородици на прѣставленıе.* Се нинıа свѣтло праздьньст'во ликьствоуıюще, придѣте вьзлюблении, прѣдивнааго сего чюдесе насладим се . . .

f. 168 v: *Вь тьжде дьнь тогожде вь светыихь ωтьца нашего Герьмана похвала дроугаа на светоıе и чьстноıе оуспеніе прѣславныıе и благословеныıе Госпожде наше Богородице.* Слоутиıе и добро и благо оумастиить по писаномоу кости . . .

f. 172 v: *Вь тьжде дьнь блаженааго Андрѣıе архıепископа критьска Иıероусалимлıанина на прѣсветое оуспенıе прѣславныıе и прѣхвалныıе Богородице присно дѣвы Марıе.* Зоветь паки нась чистота словеси на праздникь . . .

f. 176 v: *Мѣсеца тогожде вь* .кѳ҃. *светаго ωтьца нашего Іωана Златооустааго слово на оусѣкновенıе Іωана Крьстителıа.* ІАко се моужь нѣкои любе поустыню вь мѣстѣ лѣснѣ сѣде подь сѣнию при водѣ . . .

f. 180 v: *Вь тьжде дьнь светаго ωтьца нашего Іωана Златооустааго слово на оусѣкновенıе Прѣдьтече ω Иродии и ω добрыихь женахь и ω злыихь.* Паки Иродіıа бѣсит се, паки моутиит се, паки метет се . . . – do f. 183 v.

Zapisi

Ružičić navodi da »zapisi su takođe uništeni, da se ne bi znala prava istorija tog dragocenog rukopisa«. To je donekle istina, jer je zaista nekoliko zapisa odsječeno zajedno s marginom (na pr. na f. 41, 182, 183, 443 i dr.), a nekoliko izbrisano (na pr. f. 107 v, 183, 184), ali i u sačuvanim zapisima ima podataka za datiranje rukopisa i njegov historijat.

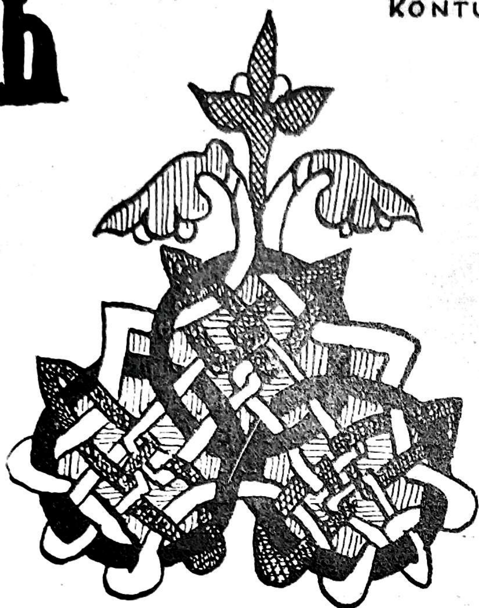
A) *Zapisi pisara*, istom tintom kao i tekst.

f. 153: brzopis iz Milutinova doba: † ωхь колика ми ıе тоужица, зло перо, а не добра хартиıа. Слава Христоу, нека се троудимо за Прѣчисте моление.

KONTURA TAMNO-SMEĐA CRVENO ZELENO
PLAVO ŽUTO

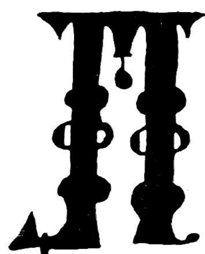

Rajkovo evandelje III ъ 23
XIV.v.

Prolog mitropolita Konstantina
III c 6 - kraj XIII.-poč.XIV.v.

f. 184, stvarno početni list knjige: na gornjoj margini bio je dugi zapis, sada izbrisan, ali je ostala riječ »братоу« istim brzopisom.

f. 198 v: ponovljen je brzopisom početak odlomka iz teksta Сии боудеть великь, синь вишнаго наречет се, и дасть іемоу Господь Богь прѣстоль.

Oderak 41: † ІЕлико вн....

Valjda je istom rukom:

f. 56: nerazumljivi znaci I ꙋ † в i ostatak neke riječi – прелела...

f. 64, sa strane: ткль (– тлькь – тльковаиие = тумачење).

f. 84: neki ornamenat, ili motiv nekog grba: stup između dvije grane.

f. 185: Покоусихь......

f. 187 v: † поменоух

f. 183 v: možda istom rukom Помени Господи.....; valjda istom rukom na oderku 7: стани.

f. 203: sasvim slabo vidljivo – ponovljen je početak teksta: Вь .ѕ. мѣсець послань бысть Гавриль к дѣвици.

B) *Poluustav s brzopisnim elementima iz prve polovice XV. vijeka:* široko ѡ, dugo и i а s vijugastim stablom, široko є u riječi ар'хіепископа, tropotezno ж, tronogo т.

f. 105: crvenom tintom – Иже въ светыхь ѡтьца нашего ар'хіепископа Константина града Іѡанна Златооустаго слово на рождьство светаго и славнаго прѡрока Прѣдтечи и Крьстителла Іѡанна. Бл. ѡ.

C) *Kasnija ruka* i crna tinta (XV. vijek?): f. 6 – часть

D) *Još kasniji zapisi:* f. 5 – Воинѣ (?); f. 181 – сиıа книга

E) *Miklošićeve bilješke* s uputstvom na iste sastave u Kločevu zborniku i u Suprasalskom rukopisu (štampane u »Zum Glag. Cloz.«), – pored svakog sastava.

F) *Dvije grčke bilješke* kasnijom rukom (XVI. vijek?), pogrešnim pravopisom:

f. 17 v: δινοτυς (= δεινότης) ποροu

f. 183 v: ἐξȣσίω τεῶ (= ἐξουσίῳ θεοῦ)

Iz svega toga moglo bi se zaključiti, da je rukopis pisan u nekom manastiru u Milutinovo doba, u južnim srpskim oblastima. Bio je još dobro čuvan u XV. vijeku, kad je u njemu načinjen crveni zapis na 105. listu. Kasnije se raspao te je bio restauriran, kojom je prilikom početak rukopisa bio stavljen pri kraju. Ponovo se raspao – otkinula se gornja daska i miševi su izglodali više od 60 listova. U takvom je stanju došao u ruke Mihanoviću, a onda u Jugoslavensku akademiju. God. 1950. uvezan je u nove korice, prekrite ostacima stare kože.

50

III b 12 (Mihanović 14)

КНИГЫ СВ. ЕФРЕМА ГЛАГОЛІЕМЫІЕ ПАРЕНЕСИСЬ, RAŠKA REDAKCIJA IZ SREDINE XIV. v.

Lit.: Miklosich, Lexicon IX; *Ružičić,* III, br. 12, str. 145; *Conev,* br. 91, str. 37–38; Isp.: rkp. Društva srp. slov. br. 60, sada u Srp. akad. nauka; *В. Ламанский,* О слав. рукописях в Белграде, Загребе и Вене, Записки Акад. наук VI, 1864, Прил. 139–164; *Stojanović,* Katalog rkp. Srp. ak. br. 91; rkp. sofijske Nar. biblioteke – *Conev,* Opis I, 1914, br. 297–299, str. 205–233; rkp. berlinske biblioteke br. 43 – *A. Яцимирский,* Сборник отд. р. яз. 98, 1921, 411–412. *Repr. br. 37.*

Papir 20,5×28,4; 212 listova i 1 nesignirani sprijeda (Ružičić i Conev pogrešno navode 216, jer je kod stare folijacije bilo griješaka). Nedostaje posljednji list – kraj poučenija o pokajanju.

Pismo: ustav srednje veličine u dva stupca; prvih 14 sveščica po 26 redaka, ostale po 32 do 35. Čista raška redakcija s jednim ь, bez akcenata. Oblici su karakteristični za prvu polovicu XIV. vijeka: reducirani vrh kod ж i kod в; kod ѣ stablo srednje veličine; ч – viljuška s težnjom prema jednostranom obliku; upotreba ı obično na kraju retka i iza vokala ali i ispred njih; ѡ s polukružnim lukovima i niskom spojnicom; katkada se javlja široko є u značenju ю; з ima oblik ꙁ. Naslovi i inicijali crveni.

Vodeni znakovi su iz sredine XIV. vijeka: 1) tri varijante volovske glave tipa Briquet br. 14119 iz 1343. g., br. 14118 iz 1342.–1355. g., br. 14126 iz 1363. g. (s većim razlikama); Lihačev br. 2143 iz 1335. g.; 2) dvije varijante luka tipa Lihačev br. 310 i 311 iz 1345. g.

Ornamentika: zastavica neobizantskog stila, skromna u crno–crvenom pleteru na f. 1; crveni inicijali s karakterističnim ukrasima u sredini petlja; »cvjetovi« u početku pojedinih sastava.

Uvez: daske sa žlijebom po rubovima, presvučene smeđom kožom. Ornamenat sprijeda – okvir s uspravnim rombovima i trolisnatim palmetama unutra; otraga – sitniji rombovi s palmetama, rozetama i srcasto pletenim kaišem.

Prema piščevu zapisu na prvom listu vidi se, da je rukopis bio napisan za Arhanđelov manastir, vjerojatno Lesnovski.

Sadržaj

Nesignirani list na početku: zapisi.

f. 1: *Кнігы светаго ІЕфрема глаголıемыıе грьч'скымь ıезыкомь Паренесись.* Ѡ *самомь ІЕфремѣ и ѡ блоудницоу двою и ѡ светѣмь Василıи* – naslov i pregled sadržaja od 97 poučenija.

f. 2 c: opet naslov čitavog djela – *Книгы светаго ІЕфрема глаголıемыıе грьчьскимь ıезыкомь Паренесись, сказаıет' же се Паренесись прит'ча, оутѣшениıе, молениıе, пооучениıе, наказаниıа пользна различно.* Ѡ *самомь ІЕфремѣ и ѡ блоудницоу двою и ѡ светѣмь Василıи. Отьче благослови.* Бѣ нѣк'то на вьстоцѣ моужь именемь ІЕфремь, Суринь родомь сыи...

f. 3 d: *Тогожде слово* .*а*. *наказаниıе.* Ѡ. *бл.* Азь ІЕфремь грѣшниі и неразоумниі, слаби, присноооуныли... – viđenje slave božje, pa razgovor s dušom i molitva.

f. 6 c: *Наказание* .*в*. Ѡ. *бл.* Слава Тебѣ Боже нашь, слава Тебѣ, и пакы рекоу слава Тебѣ Боже, хвалими, прѣвьзносими вь вѣкы...

f. 7 b: *Наказание .г҃. к' новоначелнымь чрьн'цемь.* Възлюблıен'не, христиıанин' ли ıеси благодатию божиıею, то сьблюды...

f. 9 a: *Наказание .д҃. Оче.* Възлюблıен'не, аще ѡтврьжеши се житиıа сего, вьнидеши вь ѡб'щежитие, многыıе братиıе...

f. 10 a: *Наказание .е҃. О. бл.* Възлюблıен'не, се прѣдлагаю ти прѣдложениıе ѡ Господи, аще сьхраниши ıе, послѣжде дасть ти веселиıе...

f. 11 b: *Наказание слово .ѕ҃.* Възлюблıен'не, аще сьтвориши начело добра, подвизаи се ıако да сьврьшиши старость свою дѣтельми добрими...

f. 11 d: *Наказание слово .з҃.* И ѡ роучнѣмь дѣлѣ не прѣмагаи. Множицею бо ти се вложить помысль глаголıе, ıако николи же могии навыкноути...

f. 13 a: *Наказание слово .и҃.* И ѡ роучнѣмь дѣлѣ ѡ врѣмении не прѣмагаи. Вь твоıе похотѣниэ вложить врагь ѡбразь безврѣмене...

f. 14 a: *Наказанıе слово .ѳ҃. ѡ подвизани. Ѡ. бл.* Възлюблıен'не, оуклаnıаи се ѡт лица находещıихь помысль, начало бо подвизаниıа ıесть...

f. 15 a: *Наказание слово .і҃.* Брате, пороучил' се ıеси ѡ доуши, да прѣпоıаши чрѣсла своıа ıако моужь...

f. 16 c: *Наказанıе слово .аі҃.* Брате, подвизаи се ıако добрь воинь Ісоусь Христовь до идѣже врѣме имаши...

f. 17 b: *Наказанıе слово .ві҃.* Брате, аще ѡтврьг се соуıетнаго житиıа и вьнидеши вь ѡбьщеıе житиıе и прѣдань боудеши игоуменомь братоу дроугомоу оучити тебе...

f. 18 c: *Наказанıе слово .гі҃.* Подробноу сьзидаıет' се градь и по сьврьшеныи биваıеть брань. Не может недооумѣıе ıакоже и оумѣıеи дрьжати моукьь...

f. 19 c: *Наказанıе слово .ді҃.* Брате, сподобил' се ıеси светомоу ѡпльчению мниш'скомоу, не вьз'носи се трьпѣниıемь...

f. 21 b: *Наказанıе слово .еі҃.* Брате, почтоо прѣльщаıеши се побѣждаıемь диıаволомь, прѣходе степены иже на оуспѣхь не соуть ти...

f. 21 d: *Наказанıе слово .ѕі҃.* Брате, ıегда клеплеть ти брать нощию, ıако да вьстанеши на славословиıе божиıе, вьстани прилеж'но.

f. 22 d: *Пооученıе слово .зі҃.* Възлюблıен'ньıи, поразоумѣимо стоıеıщеи прѣд зем'льньıмь царемь и слоужеще прѣстолоу тлимомоу...

f. 23 b: *Пооученıе слово .иі҃.* Брате, помыш'лıаи ıако три соуть дрѣманиıа ѡбьходеще мниха нощію...

f. 24 c: *Наказанıе слово .ѳі҃.* Аще ключит' се которомоу братоу приити вь мниш'скоıе житиıе ѡт нѣкоэ віины тькмо, и не вьспренеть с'коро, абиıе поглтитить и диıаволь...

f. 26 c: *Пооученıе слово .к҃.* Сь ѡбьщ'ни живоущими юными мнихы различно борет' се врагь...

f. 28 a: *Наказанıе .ка҃.* Nedostaje prvi list, od kojeg je ostao oderak. Počinje riječima: Ѡт братиıе ѡпечалил' се ıесть, р'ци міи да азь оутѣшоу те – o ustrajnosti na radu u manastiru i o opasnosti kod napuštanja manastira.

f. 32 a: *Пооученıе слово .кв҃.* Вьложить помысль братоу глаголıе: Се колико лѣта ıеси вь светѣмь семь мѣстѣ...

f. 33 b: *Наказанıе слово кг҃.* Начело раз'вращению доуши мниховѣ смѣхь и дрьзость...

f. 36 a: *Пооученıе слово .кд҃.* Вьнемли себѣ ѡт юности, ıеда како лѣностию и смѣхомь погоубиши врѣме...

f. 39 a: *Наказанıе слово .ке҃. ѡ трьпѣніи. Ѡ. бл.* Любимици, боудемь ıако и храбри воины за цара готови оумирающе...

f. 40 b: *Пооученıе слово .кѕ҃. ıеже не прѣходити.* Вѣра мати ıесть в'сакомоу дѣлоу благоу...

f. 43 a: *Наказанıе слово .кз҃.* Аще се приключить братоу ѡбще жиз'ни ѡтлоучити, ıако же тькмо віиною, и ключит' се ıемоу вь болѣзнь вьпасти, тоо не подобаıеть прѣзрѣти брата, нь приıети ıего...

f. 45 a: *Наказанıе слово .ки҃. ѡ Паладии чрьн'ци ıеже бе(з) страха божиıа жити вь непокор'ствѣ.* Брать нѣкыи повѣда ми глаголıе: Стар'ца имѣхь златара соуща хитростию...

f. 46 a: *Наказанıе слово .кѳ҃. ѡ томь иже (и)моущоумоу дасть се. Ѡ. бл.* Пишеть: имоущоумоу дасть се и ізбытьчьст'воуıеть, ѡт неимоущаго ıеже мнит' се имѣıе, вьз'мет се ѡт нıего...

f. 46 d: *Наказанıе слово .л҃. ѡ томь иже стоıе вь сьборѣ или ходе, ѡмраченııемь падеть на земли.* Братиıе, аще ктоо ѡт говѣн'ныıе братиıе стоıе вь сьборѣ или ходѣ...

f. 48 d: *Наказанıе слово .ла҃. ѡ смѣренѣ моудрости.* Възлюблıен'не, аще полоучиши прѣдьс'пѣнию ıако стати на выш'немь степени, не забываи смѣрен'ныıе моудрости...

f. 49 d: *Наказанıе слово .лв҃. ıако подобаıеть христиıаномь дльготрьпѣти и нез'лобивоу быти всакомоу. Ѡ. бл.* Аще приключит' се злоба, не вь злобоу оубо ключит' се...

f. 51 b: *Пооученıе слово лг҃. ѡ страстехь зем'льныхь.* Моужь своıе дьни живы вь лѣности сам' се прѣльщаıеть...

f. 52 b: *Наказанıе слово .лд҃. како подобаıеть оутѣшати.* Брать искаше своıего брата и ѡбрѣть и, рече к нıемоу: гдѣ брате ѡнсица брать, и ск'рьбь имѣше и шьдь оутѣшихь и...

f. 56 a: *Наказанıе слово .ле҃. како подобаıеть чтоущоумоу вь оуши братіи почисти прилежно сь разоумомь. Ѡ. бл.* Брате, аще повелѣно ти боудеть почисти вь оушіи брати...

f. 56 b: *Наказанıе слово .лѕ҃. соупротив'но ѡ дѣвьствѣ и ѡ цѣломоудріи извѣст'но.* Братоу или сестрѣ вложить помысль нечьстивыи бѣсь, глаголıе: Не в'се ли часе ѡбьдрьжимь сьи блоудомь...

f. 58 c: *Пооученıе слово .лз҃. ѡ чистотѣ.* Възлюблıен'не брате, оуподоби се чистотѣ финиковѣ...

f. 59 d: *Наказанıе слово .ли҃. ıеже не мѣтати ѡчима сѣмо и ѡнамо, нь долоу имѣти ѡчи. Вьпрось: чимь оупраж'нıаıет' се брань блоудь'наıа, въздрьжанııем' ли браш'на или инымь.*

Не тьк'мо въздрьжанiемь брашьн'нымь, нь iеже въздрьжати ѡчи не видѣти соуiети...

f. 61 c: *Пооученiе слово .л͞ѳ. ѡ кротцѣи страсти.* Мнише, неси ли се ѡбещаль Христоу оугодити...

f. 63 c: *Наказанiе кь непокоривымь, и ѡ вьськьснии и ѡ соудѣ боудоущимь и ѡ страсѣ божiи слово .м͞.* Брате, аще пришьдь брать молить те, глаголiе: приди с нами и приѡбьщи се крьви...

f. 68 c: *Пооученiе слово .м͞а. ѡ говѣнiи. Ѡ. бл.* Брате, вьнем'ли зѣло, не погоуби прьваго поути...

f. 70 c: *Наказанiе слово .м͞в. ѡ падаiущихь своiе лѣности и непщоующихь выноу ѡ грѣсѣхь. Ѡ. бл.* Брате, мниш'скомоу житию похотѣль iеси, аще сьхраниши до конца...

f. 75 c: *Наказанiе на блаженыiе слово .м͞г.* Блажень иже вьзненавидѣ житиiе чьловѣчьскоiе и сь Господемь iедино пооученiе iего бысть...

f. 81 a: *Наказанiе ѡ соудѣ и о милостини. ѡ. бл.* Богь сыи благы чловѣколюб'ць многиiе намь поути ѡбразоваль iесть на спасениiе...

f. 88 a: *Ѡ дѣвьствѣ слово светаго IЕфрема.* Ѡ дѣвьствѣ и ѡсвещении доушнѣмь глаголiеть Павьль апостоль...

f. 92 b: *Исправлiенiе страньноживоущимь.* Подвижю се, братiе моiа и трепещоу, и печалию оуiазвлiень iесмь...

f. 100 b: *О страсти Спасовѣ слово.* Бою се глаголати и iезыкомь косноути се страшнѣ повѣсти Спасовѣ...

f. 104 b: *Повѣсть светаго IЕфрема ѡ светѣмь Аврамии. Ѡ. бл. Слово .м͞и.* Братiе моiа, хощоу вамь повѣдати житиiе добро и сьврьшено...

f. 117 c: *Светаго IЕфрема слово ѡ покаiании .м͞ѳ. Ѡ. бл.* Сьшедыи Господь ѡт iадра ѡтьча и бывь намь поуть спасениiа, ѡ покаiании оучит ны...

f. 121 c: *Светаго IЕфрема слово .н͞. Ѡ. бл.* Болѣзнь ноудит' ме изрещи и недостоиньство моiе запрѣщаiеть ми мльчати...

f. 139 a: *Похвала ѡ об'щеживоуще братiи, слово .н͞а.* Раи пльнь iесть плода весела и различныхь цвѣт'цьь, и множ'ство чрьн'ць вь нiемь оукрашено любовию божиiею...

f. 139 c: *Пооученiе слово .н͞в.* IАко сьоузь и раздрѣшение ѡр'лiе, тако и мир'ска печаль мнихоу...

f. 139 c: *Слово ѡ житеискыхь печалехь .н͞г. Ѡ. бл.* IАко высоко дрѣво оубо и красно бес плода, тако и мнихь величавь и гр'дь...

f. 142 c: *Слово iеже глагола iегда прiидоше к нiемоу братиiа, имѣе главь .к͞в.* Блажю вашоу жизнь ѡ христолюб'ци, iако благодрьзновена iесть...

f. 143 c: *О страсѣ божии слово .н͞е.* Блажень оубо чловѣкь тамо иже богать всегда страхь вь себѣ имѣiе сиковь, ибо светымь Доухомь блажимь iесть...

f. 143 d: *О бестрашии слово н͞ѕ.* Не имѣiе страха божиiа вь себѣ повин'нь таковыи дiiаволимь наоучениiемь...

f. 144 a: *Ѡ любви слово .н͞ѕ.* Блажень моужь имѣiеи любовь божию, iако самого Бога вь себѣ носе присно...

f. 144 d: *Ѡ неимоущиихь люб'ве слово .н͞и. Ѡ. бл.* Ѡкан'нь же и страстьнь ѡт любве далече ѡтстоiе...

f. 145 a: *О дьлготрьпѣнии слово .н͞ѳ. глава .е͞.* Блажень по истинѣ чловѣкь ѡнь иже стежа, iако сиковаго светыiе книгi похвалiають...

f. 145 b: *О неимущихь дьлготрьпѣниiа слово .ѯ͞.* Не имѣiе дьлготрьпѣниiа кромѣ iесть таковiи...

f. 145 c: *О трьпѣнiи слово .ѯ͞а.* Блажень брат iеже трьпѣниiе стежа, iако трьпѣниiе оупованиiе имать...

f. 146 a: *О неимоущихь трьпѣниа слово .ѯ͞в. Ѡ. бл.* Окан'нь и страст'нь не стежавы трьпѣниiа, сицевымь горе прѣтеть светыiе книгы...

f. 146 b: *О без'гнѣвiи iеже не имѣти гнѣва, слово .ѯ͞г.* Блажень чловѣкь ѡнь иже не оудобь разгнѣваiет' се, ни iарости же прием'лiеи...

f. 146 c: *Ѡ наглодоушии рек'ше ѡ гнѣвѣ, слово .ѯ͞д. Ѡ. бл.* Наглодоушиiемь дрьжимiи скоро же иже множаiе бесчисльныiе ради вещи гнѣвают'се...

f. 147 a: *Ѡ кротости, слово .ѯ͞е. Ѡ.* Блажень и трьблажень выистиноу имѣiе кротость, сего бо светы Спась нашь Господь вьспѣваiеть...

f. 147 c: *Ѡ лоукав'ствѣ слово .ѯ͞ѕ.* Рыдати оубо подобаiеть братiе и плакати се ѡ неимоущимь кротости, нь лоукавьствѣ причетаноу...

f. 147 d: *О истинѣ слово .ѯ͞ѕ.* Блажень выистиноу иже животь свои хранить...

f. 148 a: *О льжахь слово .ѯ͞и.* Окан'нь же и страстнь вьздѣ льживь выноу, iако испрьва дiiаволь льжь iесть...

f. 148 b: *О послоушании слово .ѯ͞ѳ. глава .е͞i. Ѡ. бл.* Блажень иже стежа послоушаниiе себѣ имѣль iесть истин'нѣiе и нелицемѣр'нѣ...

f. 148 d: *Ѡ непокорс'твѣ и рьп'танiи слово .о͞. Ѡ. бл.* Прок'леть и ѡкан'нь иже послоушаниiа не имат' нь рьп'таниiе...

f. 149 b: *Ѡ томь iеже не имѣти зависти и ревности, слово .о͞а.* Блажень иже зависти и рьв'ности не послѣдоваа, имѣiе ѡт сею iедино ѡбоiе имат: зависть бо и рьвность дроуга дроузѣ висить...

f. 149 d: *О зависти и рьвности слово .о͞в. Ѡ. бл.* Вь сих же себе оуiазвивы ѡкан'нь же iесть и сьпричестникь дiiаволоу...

f. 150 b: *Ѡ томь iеже клiевет'никоу быти, слово .о͞г.* Блажень и трьблажень, iеже iезыка своiего не ѡчтетить на дроуга своiего клеветою...

f. 150 d: *О клiеветѣ слово .о͞д.* Наслаждаiе себе вь клiеветахь своiего дроуга, сьь iавѣ iесть, iако ими же клевещеть, вь тѣхь вьзнесет' се...

f. 151 a: *О вьздрьжании слово .о͞е.* Блажень выистиноу и трьблажень с'хранивыи вьздрьжаниiе...

f. 151 d: *О невьздрьжании, слово .о͞ѕ.* А не вьздрьжеи се имѣiе невьздрьжаниiе, вь всаком' безьсвѣсти оудобь оувезнеть...

f. 153 a: *Наказаніе ѡ покаіании, слово* .ѕѕ. Дав'ць вьсѣхь благыихь, источникь исцѣлениіемь, скровище щедротамь . . .

f. 156 a: *Ѡ покаіани, слово* .ѕї. Оумили се доуше моіа ѡ всѣхь благыхь іаже приіела іеси, покаи се ѡ всѣхь, іако Богь дльготрьпить ѡ тебѣ . . .

f. 158 c: *Ѡ соудѣ и о люб'ви и о покаіаніи слово* .ѕѳ. Придите в'си братіе, послоушаите свѣта моіего, грѣшнаго и ненаказан'наго ІЕфрема. Оуже постигль ны іесть ѡ братіе, дьнь ѡн' страшны и великыи . . .

f. 163 b: *О томь іеже възвращати се вьспеть и іеже іесть на іезычес'каа дѣла, слово* .ї. *Ѡ. бл.* ІАко не подобаіеть играти, іакоже и правила светыихь ѡтьць глаголють, іако ходеи сь идолослоужители имать честь . . .

f. 165 d: *О поскоурѣ, рек'ше ѡ светѣмь комканіи, слово* .ӣа. Бесѣдовахоу ѡ братѣ нѣкоіемь, іако бывшю с'борю вь врѣме недели, вьста по ѡбычаю вьнити вь црьковь, и пороуга се іемоу диіаволь глаголіе кь ніемоу вь црькви, да примеши хлѣбь и віино іако тѣло и кр'вь Христовоу. Ovu je legendu objavio i analizirao prema raznim verzijama *А. Яцимирский*, К истории апокрифов и легенд в южнославянской письменности, Сказания об эвхаристическом чуде (Известия Отд. рус. яз. и слов. XV, 1910, кн. I, стр. 1–25).

f. 167 a: *Наказаніе кь братоу ѡтпад'шоу ѡт покаіаніа, слово* .ӣв. Вь покорьствѣ сѣдещимь доухов'номоу ѡтьцоу вьложить помисль врагь глаголіе: ѡтиди ѡтсоуда и живы ѡ себѣ и наипаче почиваи . . .

f. 170 b: *Наказаніе, комоуждо слово речено бысть оуніе іесть женити се и посагати, нежели раждизати се, слово* .ӣг. Послоушаи апостола глаголюща: Хотѣль быхь да бы в'си чловѣци были іако же и азь, нь кьждо свои дарь да имать ѡт Бога . . .

f. 171 b: *Наказаніе ѡ любви, слово. Владико благослови.* Любимиче, аще сподобиши се разоумѣ и разсоуждению, или дарованиіемь ицѣлениіа, блюди се іеда како надѣіе се дарованию и с'кон'чаіеши бес плода . . .

f. 171 d: *Наказаніе ѡ зломоудрии и ѡ покаіани, слово* .ӣе. Рече Господь: Славѣ вьнидемь тѣсними врати . . .

f. 176 b: *Наказаніе ѡ злоѡбычнѣи мысли, слово* .ӣѕ. ІАцѣм' же ѡбразомь мьч' жилы прѣсѣцаіеть коню и вьсѣд'ника низлагаіеть, тако и зломоудриа ѡбычнаіа мысль прѣсѣкаеть простртоіе доушноіе . . .

f. 177 b: *Наказаніе ѡ пол'зи, слово* .ӣз. Вьзлюблиеніи мои брате, аще ѡтврьг' се житиа и боудеши мнихь, трѣзви се . . .

f. 178 a: *Наказаніе іако не подобаіеть клети се, слово* .ӣи. Господоу и Спасоу нашемоу Ісоусь Христоу, рекшомоу, слышате ли, іако же речено бысть прьвімь, не кльнеши се . . .

f. 179 b: *Наказаніе кь ІЕулогію, слово* .ӣѳ. *Ѡ. бл.* На плодь послоушаниіа вьзираіе брате . . .

f. 182 d: *Показаніе ѡ божьствених, слово* .ч. Блажены вьзлюбивше Господа и небрѣгыше ѡ земльныхь вещехь люб'ве іего ради . . .

f. 183 d: *Наказаніе о покааніи, слово* .ча. *Ѡ. бл.* Придите любымици, придите ѡтьци и братіа, изьбран'ноіе стадо ѡтьче, знаменаны воины Христовы . . .

f. 191 a: *Наказаніе ѡ покаіани доуши, слово* .чв. Оувѣдимь грѣш'ници милосрьдиіе, какь бѣ лихоимьць, навык'ни кымь ѡбразомь помиловань бысть . . .

f. 192 c: *Наказаніе кь сьгрѣшающимь, слово* .чг. *Ѡ. бл.* Доколѣ ѡ дроуже, дрьжимь іеси врагомь и по в'се дьни сьврьшаіеши оугоднаіа іемоу . . .

f. 193 c: *Наказаніе ѡ страстехь, слово* .чд. *Ѡ. бл.* Хощю рещи прѣд славою Твоіею в'соу мою горесть, лоукавьство и неправдоу. Пакы рекоу всоу Твою красотоу и сладость . . .

f. 159 d: *О трьпѣнии и ѡ кон'чинѣ и о вьторомь приш'ствіи Христовѣ, и ѡ пооучені божьственыхь книгь, и что іесть полза, слово* .че. Свѣтло житиіе праведныхь, како же свьтит' се, не трьпѣниием' ли; сіе вьзлюби о мнише . . .

f. 199 a: *О покаіании слово* .чѕ. Молю вы оубо братіе: сихь чающихь потьщим се чисти и непорочни ѡбрѣсти се іемоу с миромь . . .

f. 203 a: *Наказаніе ѡ соудѣ, слово* .чз. Придите в'си братіе, послоушаите мене малаго ІЕфрема, и посадимь соудию свою мысль . . .

f. 204 c: *О покаании, исповѣдані, о люб'ви и ѡ крьщении, и крьстоу похвала, и ѡ боудоущемь соудѣ, слово* .чи. Ничесоже почтѣмь любимаа братіе паче нелицемѣрньпе люб'ве ... Prekida se na f. 211 d riječima: и соудіа сѣдеть и книги разьгноут' се. Тьгда . . .

U pregledu sadržaja (f. 1–2) pojedina »slova« nose ponešto preinačeni naslov, a brojne oznake sastava nisu uvijek točne.

Zapisi

Prednje korice: crteži lava i janjeta.

Početni nesignirani list: na prednjoj strani je crtež pletene zastavice; na poleđini rukopisom XVII.–XVIII. vijeka: Сия книга манастирска, аще кто оукрадеть его да будеть проклеть ѡт свети ѡтецъ.

f. 1: zapis pisara – ѡ Господи спасі ѡ Господи поспѣши. Вь .к. Іѡан(нь) игоумень ар'хаангеловь (Isp. *Stojanović*, Zapisi, 4196 i 6180).

f. 21 v: kasniji zapis – Карафилъ Моісѡ Соколъ Кіоі Карафилъ Стоанъ Павелъ.

f. 22: istom rukom na margini crni krst sa slovima kod krakova Хс – сте, a ispod toga – чѧда Тимотею; još niže – Моіco

f. 116 v: prilijepljen je komadić starog papira s fragmentom teksta iz XV.–XVI. vijeka:

. . . . . [зна]ешь самь кои ти или . . .

. . . . . ти коньчно да знам . . .

. . . . . и. и Г(оспо)дь Б(ог)ь да ми да ра . . . .

f. 170 v: kasniji zapis – Слава Стоѧнъ

f. 171 v: tri zapisa iz XV. vijeka – dva grčka i jedan srpski: † μνήσθητι κε' τὴν ψυχὴν τὸν δούλός σου Κοσμᾶ (= μνήσθητι, Κύριε, τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου σου Κοσμᾶ! – Pomeni Gospode, dušu roba svog Kozme!)

† вь лѣто .ѕцчѕ. сіе лѣто (6996–1486: Isp. *Stojanović*, Zapisi, 6180).

† Δός μοι τὸ ἀθλίῳ ἐπιστροφὴν Δέσποινα πρῖν τελέσω καὶ μετανοίας λαβὴν· ὅτι τὴν ζωήν μου ἐν πασι ἀμελία ἄγω (?) ἀλλ' ὡς ἀθλίαν Δέσποινα σῶσον με (= Δός μοι τῷ ἀθλίῳ ἐπιστροφήν, Δέσποινα, πρὶν τελέσω, καὶ μετανοίας λαβὴν (?), ὅτι τὴν ζωήν μου ἐν πάσῃ ἀμελείᾳ ἄγω (?), ἀλλ' ὡς (?) ἀθλίαν. Δέσποινα, σῶσόν με! – Daj mi jadniku obraćenje, Vladičice, prije nego svršim (život), i priliku za kajanje, pošto ja život svoj u potpunoj bezbrižnosti provodim, ali kao jadan. Vladičice, spasi me!)

f. 182: sa strane nerazumljivi zapis od izmiješanih grčkih i slavenskih slova s izmišljenim znacima.

f. 212: kasniji zapisi:

Въ име Ѡца и Сина и светаго Доуха и нинıа...

Во имя Ѡца и Сина и светаго Доуха. Аминъ.

molitva: »Богородица Дево...«

Кто дерзнеть да украдеть, да будеть проклеть ѡт седумъ селески собори.

f. 212 v: drugom rukom, starijeg doba – Въ име Ѡца и Сіна и светаго Доуха. Моудромоу и племенітомоу..... (neki naročiti znaci, tajna azbuka?) моудрѡмоу и племенітѡмоу господиноу моıемоу кір Iѡ(а)ноу и ѡт вішнаго промісла ѡкр'мленомоу и богохранимомоу велікѡмоу ми... (iza toga 10 redaka naročitih znakova, valjda tajno pismo).

Stražnje korice: crtež lava; Въ име Ѡца и Сина и светаго Доуха (ponovljeno 4 puta) i neki znakovi.

51

III b 20 (Kukuljević br. 737)

METAFRAST HILANDARSKI, SRPSKA REDAKCIJA, 1456. GOD.

Lit.: Ružičić, III br. 9, str. 144; *М. Н. Сперанский*, Славянская Метафрастовская минея–четья, Известия отд. рус. яз. и слов. Ак. наук IX, 1904, кн. 4, str. 173–190 s podacima o odgovarajućim sastavima grčkog teksta; *Conev*, br. 88, str. 36–37; Pogovor je izdan od *Stojanovića*, Zapisi, br. 915. *Repr.* br. 60–61.

Papir 21×28,7; 473 signirana lista i na početku 1 prazan nesignirani. Rukopis nije čitav: u posljednjem »slovu« nedostaje nešto iza f. 470 i kraj iza f. 471. Sastavljen je od nekoliko spisa iz različitog vremena. Kao što kaže u pogovoru sam pisac i konačni redaktor, inok Atanasije, on je 1456. god. sastavio knjigu od nekoliko ranijih spisa i uvezao zajedno s Josifovima. To se potvrđuje razlikama u pismu (Josifovi sastavi su pisani drugom rukom nego Atanasijevi), u pravopisu (Josif na pr. redovno skraćuje прпдбни, Atanasije – прѣпдбни i dr.), u papiru (vodeni su znakovi iz različnog doba), u broju redaka (Josif po 28, Atanasije po 21 ili 23), a i po signaciji sveščica. Sveščice većinom imaju po 8 listova, ali na mjestima, gdje se ruke mijenjaju, po 4 (sv. XXIV. i XXVIII.), po 7 (sv. XV., XXVI. i XXVII.), po 9 (sv. XII., XXXII., XXXVIII. i XLIII.), po 10 (sv. XXXIII. i LIII.) i po 11 (sv. XXXIX.) listova, a ima i nesigniranih kompleksa – 3 lista ispred I. sveščice, 6 listova iza XXXIX. sveščice i 12 listova na kraju iza LVI. sveščice. Oznake sveščica – u donjem spoljašnjem uglu – stavljene su od Atanasija pri sastavljanju knjige, isto tako kao i zapisi na donjoj margini o broju listova u svakom sastavu.

Pismo – poluustav po 28 redaka (Josifov) ili po 21–23 (Atanasijev); na pojedinim mjestima, gdje se tekst morao ugurati na manji prostor do početka idućeg Josifova sastava, katkada je sabijeno i do 26 redaka. Čini se, da ni Atanasije nije sam pisao sav svoj dio, nego da mu je pomogao neko s uglatijim i grubljim pismom i s jakim utjecajem resavskog pravopisa (kod upotrebe poluglasa, akcenata i spiritusa). *Josifova ruka* (f. 1–4, 97–133, 193–241, 467–471) ima karakteristično široko к, široko ѡ s visokom spojnicom, ovalno в s poluglasom upisanim u petlju, т s dugom lijevom crticom na prečkici, ч jednostrano s malim usjekom i drugo bez usjeka u obliku ugla, ѣ obično nisko i široko, karakterističan grčki *αμιν*. *Atanasijeva ruka* ima pismo uže i elegantnije s gčkom ligaturom тı, grčkim α; nadvučenim ъ, uskim ѡ s visokom spojnicom, širokim є i ѣ s izvinutim stablom i prečkicom, širokim о u početku riječi; аминь piše slavenski, lijepim slovima. Atanasijev pomoćnik ima tronogo т, ч s uskim usjekom, ѣ s kosim stablom; miješa kosa slova s pravima; аминь piše slavenski običnim slovima. Naslovi i inicijali – crveni. Široko є pišemo ѥ.

Vodeni znakovi: a) u Josifovu dijelu – velike škare sl. Briquetu br. 3657 iz 1413.–1417. god.; nakovanj sl. Briquetu 5953 iz 1416.–1424. god.; tri brda s križem sl. Briquetu br. 11.696 iz 1424. god.; b) u Atanasijevu dijelu – škarice manjeg tipa sl. 3689 iz 1463.; sidro tipa Stoppelaar VII 9–11 iz 1454./56. g.; ukrštene strelice slično tipu Briquet br. 6229 iz 1454. god.

Ornamentika: f. 3 – lijepa zastavica neobizantskog stila u obliku širokog pravougaonika od pletenih krugova sa stilizovanim grančicama po stranama i slobodnim prostorom za naslov u sredini, ružičastog kolorita sa crvenom, žutom, plavom i zelenom bojom u detaljima. Na istom f. 3 lijepi inicijal u bojama; ostali inicijali (u početku sastava) – veliki, crveni, s tipičnim zavijucima XV. vijeka.

Uvez: daske sa žlijebom po rubovima, presvučene smeđom kožom. Ornamenat sprijeda – uski vertikalni romb upisan u pravokutni okvir s pletenicom po rubu i s medaljonom u sredini. Otraga – pravokutnik, dijagonalno raščlanjen, s upisanim rombom i medaljonom u sredini.

Sadržaj

Rukopis je u osnovi septembarski čitački minej, popunjen sastavima iz drugih mjeseci. Treba napomenuti, da je na donjem obrezu knjige zapisano velikim crvenim slovima »СЕК« – septembar. Sadržaj je ukratko naveden ispred teksta na f. 1–2 (bez »Slova na Uspenije«, koje je priklopljeno rukopisu na kraju, iza zapisa: f. 460–471).

f. 3: *Иже вь светых ѡтьца нашего Iѡанна архiепископа Константiна града Златооустаго слово вь начелѣ iндiктоу.* Благослови ѡтьче. Чюднаа православныих трьжьства, свѣтлыи моучьничьскые памети...

f. 5: *Мѣсеца септемврiа .а҃. житiе и жизнь прѣподобнаага ѡтьца нашего Сумеѡна иже вь Оградѣ. Бл. ѡ.* Сумеѡна зѣлнаага великое чюдо вьселѣн'нѣи оувѣдѣше оубо вьси иже римскоѡмоу владичьст'воу повиноующеи се...

f. 41 v: *Сеп. .в҃. Моученiе светаго и славнаго моученика Христова Маманта. Бл. ѡ.* Мамантъ великыи сь Христовь моученикь, обзорнiи же и прѣсловимыи, ѡтьчьство оубо имаше Пафлагонiю...

f. 54: *Септ. .г҃. Моученіе светаго свещен'номоученика Анѳіма епіскопа никомидіисаааго* (!). *Бл. ѡ.* Кто не вѣсть Никомідіискыи, како оубо положеніем же и величьствѡмь, како же ли свѣтлостемь и добротаамь ѡбложеніа имать.

f. 63 v: *Септ. .д҃. Моученіе светаго свещен'номоученика Вавѵлы, епіскѡпа ан'тіохіискааго. Бл. ѡ.* Ноумеріаноу римскаа скѵптра ѡт ѡтьць прѣıем'шоу, наслѣдникоу же и ѡнѣхь нечьстіоу быв'шоу...

f. 74: *Септ. .ѕ҃. Повѣсть ѡ быв'шемь чюдеси ѡт ар'хістратига Михаила вь Хѡнѣхь. Бл. ѡ.* И ıеже ѡт иньıихь светыихь преходити и въ памѣти ıаже ѡнѣхь творити, не боголюбзно тькмо, нь и намь оуспѣшно ѕѣлѡ и полъзно...

f. 83: *Септ. .ѕ҃. Моученіе светыихь моученикь Ѣvдѡѯіа, Рѡмила, Зинѡна и Макаріа. Бл. ѡ.* Траианоу злочъстивѡмоу цароу мнѡго оубо промышлıеніе и тъщаніе ѡ мрьскѡи идѡл'сцѣи прѣлъсти въносещоу...

f. 92: *Септ. .ѕ҃. Моученіе светаго моученика Христова Сѡзон'та. Бл. ѡ.* Мазіміаноу Кілікıею владычьствоующоу, и ıаже нечьстіа възрастити же и на великаа възвышати...

f. 97: *[Септ. .й.] Иже вь светыих ѡтьца нашего Іѡанна Дамаскіна, инѡка и презвітера, на Рождьство прѣсветые влдчце наше Богородице. Бл. ѡ.* Пріидѣте вьси езыци и вьсь рѡд чловѣчьскыи и възрасть вьсак и всако достоıаніе съ радостію...

f. 105 v: *Сеп. .й. Повѣсть Иıакѡва архіепископа Іерѡсолѵмскаго на Рождьство прѣславные владичице наше Богородице и присно дѣвы Маріе. Бл. ѡ.* Въ повѣстехь дванадесетихь племень Ізраилıевѣх пишеть, бѣ Іѡакімь богать ѕѣлѡ...

f. 116: *Иже вь светыихь ѡтьца нашего Андреа архіепіскѡпа критскаго Иıеросѡлѵмлıанина слово на Рождьство прѣславные владичице наше Богородице и присно дѣвы Маріе. Бл. ѡ.* Начелѡ оубо нашимь праздникѡм настоещее тръжьство, пръвыи оубо по законнѣи сѣны...

f. 124: *Иже вь светыих ѡтьца нашего Андреа архіепископа критскаго Іеросѡлѵмлıанина на Рождьство прѣславные владичице наше Богородице и присно дѣвы Маріе. Бл. ѡ.* Аще мѣрима есть землıа педію, и врьвію ѡписоует се море, аще лак'тьми небо испытоует се...

f. 133: *Септ. .ѳ҃. Моученіе светааго моученика Христова Севѵріана. Бл. ѡ.* Ликінію злочъстивѡмоу царствоующоу, Лѵсіа же въ тогдашнıеıе доуѯь сы, ѡт Кıесаріе въ Севастію пріити тъщааше се...

f. 142 v: *Септ. .і҃. Моученіе светыихь жень Минодѡри, Митродѡри и Ним'фдѡри. Бл. ѡ.* Ниже женамь ниже дѣваамь моученичьства затвори се пъприще, нь и сіе съмьрть прѣнебрѣгоуть...

f. 152 v: *Септ. .аі҃. Житіе и жизьнь прѣподоб'ныıе Ѳеодѡри иже вь Алеѯан'дріи. Бл. ѡ.* Зинѡноу же оубо самодрьжав'ноıе грьчьскаго царства правещоу начелство...

f. 172 v: *Септ. .ві҃. Моучені(е) светаго свещен'номоученика Ав'тѡнома. Бл. ѡ.* Равнааго без'мѣстіа быти неп'щоую вѣщати, ıаже неприкладнаа, и ıаже добраа ѡтдавати млъчанію...

f. 178: *Септ. .гі҃. Дѣаніе и скончаніе Корниліа сът'ника. Бл. ѡ.* По спасител'нѡмь ıеже на землю слова пришъствіи и волніимь распетіи и ıеже ѡ нась съмрьти...

f. 193: *Септ. .ді҃. Алеѯандра мниха слово повѣстно ѡ обрѣтеніи чьстнааго и животворещаго крьста кь некоторім прѣподобным ѡтьцемь, повелѣноу бывшоу ѡт ных, вь нıем же и о богословіи истинном и божьствнѣмь сьмотреніи нелъстное исповѣданіе, и похвала о чьстномь и животворещомь крьстѣ. Бл. ѡ.* Повелѣніа вашего ѡтьчьскааго прѣподобьствіа прием, ѕѣлѡ изьоумих се...

f. 217: *Иже вь светыих ѡтьца нашего Андреа Іеросолимита на вьздвиженıе чьстнаго крьста. Бл. ѡ.* Възлюблıенныи, подвигнѣмь дьньсь ıако же цѣвницоу оустны, вьспріимѣмь Ѱалтырь и гоусли, поимь Богоу нашемоу, поимь разоумно.

f. 221: *Пандолеа презвітера ѡбытѣли Византіиские на вьздвиженıе чьстнаго крьста. Бл. ѡ.* Пакы вьздвижет се крьсть, пакы тварь радоует се. Пакы вьздвижет се крьсть, пакы праздноують езыци...

f. 223: *Иже вь светыих ѡтьца нашего Андреа Іеросолим'скаго слово на вьздвиженіе чьстнаго и животворещаго крьста. Бл. ѡ.* Крьста тръжьство творимь, и црькѡвное освещает се испльнıеніе...

f. 229 v: *Василіа епископа Селевкые исавріиские на вьздвиженіе чьстнаго и животворещаго крьста. Бл. ѡ.* Всако оубѡ иже ѡт горшаго на лоучшее прѣложеніе, великоу радость и веселіе родоу чловѣчьскомоу сьдѣваеть...

f. 233 v: *Прѣподобнаго ѡтьца нашего Ѳеѡдѡра игоумена ѡбытѣли Стоудіиские слово на поклонıеніе чьстнаго крьста. Бл. ѡ.* Радости и веселіа дьнь, ıако знаменіа радости прѣдста ... (*Na margini brzopisom:* † Сіе слово въ нед. г҃. пос(та).)

f. 237 v: *Иже вь светыих ѡтьца нашего и исповѣдника Іѡсифа архіепископа Солоун'скаго слово ѡ чьстнѣмь и житворещимь крьстѣ. Бл. ѡ.* Крьста прѣдлежить дьньсь праздникь, лик агглъскыи да ликьствоуеть...

f. 242: *Септ. .еі҃. Моученіе светаго великомоученика Христова Никити. Бл. ѡ.* Побѣдителныıе подвигы моученика Никити тръжъствоуимь дьньсь...

f. 248 v: *Септ. .кі҃. Житіе и жизнь и подвизи прѣподобнаага ѡтьца нашего и исповѣдника Харітона. Бл. ѡ.* Многаа оучителства ѡнѣх иже добрѣ и ıакоже богоулюбзно поживших оуказаніа, ѡт них же ıедино настоить хотещомоу заповѣды оубо вьсею силою блюсти Христови...

f. 263: *Ноем(бра) .ка҃. Иже вь светыих ѡтьца нашего Германа архıепископа Кѡнстантінѣ града, слово ѡ вьведени светаа светымь. Бл. ѡ.* Веселіа оубѡ вьсебожьствьное тръжьство вьсегда твореще, ликосьставникы насыщаеть доуховно...

f. 274: *Вь тьжде праздникь. Того жде вь светыихь ωтьца нашего Германа архіепископа Кωнстантіна града, слово на вьведеніе прѣсветые владичице наше Богородице и присно дѣвы Маріе, іегда вьведена бысть вь црькова, тремь лѣтом соущи, своима родителма. Бл. ω.* Се пакы дроугое трьжьство и свѣтло праздьньство господніе матере, се прихожденіе непорочные невѣсты...

f. 279: *Геωргіа іепископа никωмидіискаго, слово светѣи Богородици, іегда приведена бысть вь црьковь ωт своих родителіи. Бл. ω.* Добра намь хотещіимь быти сьмотреніωмь начела, настоіещее трьжьство показоует...

f. 288: *Иже въ светыих ωтьца нашего архіепископа Солоунскаго Грігоріа Паламы словω въ иже въ светаа светыих въхода, и іеже въ них боговиднаaго житіа въсепрѣчистые владичице наше Богородице и присно дѣвы Маріе. Бл. ω.* На большыих паче нежели по чловѣчьском силѣ аще тежесть възложити достоить, аще словеса подвигωм въроучити...

f. 323: *Истин'наа повѣсть и незазорнаа ω прѣчистѣи владичици нашеи Богородици. ІЕпіфаніа іеромонаха ωбытѣли Калистратовы ω житіи и ω въспитаніи и лѣтнаaго тън'кост'наго показаніа прѣчистые и прѣблагословеніе владичице наше Богородице и присно дѣвы Маріе. Бл. ω.* Ѡ въистиноу истин'нѣи Богородици и присно дѣви Маріи мнωзіи повѣдаше. Пророци оубо различныими ωбразы и именованіи іаже ω ніеи...

f. 345: *Повѣсть Афродитіана Персѣнина, съписан'на ωт Філіп'па презвитера, сиггіела бывшаaго Іωан'на Златооустаго, ω Рождъствѣ Христовѣ и ω ѕвѣѕдѣ, и поклоніеніи влъхωвь иже ωт Персиды. Бл. ω.* Ѡт Персиди оувѣдѣ се Христос изначела. Ничто же оутаіено есть ωт законооучителіеи иже въ ніеи...

f. 352: *Иже въ светыих ωтьца нашего Іωан'на архіепископа Кон'стантина града Златоoустаго, слово похвално на прѣславное Рождьство господа и Бога и спаса нашего Исоус Христа. Бл. ω.* Христоу праведнѣишемоу сьлнцоу дьньсь ωт дѣви прѣчистые и прѣсветые въсіав'шоу...

f. 356: *Геноуаріа .к҃. житіе и жизнь прѣподобнаго и богоноснаго ωтьца нашего ІЕvѳvміа великаго. Бл. ω.* И въсакаа оубо инаа вещь пощеніа показаніа кромѣ, неоудобнѣишее имать и невъзможно исправлıеніе...

f. 437 v: *Ген. .к҃и. Похвалное прѣподобномоу ωтьцоу нашемоу ІЕфремоу Сириноу, съписано светымь Грігоріемь Нvс'скымь. Бл. ω.* Подвижет' ме къ настоіещои винѣ иже въ божстъвных іеvгглііхь прит'чное свѣтилника оучителство...

f. 458: Pogovor Atanasijev; f. 458 v i 459 – prazni.

f. 460: *Аvгоус(та) .в҃і. Светаго апостола Іωан-на Богослова, слово на прѣчьстное оуспеніе прѣсветые владичице наше Богородице и присно дѣвы Маріи. Бл. ω.* Светаа и прѣславнаa Богородица и присно дѣва Маріа, по ωбычаю на светіи гробь господа нашего Ісоус Христа ходещіи еже кадіти, и покланıающи светѣи кωлѣнѣ свои, моліаше из ніее рожьдьшаго се сина Христа Бога нашего...

f. 467: *Прѣподобнаго и богоноснаго ωтьца нашего Іωанна мωнаха и презвітера Дамаскіна, слово на оуспеніе прѣсветые Богородице. Бл. ω.* Паметь праведных сь похвалами бываеть, рече прѣмоудрыи Соломωнь... Prekida se na f. 471 v na riječima: и прѣдвьнесшиим свое болѣзни елика сила. Болѣзнь бω...

f. 472 i 473: zapisi.

Zapisi

f. 458: Pogovor: Въсакомоу же хотещомоу прочитаті книгоу сію вѣдомо боуди, іако не азь въса исписах, нь ωбрѣтωх словеса исписан'на Иωсіфωм проигоуменωм, іеже соуть Новомоу лѣтоу слово, и рождьствоу прѣсветые Богородице словеса, и чьстномоу крьстоу словеса, и оуспенію светые Богородице слово. Прочаа же азь исписах. Тѣм же молю се светости вашеи съ слъзами и оумиленіем: милостиви моіеи гроубости роукы и оума страстнаго немощи боудете. И іелици прочитаіете гроубописател'ное потроужденіе нашего оусрьдіа, да не въ стоуд и прѣтиканіе моіеи хоудости въмѣните. Аще ли люборачител'ствωм и милостію изъωбилствоуіете, не мимошъствоуите іако же древліе іереи онь и левить, нь ономоу Самараниноу оуподобите се ωбезав'шомоу оураніенаго и гостіникоу запороучившоу, иже вторим прихωдом мъздоу ωбѣщав'шоу. Вам бо маль троуд, мнѣ же веліе богат'ство въ іединои рѣчи от светаго срьдца вашег изнешои се (!), за ню же и молю се. Помолите господа податі ми ω сих и о прочіих ωтпоущеніе. Вѣм бо, вѣм, іако оуслышит вас рекыи, призови ме и оуслышоу те. Томоу слава въ вѣкы. Аминъ: –

Исписа се сіа книга .. въ лѣто .ѕ҃ц҃ѯ҃д҃. при чьст'нωм игоуменоу чьст'ные лавры Хиландарскые попоу кvр Рωманоу: – Грѣшніи Аѳанасіе именемь инокь, истин'ною же коупьць тъщеславіа: – (Isp. *Stojanović*, Zapisi, br. 315 iz 1456. god.)

Prednje korice: vježbe u pisanju slova; razabiraju se imena: Петьра, Милица оцоу Станою, Івань.

f. 1 (prazan): Метоф(р)асть В(ь)звиси.

Na više listova nalaze se glose bilo za popunjavanje izostavljenih pasusa (f. 39 v, 56 v, 69 v, 365 v i dr.), bilo za tumačenje pojedinih nerazumljivih izraza i odlomaka.

f. 7: Сіа новоначелнаaго житіа іегω ωбразь показоуют.

f. 10: Ѳріадакіни – локікıе глаголıет се.

f. 12: Кориди – стѣнице глаголıет.

f. 40: Неωкорь – храмокраситель глаголıет се.

f. 56v: Кvамы – бобь глаголıет.

f. 93: ispravlja riječi teksta »въ Пом'піскы« – въ помпіискы.

f. 233 v: † Сіе слово въ нед. г҃. поста (isto na f. 237 v).

f. 257 v: Ноерωнь – мысльное глаголıет.

f. 312 v: pored nerazumljiva teksta – сльзь доушнь, такози пише въ извод.

f. 314: никтоже – извод тако кажет.

f. 324: Маꙃимово (Odnosi se na rodoslovlje Bogorodice; ima više drugih sličnih primjedbi, koje govore o provenijenciji sastava.)

f. 332: Извод слышавших е глаголıет.

f. 347 v: Зде моудрьıих раздрѣшенiе (odnosi se na simboličke pojave pri Hristovu rođenju). До зде моудрьıих рѣшенiе.

Третiе ıавлıенiе сь саѳири Дiωнкь iереоу Пропiоу.

Знаменаи, ıако нинıа именоуıемы Курь царь перскыи, нѣсть иже при пророцѣ Данiилѣ, нь инь есть. Обаче и оба перскаа цара соуть. (Odnosi se na podatak, da je jedan od vlhva bio poslan od cara Kira.)

f. 442 v: tumači izraz »сыны свѣтоу« – »сыны бытiю моудрiи«. Pored toga na istom listu dodana je na margini jedna izostavljena rečenica iz teksta.

f. 470 v: u »Slovu na Uspenije« konstatira – зде нѣсть .ѳ. лист.

f. 472: kasniji zapis – Писа Макарiе да се знахъ колико е листова оу (!) и що е написани (zatim drugo pismo) иа и азъ грѣшни очати, оупрѣωгао (?) си даи чати.

f. 473 v: Да се знаемо, како принесе сiю кньıгоу, г(лаго)лемоу Метафрасть, начинае ωт м(есе)ца сек(тембра) .а҃. и до .еı҃. катад(е)нь слова по рѣдоу, и .кн҃. житiе Харiтоноу исповѣдникоу, и м(есе)ца ноем. .ка҃. въведенiю, и рож(дьствоу) Христовоу, и м(есе)ца ген(вара) .к҃. житiе великомоу Еvѳимiю, и .кн҃. похвальное Ефремоу Сiриноу. Сiе принесе проигоумень кvр Димитрiе еромонахь ωт С(ве)тiе Горы Аѳωньскые, и съ нiею принесе и дроугоу кньıгоу г(лаго)лемоу Златоусть Маргарить, и прѣдас(ть) своеи ωбытели на б(лаго)словенiе и на слоужбоу монастырю зовомоу Ораховица, храм с(ве)таго Николи, себѣ же да имат(ь) вѣчнiи помень. (Isp. kod *Ružičića* i kod *Stojanovića* br. 4406.) Stojanović opravdano dopušta identifikaciju ovog proigumana Dimitrija s Orahovičkim igumanom istog imena, koji je spomenut u zapisu iz 1531. god. (*Stojanović*, br. 467), jer i po pismu gornji zapis ide u to doba.

Stražnje korice: rukopis iz istog doba – Прѣдсловıе прачитатѣлемь. Рѣчна оустрмленıа веселѣть град божи (Psal. XCV, 4).

52

III b 21 (Kukuljević 738)

PANEGIRIK – ZBORNIK HOMILIJA ZA CIJELU GODINU, SRPSKA REDAKCIJA, KRAJ XV. VIJEKA

Lit.: Ružičić, III br. 8, str. 143–144; *Conev,* br. 90, str. 37 (s pogrešnim datumom – 1612. god.). *Repr.* br. 65.

Papir 19,3 × 28,5; 185 signiranih listova s 1 praznim sprijeda i 1 nesigniranim oderkom (f. 9 bis). Rukopis je oštećen. Nedostaje: iza f. 4 – 1 list (ostao nesignirani oderak pri korijenu); iza f. 9 – 1 list (ostao oderak); iza f. 64 – 3 lista (prva 3 lista IX. sveščice); iza f. 79 – 1 ili 2 lista (kraj apostola Tome i početak Jakova Alfejeva); iza f. 8 – 322 lista (od 7. lista XI. sveščice do kraja LI. svešč.: prema pregledu sadržaja, koji se nalazi na početku, od kraja XIII. propovijedi na sv. apostola Jakova Alfejeva do početka propovijedi LIX. na Usjeknovenije glave sv. Jovana Krstitelja); f. 82 je pogrešno ulijepljen – treba da ide iza f. 179; na kraju nedostaje posljednji list LXIV. sveščice (kraj posljednje propovijedi na Cvjetnu nedjelju). List 117 ulijepljen je iz nekog sasvim drugog rukopisa, što se vidi po vrsti papira, a i po sadržaju (kratko slovo o pokajanju i o ljubavi, o krštenju i ispovijedi s pohvalom krstu i o strašnom sudu).

Pismo u prvom dijelu rukopisa po 25 redaka, a od f. 81 po 30 redaka na strani. U oba dijela tip je isti: poluustav, čista srpska recenzija, s tipičnim oblicima za kraj XV.–poč. XVI. vijeka, s utjecajem resavskih pravila kod upotrebe poluglasa; akcenti nisu svuda; široko є za ю; tronogo т; ѣ s dugačkom lijevom crticom na prečkici; tropotezno ж; д s dugačkim nožicama; očno ѻ; jednostrano ч; ovalno в s odvojenim petljama; ѡ s polukružnim lukovima i drugi, široki oblik sa zaoštrenim uglovima; ѱ s niskim stablom. Naslovi i početna slova – crveni.

Vodeni znakovi: 1. Tri varijante rukavice sa zvijezdom – slično kod Briqueta br. 10713 iz 1485. god., br. 11165 iz 1505. god. i kod Lihačeva br. 1305 iz 1490.–1492. god., br. 1304 iz 1488.–1490. god. i br. 1301 iz 1493.–1495. god.; 2. kardinalski šešir tipa Briquet br. 3373 iz 1474.–1483. god., Lihačev br. 627 iz 1497. god.; 3. cvijeće – slično znaku na Zagrebačkom aktu iz 1498. god.

Od *ornamentike* ima samo crvenih inicijala, dosta jednostavnog oblika sa zavijucima i točkicama pored stabla.

Uvez iz doba Kukuljevićeva, od kartona, s ceduljicom na hrptu i s naslovom: »Br. 738. Panegirik«.

Sadržaj

Početni nesignirani list: zapisi iz XVIII. vijeka (vidi na kraju).

f. 1: *Оуказанiе како хωщеши кое слово по коимь ωбрѣсти вь сеи книѕѣ* – popis 59 homilija za praznike za cijelu godinu i 14 homilija za ciklus Velikog posta. Na f. 2 v – zapis iz 1612. godine.

f. 3: *Иже вь светых ωтьца нашего Iωана ар'хıепископа Кон'стантина града Златооустаго слово въ началѣ индиктоу. Благослови ωтьче.* Чюднаа православных трьжьства, свѣтлы моучьничьскыıе памети... Nedostaje 1 list u sredini.

f. 5: *Сеп. .ѕ. Повѣсть ωткрьвенiа прѣподобнаго ωтьца нашего Ар'хиппа поустины жителıа и парамонара въсеслав'наго и чьстнаго храма ар'хаггела Михаила иже Хωнѣх. Бл. ω.* Начело исцѣлıенiа дарωвь данных нам Богомь...

f. 12: *Септ. .и҃. Иже вь светых ωтьца нашего Ан'дрѣа ар'хıепископа Критьскаго Iıероусалiмлıанiна на рождьство прѣславнiе Владичице наше Богородице и присно дѣвы Марiе. Бл. ω.* Аще мѣрима ıесть землıа педiю, и врьвiю ωписоует се море...

f. 21 v: *Въ тьжде дьнь. Еже вь светыих ωтьца нашего Iωанна прѣзвитера Дамаскина слово на рождьство прѣнепорωчнiе Владичице*

наше Богородице и присно дѣвы Маріе. Бл. ѡ. Пріидѣте вьси ıезыци, вьсакь рѡдь чловѣчь и ıезыкь и възрасть...

f. 31 v: *Въ тьжде дьнь. Иже вь светыих ѡтьца нашего Θеѡдора новаго исповедника слово похвал'но на прѣслав'ноıе рождьство Владичице наше Богородице и присно дѣвы Маріе. Бл. ѡ.* Свѣтлѡ трьжьствоуıеть тварь дьньсь, новоıе небо дѣвоу пріемлюще...

f. 41 v: *Септ. .ДІ. Иже вь светыих ѡтьца нашего Іѡанна ар'хіıепископа Кон'стантина града Златоустаго на Вьздвиженіе чьстнаго и животворѣщаго крьста. Бл. ѡ.* Что рекоу или что възглаголю, что вас нарекоу: овце или пастире...

f. 47 v: *Въ тьжде дьнь. Иже вь светыих ѡтьца нашего Андреа Іıеросолимата* (!) *на Вьздвиженіе чьстнаго крьста. Бл. ѡ.* Възлюблıен'ніи, подвигнѣмь дьньсь ıакоже цѣвницоу оустны...

f. 52: *Въ тьжде дьнь. Того же светаго ѡтьца нашего Андрѣа Іıероусолимлıаніна слово абіе реченное на въсемирноıе Вьздвиженіе чьстнаго и животворещаго крьста. Бл. ѡ.* Крьста трьжьство творымь и црьковноıе ѡсвещаıет се испльнıеніе...

f. 59: *Въ тьжде дьнь. Пандолеа прѣзвитера ѡбители Византискыıе на Вьздвиженіе чьстнаго крьста. Бл. ѡ.* Пакы вьздвижет се крьст, пакы тварь радоует се...

f. 61 v: *Сеп. .КГ. Иже въ светыих ѡтьца нашего Іѡана ар'хіıепископа Костан'тина града Златооустаго слово на зачетіе Іѡан'на Предтече и Крьстителıа. Бл. ѡ.* Възлюблıенніи, пріиде прочеıе благыи дьнь празника и въсенарѡдноıе радованіе, вь иже вьспоменоухѡм Гавріилово слоуженіе и Захаріино светительство... Nedostaju 3 lista između f. 64 i 65.

f. 66: *Сеп. .КS. Иже въ светых ѡтьца нашего Іѡана ар'хіıепископа Кон'стан'тина града Златооустаго похвално светомоу апостолоу і ıеу(аг)г(е)лістоу Іѡан'ноу Богословоу. Бл. ѡ.* Иже подвигѡм вънѣшніимь зрителіе, ıегда некоего доблıестьвна страдал'ца и вѣньчника ѡтнекоудоу оувѣдеть...

f. 77 v: *Ѡк(тобра) .S. Иже въ светых ѡтьца нашего Іѡана ар'хіıепископа Кон'стан'тина града Златооустаго бѣсѣда ѡ светѣм апостолѣ Θѡмѣ, и на аріаны, и о ıеже въ Θракіи моученѡм и оубыıеноу бывшоу и томоу соущоу аріаниноу. Бл. ѡ.* Закономь оубѡ црьковнымь покараемь, касаю се ıакоже ıесть мощно, величьствѡм же вещи побѣждаемь, недооумею... Prekida se na riječima – срьдноıе сіаше и божьствноıе ѡблисташе...

f. 80: *[Апостолоу Іаковоу Ал'феѡвоу въ .Θ. ѡхтовріа]* – bez početka, od riječi – брать бо ıесть оного..., i bez kraja – prekida se na f. 81 v riječima – въ ѡбоих же зѣло...

Zatim dolazi 1 list pogrešno ulijepljen (82., koji treba da ide iza 179.) i velika lakuna od 322 lista, u koju bi prema pregledu sadržaja pripadalo 11 homilija. Među njima se pominje »слово преподобномоу Іѡанноу Рылскомоу« jedino slovo slavenskom svecu.

f. 83: *[Мѣсеца авгоуста .КΘ. слово на оусекновеніе глави Іѡанови]* – bez početka, od riječi – ѡтпоущают се, въса ıакоже хощеть твореть, разоумомь нравь покрывающе...

f. 85: † *Іѡанна Златооустаго ѡ митари и фарисеи. Бл. ѡ.* Иже издалече цвѣтникы видещии, различных оубѡ зреть цвѣтовь красотоу...

f. 89: *Калиста архіепископа Константина града беседа ѡ блоуднѡм сине. Бл. ѡ.* Благь оубо Богь кь въсем ıесть и чловѣколюбывь и дльготрьпеливь...

f. 95 v: *Въ соуботоу месопоусноу Іѡанна мниха Дамаскина иже въ вѣрѣ оусьпших ıакоже ѡ ных бываеміе слоужбы и благотвореніа пользоуеть их. Бл. ѡ.* Иже ѡт снѣдѣніи чьстнаа и сладкаа прѣдлагаıема множицею не тьчію алчющеıе на снѣдь привлачит...

f. 107–116 v, 118–125 v: *Въ неделю месопоусноу Иполита блаженеишаго священномоученика папи римскаго слово ѡ скончаніи мира, ѡ антихристѣ и вътором пришьствіи Господа нашего Ісоуса Христа. Бл. ѡ.* Поніеже оубо блаженніи прѡроци очи нам быше откровеніих вѣденіе нам ıавлıающе...

f. 125 v: *Прѣподобнаго и богоноснаго ѡтьца нашего ІЕферема* (!) *Сирина слово ѡ отьцих скончавших се. Въ соуботоу сирноу. Бл. ѡ.* Вь сіи дьнь прьвіи и благознаменніи таинства Сина ІЕдинорѡднаго...

f. 129: *Въ неделю сиропоусноу. Иже въ светыих ѡтьца нашего Іѡанна Златооустаго ар'хіепископа Кон'стан'тина града слово, пооученіе имѣıе ѡ постѣ и ѡ прѣстоуплıеніи Адамовѣ, и ѡ лоукавых и блоудниxь женахь. Бл. ѡ.* Прѣдлежить намь възлюблıенніи трапеза доуховнаа испльнь благыих ѡт божьствныихь писани испльнıаıемаа...

f. 145: *Въ неделю прьвоую поста, си реч православноую. Іѡанна мниха и прѣзвитера Дамаскина слово сказоующе ѡ светыих и чьстних иконахь кь въсакомоу христіаниноу и кь цароу Костантиноу Кавалиноу, и на вьсе ıеретикы. Бл. ѡ.* Поніеже оубо мнозіи начеше съчиніати повѣсть, по блаженномоу апостолоу і ıеуглистоу Лоуцѣ, ѡ вѣре...

f. 157: *Иже въ светыих ѡтьца нашего Іѡанна ар'хіıепископа Константина града Златооустаго слово ѡ покааніи въ второую неделю поста. Бл. ѡ.* Аще и въчера ѡт вас ѡстах, нь не волıею приноуждень быль, ѡстах же тѣлѡм а не нравѡм...

f. 164: *Иже въ светыихь ѡтьца нашего Іѡанна ар'хіıепископа Константина града Златооустаго, въ ıеже чесо ради дрѣво разоумно доброу и злоу нарече се, и како разоумеıет се ıеже дьньсь сь мною боудеши въ раи. Въ неделю .Г. тію поста. Бл. ѡ.* Много молих въчера вашоу любовь помнети глаголıемаа, и соугоубоу прѣдставих трапезоу...

f. 169 v: Иже въ светых ѡтьца нашего Іѡанна архіепископа Константина града Златооустаго слово ѡ покаініи (!) *и сетованіи Ахава цара и ѡ Іѡанѣ прѡроцѣ. Въ неделю .Д.-тоу поста. Бл. ѡ.* Видесте ли въ прьвоую неделю борениа и побѣдоу, бореніе бо діаволıе, побѣдоу же Христовоу...

f. 175 v: *Леѡнтіа прѣзвитера Костантина града слово похвалноıе прѣсветеи Богородици, въ соуботоу акаѳістоу. Бл. ѡ.* Настоещаго и

царьскаго събраніа свѣтлаго и чюднаго въспоминаніа, людіе, колена, ıезици и въсе достоин'ство . . . доуховне тръжьствоуимь . . .

f. 177 v–179 v, 82: *Иже въ светых ѡтьца нашего Іѡанна архиепископа Константина града Златооустаго словѡ на въздвиженіе праведнаго Лазара. Бл. ѡ.* Дьньсь ѡт мрьтвых въздвизаемь Лазарь многыим и различніимъ съблазнѡм раздрѣшеніе намъ подаеть . . .

f. 180: *Иже въ светых ѡтьца нашего Василіа архіепископа Селев'кыскаго слово ѡ четвородневнемъ Лазари. Бл. ѡ.* Црьквь позорище аггелѡм и чловѣкѡм ѡбщее нарекь кто, не сьгрѣшить . . .

f. 182 v: *Іѡанна Златооустаго слово въ неделю врьбноую. Бл. ѡ.* Се оуже доуховнаго тръжьства прѣдсіıают дарованіа, се оуже въсехвалнаго праздника прѣдтичють възвѣщеніа . . . Tekst se prekida na riječima – въздвиже Лазара ıако да раздражит діавола, и слишивь . . .

f. 117, ulijepljen: (Jefrema Sirina) *Тогожде ѡ покааніи слово и ѡ любви, ıеже и ѡ крщени и исповѣданіи, и крьстоу похвала, и ѡ боудоущемь соудѣ. Слово .рѳ.* Ничто же почтѣмь, любимаа братіıе паче нелицемѣрниıе любве ... Svršava se na kraju f. 117 v riječima: *ѡ* Христѣ спасенъ боудетъ. Аминь. (Pismo ovog umetka je iz druge polovice ili s kraja XIV. vijeka, u koje doba pripada i papir sa širokim vergeure.)

Zapisi

Početni nesignirani list, rukom Kukuljevićevom: »Br. 738«.

Rukom XVIII. vijeka: Сия книга манастира Леповинска (*Ružičić* i *Stojanović*, Zapisi, 4377 – netočno).

Ispod toga vježbe: pojedine riječi iz psaltira i prokimeni, kao Творяи аггели своıа духи . . .

Na poleđini: Сіа книга.

f. 2 v: Сіи панагıерікь коупихь смерени расадерь Ѳеѡдосіе ценою и повѣленіемь ар'хіиепископа пеќскаго кvр Іѡан'на и приложих'мо ıе въсеѡсвѣщен'номоу храмоу светаго ар'хıереıа и дивнаго вь чюдесех Христова Николаоу, глаголıеми Рмань на рѣце Оуни, и да не ѡтıета боудıет ѡт вишереченніе ѡбытели, кроме тоурскіе беди или преписа. Аще ли се кто наидет некоимь бесов'ским навожденіемь ѡтеті ю ѡт више реченніе ѡбители прибит'ка сребра ради, да ıе проклет ѡт .тїи. светых ѡтьць и да имать честь съ рекшими вьзми вьзми, распни ıего. Аминь, аминь, аминь. Писахь лѣта .зрк. (7120 = 1612). Тем' же м(о)лю ви ѡци свети и за ни грешніе некоую речь доброу кь Богоу реците (isp. *Stojanović*, Zapisi, br. 1002).

Prema tome rukopis je postao na kraju XV. vijeka, ne zna se gdje; donesen je u Krajinu. Godine 1612. otkupio ga je patrijarh Jovan (1592.–1614.; ovaj je patrijarh poznat naročito zbog prepiske s austrijskim dvorom o oslobođenju od turskog jarma) i poklonio manastiru Rmanju na ušću Unca u Unu. Odande je (valjda zbog turske nevolje) bio prenijet na sjever, te se u XVIII. vijeku nalazio u manastiru Lepavini, a onda se našao u Kukuljevićevu arhivu, odakle je došao u Jugoslavensku akademiju.

53

Ćir. fragm. 3 (ranije IV d 56/2)

FRAGMENTI IZ ZBORNIKA POUČENIJA, KRAJ XVI. VIJEKA (IZ POSNOG TRIODA)

Lit.: Conev, br. 105, str. 40. Ovaj se odlomak nalazio ranije pod br. IV d 56 zajedno s fragmentima evanđelja (koji su sada izdvojeni pod Ćir. fragm. 2.) i listovima Skadarskog štampanog trioda (sada Ćir. fragm. 1).

Papir 21,5 × 31,3; 12 listova – fragmenat iz početnog dijela Posnog trioda. Na f. 5 dolje stoji oznaka IV. kvaterne, a na f. 12 v – zaključna oznaka iste sveščice.

Pismo po 27 redaka: poluustav srpske redakcije s tragovima resavske reforme, s akcentima i spiritusima; upotrebljava ы (рабы, дроугы), ъ u ligaturi s ovalnim в, i zasebno – izvučeno, s tankim repićem; ima ѳ (вь врьѳпы = врьтепы), ѕ (ѕвѣзды); široko є mjesto ѥ, jednostrano ч, tronogo т, tropotezno ж; karakteristično ѱ kao ljiljan s visokim tučkom i kratkim drškom; »očno« ѻ. Naslovi i inicijali crveni.

Vodeni znak: sidro u krugu sl. Briquetu br. 529 iz 1601. godine.

Ornamentike nema. Fragmenat je uvezan u platno.

Sadržaj

f. 1: Svršetak poučenija o Strašnom sudu: царство твоıе небесноıе и вcıа ıавлıаıемаа твоıа . . . ; svršava se na f. 2 – и масло благочьстіа прѣложит се.

f. 2: *Вь недѣлю месопоусноу прѣподобнааго отьца нашего ІЕфрема слово о крьстѣ и ѡ спасеніи доуши и ѡ покааніи.* Благослови ѡтьче. Се оучинити се добро ıесть дьнь и нощь . . . Prekida se na f. 4 v usred riječi: . . . искоуще своихь сьставь. ІЕгда . . .

Iza toga nedostaju 2 lista: na f. 2 dolje je oznaka »Лист .ї.«, a na f. 11 dolje istom rukom »лист .кã. Іпол« (= Иполита поучениje).

f. 5: Nastavlja se poučenije mesopusne nedjelje, možda već drugo, riječima: ». . . час, ради и небрѣжемь. Сльзами бо можеть кто потрьти написаніıе грѣхы . . .« – do kraja f. 10 v.

f. 10 v: četiri posljednja retka – *Вь тоужде недѣлю месопоуста, Ипполита блажен'нѣишаго и свещен'номоученика папи рімьскаго, слово о скон'чаніи мира и о ан'тихрісте, и о вторѣмь пришьствіи Господа нашего Ісоусь Христа.* Благословы ѡтьче. Поніеже оубо блажен'ны пророци оочи намъ быше ... Tekst počinje na f. 11 i prekida se na f. 12 v usred riječi: »Тако глаголıеть Господь на пророкы льстещеıе люди моıе, ха . . .«

I b 77 (Kukuljević CCCIX)

»PREDIKE HRVATSKE LATINICOM I ĆIRILICOM PISANE« OKO 1768. GODINE

Lit.: Arkiv V, br. 105, str. 174, s datumom »oko g. 1760.«

Papir 14×20; 310 listova sa 2 nesignirana u početku. Stara se paginacija svršava na str. 87.

Pismo raznim rukama, latinicom i bosančicom, po 24, 25, 28, 33 i t. d. redaka. Na uvodnom listu, pored navedenog naslova stoji rukom Kukuljevićevom: »Nabavio u Poljicah, Kukuljević.« 8 pišemo y.

Ornamentike nema. Rukopis je u uvezu od kartona s platnenim hrptom.

Sadržaj

1. f. 1–5 latinicom: Predika korisna. Propositio: Koliko je tuxno stanje onizih, koi se posli ispovidi na grihe povracchiaju.
2. f. 6–13 latinicom: *De Confessione;* f. 6 v – Predika u četvartu nedigliu prisastja od ispovidi.
3. f. 14–19 latinicom: Od zvagnia Boxii. f. 20–21 su prazni.
4. f. 22–35 latinicom: Predika na čistu sridu od smarti.
5. f. 36–36 v latinicom: Predika od čuda (samo propositio, iza kojega dolazi naslov »Dio parvi«, ali iza toga nema ništa; f. 37 – prazan.
6. f. 37–43 latinicom: Et ipse dixit ad eos: O stulti et tordi corde ad credendum in omnibus que locuti sunt prophete. S. Luka na p. 24.
7. f. 44–48 bosančicom: Od prigoda grijini.
8. f. 49 bosančicom: zaseban list iz neke propovijedi o grešnoj prirodi.
9. f. 50 bosančicom: odlomak propovijedi o Juditi i Olofernu.
   f. 51–53 su prazni.
10. f. 54–61 bosančicom s latinskim naslovom: »Ductus est Jesus in desertum a spiritu ut tentaretur a diabolo. S. Matteus 1. 4. Od posta.
11. f. 62–69 bosančicom s latinskim naslovom: Respondit Jesus et dixit ei. Si scires donum Dei et quis est qui dixit tibi: da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo.
12. f. 70–73 bosančicom: Predika o dosastia Isukarstova. Thema od Čuda.
13. f. 74–79 bosančicom: Predika od (h)arnosti.
14. f. 80–86 bosančicom: Od lipote duševne.
    f. 87–89 su prazni.
15. f. 90–97 latinicom: Passio Domini nostri Jesu Christi.
16. f. 98–105 latinicom: o četrdesetodnevnom postu Isusa Hrista.
17. f. 106–113 latinicom: Concio de reverentia templorum.
18. f. 113–120 latinicom: Concio de par defectibus.
19. f. 121–127 latinicom: Predika na Boxich.
    f. 128–129 su prazni.
20. f. 130–132 latinicom: Annuntio vobis gaudium magnum, quia natus est nobis Salvator mundi. Luca 3.
21. f. 134–135 latinicom: Nam si quis existimet se aliquid esse, cum nichil sit, ipse se seducit.
22. f. 136–142 bosančicom: Ecce evangelizo vobis gaudium magnum, quia natus est vobis hodie salvator mundi. S. Luca 6, 2.
23. f. 143–149 latinicom: Contio de dilectione inimicorum.
    f. 150–153 su prazni.
24. f. 154–163 latinicom: Pofala S. Jerolima.
25. f. 164–169 latinicom: Erat Jesus liciens demonium et illud erat mutum. S. Luca cap. 11.
26. f. 170–179 bosančicom: Pridika od pakla.
    f. 180–181 su prazni.
27. f. 182–187 bosančicom: In commemoratione omnium fidelium defunctorum.
28. f. 188–190 latinicom: Vocatum est nomen eius ...
    f. 191 prazan.
29. f. 192–205 latinicom: Pannigiricho per la Concettione. Beatus venter qui te portavit.
    f. 206–207 su prazni.
30. f. 208–213 latinicom: o sv. Josifu.
    f. 214–215 su prazni.
31. f. 216–222 bosančicom: Predica B. V. Mariae. Na kraju je zapis: Приповидана у Сараћеву, у Биограду, и на друзи мисти од м(ного) п(оштованог) Dr. Францешка Будалића.
32. f. 224–228 latinicom: Sermo parvulus de utilitate missae audiendae praesertim novae.
    f. 229 prazan.
33. f. 230–236 latinicom: Laudes sancti Paschas Bailon.
    f. 237–238 prazan.
34. f. 239–244 latinicom: In festo S. Laurentii Martyris.
35. f. 245–249 latinicom: »1768. Concio de Dignitate Sacerdotali.«
    f. 250–253 su prazni.
36. f. 254–262 latinicom: Sermonino sopra il peccato della bestemmia.
    f. 263 je prazan.
37. f. 264–271 latinicom: bez početka »očhie priti k' pristolju slave Boxie...«
38. f. 272–282 latinicom: Passio Domini nostri Jesu Christi.
39. f. 283–291 latinicom: Predika od Prisvetoga Troistva i Jedinstva Broxiego.
40. f. 292–298 latinicom: Virtus in infirmitate perficitur.
41. f. 299–304 bosančicom: In nativitate Domini.
42. f. 305–309 bosančicom: Na malu Gospoinu.
43. f. 310 latinicom: Nevaglia da mi opet griscimo uzdajichise da che nam Bog opet grihe prostiti kako i pria.

Zapisi

f. 73 v: latinski alfabet.
f. 86 v: In Campadelli dominica prima quadragesime fol. 167.
f. 131 v: Verbum caro factum est. Iohannis 1.
f. 228: plura apud Pelbartum.
f. 237: Ad simplicem usum fratris Antonii Lozinovich a Slivno anno Domini 1770.
f. 222: vidi pod br. 31.

55

IV a 36 (Kukuljević br. 533)

СЛОВО СВЯТАГО КОЗЬМЫ ПРЕЗВИТЕРА НА ЕРЕТИКИ ПРЕПРЕНІЕ И ПОУЧЕНІЕ ОТЪ БОЖЕСТВЕННЫХЪ КНИГЪ – GILFERDINGOV PRIJEPIS 1851. GOD. S RUKOPISA MOSKOVSKE DUHOVNE AKADEMIJE, RUSKE REDAKCIJE XVI. VIJEKA

Lit.: Izdao *Kukuljević u Arkivu* za povjesnicu jugosl. IV, 69–97; v. *Conev,* br. 93, str. 38.

Papir 17,5×22,5 – bilježnica od 70 listova uvezana u korice od kartona. Na margini 1. lista: »Спискокъ съ рк. Моск. д. Академіи, в 4 д. XVI. в. под. № 173.« Zatim olovkom: »Мѣсто объ Іоаннѣ Экзархѣ въ концѣ, гдѣ загнуто.« Na svakoj margini oznake folijacije originala.

f. 1: iza naslova – Вся убо заповѣди Господа нашего Іисуса Христа дивна суть и любы почитающимь я.

f. 15 v: О церковномъ чину слово. Какоже вы чины святыя хулите преданная намъ святыми апостолами и богословными отцы.

f. 37 v: О мятущихся чернцѣхъ. Слышимъ бо и отъ нашихъ добрая блазнящася о законнѣи женитвѣ . . .

f. 40 v: О хотящихъ отъити въ черныя ризы. Мнози бо отходяще въ монастыря и не могуще терпѣти сущихъ ту молитвъ и трудовъ, прибѣгаютъ и возвращаются аки пси на своя блевотины . . .

f. 47: О затворницѣхъ. Друзіи убо въ затворы влазятъ, но своя воля творятъ, и ту кормящеся аки свинія въ хлѣвинѣ приносимымъ радующеся . . .

f. 64 v: О епископѣхъ. О пастуси словеснаго стада божіихъ овецъ, иже млеко и волну емлюще отъ стада, а о овцихъ не пекущеся . . .

f. 69: Отъ Патерика почни. Рече авва Агаѳонъ: аще гнѣвливыи мертвеца воскреситъ, не пріемлетъ его Богъ за гнѣвъ его.

56

III c 16 (Mihanović br. 18)

ДОГМАТИКІ ПАНОПЛІА – БОГОСЛОВІОМЬ ВЪСЕОРОУЖЬСТВО, SRPSKA RECENZIJA, SREDINA XVI. VIJEKA

Lit.: Ružičić III, br. 1, str. 142; *Conev,* br. 114, str 43. (Oba datiraju XV. vijekom.) *Repr.* br. 72. Grčki tekst ed. *Migne,* Patr. gr. t. CXXX, 20–1360.

Papir 21×31,5; 373 lista bez 1. uvodnog na početku i bez 9 listova na kraju (posljednja 3 lista u 48. sveščici i još jedna sveščica, od koje se vide sitni oderci). Sveščice su od 2. do 46. po 8 listova, prva – 4, a posljednje tri po 6. Ružičić, i po njemu Conev, pogrešno navode 379 (u rukopisu Ružičić je sa svojim potpisom stavio 380, jer je pomnožio broj 47 sveščica sa 8, čemu je dodao posljednja 4 lista, a u opisu odbio je 1 list na početku, ne opazivši, da 1. i 47. sveščica nemaju isti broj listova). Vodeni znakovi: 1. sidro u krugu sa zvijezdom tipa Briquet 510 iz 1531. god. i 517 iz 1544. god.; Lihačev br. 3427 iz 1561., br. 1739 iz 1551. i manje sličan br. 3423 iz 1539. godine; 2. anđeo u ovalu – malo sličan Briquetu br. 647 iz 1582. god.; 3. ukrštene strelice tipa Briquet 6282 iz 1567. god.; Lihačev br. 2990 iz 1567. god.; 4. ljestve u krugu sa zvijezdom slično Briquetu br. 5524 iz 1532.–1537. god.

Pismo je poluustav po 28–29 redaka u prvoj polovici knjige, po 24 u drugoj. Sve je pisano istom rukom. Srpska recenzija s tragovima resavskog pravopisa, s akcentima, sa oba poluglasa. Široko є mjesto ю i с s tipično izvijenim krakovima, nisko i široko ѡ; široko ѵ bez donjeg kraka; grčko α i ε; kurzivno м u skraćenicama, a ѕ ornamentalno izvijenim bočnim crtama na pojedinim mjestima u tekstu i dr. – tipični su oblici za XVI. vijek.

Od *ornamentike* sačuvana je samo jedna crtana zastavica od pletenih krugova (f. 1) i inicijali od dva tipa: A) – veliki barokni u crveno-bijelom pleteru (f. 1. crtani, 72, 81, 94 v, 99 v, 101 v, 105 v, 111, 114, 124, 146 v), i B) mnogobrojni manji, crveni s kitnjastim zavijucima tipično za XVI. vijek.

Uvez: daske sa žlijebom po rubu u crvenkasto-smeđoj koži. Ornamenat – romb s ukrasom u sredini u obliku ornamentalnog krsta.

Sadržaj (isp. Zbornik Vladislava Gramatika, III a 47; f. 739 v–752):

f. 1: *Начело кнізѣ геи же име по гезыкоу грьчьком догмати кіпаноплıа* (!) *по слωвен'ском же велѣніωмь паче же бого слωвіωмь, въсеороужьство.*

f. 1: *Стіхωве Геωр'гіа Пам'філа ω началѣ книгы сеге:* Кніга бо сіи дрьжав'наго владикы, божьстьвныихь бысть ороуже вълагалище веленіи . . . – prozni prijevod Pamfilovih stihova caru Aleksiju Komnenu.

f. 1 v: *ІЕуфиміа инωка Зигавина стихωве къ Алеѯію цароу, прѣднаписаніе книгы сеге веленіωм:* Алеѯіа тьщаніе и сладчаиши троуд, Римωмь царствωвав'шаго благочьстив'нѣ нωвыимь . . .

f. 2 v: *Тогожде Зигавина.* ІАко благоволи дрьжеи вѣнцоносьць, ıакоже написан'нѣ повелѣ мнѣ прочее, ıакоже изволи сице и мнѣ показа, потьщав'се . . .

f. 2 v: *Двоих кнігь догмати кіпаноплıе* (!) *прьваа: † Тітла прьвіе кнігы единадесете* (pregled sadržaja); f. 3 – Сьчета же оубо кнігы сіе боговѣн'чаны Алеѯіе царь, събравь твореніа и съписаніа свещен'ных свѣтілник въселенскых . . .

f. 3 v: *Тωгожде стіхове ıакоже ωт лица Христа Бога нашего, вънıегда съврши̇ті цароу Алеѯіоу кнігоу сію и принести тоу въ храм прѣмоудрости божіе:* † Мнози царіе сътворише силы, ты же прѣвьзыде всѣх дѣлом и словωм...

f. 3 v: *Прѣдисловіе книгы:* † И въса оубо исправлıеніа великаго и богоωкормител'наго цара нашего Алеѯіа нарочита и свѣтла и досточюдна...

f. 7: *На епікоури Великаага Грігоріа Богослова ωт его же ω богословіи слωва:* † ІЕже оубо быти Бога и въсѣхь творител'ноу же и съдрьжител'ноу виноу, и зрѣніе оучитель и ıестьстьв'ныи законь ωво оубо видимымь приложив'шее се...

f. 7 v: *На тыежде ωт тогожде слωва:* † Нас же слωво пріем'ши желающихь Бога...

f. 8: *На тыежде Нис'скаго Грігоріа ωт книгы глаголıеміе богоразоуміа:* Аще бо ωт простыхь съставь съωсоуществованіа, землıе глаголю и вωды и въздоуха и ωгніа...

f. 8 v: *На дроугые Елліны Великаго Григоріа Богослова ωт слова его же на светаа Богоıавлıеніа:* † Не бо се тъкмо оубо люто, ıеже сътворенωмь ω добрыхь дѣлѣхь въ славоу и похвалоу сътвор'шаго...

f. 8 v: *На тыıежде ωт тогожде слωва:* † ІАко аще нечьствωвати тѣмь пωдобаше въсако и божіе славы ωтпасти...

f. 9: *На тыежде ωт слова ıего же о богослωвіи:* † Кръв'ми же и скварами есть же ıегда...

f. 9: *На тыıежде ωт слова его же на светаа Просвещеніа:* † Бѣсωв'ско изьωбрѣтеніе мрач'но...

f. 9: *Тітло пръво. Сьмотрител'ное оуказаніе, ıако ıединь ıесть Богь, и ıако и Слово имат ıединосоущнѻ емоу, и Доухь пωдобнѣ, ıаже соуть Синь и Доухь светыи, Нисскаго Григоріа ωт огласител'наго слωва:* † ІЕгда же кь некоторωмоу ωт ıел'лін'ствоующіихь бесѣда есть...; f. 13 v: *Дамаскѵново о тѣхжде сьмотрителное оуказаніе, ıако ıесть Богь:* † Въсако соуще или създан'но ıесть или несьздан'но...; f. 14: *† Тогожде сьмотрител'ное оуказаніе ıако ıединь ıесть Богь:* † Богь съврьшень есть по въсѣхь...; f. 14 v: *Тогожде сьмотрітел'ное оуказаніе о Словѣ и Синѣ:* † Синь съврьшень сы, не без'словеснь ıесть...; *Тогожде сьмотрітел'ное оуказаніе о светѣ Доусѣ:* † Подобаıеть слωвоу имѣти и доухь...; f. 15: *Тогожде изобразителное оуказаніе чюднѣишее ω Ѡтьци и Синѣ и светѣмь Доусѣ:* ІАко же сьлнца лоуча и свѣть...

f. 15 v: *Тітло* .ѕ҃. *О (О)тьци и Синѣ и свѣтѣмь Доусѣ раздѣлıено коупно и съединıено богωсловіе светаго Діонисіа Ареωпакѵта* (!) *ωт слωво его же о съединıеном и раздѣлıеном богословіи:* † ІАко оубо ıесть истекатель божьства Ѡтьць...: šest odlomaka iz djela sv. Dionisija Areopagita, jedan od sv. Atanasija Velikog, tri od sv. Vasilija Velikog, trinaest sv. Grigorija Bogoslova, tri sv. Grigorija Niskog, jedan sv. Kirila, devet sv. Maksima, dva Damaskinova, *и ıеще о Ѡтьци и Синѣ и светѣмь Доусѣ раздѣлıено коупно и съıединıено богословіе раздѣлıено коупно и съıединıено богословіе раз-*личныих ωтьць: † Ѡт двоихъ съврьшенныіхь съставь невъзможно съсложеніе быти...

f. 61: *Тітло* .г҃. *О Бозѣ ωб'ще сырѣч о божьствѣ ıавленω же ıако иже Бога рѣкыи или божьство и божьстьвное просто и неопрѣдѣлнѣ, три съставы ıединого божьства изıави сьбωр'-ныимь ихь именованіемь † Ареопагитово † смѣрене же соут сіа прѣдсказана кь изıавлıен'нѣишемоу:* † Божьствное виновно оубо ıесть соущіимь ıеже бити: 24 odlomka iz sv. Dionisija Areopagita, 22 odlomka iz djela sv. Maksima i 3 sastava Damaskinova.

f. 81: *Тітло* .д҃. *О еже непостижимо быти божственое ıестьство. Великаага Григоріа Богослова ωт слова* его *же на рожденіа Господа нашего Ісоусь Христа:* † Богь бѣше оубо присно и ıест и боудет... – 8 odlomaka iz djela sv. Grigorija Bogoslova, 13 sv. Jovana Zlatoustog i 2 glave iz Damaskinovih djela.

f. 101 v: *Тітло* .е҃. *Ѡ богоименованіи Діωнисіа Ареωпагѵта ωт слова его же ω божственых именех:* † Сіе оубо вѣдѣще богословци, и ıако без имен'на сего въспѣвают...; f. 102: *И еще о богоименованіи, Великаго Григоріа Богослова ωт втωраго слова ωт их же о Синѣ:* † Божствное безимен'но и се ıавлıают...

f. 105 v: *Тітло* .ѕ҃. *О божством сьдѣтелствоу Великаго Григоріа Богослова ωт слова:* Тако оубо свѣтаа свѣтых... – 4 odlomka iz propovijedi sv. Grigorija Bogoslova, 2 – sv. Grigorija Niskog i 10 – sv. Maksima.

f. 111: *Тітло* .ѕ҃. *Ѡ божствном вочловѣчніи Ареωпагіта ωт его же ω божствных именех слωва, глава* .а҃.: Чловѣкωлюбно прѣвьсходител'нѣ богоначелıе... – 6 odlomaka iz Dionisija Areopagita, 10 – sv. Grigorija Bogoslova, 4 – sv. Grigorija Niskog, 7 – sv. Maksima, 7 – Damaskinovih, *и еще ω божствнωм въчловѣченіи дроугыихь ωтьць.*

f. 138 v: *Тітло* .и҃. *на ІЕвреe ωт глаголıемые быти Нисскаага кнігы нарицаемые богоразоуміа подвьчинıеніе все сьбраше се главизны даже до Златооуст'нскыих, петаа же оубо ωт сих Великаага Василіа есть:* † Закон' же оубо и пророци им' же бѣ Христось испльнıеніе... – 13 odlomaka iz knjiga starog Zavjeta, 8 sastava sv. Jovana Zlatoustog, 1 – Leontija Kiparskog, 1 – drugih otaca, 1 glava Damaskinova, opet 1 Zlatoustova i 1 Damaskinova.

f. 163: *Тітло* .ѳ҃. *на Сімона Самаранина и Маркіана Понтѣнина* и на Пѣрсѣнина Манента и Манихее... те на Оуален'тіна: 3 sastava sv. Atanasija Vel., 1 – sv. Vasilija Vel., 5 – sv. Grigorija Niskog, 8 – sv. Jovana Zlatoustog, sv. Kirila ωт его же кь цароу Ѳеодосію проповѣдател'наго слωва i 1 Damaskinova glava.

f. 175 v: *Тітло* .і҃. *Иже въ светихь Кѵріилла въ ıеже ωт Іωанна еуангеліе тлькованіа, сіе в'се главизны:* † Ащ ть ıесть Синь и Ѡтьць котωро имать слово иже имень разлоученіе...

f. 177: *Тітло* .аі҃. *Великаго Аѳанасіа на Аріани ωт ıего же на Аріани дроуго слово:* † Блажени Алеѯандрь ıепископь изгна Аріа ωт црькве... – 32 sastava sv. Atanasija Velikog, 33 veća odlomka i više drugih citata iz sv. Vasilija protiv arijana i jevnomijana, 15 sastava iz djela sv. Grigorija Bogoslova, 3 sastava sv. Grigorija Niskog, 8 sastava sv. Jovana Zlatoustog,

27 sastava sv. Kirila Aleksandrijskog, *и іеще на Аріаны Дамаскыново, глава .нѕ҃. ѕѣло ноужднѣишеіе:* † Достоить вѣдѣти, іако не вѣдѣщеіе и рабиніее въспріеть іестство, ибо раба іесть... do f. 373.

Zapisi (ѕ pišemo y)

Zapisi u ovom rukopisu pripadaju trojici ljudi iz raznog vremena.

A) *Đak Ivan iz Kratova* – nespretni neuredni rukopis iz 1785 god.

f. 98 v: Писа Іванъ ћакъ ѡт Кратово. Да се знае ѡт Лесноѡвѡ що се пиіаници Серафимъ еромонахъ Иванъ Чукунъ мѣсецъ іуни .л҃. ащ҃пе. (30. juna 1785.).

f. 99: Ћоћрииа (?) да се знаетъ Сава Вида гѡ вереше смъчи (?) Видѡ млада мѡма.

f. 99 v: Стѡно Дари Харим Станко Савѡ Тасе – .кѡстест (?) с(и)нъ Б(о)жи помени Господи іако – zapis prelazi na susjedni f. 100 – пие винѡ кралевић Маркѡ у механа хланди Ивань пиіаніца.

Prednje korice: vjerojatno od istog pisara, ali svakako iz tog doba – Слава Тебе Боже нашъ. Филіпъ ѡкеда биде на монатрірі Лесѡске калгръ ѡітвъ (?) тко си.

B) *Dimčo iz Kočana* – neuredni, nespretni rukopis iz 1827. god.

Na stražnjim koricama: ѡт Христа .аѿкз҃. м(ѣ)с(е)ц іюлъ днъ: і҃ : (= 10. jula 1827.). Ispod toga ornamentirano Азъ Димчѡ ѡт Кочане.

Na prednjim koricama tri puta napisano je isto A i jedan puta Азъ.

C) *Episkop Nikanor Ružičić.*

f. 373: »380 ли. Еп. Никанор.«

57

IV d 112

MISCELLANEA CYRILLICA

1. *Fragmenat pjesme o paklu*

Na prednjoj strani stoji signatura I a 97. Međutim, kako se na istom mjestu nalazi drugi rukopis sa istom signaturom (Palmotićeva »Danica«), to je ovaj odlomak prenesen pod zaseban broj sa signaturom IV d 112.

Papir 14×10,8: mali listić složen udvoje, nalijepljen na novi tvrdi papir. Lijeva strana prazna. Na desnoj u 18 redaka, bosančicom, kasnijim pravopisom, odlomak pjesme:

. . . .
Моћи изрећи те грубоће
Од сотона те прилике
ни ѣниове страшне вике
гардобне ѣим главе бише
на коси змиѣе свима зриѣу
у карв они (!) огрезнуле
и суглави (?) побигнуле
кано змиѣе коса бише
из ѣни огаѣн свуд тецише
ка у прасци зуби биѣу
орла нокте имадиѣу
На плећу ѣим по два крила...

(Mjesto ѕ stavljamo y.)

Pretpostavljao sam, da bi to mogao biti odlomak »Pisme od pakla« od Lovre Sitovića iz 1727. godine, međutim to nije, jer je Sitovićeva pjesma pisana u desetercu. Tražio sam u Došenovoj »Aždaji sedmoglavoj«, kojoj odgovara i po metrici i po duhu, ali tu nisam našao tog odlomka. Isto tako nema tog odlomka ni u djelima Barakovića i Vetranića, a ni među glagoljskim hrvatskim crkvenim pjesmama, koje je izdao *R. Strohal*, Zbirka starih hrvatskih crkvenih pjesama, Zagreb 1916.

2. *Pisma od burmutaša i pisna od lulaša*

Pjesme je po sličnom tekstu izdao Šime Urlić, *Zbirčica pjesama u Zaostroškom monastiru, Građa VII, 1912, str. 153–155.*

1 list 20,3×28,5 s tekstovima sa obje strane. Poljička ćirilica novijeg pravopisa. Vodeni znak: cvijet sa 7 latica iz sredine XVIII. vijeka. Našlo se u građi iz poljičke Dubrave.

a) *Писма од бурмуташа*

Нут погледаћ бурмуташа:
Испод носа му царна каша
Као ѣарцу испо(д) репа...

b) *Писна од лулаша*

Парде ћава и усмарди
Дуван сиѣе и усади.
Кад нарeсте и узори.
Дуваначиѣам тиѣо говори...

3) *Stipan Jurina, Propovijed o čistoći, 1817. g.*

1 dvolist 19,8×28,7; pismo – poljička ćirilica novijeg pravopisa. Tekst je na prve 3 strane; na 4. – naslov i plan propovijedi. Našlo se u građi iz poljičke Dubrave.

Карта од предике од чистоће мене жакна Стипана Ђурине од сеѣла Дуброве на .ащ҃зі. (1817).

Блажени су чисти сарцем ѣере ће они Бога видити: овако Исукарст у светому Матиѣу на поглавѣлу .е҃. Истина ѣе да царковнаци Божиѣи службници...

4. *Molitva sv. Kiprijana suprotiva zlim duhom*

1 dugački list od dva slijepljena komada, koji su se sada odlijepili – 16×70,5; sačuvana je kontramarka od vodenog znaka BB s trolisnatim cvijetom, koja se javlja na mletačkom papiru krajem XVI.–poč. XVII. vijeka. (Briquet 565 iz 1595.–1611. god., 569 iz 1595. god., 660 iz 1583.–1589. god., 7303 iz 1575. i 7305 iz 1595. god.). Pismo: poljička ćirilica novijeg pravopisa. 157 redaka.

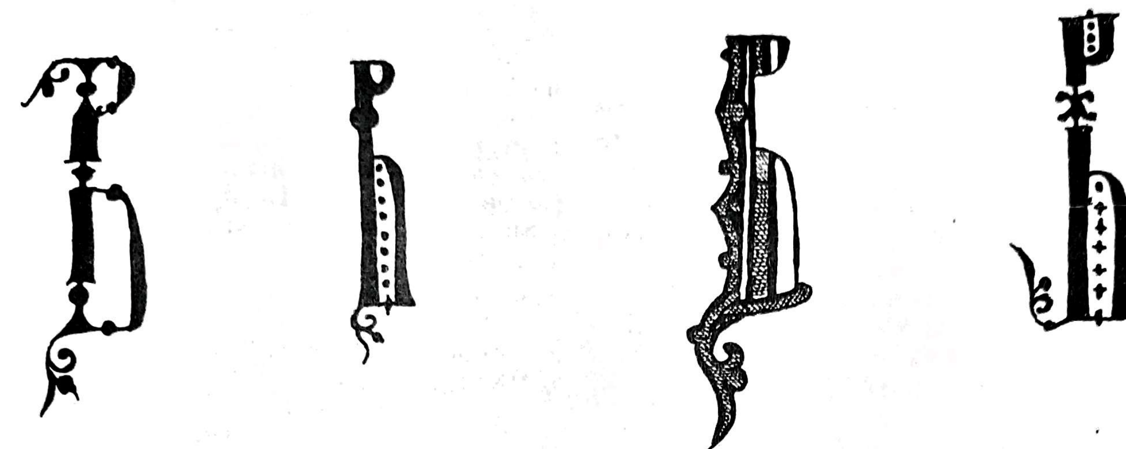
III d 189

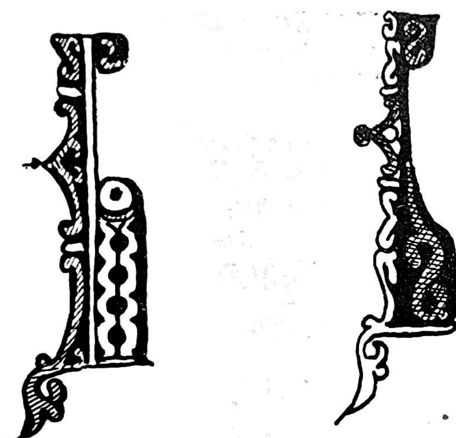
С. КИСИНЪ. ИЗБОРЪ КРАСНІИ ПРИМѢРА

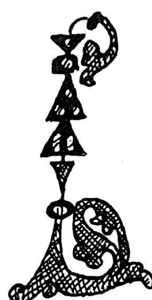
Lit.: Conev, br. 97, str. 39. *Repr.* br. 127.

Papir 17×21; 191 list (382 paginirane strane).
Srpski rukopis ćirilicom, sa »slavenoserbskim« pravopisom iz početka XIX. vijeka. Rukopis je uvezan.

Sadržaj: Zbornik od 100 poučnih sastava (Conev navodi pogrešno 120), s pregledom sadržaja na str. 375–381:

ŽUTO

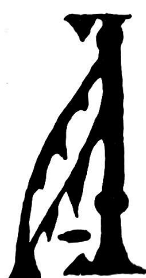
CRVENO

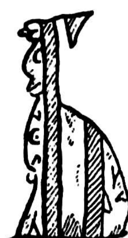
KOD LIJEVOG INICIJALA – ZELENO, KOD DESNOG – PLAVO

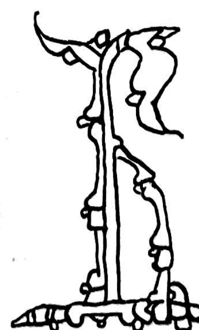
KALINIKOVO EVANĐELJE III B 22, PRVA POL. XIV. VIJEKA

CRVENO

KOD DONJIH „Б" KONTURA CRNO CRVENO

TRIOD IV D 4: GORNJI RED – POČ. XIV. V., DONJI — KRAJ XIV. – POČ. XV. V.

str. 328: Мудро обхожденіе младогъ Китаица или Кинеза прама нѣговои маћахи коя зло поступаше съ ньиме.

str. 331: Изображеніе честногъ човѣка и мудрогъ.

str. 375–381: Таблица вештіи кое содержава ова кньига.

Navedeni sadržaj svjedoči, da je to prijevod nekog francuskog djela iz doba prosvjetiteljstva, valjda iz posljednjih godina XVIII. vijeka. Vjerojatno je to djelo prošlo kroz njemačku sredinu, na koju upućuje sastav o caru Franji, a i transkripcija nekih imena, napose francuskog kralja Ludviga XIV. Djelo pripada u red takvih sastava kao Dositejevo »Собраније нравоучительних вещеи« ili Rajićev »Cvjetnjak«.

Str. 373, na kraju teksta: Конацъ. С. Кисинъ.

59

VII 45

V. ČOLAKOV, NARODNI OBIČAJI U BUGARSKOJ, RKP. 1867. GOD.

Lit.: Izdano u »Dragoljubu« 1868.

Papir 17,2×21; 58 paginiranih listova (116 stranica). Kurziv po 17 redaka, bugarski. Neuvezano.

Sadržaj: dva zasebna rukopisa.

1. str. 1–85: *Народни обычаи и домашны нарядбы, отъ зачятіе-то на человѣкъ-тъ до смьрть-тѫ му, употрѣбляеми въ Татаръ-Пазарджикъ и окружны-тѣ села (въ Тракіѫ).* 84–85: Преспивалкы пѣсни за малкы дѣтцы.

str. 85 – *zapisi:* За вѣрность-тѫ и точность-тѫ сѫмь отговоренъ. В. Чолаковъ.

Панагюрище. 4-ый Априлія 1867 год.

Наградѫ-тѫ за трудъ-тъ се искамь на пълно. 12-ый іунія 1867 год. Сѫщій.

str. 86–88 su prazne.

2. str. 89–115: *Народни обычаи въ Свищовъ (Въ Блъгаріѫ).*

str. 115, ispod teksta potpis: В. Чолаковъ.

60

VII 93

КРАТКОЕ УЧЕНІЕ ХРИСТІАНСКОЕ МАЛОМУ ОТРОКУ НЕВѢЖѢ ВСЯКОМУ ПРИСЛУШАЮЩЕЕ БЕСѢДАМИ УЧИТЕЛЯ И УЧЕНИКА СОСТАВЛЕННОЕ

Otkupljeno od g. Janka Jurinjaka 8. VIII. 1951.

Papir 11,5×18,3; 75 listova; f. 1 i 73–75 su prazni. Tekst je na svakoj strani uokviren crnim rubom.

Pismo: kurziv rusko-slavenske redakcije, koji je nastao u srpskim krajevima (miješa ы i и; ima srpske akcente), valjda u Vojvodini, po svoj prilici krajem XVIII. vijeka. Naslovi i inicijali su crveni, kao i kratki citati na margini.

Ornamentike nema. Uvezan je u smeđu kožu s palmetama između poprečnih rebara na hrptu.

Sadržaj: Pravoslavni katihizis u prosvjetiteljskom duhu. Nisam mogao ustanoviti odnos ovog teksta prema Bukvaru T. Prokopoviča i sličnim djelima.

f. 2–9: uvodne bilješke o religiozno-filozofskoj i etičkoj nastavi.

».а҃. Показати подобаетъ ıако сетъ (!) Богъ да бы иногда свободному, и никаковому чл(о)вѣческому суду не подлежащему пребыванныи не вкарлася (!) во умъ безбожная мысль«, .в҃. – o stvorenom svijetu, .г҃. – o razumnoj duši, .д҃. – o savjesti i t. d. »Самая естественная богословія« treba da se ilustrira pregledom drugih starih i sadašnjih vjera, nakon čega treba da dođe ocjena vrijednosti i istinitosti hrišćanstva.

f. 9 v: *Первая часть ѡ вѣруемыхъ а вторая часть ѡ творимыхъ* – uvodne teze.

f. 10 v: *Предисловіе. Учитель.* Вѣси ли чадо, къ чему изучился еси писменни слоговъ и грамотнаго правилнагѡ уже чтенія.

Ученикъ. Что бы имѣлъ чести книги.

Учитель. Истин'ное слово твое, но вижд' що различнія суть книги, полезнія, и вреднія...

f. 13: *Краткое ученіе* i t. d. (naslov naveden gore).

Оучитель. Служа и угождая внятію твоему и памяты прежде всегѡ преставляю тебе чадо кратчайшую повѣсть и простру безъ всяких доводовъ ѡ всемъ в чесо имамъ с тобою бесѣдовати, да имѣеши, аки на длани тебе положенія, вся вещи которія нужно знати христянину, потом же всакую ѡт них пространнѣе расудим и доводами закрѣпимъ.

Ученикъ. Благодарствую за таковіи ѡ моеи ползѣ промислъ твои, какъ самъ вѣдаешъ лучше учи мене а ıа послушати готовъ:

f. 13 v: *Повѣсть краткая ѡ Бозѣ и егѡ смотреніи* (12 teza).

f. 16 v: *Бесѣда первая. Учитель:* Начнемъ з'Богомъ первую бѣседу (!).

Ученикъ. Начни учителю, усердно ожидаю...

f. 17: *Часть перваға: ω Бозѣ ıако единъ естъ и каковъ есть в'существѣ и свойствах своих.* f. 22: *ω существенных' свойствах божіих'.*

f. 27: *Часть вторая. IАко Богъ тройственъ естъ в лiцѣхъ.*

f. 30 v: *Часть третая. Ѡ созданніи міра и общем смотреніи.*

f. 35: *Бесѣда вторая ω смотреніи Божіемъ спасителном.*

f. 35 v: *Часть первая ω томъ что содержится в седмомъ числѣ повѣсти: сіе ест о чловѣцѣ прежде паденіе* (!).

f. 38 v: *Часть вторая. Ѡ томъ что содержится в' осмом числѣ сіи есть повѣсти о чловѣцѣ согрешившемъ.*

f. 44 v: *Часть третая ω томъ что содержится в' прочіих повѣсти числѣхъ четирехъ, то есть милосрдыи Божіи к падшему чловѣку и егω спасеніи воплотившимся Синомъ Божіимъ, и прочіих смотренію сему свойственныхъ, обстоятелствах'.* f. 45 v: *ωт здѣ ω воплощеніи Сына Божія.* Onda idu pitanja o sakramentima, o crkvi i njezinoj upravi, o pastirskom zvanju, o smrti, svršetku svijeta, vaskrsenju mrtvih, strašnom sudu i vječnoj kazni ili nagradi. Svršava se na f. 72 v crvenom oznakom *»Конецъ«.*

Zapisa starih nema. Na prednjim koricama nekoliko brisanih imena, pisanih latinicom: Živ. Vasa – Micika; Dr Mihajlo – Persa; Kritović (?).

60a

XVI 1

АНДРЕЙ И. ПАВЛОВИЧЪ. ИВАНЪ МАЖУРАНИЧЪ. ОПЫТЪ ИСТОРИКО-ЛИТЕРАТУРНОЙ МОНОГРАФІИ. ИЗ ХОРВАТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ. СОЧИНЕНІЕ НА СОИСКАНІЕ УЧЕНОЙ СТЕПЕНИ КАНДИДАТА ИСТОРИКО-ФИЛОЛОГИЧЕСКИХЪ НАУКЪ

Rukopis pisan na pisaćem stroju: 21×27,3; 427 strana sa nesigniranim naslovnim listom i »oglavlenijem« pa sa I–V str. literature na kraju. U mekom uvezu.

Na 1. listu zapis: Андрей Ивановичъ Павловичъ въ 1913 г. былъ въ Загребѣ, гдѣ собралъ матеріалъ для настоящей работы; въ 1914 г. участвовалъ солдатомъ въ войнѣ (на германскомъ фронтѣ), былъ раненъ; по выздоровленіи поступилъ въ военное училище въ Москвѣ, вышелъ офицеромъ и снова былъ на фронтѣ. Работу закончилъ только въ 1917 г. Въ настоящее время живетъ въ Москвѣ и готовится къ профессурѣ (по славистикѣ).

Ispred naslovnog lista ulijepljena cedulja s adresom G. Vladimira Mažuranića, kojemu je rukopis bio poslan iz Moskve.

U rukopis je umetnuto pismo A. Pavlovića Vladimiru Mažuraniću iz Moskve od 7. XII. 1924. god. sa zapisom G. Manojlovića: »Ovo je pismo stiglo gospodinu Vladimiru Mažuraniću, koji mi ga je ustupio sa željom, da se prepis čuva zajedno s knjigom Pavlovića o Ivanu Mažuraniću u našoj knjižnici. Original se vratio adresatu. Zagreb 31/12. 1924. G. Manojlović«.

61

III c 17 (Mihanović 28)

BIBLIJA (LESNOVSKA), SRPSKA REDAKCIJA IZ SREDINE XVI. VIJEKA

Lit.: Miklosich, Lexicon, XVII; *Ružičić,* III, br. 14, str. 145–146; *Conev,* br. 1, str. 6. *Repr.* br. 71.

Papir 21×31,7; 336 listova bez kraja – tekst se prekida na f. 334 v (Knjiga Rut – »и тѣлеса ихь многаа...«).

Pismo po 27–30 redaka: poluustav s resavskim pravopisom (nedosljedno), sa dva poluglasa, akcentima i spiritusima, grčkim oblicima slova, ovalnim є, ѣ s dugom lijevom kvačicom, т dvonogo i tronogo, к sa širokim donjim potezom kuke, široko є mjesto ю i t. d.

Vodeni znakovi: 1. sidro u krugu sa zvijezdom i kontramarkom M 3 – slično Briquetu br. 525 iz 1551. god. i br. 513 iz 1536.–1546. god.; 2. vaga u krugu – slično Briquetu br. 2527 iz 1543. god.

Ornamentika: f. 1 – lijepa zastavica »balkanskog« tipa od pletenih krugova u crnom s dodatkom crvenog; male uske zastavice na f. 64 i 115 v. Inicijali s renesansnim zavojcima u početku svake knjige: f. 1, 64, 205, 291.

Uvez: drvene korice u smeđoj koži. Ornamentika: koncentrični okviri s medaljonom u sredini.

Sadržaj

f. 1: Книгы прьвые Мωvсеа прωрока ωт твари въсего мира.

f. 64: Кнiгы вторые Мωvсеωвы исходнпе.

f. 116: Кнiгы третiе Мωvсеовы левiтикыи слоуж'бныи тѣлесны, рек'ше слоужныи.

f. 149: Кнiгы четврьтiе Мovсеωвы числа с(и)новь Iаковль.

f. 205: Кнiгы петiе Мωvсеωвы втораго закона.

f. 255: Кнiгы Iсоуса с(и)на Навiина .ѕ҃.

f. 293: Книгы соудыи .ѕ҃. Iс(раи)лιевѣхъ.

f. 327: Книгы Роуѳины .ӥ.

Zapisi

Prednje korice: Сиıа кнігa Моiсеωва; ponovljeno kasnijom rukom: Сия книга Мочсеова. Zatim brojke-slova do 1000.

Сиıа светаа божествнаа кнігa манастира Лесново и тко ие ωтими ωт црькве, да моу ıе соупарник' архістратигь Михаіль и Гавриль и свети ωтьць Гавриль. Вь лѣто .зсне. (7255 =1747). Тогда беше ıермонах игоумѣнь Өеωдосиıа. оухь, оухь нама ωт Агарени вь то времѣ. (Isp. *Stojanović*, Zapisi, 2923 sa 1746. godinom.)

Τεοδορος Λεοτοκομαρητη

Ključ za kriptografiju: θа ви гз дѕ не жб іѧ / кп ло мѯ цр сω тѱ ѹх ѿч / фѵ щш ю ıа цѣ / ѳіоть тцв ѱх

f. 1: Χρωνογραφος; dolje – Моксимоу.

f. 78 v: ωт (о)вдѣа ωставлıа много, тко нагет да оупише.

f. 120 v: kraj margine je odsječen s komadom teksta – . . . на [д]а се зна [к]ада пи(са)х . . содоми . . . трьпь . . . ита . вгоу . . кк [асп]рѣ (?).

f. 294 v: Здѣ оу крьста писана чрьвленію, два рѣда соут изгиноула ωд овеизы кнігы соудіискои. ІЕгда обрѣщет се извод, да се вьпишоут.

f. 335: na praznom listu dolje ponovljene su posljednje riječi s prethodne strane – и тѣлеса их многа.

f. 335 v: Ва летω господне .ѧѱкѕ. (= 1726) битiıа же .зсλд. (= 7234) мѣсеца іюліа .кө. прıидох ва монастир Лесновскы аз' последны приставник светіе вѣлицеи црьк'вы Ар'сеніе четврти, иже несамь достоин нарещи се архіепискωп Пекскы, патріар' же Сръблем и Блгарωм, и пωдписах свое роучнω: † Ар'сеніе Пекски.

Паки ва лето господнıе .ѧѱки. (=1728) ноем. .кө. пріидос'мо оу монастир' Леснов'скыи и оу Ново село близ' Щипа: – оу дворъ господина митрωполита кѵр Еф'рема Коласинскагω и Кратов'скаго: Ар'сеніе Пек'ски. (Isp. *Stojanović*, Zapisi, 2490/91.)

(Drugom rukom): ἅγιος ὁ Θεός ἅγιος ἰσχυρός ἅγιος ἀθανατος ελεησον ἡμᾶς ἀμιν (sic).

f. 336: Ва летω господне .ѧѱкѕ. (= 1726) битiıа же .зсλд. (= 7234) мѣсеца іюліа .кө. пріидох ва монастир Леснωвски азъ последны приставник светіе (istom rukom kao i na prethodnoj strani, samo kitnjastije).

Iz istog doba još zapisi na stražnjim koricama: Зде придωх азъ священны диакωн Иωанъ ва богохранимы варошь Щипь: .ѧѱки. - .зсλѕ. (= 1728–7236). Роукою своею оу Щипоухь (isp. zapis iz istog vremena: *Stojanović*, Zapisi br. 7635).

Crtež ribe i potpis: риба же морскаıа же ъсиөеі знсцвнинмі (tajnopis – Іωанъ Геωргиевеѯъ – možda mj. Геωргиевичъ) .зсλѕ.-.ѧѱкз. лѣто. (1727) кцвкл лбнчв (tajnopis – преподобнıи – *б* i *н* ostavljena su nepromijenjena, a *ч* je stavljeno mj. ъ, kako on zamjenjuje *i*). Onda opet crtež ribe.

Sa strane istom tintom: Покоусихь.

Drugom rukom i tintom: † Серафімь ıерωмонахь ωт Прилепа града.

Na f. 336 počinje i prelazi na stražnje korice sastav *»Muke blaženog Grozdija«* (izdao *Đ. Daničić* u Starinama III, 311–312; isp. *Jagić* u Archiv f. Sl. Philol. I, 1876, 611–617). Ispod njega navedeni potpis đakona Jovana.

62

III c 1 (Mihanović 33)

IZBORNO EVANĐELJE POPA JOVANA, MAKEDONSKA REDAKCIJA S KRAJA XII.–POČ. XIII. VIJEKA

Lit.: Ružičić, II br. 10, str. 135; *Conev*, br. 16, str. 11; *V. Mošin*, Makedonsko evangelie na pop Jovana (Institut za makedonski jazik, Stari tekstovi I), Skopje 1954 – fototipsko izdanje. *Repr.* br. 1–2.

Pergamena 16 × 23; 133 lista, bez početka i bez kraja, s više izgubljenih listova na pojedinim mjestima. Ružičić i Conev navode 147 listova. Ako je Conev sam brojio listove, a nije taj podatak preuzeo od Ružičića, onda su već poslije 1912. god. ukradene dvije sveščice. To je posve moguće, jer je rukopis bio u vrlo lošem stanju: sredina se još držala skupa, ali su listovi na početku i pri kraju već bili odvojeni. Pored toga rukopis je na uglovima i sa strane oglodan od miševa, koji su uništili i oznake sveščica. Nedostaje: na početku 2 sveščice evanđelja od Uskrsa do petka III. nedjelje; u prvoj sačuvanoj sveščici nema 1. i 8. lista, a od 6. i 7. ostali su sitni oderci (sada signirani kao f. 5 i 6); iza fol. 25 isječen je 1 list (oderak f. 26); zatim nedostaje: iza f. 28 4 lista; iza f. 62 1 list; iza f. 72 1 list; iza f. 87 1 list; iza f. 103 1 list; iza f. 116 2 lista (nesignirani oderci); iza f. 117, na kojem počinje sinaksar, nedostaje 6 listova. Tekst se prekida na evanđelju Saboru Bogorodice 26. decembra (Mt. II, 13).

Pismo: ustav srednje veličine po 22 retka (Ružičić i Conev – 23). Conev je označio recenziju kao srpsku, što je vrlo čudno. Veliki jus nigdje ne prelazi u *u*, već često se miješa sa *a*, što je karakteristično samo za makedonske tekstove; *mali jus* se miješa sa *jat* i sa *e*, ali se redovno upotrebljava do kraja rukopisa; u povratnoj zamjenici često dolazi u starom trouglatom obliku; *jery* nije izjednačeno sa *i*; 1 epenthet. dolazi vrlo rijetko i t. d. Sve to svjedoči, da je to makedonska redakcija.

Paleografski pregled spomenika stvara dojam, da rukopis pripada u prelazne godine između XII. i XIII, vijeka, kao savremenik Miroslavljeva i Vukanova evanđelja, Kulinove povelje, Ohridskog i Slepčanskog apostola, Grigorovićeva parimejnika, Hilandarskog tipika. ѣ s niskim stablom u retku, sitne petlje kod в; ѣ i poluvokala, з koje se spušta pod redak, simetrijsko ч s niskim drškom upućuju na drugu polovicu XII. vijeka; za starije razdoblje govore također trougli mali jus i upotreba jotiranog velikog jusa, kao i upotreba starog ъı. Prema početku XIII. vijeka vode mlađi oblici: ω s visokom spojnicom, а s uskom

petljom, koja se spušta do linije, posebni oblici kod к s nerazdvojenim petljama i kod ж koje je pravljeno od stabla s kukama sa strana, koje se ne sijeku, kod и težnja prema premještaju prečkice u gornji dio slova.

Prema fonetici spomenik je makedonskog podrijetla, srednjeg razdoblja, kad se već fiksirala zamjena nazala. Ta zamjena ima karakter tipičan za zapadno područje sa prijelazima ѧ > ѫ (ѭ iza vokala i u početku riječi).

Veliki se jus fonetski potpuno izjednačio sa *a* (i ѭ sa *ja*).

Mali se jus vrlo približio izgovoru ѣ, koje se po svoj prilici još razlikovalo od *ja* i od *je*, na što upućuje njegova posebna upotreba.

Jotacija još nije ustaljena, niti u početku niti u sredini riječi, te na pojedinim mjestima zavisi od utjecaja posebnih predložaka.

Uz suglasnike *ž*, *dž*, i *š*, koji utječu na upotrebu nazala i drugih glasova, postali su tvrdi *z* i *c*, te iza njih nalazimo veliki jus, и i nejotovane vokale.

S druge strane mekima *n'*, *r'*, *l'*, i *s'* približilo se mekano *č*, te iza njih imamo mali jus, ѣ, ы i jotovane vokale.

Poluvokali približili su se jedan drugome po izgovoru, ali su još stvarali različne reflekse. U jakoj poziciji ъ rijetko prelazi u *o*, dok ь u istoj poziciji redovno prelazi u *e*.

U slaboj poziciji poluvokali pokazuju jaku tendenciju za ispadanjem, ali u tome postoji veliko kolebanje, u mnogome slično onom, koje nalazimo u Miroslavljevu evanđelju.

Nije još nastupilo glasovno izjednačenje ы i и, ali postoji težnja za približavanjem и prema ы.

L epentheticum se redovno izostavlja.

Grčko ϑ pisar je po svoj prilici osjećao kao *f*, jer se takva upotreba može zabilježiti u većem broju slučajeva i kod običnih imena kao Marfa, Foma, Feodor, dok se zamjena sa *t* u sinaksaru treba da protumači utjecajem drugog predloška.

U pogledu *morfologije* Makedonsko evanđelje popa Jovana pokazuje vrlo staru podlogu, imajući pritom mnogo zajedničkih osobina s Dobromirovim evanđeljem, a i s Miroslavljevim, koje ponekad pretječe svojom konzervativnošću.

Može se utvrditi, da se pisar služio sa dva posebna predloška, od kojih svaki ima posebnu fonetiku, morfologiju, sintaksu, a i riječnik, koji općenito pokazuje veliku sličnost s najstarijim tekstovima. Jedan je od tih predložaka u tekstološkom pogledu bio najbliži Ostromirovu i Asemanovu evanđelju, drugi je slićniji Marijinskom.

Ornamentika: uske zastavice izrađene su u bizantskom, geometrijskom stilu, u crvenoj, žutoj i zelenoj (ili plavoj) boji – f. 26, 46 v, 66 i 116. Inicijali istog geometrijsko-biljnog stila, tipa Vukanova evanđelja, u istom koloritu kao i zastavice – na početku svakog evanđeoskog odlomka. *Uvez:* daske sa žlijebom po rubu, presvučene smežuranom kožom s jedva primjetnim tragovima ornamentike. Kako su se sveske raspale, rukopis je bio 1950. god. ponovo uvezan u stare daske.

Po *sadržaju* to je izborno evanđelje sa oznakama sedmica, koje nalazimo samo u starijim tekstovima. Godišnji uskršnji ciklus podijeljen je na dva polukruga od Uskrsa do početka građanske godine 1. septembra, i od »novog ljeta« do velikog posta, svaki sa svojim redom nedjelja. Značajno je, da u najstarijim evanđeoskim tekstovima – Asemanovu, Ostromirovu, Savinoj knjizi i Miroslavljevu evanđelju kao i u dva grčka evanđelja iz IX. i X. vijeka na Sinaju – i u mjesecoslovu stavljeno je *novo ljeto* za 23. septembar. Kao što je pokazao *Bolotov* (Hristianskoe čtenie 1892, 609–614 i 1893, 196) to je ostatak posebnog siromakedonskog sistema za računanje početka godine od jesenskog ekvinocija, koji je postojao u eparhiji Asiji u antiohijskom patrijarhatu, a nema nikakve veze s bizantinskim indiktom. Asijski je kalendar ostavio i druge tragove i pravoslavnom mjesecoslovu.

f. 1–26: evanđelje za svaki dan od Uskrsa do Duhova.

f. 27–43 v: subotna i nedjeljna evanđelja iza Duhova do 17. nedjelje.

f. 43 v–67: subotna i nedjeljna evanđelja »novu ljetu«, koja počinju sa septembrom i iznova broje nedjelje od prve do šesnaeste, na koju se nastavljaju nedjelje mesopusna i siropusna.

f. 67–121: evanđelja velikog posta.

f. 112 v–116 v: evanđelja nedjeljna na jutrenji.

f. 117–133: sinaksar s izabranim evanđeljima za različite praznike za cijelu godinu počevši od novog ljeta, t. j. od 1. septembra (indikta). Tekst je po sadržaju najviše sličan sinaksaru Asemanova evanđelja. Prekida se na 26. decembra.

Nikakvih slavenskih svetaca u sinaksaru nema.

Navodimo tekst sačuvanih mjesta, koja su istaknuta kao važna za problem bogomilstva:

Mt. I, 16: из неѩ же родисѧ Ис(оу)сь.

Mt. IV, 11: хлѣбь нашь сѫщны даждь намь дьньсь.

Zapisi

A) *Zapisi pisara*

f. 17 v: crvenim † Помози Б(ож)е попоу Иωанȣ многогрѣшномоу.

f. 19 v: crvenim † покȣшѫ; isto na f. 20, 67 v 75 v i 86 v.

f. 72 v: crvenim † покоушѫ кинавар: –

f. 74 v: † Помозы Г(оспод)и многогрѣшномоу попȣ . . . (onda rupa).

f. 117: vjerojatno istom rukom, u tri retka:

[† Помѣни Г(оспод)и рабы?] своıе Кос . . .

† Г(оспод)и бл(агосло)ви ωче (zatim rupa).

Помози Г(оспод)и и поспѣши рабоу ... (rupa).

Na više strana postoje pisarevi zapisi, crvenim mastilom, koji se odnose na tekst i upućuju na druge slučajeve, kad se čita isti evanđeoski odlomak.

Od posebnog su interesa zapisi o evanđeljima na jutrenji, koja nisu vaskrsna, a idu pod rednim brojevima. Pravljeni su crvenim mastilom, brzopisom s karakterističnim oblicima, koji se javljaju u spomenicima XIII. vijeka. Prema tim oblicima i prema blijedoj boji mastila čini se da su nešto kasniji.

B) *Zapis kasnijom rukom*, ali još iz Srednjeg vijeka (т još nije tronogo): f. 53 – Петарь и Павель и Иωань и Стефань.

C) *Grčki zapis* na f. 7 v: [..ος] τὸν δόλον — vjerojatno se odnosi na skriveni smisao Hristovih riječi učenicima »az brašno imam jasti jego že vi ne jaste«, koje se nalaze u susjednom tekstu.

III a 30 (Mihanović 35)

TRNOVSKO TETRAEVANĐELJE, 1273. GOD.

Lit.: Miklosich, Lexicon X; *Leskien* u Arch. f. sl. Phil. IV, 512; *M. Valjavec*, Trnovsko tetraevanđelje, Starine XX, 157–242 i XXI, 1–68; *Oblak* u Arch. f. sl. Phil. XIII, 241–248; *Срезневский*, Сведения и заметки о малоизвестных и неизвестных памятниках, Зап. Имп. ак. наук XXII, 1873, Прилож. стр. 177–181; *Сперанский*, К истории славянскаго перевода евангелия, 23–33; *Цонев*, br. 14, str. 9–10; Kalendarske podatke objavio je *I. M. Martinov*. Annus ecclesiasticus graeco-slavus, 337–340; *Lavrov*, Obozrenie, str. 82–83 i Albom br. 14. *Repr.* br. 10.

Pergamena i papir 12 × 17; 247 listova (Sreznjevski 254) folijiranih u desnom gornjem uglu. U istom uglu nalaze se i oznake svešćica, ali na nekim kvaternama su potpuno ili djelomice odsječene, što svjedoči, da je rukopis kod uvezivanja znatno obrezivan gore i sa strane (oznake su sačuvane na f. 57, 74, 114, 122, 138, 146, 154, 162, 170). Svešćice imaju po 8 listova, ali u X. svešćici – 9. Na početku nedostaje 1 svešćica (do Mateja gl. IX, 5). U svakoj kvaterni dva spoljašnja lista su od pergamene; dva srednja od papira – tanke lijepo izrađene bombicine bez vodenih znakova. Sinaksar je sav na pergameni.

Pismo: sitan ustav po 23-27 redaka. Srednjobugarska recenzija sa četiri nazala pravilnog oblika; ъ i ь; ъı i ы; и, і i ї; о usko, široko i »očno« s točkom; ч kao duboka čaša i kao viljuška; ѕ za *dz;* ѯ, ѱ i ѵ u stranim riječima; ѡ s visokom spojnicom; ѣ već s izdignutom prečkicom; ж tropotezno; obične ligature тр, široko о s upisanim idućim slovom i široko ѧ sa širokom polukružnom spojnicom, iznad koje stoji iduće slovo. Prema Valjavcu tekst predstavlja bugarsku preradu nekog staroslavenskog prijevoda, vjerojatno panonskoga izvora. Naslovi i primjedbe, koje se odnose na čitanje teksta, a i pregled sadržaja ispred evanđelja, jesu crveni.

Ornamentika: f. 47 v: uska zastavica mala ispred glava ev. Marka; f. 48: lijepa crveno-bijela geometrijska zastavica ispred ev. Marka; f. 84 v: lijepa uska zastavica ispred glava ev. Luke; f. 86: zastavica crveno-bijela ispred ev. Luke; f. 159: uska tanka crvena zastavica ispred Jov. evanđelja.

Od uveza ostala je samo crvenkasto-smeđa koža, izjedena crvotočinom, dok dasaka nema. Prednja strana je potpuno izlizana, te se jedva mogu razabrati tri crtice okvira i kolutići u polju. Na leđima isti okvir sa upisanim rombom i dijagonalama i s krstovima od trolisnatih palmeta na sjecištima linija. Rukopis je ponovo uvezan 1950. god. u daske, presvučene starom kožom.

Sadržaj

f. 1: evanđelje od Mateja.

f. 46 v: »glave« evanđelja od Marka; f. 48: evanđelje od Marka.

f. 84 v: glave evanđelja od Luke; f. 86: evanđelje od Luke.

f. 159: evanđelje od Ioana.

U tekstu:

f. 118: Lk. XI, 3 – **хлѣбь нашь дневныи даждъ намъ на всѣкъ д(ь)нь.**

f. 159 v:

Io. I, 14 – ıако иночѧдааго ѡт о(ть)ца.

Io. I, 18 – иночѧдыи с(ы)нъ.

f. 219 v: Сінаксаръ сі рıечь съборникъ четъıремь еуаг(ге)листомъ назнаменоѫ главы, кѹпно же и оуказѹѫ сѫ(бота)м же и нед(е)ламъ, и всѣм дьнем великомѹ пос(тоу), и ст(ра)стѣмъ Х(ри)стовамъ, и г(оспо)дскымъ праздникомъ и всѣм с(вѧ)тымъ, и всѣм потрѣбамъ неоскѫдно, начина'етсѧ сь Б(ого)мь въ с(вѧ)тѫѧ неделѧ пасхы и конча'етсѧ мѣсѧчникомъ. Г(оспод)и І(со)у(се) Х(рист)е Б(ож)е наш пом(и)л(о)у(и). Kod Valjavca nije sve točno što se tiče poluglasova i jusova.

f. 229 v: Мѣсѧчникъ сь Б(ого)мъ починаем. М(ѣ)с(ѧ)ць септ(ѧ)б(р)ѧ рекомы роуинъ (zatim koliko sati imaju dan i noć i t. d.). Ostali mjeseci: октѧб(р) – листопад, ноѫмбрь – грѹдень, декѧб(р) – стѹден(и), генарь – просинець, феврарь – сѣчен, март – соухъı, априль – брѣзѡкъ, маи – трѣвенъ, июнь – изокъ, июль – чрьвень, авгѹстъ – заревъ.

U mjesecoslovu od slavenskih praznika dolaze:

f. 231 v: 19. okt. – въ тъж(де) прѣподобнаго Іѡ(анна) Рилскаг(о).

f. 232 v: 26. okt. – и с(вѧ)щение с(вѧ)таго Геѡргиа (crkva sv. Georgija u Kijevu).

f. 240: 3. febr. – въ тъждь д(ь)нь с(вѧ)таго ѡ(ть)ца нашего Өеѡдѡсиа иже в Роусиї в градѣ Кыевѣ, вь Пещерстѣмь манастыри.

f. 243: 24. jula – и с(вѧ)томоученикоу Бориса и Глѣба.

Nema sv. Ćirila i Metoda.

Zapisi:

Osim onih, koji se odnose na sadržaj teksta, a koje navodi Valjavec:

f. 1: покоусих перо мастило и оуписах; isto na f. 134.

f. 25: valjda iz XV. vijeka (ima na pr. grčko ε): метание ѡцѹ игѹме(нѹ). Dolje nečitljivi potpis istom tintom.

f. 56 v i f. 60 v: nešto črčkano.

f. 74: neki monogram u kojem dolaze slova кweвр i možda još neka.

f. 247: Ispod mjesecoslova zapis oštećen prosutom tekućinom, vjerojatno vinom, koje je jedan dio papira potpuno izgrizlo, tako da je nastala rupa. Ono što je ostalo, bilo je pisano crvenom tintom, pa je skoro potpuno izblijedjelo; nešto je vidljivije baš na onim mjestima, gdje preko njega ide tamnoljubičasta mrlja. Ono, što je pročitao i objavio Leskien, može se malo dopuniti: ...... цʳрствоуюцоу блговѣрно.. ... ... тандиноу ...... Михаилоу .... аюцоу всѣм ... рм .:. пр. .атриарсѣ Игнатии Бльгаромь .:. ..чѧсѧ и свръши сѧ тетраеᵓулъ сии .. тьщаниемь и цѣноѫ ıеромонаха Маѳима а рѫкоѫ проз ... ера Драгоѫ, писаны же сѫть вь ц'риградѣ Трьновѣ. да до его доидѫть исправѣите а не кльнѣте писавшаго ѧ.

Isti je zapis ponovljen ispod toga rukopisa iz XV.–XVI. v.: В лѣт(о) .ѕ҃ѱ҃кѕ҃. (iznad toga je napisano .н҃ѕ҃.) ц(а)рствоующоу блговѣрномоу ц(а)рю Костандиноу и Михаилоу с(и)ноу его.

ѡбладающоу въсѣми Бльгары .:. и при патріарсѣ Игнатии Бльгаромъ :. заче се и съвршши се тетраеуглль сии потьщаніемь и цѣною іеромонаха Ма꙯ѯіма, а роукою прозвvтера Драгыпе, писаны же соут въ ц(а)риградѣ Трьновѣ. Да до его доидеть, исправѣите а не кльнѣте писавшаго ю.

Kao što je zapaženo, ni 6721 (1213. g.) ni 6751 (1243.) godina ne odgovaraju vladavini Konstantina (1258.–1277.). Zato se pretpostavlja, da je prepisivač u XV. ili XVI. vijeku pogrešno stavio oba ta broja mjesto .ѕ҃ѱ҃а҃., što daje 6781 = 1273. godinu. Manje je vjerojatno, da je na tom mjestu stajalo .ѯ҃а҃., što bi dalo 1263. godinu.

64

III b 24 (Mihanović 6)

IZBORNO EVANĐELJE (RADOMIROVO), MAKEDONSKA REDAKCIJA, SREDINA XIII. VIJEKA

Lit.: Miklosich, Lexicon IX; *Leskien,* Archiv f. sl. Phil. IV, 572–574; *Voskresenski,* br. I, str. 45–47; *Ružičić,* II, br. 9, str. 135; *Conev,* br. 15, str. 10. *Repr.* br. 7.

Pergamena 18,5 × 26; 182 lista; bez početka i bez kraja. Počinje od evanđelja u srijedu druge nedjelje po Uskrsu i prekida se na 8. evanđelju na jutrenji Velikog petka. Oznaka sveščica nema. Prema sadržini se vidi, da na početku ne dostaje jedna sveščica i na kraju jedna, a u sredini isječen je po jedan list iza f. 52, 98 i 142.

Pismo: lijepi uštav po 25 redaka, u dva stupca, ali na listu 22. i 23. u jednom stupcu drugom rukom, koja nastavlja dalje. Nije isključeno, da je radilo i nekoliko duša, kako kaže Conev, ali sigurno se može tvrditi samo za dvije. Voskresenski misli, da »po obliku slova i pravopisu može biti stavljeno u XIV. vijek«, Conev datira XIII. stoljećem. Čini se, da bi se moglo datirati točnije sredinom XIII. vijeka, kako s obzirom na ornamentiku teratološkog stila, tako i na osnovu paleografskih podataka: ѣ ima sasvim nisko stablo; ч je pravilna simetrijska viljuška; и s prečkicom čas u srednjem dijelu slova, čas u gornjem; з spušta koso stablo ispod linije; kod в su obje petlje oštrouglaste i dosta jednake; kod ж gornji je dio reduciran, ali gornji kraj stabla još nije zakržljao i slovo je pravljeno od tri poteza; ѡ je s niskom spojnicom, ali sa svedenim krajevima lukova u gornjem dijelu.

Nije sasvim ispravno da se nazali miješaju bez pravila, već prema sistemu, koji je karakterističan za starije razdoblje kratovske škole: u ac. sing. ž. r. i u instr. sing. ž. r. redovno dolazi ѫ i tamo, gdje bi prema običnom pravilu trebalo da se vrši zamjena u mali jus (вь Галилѣѫ, доушеѫ, вашеѫ, сь женоѫ, коеѫ властіѫ); u 3. l. pl. aor. redovno dolazi mali jus poslije *š* (глаголашѧ, пристѫпишѧ, исказишѧ); ali zaista u part. stalno se miješaju oba jusa bez pravila (глаголѧ i глаголѫ); često dolazi jotirani veliki jus, ali nikada jotirani mali; jotacija se obično označuje točkom iznad jusova. Rijetko se javlja ъ (bez pravila), već redovno ь; isto tako nikada ъı već samo ы, koje se zamjenjuje često sa и, a nikada sa і; katkada se muklo zamjenjuje sa ѫ, ѣ sa є i sa ѧ i često sa ꙗ; і rijetko, većinom na kraju retka ili iza и. Kako navedene osobenosti kod upotrebe jusova, tako i pravopis gotovo sa samim ь dopuštaju pretpostavku, da ovaj rukopis pripada sjeveroistočnoj grupi makedonskih tekstova.

Ornamentika ovog rukopisa više je puta bila proučavana. Ima male zastavice na listovima 80 i 146 v i vrlo velik broj (skoro na svakoj strani) lijepih inicijala izrazito teratološkog stila u crvenoj i zelenoj boji. Naslovi na početku partija iz Mateja i »strasti« isto tako izrađeni su u crvenoj i zelenoj boji.

Uvez je nov: u crnoj koži s naslovom latinicom »Evangjelistar iz 13. stoljeća«.

Sadržaj

f. 1: Izborno evanđelje. Počinje od srijede II. nedjelje poslije Uskrsa: evanđelje od Jovana, od riječi »же бо ѡнь творить си и с(и)нь такожде да творить« (Io. V, 19). Red evanđelja ide do kraja XVII sedmice, koja se završuje nedjeljom.

f. 80: dolazi drugi ciklus – zastavica s naslovom »Еу(аг)г(ел)исть Лоука. Вь понед. а҃. нед..« Ide do kraja XIX. sedmice – siropusne, koja se završuje siropusnom nedjeljom.

f. 146: treći ciklus – Velikog posta – koji opet počinje zastavicom i naslovom »С(оу)бота .а҃. поста вь нѫ ж(е) бываеть памѧт светаго Ѳеѡдора. Еуг. ѡт Маѳ.« Prekida se na osmom Lukinom evanđelju »strasti« na jutrenji Velikog petka, na riječima »сльнцоу ѡмрькьш8 и катапетазма црь...« (Lk. XXIII, 45).

U *tekstu:* f. 97: Lk. XI, 3 – хлѣбь нашь д(ь)невны.

Zapisi

A) Zapisi pisara:

f. 169: lijepim sitnim slovima, crvenom tintom »Помени мѧ Х(рист)е. Азь грѣшни Радомирь писахь. Велика ми бѣ тѫга на срдци .:. Po svoj prilici to je isti *Radomir dijak,* koji je napisao Psaltir Zografskog manastira iz XIII. v. (vidi Opis *Iljinskog* u Izvestija Ruskog Arheologič. instituta v Konstantinopole, t. XIII, 1908, 47 i *Lavrov,* Paleogr. obozr., 122–124; snimak teratološke zastavice sa zapisom vidi: Mönchsland Athos mit Beitragen von *F. Dölger, E. Weigand und Deindl,* München 1924, T. 128, S. 210–211.

f. 148: zelenom bojom neki monogram.

f. 167: zelenom bojom pored crvene »ruke« – ѿ [ѡр?]трсѹнь; slova u zagradama su u nejasnoj ligaturi.

f. 146: vjerojatno iz doba postanka rukopisa, uskim ustavnim slovima – »Поите, поите, славите«. Dolje sitnim, izblijedjelim slovima – и ѡт(ь)ца.

B) Kasniji zapisi:

f. 37: nasuprot odgovarajućem evanđelju – прѣ(по)добнимъ (brzopis XV. v.).

f. 159 v: vjerojatno još kasniji, teško čitljivo – гспогѹ лч (?)

65

IV d 12 (Mihanović 8; prije III c 7 – tako je kod Ružičića II, br. 14)

IZBORNO EVANĐELJE LESNOVSKO, RAŠKA REDAKCIJA, KRAJ XIII.–POČ. XIV. VIJEKA

Lit.: Miklosich, Lexicon IX; *Ružičić* II, br. 14, str. 135; *Conev,* br. 19, str. 11 (sa signaturom IV d 12). *Repr.* br. 20.

Pergamena 19 × 26,5; 150 listova, bez početka i bez posljednjeg lista, iako je sačuvana daska donjih korica. Na početku nedostaju prve 22 kvaterne i 1. list 23 kvaterne (počinje evanđeljem četvrtka 15. nedjelje); u 28. kvaterni je 7 listova, ali je tekst čitav; na kraju očevidno nedostaje 1 posljednji list (kraj X. i cijelo XI. vaskrsno evanđelje), čija je prazna polovica trebala da bude nalijepljena na korice (sada je daska gola). Folijacija je bila signirana na svakom 5. listu; na posljednjem ispod broja »149« (tintom) isti je broj zapisan olovkom i ispod toga »Ep. Nik.«, očevidno Nikanor Ružičić.

Pismo: po 20 redaka u 2 stupca: čista raška redakcija, s jednim ь, bez jusova, bez akcenata. Conev ga smatra sličnim Ćustendilskom evanđelju (kao ono upotrebljava za pajerok znak ''), a datira XIII.–XIV. vijekom. Ružičić kaže, da »pismena su lepa, čitka i krupna, srpske redakcije... može se reći, da je ovaj rukopis jedan od starodrevnih, možda čak iz XII. veka. I zaista on izgleda usamljen, jer mu nema ravna ni u čemu. Mi bismo se radovali, kad bi se mnijenje naše potvrdilo, ma i nekim sumnjivim okolnostima« (str. 136).

Meni se čini, da je rukopis (lijepi liturgijski ustav, s velikim kontrastom između tankih i debelih poteza) iz druge polovice XIII.–poč. XIV. vijeka. Da nije stariji, svjedoči в s jako nabreklim donjim dijelom i reduciranim vrhom, ж s potpuno reduciranim vrhom, od kojeg su ostali tanki brčići, ш s ovalnim bokovima i niskom spojnicom, н s prečkicom, koja počinje iz lijevog gornjeg ugla i svršava se u gornjoj polovici slova; ѣ s dosta visokim stablom, da nije mlađe, dokazuje potpuno odsustvo poluustavnih oblika, и s ravnom prečkicom, iako u gornjem dijelu slova. Karakteristično je м s niskom spojnicom ispod retka; nije ispred vokala, nego obično na kraju retka. Za XIV. vijek govori ornament neobizantskog tipa bez ikakvih tragova teratološkog stila.

Ornament je neobizantski u crveno-plavo-zeleno-žutim bojama: mala zastavica na f. 102 v (osnovni plavo-crveni kolorit) i brojni inicijali (neki samo crveni, drugi u dvije, odnosno u tri boje) nemaju nikakvih tragova teratološkog stila, već se redovno na uglovima ili dolje završuju viticama, koje postaju tipične tek u XV. vijeku. Čini se, da je to jedan od prvih primjera takvog ornamenta.

Uvez: Od uveza je sačuvana samo daska donjih korica. Godine 1950. rukopis je restauriran u novom uvezu sa starom kožom ostraga. Ornamenat na koži: okvir s kosom rešetkom (dijagonale i romb) s medaljonima i drugim ukrasima u poljima.

Sadržaj: Prema Ružičiću ovo evanđelje predstavlja unicum: on je uporedio sačuvana evanđelja s poretkom, kako se danas čitaju, »pa se nikako ne slažu«. Međutim, vidi se, da je to upoređenje bilo dosta površno, jer on nije zapazio, da se neslaganje odnosi samo na brojne oznake sedmica, dok je sadržaj dotičnih evanđelja isti kao i u današnjem rasporedu čitanja. Razlika je u tome, što 1. ovdje sedmica ne počinje nedjeljom, već ponedjeljkom (iza nedjelje XV. sedmice dolazi ponedjeljak XVI. sedmice i t. d.) i 2. ovdje je XVII. sedmica označena kao sedmica »o bludnom«, koja se završava istoimenom nedjeljom, XVIII. sedmica – kao sedmica »mesopusna«, XIX. – sedmica »siropusna« sa siropusnom nedjeljom na kraju, a onda dolazi evanđelje Todorove subote, t. j. subote I. sedmice velikog posta. To znači, da je ovdje red nedjelja započet u septembru, t. j. da je prvi od dva godišnja ciklusa evanđeoskih čitanja, koji počinje Uskrsom, podijeljen na dva poluciklusa za ljetno i zimsko polugodište sa zasebnim redom sedmica, koji ide od I. do XVII. To se slaže s podacima u sinaksaru. Tu dolazi najprije »skazanie kako čtut' se evangelia vaskrsna od Pashe do Pendikostie«, zatim »skazanie glasom i utrnjim evangeliam vaskrsnim i apostolima« od nedjelje Svih svetih do Vazdviženija (14. sept.) – za 17 sedmica. Iza 17. apostola i evanđelja nalazi se napomena »do zde Matej i počni Luku«, te dolazi novih 17 evanđelja, a zatim opet napomena »do zde končaše se evanđelja liturgijina«. Poslije toga dolazi popis 12 apostola, pa na kraju: »a do zde apostoli. Skončaše se apostoli i evanđelja liturgijina i jutrnja vaskrsna evanđelija držet do petu nedelju posta«. Na kraju dolaze uputstva za »odstupanja« (povratak unazad) u slučaju, ako nedostane evanđelja (ako je prethodni Uskrs bio raniji, a idući kasniji). Istu podjelu uskršnjeg ciklusa na dva polugodišta po 17 nedjelja našao sam i u drugim starim evanđelima, ali samo u XIII. vijeku (na pr. III b 24, III c 20).

f. 1: Evanđelje od Marka XI, 27–33, od riječi »... вь Иероусалимь и вь цр'кви ходещоу іемоу...« Označeno je kao evanđelje za četvrtak XV. sedmice, prema sadašnjem rasporedu za XXXI sedmicu. Red evanđelja ide do evanđelja na jutrenji u Veliku subotu, iza kojeg dolazi kao nastavak prvo evanđelje vaskrsno (kraj Matejevog evanđelja) – do f. 102.

f. 102–144 v: Mjesecoslov od septembra do augusta s uklopljenim evanđeljima na pojedine praznike.

f. 144 v–145 v: ІЕу(аг)гелиіа различна на потрѣбоу: на ѡсвещениіе црькви; а се аггеломь; Иѡаноу Прѣдтече і t. d.; на постриженіе вь скимоу моужоу; а се женамь; а се вь страх троуса ради, или помрьчению слнцоу, или боура, или дьждь мног; на поставлениіе игоуменам; на исповѣданиіе грѣхомь моужоу; на исповѣданиіе женам; о побѣдѣ царю и воіемь; о всакомь приношени блазѣ; а се на ѡсвещениіе маслоу .ѕ҃. поповь надь болещ моуж; а се женам маслоу; а се за болещих іегда поіеши литургию или кан(он) веч(ерни); о томжде женам; а се мрьтвымь.

f. 145 v–147 v: Сказаниіе како чтоут се іеу(аг)гелиіа вскрьсна.

f. 147 v–150 v: іеу(аг)гелиіа вскрѣсна оутрьнѣ (treće, četvrto, sedmo, osmo i deseto, dok se za ostala vaskrsna evanđelja navode podaci o mjestu, gdje su napisana ranije); prekida se na riječima: и вь тоу нощь не іеше ничесо же. Оутроу же... (Io. XXI, 4).

U tekstu f. 116: Mt. I, 16 – из неіе же роди се І(исоу)сь.

U *sinaksaru* su pored običnih navedeni slavenski nazivi mjeseca: септебрь рекомыи и роуинь, октебр – листопад, ноіебрь – гроудень, де-

кебрь – стоудены, генарь – просиньць, фе-врарь – сѣчен, март – соухыи, април – брѣзокь, маи – тарвен, июн – изокь, июл – чрьвень, авгоуст – заревь.

f. 1: januara 15. – вь тьж(де) дьнь ѡ(ть)ца Гаурила.

f. 131: marta 7. – с(ве)тых м(оу)ченикь бывших вь Корсоуни.

f. 133 v: maja 3. – с(ве)таго ѡ(ть)ца Ѳеѡдосиıа Пещерьскаго.

f. 134 v: maja 9. – Вь тьж(де) д(ь)нь прѣнесениıе мощемь с(ве)таго Николы, ıегда прѣнесень быс(ть) вь Барь град(ь) фроужьскыи.

Značajno je, da pored čiste srpske recenzije, sinaksar ne navodi ni sv. Simeona (Nemanju) ni sv. Savu, što upućuje na predložak iz XII. vijeka. Od južnoslavenskih svetaca naveden je samo pod 15. januara Gavrilo Lesnovski, pustinjak iz XI. vijeka. Budući da nisu navedeni njegovi savremenici, osnivači susjednih manastira, Prohor Pčinjski i Joakim Osogovski, pa ni njihov pretšastnik Jovan Rilski, možemo s velikom vjerojatnošću zaključiti, da je ovaj rukopis pripadao Lesnovskom manastiru, pogotovu kad se zna, da je dosta veliki dio Mihanovićeve kolekcije potekao baš iz tog manastira. U vezi s time može se smatrati potpuno sigurnom pretpostavka Lj. Stojanovića, da se zapisi o »despotu« i o »Dabiživu«, koji se nalaze na f. 114, odnose na lesnovskog ktitora despota Olivera i njegova sina. To su (brzopisom):

U sinaksaru, pored 25. novembra: † прѣстави се рабь б(о)жи Дабиживь вь .ке. сего м(ѣ)сеца.

Ispod toga: † а десп(о)ть вь .s. сектебра (Isp. *Stojanović*, Zapisi, 5046 i 9861).

Drugih zapisa nema.

66

III b 14

TETRAEVANĐELJE, RAŠKA REDAKCIJA, KRAJ XIII. ILI POČ. XIV. VIJEKA

Lit.: *Ružičić*, II, br. 8, str. 135; kod *Coneva* je pobrkano: rukopis sa signaturom III b 14 on navodi na str. 10, pod br. 15, ali tu opisuje sasvim drugi spomenik – Radomirovo evanđelje (br. III b 24); na mjestu Radomirova evanđelja pod signaturom III b 24 on opisuje na str. 11 pod br. 17 možda ovaj rukopis, ali podaci ne odgovaraju ovom evanđelju, jer kaže, da je rukopis bez početka, pa se ne slaže ni broj listova, ni broj redaka na listu. *Repr.* br. 15.

Pergamena 17,5×23,5 (Ružičić netočno 18,5); 166 listova (Ružičić 184; Conev – ako opisuje ovaj rukopis pod br. 17 – 174; ti su podaci pogrešni, jer Ružičić izričito navodi, da se sačuvani tekst svršava na 38. »začalu« Jovanova evanđelja, a to je i sada tako). Oznake su sveščica u gornjem vanjskom uglu, ali nisu stavljene svuda: nema ih na sv. V.–X. i na posljednjoj; u sredini je omaškom na sveščici XVI. ponovljen broj еı – XV, te prema tome kodeks obuhvata ne 20 već 21 sveščicu (Ružičić netočno navodi 23). Nedostaju: na početku prve sveščice 3 uvodna prazna lista; na kraju – kraj Jovanova evanđelja od gl. V, 16; na f. 62, gdje se u gornjem dijelu završuje Matejevo evanđelje, isječen je sav ostali dio lista, gdje se vjerojatno nalazio neki važan zapis; od posljednjeg, 166. lista, ostao je sitni oderak. Unutra je tekst čitav.

Pismo: po 23 retka u dva stupca (Ružičić pogrešno – 20, Conev pogrešno 25): ustav, čista raška redakcija s jednim poluglasom, bez akcenata. Ružičić kaže: »drži se da je iz XIV. veka«; Conev datira XIII. vijekom. Mislim, da bi bilo točnije: kraj XIII.–poč. XIV. vijeka. Protiv kasnijeg datiranja govori pravopis bez akcenata, upotreba ı bez pravila, odsustvo poluustavnih oblika, napose širokog є; ч je simetrijsko s malom viljuškom i dosta visokim drškom, и s ravnom prečkicom malo iznad sredine, т s malim, jednakim crticama na prečkici; protiv ranijeg datiranja svjedoče ѣ s visokim stablom, ѡ novijeg oblika s niskom spojnicom i polukružnim lukovima, в s reduciranim vrhom, ж sa zakržljalim gornjim dijelom, п katkada s malom crticom preko gornje linije, karakteristično za XIV. vijek. Napose su karakteristični mali ukrasni trokutići kod inicijala, tipični za rukopise Milutinova doba. Naslovi i inicijali su crveni.

Ornamentika je vrlo skromna: male »zastavice« geometrijskog stila na f. 1 i 2 i veliki crveni, jednostavni inicijali na početku evanđelista tipični za kraj XIII.–poč. XIV. vijeka.

Od *uveza* sačuvana je samo gornja daska, prekrita kožom. Ornamenat: okvir s krstom na prijestolu u sredini. Kako je daska skroz izjedena crvotočinom i potpuno trula, rukopis je stavljen u novi uvez, sa starom kožom odozgo.

Sadržaj

f. 1: Тетроıеу(аг)ль с' Богомь починаıемь. Главы благовѣствованиıа иже ѡт Маѳ(еа) числа; f. 2–62: tekst Matejeva evanđelja.

f. 63: »Glave« Markova evanđelja; f. 63 v–97: Markovo evanđelje.

f. 97 v: »Glave« Lukina evanđelja; f. 97 v–156: Lukino evanđelje.

f. 157: »Glave« Jovanova evanđelja; f. 157 v–166 v: Jovanovo evanđelje do V, 16, gdje se tekst prekida na riječima: »ıако I(соу)сь ıесть иже ме створи цѣла. Ко(нь)ц нед(ели). И сего ради гонıахоу Жи...« Zanimljivo je, da je to označeno kao »Зачало« 37, dok je sada to 14.

U tekstu: f. 2 v: Mt. I, 16 – Из неıе же роди се I(исоу)сь.

f. 11: Mt. VI, 11 – хлѣбь нашь насоущьствьныи (isto Lk. XI, 3 na f. 125).

f. 157 v: Io. I, 14 – ıединочеда; Io. I, 18 – ıединочедыи с(ы)нь.

Zapisi

Na svakoj strani su crvene bilješke, koje se odnose na tekst – »začala«, datumi i uputstva.

Biografskih i ljetopisnih podataka nema.

67

Ćir. fragm. 4

ODLOMAK IZ EVANĐELJA OD MATEJA, RAŠKA REDAKCIJA, KRAJ XIII.–POČ. XIV. VIJEKA

Repr. br. 22.

Pergamena 14,7 × 14,3. List je bio složen udvoje i ulijepljen u uvez rukopisa br. IV d 15 – na prednje korice i kao uvodni list ispred teksta. Pri restauraciji rukopisa skinut je i stavljen u fragmente. Rukopis, u koji je ovaj fragmenat bio uvezan – skraćeni oktoih, pisan je u Svetoj Gori u sredini XVI. vijeka. Prema tome i ovaj je fragmenat svetogorskog podrijetla.

Pismo – lijepi ustav sa 15 redaka sačuvanog teksta. Čista raška redakcija bez nadrednih znakova, osim titla starog oblika – kratke crtice sa kvačicama po stranama; s jednim poluglasom. Oblici su s kraja XIII. vijeka, slični uskom pismu Ilovičke krmčije: ѣ s dosta niskim stablom, и s prečkicom u sredini, ѡ s niskom spojnicom i malo svedenim lukovima, ч simetrijska viljuška, в s reduciranom gornjom petljom. Bilješke su između »začala« crvene.

Sadržaj

Odlomak evanđelja od Mateja XI, 21–XII, 3. Primjer teksta:

Възьмѣте иго мoıe (се)бѣ и наоучите се ѡт мене, ıако кротькь ıесмь и смѣрень срьдьцемь . . .

68

III b 22 (Mihanović 9)

IZBORNO EVANĐELJE (KALINIKOVO), RAŠKA REDAKCIJA, PRVA POL. XIV. VIJEKA

Lit.: Ružičić, II, 6, str. 134; *Conev,* br. 18, str. 11. *Repr.* br. 27.

Pergamena 19 × 27,3; 177 listova (Ružičić i Conev – 176) – 22 sveščice po 8 listova (XI. – sa 9). Oznake sveščica na donjoj margini na početnoj i na posljednjoj stranici. Nedostaje kraj rukopisa; u tekstu nedostaje samo polovica lista 166.

Pismo: ustav po 20 redaka; čista raška redakcija s jednim ь, reduplikacijom vokala, bez akcenata. Značajno je, da upotrebljava ı po pravilu ispred vokala (ali katkada i na kraju retka). Ružičić kaže, da rukopis po svim izgledima mora da je vrlo star: »drži se da je iz XII. ili XIII. veka«; Conev bez argumentacije stavlja u XIII. vijek. Nama se čini, da je rukopis ponešto mlađi: ѣ je sa dosta visokim stablom; ѡ u dva oblika – obično s niskom spojnicom, ali katkada i s visokom spojnicom, ali kasnijeg oblika s polukružnim lukovima, tipičnog za XIV. vijek; м je s niskom spojnicom ispod retka; ж s potpuno zakržljalim vrhom; в je s manjom uglatom gornjom petljom, a na dva mjesta – ovalno »bucmasto« s upisanim о ili ѕ, karakteristično za sredinu XIV. vijeka; з u tri različita oblika s oštrim uglom i zaobljeno; ѕ; značajna je upotreba ѱ u obliku ljiljana (u riječi ѱи, koju pisar upisuje i na margini, sumnjajući da čitaoci ne će razumjeti); za kasnije datiranje govori i upotreba ı ispred vokala. S druge strane odsustvo poluustavnih oblika, и s visokom, ali ravnom prečkicom, odsustvo širokog є, pa oblik ѱ s dugim stablom protegnutim gore i dolje – govore za doba prije sredine XIV. vijeka.

Ornamentika ide u prilog istom datiranju. Lijepa neobizantska zastavica na f. 1 v geometrijsko-biljnog stila (crveno polje sa plavim, zelenim i zlatnim isprepletenim krugovima) nema teratoloških elemenata. Lijepi inicijali pokazuju nekoliko raznovrsnih tradicija: pored neobizantskih inicijala, istog stila kao zastavice, na pojedinim mjestima nailazimo na stare pletene inicijale iz XIII. vijeka, na drugim mjestima dolaze jednostavni inicijali iz Milutinova doba sa uglovima pri osnovi, a na trećima inicijali tipični za sredinu XIV. i za XV. vijek s renesansnim zavijucima (koji bi ovdje, dakle, imali svoj najraniji datum).

Rukopis nije imao nikakvog uveza, prve sveščice bile su sasvim odvojene od ostalog dijela. God. 1950. uvezan je u novu kožu.

Po sadržini to je izborno evanđelje, koje počinje s Jovanovim prvim evanđeljem na Uskrs (f. 1 v) i ide za svaki dan po nedjeljama do nedjelje XVII. iza Pedesetnice:

f. 117 v: počinje novi ciklus – до зде конча Маѳеево чісло. В понед. .а̃. нед. ıеу(а)г. ѡт Лоуке – opet s prvom nedjeljom i ide do XV. nedjelje, gdje se tekst prekida na riječima – храмь молитвѣ наречет' се всѣмь ıезыкомь (Mr. XI, 16).

Prema tome nedostaju evanđelja XVI. i XVII. nedjelje drugog ciklusa u pretposnim nedjeljama, pa čitav ciklus velikog posta i sinaksar na kraju.

U tekstu: f. 2: Io. I, 14 – ıако иночедааго ѡт о(ть)ца; ali Io. I, 18 – ıедіночедыи с(ы)нь.

f. 139: Lk. XI, 3 – хлѣбь н(а)шь насоущни подаи намь.

Zapisi sitnim ustavnim slovima, istom rukom kao tekst:

f. 4: † пописа Калиникь.

f. 80: na margini nasuprot broju .҂д̃. stoji – д̃. тисещи.

f. 87: na margini nasuprot riječima »благословень гредыи вь име Господне« stoji grčki zapis: † ο ευλωγήμενως, ο ερχωμενως ἐν ονωματϊ Κῡ (sic).

f. 137 v: nasuprot riječi »ѱи« na margini – »пси«.

TETRAEVANĐELJE (BOGDANOVO), RAŠKA REDAKCIJA, KRAJ XIII.–POČ. XIV. VIJEKA

Lit.: *Ružičić* ne spominje; *Conev* pod br. 13 za signaturu III c 20 daje podatke o nekom drugom rukopisu. O stilu ornamentike: *Sv. Radojčić*, Stare srp. minijature, 32–33; tabl. XIV–XV. *Repr.* br. 24–25.

Pergamena 25 × 33; 259 listova folijiranih u desnom gornjem uglu, na početku nefolijiran prazan list sa zapisima (bio je zalijepljen za korice); ispred njega se nalazi ostatak još jednog praznog lista, odsječenog. Sveščice su signirane u vanjskom donjem uglu na posljednjem listu. U doba posljednjeg uvezivanja knjige već je bila nestala cijela III. sveščica, koja je zamijenjena papirnatom sveščicom od 8 listova (f. 15–22); iz IV. sveščice nedostaju listovi 1. i 2. (iza f. 22) pa 5. do 7. (iza f. 24) – ostali su sitni oderci; u IX. sveščici nedostaje posljednji list, koji je zamijenjen papirnim (f. 65); u XVI. sv. – nema jednog lista (iza f. 113); u XVII. sv. nema jednog lista (iza f. 120); u XXX. sv. ima 11 listova (čitava je); iza toga u sinaksaru sveščice nisu signirane.

Pismo – kaligrafski liturgijski ustav u dva stupca po 22 retka; u sinaksaru po 30 redaka. Čista raška recenzija s jednim ь. Interpunkcija – točka; akcenata nema; titla starinska (tanka vlas sa dvije točkice); і rijetko i bez pravila, većinom na kraju retka. Nema još nikakvih poluustavnih elemenata: po tipu naliči na kaligrafske rukopise Milutinova doba, iz prve četvrtine XIV. vijeka, ali nije isključeno, da je i malo stariji, jer svi oblici, koje ovdje nalazimo, javljaju se i u rukopisima iz posljednje četvrti XIII. vijeka. Protiv ranijeg doba govore jako reducirani vrh kod в i kod ж, visoko stablo kod ѣ; ѡ s niskom spojnicom i polukružnim lukovima; uglato з s donjim uglom ispod linije; s druge strane simetrijsko ч s viljuškom i visokim drškom; и s ravnom prečkicom malo više iznad sredine, pa i pravopis, govore protiv sredine XIV. vijeka, dok teratološki elementi u ornamentu upućuju na XIII. vijek. Ako su mnogobrojne bilješke ispod teksta, pisane brzopisom, koje se odnose na dotična evanđelja, savremene tekstu, onda je rukopis iz prve četvrti XIV. vijeka.

Ornamentika: f. 1: velika zastavica za cijelu stranicu-okvir u neobizantskom pleteru sa tri stuba-kubeta s krstovima u crveno-žutom koloritu sa zelenim konturama; u poljima naslov »evanđeorskih glava« od Mateja; f. 2: zastavica nad jednim stupcem geometrijskog stila zeleno-ružičastog kolorita s teratološkim elementima i istog stila inicijal – pas u pleteru; f. 65: nad jednim stupcem mala zastavica – neobizantski pleter crveno-žuto-plavog kolorita; f. 107: istog tipa zastavica nad jednim stupcem; f. 109: sličnog tipa zastavica i inicijal u pleteru; f. 181: istog tipa zastavica nad jednim stupcem; f. 182 v: istog tipa zastavica nad jednim stupcem i inicijal u pleteru; f. 235: zastavica bizantskog tipa crveno-bijelo-crna i dolje - crtani ukras.

Uvez: daske sa žlijebom po rubovima u smeđoj koži s ornamentom: gore okvir s krstom na prijestolju i slovima IC XC NI IKA; dolje okvir ispresijecan uglovima sa sitnim medaljonima, krstićima i pupoljcima. Prema obliku slova u gornjem monogramu (И s kosom prečkicom gore, N s ravnom prečkicom u sredini i K s daleko odvojenom kukom od stabla) može se nagađati, da je uvez iz XIV. vijeka. Ali kako se na srednjoj strani prvog lista, koji je bio nalijepljen na prednju dasku, nalazi kasniji zapis spomenutog gospodina Bogdana, moramo misliti, da je uvez bio popravljen na kraju XIV. vijeka. God. 1950. uvez je restauriran.

Sadržaj

f. 1: Glave Matejeva evanđelja; f. 3 – Matejevo evanđelje.

f. 64: Glave Markova evanđelja; f. 65 (naknadno upisan na papiru) – Prolog evanđeliste Marka; nastavlja se Markovim evanđeljem.

f. 107: Glave Lukina evanđelja; f. 109 – Lukino evanđelje.

f. 181: Glave Jovanova evanđelja; f. 182 v – Evanđelje od Jovana.

f. 235: Sinaksar podijeljen u dva ciklusa: 1. po nedjeljama od Uskrsa i 2. godišnji od početka indikta. Prvi je podijeljen na četiri manja ciklusa: f. 235 – od Pashe do Pedesetnice; f. 236 v – od 1. nedjelje po Pedesetnici do 17. nedjelje (do kraja Matejeva evanđelja); f. 240 – Се же подобаıеть вѣдѣти, ıако от соудѣ починаıеть се светыи Лоука. Написано бысть самѣм Лоукою, повелѣно светымь Петромь. Вь понед. .а҃. нед. ... i t. d.: dakle opet počinje prvom nedjeljom i ide do 17., iza koje idu nedjelje »predmesopusna«, »mesopusna« i »siropusna«; f. 244 – evanđelja velikog posta.

f. 246: Evanđelja vaskrsna na jutrenji s uputstvom, kojim se redom čitaju.

f. 246 v: Godišnji ciklus po mjesecima počevši od 1. septembra.

Od slavenskih svetaca navedeni su:

Sept 24. – памет Симона монаха Стефана кралıа.

Jan. 14. – оуспениıе светаго Савы ар'хиıепископа Ср'бьскыıе земле.

Febr. 8. – iza pomena proroka Zaharije stavljen je crveni krst (nema ni kod sv. Save. ni kod drugih), pa: »Вь тьжде дьнь памет творимь ар'хиıепископа Ср'бьскаго Савы вьтораго.«

Jula 24. – светыю моученикоу Бориса и Глѣба.

Značajno je, da nema pomena o sv. Simeonu Mirotočivom (Nemanji) pod 13. februara, ni o arhiepiskopu Arseniju pod 28. oktobra.

Kod mjeseca navedeni su slavenski nazivi: сек(тебрь) – bez slav. naziva, ѡктеб(рь) рекомы листопадь, ноıебрь – гроудьнь, декебрь – стоудены, ген'варь – просѣньць, ферварь – сѣчнь, мар'ѳь – соухы, априль – изокь, маи – травьнь, июнь – bez slav. naziva, июль – чрьвьнь, авгоус(ть) – заревь.

f. 256 v: ıеу(аг)гелиıа различна на всакоу потрѣбоу ѡбрѣтаıема.

f. 257 v: ıеу(аг)гелиıа ютрьничьна .к҃а. коимь ред дрьжати ѡт всѣх светiих.

f. 258: kasnijim rukopisom pashalija od 6917. do 6936. god. (1407.–1428.).

U tekstu: f. 4: Mt. I, 16 – нз ниıеıе же родiи се I(исоу)сь.

f. 12 v: Mt. VI, 11 – хлѣбь нашь насоущьствьнии.

f. 143: Lk. VI, 3 – хлѣбь нашь насоущьподаи.

f. 183: Io. I, 14 – ıединочедаго; Io. I, 18 – ıединочедыи сынь.

Zapisi

Uvodni, nesignirani list, prednja strana, koja je bila zalijepljena na dasku korica: 1. Жерѡваць (da li je selo Žerovac blizu Rudnika?); 2. preokrenuto – Градище;

3. brzopisom s kraja XIV.–poč. XV. vijeka: † Моудрѡмоу и племенитѡмоу и всакоıе чьсти достоиномоу кvр .... ми кvр Бракоу ми з братаıа моу Богданоу и Владою и Радичоу [воеводе?]. О Х(рист)е Г(оспод)и прости в цaресте (sic) небесниıем. О Г(оспо)ди прѡстии [оута] (?) раба [кнеза] Николаа и са кир кнеже [Воискраве] (?).

Isti list na poleđini, brzopisom iz XIV. vijeka: 1. »začala« apostola za svaki dan u nedjelji; 2. »začala« evanđelja za svaki dan u nedjelji; 3. u sredini, koso: † моудрѡмоу и племенитѡмоу и всакоıе чьсти Богданоу.

f. 1. ispod zastavice pogrdan turski zapis.

Gotovo na svakoj strani teksta na gornjoj i donjoj margini, i često sa strane, stoje bilješke, koje se odnose na tekst: o danima, kad se čitaju dotična evanđelja i njihova »začala«. Djelomično su pisana ustavnim slovima crvenom tintom, djelomično brzopisom s poč. XIV. vijeka, crnom tintom. U pojedinim je zapisima cinober vrlo jak, dok je u drugima gotovo sasvim izblijedio.

f. 259: stari zapisi – 1. .... небесне. Застоупницѣ хр хрьстіанѡмь непостид ... 2. Помени ме Спасе егда придеши вь царство си.

f. 258 v: kasnijim rukopisom – Сіа еу(аг)глєтъ оу Щипь ѡтъ теръзи Милета к8пихь за .ѯ. аспри и приложи оу нимь Михаиль .ч. и тер'зи Миле .м., Аѳанась .кі., Богданъ .кі. Тодора .ѕ., Стале .ѕ., Иѡве Гоивъ (?) .д. Б(о)гъ да хи прости. Аминь.

Kako je rukopis cijelo vrijeme bio u južnim krajevima – u Štipu – i kako je njegov vlasnik u XIV. vijeku bio neki knez Bogdan, moglo bi se zaključiti, da je to onaj dinasta, za koga Jireček kaže: »Tamna je ličnost Bogdan u kraju između Soluna, Strume, Strumice i Sera. Po imenu pripadao je on, možda, u porodicu Oliverovu, koja se sa svojim potomcima sasvim gubi posle smrti cara Stefana« (Istorija Srba, I, 322). Međutim, kako ovaj Bogdan ima braću Bra(j)ka, Vladoja i Radiča, čini se, da nije ni brat, ni sin Oliverov (pominju se Oliverovi sinovi Krajko, Damjan, Vidoslav, Dabiživ, Rusin i Oliver – među njima nema Bogdana), pa bi se moglo misliti, da je pripadao i nekom drugom rodu.

III b 23 (Mihanović 10)

ČETVEROEVANĐELJE (RAJKOVO), RAŠKA REDAKCIJA, SREDINA XIV. VIJEKA

Lit.: Voskresenskij, br. II, str. 46–48; *Ružičić*, II, br. 7, str. 134; *Conev*, br. 25, str. 13–14 (isti rukopis griješkom naveden i pod br. 20, str. 12). *Repr.* br. 32.

Pergamena 17,5 × 25,5; 151 list (Ružičić pogrešno 210 listova); bez početka: nedostaje prva sveščica do Mat. gl. V, 32. Oznake sveščica u desnom gornjem uglu; jasno se vide na f. 16 – ѧ. f. 24 – ѕ, f. 32 – ѕ, f. 40 – и, f. 53 – і, f. 61 – аі, f, 73 – ві, f. 94 – кв, f. 102 – кг, f. 110 – кд, f. 118 – ке i f. 126 – кѕ. U sredini na nekoliko mjesta nedostaju listovi: iza f. 23 cijela V. sveščica (Mt. XVII, 7–XXI, 21); iza f. 42 – valjda 4–5 listova iz VIII. sveščice (kraj Matejeva evanđelja od XVIII, 16 i početak Markova do I, 7; ovi su listova nestali već davno, jer u lijevom kutu f. 43, gdje počinje Markov tekst, napisano je starim slovima МАРКО); iza f. 44 nedostaje 1 list (Mr. II, 3–II, 20); iza f. 73 nedostaje kraj Marka (XVI, 14–XVI, 20) i početak Lukinih »glava« (valjda 1 list), koje se nastavljaju na f. 74; iza f. 87 nedostaje sav kraj Luke (od VI, 14) i početak Jovanova evanđelja (do I, 45) – XV.–XX. sveščice.

Ružičić kaže: »Zub vremena ga je mnogo oštetio, zato nema mnogo listova u početku i nekoliko u sredini. I inače su s krajeva mnogo listova oštećeno i tekst povređen. Naročito je crveno mastilo kojim su zaglavlja bila ispisana, sve iščezlo, a inače je mnogo tekst pomrljan zbog vlage, da se vrlo teško čita; a na nekim mjestima i ne može.« Conev isto tako kaže: »Povrijeđen od vlage i napola sagnjio; kinovarno je mastilo sasvim izblijedilo, a i drugo je zamazano, te se jedva čita.« Kako je rukopis bio bez korica i svaka je sveščica ležala odvojeno, rukopis je 1950. god. sređen i, pošto je plijesan osušena i obrisana, uvezan u kožu.

Pismo po 22–25 redaka u dva stupca (Voskresenskij pogrešno »u jedan red«): srednji ustav, koji prelazi u poluustav; srpska redakcija s jednim ь, bez jusova; miješa ь i ъ (посльхь), а i ѣ (исцалити), ч i ц (члвцкаго, члвчы); Voskresenskij upozorava na ю, koje katkada dolazi mjesto staroslav. ѭ (стоюща), što ukazuje na srednjobugarski predložak. Voskresenskij datira XIV.–XV. v.; Conev na oba mjesta XIV. v. Posljednje je točno; rekao bih čak – sredina XIV. vijeka, ukoliko s jedne strane ustav već prelazi u poluustavno pismo i javljaju se novi oblici – ч jednostrano, ѡ regeneriranog oblika s visokom spojnicom i t. d., a s druge strane dolaze stari oblici – и s ravnom prečkicom u sredini, ѣ s niskim stablom, м sa širokom i niskom spojnicom, з s niskim stablom – ugao je duboko ispod linije, malo nadrednih znakova, і bez pravila, obično na kraju retka.

Ornamentika: velikih zastavica nema, jer su isječeni svi prvi listovi kod svakog evanđelista. Ostale su male zastavice: f. 74 v – nad jednim stupcem, u zelenoj boji, sa zapisom; f. 127 – mala balkanskog tipa; f. 131 – balkanski pleter, ali s teratološkim elementima; f. 141 v – duga zastavica balkanskog tipa; f. 142 v – duga i uska zastavica; f. 144 v – duga sa zapisom; f. 145 v – duga i uska zastavica.

Sadržaj

f. 1–42: tekst evanđelja od Mateja od riječi »прѣлюбодѣинаг(о) творить ю прѣлюбодѣистати« (V, 32) do riječi: »ıеуглиıе .д. вьскрсно. ІЕдини же надесе ...« (XVIII, 16).

f. 43–73: tekst evanđelja od Marka od riječi »вѣдаше глаголе: гредеть крѣплѣи мене« (I, 7) do riječi »невѣрьствию ихь и жестосрьдию ...« (XVI, 14).

f. 74–87: »glave« evanđelja od Luke, počevši od XVII.; f. 74 v – tekst evanđelja od Luke od početka do riječi »иже апостолы нарече, Симона ıегоже нарече ...« (VI, 14).

f. 88–127: tekst evanđelja od Jovana od riječi »и ѡбрѣте Филипь Натанаила и глагола ıемоу ... (I, 45) do kraja.

f. 127: evanđelja vaskrsna; f. 128 v: evanđelja svetih strasti; f. 129: evanđelja za različnu potrebu.

U tekstu: f. 2: Mt. VI, 11 – хлѣбь н(а)шь насоуществныи даждь.

f. 131 v–148 v: Синаѯарь .д̃. ıеу(аг)гелістомь.

U sinaksaru dolaze slavenska imena mjeseci: сектебрь рекомы роуıень, ѡктебрь – листопадь, ноебрь – гроудень, декьбрь – стоуденыи, генарь – просінець, ферварь – сѣчень, марть – с(оу)хіа (sic), априль – брѣзокь, маии – травень, июнь – изокь, июль – чрьвены, аугоусть – заревь.

Važni su podaci:

Okt. 14.: pored mučenika Азаріıа, Гервасіıа, Протасіıа і Кельсиıа вь ты же дьнь Петкыи. (Mošti sv. Paraskeve prenesene su u Trnov 1201. godine.)

Nov. 26: с(ве)щеніıе с(ве)таго Геѡргиıа (– osvećenja hrama sv. Georgija u Kijevu).

Apr. 7.: Светаго Меѳодіıа епископа Моравьскаго и светаго Кіріла оучителѣ словеньскоу езыкоу (u Rusiji se svetkuje, pored drugih dana, 6. aprila, u Bugarskoj obično 27. jula).

Maja 3.: pored св. Ѳімотеıа и Маврыи – светаго ѡтьца Перьского иже вь Роусии (sic; Voskresenski nije zapazio, da je to sv. Teodosije Pečerski, koga pod istim datumom navodi Trnovsko evanđelje: Ѳеѡдѡсиа иже в Роусіи в градѣ Кыевѣ вь Пещерстѣмь манастыри).

Maja 9.: вь ты же д(ь)нь прѣнесеніе мощі с(ве)таго Николыи, ıегда прѣнесень бысть вь Барь град проужескыи.

f. 148 v: na kraju sinaksara, koji se završuje sa

IC
НИ † КА, dolazi Rajkov zapis.
ХС

Ispod toga, u dnu stranice počinje pashalija od 6942. do 6962. = 1434.–1454. god. (mnogo kasnijim rukopisom), koja se završuje na f. 151.

Jula 24.: pored mučenice Hristine – вь ты же дьнь Бориса и Хлѣба (= Boris i Gljeb su ruski sveci iz XI. vijeka).

Zapisi: A) – *pisara:*

f. 248 v: s lijeve strane ispod sinaksara:

(IC)
(НІ) † (КА)
(ХЬ)
АХ ПС
(Т)
(П) † (Г)
(К)
МС СТ

Pisaru pripadaju i zapisi pored ornamenta:

f. 74 v: ФС ХС
ФС П

(Φῶς Χριστοῦ φωτίζει πάντας = свѣть Христовь просвещаеть всѣхь) Г(оспод)и І(соус)е Х(рист)е помозы мі.

U desnom stupcu gore – Rajkov zapis:

Х(ристо)сь зач(ало) и ко(нь)ц. Слава сьврьшітелю Богоу вь в(ѣ)кі. аминь. аминь. аминь.

Азь Раико діıакь исписах си ѳеѳраевагель (sic) ıако Богь припоусти. И аще що боудоу сьгрѣшіль, не кльніте чьтущеи его, нь паче бл(аго)с(ло)вите и поменіте ме, а вас Богь, и ѡтьца мі и матерь и подроужіе мі, ерь га писах оу великои ноужди и печалии: –

Ispod Rajkova zapisa u dnu stranice, izblijedjelo: мѣсеца сенр .кѳ. [игоумень?] Давидь (?) ....к. дьнь (?)

f. 131: І(соу)сь Х(ристос)ь владика ıесть зачело и сьврьшитель. ѡ Г(оспо)ди спаси, ѡ Г(оспо)ди поспѣши.

f. 144 v: Г(оспод)и Б(ож)е .... (izblijedjelo) .... спасеніе.

B) *Zapis iz početka XV. vijeka* – f. 151 (stavljeno usred pashalije između 1431. i 1432. god.) slavenskim slovima ispisan grčki tekst liturgijske pjesme »иже херувими«.

† и та и хѹрфими мистикос иконизондис ке тиии зопиѡ триади то трисагиѡнь имно просадондес пасинь виѡтитиса. апотомета меримнас ѡс тонь василиѡ' вщ (= двацı = 2 puta) толо иподекꙁалимо ке са аггли кес ааротось тори форѹмонѡнь. таксьсаси си си.

Radi upoređenja stavljamo i sadašnji grčki tekst:

οἱ τὰ χερουβὶμ μυστικῶς εἰκονίζοντες, καὶ τῇ ζωοποιῷ τριάδι τὸν τρισάγιον ὕμνον ᾄδοντες, πᾶσαν τὴν βιωτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν ὡς τὸν βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξάμενοι ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν, ἀλληλούϊα.

C) *Kasniji zapisi:*

f. 4: задльжише.

f. 59 v: ponovljen tekst – и приплодоваше іна ꙁ. и на .р.

f. 59 v: вv І(соу)са Х(рис)та Помени нась Г(оспод)и ıегда придеши.

f. 74v : Везано аминь. Запа... (dolje je nešto zamazano).

D) *Lijepim brzopisom XVII. vijeka* (ѹ pišemo у):

f. 46 v: (gore) Давидь

dolje: Давидьѡвичь ѡт Беркѡвце с(и)нъ Радама .аминь.

f. 147: rukopis istog tipa – ѡво е ѳ(е)тр(о)еу(аг)ель честѡглавь, те паке ıе истопень, те чловкь не може нікако да га раствуе да га чьті .:. Азь писахь смерѣни попь Петрь ѡт село Берков'ци прѣшьдьшу ми в(ъ) село Кущицу на нурию.

Ista strana, na margini, rukopisom istog tipa: Смерѣни поп Сте[па]нь ѡт село ѡт Гло[га] даде попу Петр[у] си ѳеѳроеуг[ль]. Margina je sa strane obrezana: rekonstruiramo odsječene dijelove zapisa u zagradama.

E) Novi zapis:

f. 12: Е. Нік. (= Episkop Nikanor Ružičić).

F) f. 151 v – posljednja prazna strana: brzopisom XV. vijeka – Помені Г(оспод)і царскіе и с(ве)щен'ніе обітелі преподобнаго и богоносьнаго... (zapis je nedovršen).

Sela, koja su navedena u zapisima XVII. vijeka, nalaze se u Preševskom kraju. To su Kuštica u Moravskom kraju, Berkovci – očevidno Berčevac u Moravičkom kraju i Glog u Pčinjskom kraju. Kako je evanđelje doneseno u selo Kušticu iz Gloga, koji se nalazi blizu manastira sv. Prohora Pčinjskog, to je najvjerojatnije, da je navedena u posljednjem zapisu na kraju rukopisa »obitelj prepodobnog i bogonosnog« oca – baš taj mana-

stir sv. Prohora (ta oblast nema drugih manastira posvećenih »prepodobnima«). Prema tome, ovo je evanđelje pisao, vjerojatno u drugoj četvrti XIV. vijeka, neki dijak Rajko (možda budući logotet u doba cara Stefana Dušana?) za manastir sv. Prohora Pčinjskog, gdje je ono ostalo u XV. vijeku. (Tada se tu »heruvika« pjevala na grčkom jeziku.) Kasnije je bilo odneseno u susjedno selo Glog, odakle je u XVII. vijeku preneseno u drugo obližnje selo Berkovce, gdje se na njemu potpisao neki Davidović, a odande ga je pop Petar prenio u selo Kušticu pri svom prijelazu na ovu parohiju. Sigurno, u tom je kraju našao spomenik A. Mihanović, a s njegovom je kolekcijom evanđelje dospjelo u Jugoslavensku akademiju.

(Lokalizaciju navedenih sela vidi: *J. Hadži Vasiljević*, Južna Stara Srbija II, Beograd 1913, str. 56 i dr.)

71

III b 4 (Mihanović 21)

TETRAEVANĐELJE (DIJAKA DABIŽIVA), RAŠKA REDAKCIJA, DRUGA ČETVRT XIV. VIJEKA

Lit.: *Ružičić*, II, 2, str. 133; *Conev*, br. 21. str. 12. *Repr.* br. 33.

Pergamena 18,5 × 26; 220 listova (Ružičić i Conev pogrešno: 216). Oznake sveščica u sredini donje margine, na početku i na kraju. Na početku su dva nesignirana oderka od uvodnih listova, s ostatkom minijature evanđ. Mateja na drugom listu. Nedostaju listovi: iza f. 36 – 1; iza f. 219 – 1 ili 2; iza f. 100 izgubljena su 2 lista, pa su nadomještena papirnatim listovima s vodenim znakom iz doba oko 1573. god. (sidro u krugu – Briquet br. 559 iz 1573. god.); od f. 18 ostao je oderak, od f. 133 – odsječena je donja polovica. Nije točno, što navode Ružičić i Conev, da su očuvana samo tri evanđelista – tetraevanđelje je potpuno.

Pismo: Lijepi uski i visoki ustav po 21 redak u dva stupca (Conev netočno 24); u sinaksaru po 21 red. Čista raška redakcija s jednim ь, bez akcenata i drugih nadrednih znakova. Široko є u značenju ѥ; і redovno na kraju retka. Oblici slova iz prve polovice XIV. vijeka; ѣ s visokim stablom; ч jednostrano, ж s potpuno zakržljalim vrhom, в s vrlo sitnom gornjom petljom, и s prečkicom, koja ide od lijevog gornjeg ugla, н s ravnom prečkicom iznad sredine, ѡ naknadnog oblika s visokom spojnicom i polukružnim lukovima. Kako pravopis tako i oblici slova govore za prvu polovicu odnosno drugu četvrt XIV. vijeka. Naslovi su crveni.

Ornamentika: skromna »bizantska« zastavica u obliku potkove s nizom palmeta u polju i stilizovanim grančicama sa strane u crveno-žutoj boji na f. 1; minijatura evanđeliste Jovana (f. 170 v) u grubom crtežu sa crvenom i zelenom bojom; mali komadić slične minijature ispred Matejeva evanđelja s ostatkom crvenog koloriranja (f. 2 v). Inicijala nema.

Uvez je, kako svjedoče uvezani papirnati listovi, bio restauriran na kraju XVI. vijeka, vjerojatno u stare daske. Trule daske sa žlijebom na rubu presvučene su smeđom kožom. Na prednjim koricama je šesterokraki krst na prijestolu u pravokutnom okviru; na stražnjim – koncentrični pravougaoni okviri sa 4 medaljona, 4 srca i 4 trolisnate palmete u sredini. Godine 1950. uvez je restauriran.

Sadržaj

f. 1: »glave« Matejeva evanđelja; f. 2–63: evanđelje od Mateja.

f. 63: »glave« Markova evanđelja; f. 64–101: evanđelje od Marka.

f. 101 v: »glave« Lukina evanđelja; f. 103–169: evanđelje od Luke.

f. 169: »glave« evanđelja od Jovana; f. 170 – prazan; f. 170 v: minijatura; f. 171–215: evanđelje od Jovana.

U tekstu: f. 2 v: Mt. I, 16 – из неıе же роди се І(исоу)сь.

f. 11: Mat. VI, 11 – хлѣбь нашь насищни даждь ... избави нас(ь) ѿт неприıазни.

f. 133 v: Lk. XI, 3 – хлѣбь нашь насіщни даждь ...

f. 171 v:

Іо. I, 14 – ıако инороднаго ѡт о(ть)ца.

Іо. I, 18 – тькмо единочеды с(и)нь.

f. 215: Синаксарь сьборьни, оуказь четирех ıеу(аг)гелість. Всадьневна ıеу(аг)геліа и соуб. и нед. посрѣд. глава ıеу(аг)гелисть светых Маѳеа, Марька, Лоук(и), Іѡана. Сы же синаксарь недели месопоуснои и недели сирнои, соуботамь и неделıамь поснимь, и свети страсти, и вьскрьсна и всѣх светих иже вь месечніцѣ, и господьскыıе празникы и ⟨и⟩ни потрѣби всемоу годищоу неѡскоудно назнаменоуеть зачело и коньць. Prema tome u ovom dijelu dolaze: f. 215 v. – evanđelja posnog ciklusa; f. 216 v – nedjeljna evanđelja na jutrenji; f. 216 v – mjesecoslov (nedostaju podaci od 11. septembra do 28. oktobra i od 1. aprila do 26. jula); f. 220 v – evanđelja za različne potrebe; f. 221 – uputstva o redu evanđelja i apostola; f. 221 v – u drugom stupcu je zapis.

U sinaksaru od slavenskih slava navedeno je samo:

26. nov. – св(е)щение с(ве)таго великомоученика Геѡргьıа (u Kijevu).

14. febr. – с(ве)таго ѡ(ть)ца нашего Авьксеньтиıа и Кирила философа.

(Izgubljeni su listovi za oktobar i za april-juli.)

Zapisi

Na posljednjem listu, poslije svršetka teksta stoji veći savremeni zapis, podijeljen u pet zasebnih stavova. Taj je list bio odsječen dosta daleko od korijena, te je kraj pri korijenu nestao, a papir, kojim je list ponovo prilijepljen, pokrio je još 3–4 slova i onako okrnjenog i izblijedjelog zapisa. Ružičić ga je čitao u ovako okrnjenom obliku, te je u mnogome pogriješio. Ja sam taj list oslobodio od papira, koji je pokrivao kraj zapisa, pa sam pomoću osvjetljenja ultraljubičastim zracima mogao pročitati više. Dio zapisa, koji je pisan crvenom tintom, izdajemo kurzivnim slovima;

6–8 slova, koja nedostaju sa strane, označujemo točkama; očevidne rekonstrukcije navodimo u uglatim zagradama.

Х(ристо)сь зачело и кон[ьць].

Слава сьврьшителю [вь вса вѣ]кы аминь.

Изволениіе[мь ѡтьца] и сьпоспѣшениіемь Сы[на и с(вето)да Доуха]. Исписа сызи тетроеу[гль при крали] Оуроши вь дьни его в[.... ıегда] поиде оу Дебрь на Керь[кшоу ....]кıа, кьди се бѣше ѡдв[........] Мириго. А исписа га [грѣшни ди]ıакь Дабиживрь. И а[ще гдѣ]сьгрѣшено исписано, [благословите] а не кльнѣте, [ере не пише] Д(оу)хь светыи, нь грѣшна роука [и оумь] брѣнныи, а вы Богь да прости. Аминь.

Богь да прости м[ногогрѣшнаго] Дмитра кои дьскы ....

Богь да прости [...... ......]слава, кои [........ п]р'ти, вь вѣкѣ. Аминь.

Kako rukopis prema paleografskim podacima treba da ide u drugu četvrt XIV. vijeka (u jednu ruku nema akcenata, ne stavlja ispred vokala *i*, nema poluustavnih elemenata, te ne bi mogao da ide u drugu polovinu stoljeća, a u drugu ruku ima regenerirano ѡ s visokom spojnicom, široko є za *je* i druge elemente, koji upućuju na doba poslije Milutina) – mislim, da bi navedeni Uroš mogao da bude samo kralj Stevan Dečanski. Kako se u zapisu navodi *Debr* kao cilj neke ekspedicije, treba zaključiti, da se tu radi o istom pohodu protiv »prokletih babuna«, o kojem govori poznati zapis igumana Nikole iz 1328.–1329. god. (*Stojanović*, Zapisi br. 53; isp. *V. Ćorović*, Historija Bosne, 1940, 250–251; kod Stojanovića je godina ѕѡлѕ, koju navode arhim. Leonid i Grigorović, izmijenjena u ѕѡлз).

Mislim, da se u lakuni od oko 8 slova između Керь....... кıа mora pretpostaviti kraj ličnog imena i početak patronima. Kako je kralj mogao da krene u pohod samo na nekog vladara ili njegova velikog vojskovođu, mislim, da se početak imena Керь... trebao odnositi na bosanskog župana Krkšu, koji se kao vrlo visoka ličnost, na jednom od prvih mjesta među drugom vlastelom, navodi u bosanskim ispravama iz oko 1322. god. (Glasn. Zem. muz. XVIII, 403) i 1332. god. (*Miklosich*, Mon. serb. 101). Paralelizam Керькыша – Крькыша i Крѣкша ima potpunu analogiju u Gervasius – Крьвашь (u Kulinovoj povelji) i vjerojatno u Керьсакь – Kršak (sevastokrator u Dušanovoj povelji man. Bogorodice Perivlepte iz 1342.–1345. god.: *Novaković*, Zakonski spomenici, 673).

Drugu lakunu ѡдь........мириго ne mogu popuniti. Kako je teško naći riječ, koja bi se svršavala sa »mirigo«, vjerojatnije je pomišljati na neki lokalitet: isp. *Mirilo* – zaselak u Dalmaciji u kotaru benkovačkom, *Mirilović* selo u Bosni u okružju sarajevskom i drugo selo istog imena u Dalmaciji u kotaru kninskom, *Mirilovići* selo u Hercegovini. Da li se tu radi o nekom mirovnom ugovoru nakon vojnog pohoda najprije mladog kralja Dušana, a onda njegova oca?

U međuvremenu izašao je članak dr. *Vase Glušca*, Zapis od 1329. godine nema istorijske vrednosti (Glasnik Zem. muzeja, Nova serija VII, 1952, 161–166). Piščevi zaključci, koji treba da idu u prilog njegovoj koncepciji bosansko-bogomilskog pitanja, po mom shvaćanju nisu dovoljno uvjerljivi. Odličnu obranu autentičnosti zapisa daju A. Solovjev i J. Šidak u Godišnjaku Istoriskog društva Bosne i Hercegovine, V, 1953: *A. Solovjev*, Svedočanstva pravoslavnih izvora o bogomilstvu na Balkanu, str. 81–88, *J. Šidak*, Pitanje »crkve bosanske« u novoj literaturi, str. 149–152.. Po mom shvaćanju potpuno je opravdana pretpostavka J. Šidaka, da se neslaganje indikta s godinom u tom zapisu može objasniti martovskim datiranjem, koje se inače javlja u još nekoliko očevidnih datuma iz doba Dečanskog, napose u hilandarskim poveljama i u zapisu o krunisanju u Dečanskoj hrisovulji, kako sam to naveo u članku »Martovsko datiranje«, Istoriski glasnik 1951, 1/2, str. 21.

72 *III c 5 (Mihanović 2)*

ČETVEROEVANĐELJE DOVEZENSKO, RAŠKA REDAKCIJA IZ SREDINE XIV. VIJEKA, S RUKOP. DODATKOM IZ POL. XVI. VIJEKA

Lit.: Ružičić, II, 11, str. 135; *Conev*, br. 26, str. 14. *Repr* br. 36.

Pergamena 19,2 × 30; na početku 7 listova na papiru s vodenim znakom iz druge polovice XVI. vijeka (sidro u krugu sa zvijezdom tipa Briquet 496 iz 1560.); svega 296 listova (Ružičić, a za njim i Conev, navodi 333 lista). To bi odgovaralo Ružičićevu podatku, da rukopis ima 42 sveščice po 8 listova, a u posljednjoj nema 3 lista. Prema tome, ili Ružičić nije brojio listove, nego je naveo cjelokupni broj pomnoživši 42 (oznaka posljednje kvaterne) sa 8, ili je poslije njega netko ukrao iz sredine knjige oko 40 listova, koji nedostaju djelomično na raznim mjestima kodeksa, a djelomično baš u sredini, gdje je rukopis rascijepan na dva dijela, i gdje tri kvaterne stoje neuvezane, a nedostaju četiri cijele kvaterne. Nedostaju: prvih 7 listova I. sveščice, koji su nadomješteni papirnim listovima s ispisanim tekstom sinaksara uskršnjeg kruga; iza f. 24 – 1 list (sačuvan nesignirani odrezak); iza f. 150 – 1 list; iza f. 189 – cijela XXIV. sveščica; iza f. 192 – 2 lista (u sredini XXV. sveščice); iza f. 195 – cijele 4 sveščice (XXVI.–XXIX.); iza f. 233 – 1 list (sačuvan sitni ostatak pri korijenu); iza f. 242 – 1 list; iza f. 274 – 1 list; od f. 258 sačuvan je samo gornji dio; od f. 275 nedostaje donji ugao (oko trećine teksta).

Pismo: lijepi ustav po 20 redaka; čista raška redakcija s jednim ı ispred vokala, ali bez širokog є; postoje akcenti i spiritusi. Prema Ružičiću »rukopis je u svemu nalik na rukopis ilovičke krmčije, kao da ih je jedna ruka pisala. S toga se drži da je i ovaj rukopis iz XIII., ili najdalje XIV. veka«; sve to ne stoji, pogotovu u pitanju sličnosti s rukopisom Krmčije. Conev datira XIV.–XV. vijekom. Prema pravopisu i paleografskim oznakama ja bih ga stavio u sredinu XIV. vijeka. Radile su 2 ruke – jedna širokim monumentalnim slovima, druga tankim potezima, koji ponešto naginju prema poluustavu, osobito u sinaksaru. U oba rukopisa isti karakteristični oblici za jednostrani ч, ѣ

ѕ visokim stablom, к sa znatno nabreklom donjom petljom i zakržljalom gornjom; ж s potpuno reduciranim vrhom, м sa zaobljenom niskom spojnicom, ѡ regeneriranog oblika s visokom spojnicom; ү s jako svinutim dugim potezom; н s ravnom prečkicom iznad sredine. Ipak odsustvo poluustavnih, napose grčkih oblika, pa širokog 'є, ne dopuštaju datiranje XV. vijekom, pa ni drugom polovicom XIV. stoljeća. U dodatku na papiru je poluustav XVI. vijeka.

Ornamentika: zastavica nema; vjerojatno su se nalazile na početku Matejeva i Lukina evanđelja, gdje su početni listovi isječeni. Inicijali samo na početku evanđelista: jednostavni crveni s renesansnim zavijucima XIV.–XV. vijeka. Inače – naslovi i začela crveni, ali je tinta vrlo izblijedjela.

Uvez – daske u smeđoj koži: gore krst na Golgoti sa NIKA, dolje okvir dijagonalno ispresijecan sitnim rombovima. Papirnati dodatak svjedoči, da je uvez iz druge pol. XVI. vijeka.

Sadržaj

f. 1: Сказаніе прѣемлющее въсего лѣта число еу(аг)гльское.

f. 1 v–7: Sinaksar ukršnjeg ciklusa (dodatak iz XVI. v.).

f. 8: Glave evanđelja od Mateja; f. 10 – Matejevo evanđelje – do f. 95 v, iza kojeg dolazi konkordanca Matejeva evanđelja; na f. 96 – »ukaz« (uputstva), koji je potpuno izblijedio.

f. 97–150: Markovo evanđelje.

f. 150: Glave evanđelja od Luke; f. 152–207 – Lukino evanđelje.

f. 207 v: Glave Jovanova evanđelja; f. 208–286 – Jovanovo evanđelje.

U *tekstu:* f. 11: Mt. I, 16 – из нєıє же роди се І(исоу)сь.

f. 22: Mt. VI, 11 – хлѣбь нашь насоущ'ст'в'ныи даждь намь д(ь)н(ь)сь.

f. 208 v: Io. I, 14 – ıєдинороднаго ωт о(ть)ца.

f. 209: Io. I, 18 – ıєдинородны с(ы)нь.

f. 286: Sinaksar po mjesecima (skraćen, naročito iza januara), iza kojeg dolazi raspored evanđelja velikoposnog ciklusa (f. 294), vaskrsnih evanđelja (f. 295 v) i evanđelja »na različnu potrebu« (f. 296).

Od slavenskih svetaca u sinaksaru navedeni su samo:

14. januara: прѣподобнаго ѡтьца нашего Савы, прьваго архіепископа ср'бьскаго.

13. februara: Памет прѣподобнаго ѡтьца нашег Сумеона срьб'скаго новаго муроточ'ца.

Zapisi (ȣ pišemo у)

f. 25: Сие писа попъ Паунъ своеу рукою на евангелі ωт Довезенску цр'кву. Кои украде, да е проклетъ ωт свети ωтьци. 1834 год мѣсецъ іуни 24.; dodano kasnije: дек. 6.

f. 60 v i 61: vježbanja u pisanju brojeva od 1 do 9 pa ω.

f. 92, 94 i 142: brisani su neki zapisi.

f. 110 v: Сие писмо писах преп Атониу (?)

f. 119: іко и азъ А и ТА 1831 (= 1831) м(ѣсе)цъ мартъ денъ 4 ћакъ Анта ωт село Старац на попа Павуна синъ писахъ.

f. 182 v: Богъ нашъ; Маркω.

f. 183: Станко.

f. 189 v: Сиѧ писмо писахъ ћакъ Анта ωт село Старацъ на 1831. азъ гронши (?) рукописание.

Сія писмо писа Тасо ωт Младо Нагоричино попъ Миленковъ.

Prema tome se vidi, da je evanđelje pripadalo vjerojatno Nagoričinskoj crkvi i da je kasnije bilo preneseno u mjesto Dovezence – u Žegligovskom srezu blizu Kumanova. Tamo je oko 1830. godine pop Paun držao školu za djecu iz obližnjih mjesta (selo Starac, iz kojeg je bio i sin popa Pauna, nalazi se u Preševskom srezu).

73

IV d 3 (iz Verkovićeve zbirke)

TETRAEVANĐELJE SLEPČANSKO, RAŠKA REDAKCIJA, SREDINA XIV. VIJEKA

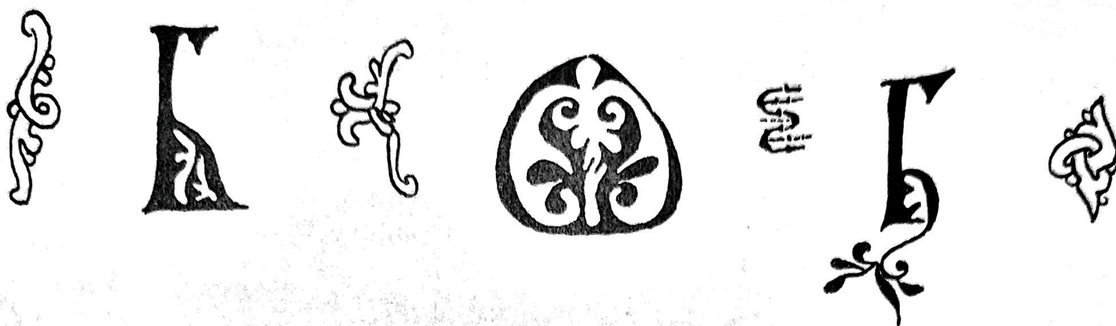
Lit.: Iljinskij, Ruski filol. vestnik LI, br. 1, str. 155; *Conev,* br. 22, str. 13. *Repr.* br. 35.

Pergamena 21 × 28,8; 135 paginiranih listova – 270 strana (Iljinskij i Conev pogrešno 140 listova, jer nisu opazili, da paginacija skače sa str. 28 na 39, zbog čega je ispalo 280 strana). Nedostaje početak Matejeva evanđelja do XXV, 26.

Pismo po 25–26 redaka, u dva stupca: lijepi ustav srednje veličine. Čista raška redakcija s jednim poluglasom, bez akcenata. Oblici su tipični za prvu polovicu XIV. vijeka: ѕ s reduciranim vrhom, ж od 5 poteza s malom glavicom, visoko ѣ, ѧ s uskom petljom, jednostrano ч, н i и s visokom prečkicom, м s niskom zaobljenom spojnicom, ѡ je većinom regeneriranog oblika s visokom spojnicom, ali često i s niskom, često je »očno« ⊙, a katkada i ȣ s točkom unutra; prema kraju prve polovice XIV. v. upućuje т katkada s produženom lijevom crticom na prečkici. U sinaksaru dolazi katkada ѫ – očevidno prema predlošku. Nadredni znakovi – točka ili dvotočje na vokalima, katkada kvačica; interpunkcija – točka, katkada zarez. Inicijali i »začala« – cinoberom. Ima zanimljivih leksičkih podataka: ногатица mjesto горница (str. 78: Mr. XIV, 15).

Ornamentika: zastavice narodno-balkanskog stila (biljni motivi i pleter) na početku svakog evanđelja (str. 36, 88 i 176), pa ispred sinaksara (str. 240) i mjesecoslova (str. 249); boje su tamnoplava, zelena i crvena. Naslovi ispred Markova evanđelja i ispred sinaksara pisani su crvenim slovima na zelenoj podlozi, ostali – cinoberom bez podloge. Početno ornamentirano ѕ na početku Markova evanđelja je u drugom obliku, koji postaje tipičan za kasnije doba; naprotiv, zastavica ispred Lukina evanđelja i inicijal ѕ ispred Jovanova evanđelja imaju arhaički oblik s teratološkim elementima, tipičnim za XIII. vijek: zmijska ili životinjska glava s uškama, koja izlazi iz pletera, a pušta iz ustiju ornamentalne grančice. Pored naslova »blaženih« – kolorirani »cvijetovi« na margini.

Uvez: sačuvana je samo stražnja daska sa žlijebom na rubovima, prekrita tamnom kožom. Ornament: široki ornamentirani okviri s centralnim prostorom podijeljenim dijagonalno na uspravne rombove s palmetama, pupoljcima i sitnim medaljonima u poljima. Godine 1950. uvez je restauriran: rukopis je ponovo uvezan sa starom daskom otraga.

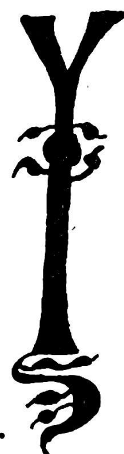

Parenezis
sv.Efrema
III b 12
sred.XIV.v.

CRVENO

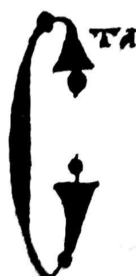

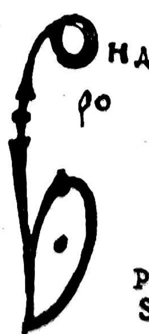

Panegirik III b 21 -XIV.v.

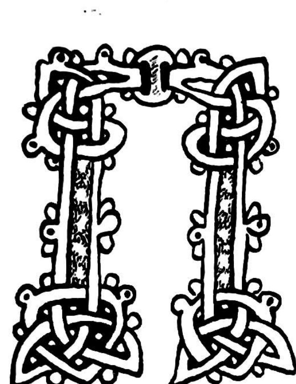

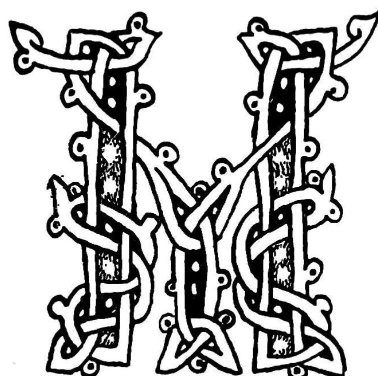

Prolog Radoslava
Skopölka 1370.g.
(III b 19)

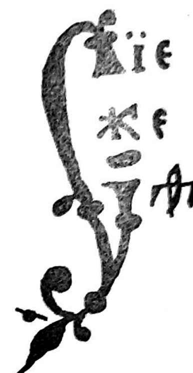

INICIJAL CRVEN

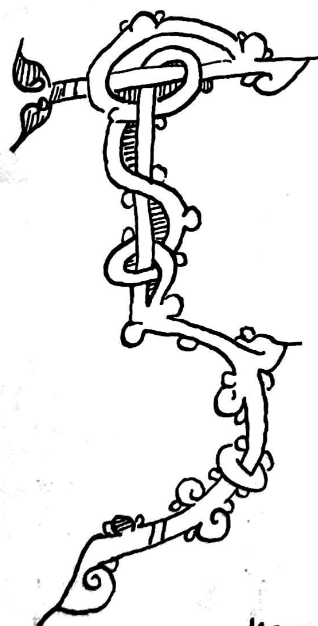

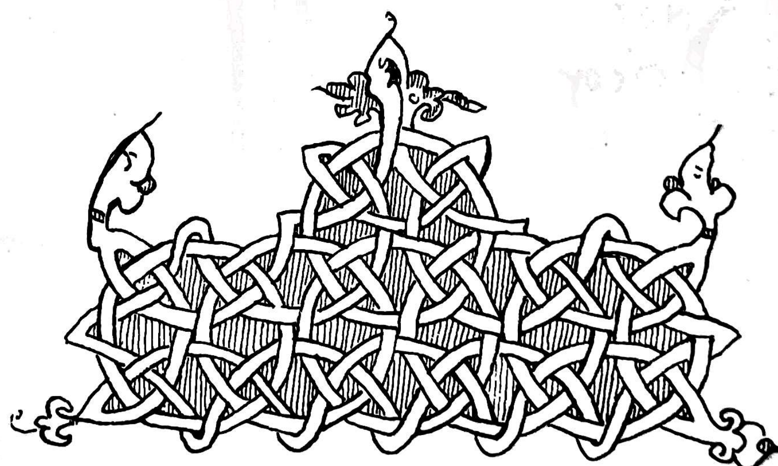

KONTURA CRNO CRVENO ZELENO

Drajkov apostol 1428.g. (III b 16)

KONTURA TAMNO-SMEĐA CRVENO SVIJETLO SMEĐE

Skopsko evandelje III c 26 - XV.v.

Sadržaj

str. 1–35: Matejevo evanđelje počevši od riječi – Г(оспод)ь ıего глагола ıемоу' рабе лоукавыи... (Mt. XVIII, 32).

str. 36–87: Markovo evanđelje.

str. 88–175: Lukino evanđelje.

str. 176–239: Jovanovo evanđelje.

U *tekstu:* str. 128: Lk. XI, 3 – хлѣбь нам' бытныи даждь намь на всакь д(ь)нь; нь избави нась ѡт приıазни (!).

str. 176: Io. I, 14 – ıединочедааго ѡт о(ть)ца.

str. 177: Io. I, 18 – ıединочеды с(ы)нь.

str. 240–248: Синаксарь си рѣчь сьборникь четыремь еу(аг)гелистомь.

str. 249–259: mjesecoslov; iza toga na str. 259 – еуаггелиıа различна...

str. 259–280: В неде(лю) в'скрѣсны блажены – irmosi od 1. do 8. glasa.

U *sinaksaru* dolazi:

str. 250: 5. oktobra – вь тьждь д(ь)нь с(ве)тѫ м(оу)ченицоу Петкѫ.

19. oktobra – вь тьждь д(ь)нь пр(епо)добнагѡ Iѡ(анна) Рылска.

str. 251: na margini pored 24. novembra, gdje je naveden sv. Grigorije Akraganski, dodano je brzopisom »м(оучени)ка Меркоуриа«.

str. 251: 26 novembra – вь тьждь д(ь)нь чюдо с(ве)того моученика Геѡрґiа.

str. 254: na margini, istim rukopisom kao i tekst, pored 14. februara – »светаго Кiрiла фiлѡсофа очителѣ словѣньскагѡ«.

str. 256: 3 maja – вь тьждь д(ь)нь с(ве)того Өеѡдѡсiа иже вь Роусии.

9. maja – вь тьждь д(ь)нь прѣнесенıе мощемь Никѡлы.

str. 257: 7. jula, pored podatka »св. мученика Савра иже с ним'« dodano je na margini brzopisom – и светѫ иверi глоуно... (Перегрина?) кърщенıе.

str. 258: u tekstu 24. jula – »вь тъжде дьнь светою моученикоу Бориса и Глѣба«.

Značajno je, da nema ni sv. Save ni prepod. Simeuna.

Zapisi

str. 280: kasnija ruka – тебѣ ѡдѣющаго се свѣтомъ ıако и ризоую сънъ... (početak stihire na večernji na Veliki petak).

str. 165: zapis Verkovića – Нашао Верковићъ 1862. Одпре принадлежао мон. Слепче.

74

Ćir. fragm. br. 5

IZ ČETVEROEVANĐELJA, RAŠKA REDAKCIJA IZ XIV. VIJEKA

Lit.: Conev, br. 50/III, str. 26.

Pergamena 20 × 26,8; 4 lista, za koje Conev kaže »съвсѣмъ изгнили разядени и оваляни«: bili su pokriveni gustim slojem blata i bijele plijesni. Ležali su u rukopisu br. IV d 4, gdje su se zajedno nalazili posni triod s kraja XIII. vijeka na pergameni, cvjetni triod iz XV. vijeka na papiru i još dva lista na papiru iz posnog trioda, također iz XV. vijeka, potpuno gnjila. Pošto sam izdvojio dva posljednja umetka, očistio sam ih i izlijepio, te sam stavio pod zasebne signature među ćirilske fragmente.

Pismo u dva stupca po 21 redak; lijepi ustav čiste raške redakcije, bez akcenata, s jednim poluglasom (ъ dolazi katkada u prijedlozima). Oblici su iz sredine XIV. vijeka, bez poluustavnih elemenata, ali već s ovalnim в kod prijedloga, ѣ s visokim stablom, ѡ s visokom spojnicom, ж s reduciranim vrhom, м sa širokom spojnicom, koja se spušta ispod retka, i t. d. Naslovi su bili crveni, ali je cinober potpuno izblijedio.

Sadržaj: kraj sinaksara – od 25. augusta, onda evanđelje »za svaku potrebu« i »skazanije kako obretati podobajet...«.

Na posljednjoj strani sačuvani su ostaci nekog zapisa (nerazumljivi) i ispod toga »да веселет се« (početak vaskrsnog tropara III. glasa).

75

III b 7 (Mihanović 15)

ČETVEROEVANĐELJE MAKEDONSKE REDAKCIJE S KRAJA XIV. VIJEKA

Lit.: Ružičić, II, 4, str. 133; *Conev,* br. 23, str. 13, navodi pod ovim brojem drugi rukopis, dok je ovaj naveden sa signaturom III c 26; sa jezičnog gledišta rukopis je proučio *Leskien* u Arch. f. sl. Phil. IV, 566–572. *Repr.* br. 47. Zastavicu i inicijal navodi *Stasov,* Tabl. VIII, 30–31.

Pergamena 20 × 27; 146 listova (Ružičić i Conev pogrešno 102 lista; Leskien – 145) i 11 sitnih oderaka od posljednjih sveščica iscijepanog Jovanova evanđelja. Nedostaju iza f. 137 – 3 lista (Luka, XIX, 31–XX, 28) i cijelo Jovanovo evanđelje sa sinaksarom.

Pismo po 22, a počev od f. 121 po 25 redaka: ustav s elementima poluustava. Pravopis je prije Jeftimijeve reforme, bez akcenta. Jusovi sa zamjenom po pravilu; široko є, ı ispred vokala, ali i na kraju retka; ъ obično u sredini riječi na mjestu fonetskog poluglasa; upotrebljava ѕ (пѣнязь, слоуѕѣ, ѕвѣри); ж poluustavno tropotezno, ѣ s visokim stablom, ѡ široko s polukružnim lukovima i visokom spojnicom, м usko s kosim stablima, ч jednostrano, и s ravnom prečkicom, т jednonogo. Naslovi, začala i bilješke o datumima – crveni.

U albumu reprodukcija, povodeći se za starom terminologijom prethodnih opisa, označio sam jezik ovog evanđelja kao bugarsku redakciju. Međutim, kao što je već odredio Leskien, i s čim se saglasio Conev u svom članku o klasifikaciji bugarskih književnih spomenika, prema je-

ziku ovo evanđelje ide u ohridsku grupu makedonskih tekstova. Što se tiče datiranja, prema pravopisu i obliku pisma stavio sam ga u širi okvir – kraj XIV.–poč. XV. vijeka. Vodio sam pritome računa, da bi u Ohridski kraj Jeftimijeva reforma vjerojatno trebalo da prijeđe posredovanjem resavske škole, te doresavski pravopis ne bi se tu protivio datiranju početkom XV. vijeka. Mislim, ipak, da je vjerojatniji stariji dio navedenog šireg razmaka – posljednja trećina XIV. vijeka.

Ornamentika: uske zastavice na početku svakog evanđelista (f. 1, 57 i 94) starog pletenog stila u crveno-zelenoj boji: velika zastavica bizantskog tipa, ali s narodnom – tekstilnom ornamentikom u poljima, zelenog kolorita s crvenim i žutim (f. 2 v = *Stasov* VIII, 30). Istog je stila veliki inicijal K na istoj strani; jednostavniji З i П na f. 58 i 94.

Uvez – daske sa žlijebom na rubu, u smeđoj koži: gore slabo vidljiv ornament – čini se, križ na prijestolju u okviru; na donjim koricama – okvir s rombovima unutra, s medaljonima i trolisnatim palmetama.

Sadržaj

f. 1: »glave« Matejeva evanđelja; f. 2 v – evanđelja od Mateja do f. 57.

f. 57: »glave« evanđelja od Marka; f. 58–92 – evanđelje od Marka.

f. 93: »glave« evanđelja od Luke; f. 94–146 – evanđelje od Luke.

U *tekstu:* f. 3: Mt. I, 16 – из неѩ же родисѧ І(исоу)с.

f. 10v: Mt. VI, 11 – хлѣбь нашь насѫщ'ньи даждь намь д(ь)несь.

f. 121: Lk. XI, 3 – хлѣбь нашь насѫщ'ни подаи намь на всѣкь д(ь)нь.

Zapis: f. 1 gore † ѡ Г(оспод)и помоѕі ѡ Г(оспод)и направі.

76

Ćiril. fragm. br. 9

IZ ČETVEROEVANĐELJA SRPSKE REDAKCIJE S POČ. XV. VIJEKA

1 list – posljednji 18,5 × 28,6. Na prednjoj strani su 4 retka crvenog teksta i 16 redaka običnog.

Pismo poluustav krupni s oblicima i pravopisom XIV. vijeka; prije resavske reforme, ali već s akcentima i spiritusima. т tronogo s dužom lijevom kvačicom, ѣ s dugačkom lijevom kvačicom; jednostrano ч, д s dugim svedenim nožicama, ѡ uglato sa zavijenim bokovima i t. d.

Sačuvan je gornji dio vodenog znaka – vjerojatno fragmenat krune tipa Briquet br. 4700 iz 1376. god. Čini se, da pismo ipak upućuje na poč. XV. vijeka.

Sadržaj: Kraj sinaksara.

Въ срѣд. же и пе(та)к нѣсть еу(аг)гліа по оуставоу поста великаго.

Сказаніе како подобаıеть ѡбрѣтати вседьневнаа еу(аг)гліа. Понıеже речено ти ıесть ... Tekst se svršava na poleđini.

Zapis na poleđini latinicom: »iz Boke Kotorske«.

77

III c 26

ČETVEROEVANĐELJE (SKOPSKO), SRPSKA REDAKCIJA, PRVA POL. XV. VIJEKA

Lit.: Conev, br. 23, str. 13 navodi pod ovim brojem neki sasvim drugi rukopis – bugarsko evanđelje, vjerojatno sadašnji broj III b 7 (na koji broj on pogrešno stavlja neko srpsko evanđelje iz XIV.–XV. vijeka sa 102 lista). *Repr.* br. 55–56.

Papir 14 × 21,5; 308 listova, bez kraja. Nedostaju: iza f. 9 – 1 list; iza f. 11 – 2 lista; iza f. 19 – 1 list; iza f. 24 – 2 lista; iza f. 143 – 2 lista; iza f. 149 – 9 listova (posljednji list XXII. sveščice i cijela XXIII. sv.); iza f. 181 – 1 list; iza f. 188 – 1 list; iza f. 192 – 1 list; iza f. 193 – 1 list; iza f. 255 – 1 list; iza f. 304 – 1 list; iza f. 308 – kraj knjige. (Svršetak Jovanova evanđelja: tekst se prekida na riječima – они же вьпіах8... (Io. XIX, 15). Oštećeni listovi 1, 2, 15, 16 i 17 nemaju gornjeg dijela.

Pismo po 21 redak: poluustav resavskog pravopisa, s akcentima i spiritusima; tropotezno ж, široko i nisko ѡ pored uskog s visokom spojnicom, т i ѣ s dugačkom lijevom crticom na prečkici, nadvučeno ъ, jednostrano ч. Naslovi i »začala« su crveni.

Vodeni znakovi: 1. škarice tipa Briquet br. 3659 iz 1426. god.; Lihačev br. 858 iz 1412. god.; 2. rozeta sl. Briquetu br. 6385 iz 1426. god.; 3. djetelina tipa Lihačev br. 3760 iz 1460. god.; 4. list sl. Briquetu br. 6692 iz 1455. god.

Ornamentika: f. 2: mali fragmenat zastavice ispred skazanija o evanđelistima – »balkanskog« tipa od pletenih krugova; f. 114: zastavica istog stila ispred Markova evanđelja, u žuto-bijelom koloritu; istog kolorita renesansni inicijal в; f. 251: sličnog tipa zastavica i inicijal na početku Jovanova evanđelja, samo je nažalost naknadno premazana crvenom, zelenom i plavom bojom, po žutom polju.

Uvez: daske sa žlijebom po rubu, prekrite tamnom kožom. Sprijeda okvir s krstom unutra; otraga dvostruki okvir sa dvije vertikalne izlomljene crte, prekrštene vodoravnom linijom.

Sadržaj

f. 1: tropar i kondak apostolu Jakovu (na uvodnom praznom listu).

f. 1 v: proricanje za vrijeme i za žetvu.

f. 2: »Skazanie« o evanđelistima.

f. 3: Сказаніе иже на всакь дьнь дльжно ıесть глаголати се еу(аг)гелие – sinaksar: počinje uskršnjim ciklusom; f. 10 – po mjesecima; f. 15 – za različite potrebe i t. d.; f. 19 – оуказаниıе гласовѡм nedjeljnih evanđelja (samo naslov, jer je tekst, zajedno s »predsloviem« Matejeva evanđelja, istrgnut).

f. 20: »Predslovie« Matejevu evanđelju, bez početka, od riječi: тьмь посла. И понıеже по сих хотѣхоу ереси проѕебноути...

f. 23: Matejevo evanđelje od riječi: [O]ccia роди Амωна.

f. 110: »Predslovie« Markovu evanđelju; f. 112 – »Glave« Markova evanđelja; f. 114 – Markovo evanđelje do f. 164 v, gdje se prekida na riječima трепеть и оужась (Mr. XVI, 8). Nema kraja Markova evanđelja, uvodnih sastava Lukina ev. i početka Lukina teksta.

f. 165: Lukino evanđelje od riječi и сьтвори избавлеnie людем' своимь (Lk. I, 68) do f. 247 v.

f. 248: »Predslovie« Jovanovu evanđelju; f. 250 v – »Glave« Jovanova evanđelja; f. 251 – Jovanovo evanđelje do f. 308 v, gdje se prekida na riječima Се царь вашь. Ѡни же вьпiахоу ... (Io. XIX, 15).

U tekstu: f. 25: Mt. I, 16 – из нее же роди се І(исоу)сь.

f. 36 v: Mt. VI, 11 – хлѣбь нашь насоущнiи даждь намь д(ь)н(ь)сь.

f. 198 v: Lk. XI, 3 – хлѣбь нашь насоущнiи подаи намь на вьсакь д(ь)нь.

f. 352: Io. I, 14 – единорωднааго ωт о(ть)ца; Io. I, 18 – единорωднiи с(ь)нь.

U *sinaksaru* od srpskih svetaca naveden je samo prep. Simeon Nemanja: f. 12 v – 13. februara: Паметь прѣподобнааго отьца нашего Сумеона срьб'скааго новааго мурωточ'ца.

Pomen sv. Save nalazio se na izgubljenom listu.

f. 14: 12. juna – св. Петра аѳωнскааго.

f. 14: 5. jula – прѣподобнааго отьца нашего Аѳанасiа аѳωнаскааго.

Zapisi

f. 8: kasnijim rukopisom – пелло пломио (?).

f. 65 v: покоусих... въ пееро да п[ишем].

f. 66: ponovljen je dio teksta – іако народомь дивити се.

f. 72 v: искати.

f. 143–144: pored teksta o paklu nevješto su nacrtani sitni đavoli.

f. 233 v: вь време ωно.

f. 247 v: na kraju Lukina evanđelja – tri zapisa:

Вѣдωмω да іес(ть) іако еже ωт Лоукы светое еу(аг)гелiе речен'но быс(ть) Павломь вь Рiмѣ. Ѡт свещен'нычьскааго образа сiи: ωт Захарiе свещен'ника кадеща начеть: –

† Прѣстави се бл(агого)вѣинѣишiи архiепископь прьвiе Іоустiнiанiе Бльгаромъ и Срьблемъ г(осподи)нъ и владика и светыи ωтьцъ наш кир Прохоръ. Лѣто .ѕ҃н҃и҃. мѣсеца іоунiа .а҃. дьнь (= 1. VI. 1550.).

(Drugom rukom, brzopisom): † Сiе писа Нiкiфор митрωпωлiт Скопiа града. (Mitropolit Nićifor je iste 1550. god. dao ostavku, te je na njegovo mjesto izabran Kliment, iguman Ksenofontova svetogorskog manastira: isp. *R. Grujić*, Spomenica srp.-pravosl. sabornog hrama sv. Bogorodice u Skoplju, 1935, str. 212. Prema tome, zapis mitrop. Nićifora je načinjen u isto vrijeme s pomenom o smrti mitrop. Prohora).

f. 279 v: ωт ωт ωт i nerazumljiva, nevješta slova.

78

VIII 232

ČETVEROEVANĐELJE, SRPSKA REDAKCIJA, PRVA TREĆINA XVI. VIJEKA

Nabavljeno 1951. god.

Papir 19,5 × 28,5; 194 lista (193 folijirana s preskočenim 6 bis). Nedostaje u početku cijela prva sveščica i prvi list druge (do Mt. VIII, 9); u XIV. sveščici 2 srednja lista (iza f. 97 – Lk. III, 16–IV, 22); u XVII. sv. – prvi list (iza f. 116 – Lk. XI, 11–29) i posljednji (iza f. 122 – Lk. XIII, 27–XIV, 10); u XX. sv. – prvi list (iza f. 138 – Lk. XXII, 19–41) i posljednji (iza f. 144 – Lk. XXIV, 49 do početka »Predislovija« Jovanova evanđelja do riječi – словоущее. виждь коего оулоучи доуха); u XXI sv. – drugi list (iza f. 145 – Io. I, 1–19) i sedmi (iza f. 149 – Io. III, 30–IV, 16); u XXVI. sv. – četvrti list (iza f. 185 – kraj Jovanova evanđelja od XXI, 14); iza f. 189 kraj rasporeda evanđelja »svete četrdesetnice« i početak mjesecoslova do 18. oktobra; iza f. 193 – kraj rasporeda »evanđelja općih v pamet svetim«. Sveščice su po 8 listova, oznake kvaterna u desnom donjem uglu.

Pismo po 26 redaka: lijepi poluustav s tragovima resavske reforme, s akcentima i spiritusima, sa dva poluglasa. Čini se, da su pisale dvije ruke: jedna slovima veće visine, druga niskim i širokim slovima. Oblici su tipični za kraj XV.-poč. XVI. vijeka: tronogo т, ѣ s dugačkom lijevom kvačicom, tropotezno ж, ш s visokom spojnicom i polukružnim lukovima, a katkada vrlo široko, ф s kratkim stablom ispod retka i t. d. Naslovi i »začala« su crveni.

Vodeni znakovi: 1. dvije varijante volovske glave sa cvijetom na motki tipa Briquet 14734 iz 1509.–1528., 2. dvije varijante kardinalskog šešira tipa Briquet 3407 iz 1527.–1536., 3. sidro u krugu sa zvijezdom tipa Briquet 505 iz 1527., 4. vaga u krugu slično Briquetu 2543 iz 1514. god.

Od *ornamentike* sačuvano je: dvije velike zastavice neobizantskog geometrijskog stila s pletenim krugovima i sa slobodnim bijelim krugom u sredini, gdje su upisani naslovi – na f. 52 i 91 na početku Markova i Lukina evanđelja, u nježnim bojama, plavoj, crvenoj i žutoj; dvije uske male zastavice u istim bojama ispred »Predislovija« istim evanđelistima – na f. 50 i 88; uska crvena zastavica ispred sinaksara na f. 186; dva velika pletena renesansna inicijala з i п na f. 52 i 91 u bojama; mali crveni inicijali na početku sastava.

Stari *uvez* rukopisa bio je restauriran vjerojatno u XVIII. vijeku, a tom su prilikom daske prošivene novim bijelim gajtanom i prekrite novom kožom bez ornamenta, s rebrima na hrptu. Kako je rukopis ponovo došao u vrlo trošno stanje, te su mnogi listovi poispadali, ponovo je uvezan u nove korice sa starim »kapitalom«, prekrite starom kožom. Na starim izvađenim daskama, ispod crne kože našli su se ostaci stare tamne kože sa sitnim ornamentom XVI. vijeka. Daske se čuvaju uz rukopis pod istom signaturom.

Sadržaj

f. 1–49: Matejevo evanđelje od riječi – [от ка]менiа сего въздвигноути чеда Авраамоу (Mt. III, 9).

f. 50–87: Markovo evanđelje: f. 50 – »glave«; f. 51 – »Predislovie«; f. 52 – ІЕже ωт Марка светое благовѣствованiе.

f. 88–144: Lukino evanđelje: f. 88 – »glave«; f. 89 – »Predislovie«; f. 91 – tekst do riječi и се азь послю обѣтованіе... (XXII, 41).

f. 145–185: Jovanovo evanđelje: f. 145 – tekst »Predislovija« od riječi – ... словоущее. Виждь коего оулоучи доуха; f. 146 – tekst evanđelja od riječi – и левити да въпросеть его (I, 19); tekst se prekida na f. 185 riječima – се оуже третицею ıави се Ісоусь оученикомь (Io. XXI, 14).

f. 186–189: Сказаніе прѣемлющее вьсего лѣта.

f. 190–193: Mjesecoslov od oktobra do kraja godine, skraćen: samo nazivi najvećih praznika i imena najvećih svetaca, bez oznake datuma.

Od slavenskih svetaca navode se:

f. 191: pod januarom – Иже въ светыих отьца нашего Савы архіепископа срьбскаго, Слоужба пис(ана) ноем. ҒІ.

Pod februarom – прѣподобнаго отьца нашего Сімеѡна срьб'скаго новаго мироточца. На утрни прок(имен) глас .Ӟ. Чьстна прѣд Господѣмь съмрьть прѣподобных его. С(ти)х. Что въздамь Господеви. Еу. Мѳ. гл. МҒ. На литургіи еу. Мѳ. гл. ЛИ.

f.193 v: ІЕуаггеліа различна на вьсакоу потрѣбоу; еуаггеліа въ паметь светымь ѡбщіи (svršava se na evanđeljima u čast proroka).

Zapisi

List zalijepljen na prednje korice: noviji zapis broja crvenom olovkom »786«.

Daska stražnjih korica: rukopis XVII. vijeka – сиıа книга еванг...

79

III a 50 (St. broj 408)

ČETVEROEVANĐELJE SRPSKE REDAKCIJE IZ PRVE ČETVRTI XVI. V. (ORAVAČKO)

Lit.: Ružičić, II, 1, str. 132–133; *Conev*, br. 28, str. 14. *Repr.* br. 67.

Papir. Rukopis je bio sašiven u papirnate plave korice i tom prilikom je barbarski odrezan odozgo i sa strane (na pojedinim mjestima odrezan je dio teksta), tako da je veličina korica postala 17 × 25,5; međutim prema pojedinim listovima, koji su bili nepažljivo uvezani, vidi se, da je format bio približno 20 × 30; 202 lista i jedan odrezak na kraju (203). Nedostaju listovi: sprijeda – početak Matejeva evanđelja do III, 12; iza f. 3 – 1 list (Mt. V, 23–V, 38); iza f. 11 – 1 list (Mt. IX, 35–X, 14); iza f. 25 – 1 list (Mt. XVI, 26–XVII, 15); iza f. 32 – 1 list (Mt. XX, 21–XXI, 5); iza f. 97 – 1 list (kraj Lukinih glava); iza f. 137 – 1 list (Lk. XIV, 25–XV, 7); iza f. 143 – 1 list (Lk. XVIII, 12–XVIII, 30); iza f. 194 – 1 list (Io. XIII, 30–XIV, 10); kraj iza f. 202 (od Io. XVIII, 37 do kraja, pa sinaksar).

Pismo: poluustav po 23 retka: srpska redakcija s jednim ь, akcentima i spiritusima; ж tropotezno s visokim stablom, ч jednostrana plitka četvorka, з sa zakržljalom gornjom crticom і jako odvučenim debelim repom; ѡ s visokom i niskom spojnicom, kurzivno м u abrevijaturama; okruglo в u crvenim naslovima; м s kosim, naizmjenično tankim i debelim potezima; kod ѣ i т je duža lijeva kvačica. Ružičić datira: »Može se posigurno tvrditi da je iz XV. veka«; Conev u naslov stavlja XVI. v., a u tekstu XV. vijek.

Vodeni znaci: iz kraja XV. i prve četvrti XVI. v.: tri varijante kardinalskog šešira, 1. tipa Briquet 3401 iz 1498.; 2. sl. 3405 iz 1518., 3. sl. 3412 iz 1516.; vaga slično Briquetu br. 2584 iz 1501. god.

Ornamentika: f. 57: zastavica »balkanska« – isprepleteni krugovi u zeleno-žutom koloritu; f. 98: sličnog tipa u žutoplavom koloritu; f. 163 – istog stila, ali od dva reda isprepletenih kaiša žuto-plavog kolorita. Inicijali u boji na istim stranama, a crveni veliki na f. 55, 57, 161.

Uvez: pošto su sređeni ispreturani listovi, rukopis je restauriran u novom kožnom uvezu.

Sadržaj

f. 1: evanđelje od Mateja počevši od riječi [сож]жеть огнемь негасоущим...« (III, 12).

f. 54: »Glave« Markova evanđelja; f. 55 – »Predslovie« Markovu evanđelju; f. 57 – Markovo evanđelje do f. 96.

f. 96 v: »Glave« Lukina evanđelja; f. 98 – Lukino evanđelje do f. 160.

f. 160: »Glave« Jovanova evanđelja; f. 161 – »Predslovie«; f. 163 – Jovanovo evanđelje do f. 202, gdje se prekida na gl. XVIII, 37.

Zapisi (iz prve pol. XIX. vijeka):

f. 34 (kurzivom): Сие либро.

f. 36: Napomene o danima, kada se čita isto evanđelje.

f. 81: протопоп; f. 89 – nešto brisano.

f. 126 v: Jерей Ви .... јереи Іѡаннъ Вукошићъ. Isti se jerej Jovan Vukošić potpisao na f. 143 v, f. 153 v – Јереи Јоаннъ Вукошићъ парохъ како више зазива, i na f. 154.

f. 143 v: pored jereja Jovana Vukošića – Пояцъ азъ Спиридионъ Вукошићъ како више... Valjda isti »Spiri...« potpisao se i na f. 162 v.

f. 145: Господин В... Пречастиви Иа .... шићъ.

f. 145 v: Јоаннъ Вукасовићъ (?).

f. 162 v: pored potpisa »Spiri(dion)« – Протопрезвитеръ Јаковъ Поповићъ.

f. 171: Пречестивъ (?).

f. 175 v: Писахъ Вакое. Писахъ Спиридионъ.

(Drugom rukom): Епис. Никанор прегледао и преписао садржину 1892. год.

f. 179 v: Спиридионъ Лазаревићъ подписахъ своею рукою азъ исти Спиридионъ Ла... Isti se Spiridion potpisao na f. 181, f. 184 v – Спиридионъ Лазаревићъ диаконъ одъ Оравца, na f. 190 v – Спиридонъ (sic) Лазаревићъ за послужитъ како више воз..., i na f. 193.

Navedeni zapisi svjedoče, da je evanđelje pripadalo selu Oravcu (u Koreničkom srezu u Lici), parohijskoj crkvi, koja je jedno vrijeme bila bogata, jer je pored paroha imala i svog đakona.

IV d 6 (iz Verkovićeve zbirke)

ČETVEROEVANĐELJE (ŽITOŠKO), SRPSKA REDAKCIJA, SREDINA XVI. VIJEKA

Lit.: Iljinskij, br. 2, str. 155–156; *Conev*, br. 31, str. 15–16. *Repr.* br. 78.

Papir 20 × 30,2; 144 lista više ili manje oštećena i 55 uskih komadića od otkinutih listova pri kraju. Rukopis je silno oštećen vodom. Od f. 1 do 52 nema gornjeg ugla, koji je potpuno istrunuo; isto su tako istruli svi listovi u gornjem dijelu knjige, a preostali gornji dio, 4–5 gornjih redaka, prekrit je širokom smeđom mrljom. Osim toga rukopis je oštećen i barbarskom rukom, koja je otkinula cio stražnji dio kodeksa i više listova u sredini. Kako su u donjem kraju listova stavljene oznake za početak i kraj sveščica, može se utvrditi broj nestalih listova. Od f. 1 otkinuta je čitava desna strana; u III. sveščici nedostaju 2 lista – iza f. 17 (ostao je oderak, signiran kao f. 18) i iza f. 20; u IV. sveščici – 7 posljednjih listova; u V. sv. – prva 3 lista (iza f. 24); u VIII. sv. – 6 listova, zatim čitava IX. i X. sveščica, pa u XI. sveščici 5 listova (iza f. 52); u XII. sveščici – 1 list iza f. 59; u XIV. sveščici – posljednji list, iza f. 77; poslije toga cijela XV. i XVI. sveščica; u XIX. sveščici – posljednji list i iza njega u XX. sveščici prvi list (iza f. 100); u XXIII. sveščici – 5 posljednjih listova, zatim cijela XXIV. sveščica i prvih 6 listova XXV. sv. (iza f. 126); sav kraj knjige počevši od XXVIII. sv. (od kraja 201. »začala« Lukina evanđelja).

Pismo po 19 redaka: krupni lijepi poluustav, čista srpska redakcija s jednim poluglasom, s čestim akcentima; s tipičnim oblicima XVI. vijeka. Od zanimljivih leksičkih podataka: f. 54 v – опона (mjesto завѣса), f. 35 – власфимiе (mjesto хоуленiια). Naslovi, »začala« u tekstu i na margini i inicijali – crveni.

Vodeni znakovi: 1. dvije varijante sidra u krugu sa zvijezdom sl. Briquetu br. 475 iz 1547.–1553. god., br. 476 iz 1559.–1561. i br. 496 iz 1560.–1561 god. 2. kardinalski šešir sl. Briquetu br. 3417 iz 1540.–1565. i 3418 iz 1543.–1552. god.

Od *ornamentike* sačuvana je samo jedna zastavica u početku Matejeva evanđelja na f. 5 – neobizantskog pletenog tipa u crvenoj i žutoj boji s malim dodatkom tamnoplave. Inicijali barokni sa zavijucima i drugi skromni.

Od *uveza* je ostala samo koža na hrptu, dok su korice otkinute. Godine 1950. rukopis je restauriran toliko, da su učvršćeni ispali listovi, istruli komadi osigurani su od daljeg raspadanja, te je rukopis uvezan u nove korice prekrite ostacima stare kože.

Prema Iljinskom, u rukopis su bila umetnuta dva fragmenta pisana sitnim ustavom XV. vijeka: početak »male večernje« iz služabnika i drugi bez oznake sadržaja. Sada tih fragmenata tu nema.

Sadržaj

f. 1: Teofilaktov predgovor Matejevu evanđelju; f. 3 – »glave« Matejeva evanđelja s konkordancom; f. 5–57 – Matejevo evanđelje.

f. 58: »Predislovie« i »glave« Markova evanđelja; f. 60–95 – Markovo evanđelje.

f. 96: »Predislovie« i »glave« Lukina evanđelja; f. 99–144 – Lukino evanđelje do kraja 201. »začela«, gdje se tekst prekida na riječima – невьзможно ωт чловѣкь, вьзмож . . .

Zapisi

f. 5–12: po dnu stranice ide zapis izvučen crvenom tintom preko drugog, ranijeg zapisa, kojeg se fragmenti još vide ispod novih slova, ali se već ne mogu rekonstruirati – Сию книгоу приложи Иωвва с(ве)томоу Димитрию оу Кошоу, Б(ог)ь да ıе прости. Кто га некамо дети, да ıе проклет ωт Б(ог)а и ωт пречистиıе Богоматере и ωт ва(се)хь с(ве)тих и ωт с(ве)таго Димитриıа и да ıе святотать обию домω и плодимь (?) безаконемь. Ва лето .ѕ и сд. (= 7204, t. j. 1696.; isp. *Stojanović*, Zapisi, 7233).

f. 17: χοριον ζητοσι (Conev: Житоши?) μαναστηρι αγιος Αθανασις (selo Žitoše je u Debreškoj općini Porečkog sreza blizu Južnog Broda).

f. 23 v: pored riječi teksta »моучити нас« na margini kasnijim rukopisom »мучитина«, a ispod toga grčka transkripcija – μουτζετη νας.

Ispod toga grčki – ȣ τοιναϛ i isto dolje; f. 24 – ωтпоущаıюти се; f. 24 v: τουϛ αι (?); dolje su ponovljene riječi teksta – [по]каанiе. ко(нь)ц соуб.

f. 52 v: u dnu stranice preokrenuti grčki zapis imena: σκοιζο (?) γηοργηο τρου . . . μητρε ηωσιφε ναυμιζε ηβανε μηλοσε λοζανε.

f. 68 v: слоушати с(ве)ти Нiкола α παναγια един бо еден.

f. 126 v: ıако ıе твои твои (ponovljene riječi iz teksta).

Navedeni zapisi svjedoče, da je rukopis nekada pripadao nekoj porodici, predstavnica koje ga je poklonila 1696. god. manastiru sv. Dimitrija. Kasnije je prešao u manastir sv. Atanasija u selu Žitošima, gdje se njime služio neki Grk, koji je pokušavao da pojedine slavenske riječi transkribira grčki, a pojedine je nevješto kopirao na margini. Nije isključeno, da je odande prešao u manastir Slepču, odakle potječe Verkovićeva zbirka, s kojom je konačno došao u Jugoslavensku akademiju.

81

III b 8 (Mihanović 1)

ČETVEROEVANĐELJE (LESNOVSKO) SRPSKE REDAKCIJE, IZ DRUGE POLOVINE XVI. VIJEKA

Lit.: Ružičić, II, 5, str. 134; *Conev*, br. 33, str. 16. *Repr.* br. 85–86.

Papir 18 × 27,5; 307 listova. Nedostaje iza 106. lista 1 list (Mr. VI, 38–VII, 13); od f. 95 odsječen je sav donji prazan dio (iza kraja Markova evanđelja).

Pismo: poluustav po 20 redaka s jednim ь, s akcentima i spiritusima; tropotezno ж, д s dugačkim nožicama, široko є i є; ѣ i т s dužom lijevom crticom; ѡ s visokom spojnicom i drugo široko s niskom spojnicom; м s kosim, debelim i tankim potezima; к s izvinutim donjim krajem kuke; jednostrano plitko ч. .Čini se, da su pisale dvije ruke, koje su bilježile kvaterne na razni način – jedna u donjem

uglu, druga u gornjem. Naslovi i inicijali crveni; katkada pored crvenog u naslovima i začalima dolazi plavo.

Vodeni znaci iz druge pol. XVI. v.: 1. »sidro u krugu sa zvijezdom« sl. Briquetu 496 iz 1560.–1565.; 2. »cvijet« tipa Briquet 6446 iz 1454.–1457. (samo na zadnjem listu).

Ornamentika: Zastavice: f. 1 – balkanska od pletenih krugova (crno-plavo-žuta); f. 3 – neobizantska s granama i pleterom (iste boje); f. 6 – velika kvadratna neobizantska nježnog kolorita (iste boje); f. 92 – uska od prepletenih izlomljenih crta (iste boje); f. 96 – neobizantska, pravougaonik s mrežom sitnih rombova (iste boje); f. 145 – uska s valovitom grančicom u okviru (crveno-žute boje); ista i na f. 147; f. 149 – neobizantska velika kvadratna, slična f. 96 s rombovima; f. 232 – neobizantska, pravougaonik s isprepletenim granama.

Inicijali u bojama f. 6, 96, 149 u pleteru s renesansnim zavijucima; Vel. crveni, jako kudravi f. 3, 93, 147, 236; manji na početku začala.

Uvez: daske u crvenoj koži; sprijeda okviri s trolisnatim palmetama i krstićima, otraga okvir s dijagonalama.

Sadržaj

f. 1: Glave Matejeva evanđelja; f. 3 – »Predslovie«; f. 6 – Matejevo evanđelje do f. 91 v.

f. 92: Glave Markova evanđelja; f. 93 – »Predslovie«; f. 96 – Markovo evanđelje do f. 145.

f. 145: Glave Lukina evanđelja; f. 147 – »Predslovie«; f. 149 – Lukino evanđelje do f. 229.

f. 229 v: Glave Jovanova evanđelja; f. 230 – »Predslovie«; f. 232 – Jovanovo evanđelje do f. 292.

f. 292: Сказание пріемлюще всего лѣта.

f. 301 v: Сбор'никь .кї. мѣсецемь (skraćen; nema nijednog slavenskog sveca, pa ni sv. Save).

f. 306 v: Еуаггелiа различна на всакоу потрѣбоу – prekidaju se ispred Bogorodičinih evanđelja.

Zapisi (ȣ pišemo у)

Prednje korice: pismo XVII. vijeka – † да се знае кога беше воска на Струмица. Сие иев сиѧ.

f. 9: nerazumljivi znaci i deformirana slova – valjda neki kriptogram.

f. 149: pored Lukina evanđelja – Сiа слова ѡт бесна ѱа да се напише на киселу хлебу.

f. 193: мо † а б в г д е ж ѕ з и к т о ф х ѳ.

f. 307 v: Сиıа книга глаголемь ева еуглiе повеза се въ богохранимои градъ Велезъ въ лето .зисие (= 7205, t. j. 1693) при егумена А Теѡдосiа. Ѡткупи Исаиıа ерьмонах .г. комата книге за петъ гроша и приложи въ манастирь Лесново у светаго оца нашего Гаврила .г. кніге еуглiе и ѱатиръ (!) и честословецъ Исаиıа ерьмонах.

Сиıа книга глаголеми еуглие повеза се ва богохранимое место градъ Велесь села у опре (?).

Stražnje korice: Да се знае да се знае кога да се знае.

III c 11 (Mihanović 12)

MATEJEVO EVANĐELJE (LESNOVSKO), SRPSKA REDAKCIJA, IZ DRUGE POLOVINE XVI. VIJEKA

Lit.: Ružičić, II, 13, str. 136; *Conev*, br. 27, str. 14 (oba pogrešno datiraju XV. vijekom). *Repr.* br. 89.

Papir 21,× 30,7; 80 folijiranih listova i 1 prazan sprijeda. Rukopis je čitav (Ružičić i Conev pogrešno, prema pogrešnoj oznaci episkopa Nikanora: 78 listova).

Pismo: poluustav po 22 retka: srpska redakcija s jednim ь, (katkada dolazi nadvučeno ъ, s akcentima i spiritusima; karakteristično т i ѣ s dugom lijevom kvakom; visoko ѡ; široko є i ѳ; okruglo в (inicijali); katkada kurzivno grčko д i м u abrevijaturama; zanimljivo ѱ u riječi псомь (f. 14 v) pravljeno od tri poteza – kao ү s vertikalnom crticom povučenom na kosi lijevi potez; tropotezno ж s malom crticom ispod donjeg ugla mjesto stabla.

Vodeni znak iz treće četvrtine XVI. vijeka: sidro u krugu sa zvijezdom tipa Briquet br. 559 iz 1573. god. i sl. br. 554 iz 1569. god.

Ornamentika: f. 1 – zastavica neobizantsko-barokna s minijaturom evanđelista Mateja u unutarnjem prostoru s oznakom мѳ (boje: ljubičasta, zelena, crvena, plava, žuta). *Sv. Radojčić*, Stare srpske minijature, 52. označuje ovu zastavicu kao rad kratovske škole i uporeduje je s minijaturama popa Jovana iz Kratova u Remetskom evanđelju 1580. god. (tabl. XLI). Na istom listu lijepi inicijal u zelenoj boji sa crvenom konturom i crveni naslov od ornamentiranih slova.

Uvez: daske sa žlijebom na rubu, u smeđoj koži; odozgo i odozdo ovalni medaljon u dvostrukom okviru.

Sadržaj

f. 1–78: еже ѡт Матѳеа светое еуаггелiе.

Zapisi (ȣ pišemo у)

f. 79: 1814 лето. Сие писание мнѣ грѣшнаго Ѳеѡдосия іеромонаха Дечанца іегумена м(а)н(а)стира Лесновскаго со братиею. Бистъ въ сие лето чума велика по всей Турецкой земли: и по градовъ и по села и по морски лимани, и тогаи бегаше Кратовъци у м(а)н(а)стиръ Лесновски, .дї. куħа со все челяди, и седеше .в. м(ѣ)сеци; и у тои б(о)жи гневъ и страх собрадимо келии подъ кула доле съ м(о)литва с(ве)таго архангела Михаила и

с(ве)таго преподобнаго ѡ(ть)ца Гаврiила (Isp. *Stojanović*, Zapisi, 9036).

f. 79 v: Gore lijepim kurzivom iz poč. XIX. vijeka: Варошъ у граду Кратово.

Петръ Стоикѡ 2 поѡ (?)
Стаменъ Станкѡ 2 поѡ
Iѡванче и Велкѡ 2 поѡ
Стамен и Ристѡ 2 поѡ

I Cor (?) Велко Х(ад)жи Стоино Стоан Цветѡ Iѡв (?) Милу (?) кошулу пакъ Божанѡ Дамiана

ӑ помен (?) Стоино Русѡ Ђоро кошулу
Iрiно 2 авли

(Druga, nevješta ruka:) Сиia книга евангелие ѡт Лесново манастиръ

Сиѫ еванђелиѧ селѡ Лесновѡ манастиръ ѡт свети ѡтацъ

(Valjda vježbe, nevješto:) рррр рррв вввв i dr. (dalje je precrtano).

f. 80: (gore) Иоанъ (dalje je precrtano).

I ѡтиде Иванъ да донесе вода не донесе вода (dalje je precrtano).

Да иде IАндреѧ ... (precrtana su tri retka).

f. 80: Teško čitljiv zapis, vjerojatno o »pomenima« naručenima iz sela *Sokoraci* (možda Sokolarci u Kočanskom srezu?); nejasna skraćenica od ѵ sa т odozgo i kvačicom sa strane, može biti »литургiа«, ali može biti i nešto drugo:

† Село Сокораци

Стоко л(и)ту(ргиiа) и пру л(ит)у Степа туж и пруджи бож у (??)

Писа Иѡванъ туже писа Миало туже писа Стоко туж писа Ста туж.

(Druga, nevješta ruka:) Сиia вареме да се знаетъ кѡга бехъ во манастиръ Лесново тѡгаи писа сиѫ ваћелиѧ, и тѡгаи беше духовникъ егуменъ попъ С'ерафимъ на манастиръ Леснискi, тогаи я писа ђакъ Стале Стоан.

(Vrlo nejasno, nevješto:) 17 47 13 14 IАндреiа пол ... ѡ Ивъанъ кѕ де (=26. decembra ?).

83

IV d 7 (iz Verkovićeve zbirke)

ČETVEROEVANĐELJE SRPSKE REDAKCIJE, TREĆA ČETVRT XVI. VIJEKA

Lit.: Iljinskij, br. 4, str. 156; *Conev,* br. 30, str. 15. *Repr.* br. 92.

Papir 21 × 31; 300 listova (Iljinskij pogrešno 304; Conev pogrešno 284). Rukopis je znatno oštećen na početku i naročito pri kraju. Na početku otkinuta je sva desna strana prvog lista, a od drugog lista je ostao samo uski komadić; na kraju nedostaje sav kraj Jovanova evanđelja (od »začala« 32.), a posljednjih 8 listova pri kraju je strahovito istrunulo. Ali u sredini nedostaje samo jedan list – iza f. 249 – dio »glava« Jovanova evanđelja.

Pismo: po 20–22 retka – krupni lijepi poluustav, ponešto zaoštrenih kontura s dosta znatnom razlikom između debelih i tankih poteza, što Coneva, u vezi s ornamentom, podsjeća na vlaške rukopise. Pravopis je čisto srpski s jednim poluglasom; česti su akcenti; oblici su tipični za XVI. vijek: tronogo т, jednostrano ч, tropotezno ж, jednostrano ѣ, široko є, м s kosim stablima, д s dugim nožicama, široko ѡ pored oblika s visokom spojnicom, kurzivno ъ u skraćenicama i t. d. Naslovi i pojedini inicijali su crveni, katkada sa zelenim i plavim umecima.

Vodeni znakovi: sidro u krugu u 4 varijante iz treće četvrti XVI. vijeka, slično Briquetu br. 558 iz 1573., 559 iz 1573., 563 iz 1583., 561 iz 1578., 570 iz 1579. i 571 iz 1583. godine.

Ornamentika: zastavice različitog stila: f. 1 – »balkanskog« stila od zelenih i crvenih pletenih krugova; f. 11 – renesansnog tipa s biljnim ornamentom u crvenoj, zelenoj i plavoj boji; f. 24 – velika raskošna »neobizantska« zastavica u plavoj, zelenoj i crvenoj boji; f. 99 – mala crna zastavica starog geometrijskog tipa; f. 101 – neukusna gruba zastavica s nedovršenim gornjim dijelom u plavoj, crvenoj i zelenoj boji; f. 153 – renesansnog tipa – janje u ornamentiranom okviru; f. 154 – mala crvena zastavica; f. 156 – zastavica neobizantskog stila s renesansnim dodacima; f. 247 – zastavica renesansnog stila s orlom u centralnom krugu usred pravokutnog okvira; f. 250 – velika zastavica neobizantskog stila. Otkinute su zastavice na f. 17 i 57. Inicijali lijepi na f. 11, 17, 24, 101, 156, 247 i 256.

Uvez je bio vrlo istrošen. Ostala je samo daska prednjih korica i hrbat, a od stražnjih korica mali komadić pri hrptu. Daske su prekrite kožom s medaljonom u sredini i ukrasima na uglovima okvira. Godine 1950. uvez je restauriran: promijenjene su daske, preko kojih je stavljena stara koža.

Sadržaj

f. 1: »Sbornik 12 mjesjacem« – sinaksar; f. 9 i 10 su prazni.

f. 11: raspored evanđeljskih čitanja.

f. 17: Teofilaktov predgovor Matejeva evanđelja; f. 19 v – »glave« Matejeva evanđelja; f. 21 v – prazan; f. 22 – »čin kako počinajem evanđelje«; f. 23 v – prazan; f. 24–96 – Matejevo evanđelje; f. 97 – prazan.

f. 97 v: predgovor Markova evanđelja; – f. 99 – »glave Markova evanđelja«; f. 101–152 v – Markovo evanđelje.

f. 153: predgovor Lukina evanđelja; f. 154 – »glave«; f. 156–246 v: Lukino evanđelje.

f. 247: predgovor Jovanova evanđelja; f. 249 v – »glave«, iza čega nedostaje 1 list; f. 250 – Jovanovo evanđelje; f. 263 v i 264 ostavljeni su prazni. Rukopis se prekida na začalu 52. (Io. XV, 20).

Kraj rukopisa, počevši od lista 274, jako je oštećen; pojedini listovi su sasvim istrunuli.

Zapisa nema.

84

IV d 2 (iz Verkovićeve zbirke)

ČETVEROEVANĐELJE SRPSKE REDAKCIJE, IZ TREĆE ČETVRTI XVI. VIJEKA

Lit.: *Iljinskij*, br. 3, str. 156; *Conev*, br. 32, str. 16. *Repr.* br. 91.

Papir 20 × 30,1 cm, 260 listova. Jedan nesigniran na početku, odlijepljen od starih korica. Kod folijacije preskočen je br. 90, ali je dva puta zapisan 174 (Conev pogrešno 268; Iljinskij ranije – točno); 39 sveščica (jedna uvodna od 4 lista i 38 signiranih) većinom po 8 listova, 14 po 6 (IV–VII, IX, XIV–XVI, XX–XXII, XXXI, XXXVII–XXXVIII), a dvije (XI i XXXIX) po 4; više listova je oštećeno: listovi sa zastavicama ili su isječeni (ispred Mateja i Luke), ili odsječeni za polovicu (ispred Marka i Jovana).

Nedostaju listovi: u uvodnoj sveščici početni list; u I. sveščici 1. list (iza f. 3 – početak Matejeva evanđelja sa zastavicom) – i posljednji, a u II. sveščici – prvi (iza f. 9 – začalo 9–11); u XII. – 2 lista (iza f. 75 – početak Markovih »glava«) i 5. list – između predgovora i početka evanđelja (iza f. 77); u XV. sveščici – 1 list (iza f. 95 – zač. 31–32) i posljednji (iza f. 99 – zač. 40–41); u XIX. sveščici 4 srednja lista (iza f. 123 – početak Lukina evanđelja do zač. 4); u XVII. sveščici 1. list (iza f. 174 bis – zač. 81–82) i posljednji (iza f. 180 – zač. 92–94); u XXVIII. sveščici posljednji list (iza f. 187 – zač. 105–107); u XXIX. posljednji list (iza f. 194 – kraj Lukina evanđelja); u XXX. – 1 list (iza f. 195 – kraj glava Jovanovih); XXXVI. – posljednji list (iza f. 266 – zač. 75–76); XXXVIII. – posljednji list (iza f. 257 – sinaksar za decembar-januar); u XXXIX. – prvi list (iza f. 25 – sinaksar za januar-februar); u posljednjoj sveščici – kraj evanđelja »različitih na vsaku potrebu«.

Pismo: Krupni poluustav po 20 redaka na strani, tipičan za XVI. vijek: tronožno т ređa se s jednonožnim; ч je okrenuto čašom ulijevo; kod з rep je jako otegnut natrag; kod д nožice su zaobljene. Vrlo su mnogobrojni nadredni znakovi, kao i široko є i о (Iljinski 156). Nepravilna upotreba ъ i ь; česta zamjena ѣ i є. Akcenti nepravilni – katkada po dva na istoj riječi (Conev).

Vodeni znakovi: sidro u krugu sa zvijezdom u tri varijante, sl. Briquetu br. 496 iz 1560./5. god., br. 554 iz 1565. god.; br. 548 iz 1563. god. i kardinalska kapa sl. Briquetu br. 3508 iz 1554. god. – sve iz treće četvrti XVI. vijeka.

Ornamentika: od ornamentike sačuvane su dvije pletene male zastavice: f. 1 – iznad Matejevih glava i f. 120 – iznad Lukinih glava; lijepi inicijali su na početku Markova i Jovanova evanđelja, dok su velike zastavice iznad njih odsječene. Kolorit – crveno-zeleno-svijetložuti. Naslovi, začala i početna slova su crvene boje.

Uvez: drvene korice presvučene kožom s baroknom ornamentikom XVII. vijeka. U isti vijek pripada filigran na papiru prilijepljenom s unutrašnje strane korica – tri polumjeseca. Kako su daske bile potpuno trule, rukopis je 1950. god. uvezan u nove daske, preko kojih je stavljena stara koža.

Sadržaj

f. 1: »Glave« Matejeva evanđelja; f. 2 v – Teofilaktov predgovor; f. 4 – Matejevo evanđelje od sredine 1. začala; ... роди Авиоуда (I, 13).

f. 76: kraj Markovih »glava« i dolje početak »predislovija«; f. 77 – Markovo evanđelje.

f. 120: Lukine glave; f. 122 v – Predislovie; f. 124 – Lukino evanđelje od kraja 3. začala ... свето наречет се синь божи (I, 35).

f. 195 v: Jovanove »glave«; f. 196 – Predislovie; f. 197 – Jovanovo evanđelje; f. 249 – Skazanie... vsego leta; f. 255–260 v – sinaksar.

U tekstu: f. 13: Mt. VI, 11 – хлѣбь нашь насоущъстъвних даж намь д(ь)нсь.

f. 157 v: Lk. XI, 3 – хлѣбь дашь насоущьстьвъныи даваи намь на вьсакь д(ь)нъ.

f. 198 v: Io. I, 14 – ıако единорωднаго ωца (!).

f. 198 bis: Io. I, 18 – единорωдни с(ы)нь.

U sinaksaru je od srpskih svetaca samo Simeon srpski 13. II. (Save nema, jer nema lista za januar); nema ruskih svetaca, ni bugarskih.

Zapisi

f. 1: † Сиıа кніга, коупи Іризω Папоучііа и прілωжі ıа оу с(ве)тога Нікола за негова д(оу)ша и за своего ωтьца (rukopis je kasniji).

f. 260: Ѡваа книга ваӷелие ωт Бωчкω храмωт Б(огоро)д(и)ца.

85

III c 7 (Mihanović 17)

ČETVEROEVANĐELJE SRPSKE REDAKCIJE, IZ TREĆE ČETVRTI XVI. VIJEKA

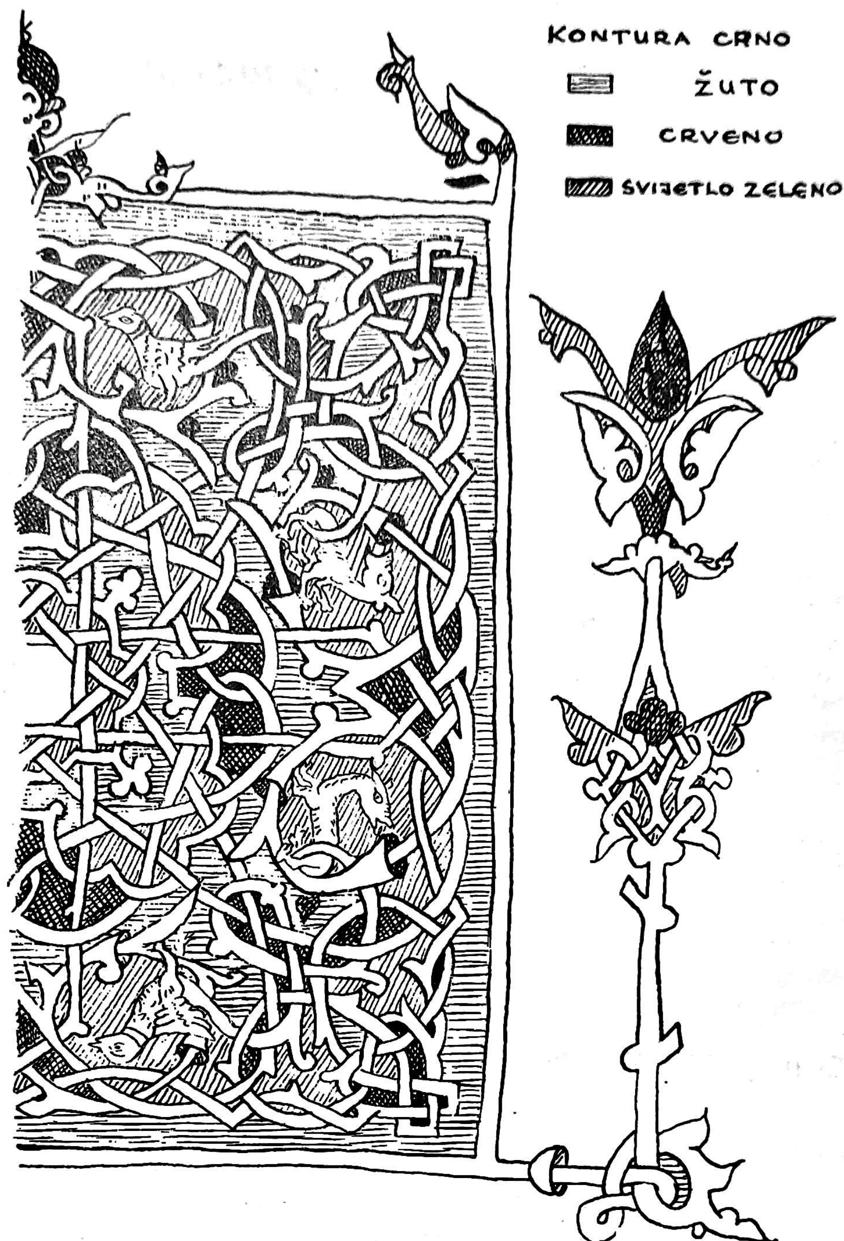
Lit.: *Ružičić*, II, 12, str. 135; *Conev*, br. 29, str. 15. *Repr.* br. 90.

Papir 20,4 × 31; 299 listova (prema Ružičiću i Conevu 304; ako je to točno, onda bi trebalo da su se nalazila još 4 lista na početku, jer je na kraju rukopis čitav; vjerojatnije je, da je Ružičić netočno brojao listove). Sveščice vezinom po 8, ali ima i po. 4, 6 i 7 listova. Rukopis je čitav.

Pismo: poluustav po 20 redaka na strani; čista srpska redakcija resavske škole s akcentima i spiritusima, širokima є i с; ч jednostrano; ѣ i т s dužom lijevom kvačicom, katkada do dolje; д s produženim stablom, i grčko; з u obliku velike dvojke; ѱ u obliku ljiljana s visokim tučkom i bez drška; dvopotezno ležeće ж u abrevijaturama; široko ѡ s niskom spojnicom; okruglo в i veliko к s izvinutom kukom (u crvenom tekstu), pored velikih ornamentalnih oblika u naslovima, gdje se pored crvene upotrebljava zelena boja u raznim nijansama. Široko є razrešavamo sa ѥ.

Vodeni znaci iz 1563.–1576. god.: tri varijante sidra u krugu sa zvijezdom sl. Briquetu br. 554 iz 1563., Lih. br. 1877 iz 1576.; volujska glava sl. Lih. br. 1933 iz 1571., Briquet 14474 iz 1567.; kardinalski šešir sl. Briquetu 3495 iz 1567. god.

Ornamentika: f. 1 – zastavica »balkanskoga tipa« od isprepletenih krugova u zeleno-crveno-žutom koloritu; f. 3 – »balkanska« zastavica u obliku pravokutnika u istim bojama; f. 6 – velika kvadratna zastavica neobizantskog, raskošnog geometrijskog tipa, istog kolorita, vrlo slična zastavicama u Zborniku Vladislava Gramatika i renesansni inicijal к; f. 82 – velika kvadratna zastavica balkanskog tipa s pletenim krugovima i inicijal renesansnog »biljnog« tipa; f. 129 v – lijepa mala zastavica – crvenobijela pletenica sa žuto-zelenim lišćem; f. 131 v – lijepa mala zastavica kao valovita grančica s lišćem, stilizirana, i crveno-zeleni inicijal s kudravim zavijucima; f. 134 –

kvadratna neobizantska geometrijska zastavica grimiznog kolorita; f. 220 – kvadratna neobizantska zastavica tipa Vladislava Gramatika zelenog kolorita i lijepi pleteni inicijal в.

Uvez: daske sa žlijebom na rubu, prekrite tamnocrvenom kožom. Sprijeda krst na prijestolju s kopljem i štapom, straga pravokutni okvir.

Sadržaj

f. 1. Главы іеже ѡт Матѳеа светаго іеу(аг)геліа.

f. 3: Ѳеѡфилак'та архіепископа бльгар'скаго прѣдсловіе іеже ѡт Матѳеа светаго іеу(аг)геліа; f. 6–77: Matejevo evanđelje.

f. 77: kratko objašnjenje o simbolima evanđelja.

f. 78: »Glave« Markova evanđelja; f. 80: Прѣдисловіе; f. 83–129: Markovo evanđelje.

f. 129: »Glave« Lukina evanđelja; f. 131 v: »Predslovie«; f. 134–216: Lukino evanđelje.

f. 216: »Glave« Jovanova evanđelja; f. 217: »Predslovie«; f. 220–280 v: Jovanovo evanđelje.

f. 281: Сказаніе прѣемлюще вьсего лѣта число іеу(аг)глское.

f. 287: Sinaksar uskršnjeg ciklusa, iza kojeg dolaze evanđelja vaskrsna.

f. 288: Сьборьникь сь Богомь .ві. мѣсецемь показоуе, iza kojeg dolaze evanđelja za različne potrebe s uputstvima »а се како чьтет се тероіеугель« na časovima velike nedjelje, o redu evanđelista i o evanđeljima na Roždestvo Hristovo i na Bogojavljenje.

U sinaksaru navedeni su:

14. januara: иже вь светых ѡтьца нашего, прьваго ар'хіепископа срьб'скаго Савы.

13. februara: вь тьжде дьнь памет прѣподобнаго ѡтьца нашего Сумеѡна срьб'скаго, новаго муроточца.

12. juna: прѣпод. Оноуфриа и Петра Аѳонскаго.

5. jula: прѣпод. Аѳанасіа аѳонскаго.

Zapisi

f. 1: Ушуфиħ (?)

f. 150 – grčki zapis iz 1765. god.: 1765 ... τὸ ποτήρη, ὅπου (= ὅ) ἀφιέρωσε ὁ γέναλος εἰς τὸ μοναστήρη. ὅποιος ἔθελεν (?) τὸ (= αὐτὸ) φαρη (?), νὰ εἶναι ἀφοριζόμενος !|

1765 ἔτει δεδομένον τὸ (= αὐτὸ) τορευτοῦ (?) Περετυς (?) (radi se u poklonu nekog putira, koji je izradio τορευτῆς-graver).

f. 176: Хачи пѡп Стефанъ.

Ćiril. fragm. 2 (ranije IV d 56/1)

FRAGMENTI EVANĐELJA, SRPSKA REDAKCIJA IZ POSLJ. ČETVRTI XVI. VIJEKA

Lit.: Coenev, br. 105, str. 40. *Repr.* br. 96–97.

Papir 21 × 30,2; 10 listova (Conev navodi 11) istrgnutih iz rukopisa, gdje su listovi bili folijirani pod br. 1, 5, 10, 69, 70, 71, 107, 111, 112 i 181.

Pismo: poluustav po 22 retka; srpska recenzija resavske škole s akcentima i spiritusima, sa ъ koje dolazi u korijenu riječi (мъніи) i kao nadvučeno – često u prijedlozima; т tronogo i dvonogo; tropotezno ж; н s kosom prečkicom; kurzivno ч i kurzivne ligature тъ i мъ; široko є i dr.

Vodeni znakovi: sidro u krugu tipa Briquet br. 558 iz 1573. god.

Ornamentika: lijepe zastavice iznad »glava« Matejeva evanđelja i na početku svakog evanđelista, s velikim umjetničkim inicijalima. Dvije su zastavice u neobizantskom geometrijskom stilu, u crvenoj, zelenoj i plavoj boji sa zlatom i sa inicijalima u istom stilu (f. 5 i 69); tri u »balkanskom« pleteru (f. 1, 111, 181).

Ovaj je fragmenat stajao ranije zajedno s fragmentom Slova Efrema Sirina i fragmentom Skadarskog štampanog trioda. Sada su sva tri spomenika stavljena u kolekciju fragmenata, a ovi su listovi, kao i listovi iz Slova Efrema Sirina, uvezani u zasebne korice.

Sadržaj

f. 1: »glave« od Mateja (do 43.); f. 5: početak Matejeva evanđelja do riječi »Азωр же« (Mt. I, 14); f. 10: od riječi »и ижденоуть и рекоуть« (Mt. V, 11) do »сь сьпрьникомь своим скоро, дондеже« (Mt. V, 25).

f. 69–71: početak Markova evanđelja do riječi »бѣахоу же нѣціи« (Mr. II, 6); f. 107: kraj Markova evanđelja od riječi »иже вѣроуеть и кр'стит се« (Mr. XVI, 16); na kraju teksta dolaze crvenom tintom podaci o vremenu, kad je napisano Markovo evanđelje i o simbolu sv. Marka; f. 107 v – prazan.

f. 111–112: početak Lukina evanđelja do riječi »вьцарит се вь домоу Іакωвли вь вѣкы« (Lk. I, 33).

f. 181: početak Jovanova evanđelja do riječi »истина І-у Х-мь бысть. Ко(нь)ць Пасцѣ. Понедел'никь свѣтле неделе« (Io. I, 17).

87

IV a 110

»EVANGJELJE J. MARKA, IZ RUKOPISA DRUŠTVA SRBSKE SLOV. U BEOGRADU. PREPISAO Dr. GJ. DANIČIĆ«

Lit.: Daničić, Rad I, 174; *Conev,* br. 34, str. 17.

Papir 17,5 × 21,5; 27 folijiranih listova i 1 nesignirani naslovni list s autografskim naslovom Daničićevim. Rukopis je uvezan u platno.

Original je u Srp. akad. nauka.

Sadržaj: prijepis cijelog evanđelja od Marka.

Zapisi

f. 1: »Јеванђелије с. Марка. Из кожнога рукописа Друштва Срб. Слов. бр. 1. У дну су разлике другога кожног рукописа, који је у истога Друштва, бр. 2.«

f. 27: Преписа у Биограду 1857. Ђ. Даничић.

88

VIII 150

ТЕТРОЕВАНГЕЛІЕ, ŠTAMPANO U MOSKVI 1654. GODINE

Papir 20 × 31,5; 517 listova. »Начата бысть печатати в лѣто .҂зрѯв. гω м^сца марта въ ка҃ день... Свершена бысть ҂зрѯг-го годꙋ м^сца октѧбрѧ въ ке҃ день«.

Na prvih 13 listova na donjem polju ide zapis: Сіе стое ієу^глie монастира с(ве)тыe Троицѣ иже въ Расѣ принесѣ проигꙋмен Неωфит ωт Москвы з' братіею (brzopis XVII. vijeka: grčko є, г dugačko sa spuštenim stablom, м kurzivno, и kurzivno, ж od dva poteza, ц s dugim vijugastim repom, veliko є na početku, široko uglato ѡ, visoko jednostrano т, jednopotezno в).

Prazan list pri kraju, dolje, zapis: С л л т к п с м р а к т г р ц а сс сссс ол ω р ω јв 8 (?).

Evanđelje je uvezano u korice od dasaka prekritih crvenim baršunom. Na prednjim koricama je reljefna daska od srebra. U sredini je raspelo s Bogorodicom i apostolom Ivanom Bogoslovom sa strane. Na uglovima okvira – 4 medaljona s evanđelistima. Natpisi oko figura: u sredini – »Распетіе Хр.«; lijevo, pored slike sunca – »сл(нце)«; desno, pored slike mjeseca – »i м(ѣсець)«; na krstu – »Ц С Р«; pored Bogorodice – »М«; pored Ivana Bogoslova – »Іω«; pored evanđelista, lijevo gore – »о а Маѳеос«, desno gore – »о агіос Маркос«, lijevo dolje – »о а.. Іω«, desno dolje – »о аос. Лꙋкас« (da li je radio Grk?). U gornjem dijelu okvira natpis u dva retka kurzivom XVIII. vijeka: Сіе стое еv^глie ωбнови попъ Олеѯіе лѣто 1793. Na donjim koricama 2 srebrna štitnjaka; sa strane 2 kožnate trake sa srebrnim kopčama.

U tekstu ispred svakog evanđelja – slika evanđeliste u drvorezu, zastavice i lijepi inicijali. Ispred reda evanđeoskih čitanja, sinaksara i zaključnog pogovora – male zastavice baroknog stila.

Kako se u ostavštini župnika Premude s Krka, poznatog sakupljača starih rukopisa, našao fotografski snimak s korica ovog evanđelja, može se pretpostaviti, da je ono nekada bilo na Krku, odnosno da je možda došlo u Jugoslavensku akademiju od Premude.

89

IV d 106

FRAGMENAT BUGARSKOG APOSTOLA 1277. GODINE

Lit.: Hanka u Časopisu českeho Muzeuma 1851, I, 155–157 sa snimkom zapisa; *Đ. Daničić*, Bugarski rukopis pisan 1277, Starine I, 1869, 86–92; *И. Срезневский*, Отрывок из книги юсоваго письма 1277 года, Сведения и заметки о малоизвестных и неизвестных памятниках II, Спб. 1876, XLIX, i Зап. Имп. Акад. Наук XXII, 1873, Прилож. 182–187, gdje je izdan čitav tekst; *П. Лавров*, Палеографическое обозрение кирилловскаго письма, Энциклопедия слав. филол. IV, 1, Петроград 1914, 81 и Альбом снимков, табл. 13. *Repr.* br. 11.

Pergamena 13,5 × 21,3; dva i pol lista – kraj sinaksara. Na prvom listu dolje oznaka sveščice .ⷭⷣ҃ѕ҃.: prema tome rukopis je obuhvatao otprilike 260 listova.

Pismo: ustav po 25 redaka. Lavrov stavlja među istočnobugarske tekstove, što odgovara postanku rukopisa u Preslavi; već je Daničić upozorio na miješanje jusova bez pravila (имѧще, ѩглы, своѫ, ѫзыци), miješanje ъ i ь, zamjenu ъ sa о (начѧтокь), ь sa є (днесь), ѣ sa є (младенець); ѩ sa ѣ (покланѣите сѧ); nedosljedno izostavljanje epentetskog л (землѧ ali възлюбленомоу). Mjesto ꙑ često ы. Pet jusova (ѫ i ѭ, ѧ i ѩ, pa trougli ѧ iza suglasnika); є, široko є i ѥ; ꙅ za brojku i ѕ s čekićem sa strane za *dz* (pišemo з – стъзѫ); з s polukružnim repom i uglatim repom; и, і i ї; ч simetrijska viljuška, nisko stablo kod ѣ; kod н prečkica malo iznad sredine, kod и ide ispod lijevog gornjeg ugla čas prema sredini desnog stabla, čas prema donjem uglu; ѡ s visokom spojnicom, ali i sa srednjom; ж tropotezno, ali i od 5 poteza s presjekom u gornjoj trećini stabla; ѱ ljiljan; u zapisu д, т, ѣ, ъ s istegnutim stablom, pa široki о, м i с s upisanim idućim slovima; ѹ i ꙋ.

Na f. 1 v dolje dodane bilješke kasnijom rukom i pravopisom (ѕ za brojku 6 i dr.).

Od *ornamentike* su ostale dvije tanke male zastavice: na kraju sinaksara ispred dnevnih prokimena i na kraju teksta ispred zapisa (f. 2 r i v). Naslovi i početna slova – crveni.

Sadržaj: Kao što je upozorio Daničić, oznake začela u sinaksaru ne odgovaraju sadašnjim začelima, iz čega on zaključuje, da su se u rukopisu apostolske knjige dijelile svaka napose u dijelove manje od sadašnjih začela, slično Ostromirovu evanđelju. Fragmenat počinje apostolima za subote i nedjelje vel. posta.

f. 1: Моисеоу и Ароноу и прочимь пророкомь тропар глас .д҃., iza čega dolazi prokimen i stih prorocima, apostol sa »začelom« i krajem, pa aliluarije, zatim »соубота .в҃. поста« i t. d.

Kod Lazareve subote naveden je tropar »общее въскрѣшение«, važan sa tekstološkog gledišta.

f. 1 v: Нед. цвѣтоносная тропар глас .а҃. С тобоѫ погребьшесѧ..., važan u tekstološkom smislu (vidi *Daničić* 91) – i dalje do velike subote (f. 2.).

f. 2: prokimeni i aliluariji dnevni, pa prokimen za mrtve.

f. 2 v: А се прокимни егда нѣсть тропарѣ ...

f. 2 v – *zapis:* Се троудолюбивое. мниха Аркадиа, оуч(е)н(и)ка Висариона митрѡполита прѣѫславскаго, списа сѧ ѡт дара власти его, рѫкоѫ Васѣ граматика, иже съ Б(о-го)мъ истрѣбихь малѫѫ стъзѫ. а хотѧщиі шествовати еѫ оумѣѫть наказани Д(оу)хомъ с(вѧ)тыимъ оутлачити себѣ пространство пѫт(и). непроходѧи бо ıединоѩ по стьзи познаваıет(ь) ѩглы аще не многащи. и се оувѣдѣвь извѣстно водитъ по неи и братиѩ. си же избранаа благаıа ведеть на пространство, рекѫ же на пажить богосаднѫıѫ, идеже ıесть житиıе послошаѩщиимъ боукви сиѩ ѡ Х(рис)тѣ І(соу)сѣ Г(оспод)и нашемъ, еи, аминъ.

В лѣт(о) .ꙅѱпе҃. при с(вѧ)тѣмь и прѣвысоцѣмь ц(а)ри Костандинѣ, и ц(а)р(и)ци его Марии, и ѡтрасль ею Михаилѣ Порфиророднѣмъ, и па[триарсѣ Игнатии стлъпоу правовѣриа. Ты ми ıеси Хрісте зачало и конець.]

Posljednje riječi u uglatim zagradama navodimo po izdanju Hanke, koji je imao rukopis još s posljednjim retkom zapisa, dok je za vrijeme Daničića posljednji redak već bio odsječen.

Ispod tog zapisa bila je napisana molitva o nedužnima, koja prelazi na f. 3 v: ...⟨Петровоуть⟩щѫ словомь въздвигнѫ слоужити, ты нинѣ призри на раба твоего и оутоли емоу недѫгь, и ѡтжени ѡт него тѧжькь сьнъ и скврьнѫ ѡчищь. еже врьховнаго ап(о)с(то)ла Петра агглoмь изведе отъ ѫзы темници, иже исповѣдника ап(о)с(то)ла Павла избави ѡт рѫкоу Нерона ц(а)рѣ, еже възлюбенаго си дроуга Иѡвана б(о)гословца... Pravopis i oblici slova svjedoče, da je pismo iz istog vremena ili nešto mlađe.

Na papirnatom omotu rukom Daničićevom: »$2^1/_3$ листа кожна апостола бугарскога писанога 1277. (Нашло се међу папирима патријарха Јосипа Рајачића по смрти његовој.) Види Старине, издаје Југосл. академија, књига I, стр. 86–92.«

90

III a 48

PRAKS-APOSTOL MAKEDONSKE REDAKCIJE, XIII. VIJEK

Lit.: Ružičić, II, br. 15, str. 136; *Conev*, br. 35, str. 17. *Repr.* br. 48.

Pergamena 15,5 × 24; 26 listova – samo početak apostolskih djela do gl. XVII, 15 (kraj »začala« 39.). Nedostaju: iza f. 24 – 2 lista (gl. XIV, 4–XV, 14), i iza f. 25 – 2 lista (gl. XV, 26–XVI, 37).

Pismo po 28 redaka: sitni ustav; makedonska redakcija s jednim ѧ (rijetko se javlja ѫ) i s jednim poluglasom; ѣ s niskim stablom; ч viljuška s dosta niskom nogom; ж od pet poteza s reduciranim vrhom; ѱ s niskim stablom i s jednakim rogovima; и s prečkom u gornjem dijelu, koja od lijevog ugla ide prema sredini stabla; ѕ s manjom gornjom petljom; ѡ s niskom spojnicom – sve su to oznake za drugu polovicu XIII. vijeka. Svakako и s ravnom preč-

kicom u sredini, simetrijsko ч, kratko stablo kod ѣ i odsustvo poluustavnih elemenata govore protiv kasnijeg datiranja. Postoji з s čekićem za *dz* (pišemo з – многѣхь, стѧзаемѧ); upotrebljava ѣ mjesto *ja* – Спасителѣ Ісоуса; ima široko є obično na kraju retka, bez razlike za *e* i *je;* ı obično na kraju retka; razlikuje ы i ꙑ. Naslovi i inicijali crveni.

Ornamentika: f. 1. – lijepa zastavica geometrijskog motiva u narodnom stilu, u crveno-žutom koloritu s plavim kockicama.

Uveza nije bilo. God. 1950. rkp. uvezan u platno.

Sadržaj

f. 1 v: Пракси апостоль с Богомь починаıемь. На Паскж дѣıание с(вѧ)тых ап(о)с(то)ль. Svršava se na f. 24 v riječima: да вьскорѣ приде кь немоу и изыде... (Apost. dj. XVII, 15).

Na marginama su oznake, koje se odnose na sadržaj teksta, odnosno bilješke o danima, kad se dotično štivo čita. Na pr.: О Корнилѣ еликоже кь немоу аггль; елико пакы Петрови с н(е)бесе звание ѧзык; Нед. .Д҃. Вар'ѳоломею и Варнавѣ.

Zapisi na prednjoj praznoj strani prvog lista:

1 Gore rukopisom originala ostaci nekog izblijedjelog i nečitljivog zapisa;

2. brzopis XIV.–XV. vijeka: В име ѿт'ца и Сина и светаго Доуха и присно Дѣве Марии.

3. kurziv XIX. vijeka: Присланая попъ Јованомъ изъ села Вранешница (selo Vraneštica se nalazi u Kičevskom srezu).

4. ljubičastom tintom, latinicom: »Bitolja, zapadna Maćedonija (Praxapostolar)«.

91

IV d 1 (iz Verkovićeve zbirke)

APOSTOL (RADIČEV) RAŠKE REDAKCIJE S KRAJA XIII. ILI POČETKA XIV. VIJEKA

Lit.: Iljinski, br. 5, str. 47; *Conev,* br. 37, str. 17. *Repr.* br. 16.

Pergamena 17,7 × 24,3; 95 listova, na početku 11 sitnih komadića od prethodnih sveščica. Sveščice nisu obilježene. Iljinski kaže, da »rukopis izvana stvara strahovit utisak. U sredini je bio probušen skroz nekim oštrim predmetom, od čega je nastala rupa, koja se prema kraju čini sve veća i veća«. Conev to tačnije konstatira, da su listovi u sredini izjedeni od miševa, a od zadnjih listova ostalo je samo polovica. Kod prvih 16 listova još postoji gornji kraj, kod ostalih je sačuvan samo donji dio. Nedostaju početak i kraj rukopisa, a u sredini jedan list iza f. 82.

Pismo po 27–28 redaka – ustav srednjeg razmjera. Prema Iljinskom »teško da je stariji od početka XIV. vijeka«, prema Conevu – »XIV. vijek«. Pravopis čisto srpski s jednim poluglasom; ѣ mjesto ꙗ u početku riječi, iza vokala i likvidnih (покарѣтисе – 79 v, помышлѣюща – 80 v); obična je jotacija; od nadrednih znakova – samo titlo, točka i dvotočje iznad vokala; niski ѣ; и s prečkicom u sredini; н s prečkicom u gornjem dijelu; ч u obliku male uglate čaše tipične za starije doba; ѡ s niskom spojnicom; ж i ѫ s reduciranim gornjim dijelom. Nema nikakvih poluustavnih oblika, napose širokog є. Naslovi, oznake na margini i početna slova – crveni.

Od *ornamentike* sačuvan je samo jedan inicijal н (f. 23) u početku poslanice Galatima: bijelo-crvena pletenica s oštrom crnom konturom.

Jadni fragmenti listova, slabo spojeni ostacima konca od uveza, čuvali su se u kutiji. God. 1950. rukopis je izlijepljen tako, da se mogao uvezati u kožu.

Sadržaj

Strahovit izgled rukopisa odvratio je prethodne opisivače, da ga detaljnije prouče, iako je on vrlo zanimljiv kako s gledišta jezika i paleografije, tako i po svojim zapisima, koji su srećom većinom stavljeni na donjem polju, te su sačuvani ili u cjelini ili u većim odlomcima.

f. 1–69: izbor iz apostola po »granesima« počinje poslanicom apostola Pavla Korinćanima od riječi и гльбины бж҃иıе. кто бо... (II, 7).

f. 69 v–74: »Epistolija« I. Timoteju; f. 74–76: II. poslanica Timoteju; f. 76: poslanica Titu i t. d. do f. 80, gdje se svršava poslanica Jevrejima.

f. 80–85: Život apostola Pavla i drugih apostola.

f. 85–91: sinaksar.

f. 91–95 v: mjesecoslov od 1. septembra do decembra, gdje se prekida na kraju f. 94 v te se nastavlja mjesecom majem na f. 95.

Zapisi

f. 6: pored odgovarajućeg teksta – с(ве)тимь ѡтьцамь.

f. 8 v: u gornjem dijelu pergamena je vrlo tanka, tako da ju je probila tinta s prednje strane. Zato je pisar apostola ostavio ovaj komad prazan. Kasnije je to mjesto upotrebljeno za stihiru iz službe mrtvima »плачоу и ридаю...«. Ispod toga: диво ıе ч(оу)до.

† А члв (rupa za 10–12 slova) .... а Мтиıе ап(о)столь Іс Ха.

f. 15: (rupa) .... ⟨бо⟩жи и мене пр. (?)

f. 16: ... рабь б(о)жи именемь Радичь, Б(ог)ь да га прости и благослови и аминь.

f. 17 v: † Г(оспо)диноу ми диıакоу Браıаноу с(и)нь.

f. 20: preokrenuto, teško čitljivo, ponovljeno mjesto iz teksta – да бисте приıели мало безоумие мое нь и поıемлет⟨е⟩ раздражаю бо ви ѡтькрьвениıемь божимь.

f. 28 v: jedan je dio teksta propao u rupi – † Миломоу и по....... братоу ми Д........... метаниıе и ... ломиıе ѡт бра⟨та⟩ Стефана. Молоу те мо браче Гоурета до'ди кь мене да се сьстанемо: ıере ме ıе тоу ра и Бог те веселе иминь (!).

f. 41: slavenska abeceda od A do O; Сава голежи записа мею (?).

f. 57: Рабь б(о)жи Радичь и искоушникь, Богь да га прости и благослови.

f. 62 v: † Миломоу ми и почтеномоу многопле⟨менитомоу⟩ господи⟨ноу⟩...

f. 82: isti rukopis kao na f. 28 v – Г(осподи)ноу ми и братоу ми Николе ѿ брата ти Воук (rupa za 15–20 slova) .... Стефана метание, и ти ѡтиде мои брате ....
не молимо ино оучинити (?), и Богъ те весели.

Drugom rukom kitnjasti nečitljiv potpis ili kraći zapis.

f. 83: † Г(осподи)ноу ми преѡсвещеномоу митропо .... Савѣ.

f. 83 v: nevješti crtež zastavice.

f. 84: gornji dio zapisa sa odsječenim donjim dijelom – nejasan.

f. 85 v: † Г(осподи)ноу ми прѣѡсвещеномоу митрополитоу рашкомоу Саве.

f. 86: Боже милостиви помилоуи ме.

† Г(осподи)ноу прѣѡсвещномоу митрополитоу рашкомоу Саве.

f. 86 v: Г(осподи)ноу ми попоу Давид ѿ да'ка ти Радча ... мо не веде гр(ѣ)х мо завимо за моıе да оузме.

f. 90: Г(осподи)ноу ми Радоте (onda 5 deformiranih slova).

f. 91 v: brisan je zapis od dva retka.

f. 93: otkinut je donji kraj lista sa zapisom, od kojeg se vide nejasni fragmenti.

f. 94: Г(осподи)ноу ми попоу Николе ѿ дıака ....

Navedeni su zapisi pisani u razno vrijeme različitim rukama, ali svi su starog podrijetla. Čini se, da su najstariji zapisi potekli od iskušenika Radiča (možda je baš on sin dijaka Brajana) i da približno u isto doba pripadaju posvete mitropolitu raškom Savi. Titula mitropolitova upućuje na doba poslije sredine XIV. vijeka, a sudeći po rukopisu, vjerojatnije je, da je iz XV. vijeka. Po imenu prvog potpisnika okrstio sam ovaj Apostol »Radičevim«.

III b 17 (Mihanović 28)

PRAKS-APOSTOL (MIHANOVIĆEV), RAŠKA REDAKCIJA, XIV. VIJEK

Lit.: Ružičić II, str. 137; *Conev,* br. 38, str. 18. *Repr.* br. 34.

Pergamena 20,5 × 27,5; 233 lista (Ružičić i Conev – 248 listova). Folijacija je bila pogrešna; bila je zabilježena na svakom 10. listu, ali je na tri mjesta netočna; na sadašnjem posljednjem listu stajao je broj 247, – prema tome može se zaključiti, da je Ružičić smatrao posljednjim listom 248, od kojeg je sačuvan mali oderak u donjem kutu. Nije točna Ružičićeva konstatacija, da nedostaje samo kraj mjesecoslova, jer nedostaju u I. sveščici početni i 6. list (iza f. 4); u IV. sveščici posljednji list (iza f. 29); od f. 100 očuvan je samo oderak; u sv. XVII. nedostaju listovi 2., 7. i 8. (iza f. 126 i 130); u sv. XVIII. drugi i posljednji (iza f. 131 i 136); u XIX. – 1. list (iza f. 148); u XXIV. – 1. i 8. list (iza f. 182 i 188); u XXVIII. – 6. list (iza f. 204); u XXIX. – 1. list (iza f. 212); u XXXI. – 8. list (iza f. 233), od kojeg je sačuvan oderak. Nedostaje sav kraj sinaksara od 6. jula do kraja augusta (Ružičić netočno: od 4. jula do 1. septembra).

Pismo: Ustav srednjeg razmjera (u sinaksaru sitni) po 24 retka (u sinaksaru po 36). Čista raška redakcija s jednim ь; miješa ы i и; interpunkcija – samo točka; od nadrednih znakova, osim titla dolaze: na posljednjem slogu, »pajerok«, spiritus s akutom na prvom vokalu, točke. Rijetko upotrebljava široko є za ıє; ı obično ispred vokala, ali i drugdje. Pravopis zajedno s odsustvom poluustavnih oblika upućuje na doba prije sredine XIV. vijeka; s druge strane paleografski podaci govore protiv XIII. vijeka: ѣ s visokim stablom i malom petljom, ж od 5 poteza s reduciranim vrhom, od kojeg su ostali tanki brčići, jednostrano ч, ѡ s visokom spojnicom i širokim polukružnim lukovima, м široko s niskom zaobljenom spojnicom, к s jako reduciranim vrhom, и s ravnom prečkicom u gornjem dijelu slova. Sve to po našem shvaćanju upućuje na prvu polovicu XIV. vijeka. Na isto datiranje upućuje i brzopisna bilješka na kraju teksta, učinjena od pisara – на срѣдоу .ѯа. ищи прьво послание Иıакѡва – s tipičnim oblicima slova iz doba kralja Milutina. Naslovi i inicijali su crveni.

Ornamentika je vrlo skromna. Samo na prvom listu je nad prvim stupcem zastavica čisto balkanskog tipa s isprepletenim krugovima (po šestaru) – sam crtež s vrlo malim koloriranjem crvenom bojom u pojedinim poljima. Crveni inicijali su jednostavni: vrlo malo ima ornamentiranih – crveni u dva tona s malim grančicama na donjem kraju (v. f. 79); na f. 98 i 168 ornament na donjoj margini; f. 162 – nevješto naslikan lik crvenom bojom.

Uvez – daske u smeđoj koži s ornamentom: okvir s poljem, koje je dijagonalno podijeljeno na manje kvadrate s rozetom ili krugom s grifonom u sredini i s malim zvjezdicama i pupoljcima u kutovima.

Sadržaj

f. 1: Дѣаниа светых апостоль сьписана светымь апостоломь Лоукою и еу(аг)гелистомь. Zatim dolaze poslanice po redu, većinom sa »skazanijem« ispred teksta.

f. 205: Синаѯар сьставлıаем праѯапос(толоу). Мѣсець септемв'ріи имат дьніи .л., дьнь имат час .вı. и ношь .вı. i t. d. Kao što je zapazio Ružičić, »u sinaksaru se nalaze i svi tropari i kondaci praznika, i ukratko ceo tipik – pravilo šta se o praznicima čita i peva na večernju, jutrenju i liturđiji«.

14. oktobra dodana je na margini mučenica Paraskeva.

14. januara: Вь сіи же д(ь)нь пр(е)подобнаго ѡ(ть)ца нашего ар'хіепископа прьвааго срьпьскааго Савы. Слоуж(ба) его творит се егда волить прѣдстатель. Троп(арь) Православію, пис(ан) .дı. ѡк(т.). Дроуги троп(арь) глас .г.

поути вьводеща вь жизнь наставникь и прьвопрѣстол'никь и оучитель быс(ть). прьвѣıе оубо пришьдь с(вети)телю Саво. ѡтьчьство си просвѣти породивь ıе доухомь с(ве)тимь. ıако дрѣва маслын'на всес(ве)щен'на ти чеда. тѣмь ıако апостола и с(ве)тителıемь сьпрѣстол'на. чтоущеıе те молимь даровати намь вел(и)ю милость.

Ко(н)д. глас .н҃. Вьзбра(ннѣи). Избран'наго ѡт пелень христовою бл(а)годатию. и вьзльблен'нааго ѡт юности божиıемь д(оу)хомь. д(ѣ)вьст'вьноıе процвьтениıе Савы блаженнааго похвалныıе вѣнце н(ы)нıа исплıетше вѣрныи. и божьственоую главоу его вѣн'чав'ше зовемь. рад(оу)и се ѡ(ть)че божиıе ѡбытѣлище.

13. februara: Вь ть жде д(ь)нь и прѣподобнаго ѡ(ть)ца нашего Сумеѡна срьпьскааго новааго муроточьца. . . .

Троп. Сімеѡн(оу) глас .г҃. Божьствьною бл(а)годатию просвьтѣвь се. и по сьм'рті показаıеши свѣтлос(ть) житіа твоıего. и истачае муро благооуханіа прітекающим кь рацѣ мощеи твоих. и люд(и) своıе наставиль ıеси кь с(вѣ)тоу богоразоуміа. Сімеѡне ѡ(ть)че нашь. Христа молі даровати намь велію милос(ть).

Ко(н)д. Сумеѡн(оу) глас .в҃. Х(ри)стово иго приıемь Сумеѡне. и того крьсть ıего вьземь послѣдова ıемоу. насаждеи бо вь домоу г(оспо)дни процвьте ıако финиѯь. и ıако кедрь иже вь Ливанѣ оумножиль ıеси чеда твоа. моужь желани доуховныих. чюдотвор'ц бо ıави се преподобне. Х(ри)ста Б(ог)а непрѣстан'но моли ѡ всѣх нась.

Na žalost isječen je list sa 28. oktobra, gdje je mogao da bude pomen drugog srpskog arhiepiskopa Arsenija. Ostalih srpskih svetaca, kao ni bugarskih, a ni sv. Ćirila i Metoda, nema.

Zapisi

f. 76: pored riječi Jovanove poslanice »аще ненавидить вась мирь« na margini crvenim slovima: »монастирь в'злюбы«.

f 204: pomenuta brzopisna bilješka o poslanici ap. Jakova.

Crvene bilješke na margini, koje se odnose na tekst.

Bio je neki stari zapis na f. 4 crvenim slovima, koji je potpuno izblijedio, ali gdje se još mogu razabrati slova: жа . . .

Ostali su zapisi iz kasnijeg doba:

f. 5: Станко

f. 8: знатисѧ кадь

f. 25: Станкѡ Ииаким Милица и Мита ІАнкѡ Станкѡ

f. 28: Ђоргіа Ђорго Ангеліно Степка . . Пеп т т Станко

f. 54: Крещеніе Стамен Креше вь ҂а҃ г певац Клиновац в.

f. 60: Станко Риста

f. 61: село записах записах ћакъ ѦНКО Зепаноу (?).

III a 31

SINAKSAR SRPSKOG PRAKSAPOSTOLA IZ PRVE POL. XIV. VIJEKA

Lit.: Ružičić, III, br. 17, str. 146; *Conev*, br. 41, str. 19. *Repr.* br. 31.

Pergamena 15 × 23; 7 listova s jednim oderkom (6a) u sredini i jednim sitnim oderkom na kraju. Kod lista 4. odsječen je donji ugao; na f. 5, 6 i 7 velike rupe u gornjem dijelu.

Pismo po 30 redaka – sitni ustav, čista raška redakcija s jednim poluglasom, bez ы i bez jusa. Rukopis je iz prve polovice XIV. vijeka, bez poluustavnih elemenata; kod в i ж reducirani vrh; ч – viljuška, ali već nesimetrična; ѣ s relativno niskim stablom; kod и na više mjesta dolazi kosa prečkica. Akcenata nema. Naslov i početna slova – kosa prečkica; kod и prečkica je u gornjem dijelu slova; ѕ za brojku 6; nema в i І. Akcenata nema. Naslov i početna slova – crveni.

Ornamentike nema. Razdvojeni listovi nisu bili uvezani. Godine 1950 poderani listovi su izlijepljeni i rukopis je uvezan u platno

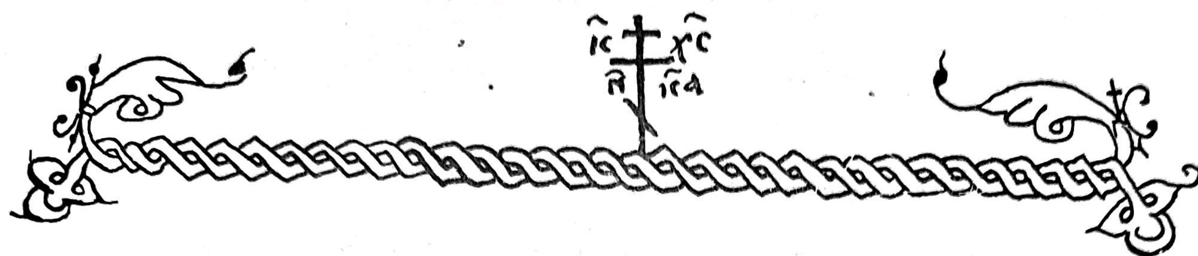
Sadržaj

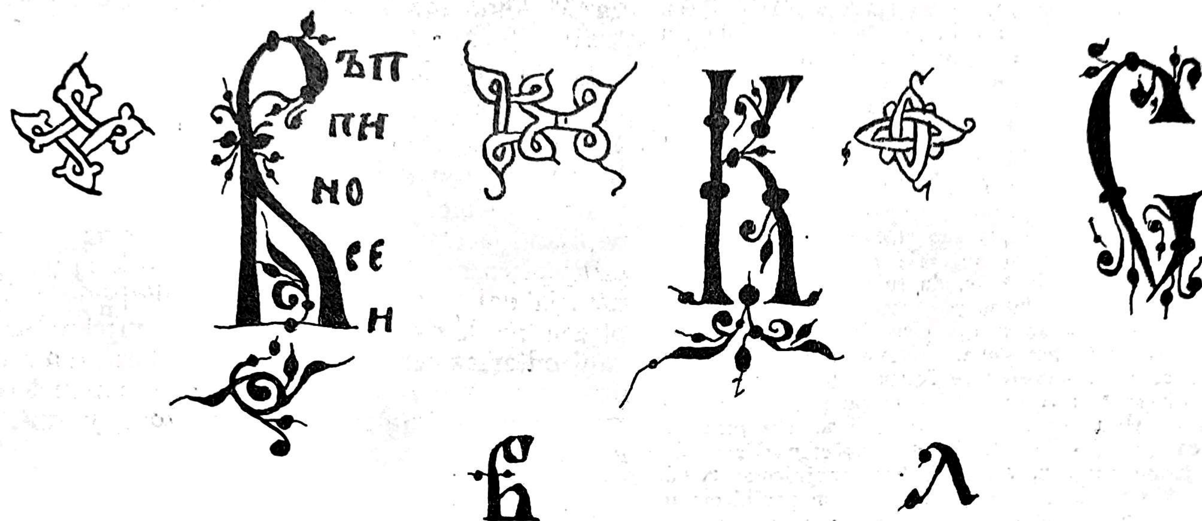
f. 1: Синаѯарь праѯиапостолу сь Богомь починаıемь всемоу годищоу всѣм дьнемь, ıакоже др'жить Великаа црьки, начьн'ше ѡт в'скрьсениıа Христова.

Tekst se prekida na nedjelji XXVIII. riječima: В нед. .к҃и. ап(о)с(то)л кь Колас. глав(а) .г҃. Братаıа, хвелеще Бога. Ко(н)ц. ѡт всѣх пр'вѣн'ствоуıе.

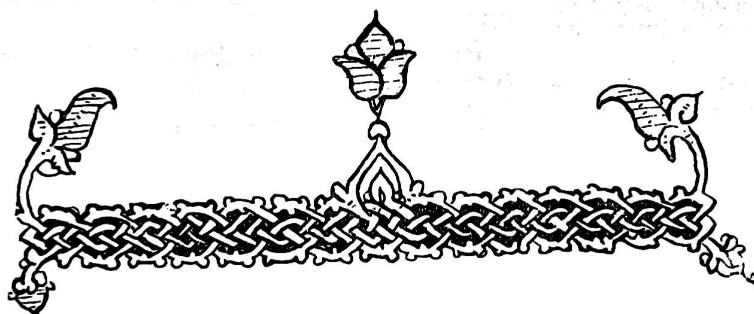
Kako je to početak prvog dijela sinaksara (uskršnjeg ciklusa), ovdje još nema podataka o svecima i praznicima.

Zapis na f. 6 dolje crvenim slovima kroz čitavu stranicu: † Помени Г(оспо)ди Давида и всоу кротость его . . . (ostalo je nečitljivo).

Hilandarski Metafrast 1456.g.(III b 20)

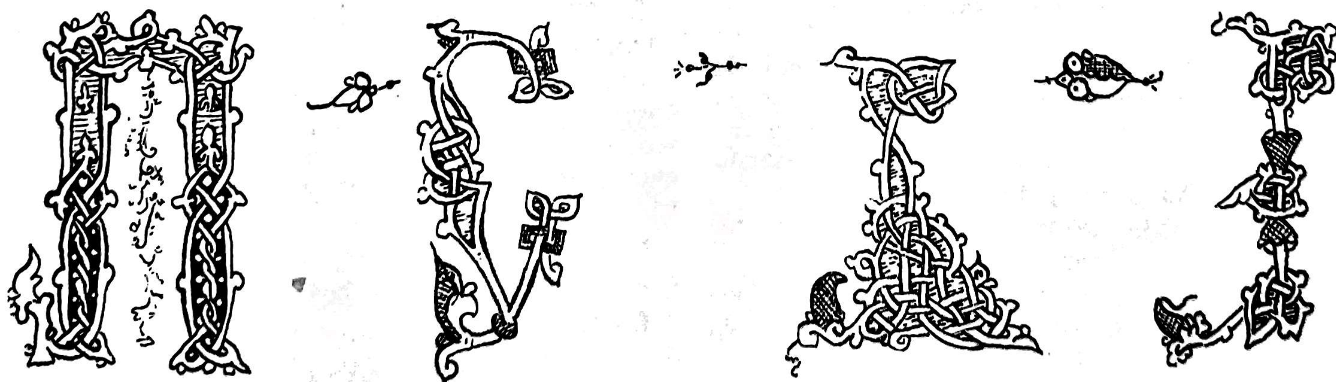

KONTURA CRVENO

ZELENO

PLAVO, u

ZASTAVICI — ŽUTO

Vladislav Gramatik 1469.g. (III a 47)

III a 44 (Mihanović 32)

APOSTOL (DIJAKA NIKOLICA), BUGARSKA REDAKCIJA, POSLJEDNJA TREĆINA XIV. VIJEKA SA SRPSKIM DODACIMA IZ XVI. VIJEKA

Lit.: Miklosich, Lexicon V; *Voskresenskij*, Slav. rukopisi, 48; isp. Drevneslavjanskij apostol, II, 19; *Conev*, br. 36, str. 17. *Repr.* 43.

Pergamena izmiješana s papirom s kraja XIV. vijeka, 14 × 21; 268 listova. Pored toga na nekoliko mjesta pri restauraciji i uvezivanju rukopisa u XVI. stoljeću ulijepljeni su listovi s naknadno upisanim tekstom mjesto izgubljenih listova, s vodenim znakovima iz druge polovice XVI. vijeka. Od istog papira ulijepljen je list na početku rukopisa (nesigniran).

Pismo po 21 redak; na f. 1 počinje sitnim ustavom, koji se već od drugog lista povećava i doseže srednji razmjer. Conev označuje rukopis kao srpsko-bugarsku redakciju, ne spominjući, da su bugarski i srpski dijelovi iz raznog doba. Voskresenski kaže, da su pergamenski listovi s kraja XIV. vijeka, a da su papirnati listovi pisani kasnije, ne opazivši, da su u rukopisu dvije vrste papira, s rukopisom iz različitog doba. Osnovni dio rukopisa je bugarske redakcije iz posljednje četvrti (ili trećine) XIV. vijeka. Razlikuje ж i ѧ sa zamjenom po pravilu; obično se služi sa ь, ali katkada upotrebljava i ъ, bez pravila; ima ъı – сьтворъı i dr.; široko є u početku riječi (pišemo ѥ); jednostrano ч, м sa širokom spojnicom; ж od pet poteza; ѣ s visokim stablom; н s kosom prečkicom u gornjem dijelu; ѡ s visokom spojnicom; і bez pravila, odnosno na kraju retka; malo nadrednih znakova (uglavnom titla i pajerok). Naslovi i inicijali – crveni.

Na listovima umetnutim u XVI. vijeku (f. 3–4, 7–12, 169, 251–252, 268) poluustav s tronogim т; ѣ s dugačkom lijevom kvačicom; ч u obliku brojke 4; ovalno bucmasto в u naslovima; tropotezno ж; ъ u prijedlozima въ i съ; široko є; і ispred vokala – srpska redakcija s tragovima resavske reforme; mnogo akcenata i spiritusa.

Vodeni znakovi: a) u osnovnom dijelu rukopisa – dva kruga pored crte presječene dijagonalama tipa Briquet br. 3231 iz 1371. god.; b) u dodacima – sidro u krugu tipa Briquet br. 563 iz 1583. god.

Ornamentika: zastavice tipa »balkanskog« pletera u crveno-bijelom koloritu sa žutom bojom na f. 1, 107 v, 110 i 143, i u narodnom stilu u zelenom koloritu na f. 236 v. »Cvjetovi« lijepi istog stila s renesansnim zavijucima na f. 74, 74 v, 81 v, 82 v, 88 v, 94, 95 v, 103 v, 104, 105, 106, 108, 213 v, 219 v. Inicijali su crveni, neugledni.

Uvez: daske sa žlijebom na rubovima, u tamnoj koži; ornament – okviri raščlanjeni dijagonalama sa stiliziranim cvjetovima u polju.

Sadržaj

Na prednjim koricama kasnijim rukopisom ispisani su vaskrsni tropari 5. i 6. glasa; vidi se, da je to nastavak prethodnog teksta, koji se nalazio na zalijepljenoj strani; ispred toga trebalo je da se nalazi još jedan list, a bio je i još jedan list iza toga sa svršetkom tropara 7. i 8. glasa. Između korica i početka teksta jedan prazan list.

f. 1–74: Дѣаніа с(ве)тыхь апостоль сьписана светымь ıеуагелистѡм Лоукож.

f. 74: Сказаніе Іıакѡвлѣва посланіа; f. 74 v–82 v – посланіе ап. ІАкова; f. 82 v – Сказаніıе Петрова посланіıа i t. d. do f. 256 v.

f. 256 v: Sinaksar – Начѧло светѣи и велицѣи .м҃. ници, сѫботамь и неделѣм.

f. 261–276 v: Mjesecoslov – Сьборникь сь Богомь .к҃і. мѣсецемь. Сказаніе главы апостолоу. Nedostaje 1 list iza f. 265, jer se tu tekst prekida na 28. januara, a tekst na idućem listu počinje krajem februara.

U mjesecoslovu nema nijednog slavenskog sveca.

f. 268: Прокимни и алілоуıаріе вьскрсни; f. 268 v – дьневни.

Iza toga bio je još jedan list, na kojem je bio napisan početak *poučenija,* koje prelazi na list prilijepljen na stražnjim koricama – kraj tog poučenija nalazi se na onoj strani, koja je zalijepljena na korice. Rukopis XVII. vijeka; sačuvani odlomak teksta počinje: ... хрстіанѡм попечилно, ıако въсътеченніи ѡглавлıеннѣише сьпе. р'цим бл(а)гоч(ь)стывое ѡтцоу прѣданіе...

Zapisi

Zapisi su iz raznog doba: a) rukom pisara, obično ustavnim pismom i cinoberom, b) zapisi brzopisom XV. vijeka i c) kasniji zapisi, nevještom rukom, XVII. ili XVIII. vijeka.

A) *Zapisi pisara* (sa oba poluglasa i s ѫ):

f. 23: (na praznoj strani): ustavno pismo – питах перо.

Ispod toga, ustav: Зач. .м҃. Въ врѣме ѡнѡ (isto dva puta).

f. 24: sitno ustavno pismo – прос(ти)те и бл(агосло)вите, хартиа зла а чрьнило и ѡще хуге.

f. 91 v: izblijedjelo – покоусихь.

f. 101 v: kaligrafski brzopis, vrlo sitno – хартиа се испече, а перо се сьх'нѫ, а самъ оумрех ѡд зноıа.

f. 105 v: ustavno pismo – зла ми е хартіа, простите.

f. 107: ustavno pismo, cinoberom – Сьгрѣших, гладанъ.

f. 107 v: ustavnim slovima, crvenim – ако що боуде где сьгрѣшено, пращаите, ча бо е зль типык, а болега нема, понеже не пише доухъ светы, нѫ грѣшна рѫка а оумъ скоупъ чловѣчскы.

f. 114 v: sitnim crvenim ustavom – що ми се стоужи ѡкаıаномоу и грѣшномоу.

f. 116 v: crvenim ustavnim slovima – Б(ог)ь прості попа Арсени.. (kraj je odsječen zajedno s rubom lista).

f. 127 v: crvenim, vrlo sitnim brzopisom – много мі се стоужі грѣшнѡмоу оусоухомоуде.

f. 139 v: brzopis, slabo vidljivo – поменоухь.

B) *Sitni brzopis XIV. v., srpski pravopis:*

f. 82: † азь грѣшни рабь дiак .... (zapis je zamazan, tako da je kraj nečitljiv).

C) *Vješti brzopis XIV. v.,* prema obliku pojedinih slova (Д, З), vjerojatno je druga ruka.

f. 92: ѡ Христѣ бра ми да знаш.. (nastavlja na margini sa strane:) да весть Г(оспо)дь.

f. 94: † азь Христоу раб грѣшни дiакь Николиц... (kraj je odsječen zajedno s rubom lista).

f. 106: † вь молитвахь прѣчистие владичице наше

f. 124 v: † г(осподи)ноу ми и ѡтьцоу .... (izblijedjelo).

f. 196 v: ѡ Христѣ братоу ми да зна ...... (izblijedjelo).

f. 213: ѡ Христѣ братоу ми Божичоу

f. 267 v: г(осподи)ноу ми ѡцоу Богд(а)ноу (izblijedjelo).

D) *Lijepi brzopis XIV. v.,* vjerojatno drugo lice nego B i C.

f. 19 v: na bočnoj margini: ѡ Христѣ г(осподи)ноу ми и ѡцоу и родителоу и оучителоу, и наставн... kraj je odsječen zajedno s rubom lista).

E) *Nemarno pismo XV. v. (?)*

f.267 v, dolje; rub lista s početnim slovima je odsječen: ...грешни, а зовомь Борило рабь [Господ]а .ьс.вати даи ми дрьжавоу..... половиноу ѡсле мрьтви .... оу золь си биль и после и преде

F) *Kasniji vješti rukopis (XVI. v. ?)*

f. 212 v: Богь намь прибѣжище и сила, помощникь в скрбех ѡбретших

f. 267 v na gornjem polju, okrenuto: благочьстиво и христо ...

G) *Nevješti brzopis XVI. v. (?):*

f. 142 v: dolje je nacrtano nožem ili šilom – [⟨пр⟩отопопа раба] ... (?)

f. 160: slabo čitljivo – † Іс Хс ника спас..

f. 162: † сию книгоу

H) *Kasniji nevješti rukopis, možda đački iz XVII.–XVIII. v.:*

Uvodni nesignirani list: † да се знате ко ѡд-несе водоу ıазъ.

f. 12: ista ruka – † е щ и и ц ц ц (?)

95

III b 16 (Mihanović 19)

BDINSKI APOSTOL (DRAJKOV), RESAVSKA REDAKCIJA, 1428. GOD.

Lit.: Miklosich, Lexicon V; *Ružičić,* II, 16, str. 136–7; *Conev,* br. 40, str. 18. *Repr.* br. 52.

Papir 19,2 × 27,8; 256 listova (Ružičić i Conev 253). Nedostaju 3 lista na početku prve sveščice (početak »skazanija« o apostolima) i iscijepani list iza 12. lista, od kojeg je ostao oderak (signiran 13). Posljednji list je odlijepljen s korica i pripada XVI. vijeku (filigran: sidro u krugu sa zvijezdom).

Pismo: poluustav s tipičnim oblicima navedenog doba: jednostrano ч, ѡ s visokom spojnicom, ѣ i т s dugom lijevom crticom, oštrouglo м s kosim stablima, tropotezno ж, bucmasto okruglo в s upisanim poluglasom, ѱ bez drška, nadvučeno ъ i t. d.; s redovnim akcentima i spiritusima. Conev kaže, da je to srpska redakcija i običan srpski pravopis; to je svakako pogrešno, jer u prvom dijelu rukopisa stalno dolaze jusi (sa zamjenom po pravilu) i oba poluglasa po pravilima Jeftimijeve reforme. Interesantno je, da prema kraju sve više prevlađuje srpski pravopis, pa u drugom dijelu rukopisa jusi nestaju; međutim ruka je kroz cijelu knjigu ista. To bi upućivalo na pretpostavku, da je Drajko iz Bdinja, koji sebe navodi u zapisu, valjda gotovo prije 1428. g. došao u Lesnovski manastir i da je tu počeo pisati ovu knjigu, najprije po svojoj ranijoj školi, ali postepeno prelazeći na srpski pravopis.

Vodeni znakovi. Tri vrste vodenih znakova: 1. više varijanata škara tipa Lih. 883, Briquet br. 3659 iz 1425. g., 2. »tri brda« tipa Briquet br. 11689 iz 1411.–1421. g.

Ornamentika: f. 2 – velika zastavica balkanskog tipa (isprepleteni krugovi) u nježno crveno-zeleno-plavom koloritu i istog stila inicijali na f. 2, 68, 80, 93, 118 v, 156 v, 165, 173, 179, 185, 194 v, 207, 209 v, 211 v; ostali su inicijali u crvenoj boji s tipičnim renesansnim zavijucima dolje; f. 62 – mala uska zastavica narodnog motiva.

Uvez: daske u smeđoj koži s ornamentom: okvir s dijagonalno ispresijecanim poljem, s medaljonima (grifoni), krstićima i palmetama u rombovima. Papir skinut s donjih korica (f. 256) svjedoči, da je uvez bio restauriran u drugoj pol. XVI. vijeka.

Sadržaj

f. 1: (nedostaje početak) ...анѡм нарицаемѣмь Евдеменѡм – nastavak »skazanija« o apostolima.

f. 2–61: Дѣанiи светых апостоль, съписан'на Лоукаю апостолѡм. Zatim idu redom poslanice, s predgovorom (»skazanije«) ispred svake, do f. 229.

f. 229–239: Сказанiе извѣстно иже на въсе дьны главам дѣанiи апостоль.

f. 239–241: Начело светѣи и велицѣи четиридесетници.

f. 241–253: Съборникъ съ Богомь починаем .ві. мѣсецѡм', сказае главы апостолоу.

U sinaksaru su navedeni samo veći sveci. Nema nijednog srpskog, ni bugarskog sveca, pa ni sv. Ćirila i Metoda. Jedino, zajedno s mučenicima Nazarijem, Gervasijem i Kelsijem (14. oktobra, samo taj dan nije naveden, već podatak dolazi u produženju 11. oktobra) naveden je pomen »светые прѣподобные Петкы«.

f. 253–255: Апостолы и прокимни и аллилоуаре.

f. 256 v: »Stupovi« vaskrsnih evanđelja svijju glasova (kasniji rukopis).

Zapisi

f. 255: Na donjem kraju lista nalazi se zapis okrnjem velikom rupom – Въ лѣто .ЅЦЛЅ. (= 6936., t. j. 1428. god.) исписа се .... ⟨роукою⟩ .... Драика ѡт Бдинıа града, п.... .... цари Моурать, сина Соул.......................

f. 255 v: gore, kasnijim rukopisom – Въ лѣто .҂ЗКЗ. (7027. = 1519. g.) прıиде ıгоумнь Дıѡнıсııе ѡт монастıра светагѡ ар'хıстратıга Михаила и Гаврıила, въ село Новоселıанıе и продаде книгоу апостолъ ıеромонахоу Стефаноу прѣдъ мар'тоурıю: прьвы мар'тоурь Степан ѡт села того, и дроуги мар'тоур Iѡан Семановъ ѡт града Щипа и Никола тер'зıа ѡт села тога (Isp. *Stojanović*, Zapisi, 439).

f. 266 v: Жито поп Христо .ЅІ. ржь, Д҃ еч'мъ.

Na donjem obrezu knjige: АПОСТО

96

III c 18 (Mihanović 11)

APOSTOL RUSKO-BUGARSKE (MOLDAVSKE?) REDAKCIJE IZ PRVE POLOVICE XVI. VIJEKA

Lit.: Ružičić, II, br. 18, str. 137; *Conev*, br. 39, str. 18. *Repr.* br. 73.

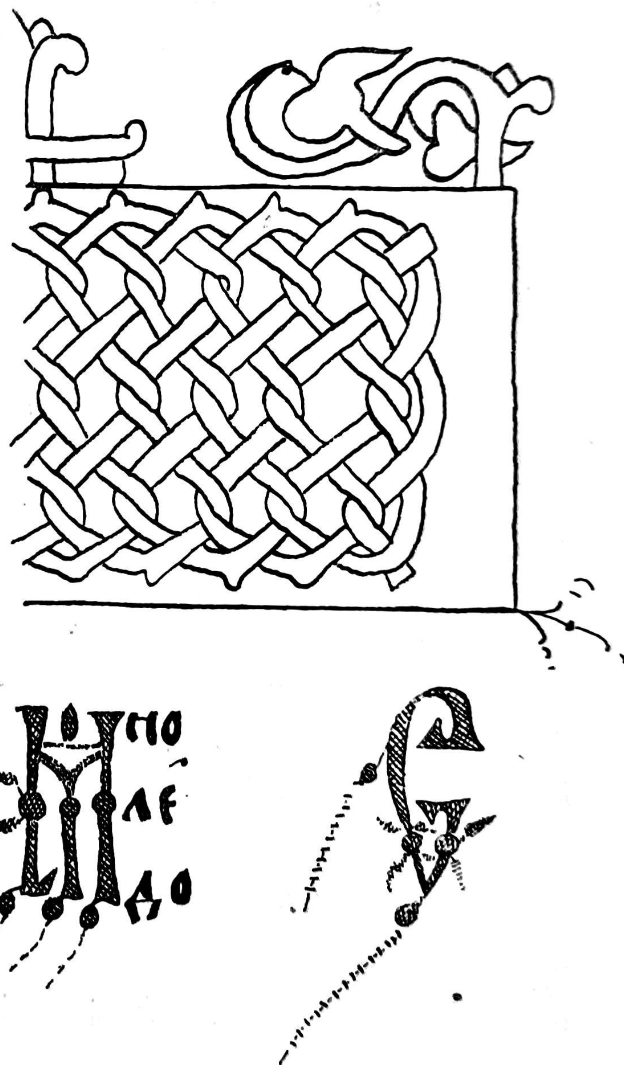
Papir 21,5 × 33; 312 listova (310 folijiranih, s ponovljenima 1 bis, 4 bis, i 14 bis i preskočenim 292; Ružičić 310, Conev 311). Sveščice su po 10 i po 12 listova; oznake u desnom donjem uglu. Nedostaju u I. sveščici 3 lista – 1., 3. i 4.; u posljednjoj sveščici 2 posljednja lista.

Pismo po 22 retka: krupan liturgijski ustav s poluustavnim elementima. Tekst predstavlja ruski prijepis bugarskog predloška s čestim rusizmima i antibugarizmima kod upotrebe nazala. Vjerojatno je sjeverno-moldavskog podrijetla, na što, pored jezičnih podataka, upućuje i njemački vodeni znak – vepar, koji se ne javlja u rukopisima, koji su nastali na Balkanu. U sinaksaru nije spomenut nijedan ruski svetac. Oblici: tropotezno ж bez gornjeg kraka stabla; н s kosom prečkicom i н s ravnom; ч sasvim jednostrano, ѣ i т nesimetrično s dužom lijevom kvačicom na prečkici; ѡ s visokom spojnicom i drugi oblik s niskom; з s repom daleko izvučenim naprijed. Mnogo nadrednih znakova. Ružičić datira XIII.–XIV. vijekom, Conev – XV. Naslovi i inicijali su crveni.

Vodeni znakovi su iz druge četvrti XVI. vijeka: vepar u više varijanata tipa Briquet 13575–13579 iz 1526. i 1547. godine.

Od *ornamentike* ostao je samo crtež »balkanske« zastavice s pletenom rešetkom i inicijalom I ispred saborne poslanice apostola Jakova, i crtež zastavice s inicijalom П ispred Pavlove poslanice Rimljanima. Sigurno je bila zastavica i na početnom odsječenom listu. Ostali su inicijali skromnog oblika u crvenoj boji.

Uvez – daske sa žlijebom po rubovima, u crvenoj koži sprijeda i komadićem kože otraga, bio je vrlo trošan. God. 1950. restauriran je: promijenjene su daske i presvučene novom kožom, preko koje je nalijepljena stara. Ornament: tri koncentrična okvira sa središnjim prostorom vertikalno podijeljenim u tri dijela, s ornamentom u poljima i tragovima zlatne boje.

Sadržaj

f. 1: red vaskrsnih evanđelja i apostola. Bez početka – sačuvana su samo tri posljednja »stupa«; nedostaje kraj uvoda i početak teksta.

f. 1 bis: Дѣанıа – kraj prvog »začala«, od riječi: прѣд нимь вь одежи бѣлѣ ıаже и рекоста.

f. 75: Saborna poslanica apostola Jakova.

f. 120: »Skazanije« o poslanici apostola Pavla Rimljanima; f. 123 – poslanica Rimljanima i t. d. do f. 287.

f. 287: Сказанıе извѣстно иже по всѧ дьни главам дѣанıа светых апостоль . в неделю Пасхы .а҃. ие. .д҃. ѱалѡм .ДЕ. – sinaksar uskršnjeg ciklusa.

f. 300 v: Съборник .КІ. мѣсецем сказоуѧ главы апостолѫ. Мѣсець септеврıи и начало иньдикьтоу и новомоу лѣтоу.

Sinaksar je skraćen, manje važni sveci izostavljeni; nije naveden nijedan slavenski svetac.

Zapisa nema.

97

I a 35 (Kukuljević br. 550)

SMRT BLAŽENE DIVE MARIJE, BOSANČICA, XVII. VIJEK

Na omotu je naslov: »Život blažene dive Marie«

Lit.: Ni *Kukuljević* u Arkivu V, ni *Conev* ne navode ovaj rukopis. *Repr.* br. 149.

Papir 10,5 × 15,2; 20 listova bez početka i bez kraja.

Pismo po 19–21 redak, bosančica, novi pravopis; ȣ – pišemo y. Ornamentike nema. Rukopis je sašiven u plavom papiru.

Vodeni znakovi: arbalet u krugu i dvije varijante fenjera.

Sadržaj

f. 1: ... та. иабел. дива блажена нависти оним своим приателем и ћоним своим другам рок од свое смрти ...

f. 1 v: Како сви апуштоли се скупише и о светом духу у Ерузалим, и како бише принесени прид врата хиже бла(жене) диве Марие.

f. 4 v: Овди правла блажени Ерман плакање ко учинише апуштоли видећи када приближа се смрт блажене диве Марие.

f. 5 v: Како Исус славни указа се матери своћоћ у време смрти нее.

f. 6 v: Како Миховил арханђел припоручио тило блажене диве Марие апуштолим.

f. 7 v: Како апуштоли понесоше оно свето тило и положише у греб.

f. 8: Како Жудеђи скупише се за поћти супротив тилу блажене диве Марие за створити ка зло нее тилу и како бише од анђелов ослиплени.

f. 10 v: Како едан бил облак покри тило блажене диве Марие и апуштоле кои ношаху оно свето тило и бише двигнути у ђаер са свим гребом.

f. 11: Како апуштоли положише у греб диву Марићу у долцу од Ђежуфата.

f. 11 v: Овди говори Иван Дамашен како син божђи понесе на небо диву Марићу.

f. 12 v: Како би указано Томи апуштолу тило диве Марие онда када ну ношаху не небо.

f. 16: Како дива блажена поиде разлучна на небо како сунце и мисец и ђине пђаните изгубише своћу свитлост.

f. 16 v: Како дива блажена пријђата би од анђелов и ђиних светац.

f. 18 v: Како Осип пријђа блажену диву Марићу.

f. 19 v: Како свети Стипан пријђа блажену диву Марићу.

f. 20 v: Како крал од славе пријђа блажену диву Марићу.

f. 20 v: (u dnu stranice) Како син божђи пријђа б. диву Мар[ићу] (na tome se tekst prekida).

98

III a 35 (Kukuljević br. 539)

ДОН МИКУЛА БОБЕТИЋ. СВЕТИ РОЗАРИЂЕ И МИРАКУЛИ КЕ ЂЕ УЧИНИЛА БЛАЖЕНА ДЂЕВИЦА МАРИЂА. У БРАЧУ У ПУСТИНИ НА 26 ФЕБРАРА 1698.

Lit.: Arkiv V, br. 31, str. 168; *Conev* br. 83, str. 35. *Repr.* br. 156.

Papir 15,5 × 20,7; 200 originalno signiranih strana.
Pismo bosančica lijepo je čitka, novi pravopis; ȣ pišemo y. Ornamentike nema. Vodeni znak: tri polumjeseca.

Uvez: meki karton u omotu od žute pergamene sa preklopcem, sa dva komadića smeđe kože na hrptu, kroz koje je rukopis prošiven. Vertikalne i horizontalne crte razgranjuju korice u ornamentalne četvorine.

Sadržaj

str. 1: Веле драго поздравленђе прокаратуром од цркве светога Микуле у Полицие на Острвици, и своћ поличкоћ браћи ки се сада находе и ки буду у послидне време од мене дон Микуле Бобетића, а затим шалем вам ови либар, у кому се уздржи све ствари ке се пристоће и хоће полак светога Розарића с миракули ке ђе учинила блажена дивица Марића своћим боголубним од не свете дружбе од светога Розарића.

Ки либар хоћу да стоћи у истоћ цркви светога Микуле, да се ниме служе курати, алити ваши капелани, ки вас буду уздржати; и да се нима давати на друга миста, ни раздирати га, него ваши капелани, ки ће ван давати науке божанствене из нега, и када се проминевати буду ваши капелани, да су облигани прокаратури од исте цркве видити за ови либар, да ни ча раздрто, и призантати га опет капелану ки вас буде служити, и да има обслужевати како ће у нему писано, и ђемаћте помлу од овога либра и буди ван драг колико ваша иста душа, и да сте здраво сви колици.

У Брачу у Пустини на 26 фебрара 1698.

Умилени слуга слуг божђих вазда поп Микула Бобетић.

(drugom rukom:) Кате Станић, Ђураш Шкорбић (?), Петар Мартић, Ђелина Микуличић, Ана Миличевић, Луциђа Плетикосић, Ђелина Мидолевић.

f. 1 v: Ово нека се зна, да ђа дон Микула Бобетић чиних донити прошћенђе од светога Розариђа у Полица на Острвицу у црикву светога Микуле и фундасмо скулу алити постависмо годишћа господинова на 29 маиа 1699. с многопоштованим оцем фра Иваном Халатом приповидаоцем опћеним реда светога Доминика, ко прошћенђе дура у вике виком, амен, и благдан кођи ће наћвећи и изврснитиђи у недилу прву отонбра, како се море видити у миракулу на карти 155.

Одришенђе ко се даће на пунат смарти на 3.

Благослов свић на 5.

Благослов Разариђин на 6.

Наредба обслужевати у скули на 7.

Цирке свакога мисеца на 10.

Почину миракули госпини на 23 (pregled sadržaja).

str. 3: *Одришенђе од светога Розариђа* кође се даће оним ки су писани у скупшћину светога Розариђа на пунат од смрти од истога курата од оне цркве, ди ће Розарић мане од (д)ругога попа ниђеднога, већ ако би се примириђо ки фратар мисник од реда светога Доминика.

str. 5: *Благослов свић, ка се ђема дати немоћнику* у руке када мре, зач држећи ову благословену свићу у руци умираћући добиће прошћенђе свих грихов.

str. 6: *Благослов светих Розариђих,* помоћ наша у име г^с^но кођи створи небо и землу, г^с^н с вами. И з духом твођим.

str. 7: *Начин како се ђема обслужевати братими и сестриме* ке су писане у скупшћину светога Розариђа.

str. 10: *Цирке ке се говоре од мисеца до мисеца* прико свега годишћа и порошћенђа ка се добићу: Мисеца ђенара:

Двадесет и пет тисућ годиш прошћенђа и посву осмину.

У недилу водокршћ двадесет и осам тисућ годиш прошћенђа и толико кварантаниц и посву осмину и вади се душа ис паргаториђа.

1. подпуно прошћенђе (i t. d.).

str. 23: *Миракули кође г(осподи)н Бог учиниђо ће по светому Розариђу* удиле по приповиданђу патриђарке свога светога Доминика у вриме негово и по смрти негођођ, колико ће учинила блажена дивица Мариђа неће боголубним од светога Розариђа, кође ђа поп Микула Бобетић хотих истумачити из латинскога ђазика у наш хрвацки ђазик и дати на свитло за оних ки су боголубни од свете дивице и Богородице, од светога Розариђа, и да мене гришника неволнога буду споменнути у своћих молитвах. И ако се не би ча нашло ко слово иправлено како гре ти штиђоче, направи своћом памећу, зач моћа памет не море толико досећи а и вид толико не служећи зато свака наланам (!) на г(о)с(поди)на Бога и на негове службенике да направе свака и ово исписане би лита г(о)с(поди)на 1685.

(dolazi 78 mirakula) do f. 188, gdje se svršava riječima: Сврха од миракули од светога Розариђа.

str. 188: *Почине николико миракулих од светога сакрамента алити тила Исусова.* (Dolazi 6 mirakula – do f. 200, gdje se svršava riječima:

Слава Богу и блаженоћ дивици Мариђе одвитници гришником.

Zapisi

Na pergamenskom omotu prednjih korica, unutra: .҂аψз. агуста на .є҃. (= 5. VIII. 1707.). Ово ће либар светога Николе за братине и сестрин(е) (Drugom rukom) писано.

Na pergameni stražnjih korica: Ово ће либар поконога дон Микуле Бобетића, кођега остави у цркви светога Николе, да се служи црква и нотар од светога Розариђа на часта блажене Госпе од светога Розариђа. Бог му да покоћ души и била му у помоћи прида лице божћи на .҂аψа. марча на .к҃. (= 1701, 20 marta).

99

II 121 (Kukuljević br. 705)

ЖИТІЕ И ЖИЗНЬ ИЖЕ ВЪ СВЯТЫХЪ ОТЦА НАШЕГО ІОАННА ПУСТЫННАГОЖИТЕЛЯ РЫЛЬСКАГО ИЖЕ ВЪ ТРАПЕЗНИЦИ ЛЕЖАЩАГО, И ВО ВСЯ ДНИ ВЕЛИКАА СЪТВОРЯОУ(ЩАГО) ЧУДЕ(СА). (NOVI PRIJEPIS S RUSKOG RUKOPISA XVI. V.)

Lit.: Conev, br. 75, str. 34.

Papir 17,8 × 22,4; 24 lista (Conev netočno 22) i po jedan prazan sprijeda i otraga. Rukopis je proširen u plavom omotu.

Na margini je označena folijacija originala.

Na 1. listu gore, rukom Kukuljevićevom: »Br. 705« i naslov: »Цимисхіи«.

Sa strane je označeno: »Список съ рук. Моск. Дух. Ак. въ 1/2 л. XVI. в. под N 89. Листъ 588.«

Жнтіе и жизнь . . . i t. d., kako je u prednjem naslovu.

Священное начати повѣданіе. желаніе убо понуждает мя, страх же възбраняеть, много ми отъ начатіа являа препинаніе. Моисѣови въвѣсти, отрѣшити сапогъ повелѣвъ, егда на святую хотяше взыти землю . . .

Osim navedenih bilježaka na 1. listu, drugih zapisa nema.

IV d 119

»O SV. SIMEONU, IZ RUKOPISA ISPISAO Đ. DANIČIĆ«

Izdvojeno iz fasc. »Književna ostavština dr. Đ. Daničića. Nepečatano«.

Papir 21,5 × 35; 38 listova sa zasebnom folijacijom dvaju rukopisa od 18 i 20 listova. Pismo s različitim brojem redaka, većinom po 30–35 na punoj strani. Tekst je pisan na polovici strana, druga je prazna za bilješke. Uvezano u platno.
Daničićev autograf.

Sadržaj: tekstovi službe sv. Simeonu iz rukopisa i iz izdanja Božidara Vukovića.

f. 1–17: Паметь иже ва светыхь отьца нашего Симеона срьбьскаго оучителıа и мироточьца новаго.

На малѣи вечерьни.

Божаставьнаго разоумѣниıа приıемь Симеонь сиıаниıе...

f. 18 je prazan.

f. 19–37 (1–19 drugog rukopisa): IЕродиıаконь Моуси, ѡть монастира глаголıемаго Дечанохь, иже ıесть вь странахь макıедоньскыихь близь великыихь горь, отьчьствомь же оть мѣста нарицаıемаго Боудимлıа, близь монастира Тоудиковѣ, трудио се о минеју празничном Божидара Вуковића, који види.

Отьца иже на небеси вазлюбивь, земальнаго оставиль ıеси...

Na prva četiri lista, s desne strane nasuprot starom tekstu, ispisan je novi prijevod: Оца небеског замиловавши оставио се земаљскога...

Na listu ispred teksta, u koji je rukopis bio zamotan, stoji prednji naslov.

101

Ćir. fragm. br. 10

IZ TEODOSIJEVA ŽITIJA SV. SAVE, SRPSKA REDAKCIJA, XVI. VIJEK (?)

Jedan list 13 × 20; 18 redaka; poluustav dosta nemaran, po oblicima iz XVI. vijeka: ч kao zaobljena četvorka, ѣ s lijevom kvačicom do donje linije, м s kosim stablima, paralelno tankim i debelim, tronogo т, н s kraćim prednjim stablom; jedan poluglas; bez akcenata.

Sadržaj: odlomak iz »čuda s Neofitom« na grobu sv. Save (Daničić str. 211–212). Poč.: »Кь гробоу же светаго главою бие...« Kraj: »парамонарь цркьвѣ светiхь мч. вьжещи кандила въ црьковь вь....«

Dolje je oznaka sveščice »ѧв«. Ispod toga sadašnjom ćirilicom: »6 одзада« (valjda »6. list od kraja«).

102

II c 18 (Kukuljević br. 699)

TEODOSIJEVO ŽITIJE SV. SAVE PREMA RUKOPISU PUBLIČNE BIBLIOTEKE BR. 283. I ODLOMAK IZ ŽITIJA DESPOTA STEFANA (DANIČIĆEV PRIJEPIS)

Lit.: Conev, br. 76, str. 34, s netočnim podatkom starog kataloga: »Domentijan monah Hilandarski, žitije sv. o. Save«.

Papir f. 3, 6–12 – 21 × 28; f. 1–2, 4–5 – 21 × 31,5; 127 listova.

Sadržaj

f. 1–2: *Naslov poglavlja Teodosijeva djela* prema rukopisu Publ. biblioteke s naznakom folijacije originala. Gore bibliografska bilješka: »Живковићъ. Житiе Савы и Симеона. Будимъ«. Na margini bilješka: »Pogod. rukop. N 829 l. 287 Ž. Stefana Dečanskago«.

ѡ бракоу Неманиноу и о с҃нох и ѡ дщерех.
ѡ рождениі с҃таго Савы.
ѡ съвѣщаниі брака с҃таго Савы.
ѡ пришедших мнисех ѡт С҃тыа горы...

f. 3: *Početak Teodosijeva djela* prema rukopisu Publ. biblioteke br. 283 i prema Pogodinskom »Srpskom pateriku« (valjda rkp. br. 829, koji je pomenut na 1. listu).

f. 4–126: »Publ. Bibl. Sborn. Otd. I, in f. bum. N 283. XVI. v. l. 217. *Житiе и подвизи... Савы първаго архiепископа* ... сказано преподь. Доментияном ... списано же Θеѡдосiемъ мнихѡм... od riječi: »Начинаем же взыскающе отноудоу же подобно bez završnog pasusa. Svršava se na riječima: покааніемь омывше и чистыхъ къ нему присвоите и присно« (izd. 1860. god., str. 218).

103

IV d 116

DANIČIĆEV PRIJEPIS PROLOŠKIH ŽITIJA SV. SAVE

Izdvojeno iz fasc. »Književna ostavština dr. Đure Daničića. Nepečatano«.

Papir 18 × 22,2; 7 listova; 20 redaka na punoj strani. Uvezano u platno.

Daničićev autograf.

Sadržaj

f. 1: naslov »св. Сава«.

f. 2: »У правилима, којима црква спомиње и прославља божје угоднике, често се налазе и животи њихови у особитим чланцима. У минеју штампаном у Млецима 1538 нема у служби првоме архиепископу српском светом Сави живота његова. А нема га ни у Србљаку штампаному. У народној библиотеци при министарству просвете има један рукопис, миней, на хартији под бр. 15 (25 ?), писан по српски, и у њему служба светом Сави, али без живота његова. А у једном минеју под бр. 15 у истој библиотеци, писаном на кожи по бугарски, има служба св. Сави – и то друкчија од оне, која је у поменутим књигама свима једнака – и у њој кратак живот његов. Ево га:«

f. 3: Р. Н. б. 15. л. 200. Мин. кож. буг.

Вь тъжде дьнь (14 јан.) всечьстное оуспение прѣподобнаго ѡтьца нашего Савы, прьваго арьхиеп(иско)па срьбьскаго.

Сего оубо блаженаго и свѧтителемь сьпрѣстольнаго ѡтьца нашего Савы житие сице бѣ. Бысть оубо благородною и правовѣрною родителю сынь . . .

f. 4 v, na kraju: »Исти оваки живот светога Саве има у прологу у истој библиотеци под бр. 20, писаном на хартији године. (sic) Што је у овом бугарском рукопису неразговетно погрешком јамачно писаревом, то је у овом српском јасно. Ево и њега: где је у оригиналу ’ место ь, стављао сам ь. 15. маја 1859.«

Ispod toga precrtana dva retka: »ту има и служба св. Сави друкчија од оне у Србљаку«.

f. 5: р. Н. б. 20. л. 287. Прол. на харт. (14 јан.).

Въ тъжде дьнь паметь иже въ светыихь отьца нашего прѣподобнаго прьваго архіепископа срьбьскааго Савы.

Стихь: Слави изьбѣгноувь славоу обрѣте, Саво, тамо, ѡть юдоу слава ıави се родоу. рѡда славоу и нестоещее прѣзрѣль еси, тѣмь же родоу свѣтило ıави се всѣмоу, оума высѡта сана высотоу съврьже, оубо оума выше добротоу стиже.

Сего оубо блаженнаго и свети(те)лıемь съпрѣстолнаго светаго и прѣподобнаго отьца нашего Савы житіе сице бѣше: бысть оубо благорѡдноу и правовѣрноу родителю сынь...

Tekst je izdan od *V. Ćorovića* u Svetosavskom zborniku Srp. ak. II, 1939, 86–87.

f. 6 v, na kraju teksta: »Где је у оригиналу ’ место ь, стављао сам ь. 18 маја 1859.«

104

IV d 117

DANIČIĆEV PRIJEPIS LATINSKOG ŽITIJA SV. SAVE OD J. T. MARNAVIĆA U BIOGRADU PREPISAO Đ. DANIČIĆ

Izdvojeno iz fasc. »Književna ostavština dr. Đure Daničića. Nepečatano«.

Papir 21,3 × 26,4; 11 listova. Pismo po 31–35 redaka. Uvezano u platno.

Daničićev autograf.

Sadržaj: prijepis Savina žitija iz »Acta Sanctorum«.

f. 1–9: Acta Sanctorum quotquot orbe coluntur, vel a Catholicis Scriptoribus celebrantur . . . collegit Joannes Bollandus, Societatis Jesu theologus. Antverpiae M. D. C. XLIII.

Na IV Jan. Vita S. Sabbae archiepiscopi Serviae, Auctore a Joanne Tomco Marnavitio.

Caput I.

Progenies regia S. Sabbae, monachatus . . .

f. 10–11: Notae editoris.

105

IV d 115

SV. JEVSTATIJE, SRBSKI ARHIEPISKOP. IZ RUKOPISA NARODNE BIBLIOTEKE

Izdvojeno iz fasc. »Književna ostavština dr. Đure Daničića. Nepečatano«.

Vidi: Đ. Daničić, Sitniji spisi I, 1925, 316–317; *Lj. Stojanović*, Katalog Narodne biblioteke IV, Rukopisi i stare štampane knjige, 1903, 62–63; *St. Stanojević*, Srpski arhiepiskopi od Save II do Danila II (1263–1326), Glas S. A. 155. 1933, 56–63. Rukopis, sa koga je Daničić ovo žitije prepisao, propao je u požaru 1941. g. i zato objavljujemo ovaj tekst po Daničićevu prijepisu.

Papir 18 × 22,2; 6 listova (dva su posljednja prazna) po 19 redaka na punoj strani.
Daničićev autograf. Uvezano u platno.

Sadržaj

f. 1: navedeni naslov, rukom Daničićevom.
f. 2: *predgovor:*
»У народној библиотеци при министарству просвете има минеј месеца децембра и јануара и фебруара, писан на кожи по бугарски, и у њему цела служба архиепископу српском св. Јевстатију, с кратким животом светитељевим. Истина пре патријарха имали смо два Јевстатија архиепископа. Али се зна – н. п. из рукописа архиепископа Никодима (види Гласник XI, 194) – да се архиепископ Јевстатије други преставио 16 августа, а први, за кога у Никодимову рукопису стоји да је *свети* и да му је »*служба светитељска*«, 4 јануара, у који му је дан и у овом минеју спомен. Нема дакле сумње, да је ова служба старијему Јевстатију, који је по споменику штампаном у Гласнику XI, стр. , био четврти архиепископ србски, а то по »сказанію« штампаном у Гласнику VI, стр. 25 шести, и коме – као што каже А. Гильфердинг (Рус. Бес. 1858, IV, Смѣсь, 53) – и данас леже кости у ћивоту у Пећи.

Нисам до сад налазио ни у писаним ни у штампаним књигама живота ни службе овом светитељу. Оваке луде среће јамачно ће бити и више Срба. Надам се дакле, да ће се многи обрадовати овоме житију:«

f. 3: »Р. н. б. 15, Лист 311 б. Кожн. минеј за дек. јан. феб. буг.

М(ѣ)с(ѧ)ца генарѣ ·Ꙁ̃, памѧть вь свѧтыхь прѣподобнаго ѡтьца нашего Евстатиа архиеп(и)с(ко)па срьбьскаго.

Сь свѧтыи великии прѣподобныи ѡтьць нашь архиеп(и)с(ко)пь Евстатие бысть рождение и вьспитание землѧ Зѧтьскѫ. вьзраста же дошьдь и родители его вьсхотѣшѧ и сьчетати на бракь, и пришьдьшимь же имь по ѡбычаю вьзѧти благословение брачное вь црькви свѧтаго Михаила, ть же прьвѣе самь вниде кь еп(и)с(ко)поу и вьзѧть свѧтыи аггельскии ѡбразь, мирстии же сьбравше сѧ на бракь ѡтидѫ ѡставльше и кьждо вь своа си. Ть же прѣбываше вь свѧтеи црькви вь всакомь исправлени мнишьстѣмь и ѡть сѫщаго еп(и)с(ко)па бысть причѧстьникь, таже диаконь, по томь же презвитеромь. и добродѣтѣлномоу прослоувшоу сѧ житию его вь всѣкихь исправленихь, ѡть тогда господьствоуѫщихь поставлень бысть игоуменомь вь велицѣи црькви Спасовѣ, идеже лежѧть чьстныѫ мощи свѧтаго Савы. и по семь нестроиноу бывшоу домоу свѧтыѫ Богородицѫ рекомом Хиландарь, глаголемыиѫ поустынѧ Аѳонь, и тамо послань бысть, и братство добрѣ оустроивь и оупась христовное стадо. добродѣтѣли же житиа его кто исповѣсть. и ѡть тѫдоу поставлень бысть еп(и)с(ко)помь вь велицѣи црькви Зѧтстѣи, по семь вьзведень бысть на великии прѣстоль архиеп(и)с(ко)пьскии, вь немже многаа лѣта поживь, конець житиа приѧть. и положены бышѧ св(ѧ)тыѫ и чьстныѫ его мощи вь велицѣи архиеп(и)с(ко)пии, и настоѫщимь по немь архиеп(и)с(ко)поу Иаковоу и сьшьдьшим сѧ к немоу боголюбивымь чрьнцемь, ѡтьврьстоу бывшоу праведнаго гробоу, ѡбрѣте сѧ непорочно и нерастлимо свѧтое тѣло его, иже вьземше вь чьстнѣи хранилници скѫтавше, положишѧ и вь велицѣмь спаснѣмь ѡбразѣ Вседрьжитела Господа нашего І(исоу)с Христа. покланѣѫщи же сѧ богомѫжному вьчловѣчениа Спаса нашего ѡбразоу, того свѧтаго поклонѣѫт сѧ мощемь благословениа его наслаждаѫт сѧ, того молитвами боже (?) помолоуи ны.

106

IV c 45 (Kukuljević, br. 285)

ŽITIE KNEZA LAZARA SVJATAGO, LATINICOM 1839. GOD.

Papir 21 × 31,7; 13 listova.

»Biszt pervi Szamodersecz knez Lazar, y Milloš Obillich, y oztala szva Szerbska gospoda ...« – prepričavanje narodnih pjesama. Na kraju potpis: »Festungg Ivanich am 24ten März 839
Paul Mathievich
Izpiszalo za spomen
Ausgeschrieben für Andenken«
i više potpisa na kraju ove i na idućoj strani, gdje se na više mjesta ponavlja potpis Paula Matievića i Nikolausa Shakul'a.

107

II d 139 (Kukuljević br. 277)

POHVALA KNEZU LAZARU I ŽITIJE SV. ROMILA PUSTINIKA (PRIJEPIS IZ DRUGE POL. XIX. VIJEKA)

Lit.: Conev, br. 79, str. 34; *Daničić*, Rukopis Kiprijanov, Glasnik Društva srp. slov. IX, 1857, 245–255; pohvalu kn. Lazaru objavio je *Lj. Stojanović* u Spomeniku Srp. akad. III, 1890, str. 81–88 po Hilferdingovu rukopisu XVI. v. (v. Otčet Imp. Publ. bibl. za 1868. g., str. 138–142).

Papir 22 × 35,7; 57 listova signiranih s 1 praznim nesigniranim sprijeda i sa 2 nesignirana na kraju. Pisano je sve istom rukom. Uvezano u mekom omotu.

Nije označeno, iz kojeg su rukopisa prepisana ova djela. Prema pravopisu (akcenti, upotreba poluglasa) čini se, da bi trebalo, da original pripada resavskoj redakciji XVI. vijeka, a tako je datiran i Hilferdingov rukopis, prema kojem je preštampano izdanje Lj. Stojanovića. Međutim naš tekst ima ponekih razlika ne samo u pravopisu, već i stvarnih (ima izostavljene pasuse).

Sadržaj

1. f. 1–19: *Мѣсеца іоуніа .єї. † Връшеныслыи, похвалные рети, слозы, высокопрѣложителномоу иже въ моученицѣхь новомоу Лазароу кнезоу, и ѡ прѣнесеніи мощеи его.* Благослови ѡтьче. Дьньсь празнолюбци, доуховное ѡтврьзе намь иже съвыше Владыка божьствьномоу словоу око, еже съмотрити къ прос(ве)щенію разоума славы Божіе, и вь слѣдь присноживотнаго дѣиства, кроугомь благочьтіа и диктаторь съмысла оумь иже ѡт срдца мыслію въ дѣло посилаемь, клоучимѣ къ срдцоу припрегше, и ѡт неплодіа сихь, іакоже ѡт соуха камене роукописаніемь, новораслыно чедо въздвиже Господь новомоу Авраамоу, мало нѣгде главизноу възвѣсти, послѣднıаго рода ıестьствоу, еупактитом и житеискымь подобным же чиномь и слово протегше, страстотрьпца оукрасити въсемирное трьжьство.

U svakom slučaju original ovog prvog rukopisa nastao je prije 1697. god., kad je tijelo kn. Lazara bilo odneseno iz Ravanice u Srijem, jer se u njemu priča samo o prijenosu tijela u Ravanicu.

2. f. 19–57: *Житіе и жизнь и ѡт чести чюдесь ново іавлıен'наго и прѣподобнаго ѡтьца нашего Ромила поустин'ножителıа, съписано Грігоріемъ оученикомь его ошьльникомь и доброписцемь, вь подкрыліи Светые горы Аѳона, въ мѣстѣ нарицаемѣмь Мелана.* Благослови ѡтьче. Ничто же сице слад'чаише ниже добрых рачителıем тъщаніа достоино, іако же иже прѣподобнѣ и боголюбьзнѣ житіе прѣшьдших светыхь, страданіа и бѡр'би писаніоу прѣдаати, и іако же къ ревностникъ подражанію иже по сих повѣсти ради възводити се.

Ovaj je uvod gotovo istovetan uvodu Romilova žitija, koji je naveo Daničić prema Kiprijanovu rukopisu iz beogradske Narodne biblioteke, pisanom u Ravanici 1692. god.

108

IV d 120

DANIČIĆEV RKP.: SLUŽBA SV. KN. LAZARU I SV. MČ. GEORGIJU NOVOM

Izdvojeno iz fasc. »Književna ostavština dr. Đure Daničića. Nepečatano.«

Papir 21,5 × 37; 6 listova. Pismo po 34 retka na punoj strani. Tekst u jednom stupcu, nasuprot kojemu su bilješke i dodaci.

Daničićev autograf.

Sadržaj: bez naslova – opis rukopisa proigumana dečanskog Zaharije iz 1677. god. iz beogradske Narodne biblioteke.

f. 1: »у народној библиотеци има рукопис на хартији у 8⁰, л. 149. У њему на л. 1–12 мѣждоучасіе .ꙁ҃. часа . . .«

Pored teksta liturgijske sadržine navedeni su sastavi:

f. 27–70: м҃сца іюніа .єі҃. послѣдованіе вь паметь с҃тго и блаженнаго кнеза Лазара бившаго самодрьжца вьсеıе срьбскыıе землıе.

f. 72–136: м҃ца тога .аі҃. с҃тго свещенномоученика Власіа, епіскопа севастиискаго и с҃тго моученика Гıеѡргіа Новаго иже вь Сардакы.

Daničić proučava ta dva teksta.

109

II d 88 (Kukuljević br. 532)

ŽITIJE SV. STEFANA DEČANSKOG, PRIJEPIS GORSKOG IZ RKP. XV. VIJEKA

Lit.: Conev, br. 80, str. 35; izd. *Kukuljević* u Arkivu za povj. jugosl. IV, 1857, V–VIII, 1–29.

Papir 17,5 × 22,5; 36 listova uvezano u tanki omot s naslovom: »Жизнь Стефана Дечанскаго од мниха Григориа игумена дечанскаго 15 вѣк. Број 532« (rukom Kukuljevićevom).

Na f. 1 u gornjem kutu: Списано съ рукописи »жития сербскихъ святыхъ« XV вѣка въ 1/2 л. принадл. Библ. Троицы-Серг. лавры No 9.

Мѣсеца ноемвріа 11. Житіе и жительство великомученика въ царѣхъ, Стефана срьпьскаго, иже в Дечiахъ, списано Григоріемъ мнихомъ и пресвитеромъ игуменомъ бывшимъ тоя же обители. Благослови отче. л. 215.

Sa strane je označena folijacija originala.

U predgovoru izdanja žitija (str. V–VIII) Kukuljević kaže, da je dobio ovaj životopis od A. Hilferdinga za njegova bavljenja u Zagrebu, a on ga dobi od prof. moskovske Duhovne akademije A. V. Gorskoga, koji ga je prepisao iz rukopisa XV. vijeka »Žića srbskih svetih« u knjižnici Svjato-Troicko-Sergijeve lavre blizu Moskve. U istom predgovoru Kukuljević kaže, da je zbog nedostatka staroslavenskog sloga zamjenjivao staroslavenska slova ꙗ i ѧ sa я, a ѫ sa ѹ.

110

IV b 76 (br. 706)

ЖІТІЕ И ЖИЗНЬ ПРИСНОПОМНИМАГО СЛОВѪЩАГО БЛАГОЧСТИВАГО Г(ОСПОДИ)НА ДЕСПОТА СТЕФАНА

(Novi prijepis, načinjen za Daničića)

Lit.: Conev, br. 81, str. 35.

Papir 21,5 × 27,5; 58 listova s jednim praznim sprijeda. Pisan je istom rukom i na istom papiru kao i rukopis Teodosijeva žitija sv. Save (br. II c 18). Vjerojatno je prepisan iz istog Zbornika, iz kojeg je navedena jedna varijanta Teodosijeva žitija – »Патерикъ Сербскій. Погодинъ«. Po svoj prilici isti je citiran u bilješci istog rukopisa: »Pogod. rukp. N 829«.

Sadržaj: Žitije despota Stefana.

f. 1: Вторая глава родословіа. Влъканъ вторыи ... аще Константіею, аще ли же Ликиніемъ нѣсть чюдно.

f. 2: Naslov: Житіе и жизнь приснопомнимаго словѫщаго благочьстиваго г(осподи)на деспота Стефана, списано повелѣніем и понѫжденіем светѣишаго патріар’ха земля тоа сер’пьскіа киръ Никона, и полатных началникъ, видѣніемь же трисветыим ѧвленіем самомоу тезоименитомѫ прославлающю сіа бысть. Onda je izostavljen početak žitija, te se nastavlja: Сеи же есть велики онъ и прославленныи Лазарь.

Na margini je označena folijacija originala od f. 275 do 331.

111

III c 6 (Mihanović 27)

PROLOG MITROPOLITA KONSTANTINA MOKISIJSKOG, RAŠKA REDAKCIJA KRAJ XIII. ILI POČ. XIV. VIJEKA

Lit.: Miklosich, Lexicon, XVII; *Voskresenskij,* br. 7, str. 50; *Ružičić,* dio III, br. 4, str. 142; *Conev,* br. 72, str. 33; *М. Сперанский,* К истории взаимоотношений русской и юго-славянских литератур (Известия Отделения русскаго языка и словесн. Росс. Академии наук, XXVI, 1921, 182–190). *Repr.* br. 17.

O prvobitnoj redakciji slavenskog Prologa, koji nosi ime Konstantina mitropolita Mokisijskog, i o njegovoj historiji vidi: *Архимандрит Сергий,* Полный месяцеслов Востока. Том I. Восточная агиология, Москва 1875, стр. 232–240, 242–263; Том II, святой Восток, 1876; *Н. П. Петров,* О происхождении и составе славяно-русскаго печатнаго Пролога, Киев 1875; *Н. Серебрянский,* Древне-русския княжеския жития Москва 1915; *Сперанский,* cit. d. str. 186 navodi, da je pregled pitanja o Prologu u Протоколах заседания Комиссии по изданию памятников древне-русской письменности при Акад. наук 7 февр. 1909 г., do čega nisam mogao doći.

Najpoznatiji su rukopisi južnoslavenskih Prologa: Uvarovski br. 70 (biv. Norova VI) u Moskov. Ist. muzeju (*архим. Леонид,* Систематическое описание славяно-

русских рукописей собрания Уварова, Москва 1893/4, 973 i *Востоков* u Журн. Минист. Нар. просв. 1836, XI, отд. II, стр. 538–541); Rumjancevski br. 319 *(А. Востоков,* Описание русских и славянских рукописей Румянцевскаго музеума, Санктпетербург 1842, 447–454); Beogradski, b. Nar. bibl. br. 19 – izgorio 1941. g. *(Љ. Стојановић,* Каталог Нар. библ., бр. 391 i *Даничић* u Гласн. Срп. уч. др. X, стр. 340); Beogradski, b. Nar. bibl. br. 27 – izgorio 1941. *(Ламанский,* Записки Имп. Акад. наук VI, I, Приложение, 19–123 i *Срезневский,* ibid. 102–111; *Стојановић,* Каталог, бр. 390); Lesnovski 1330. g. u Srp. Akad. nauka br. 53 *(Шафарик* u Гласн. Срп. уч. др. XVI; *Ламанский* i *Срезневский* u Зап. Ак. н. VI; *Стојановић,* Каталог рукописа... Срп. акад., 1901, бр. 83, стр. 40–42; *Лавров,* Обозр. 138–141); tri Hludovska *(А. Попов,* Описание рукописей и каталог книг церковной печати библиотеки А. I. Хлудова, Москва 1872, но. 189, 191, 193); Pogodinov br. 59 iz 1339. g. (početak je izdalo Общ. любит. древн. письм. т. 135 i 136, Петроград 1916); 2 Berlinska br. 37 i 38 iz XIV. v. *(А. Яцимирский,* Описание южнославянских и русских рукописей заграничных библиотек... Сборник Отд. рус. яз. и слов. Ак. наук, т. 98, 1921, стр. 374–391); isp. najstariji ruski rukopis XII.–XIII. v., Novgorodsko-Sofijski, b. Petrogradske Duhovne akademije 1324 *(Д. И. Абрамович,* Софиискаая библиотека, II, 1907, стр. 154 i d., gdje je potpuni opis po sastavima). Po jugoslavenskim manastirskim bibliotekama, a i po drugim zbirkama, postoji još više Prologa, ali svi rukopisi u Zagrebu, Beogradu, Peći, Dečanima, Krki, Ljubljani i na Cetinju, koje sam pregledao, pripadaju kasnijoj, t. zv. »stišnoj« redakciji.

Pergamena 24×29,7; 295 listova (Voskresenskij, Ružičić i Conev pogrešno navode 294, jer folijacija nije bila izvršena pažljivo, već s ponavljanjima i preskocima). Nije točna Ružičićeva konstatacija, da »ne oskudeva mu ni jedan list«. Nedostaju listovi: u prvoj sveščici 2 lista na početku (valjda naslovni s nekim uvodom); iza f. 146 – 1 list (početni od marta mjeseca); iza f. 164 – 1 list (Blagovještenje i 26. marta).

Pismo u dva stupca po 29 redaka, ustav. Čista srpska redakcija s jednim poluglasom. Od nadrednih znakova ima samo ᵘ nad posljednjim vokalom, točke iznad jotiranih vokala i titla. Interpunkcija – samo točke. Vrlo rijetko dolazi ׀ – na kraju retka. Pismo je monumentalno, bez ikakvih poluustavnih elemenata: ѣ s vrlo niskim stablom. и s ravnom priječkom u sredini, н s prečkicom u gornjem dijelu slova, ч viljuška, ali s debljim lijevim potezom i dosta niskim drškom, м sa zaobljenom širokom spojnicom, ѡ s niskom spojnicom i polukružnim lukovima, в s reduciranom gornjom petljom, ж s potpuno reduciranim vrhom. Čitav karakter pisma nalik je na rukopise iz Milutinova doba. Prema unutarnjim podacima ovaj je rukopis nastao poslije 1276. god. i najvjerojatnije treba da se stavi u dva posljednja decenija XIII. vijeka, ali nije isključeno, da je postao i prvih godina idućeg stoljeća.

Ornamentika ide u isto doba: skromni neobizantski stil prvog razdoblja, bez ikakvih tragova teratologije. Na f. 1 – crtana crvena zastavica u pleteru; inicijali su veliki, crveni s karakterističnim ornamentalnim trokutićima kod preloma linije, katkada oživljeni bijelim točkicama na crvenom polju.

Uvez – debele daske sa žljebovima po rubovima, u koži. Ornamentika bizantskog tipa: koncentrični okviri od redova paralelnih traka ispunjenih raznim žigovima – medaljonima, rozetama i dr.; središnji je pravougaonik sprijeda razgranjen dijagonalama i rombom s medaljonima, palmetama i rozetama u poljima; otraga središnje je polje podijeljeno na trokute crtama, koje su povučene iz uglova prema sredini suprotnih strana, s istim medaljonima, palmetama i drugim tipičnim žigovima u poljima.

Sadržaj

Prolog je potpun: obuhvaća cijelu godinu od septembra do kraja augusta. Pod svakim danom navodi obično više svetaca i često daje po dva ili tri kraća žitija za isti dan.

Ovo je jedan od najstarijih poznatih južnoslavenskih rukopisa Prologa.

Na početku dolazi uvod:

Сь Богомь починаем прологь. Мѣсець сектебрь. Ѿьче бл(агослови).

Мнози философиѥю вельми вьсиавьше, и ıако тьщаниѥмь множаишиимь подвжише (sic), на всакь д(ь)нь всего лѣта поминаѥмыихь с(ве)тыихь ѡтьчьство и житиѥ, и коньць каковыи имѣ кьждо, идѣже и кьгда тѣхь памети ствараѭть се оучинити, ѥже бо двократь лѣть чтомаıа и пѣваѥмаıа по цр(ь)ков(ь)номоу оуставоу писаниıа прѣдати. Ѡ сихь же повелѣноѥ, ѡво ли неискоушениѥ да не ıако постигноути до кон'ца вьзмогоше тьщаниѥмь, нь и сыи троудьныиѥ, не по сьставоу ни по чиноу, сметено неподобнѣ изложише.

Нь троудолюбивы Илиıа, многь сыи рьвениѥм' и боголюбиѥмь, многоу бьдрость и ⟨не⟩лѣностьныи подвигь положивь, и всакого прилежаниıа ıавѣ вышьшии, ѡбьщепользноую вещь ѡставити, тамо бо соущимь дльгомоу оучению себе и троудовавь, ѡво оубо сказаниıа книгами, все же написаниѥ ветьхыхь прошьдь, и ниѥдиного мѣста просто вьсточнааго и западьнаго кон'ца безь испытаниıа ѡставль, инѣмь ѡстатьчьноѥ дрьжавьнѣ напльнивь, не тьчию вь здѣ скѡньчавьшиıхь се светыихь, вь имена по чиноу вь сихь книгахь извѣтованиѥмь написавь, нь и приложивь ѥже на всакь дьнь пѣти же и почитати вь правдоу подобаѥть, ıако да сихь почитаюѱеи (и) вѣдоуѱеи оубо вь паметь приведеть, невѣдоуюѱеи же наоучити се имоуть, ѡбои же кь оустроивьшомоу за то соуѱеѥ троудолюбиѥ молити се повелѣвати начноуть оусрднѣ. Се же приложениѥ пространѣѥ начьноуть, написанныихь памети, бысть Костантиномь хоудыимь митрополитомь Мокысьскыимь, всеблагочьстивнѣ живоуѱеѥ, оутѣшающаго молити се за нь.:. (Isp. *Arhim. Sergij,* op. cit. 232–234).

Uza svu maglovitost, koju stvaraju obilne griješke i nespretno dodati mitropolitov zaključni pasus, vidi se, da je Konstantin Mokisijski bio posljednji redaktor ovog prologa i da je za podlogu njegove redakcije poslužio raniji Zbornik, koji je sastavio neki trudoljubivi Ilija. Prema istraživanjima arhim. Sergija osnovni je tekst ovog djela sačinjavao poznati Menologij cara Vasilija II. s kraja X. ili poč. XI. vijeka. Iliju on smatra Studijskim monahom, koji je u sredini XI. vijeka prilagodio Vasilijev Menologij tipikonu svog manastira, a Konstantin Mokisijski bio bi drugi redaktor istog djela u drugoj polovici istog stoljeća. Lamanski, koji se prvi zaustavio na slavenskoj redakciji ovog prologa, stavio je njegove najkasnije hronološke podatke u kraj IX. vijeka (o patrijarhu Ignatiju), a isto tako i Sreznjevski, koji je upozorio na podatak od 8. augusta 891. god., kad je bila pomrčina sunca, zabilježena u prologu. Međutim arhim. Sergije našao je kasnije podatke: posljednji je pomen sv. Lazara Galisijskog (9. novembra), koji je živio u sredini XI. vijeka.

Pitanje o postanku slavenske redakcije i raznim njezinim verzijama je vrlo komplicirano. Svakako je nastala u prvoj polovici XII. vijeka, a možda i u početku istog stoljeća, pa se razvijala u paralelnim varijantama: ruskoj, srpskoj i bu-

garskoj. Najstariji bugarski rukopisi idu u prvu polovicu XIV. vijeka; najstariji datirani ruski bio je poznat iz 1229. god., a najstariji sačuvani datira se krajem XII.–poč. XIII. vijeka; najstariji srpski tekst sačuvan je u ovom rukopisu Jugoslavenske akademije s kraja XIII. vijeka, ali je postojao stariji rukopis Norova iz prve trećine istog stoljeća. U svim redakcijama postoje žitija ruskih svetaca kneza Borisa i Gleba (ubijeni 1016. god.), kneza Mstislava (umro 1132. god.) i pomen prepodobnog Teodosija osnivača Pečerskog manastira (umro 1074. god.), dok se bugarska i srpska žitija nalaze samo u južno-slovenskim rukopisima. Pored toga zapaženo je, da se i u tekstu prevedenom sa grčkog nalaze jasni rusizmi, koji upućuju na rusko podrijetlo prijevoda. Stoga se pretpostavljalo, da je prijevod načinjen od Rusa i da je kasnije prešao Srbima i Bugarima. Speranskij je iznio drugu hipotezu: da prijevod predstavlja plod kolektivnog rada od nekoliko prevodilaca Slavena, među kojima bili su i Rusi, i da je taj prijevod po svoj prilici izrađen u Carigradu.

U spomenutom srpskom prologu Norova (u zbirci Uvarova) od srpskih sastava dolazi samo žitije »prepodobnog Simeona novog mirotočca ležaštago v Lavre Velikije«, dok nema ni spomena niti žitija sv. Save. Rukopis Jugoslavenske akademije po svoj prilici predstavlja idući datum u razvoju srpske redakcije: navodi žitija sv. Save, arhiepiskopa Arsenija i »pamet« kralja Stefana Uroša, koji je umro 1276. g. Prema posljednjem podatku rukopis nije mogao postati prije posljednje četvrti XIII. vijeka, a vjerojatno postao je i poslije 1282. godine, jer bi se teško moglo pretpostaviti, da se kanonizacija kralja Uroša izvrši odmah nakon njegove smrti, baš za vlade njegova starijeg sina Dragutina, koji ga je zbacio sa prijestola. Ali s druge strane ne izgleda, da bi se to desilo mnogo kasnije, jer u prvom redu sam rukopis prema pismu ide u kraj XIII. v., a u drugu ruku, ovdje nema spomena srpskih arhiepiskopa iza Arsenija, dok u našem tetraevanđelju III c 20 s kraja XIII. v. pored pomena arhiep. Arsenija nalazimo i spomen Arsenijeva nasljednika Save II. (drži se, da je umro 8. II. 1271.). Konačno treba imati pred očima, da su srpska žitija ovog prologa postala prije Danilove kompilacije, a i prije nego je nastalo prvobitno Arsenijevo žitije one redakcije, koje je bilo iskorišteno od arhiep. Danila.

Objavljujemo tekstove slavenskih žitija iz ovog najstarijeg rukopisa (isp. neostvareno obećanje Jacimirskog o izdanju istih tekstova prema berlinskim rukopisima). To su žitija i pomeni:

5. sept.: оубиıениıе св. мч. Христова славнаго кнеза роушьскаго Глѣба.

28. okt.: св. Арсѣниıа архиıепископа срьбьскаго.

14. jan.: св. и прѣпод. прьваго архиıепископа срьбьскаго Савы.

22. jan.: св. моученикь Маноуила, Геѡргиıа, Льва и иже с ними избиıеныхь ѡть безбожьныихь Бльгарь.

13. febr.: прѣпод. Симеѡна новаго мироточьца срьбскаго, хтитора великыıе лавре Стоуденичьскыıе.

15. apr.: благовѣрнаго кнеза Мьстислава, а вь светомь кр(ь)щении бѣ издѣно име ıемоу Ѳеѡдѡрь.

1. maja: оуспениıе благовѣрнаагo Стѣфана кралıа Оуроша нареченог Симеѡнь вь чрьньскомь ѡбразѣ.

2. maja: прѣнесениıе мощемь светыю цароу роушькоую Романа и Давида, синоу светаго Владимира, кнеза великаго роушькаго, вьтораго Константина, крьстившаго всоу роускоую землю.

3. maja: прѣпод. Ѳеѡдѡсиıа игоумена Печерскааго монастырıа вь Роусии.

24. jula: паметь светоую цароу роушькыю и моученикоу Глѣба и Бориса, а вь светѣмь крьщении Романа и Давида.

Kod izdanja tekstova ne držimo se kalendarskog reda, već ih grupiramo po provenijenciji (srpske, bugarske, ruske) i po hronološkom kriteriju.

I

f. 136: 13. februara – *М(ѣ)с(е)ца тог(о)жде вь .гı҃. дьнь. Паметь вь с(ве)тыихь прѣпод(о)бнааго ѡт(ь)ца нашего Симеѡна новаго мироточьца срьбьскаго, хтитора великыıе лавре Стоуденичьскыıе. ѡт(ь)че бл(аго)с(ло)ви .:.*

Г(оспо)доу Б(ог)оу Сп(а)соу нашемоу І(исоу)-соу Х(рист)оу, м(и)л(о)стию и многыми щедротами вьселеноую просвѣщьшю вьсточниıе же и западьныиıе кон'це, ıеже и вь чести вл(а)д(и)чьствоующимь растворь ѡбласти срьбьскаго стола самодрьжателе, ѡт(ь) коны сего с(ве)таго и прѣпод(о)бнаго Симеѡна сьродьники створь по сихь, и самого того с(ве)т(а)го самодрьжателıа стола ѡт(ь)чьствию ıего створи. Вь б(о)ж(ь)ствьнѣи оубо правдѣ оупась стадо своıе, домы б(о)ж(ь)-ствьнаагo славословиıа створи. Абиıе кь старости многолѣтьнѣи приближь се, с(и)на своıего Стефана намѣстьника вѣн'ца стола ѡт(ь)чьства си постави, иже родителю своıемоу ревновавь, вл(а)д(и)чьствовавь, мнихомь быс(ть) нарече нь Симонь. Сьи же оубо прѣпод(о)бныи ѡт(ь)ць нашь Симеѡнь, ѡбласть Б(ого)мь дан'ноую ıемоу ѡставль, с(ве)таго анг(е)льскааго ѡбраза и сь подроужиıемь си Анастасиıею приıемь, и вь Сь(ве)тоую гороу шьствовавь, всакоıе бл(а)гожитиıе и вь послоушаниıе себѣ приложь, абиıе с миромь д(оу)хь свои прѣдасть Б(ог)оу. ІЕго же ч(ь)стьныıе мощи и по пльти с(и)*номь ıего Савомь*, с(ве)тыимь архиıеп(и)с(ко)помь срьбьскымь, *в'зврацени быше в' храм' с(ве)тыıе Б(огороди)це, ıего же сам' прѣпод(о)бнı сьзда, из нıхь же мıро бл(а)гооуханиıа на* исцѣлениıе стр(а)стиı д(оу)шевьныхь и телесныхь излѣвають се сь вѣрою приходещимь, ıего же м(о)л(и)твами Б(о)же поми)лоуи нас(ь).

Tekst štampan ovdje kurzivnim slovima pisan je u rukopisu, istom rukom kao i ostali tekst, po izbrisanom mjestu, pri čemu je pisar sabijao slova, da smjesti opširniji tekst na brisano mjesto.

Kod ovog žitija, kao što i kod idućeg žitija sv. Save, prolog ne pokazuje nikakvih tragova zavisnosti od Domentijana, već se osniva samo na

podacima djela Stefana Prvovjenčanog (isp. podatak o prenošenju mošti u hram sv. Bogorodice »jego že sam prepodobni s'zda« s riječima žitija o »provoždeniju« mošti »k ugotovanomu jemu grobu u presvetije Bogorodice u Studenici, jego že sam ugotova sebe«).

II

f. 110: 14. januara – *М(ѣ)с(е)ца тогожде вь* .**ДI**. *д(ь)нь с(ве)т(а)го и прѣподобнаго прьваго архиıеп(и)с(ко)па срьбьскаго Савы. ѡт(ь)че бл(а)г(о)с(ло)ви.*

Сего же бл(а)женаго и с(ве)т(ите)лемь сьпрѣстольнаагo ѡт(ь)ца нашего Савы житиıе сице бѣ. Родителю бл(а)гоч(ь)стивоу с(и)нь, нима зѣло любимь биваше. И тлѣньныиxь мира небрѣгь, Г(оспод)ніа словесе послѣдовати изволи, рекьша кр(ь)сть вьзьмышеи и послѣдовавьшеи ми подобныи ми соуть, своею родителю любьве тлѣньныие небрѣгь, паче же нетлѣньнои тѣю примѣсити се любьвы изволивь, вь С(ве)тоую горoу шьствова. Троудолюбнаагo же и с(ве)т(а)го ıего житиıа тамо бывьшаагo кто исповѣсть, имь же не себе ıединого на висотоу вьзведь довольнь бѣ, нь собою поуть родителема своима показавь, и тѣю кь висотѣ добродѣтелии ан(ге)льскаагo житиıа вьзведь, самь вьзвращениıе вь землю ѡт(ь)чьства своıего створь, Г(оспод)оу Б(о)г)оу поспѣшьствоуюущоу ıемоу троуды своими с(ве)т(ите)льскаагo и кралевьскаагo св(е)щениıа ѡт(ь)чьство своıе сподобии полоучити. Ар'хиıереискаагo же св(е)щениıа вь Срьблихь прьвыи самь бис(ть). И всакоıе правоıе бл(а)говѣриıе наставивь ѡт(ь)чьство своıе, чрьноризьца бл(а)говѣрьна стола своıего с(ве)т(ите)льскаагo наслѣд'ника створии быти, Арьсѣниıе име ıемоу. Самь же пакы вь Иıер(оу)с(а)л(и)мь и вь Синаю шьствовавь, сь миромь житиıе своıе ѡстави .:.

U svojoj raspravi o proloških žitijima sv. Save (Svetosavski zbornik II, 1939) *V. Ćorović* navodi nekoliko verzija takvog žitija i stavljajući ih u hronološki red, smatra kao najstariji tekst sofijske Sinodalne biblioteke, a kao drugi – tekst Božidara Vukovića, sačuvan i u rukopisima počevši od XVI. vijeka. Tekst iz Konstantinova prologa mora se staviti u vezu s ovom drugom redakcijom, ali nema sumnje, da je poslužio baš kao podloga za nju, te po našem mišljenju, mogao bi se smatrati kao najstarija verzija, jer je jednostavniji. Vrlo je značajno, da se ovdje uopće ne pominje ime vaseljenskog patrijarha, od koga je sv. Sava dobio arhiepiskopsku čast, što bi trebalo staviti u vezu sa zabunama i kolebanjem, koje nalazimo kod Domentijana, Teodosija i u proloških žitijima.

III

f. 53–54: 28. oktobra – *Вь тьжде д(ь)нь с(ве)т(а)го Арсѣниıа архиıеп(иско)па срьбьскаагo .:.*

Сии бѣше с(ве)тыи ѡт(ь) страны Дальматиискыиıе, ıаже вь дрьжавѣ кралевьства срьпьскаагo ıесть. Поревновавь оубо житию с(ве)тыихь, ѡставль рождениıе своıе, и добродѣтелиıа житиıа ище, вь иныиıе прѣдѣлы шьсвовати себе створь, ıако чюждина себе вьѡбразоуıе, ıако же и бѣ. Се же стр(а)стии ради и поношениıа створь, ıеже и подьıемь, пакы вь сь рождьсвьнаıа своıа вьзврати се. Тогда ар'хиıеп(иско)поу соущоу великаго срьпьскаагo стола прѣѡсв(е)щн'номоу Савѣ, иже и оучредивь ıего б(о)ж(ь)ствьными словеси, с(ве)таго Д(оу)ха ѡткрьвениıемь разоумѣвь ıего достоина, наслѣд'ника с(ве)т(ите)льства своıего створии. Ѡнь же вь мирѣ и вь бл(а)гобоıазньствиı наоучь ѡстави чеда своıа, и пороученоıе ıемоу стадо добрѣ оупась, и с миромь оуспѣ. По сихь прѣѡс(ве)щн'ноıе ıего тѣло положено вь гробѣ быв'ше, сицево знамениıе Г(оспод)оу Б(о)г)оу ıавльшоу ѡ с(ве)тѣмь семь, ıако да ıавлена всѣмь боудеть б(о)голюбиваıа ıего жизнь. Вь мнозѣ миноувшоу ѡшьствиıа ıего, и врѣмени нѣколикоу прѣшьдьшоу, ни громоу ни троусоу настоıещоу, нь повелѣниıе Г(оспод)не се створи, с(ве)таго гробоу прѣсѣсти се, им'же знамениıе да ıавить Б(ог)ь своıего оугодника. Тогда архиıеп(иско)поу соущоу Савѣ вьторомоу, иже сьбравь клирикы цр(ь)квныиıе и вьсь сьборь ѡбласти своıеıе, идоше видѣти тѣло с(ве)тааго, мнеще врѣжденоıе ѡт(ь) прѣсѣдениıа гробнаагo, ıеже и ѡбрѣтоше Б(о)жиıею бл(а)г(о)д(а)тию цѣло и неврѣждено, и ıаже принесли бѣхоу ѳимиıаме, ксилалоıе амбарате, москосе, вь ѡт(ь)врьзениıе с(ве)т(а)го ıего гроба, б(о)жьствьныие бл(а)год(а)ти дарованиıемь с(ве)тыхь мощии ıего благооуханиıе вса бл(а)говониıа покри, ıеже видѣвьше б(о)жьствьныие ıего пас'твины срьбьскыиıе земле ıего любиваıа чеда и инии стран'нопришьльци, и сь вѣрою прославльше даньна ıемоу чюдеса, славоу вь Троици вьздаше Б(ог)оу. И того м(о)л(и)твами Б(ож)е пом(и)лоуи .:.

Žitije arhiep. Arsenija u ovoj redakciji još nije poznato. Jedino je dečanski arhimandrit *Serafim Ristić* u svojoj knjižici »Dečanski spomenici« 1864., str. 36–37, navodeći »kratki životopis sv. Arsenija, arhiepiskopa i prijemnika sv. Save« po nekom nepoznatom prologu, pored drugih podataka primijetio, da »u drevne knjige kaže, da se rodio u Dalmaciji, blizu mora Adrijatičeskago«, očevidno crpeći ovaj podatak iz srpske redakcije Konstantinova prologa. *St. Stanojević* u članku o arhiep. Arseniju (Glasnik Ist. društva u Novom Sadu, V, 1932, sv. I), upozoravajući na ovo mjesto, pita: »Otkuda piscu detalji o mestu rođenja Arsenijevog, i to još u dve razne verzije?«. Kako je naš prolog stariji od postanka Danilove kompilacije, pa ima i drugih podataka za razliku od Danilovih, to je pronalazak ovog žitija od velike važnosti za nauku.

Naročito su važni podaci: 1. o *rođenju u strani Dalmatinskoj*, dok Danilov zbornik kaže, da »bi rođenjem od Sremske zemlje«; 2. o *putovanju »u inije predjele«* i pretrpljenom tamo »ponošeniju«; 3. *o čudu kod otvaranja mošti*. Dok Danilov zbornik opisuje taj događaj sa gromom »kao da izlazi od nebesa do njega, tako da su svi, koji su bili u manastiru, mislili, da je pao crkveni temelj«, prološko žitije baš naglašava, da »ni gromu, ni trusu nastoještu ... svetago grobu pre-

sesti se«. Baš taj podatak dokazuje, da je prološko žitije starije od Danilove verzije, te postavlja pitanje o razlogu protivrečnosti u pitanju Arsenijeva mjesta rođenja. Da nije tradicija o podrijetlu iz Srijema nastala kasnije u vezi s pomenutim odlaskom Arsenija »u inije predjele« u njegovim mladim godinama?

IV

f. 194 v: 1. maja – Вь тьжде дьнь оуспениıе благовѣрнааго Стѣфана кралıа Оурошa, наречены Симеѡнь вь чрьньскомь (!) ѡбразѣ.

Kralj Uroš je umro 1276. godine. Njegovo žitije u Danilovu zborniku, kao i druga žitija istog zbornika, ne daju podataka o njegovoj »proslavi«.

V

f. 120: 22. januara – *Вь тьжде д(ь)нь стр(а)ст с(ве)тыихь м(оу)ч(е)никь Маноуила, Геѡргıа, Льва (и) иже с ними, избıеныих ѡть безбожьныихь Бльгар'* .:.

Вь ц(а)рство Льва иже ѡть Армениıе, Кроугомь бльгарскыи кнезь[1] сь людьми многыимі шьдь вь Ѡдринь градь Фрачьскыи,[2] и приıеть оуставомь брани, и сь всѣмь градомь ıеть с(ве)т(а)го Маноуила ıеп(и)с(ко)па, прьвѣıе ѡтсѣкоше ıемоу роуцѣ ѡт(ь) плещоу, и по семь расѣчень быс(ть), и поврьжень быс(ть) звѣремь вь снѣд'. И ѡслыпе, и вьзненавидѣнь быс(ть) ѡт(ь) людии своих, и оудавлень быс(ть) ѡт(ь) них оужемь. Приıеть же власть бльгарскоую Цокь безбожьныи, и призвавь все хр(и)стıаны и ıеть ıе, и[3] попы же и дıаконы и простыıе, и ноуждаше ıе ѡтврѣщи се хр(и)стıаньства,[4] и непоноудившем' се, ѡвы оусѣкноу, ѡвы же различнѣ моучивь, и нем(и)л(о)стивьнѣ оуби.[5] И вси тако Г(осподе)ви оугодивьше, вь роуцѣ ıего д(оу)ше своıе прѣдаше .:.

[1] Gotovo potpuno isti tekst, gotovo s identičnom interpunkcijom i samo s malom stilskom razlikom u završnoj rečenici dolazi u starijem berlinskom prologu (br. 37) i s malim razlikama u drugom berlinskom prologu (br. 38): oba je teksta izdao Jacimirskij u Sborniku otd. rus. jaz. 98, str. 377–378. Veća odstupanja dolaze u bugarskoj redakciji – u beogradskom rukopisu prema izdanju Lamanskog: Крѫгомь Бл'гарьскымь кнѧзь.

[2] Фрѫжьскы.

[3] и воıеводы и попы.

[4] umeće: не оубо бѣшѫ Бльгаре христиıане.

[5] оубиени бышѧ. Тѣхь молитвами Боже помилоуи.

VI

f. 7 v–8: 5. septembra – *Вь тьжде д(ь)нь оубиıениıе с(ве)т(о)го м(оу)ч(е)ника Х(ри)с(то)ва славнаго кнеза роушьскаго Глѣба* .:.[1]

Ть с(ве)ты м(оу)ч(е)никь Х(ри)с(то)вь Глѣбь. с(и)нь бл(а)гоч(ь)стиваaго кнеза Владимира.

[1] Beogr. rkp. (Glasnik XVI, 36): Оуспениıе Хлѣба свıатаго землıе роушскыıе. Svuda je oblik Хлѣбь; isto tako i u rkp-su Rumjancevskog muzeja i prologu Hludova br. 189 (Opisanie 378); u berlinskom prologu br. 37 (XIV. v.) – кнеза роушькыıиıе земле Глѣба (Izvestija XXI/I, 194–196).

иже всоу землю роушькоу[2] кр(ь)щениıемь просвѣтивь. и прѣстависе вь Киıевѣ.[3] и положень быс(ть) вь цр(ь)кви с(ве)тыıе Б(огороди)це юже бѣ самь сьздаль. по смрти же бл(а)женааго Василиıа. тако бо вь кр(ь)щении прозвань Василиıемь.[4] сѣдьшоу же с(и)нови ıего вь Киıевѣ на столѣ злоч(ь)стивомоу С(ве)топльткоу. и оумыслы изьбити братию свою.[5] Глѣбь же тьгда Мюромѣ кнежаше. и слышавь смрьть ѡт(ь)ца своıего.[6] идоущоу же ıемоу видѣти гроба ѡт(ь) него.[7] тоу же срѣтоше и Смолиньска ѡт(ь) С(ве)топлька послани моужи крьвопиици.[8] и заклаше и ıако агньца непорочна. и поврьгоше прѣч(и)стоıе[9] тѣло ıего вь доубравѣ[10] междоу двѣ кладама.[11] Б(о)жиıмь же изволениıемь проıавлено быс(ть). и братиıею положень быс(ть) вь брата ıемоу Борыса. и многа ицѣлениıа подаıета всѣмь приходещиимь сь вѣрою к нима и до сего д(ь)не. Б(ог)оу же нашемоу слава[12] .:. (Sv. Boris i Gljeb ubijeni su po nalogu brata Svjatopolka 1015. godine.)

[2] Beogr.: вьсе землıе роушскыıе.

[3] Beogr.: Кыıевѣ градѣ.

[4] Beogr.: nema od по смрти do Василиjемь; berl. 37 – прозвань бѣ Василиıемь.

[5] Beogr.: начевшоу избивати братиıе своıе.

[6] Beogr.: nema и слышавь ... своıего.

[7] Berl.: гроба ıего.

[8] Beogr.: срѣтоша и послани оть С(ве)топлька моужь крьвопиици Смоленсцѣ; berl. nema и Смолиньска.

[9] Beogr.: пречестьноıе.

[10] Beogr.: на лѣсѣ.

[11] Beogr.: междоу двою кладоу; berl. – междоу двѣма кладама.

[12] Beogr.: божьствьныимь же поıавлıениıемь, пастырми оувѣждень бысть братаю ıего. выше іего рода прѣнесше положише оу брата своıего Борыса, истачающа цѣльбныıе дары всѣмь вѣроующимь и приходещимь кь нима.

Isp. *D. Abramovič,* Pamjatniki drevne-russkoj literatury, II, 1916, str. 101. Vidi ruski tekst u prologu Hludova br. 187 (Opisanie, 375).

VII

f. 195 v: 2. maja – *Вь тьжде дьнь прѣнесениıе мощемь с(ве)тыю цароу роушькоую, Романа и Давида, с(и)ноу с(ве)т(а)го Владимира, кнеза великаго роушькаго,[1] вьтораго Константина, кр(ь)стивьшаго всоу роускоую землю.*

Таа бо с(ве)таıа м(оу)ченика Х(ристо)ва, именемь Борысь и Глѣбь,[2] оубиıена быста завистию братомь своимь ѡканьнымь (!) С(вıа)топлькомь, ıеюже ч(ь)стныıе[3] мощи прѣнесены быше[4] вь новоую цр(ь)ковь великоую,[5]

[1] Prvi berlinski prolog br. 37 ima ц(а)рю роускою i dalje роусьскоую, dok u drugom berlinskom br. 38, kao i u Uvarovskom br. 973, imamo oblik роушьскоую.

[2] Prvi berl. ima Глѣбь и Борисъ; drugi berl. – Борись и Хлѣбь

[3] Prvi berl. nema чьстныıе.

[4] Drugi berl. ima прѣнесоше.

[5] Prvi berl. nema великоую.

идѣже и н(и)ѧ лежита, подающа ицѣлениıе всѣм' ѡбильно приходещіимь к нима сь вѣрою вь славоу Б(ог)оу[6] и до сего д(ь)не. Аминь.

[6] Prvi berl. nema сь вѣрою вь славоу Богоу.

Vidi izdanja: oba berlinska teksta (*Jacimirskij* u Izvestija XXI/I, str. 198–199 i Sbornik 98, str. 379–380 i 390) i Uvarova br. 973 (*D. Abramovič*, Pamjatniki drevnerusskoj literatury, II, 104). Rumjancevski ima samo pomen.

VIII

f. 262 v: 24. jula, kao posljednji podatak – *Паметь с(ве)тоую цароу роушькыю и моученикоу Глѣба и Бориса, а вь с(вѣ)тѣмь крьщении Романа и Давида.*

Tekst žitija, koje je ovdje izostavljeno, dolazi u Rumjancevskom prologu br. 319, Uvarovskom br. 973, Pogodinovu br. 59, beogradskom 1330 SAN br. 33, Kovačevića fol. 220–221. Isp. izdanja: *Lamanskog* str. 113–114, *Jacimirskog* Izvestija XXI/I, 196–198 i *D. Abramoviča*, str. 99–100.

IX

f. 196 v: 3. maja – *Вь тьжде д(ь)нь паметь прѣподобнаго ѡтьца нашего Ѳеѡдосиıа игоумена Печерскааго монастырıа вь Роусии.*

Rumjancevski prolog, kao i Hludova br. 189 (Opisanie 378), ima i tekst žitija, ali beogradski samo pomen. Zanimljivo je, da je taj podatak izostavljen u prvom berlinskom prologu br. 37 (*Jacimirskij*, Sbornik 98, str. 380), dok je naveden u drugom br. 38 (*Jacimirskij*, str. 390) isto tako bez teksta.

X

f. 179: 15. aprila – *Вь тьжде д(ь)нь паметь бл(а)говѣрнаго кнеза Мьстислава, а вь с(ве)томь кр(ь)щении бѣ издѣно име ıемоу Ѳеѡдѡрь.*

Ть бл(а)говѣрныи кнезь Мьстиславь синь бѣ с(ве)т(а)го Владимира.[1] По прѣставлении же ѡт(ь)ца своıего, вь Киıевѣ кнежещоу ıемоу, почтень же быс(ть) ѡт(ь) Б(ог)а за доброую дѣтель житиıа ıего.[2] Бѣше бо м(и)л(о)стивь зѣло на всакого чл(о)в(ѣ)ка. Рьвьность же имѣıе б(о)ж(ь)ствьноую, сьзда же цр(ь)ковь вь Новѣ градѣ с(ве)т(а)го Бл(а)говѣщениıа,[3] и вьноутрь покова всоудоу златомь и сребромь и камениıемь драгыимь и бисеромь многоцѣнныимь.[4] Вь Киıевѣ сьзда цр(ь)ковь вь име с(ве)т(а)го Ѳеѡдѡра, и св(е)ти ю св(е)щениıемь великыимь сь митрополитомь Михаиломь. И иныи многы цр(ь)кви ѡс(ве)тии вь д(ь)ни своıе. Сребра же и злата вь роуцѣ свои не приимаше, зане не любıаше б(о)гатьства. И вь д(ь)нь прѣставлениıа своıего оувѣдѣвь прѣжде, и повелѣ слоугамь своимь гробь себѣ оуготовати,[5] и тако ч(ь)стьнѣ прѣстави се, и гробоу прѣдань быс(ть) синомь своимь Растиславомь и сь болıари и людьми своими вь цр(ь)кви юже бѣ самь сьздаль. и створиль чьстьныи монастырь с(ве)т(а)го Ѳеѡдѡра,[6] и тоу лежить и до сего д(ь)не. Богоу же нашемоу слава вь вѣкѣ .:.

[1] Veliki knez Mstislav nije bio sin Vladimira Svetog, već Vladimira Monomaha. U beogradskom rukopisu točno stoji бѣше сынь Владимировь; isto tako u prvom berlinskom prologu br. 37 – с(и)нь бѣ Владимира, dok u drugom berlinskom br. 38 (koji je naročito sličan zagrebačkomu) с(ве)таго Владимира. Očevidno ovo je pogreška prepisivača, koja je značajna po tome, što svjedoči, da se pri kraju XIII. vijeka sv. Vladimir već držao za sveca kod Južnih Slavena.

[2] Prvi berlinski nema житиıа ıего.

[3] Značajno je, da u rukopisima beogradskom, Rumjancevskom i Hludova br. 189 (Opisanie, 378) na ovom mjestu pogrešno stoji цръковь новаго ради благовѣщениıа mjesto pravilnog вь Новѣ градѣ, kao što je nagađao već Vostokov. U drugom berlinskom jednako sa zagrebačkim, u prvom berl. – вь новѣмь градѣ.

[4] Prvi berl. izostavlja сребромь i mijenja red riječi; drugi berl. izostavlja и камениıемь драгыимь и бисеромь.

[5] Prvi berl. ima ископати.

[6] Prvi berl. mjesto и створиль чьстьныи монастырь с(ве)таго ima samo именемь.

Uz više neznatnih varijanata kod reda riječi, u sličnim drugim tekstovima nema važnijih razlika. Vidi izdanja: Rumjanc. br. 319 (*Vostokov*, 452), Uvarova br. 973 (*Leonid*, II, 291), beogradski 1330. g. SAN (*Lamanskij*, 114–115), Pogodinov br. 58 (Izv. Otd. rus. jaz. 1896/I, 84–87), Hludova br. 189 (Opisanie, 378), oba berlinska (Izvestija XXI/I, 201–204). Isp. *Speranskij*, str. 184.

*

Treba pribilježiti, da zagrebački prolog nema:

a) prepod. oca Kirila učitelja slovenskog 14. februara i pamet sv. Kirila filozofa i Metodija brata jego 25. avgusta,

b) prepod. Gavrila Lesnovskog 15. januara, »skončavših se pri Nikifore cari« 23. januara, Petra cara blgarskog 30. januara, i prepod. Petke 14. oktobra,

c) »sv. carice ruškija Olgi« 11. jula.

Zapisi

f. 7: dolje, staro, nevješto pismo – вь знаконь (?)

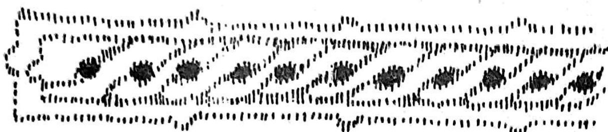
f. 113: pored 16. januara – † вь тьжде дьнь прѣстави се прьвопрѣстол'ни игоум'нь Симеѡнь (brzopis iz sredine XIV. vijeka).

Kod *Stojanovića*, Zapisi 6355–6357 je zbrka: zapis o smrti igumana Simeona pripojen je zapisima iz prologa III c 8 iz 1570. god.

Ako titula »prvoprestolnog« igumana upućuje na Studenicu, moglo bi se to dovesti u vezu s naslovom Nemanjina žitija, gdje se ističe njegovo ktitorstvo velike lavre Studeničke, iz čega bi se dalo pretpostaviti, da je ovaj prolog prvobitno pripadao manastiru Studenici. Time bi se ispunilo još jedno mjesto u listi studeničkih igumana (isp. *M. Purković*, Beleške o igumanima nekih manastira u srednjem veku, poseban otisak iz »Južnog pregleda«, Skoplje 1939, 1–5).

f. 295 v: na kraju teksta – Помилоуи мѣ (!)

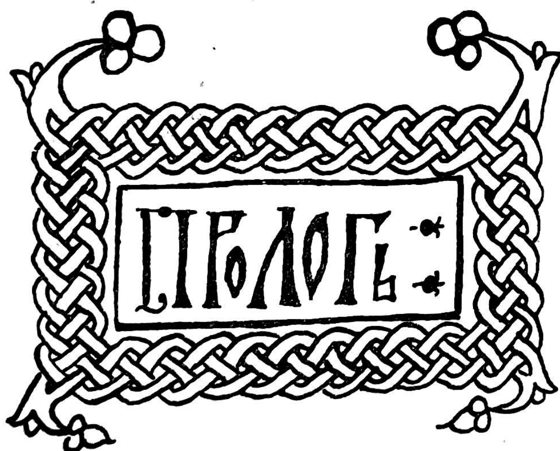

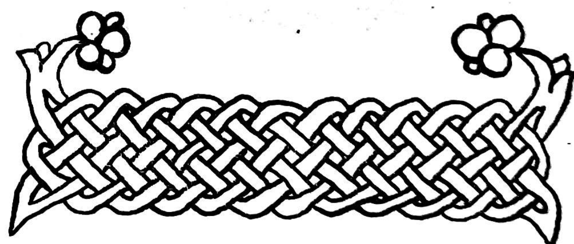

 CRNO CRVENO

LESNOVSKA BIBLIJA III c 17
XVI. VIJEK

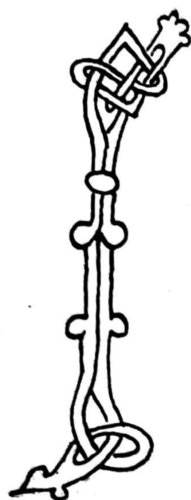
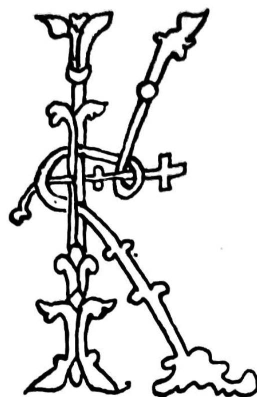
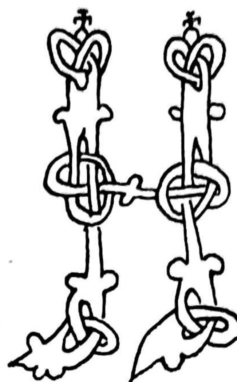
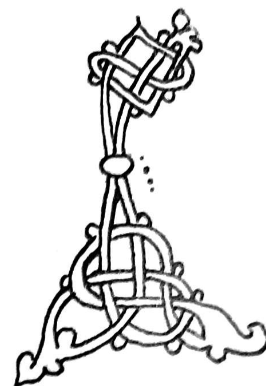

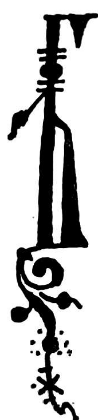

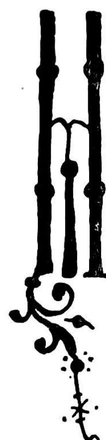

CRVENO
PLAVI NASLOV

LESNOVSKI PROLOG 1572. G.
(III c 14)

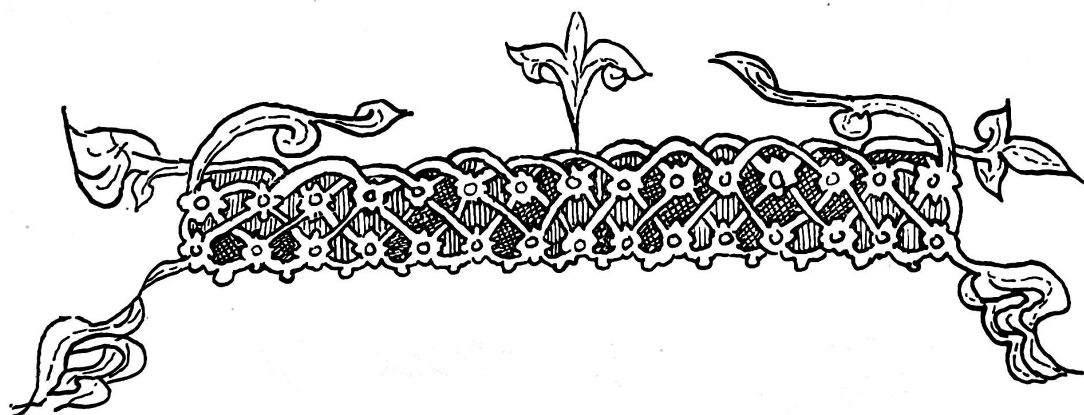

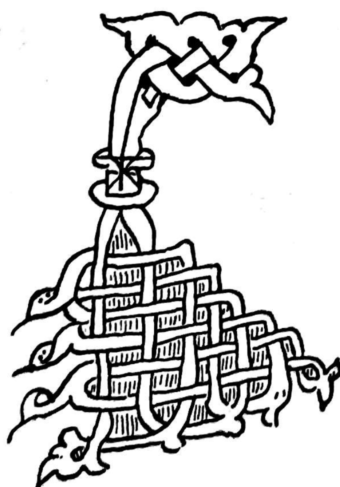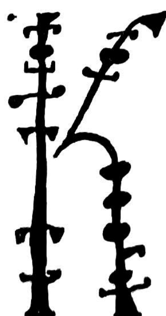

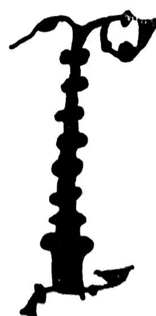
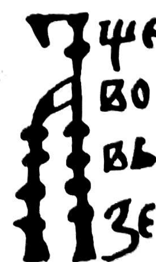

Psaltir III a 24 - XVI.v.

Psaltir
III b 1
XVI.v.

CRVENO TAMNO CRVENO SVIJETLO ZELENO

III c 24 (Mihanović 23)

GRAČANIČKI (LIPLJANSKI) PROLOG-MINEJ ZA SEPTEMBAR–NOVEMBAR, RAŠKA REDAKCIJA IZ POSLJEDNJE ČETVRTI XIV. VIJEKA

Lit.: Ružičić, III, br. 11, str. *145; Conev*, br. 87, str. 36, pod naslovom »Sbornik ot prazničnі poučenija« s netočnom signaturom IV a 9 (u to doba rukopis je bio premješten u drugi ormar i nosio signaturu IV d 9); *М. Сперанский*, Сеньтябрьская Минея-Четья до-макарьевскаго состава (Известия Отд. рус. яз. и слов. 1897, т. I, кн. 2, стр. 235–257; isto u Сборнику Отд. рус. яз. и слов. т. 64, 1899, но. 4, стр. 1–23); *isti*, Октябрьская Минея-Четья до-макарьевскаго состава (Изв. Отд. рус. яз. и слов. 1903, т. VI, кн. 1, стр. 57–87); isp. *isti*, Славянская Метафрастовская Минея-Четья (Изв. Отд. рус. яз. и слов. 1904, т. IX, кн. 4, стр. 173–202); *А. И. Яцимирский*, Мелкие тексты и заметки по старинной южнославянской и русской литературам (Изв. Отд. рус. яз. и слов. 1916, т. XXI, кн. 1, стр. 216–244).

Papir 29 × 38,5; 420 listova (419 signiranih + f. 138 bis, koji je bio omaškom preskočen; Ružičić i Conev navode 418, jer je tako bio signiran posljednji list, dok je prethodni u to doba ispao iz uveza i ležao na kraju knjige, bez signature). Nedostaje 1 list iza f. 162 i 1 list – iza f. 351. Nekada, valjda dok se rukopis još upotrebljavao neuvezan, bio je uništen i 1. list, ali je već na kraju XV. ili na početku XVI. vijeka zamijenjen novim, koji se razlikuje od ostalog rukopisa kako tipom pisma (čisti poluustav s resavskim pravopisom) tako i vodenim znakom (vaga u kartušu). Ni Ružičić ni Conev nisu zapazili ove razlike, te su valjda po tom prvom listu datirali cijeli rukopis XV. vijekom, kao što je to učinio i Speranskij.

Pismo je u dva stupca po 35 redaka – vrlo lijepi čitki poluustav, tipičan za kraj XIV. vijeka, s vrlo malo akcenata (većinom na posljednjem poluglasu), s apostrofom u značenju poluglasa između susjednih suglasnika i za palatalizaciju; s jednim poluglasom; široko є mjesto ѥ (pišemo ѥ); і ispred vokala; т na jednoj nozi; ѣ s visokim stablom; ж od pet poteza sa zakržljalim vrhom; jednostrano ч; м s niskom zaobljenom spojnicom; н i и s prečkicama sasvim gore; ѡ regeneriranog oblika s visokom spojnicom; ѕ okrenutog oblika – *г*. Naslovi i inicijali – crveni.

Vodeni znakovi: 1. slovo R – slično kod Briqueta br. 8928 iz 1370/3. god.; 2. dvije varijante volovske glave, slično Briquetu br. 14613 iz god. 1373., 14618 iz 1379. god. i 14622 iz 1383.–1387. god.; 3. dva tipa luka sa strelicom sl. Briquetu br. 780 iz 1394. god., 796 iz 1381. god., i 797 iz 1390/4. god.; 4. na umetnutom prvom listu vaga u okviru sl. Briquetu br. 412 iz 1473. god.

Ornamentika: Na f. 1 kvadratna zastavica neobizantskog, geometrijskog stila u plavoj, crvenoj i smeđoj boji – s kraja XV. vijeka. Inicijali su veliki, dugi i uski, s kuglicama na stablu i sa zavijucima pri kraju, koji se pojavljuju u to doba i postaju tipični za XV. vijek. Naročito su karakteristični mali ukrasni kolutići s točkama unutra, koji dolaze u uglovima, gdje se sastaju linije – javljaju se kao tipičan ukras u potpisima vladalaca na poveljama iz posljednje četvrti XIV. vijeka.

Uvez je dobro očuvan: daske sa žlijebom po rubovima, prekrite smeđom kožom. S obje strane isti ornament – okviri s upisanim rombom i dijagonalama, pa malim kvadratnim rozetama u svim uglovima, gdje se presijecaju linije. Hrbat, koji je u donjem kraju bio trošan, restauriran je 1950. god.

Sadržaj

Rukopis predstavlja prvi dio prologa-mineja za cijelu godinu: obuhvaća septembar–novembar, dok se nastavak nalazi u idućem rukopisu III c 22, koji sadržava sastave od decembra do augusta, a pisan je istom rukom, u isto doba i na istom mjestu. Za razliku od prethodnog rukopisa – prologa mitropolita Konstantina, koji predstavlja redakciju Vasilijeva menologija s kratkim žitijima za cijelu godinu, i za razliku od tri iduća rukopisa (III b 19, III c 8 i III c 14), koji donose t. zv. »stišni« (stihovni) prolog također s kratkim žitijima za cijelu godinu, ova dva rukopisa predstavljaju zbornik prostranih sastava, koji pripadaju u tip čitačkog mineja (Mineja-četja). Prema istraživanjima Jacimirskog, ovo je djelo postalo u Srbiji, negdje krajem 60-tih godina XIV. vijeka, na poticaj nekog lipljanskog arhiepiskopa, koji je spomenut u zapisu na kraju teksta za oktobar. On je pokušao da sastavi čitav čitački minej u četiri knjige. Iskoristio je pritome mineje za pojedine mjesece, koji su postojali u slavenskom prijevodu i dopunio je tekst novim sastavima (vjerojatno, nezavisno od grčkih Mineja) i Slovima na praznike. Tekst je po tom planu izrađen do kraja decembra, dok je za ostali dio godine bio pripremljen tek poneki materijal, koji je sav bio upisan u nastavku izrađenog djela. Jacimirski nagađa, da djelo nije bilo dovršeno bilo zbog nepovoljnih prilika nastalih poslije Kosovske bitke, bilo zbog smrti arhijereja, koji ga je započeo. Treba naglasiti, da se spomenuti zapis o inicijativi lipljanskog arhiepiskopa nalazi na kraju sastava za oktobar, i upisan je istim rukopisom u nastavku teksta, te bi se moglo pretpostavliti, da je prepisan iz predloška, koji je obuhvatao prva dva mjeseca. Značajno je, da se u ovom zapisu lipljanski arhijerej zove arhiepiskopom, što ukazuje, da se zapis odnosi na doba poslije stvaranja srpske patrijaršije. Poznata su još dva zapisa u rukopisima iz 1383. g. i 1388. g. (*Stojanović*, Zapisi, br. 155 i 161), u kojima je spomenut lipljanski arhiepiskop Simeon, i to baš kao crkveni poglavar naročito zaslužan za kulturno podizanje svoje eparhije i napose za književni rad. U drugom od spomenutih zapisa njemu se kaže »večnaja pamjat«, prema tome vidi se, da je on oko 1388. g. umro. Sva je prilika, da je istom arhiepiskopu Simeonu pripadao pothvat oko izrade čitavog srpskog čitačkog mineja, jer zaista prilike, koje su nastale na Kosovu polju poslije 1389. g., nisu mogle pogodovati izradi takvog djela. (O lipljanskoj episkopiji, koja se kasnije pretvorila u arhiepiskopiju, a u XV. vijeku bila je podignuta na čast mitropolije, vidi *M. Purković*, Srpski episkopi i mitropoliti Srednjega veka, Skoplje, 1948, str. 44–45; isp. zapise na kraju ovog rukopisa.)

f. 1 a: *Мѣсеца семтемвріа въ .а҃. памет с(ве)таго ѡ(ть)ца нашего Симеона Стльпника.* Владико благослови. Страннаа и дывнаа быше вь дьни наши. Извѡли се мнѣ грѣшномоу и оумиленномоу Антонію написати іеже постигѡх...

f. 5 c: *Мѣсеца септемвріа .к҃. дьнь. Моученіе светаго Мамы и родителю іего Ѳеωдота и Роуфіны.* Вл. бл. Бѣ іетерь Пефлагониис'кые страни, именемь Ѳеωдоть . . .

f. 9 d: *Мѣсеца септемвріа .г҃. дьнь. Моученіе светаго Анѳіма іепископа Никомидииска-аго.* Вл. бл. Царствоующоу же тогда Маѯімианоу, не Маѯимиіаноу же іединомоу, нь и Диоклітіаноу, и симма полож'шима заповѣдь нечьстиіа . . .

f. 13 b: *Мѣсеца того .е҃. дьнь, Слово ω рождьствѣ Іωанна прѣдтече и о оумр'тии отьца іего Захаріие.* Вл. бл. Вь лѣто чет'врьтодесет'ное царствоующоу Иродоу, възысканиіе сьтвори из'быти младенце . . .

f. 14 b: *Мѣсеца того .ѕ҃. дьнь, Повѣсти великааго и слав'нааго и чьстнааго и притран'нааго* (sic) *Михаила архистратига бесплътных силь, о чюдесехь іего, и о апостолоу іеже сьтвориста и наоучиста, и о Архипѣ панамонарии.* Вл. бл. Начело исцѣліеніи даровь и благодати дан'ныхь намь ωт Бога благодатию ... Prekida se na f. 16d riječima: азь іес'мь стоіеи прѣд Б(ого)мь, и не могоу . . .

Iza toga nedostaje kraj ovog sastava i početak idućeg – Protoevanđelja Jakova. Speranski i Jacimirski mislili su, da su na ovom mjestu izgubljeni listovi i da su se na njima nalazili: prema Speranskom – Žitije sv. Sozonta i početak Jakovljeva protoevanđelja, a prema Jacimirskom – Jovana Zlatoustog »Slovo pohvalnoe na Roždestvo Bogorodice (Inc. Свѣтелъ день и чуденъ предъ очима вашима. Днесь Мати живота нашего изъ ложеснъ изыде.). Međutim treća kvaterna, koja počinje 16. listom i svršava na 23. listu i koja na početnom i na završnom listu ima oznaku »г҃«, potpuna je. Prema tome vidi se, da je ovdje rukopis čitav i da su dijelovi teksta izostavljeni ili griješkom prepisivača, koji je slučajno preskočio nekoliko listova, ili zbog toga što je taj dio bio izgubljen u predlošku, te ga je prepisivač mehanički izostavio.

f. 17 a: *(Первоевангеліе Іакова)* . . . крамолѣхоу бо се и вѣци. кто оубо се инѣхь пох'валит' се . . .

f. 21 d: *Мѣсеца того .аі҃. дьнь, Житие и жизнь блаженые Ѳеωдωры.* Вл. бл. Вь дьны Зінона цара и Григоріа епар'ха соуща вь Алеѯан'дріи . . .

f. 26 a: *Мѣсеца того .ді҃. дьнь, Грѣшнаго Ан'дреіе іероусалимліанина слово на обрѣтеніие чьстнааго и животворещаго крьста.* Вл. бл. Вь лѣто .ѕ҃. царствоующоу Костан'тиноу великомоу, стоуденаго мѣсеца сьбра се множ'ство рат'ныіе чеды . . .

f. 28 c: *Вь тьжде дьнь грѣшнаго Андреа іероусолимліанина слово похвално на вьздвыженіие чьстнааго и животворещаго крьста.* Вл. бл. Крьста праз'дьн'ст'вьіе творимь, и в'се црьковноіе исп'льніеніе озарающи се . . .

f. 29 c: *Пан'тольва прѣз'витера црькве Визаньт'скые слово на вьздвыженіие чьстнааго и животворещаага крьста.* Вл. бл. Пакы вьздвизаіет' се крьсть, пакы тварь веселит' се . . .

f. 30 d: *Мѣсеца того .еі҃. дьнь, моучение светаго моученика Никити.* Вл. бл. Вь врѣмена та, бысть моужь богомоудрь именемь Никита, болѣринь синь царевь.

f. 32 d: *Мѣсеца того .ѕі҃. дьнь, Моученіие светые Ефиміие.* Вл. бл. Царствоующоу Ди[..]к'литіаноу, Прискоу же ан'тіпатоу соущоу ...

f. 35 b: *Мѣсеца того .зі҃. дьнь, Моученіие светихь моученщь Вѣры, Любве и сестры ихь Надежде и матере их Софіие.* Вл. бл. Словеси рас'сѣіаноу быв'шоу по всеи подсльнчеи (sic) . . .

f. 39 d: *Мѣсеца того .к҃. страсть светаго моученика ІЕв'статіиа стратилата и Ѳеωфисти жени іего и чедоу іею.* Вл. бл. Вь царство и дьны Троіана цара, и іеще идолωслоуженію дрьжещоу, бѣ нѣк'то воіевода именемь Плакида богать зѣло.

f. 45 a: *Мѣсеца того .кв҃. похвала светаго свещен'номоученика Фокы.* Вл. бл. Светыхь оубо и чюдныхь и в'сако оудобь доблыхь моученикь страсти вь страсты мѣсто ωтдають, крьвь же вь крьве мѣсто Спасоу всѣх ...

f. 47 b: *Мѣсеца тогω .кд҃. светыіе прьвомоученице Ѳекли апостолы.* Вл. бл. Вьс'ходещоу Пау'лоу вь Иконию по отг'наніи же быв'шемь іемоу ωт Ан'тіохыіе . . . ; f. 51 b: вь тьжде дьнь светыіе прьвомоученице Ѳек'лы. Вл. бл. По страсти моучениіа апостольство прием'ши ωт светаго Пау'ла . . . ; f. 51 c: Вь тьжде дьнь третиіе чюдо быв'шеіе вь Меросонѣ.

f. 52 c: *Мѣсеца того .ке҃. Светыіе ІЕфросини исхожденіие и житіие.* Вл. бл. Бысть нѣк'то вь Алеѯан'дрьс'цѣ градѣ именемь Пафнотиіе . . .

f. 56 b: (25. sept.) *Прохорь вь потрѣбах самого седмого поставліеніиа нети же Стефаноу прьвомоученикоу: сьписаніиа о жити и дѣіаніиа Іωана Богослова еуаггелиста.* Вл. бл. Бысть по вьз'шьствіи господа нашего Ісоусь Христа на небеса, сьбраше се вьси апостолы вь Геп'симанию, и рече Петрь кь нимь . . . ; f. 57b: ω Романѣ слово; f. 59 a: О Домнѣ синѣ Диоскоровѣ; f. 67 c: Слово о Василіи и Харісѣ женѣ іего; f. 69 a: ω прокаженомь; f. 69 c: ω Карѣ ІЕврѣанинѣ.

f. 79 a: (30. sept.) *Моученіие светаго Грігоріа Великиіе Ар'меніие и светых дѣвиць Рипсиміие и Гаііани.* Вл. бл. Царствоующоу Діоклітиіаноу Рымліаны, Тиридатоу же Ар'мѣниіею . . .

f. 94 v: prazan.

f. 95 a: *Мѣсеца ωктеб'ра .а҃. дьнь моученіие светаго апостола Ананиіе.* Вл. бл. По вьз'несеніи господа нашего Ісоусь Христа, іже на небеса кь своіемоу отьцоу вьсиіа вь апостолѣхь и вь моученицѣхь светы Ананиіа.

f. 96 a: *Мѣсеца тогω .в҃. дьнь. Житіие светыіе Оустыни.* Вл. бл. ІАв'ліенію быв'шомоу сь небесе на зем'лю Спаса нашего Ісоусь Христа и пророч'скымь провѣданиіем сьбывающім' се . . .

f. 98 b: *Вь тьжде дьнь моученіие светаго Купріана и светыіе Оустины дѣвы.* Вл. бл. Пророчскымь словесемь сьбывающим се и словесемь господа нашего Ісоусь Христа о сѣіаніи пшенице . . .

f. 99 c: *Мѣсеца того .г҃. дьнь, Моученіие светаго Диωнисіиа Ареωпагита атинѣискаага.* Вл. бл. По блажен'нѣмь и славнѣмь вьскрьсеніи господа нашего Ісоусь Христа и по ра-

зорені, ıакоже самь рече, истовыıе и богомь оучьс'кыıе ıего црькве жидов'скымь беза-коньıем . . .

f. 103 a: *Мѣсеца тогѡ .д҃. дьнь, Моученıе светаго Θеѡк'тена.* Вл. бл. Маѯимиıань самодрьж'ць повелѣ всѣхь не хотѣщих пожрѣти богомь, оставив'шемь сана чьсть . . .

f. 105 a: *Мѣсеца того .ѕ҃. дьнь, Дѣанíе светаго апостола Θоми, како вь Ин'дıи сьзда небесноую полатоу цароу.* Вл. бл. Вь то врѣме вь нıе же бѣхоу в'си апостолы вь Iıеросалимѣ, раздѣлише себѣ все страны вьселıен'ньıе . . .; f. 107 c: вь тьжде дьнь моученıе светаго апостола Θоми. Жена Моу'деıа цара, слышав'ши о блажен'нѣмь апостолѣ Θомѣ . . .

f. 109 c: *Мѣсеца того .з҃. дьнь, Моученıе светыю и славнию Сер'гıа и Вак'ха.* Вл. бл. Царствующоу Маѯимиıаноу моучителю вь мнозѣи же прѣльсты моучимь бѣ род чловѣчскы . . .

f. 114 c: *Мѣсеца того .и҃. дьнь, Моученıе светыıе моученице Пелагыıе.* Вл. бл. Прьвомоу гонıению об'новлıен'ноу при Диоклитиıанѣ цари по всеи вьселıен'нѣи . . .

f. 118 c: *Мѣсеца того .ı҃. дьнь, Свещен'номоученика Дороθеıа.* Вл. бл. Аще и нѣкако м'нимо ıесть нѣцıими, дрѣв'нıее новѣишаго славнѣıе ıав'лıающıи се . . .

f. 119 b: *Мѣсеца того .ві҃. дьнь, Моученıе светых и великослав'ныхь моученикьь, Прова, Тар'ха и Анд'роника.* Вл. бл. При оупатıи (sic) нечьстıваго Диѡклитиıана, в'торoıе и Маѯимиıана аугоуста, вь третиıе вь Тар'сѣ градѣ...; f. 120 b: Второıе послоушанıе вь градѣ Маѯимıанѣ; f. 121 a: третıе прѣданıе . . .

f. 122 c: *Мѣсеца того .гі҃. дьнь, Светыю моученикоу Кар'па и Папила.* Вл. бл. Видѣхь априлиѡвѣх вь Пер'гамѣхь: моученик бывь Кар'пь ıепископь ѿт града, Папıиль диıаконь . . .

f. 123 b: *Мѣсеца того .дı҃. дьнь, Светых моученикь Назарıа, Протасию* (sic), *и Гер'васıа и Колесию* (sic). Вл. бл. Да ıелико светыıе моученикы ѡт ıеллин'скых соудıи сь написанıемь соудь наносит' се, тѣм' же довол'но ıесть имѣти имь азь мною чьсть . . .

f. 125 c: *Мѣсеца того .ѕі҃. дьнь, Светаго Логіна сьтника прободшаго господа Бога и Спаса нашего Iсоусь Христа.* Вл. бл. Многа соуть писанııа моученыкь, ıакоже исконы шаромь писатель величства градовь подражающе и стльповь образь моужь и жень . . .

f. 128 a: *Мѣсеца того .зı҃. дьнь, Моученıе светыıе моученице Гликıерıе.* Вл. бл. Вь прьвоıе лѣто царствоующа Антонина, владоущем' же Савиномь Вѣпропиıею, бѣше сьвѣщанıе много соущıих христиıань вь Троıанѣ градѣ . . .

f. 130 d: *Мѣсеца того .иі҃. дьнь, Покои светаго апостола і ıеуггелиста Христова Лоукы.* Вл. бл. Светы оубо божıи моученици проповѣдав'шеи Спаса нашего Iсоусь Христа, самого же в'сецарıа нашего . . .

f. 131 c: *Мѣсеца того .ка҃. дьнь, житиıе прѣподобнаго отьца нашего Иларıѡна.* Вл. бл. Блажен'наго и дроуга божиıа, Иларıона житиıе начинаю исписати, и молитвами ıего молю се господеви, да светимь ıего доухомь дано ми боудеть слово.

f. 139 d: *Мѣсеца того .кв҃. дьнь, Моученıе .з҃. ѡтрок ıефеских, Маѯимилıана, Иав'млиха* (sic), *Мар'тіна, Дıѡниıа, Iѡана, IЕѯакостантіна* (sic). Вл бл. IЕгда вьцари се Декıи царь, пріиде вь IЕфесь ѡт Кар'таген'скаго града ...

f. 145 a: *Мѣсеца того .кг҃. дьнь, Житиıе и моученıе светаго апостола Iакова по пл'ти брата Господниıа.* Вл. бл. Лѣнити се оубо достоıаше постоупити выше силных, страхь прѣлагати отьча оутврьждениıа . . .

f. 148 a: *Слово и житиıе прѣподобнаго ѡтьца нашего Авер'кııа.* Вл. бл. Вь ѡны дьны старѣишин'ство, ıепископство христиıан'ства Иераполıева града . . .

f. 156 c: *Мѣсеца того .кд҃. дьнь, моученıе светаго Ареθы и дроужины ıего.* Вл. бл. Вь .ві҃. лѣто, Христолюб'ци, Иоустина, вь .к҃. ин'дікта, по Ан'тиѡхıи же сир'скои вь петоıе и вь .л҃. т'ноıе и вь .и҃. сьт'ноıе' мѣсеца пер'вертеıа . . . Kraj nedostaje – bio je na izgubljenom listu.

f. 163 a: *Мѣсеца того .кѕ҃. дьнь, моученıе светаго и славнаго моученика Христова Димитрıа.* Вл. бл. Маѯимиıань и IЕрокли, примоучи Готи Сав'ромати . . .

f. 166 c: *Мѣсеца того .кз҃. дьнь, моученıе светыıе Капетолины и рабы ıеıе IЕроθиди.* Вл. бл. Многомь и великомь и добропобѣдным' моученикомь, побѣдив'ше . . .

f. 169 c: *Мѣсеца тогѡ .л҃. дьнь, моучение светаго Зиновиıа ıепископа IЕг'генит'ска града и сестры ıего Зиновиıе.* Вл. бл. Царствоующоу господоу нашемоу Iсоусь Христоу вь бескон'чныıе вѣки, Диоклитиıань царь гонениıе вьздвыже . . . Svršava se zapisom pisara Draga: vidi na kraju.

f. 171 a: *Мѣсеца ноıеб'ра .а҃. дьнь, житиıе и чюдеса светыю и славныю и чюдотвор'цоу Козмы и Дамиıана.* Вл. бл. Богоу нашемоу царствоующоу Iсоусь Христоу, всака льсть и бѣсов'скаа слоуж'ба оупраздны се . . .

f. 178 d: *Мѣсеца того .в҃. дьнь, моученıе светых моученикь Акин'дина, Пигасıа и Анем'бодиста и Наифотиıа* (sic) *і IЕлпідифора.* Вл. бл. И вь ıестствѣ чловѣч'сцѣ готовь ıесть наоученıе, ıакоже правити на добротоу . . .

f. 183 a: *Мѣсеца того .и҃. дьнь, слово похвал'но архаггелоу Михаилоу и Гаврıилоу, сьтворенно Клімѣнтомь ıепископомь.* Вл. бл. Наста праз'нолюб'ци прѣсвѣтлоıе трьжьст'во беспльт'ныхь силь, прѣспѣваıе великого оума прѣсвѣтлами зарами всего мира просвѣщаıе . . .; f. 184 d: *О агглѣх.* Начеше бесѣдовати о бозѣ . . .

f. 185 d: *Мѣсеца того .аı҃. дьнь, Θімоθеıа ар'хıепіскопа Алеѯан'дрьскааго сказанıе чюдесемь свещен'номоученика Мины.* Вл. бл. Бысть по оумрьтыи безакон'наго прѣстоупника и прѣльстныка, Диоклитиıана нечьстиваго цара . . .; f. 186 a: Чюдо о двѣ блюдѣ сребрьнѣ; f. 187 a: О женѣ боголюбивѣ; f. 187 c: Чюдо о жидовинѣ и христиıанынѣ; f. 188 d: Чюдо ѡ чловѣцѣ хромѣ и женѣ нѣмѣ; f. 189 a: Чюдо трех братıи дѣлѣ.

f. 189 d: *Мѣсеца того .кі. дьнь, слово ѡ житии светаго и прѣподоб'наго ѡтьца нашего Іоана Милостиваато.* Вл. бл. Вь Алеѯан'дріи азь бывь недостоиньи поклонıениıа дѣл'ма светыю моученикоу Кура і Іѡана, и вь наслаждениıе хощоу быти . . ., f. 191 d: О видѣніи блажен'наго Іѡана, іже видѣ прьвоıе о дьщери царевѣ; f. 192 c: О корабніцѣ; f. 193 b: О литрахь .ѕі.-хь чюдо; f. 193 d: Ѡ диıацѣ двожен'ци; f. 194 c: О двою ıетероу сьгрѣш'шоу; f. 195 a: ѡ синови блажен'наого; f. 195 b: О ıетерѣ дрьжещимь гнѣвь; f. 195 c: ѡ гробѣ праведнаго; f. 195 d: О дарох ıеже посла вь Іероусалимь кь патріархоу Медостоу; f. 196 a: О Петрѣ како повелѣ продати се рабоу своıемоу; f. 197 d: О Серафионѣ како прода се Бога ради; f. 198 a: О мнисѣ ıетерѣ обажден'нѣ дѣвице ради; f. 198 d: О Троилѣ ıепіскопѣ; f. 199 c: ѡ истоплени корабліа прѣподобнаго; f. 200 a: О етерѣ вь заıем заимлюща .л. литрь; f. 200 c: Пооучениıе ѡ лютыхь и немилост'ныхь чловѣцѣхь блажен'наого; f. 201 a: ѡ отроцѣ сиротою оставлıеннѣ; f. 201 b: О Виталии отьци, како спасаше блоудніцоу; f. 202 d: О оученіи прѣподобнаго; f. 204 b: О Пор'фиріи блоуд'ници; f. 205 a: Чюдо о двѣю клирикоу; f. 206 c: О женѣ прощенѣ грѣха; f. 207 b: О видѣніи ıеже видѣ Савинь, моужь прѣподобнь, ıегда прѣстави се светы Іоан Милостивы патриарьхь Алеѯандрьскы.

f. 208 a: *Мѣсеца того .гі. дьнь, Геѡр'гіıа ар'хиıепископа Алеѯан'дрьс'кааго о житии Іоана Златооустааго.* Вл. бл. Вьси дрѣвны повѣсты пишоущіи, ово ѡт прѣжде ихь писан'наго повѣдають, а дроуго слышав'ше, а дроугоıе и самы видѣв'ше.

f. 209 a: *Начет'кь житию Іѡана Златооуста.* Вл. бл. Сь оубо крѣпкы моудріи и достоинь оудив'лıениıа Іоань Ан'тіохиıе бѣаше Сир'скыпе; f. 223 b: И по семь маліи; f. 226 a: До зде ан'тиохіскоıе; f. 281 b: ѡ вьзвращеніи мощемь блажен'наого Іѡана.

f. 283 d: *Вь тьжде дьнь Θеѡдѡра ıепископа Тримид'скааго о заточеніи и о с'крбех Іоана ар'хиıепископа Кон'стантина града.* Ѡче бл. Вьз'люб'лıенны, нельж'нь ıесть Богь, пророкомь глаголıемь . . .

f. 287 b: *Вь тьжде дьнь Прокла ар'хиıепископа Костан'тина града слово похвал'но на памет Іоана Златооустаго.* Оче бл. Вь истиноу братиıе благодать Богови ѡ неисказан'нѣмь ıего дарѣ.

f. 288 a: *Мѣсеца того .ді. дьнь, моучениıе светаго апостола Филипа.* Ѡ. бл. Бысть по вьз'шьст'вы господни на небеса вьнидоше апостолы вь домь Стахіа . . .

f. 290 b: *Мѣсеца того .еі. дьнь, Чюдо бив'шеıе вь ІЕдесѣ градѣ светыими ис'повѣд'никы, моученими тоу, Самоною и Гоуриıею и Авивом.* Ѡ. бл. Ниніа врѣме се доухов'но сьтьцѣм' се сь Давидомь поюще . . .

f. 296 b: *Мѣсеца того .ѕі. дьнь, светаго апостола и ıеуггелиста Маθеıа моучениıе.* Вл. бл. Выв'ши же оутрьни, изыде Маθѣи сь ıепіскопомь Платономь изь црькве . . .

f. 299 d: *Мѣсеца того .ка. дьнь, слово на вьведениıе светыıе Богородице, ıегда от рождьства ıес трилѣтна соущи, вьдана бысть вь црьковь, и приıеть ю Захаріıа свещен'никь.* Вл. бл. Веселиıа оубо в'сакь божьствны сьборь присно поч'тѣмь . . .

f. 303 d: *Слово светаго ѡтьца нашего Гер'мана ар'хіепископа Костан'тина града о светѣи Богородици, ıегда вьнесена бысть вь црьковь светыхь светаа, трилѣтнаа соущии родителıема своима.* Вл. бл. Се пакы дроугоıе трьж'ство и свѣт'ло праздньство матере господнıе . . .

f. 306 b: *Мѣсеца того .кг. дьнь, Леѡн'тиıа през'вутера ч'рьнориз'ца и игоумена монастыра светаго Сави, Рим'скааго града, повѣсть житию и чюдесемь прѣподобнаго и блажен'наго отьца нашего Григоріа, ıепископа бывша Акраган'сцѣи црькви, ıеже Сикел'скыıе области.* Вл. бл. Страшно и прѣслав'но чюдо и вьселıен'нѣи оуспѣш'но . . . ; f. 321 b: О чрьнориз'ци прокаженѣ соущоу; f. 321 d: О глоусѣмь и нѣмѣ соущемь; f. 323 b: О дьщери Савина презвутера; f. 323 d: ѡ оклеветаніи светаго Григоріа; f. 328 b: О женѣ ıеıеже дьщерь исцѣли светыи; f. 329 c: О Маркианѣ чиготѣ.

f. 338 b: *Мѣсеца тогѡ .кд. дьнь, моученіе светаго Хрисогона и светыıе моученице Анастасиıе.* Вл. бл. Вь врѣмена Диоклитиана нечьстиваго цара прогонıениıе христиıан'скоıе растѣаше наипаче.

f. 339 c: *Мѣсеца того .ке., моученіе светаго Климен'та, ар'хіепископа Рімскаго.* Вл. бл. Прѣдрьже рум'скоую ц'рьковь четврьты светы Климен'ть . . .

f. 342 b: *Похвала светомоу Клімен'тоу патриар'хоу Рум'скомоу, сьписано Климен'томь ıепископомь.* Вл. бл. Небо радосно веселит се, свѣтлообраз'ними з'вѣздами оукрашено сии.

f. 344 c: *Вь тьжде дьнь моучение светаго Петра ар'хіепископа Алеѯан'дрьскаго.* Вл. бл. Вь деветонадесетоıе лѣто Диѡклитиана цара бысть црькви божіи раздроушениıе.

f. 349 a: *Вь тьжде дьнь моучениıе светиıе Катерины и Виргыліе вѣтыıе.* Вл. бл. В лѣто .ле.-ıе царьствоующоу нечьстывомоу и законопрѣстоупномоу цароу Мак'сен'тию, бѣ многь метежь идол'скь. (Tekst se prekida na f. 351 d, na sporu s retorom, ali ne pri kraju stranice – ostalo je još 10 praznih redaka. Iza toga je istrgnut 1 list, od kojeg je ostao mali komadić gore.)

f. 352 a: nema početka *žitija velikomučenika Jakova* od 27. novembra. Tekst počinje riječima: кныгы кь блажен'номоу ѡт матере ıего и ѡт жены. Царь бѣ вь области своıеи вьнѣ града . . .

f. 356 a: *Мѣсеца тогѡ .ки. дьнь, житиıе и жительст'во и подьвизы прѣподобнаго отьца нашего и ис'повѣдника Стефана Новаого.* Ѡ. бл. Божьствно нѣкоıе иманиıе добродѣтель и многыхь достоино похваль.

f. 380 b: *Мѣсеца тогѡ .л. дьнь, моучениıе светаго апостола Ан'дреа.* Вл. бл. Вь врѣме вь ніе же бѣ кнезь ІЕгеать вь Патрьскы градь вьниде и начеть ноудити христиıани . . .

f. 381 a: *Дѣаниіе светию апостолу Андреа и Маѳеіа.* Вл. бл. Вь ѡно врѣме бѣахоу оуже в'си апостолы сьбрали се вькоупь, и раздѣлıахоу се сами на в'се страны.

f. 387 a: *Прокла ар'хиепископа Константина града похвала о светѣмь апостолѣ Ан'дреи.* Вл. бл. Крѣп'ко апостолскааго лов'лениıа сѣть, дивна Ан'дреови памети мрѣжа...

f. 388 b: *Вьспоминание ѡ тьзоименію прѣчистыıе и покланıаıемыıе иконы в'сенепороч'ныıе владичице наше Богородице и приснодѣви Мариıе Рим'лıанины (!)* Вл. бл. И в'са оубо лѣта ıелика под лѣтомь по родѣ и родѣ бываıемаа, текıи присно и растлѣваıе се, изноурати вѣсть и растлѣвати... Na f. 396 b istaknuto je cinoberom: ч'теи зде да вьздвигнеть више глась свои. И аще к'то не пок'ланıаеt' се Богородицѣ на иконѣ написан'нои, да боудеть анаѳема. Р'ци сиıе трищи.

f. 398 b: *Иже вь светыих ѡтьца нашего Іѡана Дамаскына інока и през'витера слово на рождьство прѣсветыıе Богородице.* Вл. бл. Придите в'си ıезыци и в'сь родь чловѣчьскы, и вьзрасть в'сакь и в'сако достоаньıе...

f. 402 c: *Вь тьжде дьнь иже вь светыих ѡтьца нашего Ѳеѡдора новаго исповѣдника слово на прѣслав'ноıе рождьство прѣсветыıе владичице и Богородице и приснодѣвы Мариıе.* Вл. бл. Свѣтло трьжьствоуıеть тварь дьньсь, новоıе небо дѣвоую приıемлюще. ѡтроковица на земли роди се...

f. 407 a: *Іже вь светыхь ѡтьца нашего Іѡсифа исповѣдника и ар'хиепископа Солоуньскаго слово на поклонениıе чьстнаго и животворещаго крьста.* Вл. бл. Крьста прѣдлежить дьньсь праздныкь. Ликь аггелскы да вьзыграıеть...

f. 409 a: *Иже вь светыихь ѡтьца нашего Іѡана Дамаскина слово на благовѣщениıе прѣчистиıе владичице наше Богородице и приснодѣвы Мариıе.* Вл. бл. Нинıаш'немоу чьстномоу и царскомоу сьбранию, свѣтломоу и прѣчюд'номоу вьспоминанию...

f. 414 a: *Maѯима ритора Ѡловола слово на Благовѣщениıе прѣсветиıе Богородице. Вл. бл.* Благовѣстите дьнь ѡт дьне спасениıе божиıе. ѡт светьıе оубо цѣвнице пѣсн'ныıе Давидовы начинаю слово... do kraja f. 419, gdje se tekst svršava grčkim zapisom: δώξα ση Χ͞ε ὁ Θ͞ς ἡμίν (= δόξα σοι Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῖν).

Zapisi

A) *Iz doba postanka rukopisa:*

f. 170 v: pri dnu, na kraju teksta, istim rukopisom – Прѣосвещен'номоу архіепископоу ліпліанскомоу исписа грѣшны Драго сиıа два мѣсеца ıеднѣм пером гоушчимь.

f. 306: ѡ злаıа хр(тиѡ) – kraj riječi je otkinut.

f. 386: ѡ зла хартиѡ †

f. 335 i 336 restaurirani su na donjem uglu komadićima starog papira s fragmentima rukopisa – brzopis XIV. v.: И посл...; ...шим се; crvenim – ми...; и пл...; архіо...; а сеи...

B) *Vjerojatno iz XV. vijeka,* možda kod uvezivanja, u dnu f. 125 v – .ќ. лис(т) и пол; f. 128 – .ѓ. лист.

C) f. 187, vjerojatno iz XVIII. vijeka, crnom tintom i pletenim slovima: сіе ...ніе, onda neki krstoliki znak s upisanim P i na kraju – м҃ц Д҃ї (?)

D) *Rukopisom XVII. vijeka,* na prednjim koricama: Сиеıа книга пооучение ѡт манастирь преподобнаго ѡтца нашего Гаврила Лесноскогѡ. Кои го покоуси да ıе проклеть ѡт триста ѡци. (*Ružičić, Conev* i *Stojanović,* Zapisi, 4380 i 9488 – netočno.)

E) *Vjerojatno još kasniji, đački zapisi:*
f. 20: чоудо Богоматере
f. 64: Тада имашъ милость Христову батали
рече каже (?)... Коста не може да часте

F) *Zasebnu grupu čini niz zapisa na poleđini posljednjeg lista,* gdje se nalaze podaci o prvobitnim vlasnicima ovog rukopisa, gračaničkim mitropolitima. Osim prvog svi su ostali zapisi precrtani i zamazani, te se mogu razabrati s velikom mukom.

Поменоух пророка в(ьп)ющи – početak stihire iz »čina pogrebenija« »pomenuh proroka vapijušta, az jesm' zemlja i pepel«. Prve su dvije riječi ponovljene: поменоух прѡрока.

† Престави се митрополит грачанички Ді-нисиıе мѣсеца .єї. (?) ѡктебра (?) ... . (nečitljivo; možda podatak o sahrani:) на въведѣніıе ..г.. оу с(ве)та

Isti je zapis ponovljen: † Прѣстави се митрополитъ грачанички Диѡнисиıе мѣсеца ѡтомвріıа ... (bio je broj pod titlom ...) днъ на въведѣніıе

Jedan zapis od tri riječi, koji nisam razabrao.
Призри призри
Sa strane, brzopisom XIV. vijeka:
Г(осподи)ноу ми Гоургоу
Г(осподи)ноу ми Митро...
Г(осподи)ноу ми Синадиноу
Г(осподи)ноу ми Михаилоу
Г(осподи)ноу ми Аноу (?)
Г(осподи)ноу ми Иѡанноу (?)
Ракорачь (?) и послоуслоушникоу
† ...В.... (cijeli redak sasvim nečitljiv).

Г(осподи)ноу ми светомоу (?) владицѣ митрополитоу грачаничкомоу и ıекзархоу всѣмь Србским и Подоунавским странам Іıер....... (?)

Г(осподи)ноу ми прѣосвещенномоу митрополитоу грачаничкомоу кvр Доситею.

Господиноу ми митрополитоу грачаничкомоу ....ıаноу Богь да га прости .....оу ..никомоу.

Od gračaničkih mitropolita poznati su:

Dositej 1449. god. (Brankovićev ljetopis: *Stojanović,* Rodoslovi, br. 1173),

Venedikt 1456. god. (*Novaković,* Zak. spom. 755–756),

Nikodim prije 1497. god. (u Pčinjskom pomeniku stavljen je između skopskih mitropolita Gavrila i Atanasija, koji je spomenut u zapisu o popravku manastira Matke 1497. god.: Spomenica srp.-pravosl. sab. hrama sv. Bogorodice u Skoplju, 1935, 212),

Ilarion bez datuma (»Pomenik« u Glasn. Srp. uč. dr. 42, str. 35),

Dionisije 1568. (?), 1570.–1586. (Pećski pomenik u Glasn. 42, str. 35 i Zapisi kod *Stojanovića* br. 673 (?), 782 i 5617),

Vasilije (?: Pećski pomenik),

Viktor (Pećski pomenik: iza Dionisija i Vasilija),

Longin 1616. god. (Zapisi br. 783),

Silvestar 1647.–1648. (Zapisi br. 1421 i 4617); možda je Silvestar u Kruševskom pomeniku (Glasnik 42, str. 36) – drugi mitropolit iz ranijeg doba.

Prema tome sačuvani zapisi o mitropolitu Dositeju iz sredine XVI. vijeka i o mitropolitu Dionisiju iz druge polovice XVI. vijeka, s nerazabranim imenima između njih, svjedoče, da se rukopis čuvao u gračaničkoj mitropoliji cijelo vrijeme od svoga postanka do kraja XVI. vijeka.

113

III c 22 (Mihanović 23)

PROLOG-MINEJ ZA DECEMBAR-AUGUST, RAŠKA REDAKCIJA IZ POSLJEDNJE ČETVRTI XIV. VIJEKA

Lit.: *Ružičić,* III, 7, str. 143; *Conev,* br. 71, str. 32–33; *А. И. Яцимирский,* Мелкие тексты и заметки по старинной южно-славянской и русской литературам (Известия отд. рус. яз. и слов. 1916, т. XXI, кн. 1, стр. 244–261) i Отчет А. И. Яцимирского о командировке 1910–1911 г.; *П. А. Лавров,* Материалы по истории возникновения древнейшей славянской письменности, Ленинград 1930, 95–99; *St. Ivšić,* Ostaci staroslovenskih prijevoda u hrvatskoj glagoljskoj književnosti (Zbornik kralja Tomislava, Zagreb, 1925, str. 451–508). *Repr.* br. 42.

Papir 26,5 × 35,5; 365 signiranih listova s jednim nesigniranim odreskom na početku (s fragmentom teksta) i sa 20 nesigniranih oderaka ispred toga. Rukopis je bez početka i bez kraja. Nedostaju: sav početak rukopisa do 3. lista VII. sveščice (11. decembra); iza f. 120 – 2 lista (4. i 5. list XXII. sveščice); iza f. 162 od 5 listova ostali su mali oderci signirani kao 162 a, b, v, g, d (8. list XXVII. sveščice i 1.–4. listovi XXVIII. sv.); iza f. 272 – 1 list (nesignirani oderak od 3. lista XLII. sv.); iza f. 276 – 1 list (oderak od 8. lista XLII. sv.); iza f. 292 – 2 lista (1. i 2. list XLV. sv.; od drugog je ostao oderak); iza f. 299 – 1 list (2. list XLVI. sv., ostao oderak); od f. 312 otkinut je donji kraj; iza f. 336 nedostaje 1 list (posljednji list L. sv.); sav kraj rukopisa iza f. 365.

Pismo: lijepi poluustav u dva stupca po 23 retka. Čista raška redakcija s jednim poluglasom; akcenti dolaze nestalno, većinom ⁀ na posljednjem slogu a katkada i u sredini riječi; ima široko є za ѥ; і ispred vokala; jednostrano ч; ѣ s visokim stablom; м s niskom ovalnom spojnicom, н s ravnom prečkicom u gornjem dijelu – katkada se teško razlikuje od и; ж od pet poteza; ѡ regeneriranog oblika s visokom spojnicom; ѕ kao *г*. Naslovi i inicijali su crveni.

Vodeni su znakovi iz posljednje četvrti XIV. vijeka: 1. dvije varijante *luka,* slično Briquetu br. 786 iz 1372. g.; 2, tri varijante *roga,* slično Briquetu br. 7672 iz 1393.–1405. g.; 3. *volovska glava,* četiri varijante, slično Briquetu br. 14613 iz 1373.–1390. g., br. 14621 iz 1375.–1381. g., br. 14616 iz 1377.–1378. g., br. 14620 iz 1392.–1393. g.

Ornamentika: Zastavice nisu očuvane. Veliki crveni inicijali dugi su i uski, s točkama na stablima; ima i manjih, lijepog crteža, na pr. na f. 165 v i f. 359.

Uvez: Daske sa žlijebom po rubovima, prekrite smeđom kožom. Ornamenat – dvostruki okvir presječen dijagonalama s upisanim rombom i s malim srcastim rozetama, palmetama i sa sitnim medaljonima s grifonima unutra. Donja je daska potpuno istrula i koža na hrptu bila je otkinuta, tako da se rukopis držao samo platnom, koje je bilo ispod kože. God. 1950. uvez je restauriran: promijenjene su istrule daske i stavljena je nova koža na hrbat.

rukopisa istim vremenom – posljednja četvrt XIV. vijeka.

Prema zapisima, koji se nalaze na posljednjem listu u rukopisu III c 24, ovi su rukopisi do XVI. vijeka pripadali Gračaničkoj mitropoliji. Među-

Ovaj rukopis nesumnjivo čini nastavak rukopisa br. III c 24: 1. sadržava žitija i poučenija za vrijeme od decembra do avgusta, dok je prethodni obuhvatio isti sadržaj za septembar–novembar; 2. u oba rukopisa pismo je od iste ruke; 3. oba rukopisa imaju jednaki uvez s istim ornamentima; 4. vodeni znakovi datiraju papir u oba

tim, kako se vidi po kasnijim zapisima, kasnije su se razdvojili. Prva se polovica III c 24 – našla u Lesnovskom manastiru, a ovaj je rukopis bio prenesen u obližnji manastir sv. Prohora Pčinjskog. Čudnom sudbinom oba su se kasnije našla u rukama Mihanovićevim i s njegovom zbirkom dospjela u Jugoslavensku akademiju.

Prema rekonstrukciji Jacimirskog, na izgubljenim listovima u početku vjerojatno su bili ovi sastavi:

1. dec. – Žitije Filareta Milostivog.
4. dec. – Mučenje sv. Varvare.
5. dec. – Žitije sv. Save Osvećenog.
6. dec. – »Pamet« sv. Nikole Mirlikijskog.
7. dec. – »Pamet« prepod. Amvrosija.
9. dec. – Začatije Bogorodice od sv. Ane.

Šest navedenih sastava odgovaraju broju nestalih žitija, jer se ispred daljih sastava u sačuvanom tekstu nalaze na margini redni brojevi počev od 8. (sedmi se nalazio pored nestalog naslova Žitija sv. Danila Stlpnika, koje počinje usred teksta).

f. 1 a–9 c: *(Житиѥ препод. Данила стльпника)* bez početka, od riječi: и горѣ на небо роуцѣ истежен'нѣ . . .

f. 9 c–24 c: *Мѣсеца того .ꙋ҃і. дьнь, светаго и прѣподобнаго ѡтьца нашего Спиридона ѥпискона кvпрьскааго житиѥ и хождениѥ. Владико благослови.* Искони бѣ слово, рече Іоань Богословь . . . ; f. 11 b – о бездьждию; f. 11 c – о гладѣ бывшіимь; f. 12 a – о змии прѣложенѣ вь злато; f. 13 a – о ѡклеветаннѣмь бес правды; f. 13 c – о блоудници облычен'нѣи; f. 14 a – о сьборѣ бывшіимь вь Костентини градѣ на Аріа сьшдьших се ѡтьць; f. 17 b – о оумьршиимь дѣтищи; f. 18 a – о коупивьшіимь кѡзы; f. 18 d – о кандилѣхь и о пѣти ангелскомь на вечерныи; f. 19 b – о недостатцѣ масла вь кандилѣ; f. 19 c – о Тримифилѣ обличение; f. 20 a – о женѣ блоудь сьтвор'шии; f. 20 d – о изгибьшиихь овцахь; f. 21 b – о проречении светааго; f. 22 a – о коумирѣ спадшиимь молитвою светааго отца нашег Спиридона; f. 23 a – о корабльницѣ заимшимь злато.

f. 24 c–28 d: *Мѣс. того .ꙉ҃і. дьнь, светыих моученикь Філимона, Аполониѥа и дроужины их. Вл. бл.* Вь третиѥ лѣто царства Диоклитиꙗнова гонѥниѥ бысть на христианы при Арианѣ игемонѣ . . .

f. 28 d–31 d: *Мѣс. того .єі. дьнь светаго свещенномоученика и ѥпископа Елеуфериѥа. Вл. бл.* Сь светы и блаженны отрок Елеуѳерии бѣаше же ѥдинь ѡт матере, вь обѣщании рожьд' се . . .

f. 31 d–34 b: *Мѣс. того .ѕі. дьнь памет светихь трех отрокь Ананиѥ, Азариѥ, Мисаила и пророка Даніила. Вл. бл.* Хощоу ныниа повѣдати благоую повѣсть христовѣмь црьквамь, ѡтрокь Христовь и моученикь моуж'ствиꙗ . . .

f. 34 b–37 a: *Мѣс. того .ѳі. дьнь светаго моученика Христова Вонифан'тиѥа и госпожде ѥго Иглаиди. Вл. бл.* Богь благыи чловѣколюб'ць, трѣбоуѥ спасениꙗ чловѣча, рекыи пророкомь, не хощоу см'рти грѣшнааго . . .

f. 37 a–39 c: *Мѣс. того .к. дьнь светаго свещенномоученика Игнатиѥа Богоносца. Вл. бл.* Новоприѥмши власть рvм'скоую Троꙗноу, бѣаше Игнатии оученикь светаго апостола Иоана . . . (Redni broj pored ovog žitija pogrešno je stavljen 12 mj. 13, koji dolazi kod idućeg sastava.)

f. 39 c–42 c: *В нед. прѣжде Рождьства Христова светых прѣотьць. Слово светого Ефрема ѡ Авраамѣ и Ісаацѣ. Вл. бл.* Прѣселиаваѥть Богь правдываага Авраама ѡт рождениꙗ ѥго и ѡт всѣхь своих . . .

f. 42 c–52 a: *В нед. прѣжде Рождьства Христова светыхь ѡтьць, слово светааго Ефрема о прѣкраснѣмь Иосіфѣ. Вл. бл.* Боже Авраамль, Боже Исааковь, Боже Иаковль, Боже благословеныи . . .

f. 52 a–56 d: *Мѣс. того .ка. дьнь светиѥ и славниѥ моученице Христови Иоуліание. Вл. бл.* Царствоующоу же Маѯимиꙗноу, и коумирослоужению одрьжещоу, и диꙗволоу веселещоу се и величающоу се . . .

f. 56 d–61 a: *Мѣс. того .кв. дьнь моучение светые моученице Анастасиѥ и Ѳеѡдоти. Вл. бл.* Вь ѡни дьни царствоующоу Диоклитиꙗноу нечьстивомоу, бысть гонѥниѥ христиꙗномь . . .

f. 61 a–63 a: *Мѣс. того .кг. дьнь моучениѥ светых .і. моученикь иже вь Крітѣ. Вл. бл.* Богь нашь иже над всѣмы и от всач'скых иже всач'скаа вь число оустроиль раздѣлѥны мирь вь странахь и вь мѣстѣхь . . .

f. 63 a–69 c: *Мѣс. того .кд. дьнь светыѥ моученице Христови Еуѥниѥ. Вл. бл.* Царствоующоу вь велицѣмь градѣ Рvмоу Комодоу, послань бысть вь сед'моую ипатию ѥго Филипь вь славны град Алеѯан'дрьскы . . .

f. 69 c–70 d: *Мѣс. того .ке. дьнь Рождьство Господа Бога и спаса нашего Ісоусь Христа. Вл. бл.* Праведноѥ вьзиде сльнце дьньсь и прьвоѥ вьшьдьшааго вьпрѣкы прѣвьсиꙗвь ...

f. 70 d–76 c: *Вь тьжде дьнь слово .в. на Рождьство Христово. Вл. бл.* Понѥже множицею чьстноваше светительство, заповѣда намь веле, написати . . .

f. 76 c–78 c: *Слово .г. на Рождьство Христово. Вл. бл.* Христось праведноѥ сльнце, дьньсь ѡт прѣчистыѥ дѣвы вьсиꙗвыи, т'ма нечьстивыхь ѡт'бѣже . . .

f. 78 c–82 c: *Мѣс. того .кѕ. дьнь светаго прьвомоученика апостола и ар'хидиѥакона Стефана. Вл. бл.* Кол'ми добро благых наслѣдованиѥ, коль сладко веселиꙗ испльнѥниѥ . . .

f. 82 c–84 c: *Мѣс. того .кѳ. дьнь светых младен'цьь избыѥн'ных Христа ради ѡт Ирода цара .ꙉі. тысоущь. Ѡче бл.* Хотѣл бых виноу доухов'наа словеса повѣдати, послушаи Павла глаголюща . . .

f. 84 c–87 d: *Мѣс. того .л. дьнь моучениѥ светыхь моученикь Севина, Лазара, Мароуфи, Нарсиса, Илиѥа, Мерина, Авива, Сисфениѥа, (Зан)ита и дроужины ихь. Вл. бл.* Вь лѣта Савориꙗ цара перскааго бысть гонѥниѥ христиꙗномь и црьквамь Христовѣмь . . .

f. 87 d–103 c: *Мѣсець генвара .а. дьнь прѣданиѥ прѣподобнаага отьца нашего Амьфилохиѥа, ѥпископа быв'шаа вь Иконии, о житыи и о чюдесехь светаага Василиѥа ар'хиепископа быв'ша вь Кѥсарии славнѣмь и велицѣмь градѣ прьвѣмь Каппадокыискыи областии. Вл. бл.* Любимици, не бѣ лѣпо благооумномь синомь ѡтьчьс'кааго послѣдовати . . . ; f. 96 a – *слово ѡ прѣподобнѣмь Ефремѣ*: Братьѥ, повѣсть хощоу сьтворити о блажен'нѣмь Василии и Ефремѣ Сириꙗнинѣ . . . ; f. 97 a – чюдо

светааго отьца нашего Василиıа о Анастасѣ прѣзвутерѣ; f. 98 b – о женѣ прощенѣи грѣхомь ıее молитвою светаго Василиıа; f. 99 c – тогожде слово о Иосифѣ Еврѣанинѣ и хитростию врачю; f. 100 d – чюдо светаго ѡтьца нашего Василиıа о прѣльщеннѣмь отроцѣ.

f. 103 c–116 d: *Мѣс. того .к҃. дьнь ѡ Христѣ дѣıаниıе светаго Силивестра епископа Рѵмскааго града при Костаньтинѣ цари рімсцѣмь. Вл. бл.* Нашь иже оубо ѡбразопис'ць Ев'севыи, ıакоже бѣ црьковныıе пише иконы . . .

f. 116 d–122 v: *Мѣс. того .ѕ҃. дьнь, слово на кр'щениıе Господнıе. Вл. бл.* Придѣте възрадоуıем' се господеви . . .

f. 122 b–125 c: *На кр'щениıе Господнıе слово .г҃. Ѡче бл.* Христось Богь свѣть великыи вь сь свѣтлыи дьнь пришьдь кь Іоаноу, благовѣщаю вы, братьıе . . .

f. 125 c–130 c: *Слово на крьщениıе Христово ѡт сказаниıа ıеуаггельскаго. Ѡче бл.* Вь ѡн дьныи пріиде Иоань Крьститель проповѣдаıе вь поустыни июдѣис'цѣи . . .

f. 130 c–140 c: *Слово на крьщениıе Христово ѡт сказаниıа еуаггельскаго. Ѡче бл.* Тогда (sic) прииде Ісоусь ѡт Галилеи на Иордань, сь рабы владыка, сь грѣшникы . . .

f. 140 c–143 d: *Вь оутрѣи по Богоıав'лıению, слово похвално Іоаноу Крьстителю сьтворенно Климентомь епископомь величскым. Вл. бл.* Прииде Ісоусь ѡт Галилеıе на Иордань кь Іоаноу крьстити се . . .

f. 143 d–162: *Мѣс. ıенварра .ѕ҃і. дьнь, житиıе прѣподоб'нааго отьца нашего Ан'ѳониıа сьписано Аѳанасиıемь архіепископомь Алеѯан'дрьскымь. Вл. бл.* Благоу реть сьставите ıегуп'тьскымь чрьн'цемь сьравнıати се или прѣити сых паче . . .

Iza f. 162. dolazi pet oderaka, na kojima se nalazio kraj ovog sastava, zatim vjerojatno *»slova« u čast sv. Atanasija i Kirila aleksandrijskih* (18. januara) i početak *žitija prepod. Makarija* (19. januara), koje se nastavlja na f. 163: . . . до вечера, некли пріидеть нѣкто на мѣсто сиıе. Зрещим'же намь на вьстокь и видѣхомь образомь чловѣчимь моужа страшна зѣло . . .

f. 165 b–190 a: *Мѣс. того вь .к҃. дьнь светаго отьца нашего Великааго ІЕвѳиміа, житıа и повѣсть. Вл. бл.* ІЕдиночедіи Синь и Слово божие сьбез'начел'ныи и сьприсносоущьніи Ѡтьцоу . . .

f. 190 a–195 a: *Мѣс. того вь .к҃ѕ. дьнь сповѣданиıе ѡтьчско о жиз'ныи Ѯенофон'та болıарина. Вл. бл.* Сповѣда нѣкыи ѡтьць великыи, ıако Ѯенофон'ть болıаринь нѣкто вь велицѣ богатьствѣ сыи . . .

f. 195 a–196 c: *Мѣс. фервара .к҃. дьнь слово на Срѣтениıе господа нашего Ісоусь Христа ѡт сказаниıа еуаггельскаагo. Вл. бл.* Се пакы свѣт'ло праздньство наста, празднык празднька просвѣщае . . .

f. 196 c–201 b: *Мѣс. того .г҃. дьнь Леѡн'тиıа ıепископа Новааго града кѵпрьска о Сімеонѣ, како приıеть господа нашего Ісоусь Христа на роукоу своıеıо. Вл. бл.* Да вьз'веселет' се небеса и вьзрадоуıет' се зем'лıа праведно . . .

f. 201 b–204 a: *Мѣс. того .ѯ҃і. дьнь моучениıе светаго ıепископа Власиıа моучена вь Севастиисцѣмь градѣ. Вл. бл.* Вь врѣме оно идолсцѣи слоужбѣ одрьжещіи, м'нозы чловѣци сьзданию и твары покланıахоу се . . .

f. 204 a–211 a: *Мѣс. того .г҃і. дьнь житиıе прѣподобнааго отьца Мар'тиниıана. Ѡче бл.* Близь града Кесариıе палестин'скыıе гора ıесть, юже зовоуть Ковчеж'но мѣсто . . .

f. 211 a–212 c: *Мѣс. того .д҃і. дьнь, похвала блажен'наагo отьца нашего и оучителıа словѣн'скаго Кирила философа, сьписана прѣподобнымь отьцемь нашимь Климен'томь папомь рим'скымь. Вл. бл.* Се вьсиıа намь христолюб'ци свѣтозар'наа памет прѣблаженнааго отьца нашего Кирила, новааго апостола и оучителıа всѣмь странамь ... (Objavio *П. Лавров*, Климент, епископ словенский, Москва 1894, стр. л҃д—л҃и і Матеріалы, 1930, 95–99.)

f. 212 c–215 c: *Мѣс. того .к҃д. дьнь, ѡб'рѣтениıе главы светаго Іоана Прѣдтече и Крьстителıа господнıа. Вл. бл.* Бысть вь дьны Ирода цара оусѣкновениıе главы светаго Іоана Крьстителıа и дан'нѣ быти ıеи дьщери Иродиадинѣ . . . Na kraju: бысть же положениıе светаго Іоана вь светеи тои црькви мѣсеца фервара .к҃д. дьнь в лѣто .ѕ҃ѯ҃г҃. індікта .ѕ҃.

f. 215 c–217 c: *Вь соуботоу .а҃. поста моучение светаго Ѳеѡдора Стратилата. Вл. бл.* ІАкоже сиıаıеть сльнце видещимь, тако и о моученицѣхь словеса (с)лишещіимь . . .

f. 217 c–220 d: *Мѣс. мар'та .ѳ҃. дьнь моучениıе светыихь и славныихь .м҃. моученикьь. Вл. бл.* Вь дьны Лікініıа цара бѣ гонıениıе велıе на христиıаны . . .

f. 220 d–223 c: *Мѣс. того .ѕ҃і. дьнь житиıе и жіз'нь чловѣка божиıа Алеѯи. Вл. бл.* Бѣ чловѣкь благовѣр'нь вь Рим'сцѣмь градѣ, именемь ІЕфимиань, слав'нь бывь царема рим'скыма . . . Isp. *St. Novaković*, Primeri, 465–472 i podatke kod *Саве Петковића*, Опис рукописа манастира Крушедола, 1914, 165.

f. 223 c–226 a: *Мѣс. марта .к҃е. вь светыихь ѡтьца нашего Іоана архиепископа Костан'тина града Златооустаго слово на Благовѣщениıе прѣсветие Богородице. Вл. бл.* Царскых таинь праздньство праз'ноуимь дьньсь . . .

f. 226 a–228 a: *Вь светых ѡтьца нашего Іѡана архиıепископа Костантина града Златооустаго слово на Благовѣщениıе Богородици. Вл. бл.* Пакы радосно Благовѣщениıе, пакы свободноıе вьз'вращениıе . . .

f. 228 a–231 c: *Вь тьжде дьнь слово ѡ вьпльщени Христовѣ и о цѣлованіи Мариинѣ. Вл. бл.* Начет'кь словесь господьнь истина и вь вѣки в'се соудбы прав'ды ıего . . .

f. 231 c–240 a: *Мѣс. априла .а҃. дьнь житиıе светыıе Мариıе ІЕгѵптѣнині. Вл. бл.* Таиноу царскоую добро ıесть таити, а дѣла божиıа проповѣдати славно ıесть. Тако бо рече аггель . . .

f. 240 a–244 c: *Мѣс. того .к҃г. моучениıе светаго моученика Христова Геѡр'гиıа. Вл. бл.* Ненавидеи испрьва чловѣкы, зл'ыи сьвѣт'никь диıаволь, боре се сь хотещими жити благовѣрно о Христѣ Ісоусѣ, поставл'ıаеть на нıе царıе и кнезе, ıако звѣриıе дивıе . . .

f. 244 c–246 a: *Мѣс. того .к҃е. дьнь моучениıе светаго апостола и еуаггелиста Марка. Вл. бл.* Вь ѡнаа врѣмена апостоломь разлоуч'шем'

се по всемоу мироу, лоучи се Маркоу вь ІЕгvп'тьс'коую страноу ити...

f. 246 a–251 a: *Мѣс. ма(и)га .а҃. дьнь печаль Иеремиина. Вл. бл.* Бысть вьнегда плѣнены быше синове Ісраилевы царемь Хал'дѣискымь, глагола Богь кь Иеремiи глаголе...

f. 251 a–253 c: *Мѣс. того .д҃. моучение светые и славные и добропобѣдные моученице ІЕрины. Вл. бл.* Вь ѡнаа врѣмена бѣше царь Ликинiи именемь, имаше же и дьщерь Палонiи, прѣлѣпа видѣниемь и красна зѣло...

f. 253 c–257 a: *Мѣс. того .и҃. похвала светаго апостола и еуаггелиста Иоана Богослова. Вл. бл.* Пакы намь сь синь прiиде, великiи иединiи богослов'ць, Іоань, пакы Слово Богь повѣдае и мирь вьсь на небеса вьзырати строе...

f. 257 a–260 c: *Мѣс. того .ѳ҃. видѣние светаго пророка Исаие. Вл. бл.* Вь двадесет'ное лѣто царствоующоу Иезекiи цароу Иiюдѣюю, прiиде Исаиа синь Амосовь...

f. 260 c–268 a: *Мѣс. июня .ві҃. дьнь житие светаго Оноуфрия Великаго [поуст]иника и дроугыхь ѡтьць, еже азь Пафноутiи ошьльникь оувѣдѣти по смотрению божию достоинь бывь, боголюбивыимь сповѣдати братиамь испльнити разоумно дрьзаю. Вл. бл.* Вь иедину ѡт дьныи тьщание ми бысть вь вьноутрьнюю поустыню ити и видѣти ми дроугыхь брать мьньших...

f. 268 a–270 a: *Мѣс. того .кд҃. слово на Рождьство Иоана Кр'стителя. Вл. бл.* Приснотекы источ'никь бож'ства непрѣстан'но, и напаае прѣсьхшоую невѣрьствыемь соухотоу доушь наших...

f. 270 a–271 c: *Вь тьжде дьнь слово на Рождьство Иоана Крстителя, ѡ оумрьти отьца иего Захарие. Вл. бл.* Вь лѣто четв'рьтодесетное, Иродоу царствоующоу, вьзыскание сьтвори из'бити младенце вь Виѳлеомѣ, тьгда Иосифь ѡтвѣть приеть ѡт аггела Заѳодомоуила, еже иесть Сила бога вышнiаго, вьзети ѡтроче и бѣжати вь ІЕгvпть...

f. 271 c-279 a: *Мѣс. того .кѳ҃. моученiе светыхь апостоль Петра и Пав'ла. Вл. бл.* Бысть по изьшьствыи светаго Пав'ла ѡт Гаидомен'скаго острова, прииги иемоу вь Италию...

f. 279 a–282 c: *Вь тьжде дьнь похвала светаго Павла апостола. Вл. бл.* Аще кто доушоу Пав'ла великаго раи доухов'ныи прозоветь, или свѣтил'ника наречеть...

f. 282 c–283 b: *Мѣс. июла .а҃. дьнь слово похвал'но светихь безмьзд'ныкь Козмы и Дамиана. Вл. бл.* Кроугов'ньмь течениемь обьхаждае токь слн'чныи свѣтлостию озаряеть всего мира, земльные же бо и чюдотвор'ные вѣтвы прозебше, на цѣл'боу недоуж'ньмь златозар'нѣи врачевьсцѣи свѣтилѣ вѣн'чаше добротою...

f. 283 b–284 b: *Мѣс. того .е҃. слово Маѯимово. Вл. бл.* Бысть благовѣщение пречистѣи и приснодѣвѣи Богородици Марии вь лѣто .ѕфа҃. и ѡт тоиe нетлѣн'ное рождьство господа нашего и Бога Ісоусь Христа... (Vidi Starine, IX, 47.)

f. 284 b–284 d: *Андреа Крит'скаaго ѡт* (sic) *чести и о поклонени светихь иконь.* Ничто же вь христианьст'вѣ безь оуказания и нич'то же чоужде или нововьведен'но, и то бо светихь иконь написание и покланяание ѡт дрѣв'няго иесть прѣдания...

f. 284 d–292 d: *Мѣс. того .и҃. моучение светаго моученика Прокопия. Вл. бл.* Вь оны дьны вьниде вь Кесарии града лютыи кнезь, иемоу же име Ликыань, и се царь посла иепистолию кь Ликыаноу игемоноу...

f. 292 d–296 d: *Мѣс. того .еі҃. моучение светаго Кирика и матере иего Оулити. Вл. бл.* Вь ѡно врѣме быв'шоу Алеѯан'дроу цароу и Маѯимияноу, бѣхоу же невѣр'ны и идоломь кланяахоу се, искахоу же иже вь Христа вѣровахоу...

f. 296 d–299 d: *Мѣс. того .ѕі҃. моучение светие Марини (моученице) Христовы. Вл. бл.* По вьз'несены господа нашего Ісоусь Христа кь Отьцоу и по изьшьст'вы светыхь апостоль ѡт вѣка сего, тѣмь прием'шимь слав'ные вѣн'це... (prekid na izgubljenom listu).

f. 300: *[Klimentovo slovo pohvalno proroka Ilije]* ...ние приемь ѡт Бога пророкь, вьставь иде вь Сареп'тоу Сидон'скоую...

f. 301 c–303 c: *Вь тьжде дьнь слово Іѡана Златоoустаaго ѡ (Ие)завелѣ. Вл. бл.* ІАсно намь слово и свѣтло ликование дьньсь, и море боуре исп'льнено, нь несмоущаемо...

f. 303 c–310 a: *Мѣс. того .кѕ҃. моучение светаго Пантелеимона и дроужины его. Вл. бл.* Цар'ствоующоу нечьстивоу и законопрѣстоу'пномоу Маѯимияноу, сь многымь животы прѣзыраше вѣры ради божие...

f. 310 a–314 c: *Мѣс. аугоусть .а҃. дьнь. Вь светых отьца нашего Григория Богослова слово о Маккавеих. Вл. бл.* Что же и Мак'кавеи, тѣх пришдьшеe трьж'ство не ѡт многыхь оубо чтомое, яко не по Христѣ страсть...

f. 314 c–316 a: *Мѣс. того .ѕ҃. Кирила ар'хиепископа алеѯандрьскаго слово на Преображение Господа нашего Ісоуса Христа. Вл. бл.* Иже оумѣють добрѣ брати се, то выдымыми сьражаны наслаждают' се и вѣч'ными надѣяны свьтет' се...

f. 316 a–318 b: *Вь тьжде дьнь слово Іѡана ар'хиепископа Костантина града на Прѣображение господние. Вл. бл.* Придите дроузы дьньсь, вь еуагглс'ко нелѣн'но призримь скровище, да ѡттоудоу почрьпемь богатьство нетлѣн'но...

f. 318 b–322 b: *Мѣс. того .еі҃. Іѡана Богослова слово ѡ покои прѣсветие владичице наше Богородице Марие. Вл. бл.* Светеи и прѣслав'нѣи владичици нашеи Богородици приснодѣвѣи Марии, по обичаю на светыи гробь господа нашего Ісоусь Христа ходещiи кадити...

f. 322 b–323 c: *Похвала на прѣставление прѣсветие Богородице сьтворен'на ар'хиепископомь Климентом. Вл. бл.* Се ниня свѣтло праздньство ликьствоующе, придите вьз'люблен'ии, прѣдив'наaго сего чюдесе насладите се...

f. 323 c–329 c: *Мѣс. того .кѕ҃. моучение светаго Андрияна и дроужины иего моученыхь вь градѣ Никомидiисцѣ. Вл. бл.* Бысть второе

оубѣждениіе моучителю Маѯимианоу вънити вь Никомидию, оубив' же многы на всакомь мѣстѣ іеже обрѣте христиіаны . . .

f. 329 c–331 d: *Мѣс. того .кѳ. светаго ѡтьца нашего Іѡана Златоустаго слово на оусѣкновение Предьтече и Продрома.* *Вл. бл.* ІАко се моужь іетерь любеи поустыню, на мѣстѣ нѣкоіемь лѣс'нѣ, сѣдь подь сѣнию на водѣ, доброгласными писканіи птичими, и вод'нымь шоумомь движемь' крот'кь и с'мысльнь . . .

f. 331 d–334 d: *Моучение светаго прьвомоученика ар'хідиіакона Стефана. Вл. бл.* Памети добріи вьзлежещіи вьз'люблıен'ныи, поноудих'се написати Христовѣ црькви светаго прьвомоученика и ар'хідіакона Стефана вь нась бывшеіе житие . . .

f. 334 d–336 d: *Іѡана ар'хіепископа Констан'тина града Златоустаго, слово похвално светомоу прьвомоученикоу Стефаноу. Вл. бл.* Чювьств'но оубо сльнце вьсиıа на землю и дьн'ницоу вьсиающоую и праведноіе сльнце из' врать дѣвичь вьсиавь . . . (Kraj izgubljen.)

f. 337 a–339 d: *Иже вь светыхь ѡтьца нашего Василіıа Великаго ар'хіепископа Кесаріе кападокіискыіе, бесѣда на Рождьство Христовѡ. Вл. бл.* Христово Рождьство, іеже оубо своіе и прьвои, и особніе тѡго божьства, мльчаниіем да почитаіет' се . . .

f. 339 d–342 a: *Иже вь светыхь ѡтьца нашего ІЕв'севіа ар'хіепископа алеѯаньдрьскаго слово на прѣславьноіе Кр'щеніе Господне. Вл. бл.* Ел'ма вьчера ѡ рожденіи Господны исповѣдахомь ѡставльше любымиче, и ѡ кр'щеніи да глаголемь, и греды оубѡ дьньсь словомь видимыи, како пріиде на кр'щеніıе . . .

f. 342 a–345 d: *Вь тьжде дьнь Іоуліана іепископа тавроменіискаго слово похвално на светоіе Богоıавленіе господа нашего Ісоусь Христа. Вл. бл.* Иже зданію владика ѡт ıадрь намь ѡтьчьскых пріиде, и ѡбогати се житиіе наше дарован'ми . . .

f. 345 d: *Иже вь светыхь ѡтьца нашего Іѡан'а Златоустаго ар'хіепископа Костан'тина града слово на рождьство светаго пророка Предтече кр'стителıа. Вл. бл.* Благословы Богь се бѡ о дѣлѣхь ıавыше се ıаже вь оутробѣ Іѡан'нова играніа сьбыше се праведнаго . . .

f. 347 c: *Вь тьжде дьнь слово на Прѣѡбраженіıе Господа нашего Ісоусь Христа. Вл. бл.* Богь чловѣка прьваго сьтворивь и вь раи іего вьведе, и соущоу іемоу вь раи, заповѣдь да іемоу . . .

f. 351 d: *Иже вь светыхь ѡтьца нашего Ан'дреıа іероусолим'скаго слово на всеч'стноіе оуспеніıе прѣславніıе и прѣпетіıе Богородице и приснодѣвы Маріıе. Вл. бл.* Таиньст'во настоіещеіе трьжьство имоущіи вещь богородич'ніаго оуспеніа и слово прѣходещеіе силоу.

f. 354 b: *Тогожде вь светых ѡтьца нашего Ан'дреа Іıероусалимьскаго слово .к. на прѣчистоіе оуспѣніıе прѣсветыіе Богородице. Вл. бл.* Сьзываіеть пакы нась ѡбычноіе слово кь трьжьст'воу, ибо подобаіеть намь паче кь прочимь приложити недостаткомь, ıако да не скоуд'но слово боудеть . . .

f. 359 a: *Анастасіа смѣренагѡ мныха светыіе горы Синаискıе слово на светоіе Прѣображеніıе Христа Бога нашего, речен'ноıе на тоıжде горѣ светѣи Ѳаворсцѣи и вь праз'дныкь. Вл. бл.* ІАко страш'но мѣсто се, и оудив'лıаіемь и азь сь патриархом ІАковомь . . .

f. 364 b: *Свидѣтел'ства ѡт* . . . . *божьство глаголıет се Богь, и ıав* . . . . *на Ѳаворѣ оученыкы и* . . . . *божьствьно господніе Прѣѡбраженіıе.* (Navode se svjedočanstva crkvenih otaca) *Богословь Грігоріе. Вл. бл.* Свѣть проıавлıаше се божьство на горѣ оученикомь . . .

f. 364 c: *Повѣсть сказаніе имоущи ıав(ле)н'но .... ıако зѣло пользоует' се прѣоусьпшіи приношенми и молитвами о них бывающіими .... ѡт всего изволеніıа и нѣсоумнѣны доушею и разоума сьврьшаіемаа.* Инокь нѣкыи повѣда намь глаголіе, ıако шьдьшоу ми иногда кь светомоу Ѳеѡдѡритоу патріар'хоу Антіохіискомоу, и бѣжденноу мы бывьшоу на снѣдь, повѣдаше моіемоу смѣренію ... Prekida se na f. 265 d riječima: и пакы зашьдьшоую вь глъбыноу тины, и пакы вьзшьдшіи до прьси, и вьзоупив'шіи, чедо . . .

Zapisi – osim prvog, samo iz kasnijeg doba, kad je rukopis bio u Pčinjskom manastiru (XVIII. do XIX. vijek); ȣ razrješavamo y.

A) (Možda pisarev zapis u dnu f. 311) искоу

B) Zapisi monaha i manastirskih đaka iz XVIII. vijeka:

f. 1: Да се зна како е . . . . . разгне пи . . . . . ђак Іѡан . . ѡт села Крушевци . . . просите славе низобра . . . брат . . . .

f. 3: Тако да знаде ђоргу дадохъ .г҃. гроша и поль, за винѡ поль .д҃. гроша.

f. 8: Grčki nečitljiv kratki zapis: σηκη . . . . .

f. 9: АИ ѡ; Grčki nevješti zapis: † πανάγιως πρι . . . κȣ ιοῦ να εχο τη ευχι τȣ ἁγιου Προχορου (= νὰ ἔχω τῇ εὐχῇ τοῦ ἁγίου Προχόρου).

Изволениıемь отьца и поспешені Станула

f. 39: ѡризъ	1	4
ѡпанци		10
Солъ		6
—	2	10
	1	27
	1	20
	6	37

f. 42 v: (uz slovo u nedjelju pred Božić) Слово и ІАкову се.

f. 53 v: Преподобне. Вл(ади)ко Г(оспо)ди І(соу)се.

f. 59: Орма ѧ Станка Коста писашаша ѧ Стоша Стошо Стоико.

f. 60: Слава те Б(о)же нашъ слава тебе, ц(а)роу оутешителю д(оу)ше і Стини (!).

f. 64: Сие писа Коста.

f. 79: Слава тебе Б(о)же нашъ.

f. 81: . . марта 1000 Марко ћакь Станко записа и се.

Са . . . мала тебе Б(о)же нашъ ц(а)роу.

f. 82: Аще неки човекъ ради за свое тело да га краси, ѡнъ доушоу свою може ѡгрешити.

f. 90 v: Сіе писмо писа азъ рабъ грешни Станко ѡт село Старцъ.

f. 91: ѧна Стоѧнъ.

f. 92 v: Коста Мара Паи.да,

f. 94: рече Г(оспо)дъ пр(итчоу).

f. 98: Жища... (potpis nečitljiv); Стефанъ. Да се знае ко то беше Стоица ѡт Риласко то седе .к. м(ѣсе)ца у Пчински монас(т)иръ.

f. 113: поздр.

f. 115: Марко попъ Сташа попъ...

f. 127: nerazumljiv monogram.

f. 137 v: Сие писмо ....

f. 163 v: 1747 іюнь 22 дьнь придихом зде.

f. 165: Соле......... пша Стоѧико Влчише Стоилка Цвѣта (?)

f. 165 v: Смирено пишитъ.

f. 166 v: Чесно поздравление препо[добномоу]...

f. 167: Слава Ѡцоу и Синоу и светомоу Д(оу)хоу и н(и)на ва присно и вае (zatim je navedena brojna abeceda s kvačicama za oznaku hiljada).

f. 167 v: (lijepim rukopisom) – Преподобнѣиши во еромонасѣх куръ оче Купріане мнѣ брате.

f. 220 v: Доуда.

f. 262 в: Да се знае так га прологъ; ѱальтиръ; Живко.

f. 297 v: ...., по .а҃ѱк҃. марта .і҃. д(ь)нь. Калокриоу (?) записа ѧ грешни ћака.

f. 298: Стоѧна i dva druga nečitljiva imena.

f. 311 v: [при]емлю... [т]воеѧ.

Голема пера ми к роукама моима и перьстомь.

f. 365: Писа Стоша ћола.

C) *Zapisi s početka XIX. vijeka:*

f. 3: Писа Сима ћак ѡт Пећи оу монастиръ Пшински. Н. 1818 р. м(ѣсе)ца февруариа дьнь 16 (Isp. *Stojanović*, Zapisi, 9088).

f. 67: istim rukopisom – Братъ монастиръ Стоша ѡт Проѡбраженѣ ѡче попа И...авана що ето що чохоу (?)

D) *Noviji zapis:*

f. 253: Прочитао и узео белешку Епископ Никанор Ружичић 1892. године у Загребу.

Navedeni zapisi svjedoče, da je rukopis u XVIII. vijeku bio u manastiru sv. Prohora Pčinjskog. Naveo sam sve sačuvane zapise, među njima i beznačajne po sadržini, jer svi su oni od nekog interesa za filologa, a ima i takvih, koji bacaju poneku svjetlost na život manastirskih đaka – tadašnjeg jedinog prosvjetnog podmlatka na turskom Balkanu.

114

III b 19 (Mihanović br. 4)

PROLOG »STIŠNI« ZA DECEMBAR–FEBRUAR DIJAKA RADOSLAVA SKOPČIKA, RAŠKA REDAKCIJA, 1370. GOD.

Lit.: Ružičić, III, br. 19, str. 147 pod naslovom »Mjesecoslov«; *Conev*, br. 69, str. 32 sa istim naslovom i netočnim podatkom »od decembra do kraja augusta«. Drugi dio istog prologa za martovsko polugođe sa zapisom Nikole dijaka iz iste 1370. god. nalazi se u zbirci Hludova br. 188 (sada u Istoričeskom muzeju u Moskvi): vidi *A. Popov*, Opisanie rukopisej i katalog knig cerkovnoj pečati biblioteki A. I. Hludova, Moskva 1872, str. 377; prema Popovu rukopis je nekada pripadao Markovu manastiru. Isp. opis Berlinskog »stišnog« prologa br. 36 iz XVI. vijeka: *Jacimirskij*, Sbornik otd. rus. jaz. i slov. t. 98, str. 391–396. *Repr.* br. 39.

Pergamena 21 × 28; 160 listova. Sveščice su po 8 listova osim XIX. i XX., koje su po 4. Ružičić netočno navodi, da rukopis nije dobro očuvan i da nema listova u početku – od septembra do 1. decembra. Rukopis je čitav, jer se sveščice počinju s oznakom prve. Očevidno prva su tri mjeseca bila uvezana u posebnu knjigu.

Pismo po 30 redaka – sitni ustav. Čista srpska recenzija s jednim poluglasom, s akcentima i spiritusima; široko є (pišemo ѥ), ѣ s visokim stablom i često s izvinutom prečkicom, ѧ s niskom spojnicom, ж od pet poteza, ѡ s dosta visokom spojnicom, п s crticom na gornjoj prečkici, ч kao viljuška i drugi oblik – jednostrano, ovalno ѕ s upisanim poluglasom, і ispred vokala; ѳ piše *г*. Naslovi i inicijali – crveni.

Ornamentika – samo crveni inicijali sa zavojcima.

Uvez: daske sa žlijebom po rubovima. Sprijeda okvir s velikim rombom i dijagonalama, s rozetama i palmetama u poljima; otraga okvir sa sitnim rombovima unutra.

Sadržaj

Ovaj prolog, kao i dva iduća rukopisa (III c 8 iz 1570. god. za septembar-februar i III c 14 iz 1572. god. za juni-decembar) pripada u zasebnu redakciju t. zv. »stišnih« (stihovnih) prologa. Ona je nastala u Bizantu vjerojatno u drugoj polovici XII. vijeka: posljednji je po vremenu sastav o patrijarhu carigradskom Lavu, koji je umro 1143. god.; najstariji rukopis datiran je 1295. g., ali je tekst vjerojatno postao prije 1204. g., jer nema nikakvih podataka o crkvenim relikvijama u vezi s latinskim osvojenjem Carigrada. Izrađen je prvenstveno na bazi t. zv. Petrova sinaksara s neravnomjernim sastavima (koji je postojao paralelno s Vasilijevim mjesecoslovom) uz mnoge dodatke iz drugih redakcija i s novim sastavima, a odlikuje se time, što su ispred svakog sastava ili mjesto njega stavljeni kratki stihovi – po 2 stiha u jambu ili po 2 jampska i 1 heroički stih – u kojima se ukratko rezimira sadržaj žitija. Sastavi su razne dužine, a jezik je više izvještačen. Arhim. Sergije nagađa, da je preradu izvršio Mavrikije đakon Velike crkve u Carigradu, a stihove je sastavio Hristofor Mitilenski, patricije i sudac Paflagonije. U XIV. vijeku stišni je prolog potisnuo redakciju Vasilijeva mjesecoslova, a konačno se utvrdio u crkvenoj praksi nakon štam-

panog izdanja u XVI. v. (Vidi arhim. *Sergije*, Poln. mesec. Vostoka, 264–273.)

U XIV. vijeku stišni je prolog bio preveden na slavenski, očevidno na Balkanu. Najstariji rukopisi imaju sastave o sv. Jovanu Rilskom 19. IX., Ilarionu Meglenskom 21. IX., Savi Srpskom 14. I., Simeonu Srpskom 13. II. i Mihailu voinu bugarskom 22. XI. Prijevod stihova nastoji, da, koliko je moguće, zadrži ritam originala, samo, razumije se, to mu ne uspijeva jednako dobro, a pored toga to se često znatno odrazuje i na smislu teksta.

Kako ovaj rukopis predstavlja nastavak teksta, koji je bio uvezan u posebnoj knjizi, ovdje nema općeg naslova djela, već tekst počinje nazivom mjeseca s podacima o trajanju dana i noći i odmah prelazi na prvo žitije.

f. 1 a: *Мѣсецъ декебріе имат дьнии .л҃а. дьнь имат час .ѳ҃. а нощь .еі҃. Вь .а҃. дьнь светаго пророка Наоума.*

Наоума ІЕл'кесѣнина оуже из'дьх'ша
Влѣчет' ме любовь покадити з'мирною
словесною.
Вь прьвыи декевріа Наоумь ѡт житиіа
ѡтиде.

Сь бѣше ѡт ІЕл'кесима, ѡбонь поль Ватарима, ѡт племене Сімеѡнова. Сь по Іѡнѣ Ниневитѣномь знамени дасть, іако Ниневии водами слад'кыми и ѡгніемь погыбнеть, иже и бысть. Ибѡ иже при немь блато троусомь потопи іего, и ѡгню ис поустыніе изьшьдьшоу вышьшоую іего честь попали. Оумрѣ же сь миромь и погребень бысть вь зем'ли своіеи. Наоумь же т'лькоуіет се покои, или оутѣшениіе, или моудрость, или чьсть.

Kao primjer samo stihovnih žitija navodimo:
f. 9: 5. decembra – *Вь тьжде дьнь светыи моученикь Диѡгень камениіемь побиіень скон'ча се.*

Радоуіе се іеже ѡт льстивыхь моужеи
ѡблѣк' се
Вь ризоу моученикь чистоую Диѡгень.
Вь тьжде дьнь светыи моученикь Аверк'иіе мьчемь скончa се.
Въздааниіе Авер'кию великоіе сѣчениіе
Моученикоу же сь небесе вѣн'ць.
Вь тьжде дьнь прѣподобныи Ноно скон'ча се.
Из'бѣг'шоу Ноноу сьпротивноую свьзоу,
Повивають мрьт'ва лежимааго ѡкрѡими.

Za slavensku historiju zanimljiva su tri sastava, koja objavljujemo:

11. decembra: pamet prepodobnago otca Luke novago stlpnika,

24. decembra: povijest prepod. otca Nikolaa mniha,

22. januara: stradanja mučenika Manuila i drugih zamučenih od Bugara.

f. 23: Dec. 11. – *Вь тьжде дьнь памет преподобнаго ѡтьца нашего Лоукы новааго стльпника.*

Кь высѡтѣ възведе Лоука стльпь:.
Лоуко оумомь кь Б(ог)оу кь іемоу же
вьстичеть:.

Сьи бѣше при Рѡманѣ старѣмь ц(а)ри, и при Костан'тинѣ Баг'рѣнород'нѣмь зети іего, с(и)на Льва прѣмоудрааго ц(а)ра, патріарьшьствоуюющоу Ѳеофілак'тоу с(и)ноу того Рѡмана ц(а)ра, ѡт вьстока нарицаіемь, с(и)нь Христофоровь и Калинь. Вънег'да оубѡ бльгарьскаа рать под'виже се, тѡгда и сего в'лѣчѣше на воіеваниіе повелѣниіем дрьжещаго и сьразив'ши же се рати, и не сьстав'лению (ispravljeno: и ніеи,) быв'шоу, и многыимь тысоущамь пад'шим'се, тьи б(о)жиіемь промыш'лениіемь сьхраніень бывь, иночьскоіе житиіе вьсприіемь, и прѣспѣвь вь пощени, поставліень бы(сть) презвитерь. Желѣзы себе ѡбложивь по пльти, и по шесть д(ь)неи посте се, никоіе ино вь сед'мыи д(ь)нь вькоушаіе, тьчию принашаіемѣи іемоу просфорѣ и зелиіе соурово; на стльпь възьшьдь, и три лѣта на ніемь прѣпроводивь, б(о)жьствьнаго гласа слышавь, и призвав'шомоу послѣдствовавь, поиде кь Ѡлим'боу. И камень вь оуста вьложивь мльчаниіа дѣліа. И вь Ц(а)риград шьдь, и ѡттоудѣ вь Кар'хідѡнь, на ст'льпь вьзшьдь и многыимь чюдесемь самодѣльць бывь, .м҃.и.е҃. лѣт прѣбывь на стльпѣ, и добрѣ подвиг' се, кь Г(оспод)оу ѡтиде:.

f. 52 c–53 c: 24. decembra – *Вь тьжде дьнь памет прѣподобнааго ѡтьца нашего Николаа мниха иже ѡт вои быв'шааго повѣсть.*

Іже вь светыхь ѡтьць нашь Николае воинь бысть, и Никіфороу царю воіевав'шоу на Бльгары, изыде и тьи сь воими. И иды кь вечерю, вьниде вь гостын'ницоу, и вечерѣвь сь гостын'никомь, и помолив' се, леже спати. Кь вторѣи же и кь третіи стражи нощи дьщи гостин'никова сатаньскыимь рачениіемь оуіазвив'ші се, потьк'ши праведнаго кь ск'врьн'номоу смѣшению влѣкоуща. Светьи же кь ніеи: прѣстани, рече, жено ѡт сатанин'скааго и неистов'ннааго рачениа и не похощи ѡскв'рьнити своіего дѣвьства и мене ѡкааннаго вь глоубиноу адоу низвести. Ѡна же вьмалѣ ѡтстоупи. И пакы вьмалѣ пришьдьши ноудѣше праведнааго. Светьи же ѡноу ѡтьсла в'торицею. Ѡна же пакы ѡтиде мыслещи рачениіемь, и пакы кь ніемоу доиде. Тѡгда светыи глагола кь ніеи: ѡкаан'нице и в'сакого стоуда и неистовлиениа испльніенаа. Не видиши ли іако бѣсове тебе вьз'моущають, да и твою доушоу вь моукоу вьриноуть, и твоіе дѣвьство да растліеть, и смѣхоу и поношению в'сѣмь и твоіемоу сьродьствию поставет' те? Не видиши ли, іако азь мьн'шии кь іезыко вар'варьскыимь и крьве пролитию шьствоую, Богоу оукрѣпліающоу ме? Како оубѡ да ѡскв'рьноу тѣло моіе кь брани ми идоущоу? Сиа и дроугаа нѣкаа кь ніеи рекь ѡтьсла ю. Вьстав' же и помолив'се поиде вь поуть свои. И вь настав'шоую пакы нощи спещоу іемоу, видѣ себе вь прозрачнѣ мѣстѣ стоіеща, и близь іего сил'на нѣкоіего стоіеща, и деснѣи іего нозѣ на лѣвѣи лежимѣ, и рече кь ніемоу. Видиши ли сь ѡбоихь страњ воискы? ІЕи Господи, виждоу, іако Грьци сѣкоуть Бльгары. И глагола видимыи кь правед'номоу: погледаи кь намь. И погледавь видѣ ѡного полож'ша десноую ногоу на землю, и лѣвоую ногоу на десноую възложьшоу. Семоу же быв'шоу и ѡбозрѣв'се праведникь воискамь, видѣ сьпротив'ніе безьщед'но сѣкоущиих Грькы. И по прѣстаніи сѣчю рече сил'нѣишии ѡнь кь правед'номоу: Расмо-

тріи испытно сѣчю тѣлıесемь. И глагола: что видимоıе? ѡн'же ѡбьзрѣв' се, видѣ ıавльшеıе се ıемоу землю всоу мр'твыих тѣлесь исп'льıеноую, и срѣди всѣх ıелико лещи моужоу мѣсто злачно праз'но. И глагола ıемоу: Господи, се вса землıа иже бес'щедно посѣченыих Грькь исп'льıена ıесть кромѣ ıеднога лѣгала. Тѡгда видимыи ѡнь страш'ныи рече кь воиноу: да что мыслиши ѡ семь? ѡн' же рече: невѣжда и прѣпрость ıесмь Господи и не познавамь. И пакы кь ніемоу страшныи: ѡна нагла землıа злачнаа и праз'на ıеюже видиши ıединого моужа ложе имоущиа, тебѣ тьк'ма ıесть, и на тои хотѣше и ты посѣчень лещи сь сьдроужьбникы своими, ıеже таковою празниноу испльнити. Нь заніеже вь мимошьдьшоую нощь трьплетенааго з'миа ıеже на скв'рьн'ноıе смѣшеніıе трищи борив'шаго се, и оубити тебе хотещага оудоб'но, ѡт себе ѡтриноуль ıеси, се оуже ты самь себе ѡтсѣчениа сего свободиль ıеси, и польскаго ѡного ложа бес'чьсти сьтвориль ıеси, и доушоу сь тѣлесемь спасль ıеси. Прочеıе ниже ıес(ть)ствънаа сьмр'ть тебе ѡбладати имать, аще присно мнѣ поработаıеши. Сиа видѣвь и трепетьнь бывь вьз'бьноу. И вьставь помоли се. И ıединого дьне растоаніе вьзв'рати се, и вьзыде на гороу, и молитвою молıаше се богоу ѡ воıехь. И вышьдь царь Никифорь вь клисоуры бльгар'скыıе, вьзыдоше вь гороу Бльгаре ѡставльше ѡт себе до двадесете тысоущь и множаıе, их' же сьсѣкоше Грьцы. И разбоуıав'ше безь расоуждениıа и кь в'сѣмь напад'ше, и тако вьмалѣ грьчьстіи пльковe и сила вса оубииствомь погыбѣль бысть, тако и сь царемь Никіфоромь, Богоу попоустив'шоу, мало нѣчто ѡт них вьз'вратив'шим' се. Тогда праведныи видѣніıе вьспоменоувь и Бога благодарьствивь, вьзв'рати се ѡтноудь плаче се и рыдаıе ѡ воıехь. И пришьдь вь монастырь и приıемь светоую скумоу, и Богоу прилежно поработавь вь лѣтѣхь довол'ныих, бысть прозорливь и великыи ѡтьць.

Isp. tekst u prologu III c 8 iz 1570. god. na f. 226–227 i izdanje teksta: *архиеп. Филарет,* Известия второго отделения Академии наук, VIII, 1859, 154–156 prema pergam. rukopisu iz manastira sv. Prohora Pčinjskog.

f. 98 b–99 b: 22. januara – *Вь тьжде дьнь памет светихь моученикь Маноуила, Геѡр'гиа, Петра, Леонтіа, Сиониа, Гавріила, Іѡан'на, Леон'та, Парода, и прочиихь числомь триста и седмьдесете и седмь.*

Мьчемь Маноуиль на двѣ расѣцаıет'се чьсти,
Чтоу нерасѣченаа соущьства Христова ѡбоıа.
Геѡргиа и Петра вь ѡб'щи почьсти·
Посѣцаıеть ѡбьщ'но ради владичнѣи ѡб'щеи ѡ благод(е)ти.
Неизречен'но имааше вьжделаниıе Леон'ть,
Проправ'шоу ıемоу оутробоу мьчемь,
И мьчю приближьшоу се приближаıе тыла.
Вь далеıе Гавріиль и вь далеıе Сиониıе.
Истин'ныи воıеводы не боıеще се мьча,
Іѡань же и Леон'ть доб'лѣишии.
Множьствомь камень Пародь побиıень,
Поутѣ мимоиде соущааго ѡт житиа.
Три петеро число двадесетиць мьчь посѣче,
Сьвькоупивь сь сими сед'мориць десет и ıедна.

Сии светыи ѡт различныих ıепархии и мѣсть соуще, вь Ан'дріановѣ градѣ живоуще. Бльгаре же неразоум'нии, не познавающе Христа бога быти истин'на, изыдоше вь Македонию, и Ѳракию плѣнише, ѡбьтичеще и самого Цариграда, вь Ан'дриановь градь доидоше, и того за три мѣсеце ѡбьсѣд'ше, и поплѣнише ıелицѣхь ѡбрѣтоше. Сиа же твораахоу се вь царство злочьстиваго Льва Армѣнина царствоуıющомоу надь Грькы, и Кроумоу воıеводьствоуıющоу надь Бльгарьскыимь ıезыкѡмь. Тѡмоу же Кроумоу плѣнив'шоу числомь доушь четыридесете тысоущь, сь ними же и светѣишаaго ıепископа ст'рьмоглавь пометноувь того сьтьп'ка клетыи. Кроумоу же животь з'лѣ изв'рьг'шоу, Доукоумь начелие приıемь. И томоу такожде страст'нѣ оумьр'шоу, Дицен'гь воıевода бывь надь Бльгары, соуровь и без'чловѣч'нь, іже великааго архиıереа Маноила на двоıе растесавь, и роуцѣ ѡт рамоу ѡтсѣкь, вь снѣдь скв'рнн'ныи п'сомь пометноу. И без'рачиıемь оуıаз'влıень бывь, ѡт своıего соущихь оубиıень бывь, Мер'тагон' же начеліıе приıемь, все христианы неповиноующих се ѡтврѣщи се Христа, безьчловѣч'нѣ сьтвори. И ѡвѣх'же оузами и завоими моучивь, соущааго лиши живота, светаго же архиıереа Геѡргиа девельт'скаго и Петра ıепискѡпа, Христа бога проповѣдающих, и вѣрныıе потв'рьждающих прѣбывати вь благочьстивѣмь Христовѣмь повелѣнии даже и до сьм'рти, жьзлиıемь и безьчловѣч'но и з'вѣроѡбраз'но бивь, мьчемь светыıе имь главы ѡтсѣче. Такожде и м'ножьст'во дроугыих триста и сед'мьдесете и сед'мь мьчноıе ѡсоуждениıе наведе. Іѡана и Леон'та христианьскыıе воıеводы мьчемь посѣче. Леоньта же іже вь светихь ıепископа Никеискааго, бытиıемь скоп'цоу, мьчемь п'роп'ра оутробоу ıего. Парода же свещен'нааго свещен'ника, камениıемь побити того ѡсоуди. И инѣхь прочиих различ'ныими томлıен'ми оумоучивь, сьм'рти прѣдасть. Не тьчию же сьи з'лочьстивыи Мер'тагонь, нь ıелици начел'ници по вьспр'иıетию быв'ше надь Бльгары, многыıе хрисіаны различныими моуками сьм'рти п'рѣдаше, и жизнь вѣчноую тѣмь исходатаише.

Isp. tekst u Prologu III c 8 iz 1570. god. i izd. *Lj. Kovačevića* u Glasn. Srp. uč. dr. LXIII, 9–11.

Zapisi

f. 160: zapis pisara poluustavom – Се тие послоушаніе исп'льни се ѡ г(осподи)не митрополите кур Никодиме. Многогрѣшни дıакь Радославь Скоп'чикь писахь триıе мѣсеце. Вь лѣто .ѕ.ѿ.ѻі. индиктиѡн .і. † (6878 – 1370). Ako je Skopčić nadimak od Skopie, to bi upućivalo na provenijenciju rukopisa i dopustilo, da se u red skopskih mitropolita između Jovana (sred. XIV. v.) i Mateja (kraj XIV. v.) umetne Nikodim.

f. 23 na margini kratki zamazani zapis: ц(а)рьградь (?)

f. 160 v: Čitava je posljednja strana ispisana kraćim i dužim zapisima vodoravno i uspravno, raznim rukama i raznim pismom.

A) Najstariji su zapisi brzopisom, izblijedjelim mastilom. Dva se uopće ne mogu razabrati; tri su nejasna:

† Госпωдиноу и братоу мі .....

Ѱачи (?) ωстахъ.

† ... гджръ ωксо ... (?)

† моудрωмоу и племѣна

... кров са (?) метосихь

B) Kaligrafskim ustavnim pismom XV. v., crnim mastilom, u raznim dijelovima lista, ponekad preko starijih zapisa:

Запрѣщеніа твоего (Psal. 104, 7).

И азь соуждоу земли.

Господинь кнез Б(ог)ь да моу поможе коудѣ годе ходи.

† Зачело прѣмоудрости страхь Г(осподь)нь (dva puta).

Зачело премоудрости страх б(о)жи.

† Где есть Б(ог)ь, где есть ц(а)рь, на небесехь есть, где сьход(и) д(оу)хь сп(асе)ніе.

C) U vrhu lista sasvim izblijedjeli zapis od dva retka, iz kojeg se u donjem retku mogu razabrati riječi iz psalma 49: .... земли. моіа бо есть землıа и (и)спльненіе ее.

D) Pri dnu stranice, kasnijim poluustavnim pismom, u tri reda posljednja molitva iz velikog povečerija: Ненавидещихь и ωбидещих нас прости Г(оспод)и чл(овѣ)колюбче. Благотворещим благо стьвор. Братиам вьсемъ и сьродником нашимъ дароуи имъ на спасениоу же прошениıе и жизнь вечноую. Иже вь – tekst se prekida, vjerojatno je prelazio na iduću, sada otkinutu stranu, koja je bila zalijepljena na korice.

Na 2 mjesta: Застоупнице христіаномь (ponovljena prva riječ).

E) Dva nejasna grčka zapisa slavenskim slovima; od prvog se može razabrati: † οπιων τεκτον ω Χ῀ε ωποπα ...

Tri dječja nespretna crteža glave u profilu sa dva oka en face.

115

III c 8 (Kukuljević br. 763)

ПРОЛОГЬ СЪБРАНІЮ СВЕТИХЬ В'СЕГО ЛѢТА ZA SEPTEMBAR–FEBRUAR, IZ KRKE, SRPSKA REDAKCIJA, 1570. GOD.

Lit.: Ružičić, III, br. 5, str. 142–143; *Conev*, br. 73, str. 33; isp. *А. Яцимирский*, Сборник отд. рус. яз. и слов. т. 98, str. 162–165 (prema bečkom rukopisu) i 391–396 (prema berlinskom rukopisu). *Repr.* br. 82.

Papir 21 × 31,5; 348 listova (Ružičić i Conev pogrešno 342). Prva sveščica ima samo 2 lista, posljednja 7, ostale po 8. Rukopis je čitav.

Pismo po 28 redaka – poluustav. Čista srpska recenzija s tragovima resavske reforme, s akcentima i spiritusima. Jedan poluglas; tronogo т; ѣ s dugom lijevom kvačicom na prečkici; široko є (pišemo ѥ); tropotezno ж; ω s visokim polukružnim lukovima i drugo široko sa zaoštrenim uglovima; grčko α pored običnog; ѱ kao široki ljiljan s visokim tučkom bez drška; ovalno в s odvojenim petljama pored običnog oblika; ф sa širokim ovalom i stablom, koje se sužuje prema dolje. Naslovi crveni, mjestimice s umetnutim plavim, zelenim i crnim riječima; inicijali crveni.

Vodeni znak: sidro u krugu sa zvijezdom – slično Briquetu br. 486 iz 1559.–1569. g. i br. 549 iz 1567. g.

Ornamentika: na f. 1 »balkanska« zastavica u crveno-zeleno-žutom koloritu. Veliki crveni inicijali sa zavijutkom i s točkicama uz stablo.

Uvez: drvene daske sa žlijebom po rubovima, prekrite smeđom kožom. Sprijeda je okvir s rombom unutra i s palmetama u poljima; otraga – okvir podijeljen dijagonalama i vodoravnom crtom na 6 trokuta s pupoljcima u poljima. Kako je uvez bio vrlo trošan (daske su istrule, hrbat se pretrgao i stražnji su listovi zbog toga jako oštećeni), rukopis je 1950. g. restauriran: stavljene su nove daske, presvučene starom kožom.

Sadržaj: »stihovni« ili »stišni« prolog sa životima svetaca za zimsku polovicu godine (od septembra do februara).

Прологь сьбранію светихь в'сего лѣта, ωт гдеже и кьждо изыде и гдѣ роди се, и кими лѣты, или моученіа ради или пощеніа дѣаніи, како и кьждо вѣнць пріель ıесть.

Od žitija za slavensku povijest značajna su:

14. oktobra: прѣпод. Петке Параскеве (f. 70–71 v).

19. oktobra: прѣпод. Іоанна Рыльскааго (f. 81–82 v).

21. oktobra: Илариона епископа Мьгленскаго (f. 85).

4. novembra: прѣпод. Іоаникіа Великаго иже вь Олим'бѣ, s podacima o Bugarima (f. 113 v–114).

22. novembra: св. и праведн. Михаила воина (родомь Бльгарь) (f. 156–157).

24. decembra: прѣпод. Николе мниха, s podacima o bizantsko-bugarskom ratu (f. 226–227); isp. sličan tekst u Prologu iz 1370. g. (III b 19).

14. januara: прьваго архіепископа срьбскаго Савы прѣподобнаго (f. 261–262).

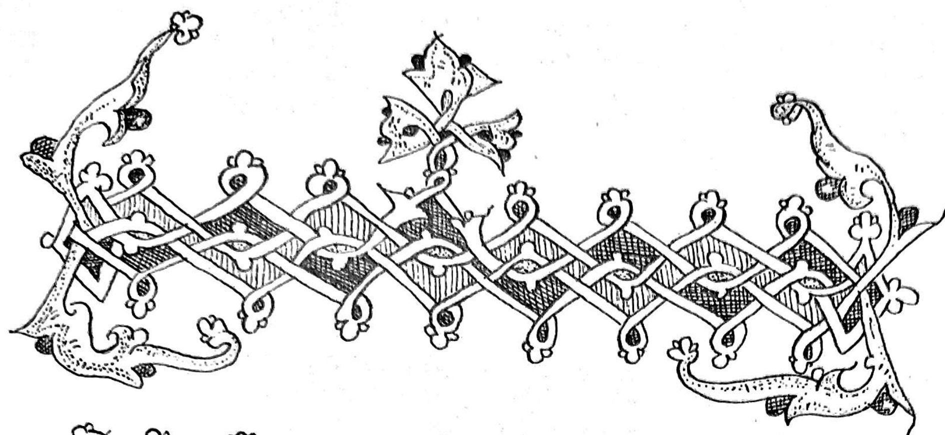
22. januara: св. моучениkь Маноила, Геωргіа, Петра, Леωнта, Парода и прочіихь числомь .҃тѯѕ. (f. 278–279); vidi sličan tekst u Prologu iz 1370. god.

Zapisi

f. 22: Слышаше пророкь пришьствііе (riječi izostavljene u tekstu).

f. 147: Слыша (izostavljeno u tekstu).

f. 249: Твои

KONTURA CRNA

CRVENO

ŽUTO

SVIJETLO PLAVO

MALI INICIJALI CRVENI

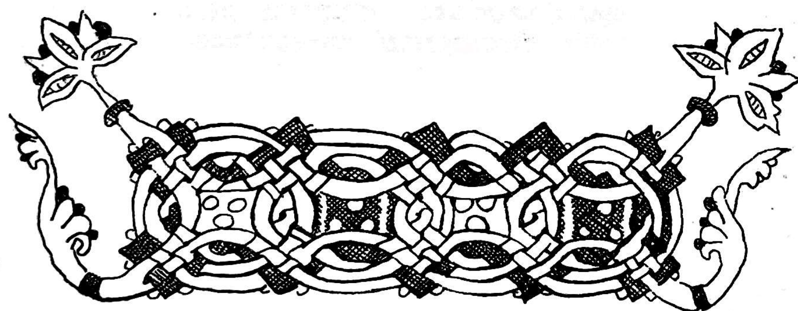

Lesnovsko evanđelje III b 8 - XVI.vijek

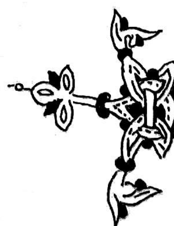
KONTURA TAMNO-SMEĐE

SVIJETLO CRVENO

CRVENO

Apostol Nikolice III a 44 - XVI.v.

f. 346: brzopisom – Сіа б(о)ж'ств'на книга прологь съписа с(е) въ лѣт(о) .ѕ҃ѳ҃п҃і. (= 7078, t. j. 1570. g.) м(ѣ)сеца фер(вара) дьнь .аі҃.

Iznad i ispod toga dodan je tamnijom tintom tekst, koji prelazi na f. 347: Сы пролог с(ве)-тых архистратиг при реце Крьце (riječ je napisana po razuri) и тго га че ѡтеть да ѥс(ть) проклет ѡт Г(оспод)а Б(ог)а в'се дрьжителѩ и да моу соу сьпрьници архистратизи. Сіи пролог писа Дьнил іѥр'монах (Ružičić, Conev i *Stojanović*, Zapisi, 684, 6355 i 6356 – netočno).

f. 348: † Сие да се зна и разоумиѥ како оучинисмо и оутврьдисмо оуноутра оу манастироу Иваноу Ахьдиновиħоу на ѥговои жени, ако би се потле нашло да женоу прогана без оузрока нье, да ѥ доужань тоѩгь .т҃. ниѥдна мане. Тоу бихь соудаць Санко и Милисав Трьбоуѡвиħ за сведока.

*

f. 80–82 v: 19. septembra – *Вь тьжде дьнь памет прѣподобнааго ѡтьца нашего Іѡанна Рыльскааго.*

Сьи светыи и прѣподобныи ѡтьць нашь Іѡаннь, великы вь постницѣхь, бѣше оубо ѡт прѣдѣль славнаго града Срѣдчьскаго, ѡт села нарицаѥмааго Скрино, вь царство христолюбиваaго Петра цара бльгар'скааго и грьчьскааго Константина Диѡгена, родителѩ имьи благочьстива и не зѣло богата, племена бльгар'скаго. Родителѥм' же ѥго ѡтшьдшіимь ѡт житіа, сы же добродѣтель ѡт младьих нок'теи вьзлюбивь, вса ѡставльша ѥмоу ѡт ѡтьчьскпе чести и нищіимь и маломощныимь раздавь, сам' же вьсприѥмь мнишьскыи ѡбразь, ѡт ѡтьчьства своѥго изыде, ничесоже иного носе на тѣлѣ своѥмь тьчію ѥдиноу ризоу кож'ноую, и на гороу нѣкоую вьзьшьдь високоу и поустоу и тоу на добродѣтель подвизаше се, биліемь дивыимь питаѥ се. Малоу же врѣмени прѣминоув'шоу, діавол'скыимь наваждеиіемь раз'боиници ѥго нощію нападоше, иже и зѣло быв'ше и изьгнаше ѡтоудѣ. Ѡн' же ѡт тиѥ горы изьшьдь, вьсели се вь поустиню рилскоую, и тоу крѣпкыим подвигомь подвиза се, и вь доупльно дрѣво вьсели се, вь постехь и вь молитвах и вь сльзахь непрѣстанно Бога моле прѣбываше, ѡт быліа тьчію потрѣбоу тѣлесноую пріимаше, и лица чловѣча не видѣ, нь сь звѣр'ми дивыими бѣше прѣбываѥ. ІЕго же великоѥ трьпѣніе видѣ Богь, на прѣдлежещеѥ мѣсто сланоут'-коу израсти повелѣ и ѡт того блаженныи на многаа врѣмена питаше се. Видѣн' же бывь нѣкоими пастиры и тѣми повьсоудоу ѡповѣдань бывь, и мнозіи кь нѥмоу притецахоу и недоужньпе своѥ приносеще и молитвами светаго здравьпе приемлюще ѡтхождахоу. И изыде слава прѣподобнаго по всеи земли тои, и мнозіи порев'новаше добродѣтел'номоу житію светаго и сь нимь изволише, и вь прилежимѣ врьт'нѣ црьковь сьтворише, мѡнастирь сьставише, начел'ника имоуще и пастира прѣподобнааго. Ѡн' же добрѣ пасы стадо своѥе, и многые Господеви приведе и веліа и прѣславн'аа чюдеса сьтворивь, и вь гльбокоую старость достигь, сь мирѡмь кон'ць житію приѥть, прѣстав'ль се кь нестараюющомоу се блажен'ствоу, и тоу своими оученикы погребень бысть. И врѣмени прѣшьдьшоу не малоу, ѩви се оученикомь своимь и повелѣ прѣнести мощіи ѥго вь Срѣдчьскыи градь. Они же ѡткрив'ше гробь ѥго и видѣв'ше цѣло тѣло прѣподоб'нааго тли непричест'но и благоую воню испоущающеѥ, прославише Бога. И тако сь чьстию прѣнесоше вь Срѣдьць и положише и вь црьквы светаго апостола і ѥуаггеліста Лоукы. Послѣжде црьковь прѣкраснаа сьзданна быст вь име ѥго и вь нѥи прѣподобнааго положише, твореща дивные и прѣслав'ные цѣл'бы. И миноувшіимь многыимь врѣменемь двиг се оугьр'скыи краль сь многою побѣдою и прѣшьдь поплѣни грьчьскоую землю даже и до Срѣд'ца достигь, и прѣподобнаго ракоу сь тѣломь вьзьмь, слышаль бо бѣше и самь краль ѡ чюдесехь прѣподобнааго. И повелѣ сь многою чьстію ковчегь ѥго нести вь страноу свою и положити вь црькви чьстно вь градѣ нарицаемѣ Ѡстрыгомѣ. И положень бывь тамо светыи не прѣстаѩше творе чюдеса и знаменіа и цел'бы многыи. Ѡт многаа же мало да скажемь. Слышавь оубо ѡ нѥмь ар'хіепископь ѡстрогом'скыи ѩко великь ѥст(ь) прѣдь Богомь прѣподобныи и прославлѥнь чюдеси по всѣх(ь) странахь, не вѣроваше нь глаголаше, не вѣмь азь сего вь дрѣвныих писаніих поминаѥмаа, и не хотѣше доити и поклонити се светомоу. И вьнезапоу приѥм ѡнѣмѣніе ѥзика и познавь ѩко тое раді вины приключи се ѥмоу ѡнѣменіе, и текь скоро кь ков'чегоу прѣподобнаго и припадь ѡблобизаѥ, просе прощеніа. Божіи же оугодникь сего скоро оуслышавь и томь часѣ свезоу раздрѣшивь, и пакы ѩсно глаголати томоу подасть. Ѡн'же цѣл'боу полоучивь и сь плачемь прѣгрѣшеніе своѥ ѥже кь светомоу всѣмь исповѣдаше, славе Бога и прѣподобнаaго величаѥ. И инаа многаа и прѣславнаа сьтвори светыи вь Оугьр'цѣи земли. Сии же вса размотривь краль и оудивльсе ѡ прѣславныих чюдесѣхь светаго, паче оужасѡмь велікыимь ѡдрьжимь бывь, оукрасивь ков'чегь светаго сребромь и златомь, и ѡблобизавь мощи ѥго и сь великою чьстию пакы вь Срѣдьць посла, и тако вь светѣи црькви своѥи положень бысть вь лѣто .ѕ҃х҃ч҃є҃. ѥн'дикто пети. Немногоу же врѣмени миноувшоу вьнегда благоволи Богь вьздвигноути пад'шоую се скѵнію и ѡбновити бльгар'скоую власть, ѡб'ет'шав'шоую грьч'скыимь насиліѥмь, и вьнегда вьзнесе рогь бльгарскааго царства при христолюбивѣмь цари Асѣнѣ, ѥмоу же име вь светѣмь крьщеніи Іѡаннь, тьи оубо вь начело царства своѥго пад'шеѥсе градови бльгар'скыи ѡбнови и потврьдыи, и хождаше покараѥ страныи, приѥмлѥ градовы. Дошьдь же и до Срѣд'ца и того покоривь, и видѣвь светаго и прѣподобнаго ѡтьца и слыша прѣславн'аа ѩже ѡ нѥмь, и поклони се светомоу ковчегоу ѥго, и ѡблобизавь прѣчьстныѥ мощи ѥго, повелѣ священномоу патріар'хоу Василію, тако и иже сь нимь прич'томь, вьзети вьсеславноую ракоу и сь многою чьстію понести прѣдь нимь до царь-

скааго града Трьнова, и приставивь триста воинь из'бранныих на провожденіе светаго. И тако патріар'хь Василıе вьзложь на кола прѣчьстноую ракоу, и тако соущіи вси сь нимь сь радостию ıеше поуты и идѣхоу сь веселіемь славещеи Бога и светаго молитвами наставлıаıемыи. Сь ними же идѣхоу и мниси светаго монастира ıего и игоумень Іωаникые и сь ними богобоıазнивыи иноци. Сам же благочьстивыи царь Іωань Асѣнь оускоривь и прѣдваривь вь царскыиградь, повелѣ скоро оустроити црьковь вь градѣ Трапезици на положеніе светаго, и оувѣдѣвь ıако приближил' се ıест(ь) патріар'хь Василіе и вси соущіи сь нимь носеще прѣподоб'наго, и изыде самь вь срѣтеніе ıего на ωкопь и вси сь нимь болıаре и властелıе и все множьствω люди радоующе се тѣлеси и веселеще се доухомь. И видѣв'ше поклонише се мощемь прѣподоб'наго ωтьца и порадоваше се радостию неизглаголанною. И прѣбысть на ωкопѣ рака прѣподоб'наго ωтьца .ꙁ҃. дьни донıелиже црьковь сьгражденна боудеть. Сьврьшенѣ же бывши и принес'ше положише светаго сь многою чьстию. Ѡсветише црьковь боголѣпно вь лѣто .ѕѱ҃г. идѣже и до дьньш'нıаго дьне лежить и чюдотворивоıе тѣло прѣподобнаго. Исцѣлıеніе без'мьздноıе присно текоущіи источникь истѣкаıеть: слѣпіи бо приходеще вѣрою просвѣщают се, слоукы исправлıают се, нѣмыи быстро и благоглаголивѣ бесѣдоують, недоужныи ωт немощи вь силоу прѣлагают се, бѣс'ны исцѣлѣвають и вси всакыими болѣз'ньми ωдрьжими притичюще здравіе приıемлють. Нь ω прѣчьстнаа главо благодати исп'льнıеннаа Доуха светаго, Спасово сь Ѡтьцемь ωбытѣлище прѣдстоıе оу прѣстола всѣх цара и ıасно наслаждаıе се свѣта ıединосоущныıе Троице и хероувім'скы и сь аггели вьзглашаıе пѣніе трисветоıе, велико и неислѣдованно дрьзновеніе имѣıе, моли се всемилостив'номоу Владице спасти твоıе сьродникы, ıединородни ти ıезыкь, Бльгаре же и Срьблıе, и помози дрьжавномоу цароу нашемоу и покори ıемоу все противные врагы под нозе ıего, и вѣроу непорочноу сьблюды, грады наше оутврьди, мирь всь оумири, глада и пагоубы избави ныи и ωт нападеніа иноплѣменьıих сьхрани, старіе оутѣши, юные накажи, безоумныıе оумоудри, вьдовице помилоуи, сироти застоупы, младенце вьспитаи и все люди своıе сьхрани ωт всѣх(ь) напастеи, и вь дьнь Страшнааго соуда шоуıее ни чести избави и сь десныими ωв'цами молитвами си сподобии слышати блаженныи ωнь глась – наслѣдоуите оуготованноıе вамь царство ωт сложеніа мироу – ıако томоу подобаıеть слава и чьсть и дрьжава вь бесконьч'ныи вѣкь, аминь.[1]

f. 113 v–114: 4. novembra – *Мѣсеца тωгω .ꙋ҃. памет прѣподоб'наaго ωтьца нашего Іωаникіа Великаго иже вь Ѡлим'бѣ.*

Стих. Іωаникіа ωт землıе вьсприıемлıеть
Иже словомь землю оуврьдиви божіе Слово,
Знаменіа ти вь четврьти Іωаникіе потекоше.

Сьи блаженныи роди се вь .к҃д. лѣто Копронимово царства Льва моучителıа, ωт страныи Вит'скіе, ωтьца имѣıе нѣкоıего именемь Мирицикиıе, матерь же Анастасе. Сыи вь мѣроу вьзраста достигь, .м҃. лѣть воıева сь царемь на Бльгари, и вел'ми храброуıе, многыих вь раты сьсѣкь ωт Бльгарь, и свою дроужиноу прѣд царемь спасыи. ωтриноу же хотещою ıемоу славоу и чьсть быти ωт цара, и вьзыде на гороу, поніеже божствныи глась самь слышавь, и на врьхь горы вьзьшьдь, ωбрѣте тамо два мниха, иже никыимь видѣннаа быста никогдаже, ωдѣıани власѣнѣми и биліи дивыими питаıемыи, и ω всакыих ıеже вьпроси слыша, и приıеть ωт ных ωдѣаніе благословеніа дѣлıа, и ωтоудѣ ишьдь достижеть гороу Трихаликовоу, таже Коундоуріиска погоріа, и наоучивсе .л҃. ѱал'мы, поıаше сь коим' ждо тропаремь сьлагаıе: оупованіе ми Богь, прибѣжище ми Христос, покрωв' же мнѣ светыи Доухь. Сьи блаженныи многаа мѣста ωбьшьдь и велика сьдѣла чюдеса, и ω боудоущіихь прорекь, и исп'льнь дьнемь бывь, си лѣтомь .ч҃д. почи ω Господи.

f. 156–157 v: 22. novembra – *Вь тьжде дьнь оуспеніе светаго и правед'нааго Михаила воина.*

Тьи светыи божіи Михаиль бѣше вь лѣта благочьстивааго цара Михаила ωт градаа Потоукы, рωдωмь сьи Бльгарь, не нѣкако ωт нижных, нь всеблагочьстнаа и благовѣр'наа рода си, и прьвѣıе ωт прьвородных христіань, ıего же и нарекоше родителиıе ıего и ини светоıе дѣте. Юнь сы иже из младости своıе чисто поживь житіе, и страхь божіи виноу прѣд ωчима имѣıе, милостинıами же и постомь и кь нищимь роукоподаıатель и посѣтитель болещіимь, крот'кь и смѣрень и всакыими добродѣтел'ми оукрашень. Дошьд же до вьзраста, .к҃е. тимь лѣтомь, и по чиноу воин'скомоу избрань, примикирь сы над вои довол'ныими. Бысть же вьздвиженіе ІЕѳиωплıанωмь и Агарѣнωмь на Римскыи градь, и народь христіанскыıе дрьжавы и царство вьздвиже се рим'лıан'сціи людіе сь многыими множьствомь и на Агарѣни пошьдше, и множьствоу быв'шоу агарѣн'скомоу ıезикоу, видѣв'ше же Римлıане ıако посилают се Агарѣне и ІЕѳиωпплıане, наскорѣ вси вь горы бѣжаше и скрозѣ скров'наа мѣста. Светыи же Михаиль не оубоıа се, нь своıе люди непрѣстано потврьждаше. Видѣвь ıако вси Римлıане бѣжаше, и абіе прослызив се, паде ниць на землю моле се Богоу ω христіанѣхь, глаголе, Господи Ісоусе Христе, Боже Вседрьжителю и прочеıе. Скон'чавь молитвоу оустрьми се на иноıезич'никы сь своими воиныи, и вьшьдьшоу посрѣдѣ безчисльнаго множьства Агарень и ІЕѳиωплıань, и всѣх побѣдивь разгна; сам' же тыи и вси вои ıего ни ıединь врѣждень бысть. И вьзвратив се ωт рати тоıе, и шьствіе начеть

[1] Isp. izdanja: *архиеп. Филарет*, Известия втор. отд. Акад. наук VIII, 1859, 150–153, ista redakcija po rkp. man. sv. Prohora Pčinjskog; *С. Новаковић*, Гласник Срп. уч. др. XXII, 1867. 265–302, po srpskom rukopisu iz XVI. v.; *Kulužniacki*, Werke des Patriarchen von Bulgarien Euthymius, Wien 1901, 5–26: *Й. Ивановъ*, Български старини изъ Македония, 2. изд. 1931, София, 369–383, po bugarskom rukopisu XIV. v. (tu su navedena i ranija izdanja).

творити кь домоу своıемоу, и вьсхотѣ доити раискааго мѣста, и вьсхотѣ почити тоу. Бѣше же вь мѣстѣ томь ıезеро велико, и исхождаше изь ıезера того зміи и поıадаше чловѣкы и скоты. Видѣв'же рабь ıего димь при ıезерѣ и приıемь наскорѣ ıастиıе и идѣ тамо идѣже бѣше дымь, исходѣ ѡбрѣте дѣвицоу сѣдещоу, и начьнь ѡнь рабь выпрашати дѣвицоу. Ѡна же сказа ıемоу ѡ зміи томь. Ѡномоу же на ню вьзыраıющоу и вьнимаıющоу бесѣды ıее, засмоудише се ıастиıа господина ıего, и принесе ıастиıа кь рабоу божію Михаилоу, и выпроси ıего, почто оукьснѣль ıеси и присмоудише се ıастиıа. Ѡн'же повѣда ıемоу вса ıаже слыша ѡт дѣвице. Раб' же божіи Михаиль сіа слышавь и поноуди своıе рабы ити сь нимь, ѡни же не вьсхотѣше. Блаженныи же помолив се и сьтвори знаменіе чьстнааго крьста на лици своıемь, и вьсѣде на конь свои, и поıемь раба своıего бол'шаго и дошьдьше надь ıезеро идѣже бѣше дѣвица, и выпроси ю ѡ всемь и како приш'ла ıеси сѣмо. Ѡна же прѣщаше ıемоу ѿтити звѣр'скаго раді снѣденіа, и сказа ıемоу како имѣше ѡбычаи градь тьи давати дѣти своıе на из'ıедѣніе змиıю. И повелѣ рабоу своıемоу ѿтити сь коніемь и стоıати далече. Раб' же божіи паде ниць на земли и помоли се Богоу, и по молитвѣ же вьставь, и се зміи ıави се посрѣдѣ ıезера свистаıе, и вьзвишаше се виıа ıего ѡт ıезера сежани .к҃., ѡпашь же ıего биıющи по водѣ и дѣаше лак'ти .м҃., и ѡтврьзь троıа оуста; светыи же приıемь щить и мьчь и ѡтсѣче лоукавомоу три главы привидѣнныıе*, зміи же свивь ѡпашь оудари светаго вь десноую ланитоу и вь левоую роукоу и раноу ıемоу сьтвори; и мало без'доушьствовавь пакы скоро вьста. Раб' же ıеговь таковоıе чюдо видѣвь, тече вь градь и вьзвѣсти быв'шаıа. Граждане же изышьдше изь града сь свѣщами и кадилы на срѣтеніе светаго славеще Бога, дѣвицоу же прѣдасть родителıемь ıее. Светыи поутьшьствоуıе пріиде вь домь свои, и прѣбывь мало дьни прѣдасть блаженноу свою доушоу Господеви, ıего же из'млада вьзлюби, и прѣиде вь небесноıе царство, знаменіа же и чюдеса многаа творе, цѣльбныıе дары даıе притѣкаıющіимь кь ніемоу сь вѣрою. И царствоуıющомоу великомоу цароу Кало Іѡанноу и прѣıев'шомоу Потоукоу, прѣнесе светаго Михаила. И слышавь патріар'хь Василіе, изыде сь всѣмь прич'томь и болıары на срѣтеніе светаго сь свѣщами и кадилы. Приıем'ше же царь Кало Іѡаннь и патріар'хь вьнесоша светаго вь богоспасныи цариградь Трьновь, и положише ıего вь велицѣи патріар'хіи цркьвы светаго Вьзнесеніа вь рацѣ новѣ, ıего же молитвами Господь Богь нашь да сподобит ныи царствію своıемоу амин.[1]

* U rukopisu točka stoji iza riječi »главы«.

[1] Isp. izdanja: *Љ. Ковачевић*, Гласник Срп. уч. др. LXIII, 7–9; *Гильфердинг*, Сочинения I, 49–50; *архиеп. Филарет*, Известия втор. отд. Акад. наук VIII, 1859, 153–154; *А. Веселовский*, Разыскания, IX, 356–358, prema srpskom rukopisu; *Й. Ивановъ*, Български старини, 1931, 422–424, prema bugarskom rukopisu.

f. 85: 21. oktobra – *Мѣсеца того .к҃а҃. Вь тьжде дьнь прѣнесеніе мощем светаго Иларіѡна епископа мьглен'скаго.*

Царствоуıющоу Кало Іѡанноу цароу бльгар'скомоу, братоу стараагo Асѣніа цара, и приıемшоую грьчьскоую земю, Тракь, Макıедонію, Неадоу и ІЕладоу, и дошьдьшоу до града Мьглен'скаго и того прѣıем'шоу, ѡбрѣте ракоу прѣподобнаго ıепископа Иларіѡна, и божьствною ревностію раждег' се, вьсхоте прѣнести светаго мощи вь свои настол'ныи царьствоуıющіи градь Трьновь, ıеже и повелѣ соущіим ıеже под ѡбластию ıего. И двиг'ше мощи сь радостію прѣнесоше светаго ѡт града того. Оуслышав' же патріар'хь Трьнова града и все земліе бльгар'скыıе пришьствіе светаго, изыде сь ıепископы и сь всѣмь прич'томь своимь, сь болıари и сь всѣмь нарѡдѡмь, сь свѣщами и кадиломь и сь всакими благооуханими воніами на срѣтеніе светаго, и вьнес'ше положише вь богоспасител'нѣмь и богохранимѣмь градѣ Трьновѣ мѣсеца ѡктем'вріа .к҃а҃. дьнь. И миноув'шиимь многыи врѣменомь и лѣтѡм, и вьсприıемь царствіа скѵп'три новы царь Іѡань Асѣнь, синь стараагo Асѣніа цара и бысть царствоуıе и ѡбладаıе надь Бльгары и Грьки же и Фроугы, Срьбли же и Ар'банаси, и всѣми грады ѡт мора до мора. Изволи се томоу цароу Іѡанноу Асѣню сьзыдати црьковь вь име светыих великомоученикь .м҃. и тако црькви сьзданѣ быв'ши и оукрашенѣ благолѣп'нѣ, вьнесена бысть рака сь мощ'ми трьблаженнаго светителıа Иларіѡна и положена сь чьстію, подаıе цѣл'бы вѣрою кь ніемоу приходещіимь, ıего же молитвами да сподобит ныи Господь царствію своıемоу.[1]

f. 261 v–262 v: 14. januara – *Вь тьжде дьнь памет иже вь светыих ѡтьца нашего прьваго ар'хіıепископа срьб'скаго Савы прѣподобнаго.*

Сьи оубо блаженны и светителıемь сьпрѣстол'ныи Сава бѣше оубо благородноу и правовѣр'ноу родителю синь, и любимь зѣлѡ има, из' млада вьзраста вьзлюби Бога вьсѣмь срьдцемь и всеıю доушеıю своıеıю. ІЕуаггліискы глась оуслыша глаголющь, иже ѡставить ѿтьца или матерь и вса краснаа мира сего, сторицеıю пріимить и животь вѣчныи наслѣдить, ѡстав'ль оубо ѡтьца своıего и матерь и вса краснаа мира сего, и вьзьмь крсть послѣдова Христоу, и бѣжа вь Светоую гороу, и вышьдь вь монастирь светыıе и прѣслав'ныıе Богородице рекоми Ватопедь, прііеть светы и мнишьскыи ѡбразь. Троудолюбивоıе ıего житііе кто исповѣсть, иже троудив се добрѣ, пощеніемь, бдѣніемь и молитвами, ıако прѣвьзыти житіемь аггельскымь всѣ мнихы соущее на мѣстѣ томь. ІЕго же видѣвь Богь иже вса провидѣ, и видіи хотеи всѣмь спасти се и вь разоумь истиныи пріити, божьствныимь посѣщеніıемь и благодатію светаго Доуха раждег' се, им' же не себе ıединого на висѡтоу вьзвѣдь довол'нь бѣ, нь собою поуть и родителıема своима по-

[1] Isp. izdanja: *Љ. Ковачевић*, Гласник Срп. уч. др. LXIII, 5–6; *Й. Ивановъ*, Български старини, 1931, 418–420 po bugarskoj redakciji prema prepisima Karavelova (iz XIII. v.?) i Rumjancevskog muzeja (iz XVI. v.).

казавь, и тѣю привести кь добродѣтелїи аггельскааго житїа вьзведь. Вьсхотѣ посѣтити и видѣти ѿтьчьство сы, слышаше бо ıако соуть ıако ѡв'це не имоуще пастира, Господоу Богоу поспѣшьствоующоу ıемоу, троудїи ıего прѣмногыими светительскаго и кралıев'скаго свещенїа землıа ѿтьчьства ıего сподоби се полоучити. И слыша ѡ нıемь васелıен'скы патрїар'хь Маноуиль, сїаше бо вь мире ıако сльнце, и добродѣтелїи ıего ради постави ıего ар'хїепископа всеıе срьб'скыıе землıе, и вьроученноıе ıемоу стадо пасти ıего добрѣ, и ıепископы постави, и все (sic) свещенны мнишьскыи чинь оумноживь, ар'хїıепископїю създавь, оукрасивь всачьскыими добротами, и паки ѡставивь вса и шьствова вь Іıероусалимь поклонити се гробоу Господню, и всѣмь светыимь мѣстомь, таже и вь Синаи желанїа полоучивь. Богь бо рабомь своимь исп'льнıаıеть вса прошенїа ихь, ıакоже и семоу светомоу, желаше бо и молıаше се вь тои же (sic) странѣ прїıети концъ житїа сего, ıако же и быст(ь), дошьдь Трьнова и вь царскыих полатах прѣдаст доухь свои Господеви ıего же вьзлюби. Чьстное же тѣло ıего положено бысть вь гробѣ. Многоу же врѣменоу миноув'шоу, боголюбїива же чеда землıе ѿтьчьства ıего сь всакым оусрьдїıемь дошьдше и ѡбрѣтоше цѣло никакоже раздроушимо, любьзно вьспрїем'ше ѿт земльнїих ıадрь и принесоше ıе (sic) сь всакою чьстию ѿтьчьствїа своıего, идѣже и и нинıа лежить. Того молитвами спаси доуше наше ıако чловѣколюбць.*

f. 70–71: 14. oktobra – *Вь тьжде дьнь светые и прѣподобные Пет'кы Параскевые:*

Сиıа светаа и прѣподобнаа Параскевеи бысть ѿт вьси ІЕпиватемь наричема, ѿт града Каликратиıе, дьщи бльговѣрноу родителю, ни числомь богати ни ѡбласти имоущїих, ниже пакы нищетою страждоущїихь. И ıеже до сьврьшеннаго вьзраста достиг'ши, и помисль оутврьдив'ши, порев'новав'ши житїю аггельскомоу, и ѡставив'ши родителıе и дроугыи и вса ıаже соуть вь мирѣ, и послѣдова Христоу. И добродѣтел'ми себѣ вьперив'ши, и вьшьдьши вь поустиню прѣбиваше тамо безмльвно житїе полюбив'ши. Житїе вьистиноу аггельское пощенїемь, бдѣнїемь тѣло оудроучающїи. И не бѣше вь нıеи видѣти ıастиıа ни питїа, нь пища и брашно ıеи бѣше сльзи и непрѣстанные молитвы. Тако все житїе свое провождающїи, и вь тои странѣ добродѣтел'ми просвѣтив'ши се, доблıеств'нѣ прѣбыв'ши, и оумь и чювьство вь себѣ сьмѣшень и сьвькоуплıень имоущїи, и виноу горѣ прѣбывающь, и ни ıединомоу ѿт земльнних тои прилѣплıати се, нь прѣбываше вса кь Богоу' вьперив'ши се, ѡстри и жестокы поуть шьствоующїи. И своıее прѣстав'лıенїе оувѣдѣв'ши, ѡстав'лıаıеть поустиню и приходить вь Цариград', и светаа мѣста ѡбьшьдьшии и тоу мало прѣбыв'ши, и до своıег(о) ѿтьчьствїа Калїикратїе дошьдьшїи, тоу прѣдасть блаженыи свои доухь вь роуцѣ Богоу живоу, и почьсти вѣн'ца небеснаго вьсп'риıеть. Оулоучи же се вь то врѣме корабникоу нѣкоıемоу болѣв'шоу лютыимь недоугомь, и прѣстави се погребѣнь бысть близь стльпа. И тако смрадоу исходещоу из' гроба того, ıако никомоу мощи миноути поутѣмь тѣмь. И тоу стльп'никоу соущоу, поноуждень бывь ис (с)тльпа изыти, и троупа ѡного гльбоче вь земли погрести, ıако да вонıа из гльбины и не исходить. Ини же слышав'ше и ѿт поута троупь вьзьм'ше, близь тѣла светые погребоше. Тѣло же цѣло видѣв'ше самооукрѣп'лıено, сьврьшенно и здраво, дивише се, и ѿт сего разоумѣв'ше, ıако аще би свето было тѣло сїе Богь ѿткрил'би чюдеси. И вь том'жде мѣстѣ ѡставльше светыıе тѣло, ѿтидоше. И се ıетерь ѿт ныих именемь Геѡр'гїе, видѣвь сьнь таковь чюд'нь и оужаснь: Царицоу нѣкоую сѣдещоу на прѣстолѣ, и чиновь множство прѣдстоıеще ıеи, их' же и видѣвь страхѡмь ѡдрьжимь бысть, и ниць паде. ІЕдин' же ѿт онѣхь моужеи свѣтлїих, ıемь за роукоу и вьздвиже ıего, и глагола кь нıемоу: чловѣче, не боиши ли се Бога, ıако сїе тѣло свето ıесть? И како сїе тѣло гнилоıе и смрьдещеıе сь симь тѣломь божїе рабы Параскевыи погрѣбосте? Нь иди нинıа вьскорѣ и всѣмь вьзвѣсти, да ѿт толика смрада избавит' ме. Аще ли сего не сьтвориши, поистинѣ познаваи, ıако ѡгнıемь имате ѿт Бога погыбноути, ибо и азь ѿт чловѣкь ıесмь, и ѿтьчьство ми ıесть ІЕпивате. Вь тоужде нощь и нѣкаа жена именемь ІЕфимїа тожде видѣнїе видѣ, и ѡба на оутрїа всѣмь вьзвѣстише. Слышавше же вси и приıем'ше свѣще, притекоше над тѣло светые, и изьмшеи тѣло положише и вь рацѣ, и нес'ше и положише вь црькви светыхь апостоль, иже и цѣл'бы точить и до сего дьне, бѣсныи цел'боу приıемлють, слѣпы прозрѣнїе, и хромїи хожденїе, и всакыими различ'нıими недоугыи дрьжими си цѣл'боу приıемлють. Слышав'же великы царь Іѡань Асѣнь, синь великаго и стараага Асѣнıа царa, ѡ чюдесѣхь светыıе, и желанїемь вьжделѣвь, вьсхотѣ принести тѣло светыıе вь своıаси. Тогда бо Фроугѡмь Цариградь дрьжещїимь и данїи дающе великомоу цароу Іѡан'ноу Асѣню, ѡн'же не трѣбова ни злато ни сребро, ни каменїе мнѡгѡцѣнноıе, нь троудолюбьзно подвиг се, прѣнесе светые тѣло вь свои слав'ныи Цариград' Трьновь. И оусрѣть сь патрїар'хѡмь и сь всѣмь прич'томь и нарѡдомь, сь свѣщами и кадиломь, и сь всакою чьстїю, положише и вь царсцѣи црьквыи, ıеıе же молитвами да сподобит ныи Господь царствїю своıемоу, амин.

Isp. *Kalužniacki*, Zur älteren Paraskevalitteratur der Griechen, Slaven und Rumänen, Wien 1899., gdje se govori i o prološkom žitiju sv. Petke. Njeno žitije od patr. Eutimija izdali su *Makarije* u Glasniku Društva srp. slov. VIII, 131–141, *St. Novaković* u Starinama IX, 53–59, *Kalužniacki* u Werke des Patr. Euthymius, 59–77 i *J. Ivanov* – pojedine odlomke prema zografskom rukopisu – B'lgarski starini, 1931, 431–433.

* Prema podacima, koje citira *Ćorović* (Svetosavski zbornik, II, 1939, 81) o dolasku sv. Save u Vatoped i o smrti »v tojžde strane«, ovo žitije treba da bude »prelaznog tipa« slično mineju manastira Dečana br. 52 iz XV. v.

III c 14 (Mihanović 13)

PROLOG LESNOVSKI ZA JUNI–NOVEMBAR, SRPSKA REDAKCIJA, 1572. GOD.

Lit.: *Ružičić*, III, br. 6, str. 143; *Conev*, br. 74, str. 33; Isp. *Яцимирский*, Сборник отд. рус. яз. и слов. 98, str. 397–402 (berlinski rkp. XIV.–XV. v. br. 29) i 707–726 (praški rkp. IX C 1 iz XVI. v), gdje su objavljeni i pojedini odlomci iz ovog zagrebačkog prologa. *Repr.* br. 84.

Papir 21 × 31,7; 278 listova (Ružičić i Conev pogrešno 354). Rukopis je čitav. U drugoj polovici (od f. 111), od septembra, kvaterne iznova počinju sa 1.

Pismo u dva stupca po 31 redak, poluustav, srpska recenzija s tragovima resavske reforme, s akcentima; ъ samo kod prijedloga въ i съ. Oblici XVI. vijeka: grčko α pored običnog oblika s kosim stablom, д s dugim nožicama, široko є (pišemo ѥ) i с, tropotezno ж, и s kosom prečkicom, dvonogo т, tipični krst na kraju u obliku ⁜ načinjenog u jednom potezu, ф s kratkim stablom ispod crte i t. d. Naslovi i inicijali – crveni i plavi.

Vodeni znakovi: u prvoj polovici knjige – sidro u krugu u 3 varijante slično Briquetu br. 553 iz 1559., 561 iz 1578. i 563 iz 1583. god.; u drugoj polovici volovska glava sa križem tipa Briquet br. 14474 iz 1567.

Ornamentika: f. 1 – mala pletena crvena zastavica nad prvim stupcem; – na početku drugog dijela crvena zastavica s plavim naslovom »Прологь« u sredini. Inicijali crveni i plavi sa zavojcima.

Uvez: daske sa žlijebom po rubovima u tamnocrvenoj koži. Ornamenat – koncentrični pravokutni okvir s malim ukrasom u centru.

Sadržaj: Stihovni prolog – točan prijevod grčkog teksta, bez ijednog pomena slavenskog sveca. Pod svakim danom navodi se po više svetaca: dva ili tri sa žitijima, za ostale samo kraći pomen s podatkom o načinu smrti. Na više mjesta prevodilac ili prepisivač nije mogao pročitati predložak, te je navodio sveca anonimno.

Zanimljivi podaci samo su na f. 65 – 25. jula: *Паметь иже въ Бльгарѣх скончавших се хрістіань.* При Никvфорѣ цари, еже вь деветое лѣто царствіа его, изьшьдь на Бльгары сь въсакыми грьчскыми воинствыи, тако и сь вьсѣмь окроченіемь, коупно и сь синомь Ставракіемь и Михаиломь зетомь своимь, и съразывше се и сьподолѣв, показа великоу побѣдоу на них. Ѡ таковѣмь оубо сьподолѣни мысль ѡбльгчивь и прѣразгрьдѣв, сѣдше пристое ꙇастію и питію, и ѡ вѣщехь небрегы, таковое и ѡставшее Бльгары двыгноути се сьтвори дрьзати. И вь единоу ношь нападше на грьчьска воинства, того самого цара коупно сь въсеми его болꙇары бе(с) страже имь соущимь, иже и много оубіиствова въ нихъ сьдѣловаше, не пощедевше елико вь них не до единого вьсма, ниже самого цара ѡтноудь. Елици же ранами ꙇазвы приеше абіе оубо ѿ житіа прѣидоше; елици же елѣ живіи велми къ лоуговомь честимь припльзаахоу, елици же живіе ты быше, тьмами томлꙇени и моуками зелними оумоучише, еже ѡтврещи се господа нашего Ісоуса Христа, прити кь скvтисцѣи слоужбѣ. Да ꙇако ѡнѣхь тако нападающеи и ноудеще сы велми крѣплꙇахоу се и оумрѣти паче нежели ѡтврѣщи се блгочьстіа, многокьзьнними и лютими сьмрьтьи ѡбложими быше. И ѡвѣмь ѿ них главы ѡтсѣкоше, ини же оудавлꙇенми соущаго живота лишени быше, дроузы же стрѣлами сьстрѣлꙇены быше, горцѣ ѿ здешныих прѣидоше. Прочи же по тьмницах гладемь ѡсоуждени быше и тако житіе изьѡставише, моученію вѣнци оувѣзоше се.

Isp. ovaj tekst s praškim i brašovskim prema izdanju *Jacimirskog*, Sbornik 98, str. 720–721 i kraćim tekstom Hludova br. 191 po izdanju *Popova* (Opisanie, 381).

Pod 15. oktobra (f. 186–187), iza žitija »sv. mučenika Sarvila i Vavije sestre jego« dolaze: *Въпрошеніа различнаа и пользна и послѣдованіе оубо прѣданиꙇа ꙇавлꙇаема положенна и прѣпрѣніа ради.*

Выпрось: Когда сьзда Богь Адама.

Ѡгвѣть: ІАко слово сьзданіа вь шести дьнь сьздавает се Адамь.

Выпрось: Колико лѣть сьтвори Адамь вь раи.

Ѡгвѣть: Час .ѕ҃. Кь вечероу бо ськри се ꙇакоже пишеть, поніеже діаволь жене абіе пошьпта, не трьпе зависти. Богь бо чловѣка на исп'льнꙇеніе ѡтпадшаго аггелскаго чина сьзда.

Выпрось: Кто прѣжде вьсѣхь именова Бога на земли.

Ѡгвѣть: ІАвлꙇаемо, ꙇако діаволь рекь жене: что ти рече Богь ѿ сего сада не (е)ждь.

Выпрось: Кто не родив се оумреть.

Ѡтвѣть: Адамь; i t. d.

(Iz žitija sv. Andreja Jurodivog: izd. *Lj. Stojanović*, Glasnik LXIII, 62–73; isp. izd. sličnog teksta prema brašovskom prologu: *А. Яцимирский*, К истории апокрифов и легенд в южнославянской письменности, Известия отд. рус. яз. и слов. XV, 1910, 34–36; isp. *В. Мочульский*, Следы народной библии, str. 57, 63, 81, 86 i dr.)

Zapisi: osim pogovora svi iz XVIII.–XIX. vijeka:

f. 1 v–2: Сти Боже, сти крѣпки, сти бесмртни.

f. 3–4: 1827. Прочтох азъ многогрешни Ѳеѡдосие іеромонах і ѡбрето в'нем много доушеползи ради, аминъ.

f. 40: (brisano) – зна и ос . . . . . пр . . . .

f. 60: Знатное азъ . . .

f. 278: Pogovor – Слава тебѣ боже нашь, Слава тебѣ, и пакы рѣкоу Слава тебѣ, сьврьшающомоу по началѣ и кон'ць въсакомоу добромоу начинанію.

Писа сьи прологь грѣшни въ свещен'ницех тах поп Лазарь, въ монастирь пирьгь іеромонахоу Саве, въ лѣто .зп҃. (7080 = 1572.).

Приими оуже прѣсветаа Богородице ѿ оусрьдіа тебѣ приносимое ѡт нас грѣшних

и смѣренных рабь. Азь смѣрени іеромонах Сава приложихь сію книгоу прологь .ѕ҃. мѣсець, црькві прѣсветые Богородице глаголіеми пирьгь на реке Злетовщице. И кто ю кіе ѡтети или коуде деноути ѡт црькве прѣсветые Богородице пиржанскои, да боуде проклеть ѡт Господа Бога Въседрьжителіа и ѡт прѣчистіе Богородице, и да боуде поражень силою чьстнаго и животворещаго крьста, и да моу е прѣчистаа мати божіа сьпрьница на страшнемь соудоу. И писа се при ігоуменоу Павлоу іеромонахоу.

Ispod toga rukopisom XIX. vijeka: Знати се кѡг(д)а излезѡх азъ грѣшни Θеѡдосиѧ ѡт Лесновски манастиръ в лето 1828 м(ѣсе)ца маиѧ 3. ден. (Isp. *Stojanović*, Zapisi, 7636 s pogrešnim datumom.)

f. 278 v: Да се знае ко(г)да придохо азъ грешни Іѡникие свещенеиши въ монастиръ Лесноуски, тогда приет Исаие свещенство ѡт епискоупа Филотеи Солоунецъ въ лето .ѕ҃снв҃. мѣсеца ген. .еі҃. днъ на съборъ: Аминъ. (7252 = 1744.)

.рд҃. вино.

Да се знае ко(г)да излезохъ изъ маностиръ Лесноски азъ грешни Станко ва лето .ѕ҃снд҃. мѣсеца авгоустъ .і҃. данъ. (10. VIII. 7254 = = 1746.)

Да се знае когда излезохь из монастира Лесново азъ грешни Станко Стоѧн Циковь ѡт Славище ѡт Оторщица .ѕ҃снд҃. мсца сек. (IX. 1746.)

Знано боуди какѡ прідѡ азъ Θеѡфан (?) Кратѡвецъ у манастиръ Лесновску в летѡ 1833 іюли 20 ден при ігоумени кур Іѡанікіи.

Stražnje korice: 1827. Θеѡдосие іеромонах роукою.

Приде свещенѣиши Артемие свето-Костендилски в' лѣто 1827.

1824.

В' то лѣто пріидох азъ многогрешни Θеѡдосие іеромонах Дечанецъ 1824 октом. 20 ден.

Drugom rukom: Знати се когда седох у Кратово азъ Іѡиль Рилецъ: 1804.

У Митре Семерџиски сінови Алеџа Пешо.

117

III a 49 (Mihanović 37)

PSALTIR BUGARSKE RECENZIJE, SREDINA XIII. VIJEKA

Lit.: Miklošić, Lexicon XVIII; *Ružičić,* II, 27, str. 138; *Conev,* br. 2, str. 6. *Repr.* br. 8–9.

Pergamena 13,5 ×19,5; 104 lista. Ružičić navodi 201 list: nesumnjivo pogrešno, jer kaže, da »nema ni početka do 41. psalma, ni kraja od 135. psalma, a i u sredini je izgubljeno nekoliko listova«, a tako je to i sada. Conev navodi 129 pergamenih listova, ali isto tako spominje, da rukopis obuhvata od 41. do 135. psalma i da nešto nedostaje u sredini. U kutiji je zajedno s rukopisom ležala bilješka prof. St. Ivšića, koja kaže: »Morao bi prema Conevu (Kirilski rukopisi ... 1912, str. 6) imati 129 (sto dvadeset i devet) listova. Kad sam ga dne 26. VII. 1923. izvadio, da ga pokažem Čehu dru Havranku, nabrojio sam samo 105 (sto i pet) listova, dakve je netko poslije Coneva odnio (ukrao) 14 listova. U Zgbu, dne 26. VII. 1923. S. Ivšić za arhivara.« Međutim, sva je prilika, da je i Conev pogriješio kod brojenja listova, jer na početku i na kraju sve je u istom stanju, kako su zabilježili i Ružičić i Conev; u sredini nedostaje svega 15 listova – za 10 manje od onog broja, koji bi mogao da bude ukraden. Potpuno je sigurno, da nije tih 15 listova ukradeno poslije Coneva, jer je i u njegovo doba u sredini nedostajalo nekoliko listova. Očevidno je, da je i Conev pogriješio kod brojenja. Što se tiče razlike između sadašnjeg broja 104 i zabilježenog 1923. god. 105, nije isključeno, da je 1 list iz sredine izgubljen poslije 1923. god., ako i tada nije učinjena griješka.

Nedostaju: početak rukopisa do psalma XL, 7 (ne XLI: počinje: ...аше вънъ и гла(гол)аше въкоупѣ); iza f. 14 – 1 list (ps. L, 20–LII, 1); iza f. 57 – 2 lista (ps. LXXXIII, 7–LXXXV, 17); iza f. 58 – 2 lista (ps. LXXXVII, 8– LXXXVIII, 6); iza f. 63 – 2 lista (ps. XCI, 8–XCV, 9); iza f. 75 – 3 lista (ps. CIV, 27–CV, 23); iza f. 81 – 2 lista (ps. CVIII, 8–CIX, 3); iza f. 86 – 2 lista (ps. CXV, 10–CXVII, 29); iza f. 100 – 1 list (ps. CXXIV, 3–CXXVI, 3); sav kraj iza f. 104 (od ps. CXXXV, 11)

Pismo je vanredno lijepi srednji ustav, po 17 redaka, koji prema Conevu podsjeća na služabnik sofijskog Narodnog muzeja br. 163 (kasnije je predan sofijskoj Narodnoj biblioteci) a koji on stavlja u stariju »etimološku školu«. Nema jotiranih jusova; jusovi se upotrebljavaju većinom sa zamjenom po pravilu (оуглѫбишѫсѧ, рѫкѫ своѧ), ali nekonzekventno (възвеличішѧсѧ, съ пѣсниѫ, жьнѭи); razlikuje poluglase, ali ne konzekventno (сънѣшѫ жрътвы мрътвыхь; пришельствова въ землѧ хамѡвѫ, ali na istoj strani: погоубитъ ихъ – низложити ихь i t. d.). Upotrebljava široko є u značenju ю - моє; katkada stavlja akcente i spirituse. Ima з s čekićem (pišemo з· – кнѧз·ѧ, з·ѣлѡ). Neki su oblici vrlo stari: ѣ s vrlo niskim stablom (ali katkada i visoko) – iza r, l, n, s, c i iza vokala stavlja mjesto ıa; ѡ s visokom spojnicom; ч s malom plitkom viljuškom; ж tropotezno s malo skraćenim vrhom; kod в gornja petlja isto tako nije znatno smanjena; и je s prečkicom iznad sredine, н s prečkicom u gornjem dijelu slova; ѱ s polukružnim lukom i dugim stablom gore i dolje; а s malom uskom zaoštrenom petljom do dolje; м je s niskom oblom spojnicom; ї sa dvije točke katkada pred vokalima, ali i na drugim mjestima bez pravila. Sve to upućuje na sredinu, odnosno na drugu polovinu XIII. vijeka.

Ornamentike nema; crvena boja početnih slova i naslova gotovo je sasvim izblijedjela.

Rukopis je bio u vanredno jadnom stanju: nema ni traga korica; pergamena je skvrčena u obliku zdjelice i sa strane nosi očevidne tragove vatre: sigurno je spašena iz plamena. Posljednji listovi, a i više listova u sredini drže se sasvim odvojeno, te čudno je da nije izgubljeno ili ukradeno više, nego što nedostaje sada. God. 1950. rukopis je restauriran: listovi su ispravljeni i uvezani u kožu.

Zapisa nema.

Možda je neki fragmenat zapisa na f. 46 v i na f. 59: Въ на ... (?)

III a 24 (Kukuljević 713)

PSALTIR S POSLJEDOVANJEM, SRPSKA RECENZIJA, PRVA POLOVICA XVI. VIJEKA

Lit.: Ružičić, II, 26, str. 138; *Conev*, br. 6, str. 7; u starom je katalogu isti rukopis pogrešno naveden dva puta pod brojem 87 i 105, s pogrešnim naslovom »Troparium et psalterium«. *Repr.* br. 70.

Papir 14,5 × 20; 269 listova (Ružičić pogrešno preko 500). Nedostaju: iza f. 47 – 1 list (posljednji list VII. sveščice, kraj psalma LXX, 5–poč. LXXI, 4); iza f. 141 – 1 list (poč. XIX. sveščice – početak »polunoščnice«); iza f. 257 – 1 list i iza f. 268 – 1 list (početak i kraj znakova zodijaka po mjesecima).

Pismo: lijepi sitni poluustav po 25 redaka s tragovima resavske redakcije, s akcentima i spiritusima, s oba poluglasa; široko є, *psi* bez drška, ч jednostrano s ravnom crticom gore, т tronogo i nisko jednostrano, ѣ s dugom lijevom kvačicom, д s niskim nožicama, tropotezno ж, м s kosim stablima i kurzivno u abrevijaturama, з s odvučenim repom u obliku trojke, grčki oblici za а, є; široko *omega* i dr.: od f. 147 – druga ruka s ravnijim i manje zaobljenim slovima, ali sa istim karakterističnim oblicima XVI. v. Naslovna i početna slova su crvena.

Vodeni znaci: iz prve polovice XVI. vijeka: 1. kalež – Briquet isti, br. 12632 iz 1534.–1550.; 2. slovo P isto kao Briquet br. 8536 iz 1519. i drugo P slično prvom; 3. kruna tri varijante slično Briquetu 4960 iz 1515. (istog tipa, ali različne u detaljima).

Ornamentika: zastavica na f. 1 elegantna, balkanskog stila od plavih krugova s renesansnim bogatim granama; f. 253 – balkanskog tipa u obliku ćilima od isprepletenih krugova žućkasto-zelenkastog kolorita s crvenim dodacima; f. 266 v – ćilimskog tipa od crveno-zeleno-žutih kocki; inicijal u bojama, renesansno ornamentiran, na f. 1. Inače crveni tanki inicijali s renesansnim zavijucima.

Uvez: koža smeđa preko dasaka sa žlijebom i rubovima. Gore koncentrični okviri s krstom u sredini i malim rozetama i trolisnatim palmetama; dolje – okviri s rozetom u centru i krstovima od palmeta gore i dolje.

Sadržaj

f. 1–103 v: Psaltir podijeljen na »katisme« s molitvama iza svake; zatim »pjesan Mojsijeva« – do f. 140; f. 140 v je prazan.

f. 141–184: Časoslov počevši od »polunoščnice«.

f. 184–254: Синаѯар съ Богомъ (по)ч(и)на'ем по типикоу Іероусолимъскомоу, имѣѥ тропаре и кондакы светим нарочитимь празнікомь ѡт сектемвріа до ав'гоуста м(ѣ)сеца.

f. 254–267 v: Начело светаго и великаго поста, iza čega dolaze tropari i kondaci pedesetnice, onda vaskrsni tropari, »bogorodični« i »krstobogorodični«.

f. 267 v: Въ неделю блаженне .глас .а҃.: samo naslov, dok je tekst nestao na izgubljenom idućem listu.

f. 268: *Znakovi zodijaka po mjesecima.* Početak je bio na izgubljenom listu; sačuvani podaci počinju aprilom, a svršavaju se oktobrom (na f. 268 v), iz čega je kraj isto tako izgubljen.

U *sinaksaru* navedeni su:

28. okt.: св. Арсеніа архиепископа сръбьскаго.

14. jan.: св. Сави прьваго архиепископа сьрьбскаго.

13. febr.: преп. Симеона прьваго мироточца срьбскаго.

14. febr.: св. Кирила Философа и оучитıелıа словеньска.

12. juna: преп. Петра Аѳонскаго.

5. jula: преп. ѡца нашего Аѳанасіа Аѳоньскаго.

Zapisi: gotovo sve su đački zapisi iz XVII.–XVIII. vijeka.

Prednje korice: Како може рещи зло онако и добро (?) рци.

Овога – пре . . . . . . овога . . . . . . аминь (nečitljivo).

кąіа печ[аль]а е піаноу гневъ.

f. 12 v: ıамами.

f. 47 v: и тако покрзе.

f. 83 v: † Ѱалми Давидови соут брашно доухѡвнѡ.

f. 103 v: u tri retka razmještena su slova Б аж а в а д

f. 114–114 v: Nakon završne molitve po svršetku cijelog psaltira stoji uputstvo: и ѡтпоуст: таже паки начни Ѱалтірь ѡт начала, Ѱал'тиірь бѡ не кончевает' се николи же, но всегда пѣти достоитъ троуждающемоу се Бога ради. Никыиже бо книгы тако Бога славет ıакоже Ѱалтирь доушеполıезны соут: ово Бога молıет, ѡво бѣсъ кленоут, великь плач и строупъ творет дѣмоном: Слава съврьшителю Богоу, съвръшающемоу всеко дѣло благо о Христѣ Іісоусѣ ѡ Господѣ нашем, аминь. (Ružičić i Conev netočno čitaju mj. аминь – Дмитр.)

f. 140 v: сиıа книга

f. 141 v: Всакъ кніжникъ наоучив се царствію небесномоу, ıакоже оучитіи такожде и творити, не ино вѣровати ина и творитіи и проповѣдати. (Nastavlja druga ruka:) Понѣже ни самъ ванимаѣтъ словеса божиа. ни инимъ подаваѣтъ; доушевна бо слѣпота ıесть понѣже и самъ Господъ глаголетъ: аще не би имъ глаголано, грѣха нѣ бише имѣли. (Zatim treća ruka:) За апостолъ си молитавъ ѡтсести Спасе сагрешениıа наша.

f. 150: помилоуи ме напра

f. 164: помени Господи моление раба своего.

f. 269: Ključ za tajno pismo; nad slovima su crtice:

а в г д є к л м р ѡ щ

ѳ и з ѕ н п ѻ ѯ ц с т ѹ

(Posljednje je slovo u prvom redu otkinuto.)

Знати иматъ. Се жених грѣдѣть въ полоунощи и блаженъ рабъ его.

Книга чака Воука Миаил . . . Даѡ моу е старацъ, коупиѡ е ѡт Теѡдо . . .

Рече Г(оспод)ъ Г(осподе)ви моемоу: седи одѣсноую мене дондеже положоу врагы мое подножію . . .

f. 269: Nerazumljiva slova: нлка ѯвеѱн кциѯи ѱк ѱа. Вас землıа потаила ıе (iz stihire mučenicima). Zatim zasebna slova i fragmenti riječi.

f. 269 v: † Ва славоу иже ва Троици славимоу Господоу Богоу и спасоу нашемоу Исоусоу Христоу, ва премногое моление пресветие владичице наше Богородице и присно деви Мари, силою частнаго и животворещаго креста, ва застоупление частни и небесни части, светаго и славнаго пророка предитече крстителa Иωвана, ва славоу и похвалоу свети и врховни апостолъ Петроу и Павлоу, ва славоу и похвалоу трехъ хриер(арх)оу великихъ Василиа Великаго, Григориа Богослова и Иωвана Златоустаго и (И)ωвана милостиваго, ва славоу и похвалоу .д. еванђелиста подржещеи небо и землю, ва славоу и похвалоу ариерею чудотворца Христова Николае, ва славоу и похвалоу свети великомоученикъ Димитриа, Нестора, Прокопиа, Пантелеимона, Мини, Фиктора и Вичентиа, ва славоу и похвалоу иже ва Дечани цара Стефана, ва славоу и похвалоу иже ва Раваниц кнеза и моученика Лазара, ва славоу и похвалоу .тиі. свети ωтацъ иже ва Никеи сабраше се благодетию светаго Доуха Хрию (sic) на сабороу низложише и вероу оутврдише и ми веровамо, ва славоу и похвалоу Атанасиа Атонского и Петра Алесндрскго и Кирила Солоумскаго, Сави Iерослимскаго, ва славоу и похвалоу србских оучителъ и наставникъ.

Слава божіа ест иста (ili и с(ве)та).

Kako su mošti sv. kneza Lazara prenesene iz Ravanice u Vrbnik 1697. godine, očevidno je ovaj zapis nastao prije tog datuma.

Budući da u sinaksaru nema drugih srpskih svetaca osim najstarijih iz prve pol. XIII. vijeka, a od lokalnih svetaca pominju se sv. Atanasije i sv. Petar Atonski, moglo bi se nagađati, da je ovaj rukopis svetogorskog podrijetla; da je kasnije prenesen u Srbiju (možda u Ravanicu?), a odande je prešao u hrvatske krajeve, gdje ga je pronašao Kukuljević.

119

III b 1 (Mihanović 36)

PSALTIR S POSLJEDOVANIJEM ZA UMRLOG MONAHA, SRPSKA REDAKCIJA IZ POSLJ. ČETVRTI XVI. VIJEKA

Lit.: Ružičić, II, 28, str. 139; *Conev*, br. 3, str. 7; obojica daju netočne podatke o materijalu, broju listova i datiranju, ali broj redaka na strani i sadržina se slažu. *Repr.* br. 95.

Papir 15,4×21 (Ružičić i Conev: pergamena !); 114 listova, bez početka i bez kraja. Nedostaju: cijela prva sveščica i prva dva lista II. (rukopis počinje u sredini psalma XXIII. – ... светымь его. неповинь роукама); posljednji list II. sveščice – iza f. 5 (kraj psalma XXX. do kraja XXXI.); iza f. 72 – 3 lista (posljednji list XI. sveščice i dva prva XII. – psal. CVI–CIX); iza f. 97, u sredini XV. sveščice – 3 lista (kraj psalma CXLIV–CL); u XVII. sveščici – posljednji list s krajem knjige.

Pismo: poluustav po 22 retka. Ružičić: »rukopis je lep, čitak i srednje veličine, pripada poreklu srpskih rukopisa i to najstarijim rukopisima iz dvanaestog veka«; Conev: »ot XIII. veka«! Pravopis s tragovima resavske reforme: sa spirisa ъ na mjestu fonetskog poluglasa (ne uvijek), sa spiritusima i akcentima (ne svuda). Pismo nemarno s tipičnim oblicima XV.–XVI. vijeka; ч jednostrano s horizontalnom crticom gore, tronogo т, ѣ s dugom lijevom kvačicom, *omega* s visokom spojnicom, tropotezno ж. ѧ regeneriranog arhaičkog oblika s malom petljom usred ravnog stabla, м s kosim stablima, *psi* s niskim drškom ili bez drška, široko. Naslovi i inicijali crveni; ima ih sa zelenim dodacima.

Vodeni znakovi iz druge pol. XVI. vijeka: sidro u krugu s cvijetom slično Briquetu br. 571 iz 1579.–1583. g. i uteg u krugu – nismo našli sličnog tipa.

Ornamentika: neumjetničke zastavice neobizantskog stila u crveno-zelenom koloritu na f. 44 v i 110; mala zastavica s renesansnim elementima, istog kolorita na f. 98 v. Inicijali: kopije lijepih pletenih kompozicija u crveno-zelenoj boji na f. 66 v, 104, 106 i 109; inače veliki crveni inicijali s tipičnim zavijucima – ispred svakog psalma; na f. 44 v, 77 v i 87 – s dosta neukusnim zelenim dodacima lišća i dr.

Uveza nije bilo. God. 1950. uvezan u kožu.

Sadržaj

f. 1: psaltir.
f. 98: Пѣснь Моисеова.
f. 110–114 v: Послѣдовани ω оусопшіх инокь.

Zapis: f. 5 – до тебе да зна.

120

III a 3

PSALTIR S MOLITVOSLOVOM S AKITISTOM BOGORODICE (IZ S. ZALOŽNICE), SRPSKA REDAKCIJA, SREDINA XVI. VIJEKA

Lit.: Ružičić, II, 23, str. 138; *Conev*, br. 5, str. 7. *Repr.* br. 98.

Papir 9,7×12,3; 305 listova bez početka i bez kraja. Nedostaju listovi: na početku cijela I. sveščica (do kraja molitve iza I. katizme); iza f. 40 – 1 list (ps. XXXVI, 28 do početka tropara na kraju VI. katizme); iza f. 87 – 8 listova (cijela XIII. sveščica: ps. LXX, 8 do ps. LXXV, 9); iza f. 110 – 4 lista (posljednji u XVI. sv. i 3 prva u XVII. – od ps. LXXXVIII, 48 do početka molitve na kraju XII. katizme); f. 111 je prazan sa zapisima; iza f. 113 nedostaju 3 lista (posljednja 3 iz XVII. sveščice: ps. XCI, 8 do XCIV, 7); iza f. 129 – 1 list (prvi u XX. sveščici: iz sredine molitve na kraju XIV. katizme). Na f. 284 završuje se prvi rukopis, iza kojeg dolazi akatist pisan istom ru-

kom, ali bez oznaka sveščica; na kraju nedostaje valjda 1 list (kraj »hvalitnih stihira« na f. 304); f. 305 – zapisi.

Pismo: Sitni poluustav po 18 redaka; resavska redakcija s akcentima, s oba poluglasa; oblici karakteristični za XVI. vijek: tronogo т, jednostrano ч kao plitka četvorka, tropotezno ж, ѣ s dužom lijevom kvačicom, л s niskim nožicama, м s kosim naizmjence tankim i debelim potezima i drugo kurzivno u abrevijaturama, *psi* bez drška. Naslovi i inicijali – crveni.

Vodeni znaci: fragmenti sidra u krugu sa trolistom odozgo i s kontramarkom AB. Briquet nema potpuno sličnog tipa, ali prema inicijalima, koji se uz taj znak javljaju u razmaku između 1523.–1565. god., i prema obliku samog filigrana moglo bi se smatrati, da je papir iz sredine XVI. vijeka.

Ornamentika: crveni inicijali s tipičnim renesansnim zavijucima.

Uvez: iz XVII. vijeka s kosim rubovima. Gore okvir s velikim rombom i medaljonom s nekom već nevidljivom kompozicijom: dolje – okvir s manjim rombom u sredini, sastavljenim od 4 romboidna ornamenta, koji se ponavljaju u uglovima okvira.

Sadržaj

1. f. 1–209: Psaltir podijeljen na katizme, s troparima i molitvama iza svake, pa Mojsijevom i dr. pjesmama pri kraju.
2. f. 210–283: Молитвы прѣзъ въсоу неделю.
3. f. 284–304: В петак вечера акаѳист прѣсветіе Богородице.

Zapisi

f. 5: Сия кни

f. 55 v: tragovi odsječenog zapisa, nerazumljivo.

f. 111: Sav list je pokriven zapisima, nevještom rukom iz XVIII.–poč. XIX. vijeka: načrčkana pojedina slova, imena Петра Пері, nerazumljivi znaci.

Zatim zapis: Сеи Ѱалтиръ попа Марка Поповиħа и оучи оу ноу оу школи Вілікоу Иѡаннъ Поповиħа мѣсецъ іоуниа.

f. 111 v: istom rukom – У Былиħу Косто га i druga slova; Пеіра. Onda: Сиа кніга глаголеми Ѱалтірь попа Марка Поповиħа, і подписа е его рабъ божи попъ Марко Поповиħъ мѣсеца иоуніа днъ .е̃. ... а часъ пополоудне. (Isp. na f. 305.)

f. 168 v: tragovi odsječenog zapisa: и рь удавь (?)

f. 191 v: оудобь погоуроузи фараон(а) Моисеи слем ..... поимь (iz pjesme na jutrenji – irmos).

f. 209: Господи Ісоусь Христе Боже нашъ помилоуи насъ.

Господи Исоусе Христе Боже слоужіити емоу при(по)добіем и правьдою. Drugi, raniji zapis je potpuno izblijedio: Г(оспо)дина ..... Боже ....

f. 209 v: da se zna ta kniga popa Laze Popovića.

f. 236 v: таино ѡбразоующе.

f. 243 v: komadić odsječenog zapisa, nerazumljiv.

f. 283 v: Dva puta je ispisana molitva »Честнѣишую херувим ...«

f. 305: slobodan list, sav ispisan imenima i slovima, latinicom i ćirilicom: Антониіе Антониіе Стоан Новак .... Сиа кніга Ѱалтръ Антоніа Поповиħа і подписах его рабъ божи Антониіе Поповиħъ і учи у ню у школи Віліħу мѣсеца ıулиа днь утренинь іли пополоудни пополоудни. Antonie.

f. 305 v: korice: имена за помен – Шимоуна, Тодора, Марию, Василию, Савоу, Алексоу i druge.

U rukopis je stavljena ceduljica rukom Kukuljevićevom: »Založnica (Otočka reg.) 2 sata od Otočca Župa – župnik Popović – među crkvenim knjigami«.

Prema tome, ovaj je rukopis pripadao srpskoj svešteničkoj porodici Popovića, koja je među svojim knjigama sačuvala srpske rukopise. Kako je rukopis svih navedenih zapisa iz kasnijeg doba, očevidno je, da je Ružičić pogriješio pomenuvši, da je rukopis iz manastira Veluća kod Trstenika – ime tog manastira uopće ne dolazi u zapisima. Kako je rukopis iz XVI. vijeka – mogao je da bude donesen u Krajinu za vrijeme velike srpske seobe krajem XVII. vijeka, ali mogao je i da postane u Krajini.

121

III a 2 (Kukuljević 160)

OVČARSKO-KABLARSKI KIRIJAKOV PSALTIR S POSLEDOVANIJEM, 1623. GOD.

Lit.: Ružičić, II, br. 60, str. 141; *Conev,* br. 103, str. 40; *Lavrov,* Obozrenie, 282–283 sa slikom zapisa. *Repr.* br. 103.

Papir 6,5 × 12,3; 349 listova (od 338. – prazni). Oznake sveščica u donjem desnom uglu. Nedostaju: na početku 107 listova; iza f. 1 – 2 lista (sačuvani su nesignirani odresci); iza f. 125 – 4 lista; iza f. 152 – 12 listova (3.–8. list u XXXIV. i 1.–6. u XXXV. sveščici; sačuvani su sitni odresci); iza f. 176 – 1 list (sačuvan je sitni odrezak).

Pismo u dva stupca po 20–21 redak; vrlo lijepi sitni poluustav s mnogo brzopisnih elemenata (potpuno je kriva Ružičićeva karakteristika, da je rukopis pisan »dosta nečitkim i lošim pismom«). Čista srpska redakcija s tragovima resavske reforme: akcenti; ъ u prijedlozima въ, съ, къ (ali тьма, врьт'нь); ı, є i ѥ; karakteristični oblici XVI. vijeka sa spuštenim i savijenim ulijevo stablom kod а, г, ж, р i savijenim repićima kod ц i щ; д s dugim svedenim nožicama; т tronogo i drugo – jednostavno nadvučeno; н s kosom prečkicom i drugo – ležeće pod retkom; ь sa zavijenim vrhom; jednostrano ч; kvadratno в; в spušteno ispod retka; nadvučeno ѣ s kosim stablom; к pored običnog oblika – visoko sa usjekom dolje; tropotezno ж s niskim stablom pored brzopisnog oblika –

petlja presječena stablom; ѱ s visokim stablom gore i kratkim dolje. Naslovi i početna slova u pjesmama – crveni.

Vodeni znakovi: 1. sitni fragmenti sidra, 2. sitni fragmenti krune.

Od *ornamentike* sačuvana je samo jedna sitna vinjeta – crno-crvena pletena traka; crveni inicijali tanki s baroknim grančicama i brčićima, i sitniji jednostavniji.

Uvez: tanke daščice u koži; sprijeda je okvir s baroknim ornamentom u centru i na uglovima; na donjim koricama ostao je samo mali komadić od kože. Uvez je restauriran.

Sadržaj navodimo prema pregledu, koji je napisan na f. 334, a mjesto dotičnih sastava u rukopisu navodimo u zagradama:

А се главизни иже писаше се въ сеи книзѣ:

Прьвѣе Ѱалтир и пѣсны Мѡисеѡве, и Ѱалтирске молитве ѡсобь писате (sad ne postoji, jer se nalazilo na otkinutom početku rukopisa).

Синаѯарь прѣз вьсе лѣто, и постни синаѯарь до неделіе вьсех светыих (sačuvani dio teksta počinje od prve subote Velikog posta: f. 1–11 v).

Тропари вьскрьсни (f. 12–17).

Кондаци вьскрьсни (f. 17–18).

Тропари дьневни прѣз недѣлю (s »богородичнима«) и тропари посни ıегда ıесть алилуіа (f. 19); onda богородичны ѡсмимь гласомь пѣваемы на »Богь Господь« (f. 27–30 v).

Свѣтилне дьневи (f. 30 v–35).

Междоучасіа (f. 35–50 v)

и павечерніа велика (f. 51–66 v).

Молабань Богородици (f. 66 v–75).

Акаѳість Богородици (f. 75–98 v)

и акаѳість живоносному гробоу (f. 98 v–116 v).

Молитви ıегда хощеши спати (f. 116 v–125 v).

Молитви светаго Іѡанна Златооустаго часовѡм дневним и ночним (sada nema, jer su nestala 4 lista).

Слоужба вьскрьсна и прочіим дьнемь пакы до недѣліе (f. 126–197 v).

Молитвы прѣз вьсоу недѣлю поправилне (f. 198–268 v).

Молитви светаго причещеніа (f. 269–307).

Послѣдованіе ѡ въкоушеніи свещенны води (f. 207–309).

Молитва глаголıема ѡт архіереа или ѡт іереа хотещомоу причестити се (f. 309 v–313).

Молитва над сосоудѡм ѡскврьншим' се (f. 313).

Блажене прѣз неделю съ апостолы и ıеуаггеліи (f. 313 v–329 v).

Пасхаліа Кѵрила Философа съдрьже .ѱ҃і. лѣть (tablice: f. 330–332).

Гласовод неделıам апостольскым и ıеуаггел'скым и оутрьначным ıеуггеліам (f. 332 v–333).

ІЕпахти мѣсецемь .ќі҃. тым (f. 333 v).

а дроуго, брате, прости, съгрѣших.

Iza toga dolazi zapis na f. 334 v–335; f. 335 v prazan; f. 336 – početni stihovi »izabranih psalma« na Sretenje; f. 336 v–337 su prazni; f. 337 v – početni stihovi izabranih psalma na druge praznike; f. 338–341 su prazni.

Zapis

f. 334–335: zapis – akrostih iz 7131 – 1623. g.

Съписа се сіа книга въ лѣто .ꙁ҃.р҃.л҃.а҃. междоу двома врьхома планины Ѡвчара и Каблара на рѣцѣ Мѡраве въ храме благовѣщеніа прѣсветіе Богородице.

Краснь ıесть пость малоıаденіе радоующе се, хоудоıастіе имоущь, и чловѣкооугодіа бегающь : –

Испитаи писаніа, и ѡбрѣщеши заповѣди, и глаголıема сътвори, и страсти оугонезнѣши : –

Разоумнь моуж ıесть съвѣт пріемлıеи, и паче доуховна отьца по бозѣ съвѣтоующаго те : –

ІАко же врьтоградарь не изимае трави, подавлıает зеліа, сице и оумь не очищае помысль погоублıаеть троуды : –

Коıею надеждею Христа оусрѣщем, пльтьскыим сластемь даже до нинıа работающе : –

Аще хощеши оувѣдети име писавшаго сію книгоу, вьзри на стихы вышеписанные и тамо ѡбрѣщеши оубогаго въ добродѣтелех, богатаго въ грѣсѣх : –

Navedene naprijed izreke, s crvenim inicijalima u početku redaka, sadržavaju akrostih: *Kirjak;* Ružičić je tom prilikom upozoravao na sličan akrostih s istim imenom u pogovoru Pateriku Nikoljsko-Kablarskog manastira, koji je objavio P. Srećković u XXV Glasniku Srp. uč. dr. 1869, str. 78–79. Ovaj zapis, načinjen 7126. = 1618. god. opširniji je: navodi »povelenije« tadašnjeg igumana kir Leontija i svega bratstva i prokletstvo za onog, ko bi odnio knjigu iz manastira. Akrostih se tu razlikuje u 1 stihu (stavlja ovamo sadašnji peti: Коıею надеждею...) i u posljednjem (Клеветлива доуша трирожни имать ıезыкь, себе бо и слышещагѡ есть егда и ѡклеветаема врѣдить), te umeće ispred IA još jedno И (Испитаеть словеса божіа почитаеи егѡ, ѡбрѣтает же таа истины рачитель), prema čemu ispada ime *Kirijak.*

Iz toga se vidi, da se monah Kirijak bavio u Kablarskom manastiru književnim radom 1618. do 1623. godine.

III a 14 (Kukuljević 715)

PSALTIR S POSLJEDOVANIJEM (ORAHOVIČKI), SRPSKA REDAKCIJA IZ 1630.–1631. G.

Lit.: *Ružičić*, II, br. 25, str. 138; *Conev*, br. 4, str. 7; *Lavrov*, Obozr. 284; *Repr.* br. 105–106.

Papir 13 × 18,5; 460 listova (Ružičić i Conev – oko 400!). Rukopis je čitav. Sastavljen je od nekoliko zasebnih komada, pisanih istim rukopisom, svaki s novim redom sveščica, između kojih je ulijepljeno nekoliko listića radi veze sadržaja.

Pismo po 24, a na f. 400–431 po 31 redak. Sitni poluustav s tragovima resavskog pravopisa, s akcentima i spiritusima i sa dva poluglasa. Oblici XVII. vijeka: tronogo т, ѱ bez drška, ж od tri poteza, м s kosim stablima, široko є, grčko α,, ѕ kao položena brojka 6, i t. d.

Vodeni znakovi: tri polumjeseca.

Listovi 400–431 s oznakom sveščica od 35 do 39, koji su uvezani u ovaj kodeks iz nekog starijeg rukopisa, pisani su poluustavom, lijepim sitnim pismom.

Ornamentika: f. 2 – zastavica s pletenim ornamentom u pravokutniku u zelenoj i smeđoj boji i pleteni inicijal; f. 4 – kvadratna zastavica neobizantskog geometrijskog stila u istim bojama i inicijal; f. 333 – crtana pletena zastavica nekolorirana. Inicijali većinom crveni i mali; na nekoliko mjesta elegantnog crteža, s bogatim renesansnim zavojcima.

- *Uvez:* rukopis je bio uvezan na kraju prošlog stoljeća u običan uvez od kartona s platnenim hrptom, koji je postao sasvim trošan; listovi, a i čitave sveščice u sinaksaru bile su ispreturane. Stoga sam 1950. god. sredio listove i rukopis je ponovo uvezan u kožu.

Sadržaj

f. 1–167: psaltir s pjesmama.

f. 168–170: ulijepljena tri lista – pashalne tablice, tropari i kondak sv. Jovanu Krušedolskom.

f. 171–260: sinaksar.

f. 261–368: skraćeni oktoih s evanđeljima i apostolima.

f. 369–389: »meždučasija« i posna pavečernica; f. 390–391: prazni.

f. 392–404: akatist.

f. 405–406: dva prazna lista; na drugom kratka tablica sunčanih i mjesečevih krugova za god. 1701.–1708.

f. 407–435: molitve »po pravilu« za nedjelju (kasniji rukopis).

f. 436–459: akatist sv. Nikoli, posljedovanje o evanđelju (f. 442), čin osveštenija vode (f. 446); molitve opraštanja grijehova, »nad sudom oskvrnšimse«, »naznamenati otroče«, »neroždšej otroče«, stihire u veliku subotu (f. 456).

f. 460: zapisi i »stihire vaskrsne na stihovne«.

U sinaksaru pominju se:

oktobra 14: преподобне матере наше Петке.

okt. 19: препод. Іоанна Рільскаго.

okt. 28: въ святіих о(ть)ца нашего Арсеніа архиеп. сръбьскаго.

nov. 11: св. и славн. великомоуч. иже вь царехь Стефана иже вь Дечахь.

dec. 10: памѣть св. и прав. в царѣхь Іоанна деспота вь монастиры Кроушедолоу.

jan. 14: въ светіихь о(ть)ца нашего Сави пръваго архиеп. Сръбьскаго.

jan. 18: въ светіихь о(ть)ца нашего Маѯима деспота въ Кроушедолоу монастиры.

febr. 13: прѣпод. о(ть)ца нашего Симеона Сръбьскаго новаго мvроточца.

febr. 14: св. Кvрила Философа и оучителıа словен'скаго.

juna 12: прѣпод. Петра Аѳон'скаго.

juna 15: св. и праведнаго въ царехь моуч. кнеза Лазара иже въ Раваници монастироу.

jula 5: прѣпод. о(ть)ца нашего Аѳанасіа Аѳоньскаго.

jula 26: прѣнесеніе мощем прѣпод. матере наше Пет'кы.

jula 30: прѣпод. матере наше Аг'глые деспотице въ монастироу Кроушедолоу.

aug. 16: прѣпод. Іωакvима Сарандапор'скаго.

Zapisi

f. 151 v: Помени ме ѡтьче Бога ради, чьтоущоу ти Ѱалтир съи, писавшаго сіа Спиридона старца въ лѣто .ӡ҃р҃л҃и. (7138. = 1630.) оу Ораховици монастироу (Isp. *Stojanović*, Zapisi, 6705).

f. 168 v: до зде конць, пакы възвращаи се. : лѣто . ӡ҃р҃л҃и. (7138. = 1630.).

f. 406 v: sunčani i mjesečevi krugovi za god. 1701.–1708.

f. 459 v: na kraju teksta kasnijom rukom – писа Михаило ѡцоу Миланкоу пом(ен).

f. 460: Сіа кныга монастира Ораховицѣ даскала Мисаила. По моеи съмрьти да не боудеть ѡтıемлıемаа ѡт сего вышеречен'наго храма и монастира. Аще ли ю кто ѡтмлıет(ь) некым лоукавіим(ь) навѣтом(ь), да есть проклѣть ѡт Г(оспо)да Б(ог)а Въседрьжителıа, коупно же и ѡт нась смерен'ніих. Лѣто .ӡ҃р҃л҃ѳ. (7139. = 1631.) при ігоуменоу кvр Димитрію. (Ružičić i *Stojanović*, Zapisi, 467 – netočno i s pogreškom u datumu!)

f. 460 v: više kasnijih zapisa o pomenu roditelja i surodnika i molitva – ıако разьбоиникь исьповедаю се вьпию ти блаже. Вь царстви си помени ме Г(оспод)и и сь ниме сьчетаи, иже волею нась ради страдати изволиви.

III a 12 (Kukuljević 716)

PSALTIR S POSLJEDOVANJEM (POPA MARKA U LUŠCU), SRPSKA REDAKCIJA, 1676. GOD.

Lit.: Ružičić, II, br. 24, str. 138; *Conev*, br. 7, str. 8. *Repr.* br. 107.

Papir 9,7 × 15; 401 list (Ružičić – preko 400, Conev – 408, oba netočno, jer je rukopis čitav. Prva 3 lista i 2 posljednja su prazna.

Pismo po 23 retka – sitni poluustav, srpska redakcija s akcentima i spiritusima; s jednim poluglasom, širokim є (pišemo ıє), ѱ bez drška, tronogim т, и s ravnom i и s kosom prečkicom u sredini, i s drugim oblicima tipičnima za XVII. vijek. Naslovi i inicijali crveni i plavi.

Vodeni znakovi: dva tipa krune sa zvijezdom i polumjesecom.

Ornamentika: f. 4 – neukusna zastavica – okvir sa žutim poljem i zeleno-plavim stilizovanim granama; f. 133 v – mala zastavica s crveno-žutim pleterom na plavoj pozadini; f. 158 – sitna lijepa zastavica u obliku kockaste piramide s renesansnim grančicama u crveno-žuto-plavoj boji; lijepi inicijal na f. 133 v. Naslovi su katkada u dvije boje, crveno-plavi (f. 144, 335 v, 346 v, 368 v).

Uvez: daske prekrite tamnom, crvenosmeđom kožom. Sprijeda okvir s tri krsta unutra; otraga – okvir s rombovima. Daske su gore i dolje s kosim rubom prema vani.

Sadržaj

f. 1–3: prazni; na f. 1 gore je nacrtana mala zastavica.

f. 4–33: *Давида пророка цара пѣсн* каѳ. .а҃. Ѱалωм .а҃. – psaltir podijeljen na katizme s molitvama iza svake.

f. 133 v–143 v: pjesma Mojsijeva i druge.

f. 143 v–157 v: *tropari* »po neporočnih«, tropari vaskrsni, bogorodični, »svetilni«.

f. 158–233 v: *Послѣдованьıе сьбраніа въселѣтнаго*, начьн'ше ωт мѣсеца септемвріа до мѣсеца авгоуста, прѣимеıе тропаре же и кон'даки праздником и нарочитим светіим.

f. 233 v–247: Начело светаго и великаго поста – tropari, zatim tropari pedesetnice.

f. 248–273: *časoslov:* časovi, »meždučasija«, večernja, povečerje.

f. 273–324 v: velika večernja, kanon Trojici, kanon vaskrsni; od f. 286 v večernja u nedjelju glas drugi i t. d. za sve nedjeljne dane.

f. 324 v–335: nedjeljni akatist živonosnomu grobu i vaskrsenju.

f. 335 v: Akatist sv. Nikoli; f. 346 v: Služba akatistu Bogorodice.

f. 357–367 v: Večer Svijetle subote, stihire vaskrsne; f. 368 v–374: Kanon Jovana Damaskina.

f. 374 v: Časni paraklis Bogorodici; f. 375: Kanon molebnij Bogorodici.

f. 381–384 v: »Pokajani kanon« Andreja Kritskog za utorak.

f. 385: Molitve »na branje grožđa«, »načeti vino kiselo«, »nad s'sudom oskvrnšim se«, nad kolivom.

f. 388–395: Čin osveštenja vode; na kraju: Оглавıе – pregled sadržaja.

f. 396–398: *Uskršnje tablice* i tablice za praznike pashalnog ciklusa.

f. 399: »Dostojno jest...«

U *sinaksaru* pominju se:

14. okt. – препод. матере наше Петке.

19. okt. – препод. оца нашег Іоана Рилскаго.

28. okt. – вь свет. оца нашег Арсеніа архиеп. Скрьбьскаго (sic).

11. nov. – св. славн. великомоуч. иже вь царехь Стефана иже вь Дечахь.

14. jan. – оца нашег Саве прьваго архиеп. Срьскаго (sic).

13. feb. – преп. оца нашего Сѵмеона Срьбрьскаго новаго мѵроточца.

14. feb. – Кѵрила Философа и оучитела словеснаго (sic).

12. juna – преп. Петра Аѳонскаго.

5. jula – преп. Аѳанасиа Аѳонскаго.

27. jula – пренн. мощ. мат. наше Петке.

Dva podatka o prepod. Lazaru Galisijskom:

7. nov. – преп. оца нашег Лазара новаго иже Галисіисцѣи горѣ постивш. – монаст. св. Вьскрсениıа Христа Бога нашего.

27. jula – Лазара иже в Галиц. горѣ.

Zapisi

f. 395 v: Сіе писа азь грѣш'ніи и маншіи попь Мар'ко, моиемь малооумиıем и неразоумііем. ωтьци светіи и братїω моıа, аще боудем що погрѣшіω, исправлıаите, а мене не клꙋните (!), нь ω сем благословите, да и вас Господь благослови вь безкон'чніи векы, амин. Писа въ лѣто .,ꙁрпд. оу Лꙋжци (7184. = = 1676. год.; isp. *Stojanović*, Zapisi, 1715).

f. 399 v: Светаго Ефрема ω цене .л҃. срѣбрникъ: ва то врѣме имаше динарь .є҃. аспри, сребрник же имаше динар .р҃.; и предань Господъ на .л҃. сребрникь, ва них же .х҃. динар, бивает же златомь перперь, .р҃. оубо перпера имаше тогда .л҃. динар, .р҃. же динари имать перпери .г҃., избивает же динарь .і҃., тріе же сребрници имꙋть .і҃. перпери плно, а тридесть сребрникъ .і҃. перпери: – литра .т҃. и .ѯѕ҃.

124

IV a 111

PSALTIR – DANIČIĆEV VLASTORUČNI PRIJEPIS IZ HVALOVA BOLONJSKOG RUKOPISA 1404. GOD.

Lit.: Daničić, Starine III, 146 i IV, 86–109; *Conev*, br. 8, str. 8; isp.: opis Hvalova rukopisa od *Račkog*, Starine I, 101–108.

Papir 14,7 × 23,3; 68 listova. Godine 1950. rukopis je uvezan.

Naslovni list: natpis – »Psalter ćirilski srpske recenzije. Prepisao Dj. Daničić«.

f. 1: 15/27. 5. »Gorski-Nevostr. I, br. 13, 14, 15 etc.«

U navedenoj studiji o Hvalovu psaltiru, Starine III, str. 1–2, Daničić navodi, da je rukopis bio u Zagrebu 1869. god. Po svoj prilici, tada je načinjen ovaj prijepis.

125

IV d 10 (iz Verkovićeve zbirke)

ŠTAMPANI PSALTIR S POSLJEDOVANJEM, IZD. BOŽIDAR VUKOVIĆ U MLECIMA 1519.–1521. GOD., S RUKOPISNIM DODACIMA IZ XVII. VIJEKA

Lit.: Iljinskij, 7, str. 158; *Conev*, br. 11, str. 8–9.

Papir 15 × 20; 200 listova (202 signirana sa preskočenim f. 34. i 188.). Početak (sav psaltir) nedostaje. Na početku su dodane rukopisne molitve: Mojsijeva pjesan i dr.; od toga isto tako nedostaje početak (počinje: вь крѣпости, деснаа ти роука господи...). Restaurator u ovom rukopisnom dodatku poslužio se i listovima iz jednog starog rukopisnog psaltira iz poč. XV. vijeka – pravopis prije resavske reforme (f. 7–12). Štampani tekst počinje na f. 13.: kraj 7. pjesme kod riječi еіе, и прѣпѣть и прѣвьзносимь... (poč. 14. sveščice). Iza prvog štampanog lista opet je umetnut rukopisni, a onda se nastavlja štampani tekst na f. 15 – pjesma Zaharijina. Iza toga dolaze tropari i t. d. do pogovora na f. 23 v. Iza kraja psaltira izgubljen je početak posljedovanja, mjesto čega je bilo umetnuto 10 rukopisnih listova, od kojih je prvi izgubljen, tako da posljedovanje počinje usred prvog septembra na troparu sv. Simeunu Stlpniku, od riječi Христоу Богоу нашемоу, мирь даровати... Onda se nastavlja štampani tekst na f. 35; f. 34 je preskočen. Iza f. 61 iskinut je jedan list; iza idućeg f. 62 opet je izgubljeno nekoliko listova. Iza f. 157, gdje se nalazi О светѣм имоущим агрипнию аще слоучитсе въ неделю, dolazi na f. 158: Помолим се о дрьжавныихь (zaključna jektenija na polunoćnici): prema tome nedostaje početak časoslova. Štampani tekst svršava se na f. 201 v. Zatim dolazi još jedan prazan list sa zapisima.

Vodeni znakovi: U štampanom psaltiru: 1. sidro u krugu sl. Briquetu 517 iz 1544.; 2. kardinalski šešir sl. Briquetu 3401 iz 1498., 3461 iz 1521. i 3449 iz 1530.; 3. luk sa strijelom sl. Briquetu 818 iz 1518. god.; 4. kruna sa križem tipa Briquet 4902 iz 1520.; u rukopisnom dodatku iz starijeg doba: škarice – Briquet 3659 iz 1473. g.; u rukopisnim dodacima iz kasnijeg doba – kruna sa zvijezdom i polumjesecom s kraja XVII. vijeka.

Uvez: bila je sačuvana samo daska stražnjih korica, bez hrpta. God. 1950. kodeks je uvezan u nove korice sa starom daskom odostraga.

Zapisi

Na prvim rukopisnim stranama dolje ponavlja se: многопоздравление ѡт мене.

f. 5: iza istih riječi dodano je: Никола.

f. 148 v: (pored praznika »pedesetnice«) Стреде петкооу ѣди ȣ̈ирене риби.

f. 202: Да се знаетъ, сіе книга г(лаго)леми Ѱал'тирь ѡт сел(а) Лазорово полѣ, како бѣше прѣжде пороушена и расипана, и повезаıа Михаилъ ермонахъ ѡт манастирь Слеп'че въ прѣдѣли Прилеп'скіе, въ лѣто .҂з҃р҃п҃е. (7185. = 1677.).

Ѡткоупіа Влъчъко с(и)нъ Сидоровъ за своюдоушоу і очевоу и м(а)териноу. Помени Г(оспод)и ктитора Влъчета Ісидора и Проика и Митра і Стоıанъ. Богь да хи прости въ ц(а)рство н(е)бесно, аминъ. (Isp. *Stojanović*, Zapisi, 7027.)

(Druga ruka, mnogo grublje pismo:) Да се знаетъ сіе книге ми Ѱалтиръ ѡт села Лазорево поле.

f. 202 v: drugom rukom – † Мои со дладесе (sic) годиних когда заоучи цалтирь (sic) і часивихь имахь годиних .к҃.

Ispod toga navedena je abeceda, a još dolje:

Слава тебе Боже н(а)шь сла(ва) те. Ц(а)рь небесне оутешителоу д(оу)ше истени вздесивине (!) совище благихь.

Богдань

Slika ptice (paun) između dvije čovječje glave (jedna je u nimbusu).

Stražnje korice: Ере и Крьста.

с(ве)ти Михаили знае (nevješta slika sv. Mihaila) ко има (nevješta slika glave u nimbusu s bradom).

126

IV d 9 (iz Verkovićeve zbirke)

PSALTIR ŠTAMPANI S POSLJEDOVANJEM, IZDANJE VINCENTA VUKOVIĆA PODGORIČANINA U MLECIMA 1546. GOD., S RUKOPISNIM DODACIMA IZ XVI. I XVII. V.

Lit.: Iljinskij, br. 6, str. 157–8; *Conev*, br. 9, str. 8 (obojica navode sa signaturom IV d 9).

Papir 13,5 × 19,5: 270 listova (prema Iljinskom i Conevu – 271); ispred prvog signiranog lista nalaze se 4 nesignirana oderka: prva 2 su prazna; na 3. počinje tekst psaltira. U štampanom psaltiru nedostaje prva cijela sveščica, mjesto koje su stavljeni listovi ispisani rukom. Od toga je ostalo 7 cijelih listova (f. 1–7) i pomenuta 4 oderka. *Pismo* ovog rkp. dodatka – grubi poluustav srpske recenzije, prema Iljinskom XVII. vijeka, što se potvrđuje vodenim znakom. *Vodeni znak* – cvijet na stabljici sa dva lista iz kraja XVII. vijeka.

Neprekidan štampani tekst ide od 8. lista (1. list sveščice B) do 5. lista sveščice MM (f. 268) – kraj velikog povečerija. Iza f. 261 umetnuta su 3 rukopisna lista (f. 262-264), a iza f. 268 još dva: rukopisom i na papiru XVI. vijeka. *Vodeni znak* štampanog dijela: sidro u krugu više varijanata: s kontramarkom AA sl. Briquetu br. 554 iz 1563. (s drugom kontramarkom) i s kontramarkom IB koja dolazi na posebnoj varijanti Briquet 521 iz 1549. g.

Pet rukopisnih listova pri kraju (f. 262–264 i 269–270), prema Iljinskom su »iz nekog starog rukopisa, pisanog ustavom«. U stvari to je poluustav; nesumnjivo je, da je ovaj dodatak napisan baš za izgubljene listove štampanog teksta: umetnut je kraj psalma 101., koji je samo citiran u štampanom tekstu, i na kraju molitva anđelu-čuvaru, koja se točno nastavlja na prekinutom štampanom tekstu. Prema tome rukopis mora da je mlađi od sredine XVI. vijeka, s čime se slažu fragmenti vodenog znaka – sidro u krugu s kontramarkom IC. Recenzija rukopisnog dodatka na kraju je čista srpska s akcentima i spiritusima.

Uvez: Daske sa žlijebom po rubovima, prekrite kožom. Sprijeda okvir s medaljonom u sredini i ukrasima na uglovima; otraga – romb presječen dijagonalama s okruglim medaljonima na mjestu presjeka. God. 1950. uvez je restauriran.

Zapisi na posljednjim listovima rukopisa potječu od dvije ruke: prva (A) je lijepi brzopis XVI. vijeka, druga (B) nespretno pismo XVII. vijeka.

f. 269 v: A – Да се зна на намаистороу .н҃. и .к҃. и Тоуретоу .к҃.

f. 270 gore: A – Арьсеніе божие......; ка смѣрение мое пише.

f. 270 v: A – Сіе списание писа оу мона....

f. 269: B – [хл'?] и деветъ стотиніт р' о' годіні і' ωсмъ дни .ѕ҃. мсци.

f. 269 v: B – Сиіа книга Ђоре ћака оузе іе ωн ωт казанъчие Богдана.

f. 270 v: B – Село да се зна .д҃і. гроша аманътъ црквне оућоуре месеца феръфара еднъ на годиноу на хиліадоу по сто и педесет и паки грош ωт бакра.

f. 270v: Даре (nerazumljiva skraćenica, možda литургија?) Миха .г҃. проућа

Попе мои ти ес емоу ти еси каде морилоω ми (?)

(Ista ruka:) Да се зна каде превапише (sic; valjda – преварише?) кавоурибе (sic) оу градоу ... Тоурьци ...задавъ и за........ ибосит (?) и таде бис(т) веко (zapis se prekida; točkama su označene lakune na mjestu rupica u papiru i potpuno izblijedjelih mjesta).

(Druga ruka. Tekst je napisan pored prethodnog, u istim retcima:) Да се зна що е гради и поправи Ѱалътиръ. Боже Стани ћакъ.

127

IV d 16 (iz Verkovićeve zbirke)

ŠTAMPANI PSALTIR DRUGOG VINCENTOVA IZDANJA U MLECIMA 1561. GODINE S RUKOPISNIM TREBNIKOM IZ XVII. VIJEKA

Lit.: Conev, br. 10, str. 8, s pogrešnom signaturom.

Papir 14 × 17,5; 196 listova (192 folijirana s preskočenim 75 bis, sa dva nesignirana lista sprijeda i jednim nesigniranim otraga).

1. *Štampani psaltir:* sačuvana su 74 lista, bez početka i bez kraja i s više izgubljenih listova u sredini (iza f. 1, 35, 69, 71 i 72). Tekst počinje usred X. psalma od riječi »оуготоваше стрѣли вь тоулѣ«; svršava se CXXXI. psalmom na riječima »врагы іего ωблекоу вь стоудь на ωном поцвьте с(ве)тны моіа«.

Vodeni znakovi: sidro u krugu slično Briquetu br. 559 iz 1573. god. i 556 iz 1569. god.

2. *Trebnik*: f. 75–192. Kako je rukopis bio veći po formatu, to je radi uveza sa psaltirom znatno okrnjen: odsječena je čitava gornja margina.

Rukopis je bio bez početka i bez kraja. Nedostaju: cijela I. i II. sveščica, u III. sveščici – od 1. do 7. lista; u IV. sveščici – prvih sedam listova; u V. sveščici – od 2. do 8. lista; od 2. lista VIII. sveščice do 1. lista X. sveščice; u X. sveščici – 8. list; u XI. sveščici – 1. list; u XII. sveščici – od 2. do 7. lista; u XV. sveščici – od 2. do 7. lista; od 2. lista XVIII. sveščice do 7. lista XXII. sveščice; od 1 .lista XXIII. sveščice do 7. lista XXV. sveščice; cijela XXVIII. sveščica; 1. list XXXII. sveščice i sav kraj počevši od XXXIII. sveščice.

Pismo po 19 redaka: poluustav XVII. vijeka. Srpska recenzija s jednim poluglasom, sa akcentima; široko є i с; jednostrano ч; ш većinom s visokom spojnicom; ѣ s dugom lijevom kvačicom na prečkici; dugoljasto ѳ; ф s visokim stablom i kratkim drškom, »očno« о; т još na jednoj nozi; д s dugim svedenim nožicama i t. d.

Vodeni znakovi: kruna sa zvijezdom i polumjesecom, 3 varijante tipične za XVII. vijek.

Ornamentike nema osim inicijala sa zavojcima.

Od uveza bile su sačuvane korice, ali bez hrpta; listovi u sredini bili su ispremiješani, a u drugom dijelu vrlo trošni; prema kraju potpuno truli. Godine 1950. kodeks je restauriran: listovi su sređeni, ispred sačuvanih kompleksa stavljene su bilješke o njihovoj sadržini i o prvobitnom smještaju u sveščicama. Kodeks je uvezan u stare korice s novim hrptom.

Sadržaj

f. 75–75 bis: kraj чина исповѣданиıа.
f. 75 bis: молитва братотворениıа.
f. 76–85: čin krštenja bez početka.
f. 85–88: čin primanja »приходештих од латинскиıе вере«.
f. 88–94: чин оброученииа, bez kraja.
f. 95: kraj чина освештениıа воде светих богоıавлении.
f. 95–119: чин светаго елеа, s lakunom.
f. 119–126: чин на разлоучениıе доуши, bez kraja.
f. 127–143: »posledovanije ishodnoje monahov«, bez početka.
f. 144: kraj čina pogrebenija.
f. 145–146: kraj čina pogrebenija monašeskog.
f. 146–152: последованиıе малаго образа ıеже ıест мантиıа.
f. 162–169: чин великаго и ангелскаго образа, s lakunom.
f. 169–177: молитви избрани на всакоу потрѣбоу.
f. 178–182: молитви по св. причаштении.
f. 182 v–192: молитви всѣх светих ωт всакое немощи чловѣкоу, bez kraja.

Zapisi (kasniji, XVIII. vijek):

f. 1 (dodani): podsjetnik – за врапче за какo за коеста за коу за коз за маст за овц за чоу за мо за лаж за квече за гаре.

f. 2 (dodani): Дидаскале вни(ма)емъ жаждати; желаемъ Христо.

Posljednji list (dodani) vježbe u pisanju pojedinih slova.

128

IV a 60

ŠTAMPANI PSALTIR S POSLJEDOVANJEM, IZD. JEROLIM ZAGUROVIĆ U MLECIMA 1569. GODINE, S RUKOPISNIM DODATKOM IZ XVII. VIJEKA

Lit.: Conev, br. 12, str. 9, s pogrešnom signaturom i netočnim podacima.

Papir 13,4 × 18,8; 207 listova. Bez početka: nedostaje sve do kraja 88. psalma. Poč.: ...(и)стинѣ твоеи. Помени Ги поношеніе... (LXXXVIII, 51). Nedostaju: iza f. *5* (iza kraja XVIII. sveščice) – *3* lista; iza f. 12*3* – 1 list. Štampani tekst svršava se na f. 199 pogovorom. Na posljednjoj praznoj stranici – zapisi. Iza toga je dometnuta jedna sveščica pisana rukom: »Сице починаем Ѱал'тирь«, i molitve iza katizma. Tekst se prekida na XI. katizmi riječima: »не имам тебе ωставити. аще мене...«

Vodeni znakovi štampanog teksta: sidro u krugu sa zvijezdom slično Briquetu br. *558* iz 157*3*. god. i drugi tip – sl. br. *557* iz 1572. god.

Vodeni znakovi rukopisnog dodatka: kruna s polumjesecom i zvijezdom iz XVII. vijeka.

Od uveza je bilo sačuvano samo malo kože na hrptu. God. 1950. uvezano je u novi uvez.

Zapisi (ȣ pišemo у):

f. 137 (posljednji list mjesecoslova): Сіа книга есть восточнаго ωбряда парохіалныя церкве Повучкія с. в. мчника Геωргіа. Подписахъ мсца Апрілліа 1835. Матѳіи Оличь парохіи Адміністраторъ.

f. 137 v: nekoliko puta napisana je riječ »зарабіа«: Мол(итва) ωт бес пса зара біазара забіа зара біа ща заара бутутора а̃ зарабиа а̃ зарабиа.

f. 199: gore je bio zapis sasvim izblijedio. Preko njega novijim rukopisom: попе Ѡване давеоѳфаа (?)

Dolje slova u pet redova s malim т iznad svakog slova, a iznad д – тс:

п	с	п	ѳ	
п	х	іе	д	м
р	к	і	з	с
ȣ	ш	з	ȣ	т
р	ѳ	пв	.:.	н

129

Ćir. fragm. 19

JEDAN LIST IZ ŠTAMPANOG RUSKOG PSALTIRA XVIII. VIJEKA

Prvi list sa zastavicom u drvorezu.
Ležao je u štamp. Vincentovu psaltiru iz Slepče (IV d 9).

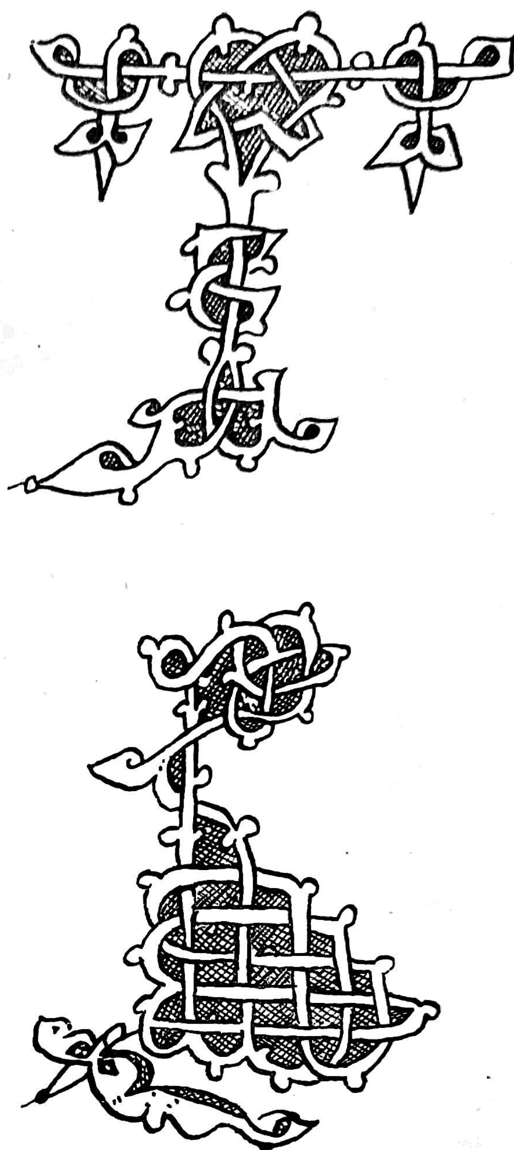
130

Ćir. fragm. 20

JEDAN LIST IZ ŠTAMPANOG RUSKOG PSALTIRA XVIII. VIJEKA

Psalmi »общіи: прѣподобнымъ«, list [illegible].
Ležao je u štamp. Vincentovu psaltiru iz Slepče (IV d 9).

KONTURA SMEĐA (IZBLIJEĐENO)

CRVENO

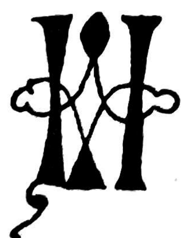
SVIJETLO PLAVO

ŽUTO

Evandelje VIII 32
XVI.v.

Dogmatiki panoplia

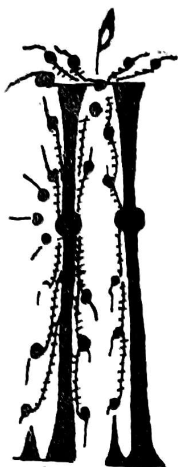
III c 16 - XVI.v.

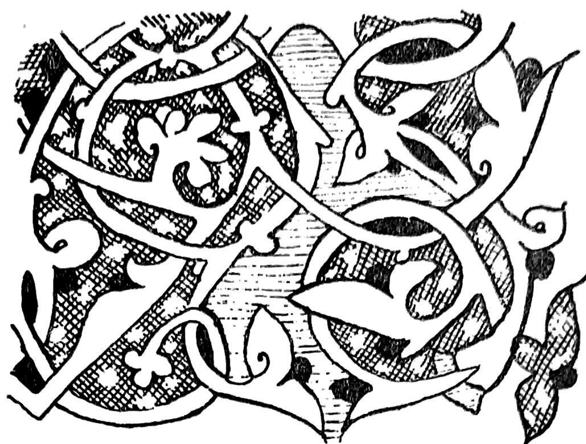

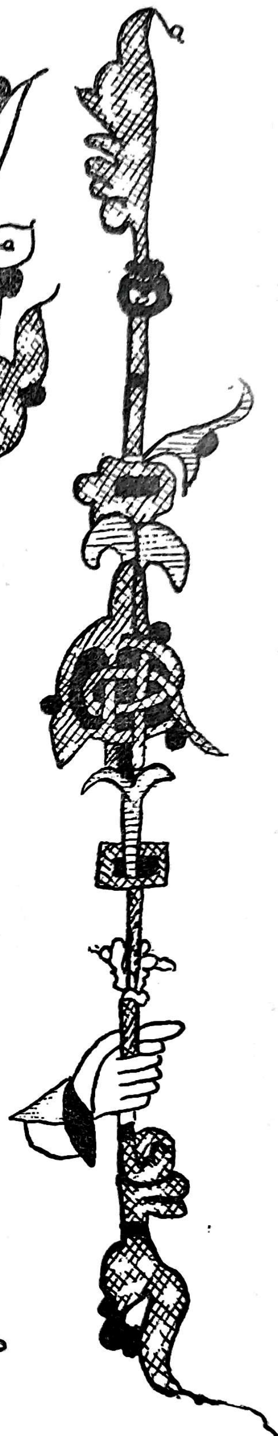
Evandelje
III a 50
XVI.v.

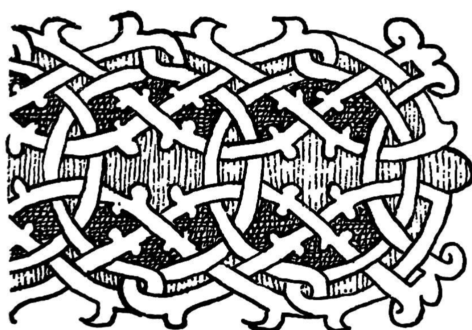

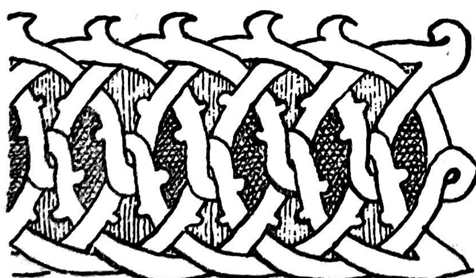
Evandelje
IV d 7
XVI.v.

KONTURA CRNO
PLAVO CRVENO
ZELENO

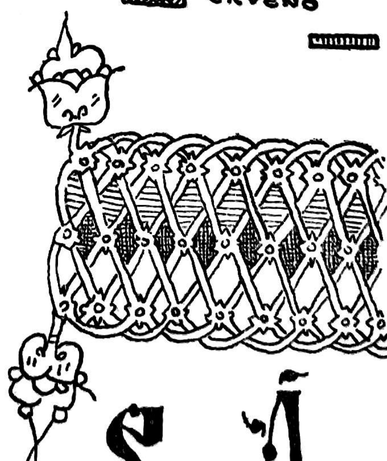

CRVENO ZELENO
ŽUTO

kontura
INICIJALI CRVENI
žuto PLAVO

Evandelje
IV d 2
XVI.v.

CRVENO

131

IV d 11/I (Iz Verkovićeve zbirke)

SLUŽABNI MINEJ ZA JANUAR, SRPSKA REDAKCIJA S KRAJA XIV. ILI POČETKA XV. VIJEKA

Lit.: Iljinskij, br. 15, str. 160–161; *Conev,* br. 70, str. 32. *Repr.* br. 48.

Kao što je već Conev zapazio, pod br. IV d 11 u istom omotu bila su dva zasebna rukopisa: služabni minej za januar i služ. minej za decembar, iz raznog vremena. Već je Iljinski konstatirao, da se oba rukopisa nalaze u najgorem stanju: papir je potpuno istrunuo od vlage i listovi su se u sredini toliko slijepili, da se ne mogu razdvojiti. Isto je istaknuo Conev. Za 40 godina poslije toga raspadanje je još vrlo napredovalo – svi su listovi bili pokriti gustim slojem bijele plijesni, u pojedinim dijelovima kodeksa sredina je već ispala, kod više listova srednji je dio potpuno pocrnio, kod drugih je postao tamnosmeđ. Da se spasi, što se još moglo spasiti, ja sam rukopis razdvojio, sa svom mogućom opreznošću rastavio slijepljene listove, osušivši plijesan pomoću Vitalux lampe, potpuno trule listove izlijepio sam na proziran papir, sredio sam otpale listove i svaki rukopis zasebno uvezao (IV d 11/I i IV d 11/II).

Januarski minej je na papiru 19 × 26,5; 129 listova bez početka i bez kraja. Na pojedinim listovima ostale su oznake kvaterniona IV–XIII, XVIII–XXI i XXXI, koje omogućuju da se listovi srede. Nedostaje: na početku 26 listova – do 3. lista IV. sveščice; od f. 2 i 4 ostali su sitni oderci; zatim ide neprekidni tekst do kraja XII. sveščice (u XI. sveščici bilo je davno izgubljeno 5 listova, ali su nadoknađeni sa 2 lista sitnijeg pisma u XV. vijeku (f. 56 i 57); vjerojatno nedostaje 1 list iza f. 83. Zatim nedostaje više listova iza f.116: od kraja druge stihire na početku vel. večernje sv. Savi – sva velika večernja i dio »agripnije«, koja se završuje na f. 117. Na f. 118 je stavljena oznaka kraja XX. sveščice. Iza f. 119 nedostaje 1 list (od 1. pjesni drugog kanona do kraja 5. pjesni kanona sv. Savi); iza f. 120 – 79 listova (od 4. lista XXI. sveščice do kraja XXX. sveščice) – kraj službe sv. Savi s njegovim žitijem i sve službe od 15. do 20. januara); tekst se prekida na f. 129 – služba 22. januara sv. apostolu Timoteju i sveštenomuč. Anastasiju.

Pismo po 24–27 redaka: poluustav s kraja XIV. ili početka XV. vijeka s malo akcenata (ꙿ), s jednim poluglasom; široko є (pišemo ıe), т tronogo ili dvonogo s kraćom desnom kvačicom, jednostrano ч, ѡ s visokom spojnicom, ѣ s visokim i ponešto kosim stablom, ж od 5 poteza sa zakržljalim vrhom, ı pored vokala, ovalno в kao inicijal. Naslovi i inicijali – crveni. Conev je datirao ovaj rukopis XV. vijekom, međutim pravopis do resavske reforme i oblici pojedinih slova (ж od 5 poteza i dr.) upućuju na kraj XIV. ili sami početak XV. vijeka.

Ornamentika: ostali su samo inicijali – veliki s ukrasnim kuglicama na linijama i sa skromnim zavojcima; drugi – manji, crveni, običnog skromnog oblika.

Uveza nije bilo. God. 1950. uvezano u kožu.

Vodeni znakovi: 1. pola jednoroga, 4 varijante tipa *Bofarull y Sans,* Los animales... 1910, no. 678 iz 1398. i Briquet 9933 iz 1401. god.; 2. volovska glava tipa Briquet br. 14628 iz 1387. god.

Sadržaj

Služabni minej za januar sa službama svim svecima za svaki dan i sa kratkim žitijima. Počinje službom 3. januara – sv. proroku Malahiji i sv. muč. Gordiju i ide neprekidno do 14. januara – službi sv. Savi, koja je nažalost okrnjena (sa iscijepanim listovima u sredini i pri kraju, napose sa iskinutim žitijem); nastavlja se službom 21. januara – muč. Eugeniju, i prekida se 22. januara – službom ap. Timoteju i sveštenomučeniku Anastasiju (na petoj stihiri na »Gospodi vozvah«).

Sačuvani dio službe sv. Savi, koji ovdje objavljujemo, uglavnom se podudara s onim tekstom, koji je kasnije ušao u »Srbljak«. Treba istaknuti: 1. da se kod kanona navodi bogojavljenska katavasija, što ukazuje, da se služba sv. Savi služila ili zajedno sa službom »otdanija Bogojavljenja« ili je »otdanije« bilo preneseno na idući dan; 2. da je ovdje između velike večernje i jutrenje stavljena »agripnija«, koje nema Božidarov zbornik.

Zapis: f. 37, crvenim: Адарıωн на шареноу перницоу ище (?)

*

f. 115 v: *Služba sv. Savi*

На .ві҃. сх ищіи сию слоужбоу на праздныкь.

Вь .ді҃. ген(вара) м(ѣ)се(ца) иже вь светыхь ѡтьца нашего Савы пр'вааго ар'хıепископа и оучителıа срьбскааго.

На малѣи вечерніи .ѿ.д҃. и поıемь стихиры глась .д҃. под. да с знаме.: (= даль еси знаменіе...)

Светитель богоприıетьнь и пастырь истын'нь, стльпь непрѣвратьнь, ѡснованые вѣрѣ недвыжимо, благочьстьıа степень непоколѣблıемы, забрало црькви нероушимо, светителемь доброта и чюдесь Саво источныкь быль ıеси. Тѣм' те оублажаемь богочьстивно пѣсми и в'сесвещенноую ти днесь сьврьшаıемь паметь.

Сльнца свѣтлѣиши просвещен'на паметь твоıа вѣрнымь вьсиıа людемь твоимь божьст'выми блистаніи сих просвѣщающоу, Саво вседобліи, ѡтьче свещен'не, и бѣсѡвь тмоу ѡтгонещіи. Тѣм' же те оублажаемь и молбно вьспѣваемь ıако ѡтьчьствоулюб'ца и прѣдстателıа и молтвьныка ѡ доушахь нашихь.

Благооухаеть рака светаго ти тѣла светителю богодьхновене. Христово бо веселниие (sic) и благооуханые бысть и словеси богодьхновен'ными ѡблагооухаль ıеси, и ниніа молим те, помени всѣхь иже вѣрою те поминающіихь, кь Господоу дрьзновеные ıако стежавь богоносе.

Слава глас .и҃. самоглас.

Ѡледѣв'шоую землю срьдца людеи своихь словеси твоими вьздѣлавь и присно цвьтоущее плоды благочьстиıа вь ныхь израстиль если Боговы, и чистотою житиıа твоего ра-

зоумь ихь оукрасиль ıеси, и на рев'ность подвигль ıеси собою агглыскомоу иноки житыю, и прѣωбыдети же врѣмен'наıа оувѣщаль еси, божствьнаıа цев'ныце, бьдрое око, пастыремь пастироу, Саво блаженне ωтьче свещен'не, приміи нас хвалещих те, Христоу Богоу моли се ω доушахь нашихь.

И ниньıа. Кровь твои Богородице дѣво врач.

На стих. стихиры глас .к҃. под. Доме ІЕфраѳ.

Оума владикоу на страсты поставывь, пльтолюбиемь не поработив' се, аггелскыи чистотою пожиль Саво.

Стих: Чьстнаа прѣд Господемь сьмрьть препод.

Владика сы своıеплеменнымь, апостоль же пакы и прьвосветитель людемь своимь, ωтьче ωт Христа дарова се.

Стих: Блажен моуж.

Стадо сы словесное ωтьче, противными нерасипа'ıемо кь Христоу молитвами Саво сьблюдаи.

Слава. глас .д҃.

Ωт пелень любещи Христе люди свое вьзлюбиль еси, ωт нихь же и до сьмрьти троудив' се и по сьмрьти сихь не ωставиль еси, иже цѣла и благооухающаа ωттоуждe страньствьıа приıем'ше те и ıако оутварь царскоую имоуще те веселет'се и оукраси бо сихь прѣстоломь светительства и царствыемь оудобривь почьль еси, и вѣрою троичьскою оутврьдиль ıеси, и ниньıа пѣныемь пѣсны благолѣпныихь твою паметь почитають, молеще се богоносе ωтьче Саво всесвещенне, Христа Бога моли спасти се доушамь нашим(ь).

И ниньıа: Избави нас ωт напастеи наших(ь).

Троп. светомоу и ωтпоус(ть).

На велицѣи вечерны стихолωгіа Блажень моуж. .а҃. антифон. На Господи вьзвах ωс .и҃. и поемь стихиры глас .д҃. под. ІАко добльа.

Ωтьца иже на небесы вьзлюбывь, земльнаго ωставыль еси, и поустыню постыгль ıеси, ωтноуждe пощеныемь и молитвамы Доуха светаго ωтьче заре вьсприемь и вь тмѣ невѣдѣніıа люди свое паче сльнца пришьдь просвѣтиль еси, Христа проповѣдае вь двою соущьствоу нас ради ωт дѣвы вьсиıав'ша.

Апостолωмь рав'нопроповѣдателıа, светителемь ıединомоудрьна, постныкомь сьподвыжныка, пастыра соуща изьбран'на, милосты же благооутробна подателıа достоино вьсхвалıаıем' те Саво ωтьче богомоудре, и боготочноу рѣкоу оученіем... (tekst se prekida).

Iza f. 116 v nedostaje više listova: sav ostali dio velike večernje i iduća *»agripnija«*, kraj koje dolazi na f. 117: ... шеніи исповѣдающе, срьдца и оуст'ны ωскврьныхомь, глыбиноу безаконѣи ωткрывающе, и вьздоухь нечистотами помрачихомь, тебѣ Господи сихь ωцѣстытелю вьпиıемь, твоıа есмы тварь, помилоуи ны, великыıе ради милости твоее.

Стих. Слава тебѣ Боже нашь, слава ти.

Кто не дивит' се, кто не славыть, твое владико дльготрьпеные, прѣзре безаконьıа и прѣстоупае неправди, прѣминоуеши нечьстые, и все грѣхы наше ωбращае м(илосер)доуеши и не гнѣва наводиши, кто изглаг(олет) щедроти твое.

Стих. Слава тебѣ Боже нашь, слава.

Кто Богь ıако ты еси Богь нашь, его же небеса сь аггелы оужасаıют'се, земльнаıа сь чловѣкы трѣсоут'се, бездны сьмоущают'се и вса тварь сь страхомь измѣнıаıет'се, кто изглаголıеть силы твое.

Стих. Слава тебѣ Боже.

Кто достоино вьзможеть блажити те Богородице, прѣвиш'шоую небесь и всее твары чистеишоую, Христа бо в'сѣхь цара и твор'ца родила еси, ıемоу же ıако царица ωдесноую прѣдстоещіи, ω поющіих' те оумоли его чистаıа, гнѣва своего избавыти, и подати милость ниньıа и вь дніи вѣкωмь, аминь.

По скон'чаны же агрыпные чтеніе вь пра҃аиапостолѣ. Аще ли же имаши житие имаши светаго.

На оутр'ніи троп. глас. .и҃.

Правовѣрыю наставныче и благочьстыıа оучителю, чистотω ωтьчствоу своемоу и просвѣтителю, инокіимь оукрашеные, ωтьче прѣмоудре светителю Саво, оученыемь твоимь люди свое просвѣтиль ıеси, цѣв'ныце доуховнаıа, моли Христа Бога ω доушахь нашіихь.

По ... слава глас .г҃ Поуты вьводещааго вь жиз'нь: *пис(ан) на великои вечерны.* И ниньıа: Тебе исходатаицоу спасеніе рода на(шего).

.а҃. стихолог. сѣд. глас .и҃. под. Прѣмоудро-с(ти).

Льсти мира, богатьства и свѣтлосты вса ıелика видимихь доброть малолѣпиıа, и высокоую любовь родителю прѣωбыдевь, смѣрением' же кь нищете оучещωмоу владицѣ Христоу послѣдоваль ıеси, ωт нıего же пощеньıемь и молитвою истын'ное богатьство и соущоую свѣтлωс(ть), царство недвыжимо и вь вѣкы благобытие, Саво ωтьче наслѣдоваль ıеси, кь нıемоу же ниньıа моли се, грѣхомь ωставление податы чтоущимь сь любовью вашоу паметь.

Слава и ниньıа. Б°. (= »богородичан«).

Небесноую дверь и ковчегь, в'сесветоую гороу, свѣтліи ωблакь вьспоıемь, неωполимоу (sic) коупиноу, словесніи раи и ıевжино вьзваньıе, вьсеи вьселıеннеи великое прибежище, ıако спасениıе тое ради мироу сьдѣ'ıа се и ωставлıеные прьвимь прѣгрѣшеныемь, тѣм' же и вьпиıемь ıеи: моли Христа Бога грѣхомь ωставлıеные даровати благочьстно покланıающих' се рождьствоу твоемоу.

По .к҃. каѳ. сѣд. глас .г҃. под. Божіи вѣрѣ.

Добродѣтелы дѣланıемь црьквы великое вьсиıаль еси сльнце, и сиıаньıемь словѣсь твоих просвѣтиль еси вѣрных людеи своих сьставы, и потрѣбыль еси страсты ωчрьнıеніıе, светителю Саво, Христа Бога моли, даровати намь велію милость.

Дроуг(ы) под. Красωтѣ дѣвьства.

Стльпь и оутврьжденыıе црькви Христовы ωтьче бывь сию непоколѣбымоу ωт искоушеніи лоукаваага прѣмоудре сьблюль ıеси, все бо ıереси злодѣиствыıа разорыль

ıеси и люди свое наоучиль ıеси Троици единосоущнеи вь ıединомь божьствѣ слоужити, тѣм' же сьшьдше се почитаем' те, Саво богомоудре.

Слава и нинıа. Б°. под. тожде.

ІАко невьздѣлань Дѣво виноград прѣкрасны грозду Христа вьзрастила ıеси истачающи намь вино спас(онос)ное, всѣмь веселещи доуше и тѣлеса, тѣм' же ıако вынов'ноу те добріимь оублажающе, присно сь аггеломь выпиıем' ти, радоуи се ѡбрадован'наа.

Потомь полиıелеѡ или непорочны тажде сѣд. глас .н҃. под. Прѣмоудр.

Вьздрьжаніıемь житие оукрасивь и житием моудросты слово оувѣраıе, изред'нь кь добродѣтелы наказаньıем ıавы се, закономь и прѡрокы апостольскы наоучаıе ѡ Христѣ Ісоусѣ люди своıе, еуаггеліемь проповѣдаль ıеси, и сихь православиıа вѣрою оумножиль ıеси, тѣм'же и по скон'чинѣ неискон'чаıемоу благодѣть приель еси, и вь гробѣ лѣже нераздроушимь прѣбыс(т), Саво ѡтьче светителю богоблажен'не, моли Христа Бога грѣхомь ѡставлıеньıе подати чтоущіимь сь любовью светоую ти памет.

Слава и нинıа. Б°. под. тожде.

ІАко в'сенепороч'наıа невѣста Творцоу, ıако неискоусомоужнаа мати избавителıа, ıако соущіи пріетелище Оутѣшителıа прѣпетаıа, безаконіıа ме соуща скврьн'но жилище, бѣсом игралище вь разоумѣ быв'ша, потьщіи се и сих злодѣиства избавіи ме, свѣтло жилище добродѣтелью оустроив'ши, свѣтло прием'нице нетлѣннаа, ѡтженіи ѡблакь страстеи и вышнıаго причестııа сподобы и свѣтоу невечерніемоу молитвами сіи.

Таж. степ. прок. глас .д҃. Иıереи твои ѡблекоут' се вь правдоу. *Стих.* Тоу вьзвращоу рогь Давидовь. Всее діханиıе. ІЕуаггеліе ѡт Маѳ. вь вторник .а҃. Рече Господь. вы ıес(тіе) свѣт. Ѱалмь. .н҃. припелѡ глас .ѕ҃.

Доуха светаго благод(ѣ)ть вь твоих оустнах излııа се ѡтьче и быс(т) пастырь Христовѣ црькве, оуче словѣсьньıе ов'це люди свое вѣровати вь Троицоу ıедіносоущноую и вь ıедіно божьство.

И се вѣждь, ıако аще кои любо слоучит' се дьнь, вечерь и оутрніи ѡхтаихь (sic) *ѡставлıаıемь, развѣ неделıе, и редовнаго светаго оу минеи стихире и канѡн поıемь на павечер'ницііи. Аще ли слоучит' се неделıа, поставіим на .ѕі҃. поıем вьскрсн(а .ѕ҃.), светомоу .в҃. канѡна глас .в҃. по .д҃., глас .н҃. по .ѕ҃. Аще ли нѣс(ть) неделıа, поıем на .ді҃. Богородици глас .ѕ҃. на .д҃. и светомоу ѡбою канѡноу .і҃.*

Канѡн Богородици глас .ѕ҃. пѣс(нь) .а҃. ірмѡс: Вльною мор(скою).

Радоуи се ѡтьцемь благохвалнаıа дрьжаво, радоуи се прѣславное оукрашеніе родоу нашемоу, радоуи се источ'ныче спасениıа, истачающиıа милость вѣр'но просещіим' ти, Маріıе неискоусѡбрач'наıа.

Пріими ѡт оусть скврьн'ных хвалоу Дѣвго прѣчистаıа, ты бо ıеси мироу застоуплıеньıе и спасениıе, прилежно моли спасти се доушамь нашимь.

Хлѣбь живот'ны показа се Дѣво, Христа бо родила ıеси всачьскымь Твор'ца, кь нıемоу же молитвами сіи мати свободи ѡт всакого гнѣва и бѣдь и печалеи всакыих поющіих' те.

Канѡн светаго Сави, емоу же зачело сию слогоу сьврьшаıеть: Савоу похвалити разоума Боже мои дароуи ми. *Глас .в҃. пѣс(нь) .а҃. ірмос:* Гредете людиıе, поıемь пѣснь Христоу.

Свѣть ѡт свѣта Христе Боже, ѡт ѡтьца прѣжде вѣкь рожьдь се и исконіи сы сь ѡтьцемь и сь Доухомь, мракь доуше моее ѡтгнавь ѡзары оумь мои молю се, ıако да вьзмогоу пети твоего оугодныка Савоу свещеннааго.

Аще и чловѣкь си ѡтьче ıестьствомь, аггельскы на земли пожиль еси, деснааго изь юносты поуты ıем'се, цѣломоудриıа рачитель бывь, Доуха светаго чистое ѡбытѣлище Саво всесвещен'не ıави се.

Вь моудрости главизноу страх божіи вьзлюбивь и заповѣдемь ıего присно пооучаıе се, дрѣво насадіи се прі исходещихь водь доуховныихь, ѡт ных' же ѡтьче напаıаемь плодь Христоу Саво принесе се.

Оуслыша ІЕв'ва прьвомати чьстнаıа, вь печалех родиши чеда, тыи же Дѣво оуслыша, Господь с тобою, радоуи се, и радован'-нымь гласѡмь Богоневѣсто, печаль прѣматере потрѣбльшіи.

Канѡн .в҃. светаго Савы вь нем' же ѡ чюдотвореніи ıего, глас .н҃. пѣс(нь) .а҃. ірмѡс Вьѡроужен'на фараѡна.

Похваліающоу ми твоıе житиıе, кь Христоу дрьзновеньıе ıако стежавь, ѡт богатіихь Доуха скрови(щь . . .) Tekst se prekida; iza toga je izgubljeno 5 listova – do kraja pete pjesme kanona:

. . . и црькве, храмь твои твоıего вьхода на зем'ли твоıа оугод'ныка Богомати вьздвыгоста, вь нıем' же не прѣстаи дающіи помощь славещіим' те. (Na margini: »каѳ« = katavasija.)

І(соу)сь животоу начел'ныкь раздрѣшити ѡсоужденьıе пріиде, Адама прьвоздан'наго ѡбновыти, ѡчищеньıа же ıако Богь не трѣбоуе, падшааго ѡчищаеть вь Иѡр'даны, вь нıем' же враждоу оубывь, прѣимоущааго всака оума мирь подающь.

Пѣс(нь) .ѕ҃. ірмѡс. Житеискаго мора.

Тебѣ припадаю пречистаıа Богородице блага'а, твоими молитвам(и) оумоли в'сакое благости подателıа, сина твоего и Господа, избавити мира ѡт всакаго гнѣва.

Вь глыбиноу (ѡтвр)жень быхь боурелютіихь (мора) в(л)ноу(ю)ща се, ѡт безмѣр'ных прѣгрѣ(шеніи мо)их и бѣдныих боуре оутолы и ти(шиноу) подаждь срьдцоу моıемоу.

(Ты оут)ѣшеные и прибежище чистаıа рабомь (тво)имь ıеси, неѡскоудно творе ıеже кь Богоу (оуми)лен'ное моленьıе ѡ иже вѣрою и любовью молещіих' те.

Инь ірмѡс. глас .в҃. Вь безднѣ грѣ.

Мракомь ıереси покриваемаа землıа людеи твоих иногда, нинıа православиıа свѣтомь свѣтлоуıет' се, ветхыıе прѣльсты измѣн'ши

се, новіи Исраиль и люди божіи бив'ше на истіи законь твои наставлıаıеми богоносе.

Апостоль ıако ѡт Христа посла се, и словомь еуаггеліа наоучаıе соущее вь нощи невѣдѣниıа просвѣтиль еси, исцѣлıеньıе же творе и чюдеса велиıа, и сими оудивлıаıе привлече кь нıемоу вѣрою людеи своих испльнıениıа.

Болшіих ище, лоучшаа желае, Иероусалима оубо, ІЕгупѳа же и Синае дошьдь, и всѣх иже тамо вь поустыни ѡбходе, богатою роукою на всѣх призыраıе, их же молитвами ѡтьчьства си Саво (обог)атиль еси.

Ѡбетшав'ше ніи гор'кымь дрѣва (прежде) вкоушеньıе(мь) и падшеıе се попльзеньıемь чистаıа ѡбновыла ıеси, зыждителıа рожьдши Слово сь(ста)вноıе, Дѣво мати владычице.

Инь ірмѡс, глас ӥ (Молитвоу си).

Трьсвѣтлиıе Троице прьвѣıе ѡлт(арь срьдце сво)ıе сьставыль ıеси и црьковь Богоу Спасоу в (ѡтьчьствѣ) си выздвигль ıеси, вь нıеи же ѡтьче прьво(прѣ)стол'нь равноапостоломь оучитель оу Христа (оудосто)и се, и слово жызни людемь си источиль ıе(си).

Брата своего оум'рьшаагo слышавь аггелоу кь Христоу дрьзновеньıемь доушоу ıего вьзвратити повѣлѣль ıеси, и сего вьдоушевлıен'на пришьдь обрѣль ıеси. ѡлѣ вѣра, ѡле дрьзно(вение), чюдо ѡтьче вьистыноу оужасно земльнь ... (Tekst se prekida.)

132

IV d 11/II (iz Verkovićeve zbirke)

SLUŽABNI MINEJ ZA DECEMBAR, SRPSKA REDAKCIJA KRAJ XVI. VIJEKA

Lit.: Iljinskij, br. 15, str. 160–161; *Conev,* br. 70, str. 32.

Ovaj je rukopis prvobitno ležao u istom omotu zajedno s minejem januarskim s kraja XIV.–poč. XV. vijeka. Bio je u najjadnijem stanju: prema Iljinskom »broj listova ne može se izbrojiti, jer je rukopis bio u vodi, te se listovi toliko slijepili, da ih je nemoguće rastaviti, a da se ne razderu ... I slova se gotovo oprala, tako da se rukopis čita s velikim trudom«. Isto navodi i Conev. Poslije njih raspadanje je još više napredovalo. Godine 1950. restaurirao sam ono, što se još moglo spasiti: osušena je plijesan, izlijepljeni su truli listovi i rukopis je uvezan u kožu, zasebno od januarskog mineja (vidi br. IV d 11/I).

Papir 19 × 27,5; 185 listova. Začudo, rukopis je gotovo potpun: na početku nedostaje valjda 1 list – početak službe 1. decembra, koji se nalazio ispred I. signirane sveščice. U sredini: V., VI. i XVII. sveščica imaju po 6 listova, a VIII. – 9, ali čini se, da u tekstu nema prekida.

Pismo po 30 redaka: poluustav, srpska redakcija s tragovima resavske reforme, s akcentima, s ъ u prijedlozima; oblici su XVI. vijeka – grčko *a* pored običnog oblika s kosim stablom, tropotezno ж, д s dugim nožicama, široko uglato ѡ i drugo u obliku dva spojena oo. Naslovi i inicijali – crveni.

Vodeni znakovi: sidro u krugu tipa Briquet br. 568 iz god. 1591.–1593. i br. 571 iz 1583. god.

Ornamentika: ostali su samo crveni inicijali s baroknim zavojcima.

Uvez: novi u koži.

Sadržaj: potpuni službeni minej za decembar običnog sastava, bez službi slavenskim svecima.

Zapis

f. 185 v: na kraju teksta – ⟨слава сь⟩вршителю Богоу давшомоу по зачелѣ конць. Сіа книга .... д(ь)нь .ДІ. троудомь .... и приложи ю оу храмь светомоу Николе (Isp. *Stojanović,* Zapisi, 9374).

133

IV d 13/I (iz Verkovićeve zbirke)

PRAZNIČNI MINEJ, SRPSKE RECENZIJE, PRVA POLOVICA XV. VIJEKA

Lit.: Iljinski, br. 14, str. 160; *Conev,* br. 55, str. 28. *Repr.* br. 54.

Pod brojem IV d 13 Iljinski navodi »službeni minej« sa 254 papirnata lista iz XVI. ili XVII. vijeka, bez početka i bez kraja. Conev točnije određuje, da su tu dvije knjige stavljene zajedno, a ne uvezane: cvjetni triod iz XVI. vijeka na 39 listova od papira i praznični minej za cijelu godinu iz XV. vijeka na 210 listova od papira. Kako su ta dva rukopisa iz raznih stoljeća, nemaju među sobom nikakve veze, a nisu mogli ni da se uvežu zajedno zbog različitog formata, a i zbog velikog broja sitnih oderaka na početku i na kraju prvog rukopisa, to sam pri restauraciji rukopisa izdvojio cvjetni triod pod zaseban broj sa signaturom IV d 13/II, a glavni dio, minej, restaurirao sam u novom kožnatom uvezu, izdvojivši u »fragmente« zasebne, slučajno umetnute listove: jedan list iz cvjetnog trioda iz XVI. vijeka s oznakom druge sveščice, dva lista iz

rukopisnog oktoiha XIV. vijeka s oznakom pete sveščice na jednom, pa jedan list štampanog Božidareva služabnika (v. fragmenti br. 6, 7, 17).

Praznični minej: papir 22 × 30; 211 listova bez početka i bez kraja. Na početku nedostaje cijelih 8 sveščica; u IX. sveščici oštećen je 1. list; u X. sveščici nedostaje zadnjih pet listova (iza f. 11); od XI. sveščice ostao je samo 1 list (f. 12), iza kojega opet nema više listova – do početka XII. sveščice; u XXXII. sveščici – posljednji list (iza f. 180); f. 77 okrnjen je sa svih strana. Rukopis je vrlo trošan prema kraju, gdje su listovi otkinuti od uvezanog kompleksa. Od posljednjih listova ostali su oderci, djelomično istrunuli. Počevši od f. 181 nedostaje znatan dio teksta kod otkinutog ruba; od f. 202–208 ostao je samo stupac pri korijenu, a od f. 210 i 211 – fragmenti.

Pismo – dvije ruke: prva do kraja XIII. sveščice po 33 retka – sitni nemarni poluustav, srpske redakcije s malo akcenata, s jednim poluglasom, sa i ispred vokala i s tipičnim oblicima XV. vijeka. Od XIV. sveščice do kraja – po 32 retka lijepi poluustav s uglatim oblicima, s jednim poluglasom, s akcentima i spiritusima. Naslovi i početna slova su crveni. U prvom dijelu ima naslova zelenom tintom.

Vodeni znakovi: A) u prvom dijelu knjige, kod prve ruke: 1. školjka sl. Briquetu br. 4500 iz 1403. g., 2. pas u nekoliko varijanata tipa Briquet br. 3643–3644 iz 1400.–1407. god.;

B) u drugom dijelu: škarice u 4 varijante slično Briquetu br. 3658 iz 1426. god., 3659 iz 1426.–1431. god., Lihačev 884 iz 1426. god.

Od *ornamentike* sačuvani su samo inicijali: crveni, skromnog oblika, s nekoliko ornamentiranih.

Od *uveza* postojala je samo gornja daska potpuno trula i izjedena crvotočinom. God. 1950. rukopis je uvezan u novi uvez od kože.

Sadržaj: službe.

f. 1: 13. nov. – sv. Jovana Zlatoustog.

f. 2 v: 21. nov. – Vavedenje presv. Bogorodice.

f. 8: 30. nov. – sv. apostola Andreja Prvozvanog.

f. 11 v: 1. dec. – sv. proroka Nauma, Avakuma i Sofonije.

f. 12: odlomak iz službe 4. dec. – sv. velikomučenice Varvare. Zatim nedostaje 6. dec.

f. 13: kraj službe u nedjelju sv. praotaca.

f. 13 v: nedjelja sv. otaca.

f. 17 v: pretprazdnstvo Roždestva Hristova.

f. 22: 21. dec. – sv. mčce Ijulijane.

f. 24: 22. dec. – sv. velmčce Anastasije.

f. 28 v: 23. dec. – sv. mčka iže v Krite.

f. 30: 24. dec. – pretprazdnstvo i sv. mčce Jeugenije.

f. 35 v: 25. dec. – Roždestvo Hristovo.

f. 45: 26. dec. – sv. prvomuč. Stefana.

f. 49: 29. dec. – sv. mladenaca od Iroda izbijenih.

f. 53: 1. jan. – Obrezanije gospoda n. Isusa Hrista.

f. 60: 2. jan. – pretprazdnstvo »prosvještenija«.

f. 64: 3. jan. – pretprazdnstvo prosvještenija.

f. 65 v: 4. jan. – pretprazdnstvo prosvještenija.

f. 66 v: 5. jan. – pretprazdnstvo prosvještenija.

f. 72: 6. jan. – Bogojavljenje.

f. 82: 7. jan. – S'bor Preteče.

f. 85 v: 8. jan. – – bez naslova: samo stihire praznika Bogojavljenja.

f. 86: 16. jan. – poklonenije časnim verigam apostola Petra.

f. 89: 18. jan. – prepod. oca našego Atanasija i Kirila.

f. 92: 25. jan. – sv. Grigorija Bogoslova.

f. 96 v: 2. febr. – Sretenje.

f. 102 v: 24. febr. – Obretenije glave Pretečine.

f. 107 v: 9. marta – 40 mučenika sevastijskih.

f. 112 v: navečerije Blagoveštenija.

f. 113: 25. marta – Blagoveštenije presv. Bogorodice.

f. 119 v: 23. aprila – sv. velmčka Georgija.

f. 125 v: 25. aprila – sv. apostol. i evanđ. Marka.

f. 128 v: 1. maja – sv. pror. Jeremije.

f. 130 v: 2. maja – sv. Atanasija Velikago arhiep. Aleksandrijskog.

f. 134: 8. maja – sv. apostol. i evanđ. Joana Bogoslova (sa uputom na 26. sept.).

f. 134: 9. maja – sv. pror. Isaije i sv. mčka Hristofora.

f. 136: 21. maja – sv. ravnoapost. Konstantina i Jelene.

f. 140: 8. juna – sv. mčka velikago Teodora Stratilata.

f. 142 v: 11. juna – sv. apost. Vartolomeja i Varnave.

f. 146 v: 14. juna – sv. pror. Jeliseja.

f. 148 v: 24. juna – Roždestvo sv. Joana Preteče.

f. 156: 29. juna – sv. apost. Petra i Pavla.

f. 163 v: 30. juna – sv. 12 apostola.

f. 168 v: 1. jula – sv. besrebrnika Kosme i Damjana.

f. 171 v: 8. jula – sv. velmčka Prokopija.

f. 174 v: 15. jula – sv. Kirika i Julite.

f. 177 v: 17. jula – sv. velmč-ce Marine.

f. 181 v: 20. jula – sv. proroka Ilije.

f. 182: 27. jula – sv. velmčka Panteleimona.

f. 186: 1. avgusta – sv. 7 Makaveja i učitelja nijhova Jeleazara i matere Solomonije.

f. 191: 6. avgusta – Preobraženije.

f. 198: 15. avg. – Uspenije presv. Bogorodice.

f. 205: 29. avg. – Usjeknovenije glave sv. Joana Preteče.

Zapisi

U drugom dijelu knjige na vrhu stranice na mnogim mjestima kasnijom rukom dodan je datum i ime sveca dotične službe.

Na više strana ponovljene su na margini pojedine riječi iz teksta ili su stavljene napomene, koje se odnose na tekst (f. 3 v, 54, 61, 66, 67, 120).

f. 15: brzopis XV. vijeka – † Г(оспод)и и владико помози Анкоулоу а оуби Боже Тоурке. Боже помози кралоу Владиславоу.

f 27: † ОУписа Никола слово рано оу неделю. Кто го не щеть прочт . . . да е прокл . . .

f. 42: † Г(оспод)и помози Скендероу, а оуби Боже Тоурке цара Амоурата.

f. 52. Г(оспод)ь да поможет . . . . (zamazano). Зело си ѕело си Господи господи вьзвах к тебе оуслиши ме. Monogram: možda »свет« (?)

Зде . . . оуспение прѣсветеи владичице госпоже Попь Попь (6 puta).

f. 54: Прѣподобномоу Василие.
f. 61: [Скороварь] (?) Предпразднество.
f. 69: početak azbuke; isto je na f. 70.
f. 76 v: Скоро и да прѣдваритъ
f. 78 v: Покоусихь перω
f. 90: † Боже помози ІАнкоулоу а оуби Господи Тоурке цара Амоурата.
f. 111 v: Моудрно величиıем небо звѣзда ...
f. 131 v: uz službu sv. Atanasiju – Моужь Аөанасие егда по земли хождаше ..... (ostalo nečitljivo).
f. 158 v: Помолите се не прѣстаи ωд б (iz teksta).
f. 163 v: ... рапь си
f. 188 v: kasnijom rukom nerazumljiv zapis – ... мое ... нспр [... xxxxx2 ?].

134

III a 39 (Kukuljević 710)

SLUŽBE SV. ATANASIJU, KIRILU ALEKSANDRIJSKOM I MAKSIMU SRPSKOM, PRVOMUČENIKU STEFANU, KANONI ARHISTRATIZIMA MIHAILU I GAVRILU I SLUŽBA SV. MUČENIKU GEORGIJU, SRPSKA REDAKCIJA IZ 1642. I 1645. GODINE, RUKOPIS ILARIONA IZ VIŠNJICE

Lit.: Ružičić, II, br. 37, str. 140; *Conev,* br. 85, str. 35–36; isp. Krušedolski rkp. *Petković,* Opis, br. 20, str. 23–24 i br. 49, str. 51–52. *Repr.* br. 104.

Papir 15,5 × 21,3; 77 listova (Ružičić i Conev pogrešno 71). Rukopis je čitav. Sastavljen je od dva rukopisa: A – f. 1–48 s oznakama sveščica na donjoj margini, pisan 1645. (ne 1595.) god.; B – f. 49–77 bez oznaka sveščica, pisan 1642. god.

Pismo: poluustav, u prvom rukopisu sitniji po 21 redak, u drugom malo krupniji po 22 retka. Upotrebljava oba poluglasa. Oba dijela pisao je isti čovjek, kao što stoji u zapisima, ali ima dosta razlike u pismu. Na pr. ѣ u prvom je s dugom lijevom kvačicom, u drugom – gotovo bez crtica na prečkici; з u prvom je visoko s pravim uglovima iznad i ispod retka, u drugom – manje s uglovima na retku; ω u prvom je široko i uglato (pored običnog oblika), u drugom – samo obični oblik i t. d. Naročito je razlika kod inicijala, koji su u prvom rukopisu više ornamentirani zavojcima, dok su u drugom jednostavniji.

Vodeni znakovi: u prvom rukopisu tri duguljasta polumjeseca; u drugom sidro u krugu sa trolistom gore – ponešto sličan znak kod Lihačeva br. 665 iz 1628. god.

Od *ornamentike* postoje samo crveni inicijali ornamentirani zavojcima.

Uvez: daske sa žlijebom po rubovima prekrite smeđom kožom. Sprijeda – ornamentirani pravokutni okvir s palmetama u sredini, gore i dolje; otraga – isto tako okvir s upisanim rombom i palmetama u polju.

Sadržaj

f. 1–28: Месѣца ıаноуаріа .лї. паметь светыхь трѣх светитель, двωихь алеѯандрьскыихь Аөанасіа и Куріила и иже въ светых ωца нашего архіепископа Маѯима новаго бывшаго деспота Срьблıемь слоужба. f. 17 v–21 v: житиıе св. Максима (isp. izd. *A. Vukomanovića* u Glasn. Srp. uč. dr. XI, 125–129 i *St. Novakovića* u Primjerima 344–347); f. 21 v–22 v: житиıе св. Атанасиıа.

f. 29–48: Мѣсеца авгоута (!) .в. прѣнесеніе мощемь светаго прьвомоученика і архідіакона Стефана (služba).

f. 49–57: Каноныи бесплътныим архістратигωм Михаила и Гаврила пѣваеми въ соубоотыи, прѣменıающе их.

f. 57–77 v: Мѣсеца ноемвріıа .г. светаго великомоученика и побѣдоносца Геωрріа (služba).

Zapisi

A) *Savremeni rukopisu:*

f. 28 v: Сіе правило написа Іларіωн оу Вышницоу. Богь да прости и писавшагω и повелѣвшагω, и платив'шагω: лѣта .,зрн'г. (7153 = 1645.).

Treba napomenuti, da iznad treće brojke ne stoji titlo, te su zato neki čitali to kao veznik и i datirali rukopis 7103. god. = 1595. (kao što je to kasnije napisano ispod teksta). To je netočno, jer je u istom zapisu slovo и svuda pisano s kosom prečkicom, dok je ovdje očito slovo н. (Pored navedenog tumačenja na istom je mjestu kasnije zabilježena i druga godina: 7113. = 1605., koja je ušla i u stariji katalog, pa treća: 7153. = 1645., što je točno.)

f. 48: Сіе писа хоуди вь добродѣтелıе ωкаıані же и грѣшни въ иноцѣ, именем В о е ц в е. Ružičić razrešava posljednju riječ – Иларие, ali može biti i Илари(о)н.

f: 77 v: † Ила(ри)ωн сіе писавы, ωт Светые гори принесе изводь, вь лѣто .,з. и .рн. вь Вышницоу (вь) цр(к)в архістратига. Зач(ало) и конць въсакωмоу дѣлоу благоу Христос ıесть, а(минь). (Kod Ružičića, Coneva i *Stojanovića,* Zapisi, 1365–1366 – netočno).

B) *Zapisi XVIII. vijeka:*

Prednje korice: 1766 мѣсеца ферфара .в. желаемоую сію книжкоу одавно погибшоую, изобрете ю во Каменской при господиноу п.. троу Іωанноу Орозовичоу, тогда бившаго парокоу цр'кве С(вет)о Иліев'скоі, мене же быв'ши тогда у визити епіскопской више реченого лѣта и дьна.

Д: И: П: ω: П:
Ч: С: М: С: Е: Р:
Е
С. Р. У. Б. К.

Stražnje korice: Знати се імаде када светоу Аноу манастиръ ѡпустише у Славони в лѣто 1780 мѣсеца марта 22 денъ прі епискоупоу господиноу Аѳанасі Живковиħу, в тия же дни пріиде Андреи Добраш поди стрію свога із Балаже ħартотоу, то есть звише Пеште 8 міля кої есть слоужіо у в... та $7^1/_2$ лѣтъ, то долазит (?) опетъ мѣсеца јуна ...... сфітоу и брашоу і ка....... више прідоу.

Подпіса 1780 Андреј Добрашъ.

C) *Zapisi Kukuljevićevi latinicom:*

f. 1: »Pravilnaja knjiga Ilariona od Višnjice з.р.н.г. = 1605«. Isti je natpis ćirilicom na cedulji prilijepljenoj na hrptu.

Pored toga u knjizi su ležala dva zasebna ostriška pisana sitnim poluustavom XVII. vijeka: jedan je iz čina jeleosveštenija, a drugi iz kanona Bogorodici. Sada su u »fragmentima« pod signaturom Ćir. fragm. 11.

135

Ćir. fragm. 23

IZ »ZBORNIKA« BOŽIDARA VUKOVIĆA, ŠTAMP. U VENECIJI 1538. GODINE

Jedan list iz službe Preobraženja: 4. list 51. sveščice.

136

III b 9 (Mihanović 7)

BUGARSKI OKTOIH, XIII. VIJEK

Lit.: Voskresenski, br. VI, str. 49; *Miklošić,* Leksikon XV; *V. Jagić,* Bugarsko-slovenski oktoih kolekcije nekoć Mihanovićeve sada Akademičke u Zagrebu, Starine X, 1878, 127–156; *Ružičić,* II, 35, str. 140; *Conev,* br. 43, str. 19. *Repr.* br. 12.

Pergamena 18 × 27; 112 listova (Ružičić – 216!) bez početka i bez kraja, s više izgubljenih listova u sredini i više izmiješanih sveščica i listova. Prema Jagiću raspored teksta treba da ide: ...88–90, ...8–9, 3–5..., 6–7, 35, 10–11, 1–2, 12–13, ...14–25, ...26–34, ...95, ...41–44, ...37–40, 45–52... 53–54, 36, 55–83...84–87, 91–92... 95...93...96–112... (točkama su označene lakune). Očevidno rukopis je tako uvezan pri nekoj staroj restauraciji.

Pismo: srednji ustav po 33–35 i po 42–43 retka. Prema Jagiću pisale su tri različite ruke, a možda je bilo i više. Dolaze oba jusa, ali bez jotiranih sa zamjenom po pravilu; na pojedinim listovima nekoliko puta dolazi mali jus u obliku trokuta s prečkicom; ъı i ы (posljednje pretežnije); gdje je ы — ı je kod njega uvijek prekršteno kratkim potezom; ъ i ь se miješaju, drugo je pretežnije; ı nisam vidio; ꙗ dolazi samo u početku riječi, i rijetko u sredini, inače iza *r, l, n, s, č, c* i iza svih mekih vokala zamjenjuje se sa ѣ – ѡзарѣеми i t. d.; nema ni spiritusa ni akcenata. Voskresenski po rukopisu datira XIV. vijekom, Jagić se uzdržava od datiranja, Conev – »XIII. vijek«. Ja bih se odlučio za drugu polovinu XIII. vijeka: s jedne strane ѣ je s vrlo niskim stablom i prečkicom ispod linije, є s približno jednakim petljama, и s ravnom prečkicom u sredini ili malo gore, и nestalnog oblika – s prečkicom katkada čak u donjem dijelu; ж s nešto reduciranim vrhom, ali još tropotezno; s druge strane ч je viljuška, koja katkada postaje jednostrana, ш s niskom spojnicom, м sa širokom oblom spojnicom; ѧ s uskom petljom. U ovo doba pripada i ornament, crveno-bijeli inicijali s teratološkim pleterom. Naslovi ili samo crveni ili crveni u crnoj konturi.

Prema Jagiću označujemo redakciju kao bugarsku, ali moramo naglasiti potrebu detaljnije jezične analize ovog spomenika.

Ornamentika: starinskog stila tipičnog za XIII. stoljeće: inicijali su ili starobizantsko pleteno stablo, ili teratološki motivi s pleterom, ili životinjski motivi često još u dosta realnom obliku, karakterističnom za početni period tog stila – na pr. pas stoji na stražnjim nogama s ornamentalnom stilizacijom – repom u obliku palmete i stilizovanom šapom prednje noge (f. 2 v); ili su u bijelo-crvenom koloritu s crvenom, katkada s crnom konturom, ili jednostavniji bijeli u crvenoj konturi. Zastavice – crveno-bijeli pleter: f. 13 v, 41; isječene na f. 66 i 82. Inicijali: f. 2 v, 3 v, 8, 11, 19, 26 v, 30 v, 32 v, 34 v, 41, 42 v, 55 v, 47 v, 52, 54, 56, 58, 60, 62, 63 v, 65, 68, 73 v, 76 v, 79, 81, 85, 87 v, 88 v, 92 v, 96 v, 97 v, 101, 103, 105, 107, 110, 112 v.

Uvez – trule daske, iziedene crvotočinom u smeđoj koži s ornamentom – okvir raščlanjen dijagonalama i rombom s palmetama na sjecištima. Godine 1950. uvez je restauriran.

Sadržaj: Ovaj je oktoih – »paraklitik« – obuhvatao svih osam glasova, te, kako su to istakli i Miklošić i Jagić, »zauzima u historiji crkvenoslovenskoga jezika važno mjesto«, a što se tiče sadržine u mnogim svojim osobinama slaže se s čuvenim Strumičkim oktoihom, koji je izdao arhimandrit Amfilohije.

U pomenutom Jagićevu djelu izvršeno je upoređenje teksta kako sa Strumičkim oktoihom, tako i s Cetinjskim oktoihom od 1493. god. i s grčkim štampanim tekstom.

Zapisi (kasniji):

f. 23 v: Исъ Хсъ

f. 24: слава

f. 40 v: dva puta jedno ispod drugog: [итеонщенихъ арроѡи] (?)

f. 57 v: (stariji) покоусихъ

III a 45–46

OKTOIH IZBORNI, BITOLJSKI, MAKEDONSKA RECENZIJA, DRUGA POL. XIII. VIJEKA

Lit.: *Ružičić*, II, 34 i 42, str. 140–141; *Conev.* br. 44 i 45, str. 19 i 20. *Repr.* br. 5.

Pergamena 15 × 22; 203 lista (Ružičić – 43 i preko 300; Conev – 43 i 305!) i još jedan (204) u ulijepljenoj koverti (grčki odlomak s korica). Rukopis je bio rastavljen na dva zasebna dijela, koji su bili inventirani pod zasebnim brojevima. Conev je zapazio, da su oba pripadala istoj knjizi, što se vidi po rukopisu i po oznakama sveščica, koje se nalaze u desnom donjem uglu. Može se dodati još po sadržini, po kasnijim zapisima u oba dijela knjige, koje je radila ista ruka, i po zapisima na prvim stranicama svakog dijela, da su »iz okoline Bitolja«. Kako su prve stranice svakog dijela mnogo požutjele, vidi se, da se u tako razdvojenim dijelovima rukopis nalazio duže vremena. Prvi dio (5 sveščica: od VI. do X. – 43 lista) nije imao nikakvog uveza, a sveščice su bile sašivene novijim koncem; drugi je dio sačuvao stražnju dasku od korica i nešto kože na hrptu. Međutim u tom dijelu sveščice su bile ispremiješane (12.–16., 21.–24., 17.–20., pa 37.–45.), a veliki kompleks iz sredine (sveščice 25.–36.) izgubljen je. Prema tome se vidi, da je već pri uvezivanju rukopis bio preudešen, a to se objašnjava naročitim sadržajem knjige, koji je dopuštao različito grupiranje pojedinih njezinih dijelova. Kako je daska stražnjih korica bila sasvim trula, te kako su se sveščice prvog dijela gotovo raspadale, pa je bilo neophodno restaurirati rukopis, to sam tom prilikom sastavio oba dijela i uspostavio prvobitni raspored sveščica.

Nedostaju: prve 4 sveščice i pet listova V. sveščice; prvi list VI. (iza f. 4); cijela XI. sveščica (iza f. 43); u XVII. sveščici – 2 lista (iza f. 86); u XVIII. sveščici – 1 list (iza f. 95); u XIX. sveščici (iza f. 102) posljednji list i zatim početak XX. sveščice, od koje su sačuvana posljednja dva lista; u XXIV. sveščici – 3 posljednja lista (iza f. 134); zatim sveščice XXV.–XXXVI; u XXXVII. sveščici je 10 listova; u posljednjoj – XLV. – 4 lista, od kojih nedostaje prvi (iza f. 200).

Pismo: Ustavno pismo srednjeg razmjera po 24–26 redaka. U drugom dijelu jasno se zapažaju dvije ruke. Ružičić prvi dio označuje kao srpsku redakciju XIII. vijeka, a drugi – kao srpsku redakciju iz najstarijeg doba srpske pismenosti; Conev označuje i jednu i drugu ruku kao bugarsku redakciju XIII.–XIV. vijeka, i to prvu s pravopisom po IV. školi (samo ь – sjev. mak. škola), a drugu – po VI. školi (ъ za fonetski poluglas, ь – za nefonetski).

U prvom dijelu rukopisa većinom dolazi ъ (na pr. na na listu 10 v samo dvaput dolazi ь вьскрсе, вьскрсению, ali pored toga i въскрсна, dok je inače svuda ъ: na pr. кръвъ, слъзами i dr.); u drugom dijelu češće je ь (кь животѹ, прѣдь i t. d.), ali i tu često dolazi ъ, naročito u sredini riječi (въсѣхь, въскрсе i t. d.), te bi se oba rukopisa mogla da stave u istu oblast. Nazali sa zamjenom po pravilu; ѫ često dolazi i za jotirani, dok kod ѧ dolazi zaseban jotirani ѩ; kod prve ruke često ꙑ; miješa ы, ꙑ i и (рыторъ, хероувимъскъı, вышномоу i t. d.). Po oblicima rukopis je sličan bugarskim listićima iz 1277. god. (napose po ukrasima u donjem retku ili na kraju retka); ı dolazi rijetko, većinom na kraju retka, katkada u sredini riječi bez pravila (пощѫдi мѧ, сѫдiти мирѹ, ali i нечаıаниа). Nema nikakvih poluustavnih oblika; ѡ je visoko, ali s polukružnim lukovima, ѣ s niskim stablom, ж tropotezno, в s trouglastim petljama i malo reduciranom gornjom, и s prečkicom obično u sredini, н s prečkicom u gornjem dijelu, ч – simetrična viljuška, ali s dosta niskim stablom, м s niskom spojnicom, oblom ispod retka; з s oštrim uglovima i repom okruglo zavijenim ulijevo. Široko є u značenju jotiranog ѥ. Datiramo rukopis posljednjom trećinom XIII. vijeka.

Ornamentika: uske zastavice u crveno-bijelom ili crveno-žutom koloritu (f. 10 v, 15, 40, 60 v, 112 v), u drugom dijelu knjige i sa zelenom bojom (f. 106, 135), koja ulazi naizmjence s crvenom i u naslove: po motivu – dvobojna ili trobojna pletenica s ukrasima sa strane, bez teratoloških elemenata, ali s naivnom narodnom ornamentacijom pomoću upisanog oka. Na f. 35 v uska mala zastavica od crtica i zavinute vrpce III ~ III ~ III ~ III, starinskog stila (Suprasaljskog rukopisa i sl.). Inicijali – malo veća crvena slova; skromno ukrašena samo dva na f. 97 i 98; na f. 19 i 22 v – ukrasi postrance uz naslov.

Po *sadržini* knjiga predstavlja naročiti oblik Oktoiha – Paraklitik (prema Ružičiću »Molabnik«) s naročito grupiranim rasporedom. U prvim sveščicama, koje nedostaju, valjda su bile »stihire na Gospodi vozvah« i »stihovne«.

f. 1–10 v kraj stihira – иже изъ ребръ источившаго мирови животъ. Тецѣте же паче и възвѣстите оученикомъ ıего . . .

f. 10 v–43 v: сѣдилна въскрсна za sve glasove.

f. 44–60: молебни za sve dane, svih glasova (u početku nedostaje 1. i 2. list).

f. 61–85 v: блаженыı za sve dane, svih glasova.

f. 86–89: степены svih glasova.

f. 89 v–92: Stihire evanđelske svih glasova.

f. 92 v–105: evanđelja vaskrsna, iza njih apostoli i evanđelja za sve nedjeljne dane, i za naročite zgode.

f. 105–105 v: prokimeni dnevni.

f. 106–134 v: bogorodični kanoni svih glasova.

Zatim je velika lakuna – nedostaje 12 cijelih sveščica, gdje su valjda bili kanoni za različite zgode.

f. 135-182 v: kanoni vaskrsni svih glasova.

f. 182 v–203: kanoni nedjeljnim danima različitih glasova (za svaki dan po jedan glas).

Zapisi

Rukopis je vrlo bogat zapisima, koji se mogu podijeliti u dvije glavne grupe: stari zapisi i noviji, koji govore o provenijenciji rukopisa.

A) *Noviji zapisi:*

f. 1: latinicom – »iz Bitolije, Zapadna Maćedonija«.

f. 44: bivši prvi list odvojenog drugog dijela, latinicom: »iz okoline Bitolije u Zapadnoj Maćedoniji«.

f. 82 v, latinicom: »ovi 39 l. su nastavak rkp III a 45«.

B, C) *Stari zapisi* raspadaju se na dvije grupe: B – zapisi neurednim brzopisom iz XV.–XVI. vijeka; među njima nekoliko pisanih glagoljskim slovima, ili ćirilskih sa umetnutim glagoljskim slovima. Vidi se, da pisar nije poznavao točnu glasovnu vrijednost glagoljskih slova, već je pogađao prema mjestu znaka u abecednom redu, početak kojeg naveo je na f. 74 (različita brojna vrijednost znakova u glagoljici i ćirilici zavela ga je, te je često upotrebio susjedni znak mjesto potrebnog, na pr. ѩ mjesto э). Među tim zapisima ima nekoliko poslovnog sadržaja, napose bilješke o haraču za seljake. C – kasniji zapisi neurednim pismom XVII. vijeka, mjestimice teško razumljivi i nerazumljivi.

Na više mjesta fragmenti teksta ponovljeni kasnijim rukopisom (B) na margini: f. 10 v, 15, 21 v, 33, 36 v, 58, 60, 68 v, 83 v, 98, 101, 106 v, 110 v, 113 v, 145 v, 153 v, 158 v, 174 v, 176 v, 202 v.

Na više mjesta kraće molitve i odlomci molitava, vjerojatno sve rukom B: Спасе ме Христе силою крьсною спаси Пıетра вь мори (f. 40 v, 53); ѡтьче нашь иже на нѣ (f. 54); Прибѣжища (f. 55 v); Прими ѡт доуши ѡкааньны (f. 59); Цароу небесни, оутешителоу доуше (f. 72 v); Изволниıе ѡтьца, поспѣшениıе светаго Доуха; молениıе ... (f. 99 v); Г(оспод)ь Христос Ісоусь (f. 123 v); Покои спасе нашь (f. 139 v); Мене ради, спасе ме Боже и помилоуи ме (f. 160 v); Боже вьседрьжителоу (f. 173 v); Прıими молениıе (f. 184 v); Вьскрьсениıе твоıе Христе Боже, тогда оученике своıе (f. 189); оученіци мои наоучихь (f. 200 v). Prokimeni ili njihovi fragmenti: f. 58 v, 93 v, 110 v, 129 v, 133 v, 203 v.

f. 6: B – житѡ кобли .т҃. (ponovljeno); .. (гира) .. (кобла) .к҃.

f. 14 v: B – ме.. к.. ѡ... Дми(т)рь .н҃. Стале .ні҃. Смиле .і҃. Рале .ѳ҃.

f. 36: C, nerazumljivo – ми ѡт беде десе мен сдрали (?)

f. 52 v: B, nerazumljivo – маѡт ел ⱉьвь (?)

f. 71 v: B – Г(оспод)ь вьзнесена бо молⱉь мⱄрть

f. 72: C – Богь да простить попа Станка ки ми даде книга та се пооучихь. Вѣчна моу паметь кои го се родиле и немоу.

f. 72 v: C – † Смерено метание кирь дрдоуговникоу (?) Пахомиıа; zatim molitva цароу небесни.

f. 74: B – početak glagoljske abecede bez A na početku i sa B na kraju reda – ⰲⰳⰴⰵⰶⰷⰸⰹⰺⰱ

f. 82 v: B – Реле Миле .аі҃. Боико .к҃.

f. 93 v: B – počinje glagoljskim slovima – ⱉ и ⱉ о р имо .... Стале .н҃. ..., Стале

.... вдь (Давидь?) .і҃. Степко .м҃. Гоурие (?) .д҃. попь .б҃. Петкѡшишь Мано .н҃. Боики (Божиħи) .д҃.

f. 139 v: C, nerazumljivo – ме ради а звисе; zatim Покои спасе нашь се праведними раба свои и сего вьсели вь двори.

f. 176 v: B – Отьдао Драгне .ік҃. гробь (možda treba: за гробь?).

f. 183 v: B – прім⁘ мол ⰾⱀⰹ ıа

f. 184 v: B, iste riječi bez glagoljice – пріми молениıа

f. 203 v: sav je pokrit zapisima:

Драг моıего спасениıа (ponovljeno).

(početak abecede:) † А Б В Г Д Е Ж Ѕ З И

Боже вь име твое спасе и вь селе (!) тво соуди ми: taj je prokimen iz večernje u srijedu ponovljen na više listova.

Nevješt crtež čovječje glave s trupom, pa preko toga pojedina slova: .. л е щь ⁘ м с

Crtež rode, pa nerazumljiva slova: имам ммиее мкмаа тр ... (?)

I X Фоц (Ісоусь Христось Φῶς).

Хараче .б҃. Боикѡ карача; Мітре .кі҃. Реле .аі҃. Теѡдор .еі҃. Стале .аі҃. Горого .ді҃. Гоико (?) .л҃. Тито .л҃. Петко .м҃. .... нь (Стоıань?) .н҃. Митрь .д҃. i drugo nečitljivo, jer je bilo brisano.

Neki nerazumljivi znakovi; još crtež rode.

Прім⁘ мол ⰾⱀⰹ ıе твоıе

Dolje: početak glagoljske abecede – ⰀⰁⰂⰃⰄⰅⰆⰇ

Na stražnjim koricama bio je zalijepljen list papira, vrlo okrnjen s nekim ostacima grčkog teksta. Pri restauraciji rukopisa skinuo sam taj list te se i na drugoj strani otkrio fragmenat sličnog teksta. Prema mreži papira (vergeures) i prema paleografskim podacima, tekst se može datirati drugom polovicom XIV. vijeka. Predstavlja fragmenat neke računske knjige sa izdacima za januar i februar. Fragmenat je stavljen u zasebnu prozirnu kuvertu umetnutu na kraj rukopisa.

138

IV d 14 (iz Verkovićeve zbirke)

OKTOIH RAŠKE REDAKCIJE S POČETKA XIV. VIJEKA

Lit.: Iljinski, br. 13, str. 160; *Conev*, br. 42, str. 19. *Repr.* br. 28.

Pergamena (Iljinski pogrešno – papir) 18,5 × 26,3; 230 listova. Nedostaje 1. list I. sveščice (naslovni) i jedan list između f. 203 i 204. Sveščice su signirane u desnom gornjem uglu, ali kod uvezivanja oznake su na više mjesta odsječene. Rukopis je jako oštećen vlagom, naročito na početku i na kraju: listovi su crveno-smeđe boje s velikim mrljama; početni su listovi s mnogim rupama. Ipak je tekst čitljiv i rukopis je, osim jednog izgubljenog lista (iza f. 203), čitav. Kod posljednjeg lista odrezana je margina sa strane.

Pismo po 33–35 redaka: sitni ustav u dva stupca. Prema Iljinskom XV.–XVI. vijek, prema Conevu XIII. Čini se, da je posljednji datum preran: recenzija je čisto srpska bez jusova, s jednim poluglasom; miješa se ы i и; jednostrano ч; ѕ kasnijeg oblika s duguljastom trouglatom gornjom petljom; ѡ s niskom spojnicom; ж sa zakržljalim vrhom; visoko stablo kod ѣ; sve to govori protiv XIII. vijeka. Ali s druge strane prečkica kod и u sredini, upotreba ı bez pravila (ne ispred vokala; često na kraju riječi i obično na kraju retka) i vrlo mali broj nadrednih znakova upućuju na doba prije polovine XIV. vijeka, a čitav oblik teksta, u kojem još nema nikakvih poluustavnih elemenata, tipičnih već za sredinu XIV. stoljeća, upućuju na datiranje početkom tog vijeka.

Zastavica i umjetničkih inicijala nema. Naslovi i početna slova kod pojedinih pjesama su crveni.

Uvez: od korica je ostala samo gornja daska u koži s romboidnim ornamentom u dvostrukom okviru (XVI. vijeka) i dio hrpta. Posljednje 4 sveščice su bile otkinute. God. 1950. rukopis je uvezan u nove korice sa starom daskom sprijeda.

Sadržaj: Oktoih (Iljinski pogrešno: »Služebni minej«); tekst počinje subotnom večernjom I. glasa i svršava se na f. 230 zapisom.

Zapisi

f. 10: Помени Господи вь царесьтве

f. 39 v: rukopisom XV.–XVI. vijeka – Посла Господь избавление лоудемь сьвоимь; вь памате веченоу боудеть ѡт доуха (?) праведникь.

f. 42: Покоусих

f. 104: po donjem rubu sa odsječenim donjim dijelom slova – .... ника

f. 120: ⟨Verkovićev⟩ Одпре е принадлежао монастиру Слепче кодъ Крушова.

f. 156 v: Паметь моученикомь боющемь се. Боже п помози ми. свьпемıели (!) мое. призьри господи, вижде нашее...

f. 158 v: † Прости боже раба божиıе Драгосава Попови.ка и брат... (donji redak odsječen).

f. 182 v: .... г(оспод)и и ме грешенаго: [ереи не сьм]

f. 199: Боже ѡце с

f. 204 v: помени г(оспод)и ... раба бжиıа (?) царь с небеси где пра...

f. 122: nečitljivo – Христа б оут (?) .... крьсть се...

f. 230 v: Gore je veliki nerazumljivi monogram, možda – попь.

S lijeve strane vide se tragovi teksta, pisanog ustavom u četiri retka: .... благословите г(оспо)да... вь храмѣ г(оспод)ни... ... .

Više kasnijih zapisa, gotovo sasvim izblijedjelih. Vidi se:

Помени господи раба Iѡанна егда п(р)идеши вь цар(ст)во си поиоуща.

Богь да прости попа Петка, а ѡнь (м)оли Бога, да прости господи попа Iѡвановика.

Господи помени ... о .... нашего .... лоу

139

III b 5 (Mihanović 5)

OKTOIH BJEŽANA DIJAKA, RAŠKA REDAKCIJA S KRAJA XIV. ILI POČ. XV. VIJEKA

Lit.: Voskresenski, br. 6, str. 49; *Ružičić*, II, br. 43, str. 141; *Conev*, br. 46, str. 20. *Repr.* br. 46.

Pergamena 18,5 × 26; 210 listova (Ružičić i za njim Conev pogrešno 40 listova!). Nedostaje: 1. list I. sveščice (uvodni, prazan); iza f. 47 – 1 list; iza f. 57 – 1 list; na kraju 2 posljednja lista. Od 1. lista sačuvan je samo oderak u gornjem uglu, a od f. 15 – oko pola lista po dijagonali. Oznake sveščica su na donjoj margini.

Pismo po 23 retka: raška redakcija prije resavske reforme, s jednim poluglasom, ali već sa znatnim brojem nadrednih znakova; ı ispred vokala; široko є na mjestu ıє (pišemo ıе); analogno široko є; na pojedinim mjestima široko ѡ s upisanim slovom unutra; ч sasvim jednostrano; ѣ sa svinutima stablom i prečkicom; ж još od pet poreza; često – nadvučeno т; м sa širokom i katkada vrlo niskom spojnicom.

Jedini *ukras* rukopisa – crvena slova u početku stihova i u naslovima, ali ne ornamentirana. Nema ni zastavica ni inicijala.

Uvez: daske sa žlijebom po rubovima, presvučene smeđom kožom. Renesansni koncentrični okviri s viticama i valovitim grančicama i s krstovima od trolisnatih palmeta u polju.

Sadržaj: Potpuni oktoih za svih osam glasova. Na kraju, iza Bogorodičina kanona dolazi evanđelje od Luke, začalo III. Iza pisarevih zapisa, kojima se prvobitno rukopis svršavao, dolazi naknadno upisana služba »Prosvještenija«, koja se prekida na irmosu pete pjesme kanona.

Čini se, da je na stražnje korice bio nalijepljen list iz nekog starog kodeksa, od kojeg se nekoliko fragmenata otisnulo na dasci. Tekst je početak Jovanova evanđelja; prema obliku slova – lijepi ustav vjerojatno iz druge polovice XIII. vijeka: ѣ s vrlo niskim stablom; ч sasvim simetrično; ѡ – nisko; н s prečkicom gore.

Zapisi

f. 208 v: iza svršetka evanđelja: Х(висто)с зач(ело) и коньць. Томоу слава в вѣкы вѣкомь амінь.:.

f. 209: Се ти в'тороıе послоушаниıе испльни се, ѡ многочьстны ѡтьче и наоучителю благыхь, іереѡмонаше кірь Iѡане, роукою грѣшнаго и хоудооумнаго раба твоıего Бѣжана діака. Не льжно глаголет крот'кы Давидь: сь неповиным неповин'нь боудеши, и сь из'бран'ным избрань боудеши, и ⟨сь⟩ сьтрьптивим (!) развратиши се; и ин'де глаголет: да заградет се оустни льстивиıе глаголющеи на праведнаго безакониıе. Нь аще и сьгрѣших ѡтьци и братиıе, по расоуждению не кльните, нь благословите, а вась Богь и Прѣчистаа, понеже немощь оумножи ми се зѣло. (Isp. *Stojanović*, Zapisi, 4192.)

Ispod toga dva monograma:

кір	іер
И + ѡ	м + ѡ
ан	нах

Ispod toga crvenim: Поклоним се ѡтьцоу.

Dolje, crnim: вѣчнаа памет родителем нашим и наставником нашим, кои соу се (?) потроудилі ѡ нас безь мьзде.:. (izblijedjelo).

Na prednjim koricama ispisan je kasnijim rukopisom tropar i kondak prepodobnom Prohoru, što bi upućivalo, da je kodeks pripadao manastiru sv. Prohora Pčinjskog, odakle potječu i neki drugi rukopisi Mihanovićeve zbirke.

Oderak 1. lista: kasnijom rukom – да е знае (sic).

f. 35: dolje ponovljen je kasnijom rukom posljednji redak – прѣмоудро всемощно неѡписа

f. 46: gore – смерени игоу(м)нъ Прохоръ ерьмонахъ съ братиаю.

f. 48: – Писах іеромонахоу ігоуменоу Iѡаноу.

f. 71 v–72: kasniji – Станымыръ Ѣеша

f. 93 v–94: kasniji – Коста оузе оузе мі си҄ га смо

f. 98: nerazumljivo – га е в.ва ас зана б в в его но^{в} прсѡ ѡ ѡ (?)

f. 129 v: kasniji – Стојко

f. 140: kasniji – С(е)ло Беочинь Ћехаıа Михаилъ писа себе оу (помеӣк), Митре писа і҃ѕ Христо ѡтьцоу Іѡваноу мати Анђелине, Стоıаноу, Стоıаноу, Стоıа, Илııа, Неделко, Степаноу (!), Стоıана

f. 149 v: kasniji – Его же воспевающе

f. 150: zamazano – оужи . . . . .

f. 163: kasniji – Стоıанъ Митръ

f. 189 v: na margini – Стоша Миленко; dolje: Стоıан Стоıан Стоıан

f. 192: kasniji – Смени рѡка, писа селр . . . (= Смерени Рѡка писа село Р . . . ?)

f. 210 v: u dnu stranice stoji mali crni osmougaoni pečat s grčkom legendom u tri retka. Prvi se ne da pročitati, a u drugom i trećem stoji:

\- - - - - -

ΕΒΕΡΓΗ

ΔȣΛΟΣ

Na dasci stražnjih korica fragmentarni otisci nekog rukopisa, pisanog lijepim ustavnim slovima s tragovima teksta pisanog crvenom tintom; oblici su iz XIII. vijeka, ali pojedine riječi ne daju dovoljno podloge za zaključke o sadržaju teksta, koji je nekada bio zalijepljen na korice.

140

Ćir. fragm. br. 6

IZ OKTOIHA SRPSKE RECENZIJE S POČ. XV. VIJEKA

Dva lista papira 21 × 29. Ležali su u rukopisu br. IV d 13 – Prazničnom mineju iz XV. vijeka iz Verkovićeve zbirke. Pisano je u dva stupca po 31 redak. Rukopis ovih fragmenata vrlo je sličan drugoj ruci navedenog mineja – najvjerojatnije, da su pisani istom rukom; lijepi poluustav doresavskog pravopisa, s jednim poluglasom, bez akcenata, sa širokim є, rijetko ı, i to ne uvijek ispred vokala.

Vodeni znakovi: na 1. listu – krst u obliku stabla sa tri grančice, tipa Briquet br. 5618 iz 1409. god., Lihačev tipa br. 2068 s kraja XIV. v.; na drugom listu – školjka, tipa Briquet br. 4500 iz 1403. god. i 4502 iz 1402. god., Lihačev br. 2070 i 2344 s kraja XIV. vijeka.

Sadržaj: na 1. listu – kanon apostolima i sv. Nikoli Čudotv. iz službe jutrenje u četvrtak prvog glasa. Na 2 listu – kanon mučenicima i mrtvima prvog glasa iz službe na jutrenji subote iste nedjelje.

Na 1. listu dolje je oznaka V. kvaterne.

Zapisa nema.

141

IV d 5 (iz Verkovićeve zbirke)

OKTOIH S NEDJELJNIM EVANĐELJIMA SRPSKE REDAKCIJE, DVA DIJELA: PRVI S POČETKA, DRUGI S KRAJA XV. VIJEKA

Lit.: Iljinski, br. 9, str. 159; *Conev,* br. 47, str. 20. *Repr.* br. 49.

Rukopis na papiru 21,5 × 29,5; 430 listova folijiranih u lijevom gornjem uglu (Iljinski pogrešno – 183 lista, ali sâm kasnije kaže, da oktoih ide do 332 lista, a dalje se nastavlja evanđelje; Conev pogrešno – 338 listova).

Kodeks je sastavljen od 2 zasebna rukopisa.

I. *Prvi rukopis* počinje VI. sveščicom.

Od prethodnih sveščica sačuvano je 36 oderaka (od četvrtine do pola lista); iza 36. oderka – pri hrptu uski oderci dvaju listova. Od početka VI. sveščice počinje stara paginacija s više griješaka: poslije 50. stranice preskače na 57., preskočene su stranice 108. i 115., a poslije stranice 199. tekst iznova počinje sa 100. U posljednjoj, XXIV. sveščici je 6 listova.

Pismo u dva stupca po 30–31 redak sa sitnim crvenim inicijalima, sitni poluustav srpske redakcije prije resavske reforme (bez akcenata, s jednim poluglasom i t. d.), ali s oblicima s kraja XIV. ili početka XV. vijeka (ovalno є, tronogo т, ѡ s visokom spojnicom i t. d.). Pisale su dvije ili tri ruke: rukopis se mijenja na pr. na f. 69, 112, 171.

Vodeni znakovi prvog rukopisa: 1. u početku, do kraja VI. sveščice *luk sa strijelom i percem* sl. Briquetu br. 809 iz 1410. god., Lihačev br. 872 iz 1417. god.; 2. u VII. sveščici *veliko R* slično Briquetu br. 8944 iz 1389. god. i 8945 iz 1393. god.; 3. sveščice VIII.–IX. – *tri brda s kolutićem* sl. Briquetu 11684 iz 1400. i tip s kolutićem unutra – Briquet nema sličnog tipa; 4. od f. 72 do 161 *sjekira* Briquet br. 7505 iz 1378. god.; Lihačev br. 407 iz 1423. god., koja se miješa sa 5. *glavom jelena* tipa Briquet br. 15557 iz 1407. god., Lihačev br. 867–869 iz 1417. god.; 6. od f. 187–195 – *pola psa* tipa Briquet br. 3587 iz 1385. godine.

Ornamentike nema, osim male primitivne zastavice i skromnih inicijala.

Sadržaj: prva polovica oktoiha – od prvog do četvrtog glasa. Svršava se na f. 195 v sa zapisom: »Слава сьвршителю Богоу . . .«

Na idućem praznom listu: zapis i »молитва женѣ по .г҃.х днех«.

II. *Drugi rukopis – Oktoih od petog do osmog glasa.*

Počinje na f. 197 – prvi list I. sveščice; Oktoih se svršava na f. 414, u XXVII. sveščici, koja ima 10 listova. Iza svršetka Oktoiha dolaze припѣла ѡт фарисеискиıе нед. даже и до цвѣт. (Покаıаніıа ѡтврьзи), koja se prekidaju na »ниніа«, iz čega se vidi, da je postojao još jedan list. Iza toga dolazi 15 okrnjenih listova – vaskrsna evanđelja sa »svetiljnima« i evanđeoskim stihirama; tekst ide do IX. evanđelja, gdje se prekida. U srednjem dijelu rukopis je dobro očuvan, ali počevši od f. 370 javlja se rupa od vlage, koja se povećava prema kraju; od f. 383 već zahvaća dio margine, od f. 390 obuhvata desni gornji ugao, od f. 398 istrunuo je i lijevi kut; od f. 407 nedostaje desna strana. Posljednji listovi iza f. 396 ispali su iz uveza. Na više mjesta listovi su pokriveni bijelom plijesni.

Pismo u Oktoihu u dva stupca po 28 redaka, u evanđeljima – u jednom stupcu po 22 retka: poluustav s oblicima s kraja XV.–početka XVI. vijeka, bez akcenata s jednim poluglasom. Naslovi i inicijali su crveni.

Vodeni znakovi u drugom dijelu: 1. rukavica sa zvijezdom i rozetom tipa Briquet br. 11194 iz 1485. god.; 2. pri kraju rukopisa rukavica sa zvijezdom bez rozete – slična Lihačevu br. 1299–1304 s kraja XV. vijeka.

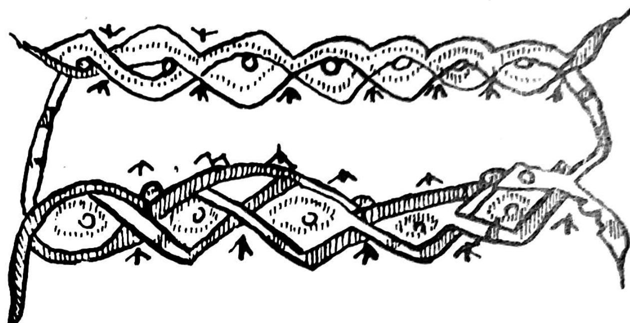
Od *ornamentike* postoji zastavica na f. 197 – neumjetnički crveno-bijeli pleter narodnog stila s »okom« u petljama. Umjetničkih inicijala nema.

Od *uveza* je ostala koža s prednjih korica, ornamentirana koncentričnim okvirima s malim rombom u sredini i komad kože od stražnjih korica. Rukopis je bio u najjadnijem stanju (Iljinski: »listovi su tako istruli, da kod neopreznog postupanja otpadaju čitavi komadi!«); 1950. god. listovi su izlijepljeni i očišćeni od plijesni, te je rukopis uvezan u nove korice prekrite starom kožom.

Zapisi

f. 76: покоусих (isto na f. 134 v)
f. 121: сего моли Стевне јем (?)
f. 135 v: Помѣни господи грѣшнаго раба
f. 138 v: † ѡ горе мнѣ грѣшномоу, како ѡдвѣщаю цароу бесмтномоу на соудоу (brzopis XV. vijeka).
f. 164 v: uz tekst – крстобо(городичен)
f. 166 v: crvenim, izblijedjelo – покоусих црьници Давидоу.
f. 185 v: ponovljen tekst – сь светими твоими многомилостиве.
f. 187 v: † ѡ горѣ мнѣ (грѣ)шномоу понеже прѣвзидох сьгрѣшенми мои
f. 195 v: ѡ горѣ † ѡ горѣ мнѣ грѣшномоу понеже прѣвзидох.

Ispod toga bio je zapis potpuno izblijedio.

KONTURA CRNO
CRVENO

Na kraju prve polovice Oktoiha: Слава сьвршителю Богоу вь вѣкы амин. Христос зачело и коньць. Благословите а не кльните, а вас Богь.

Ispod toga: смѣраıе ми множьствомь прѣгрѣше...

f. 196: istom rukom: Богь да прости писавшаго сію книгоу...
f. 196 v: Usred »molitve ženi«, nasuprot drugoj vaskrsnoj stihiri petog glasa, izblijedjelim smeđim slovima: Проѡбразоуе вьскр'сеніе.
f. 199 v: kasniji – помени
f. 276 v: радоуи се
f. 299 v: crvenim – к з р с т

III a 23 (Kukuljević 711)

SKRAĆENI OKTOIH (S DODATKOM IZ TREBNIKA), SRPSKA RECENZIJA IZ TREĆE ČETVRTI XVI. VIJEKA

Ni *Ružičić*, ni *Conev* ne navode ovaj rukopis. *Repr.* br. 93.

Papir 15 × 20,5; 169 listova s oznakama sveščica do XI. Prvih 8 listova je dodano: 2.–8. iz jednog Trebnika, valjda XV. vijeka, a 1. – iz Trebnika XVII. vijeka. U osnovnom tekstu nedostaje cijela I. sveščica i kraj: tekst se prekida na »kanonu« službe utornika. Sveščice su obično po 8 listova, ali u IV. ima 7, u VII. – 9, u VIII. – 6 i u IX. – 4. U srednjem dijelu tekst je potpun.

Pismo po 21 redak: poluustav, srpska redakcija, s malo akcenata, s jednim poluglasom; često razrešava poluglas vokalom. Naslovi i inicijali – crveni.

Vodeni znak: sidro u krugu sa zvijezdom slično Briquetu br. 496 iz 1560.–1565. god.

Ornamentika: malobrojni inicijali dosta grubog oblika.

Rukopis je bio uvezan u obične korice od kartona, ali je ispao iz korica. Godine 1951. uvezan u kožu.

Sadržaj

f. 1: *(poluustav XVII. v.)* – odlomak iz Trebnika »molitve dijakonstva« na vel. molepstviju.
f. 2–8: iz Trebnika, valjda XV. v. – počinje molitvama na velikom molepstviju; f. 5 v – »molitva bezdaždiju«; f. 6 – »molitva ot zlago dažda«.
f. 9: vaskrsna služba 1. glasa; f. 18 v – 2. glas; f. 35 – 3. gl.; f. 54 – 4. gl.; f. 74 v – 5. gl.; f. 93 v – 6. gl.; f. 112 – 7. gl.; f. 130 v – 8. glas.
f. 150 v: služba ponedjeljnika.
f. 163: služba utornika. Prekida se na četvrtoj pjesni drugog kanona.

Zapisa nema osim jednog monograma u obliku pauka na f. 9.

IV d 15 (iz Verkovićeve zbirke)

SKRAĆENI OKTOIH SA SLUŽBOM AKATISTA I S MOLITVAMA, SRPSKA REDAKCIJA, SREDINA XVI. VIJEKA

Lit.: *Iljinski*, br. 11, str. 160; *Conev*, br. 48, str. 21. *Repr.* br. 79.

Papir 11 × 15; 208 folijiranih listova sa 11 sitnih oderaka na početku i sa 4 oderka na kraju (Iljinski i Conev – 213 listova, računajući i oderke). Kod signiranja preskočen je broj 3, a iza f. 20 ostao je jedan list nesigniran. Na unutarnjoj strani prednjih korica bio je zalijepljen list pergamene s rukopisom iz druge polovice XIII. vijeka. Na stražnjim koricama – pergamena s novijim zapisom.

Kodeks je sastavljen od 2 zasebna rukopisa. Na to upućuje: 1. sadržaj, 2. prazan list na kraju prvog rukopisa, gdje se nalaze zapisi i 3. signirane sveščice kod prvog rukopisa (na donjoj margini) i nesignirane u drugom rukopisu. Oba su rukopisa približno iz istog doba i nije isključeno, da su pisana istom rukom, odnosno istim rukama, jer se u prvom rukopisu javljaju dvije ruke.

Pismo u oba rukopisa: lijepi poluustav XVI. vijeka po 15 redaka kod krupnijeg, a po 18 kod sitnijeg pisma. Pravopis resavski, ali nedosljedan.

Ornamentike nema.

Vodeni znakovi: u prvom dijelu rukopisa sidro u krugu sa zvijezdom slično Briquetu br. 496 iz 1560.–1565. god.; u drugom dijelu = br. 552 iz 1566. god,

Sav je rukopis sa strane u donjem uglu oglodan od miševa. Kod prednjih listova nedostaju donja margina i desni ugao. Počevši od f. 10 tekst je čitav. Uvez – daske sa žlijebom po rubovima u koži; ornament – okviri s rozetama i trolisnatim palmetama.

1. *Skraćeni Oktoih* počinje 3. listom III. sveščice, dok su od prethodnih ostali sitni oderci. Otkinut je 7. list iste sveščice. Tekst počinje usred vaskrsne službe I. glasa na riječima »... начелнаа три...«; svršava se na f. 42 v zapisom: »ѡ тебе радоуисѧ ѡбрадован...«. f. 43–57 – večernja služba u nedjelju i jutrenja u ponedjeljak I. glasa (drugi sitni rukopis po 18 redaka); f. 57 v–77 a – večernja ponedjeljka i jutrenja utornika, glas III.; na kraju kasnijom rukom »твоего преславнаго«; f. 78–91 v – večernja utornika i jutrenja srijede IV. glasa; na kraju kasnijom rukom »седеи вь славе« (početak irmosa); f. 91 v–111 – večernja srijede i jutrenja četvrtka IV. glasa (na f. 99 u početku XV. sveščice vraća se prva ruka); f. 111–132 – večernja četvrtka i jutrenja petka V. glasa; f. 132–154 v – večernja petka i jutrenja subote VIII. glasa.

f. 155–158 v: свѣтилни прѣз неделю.

f. 158 v–161 v: ѡт пасхалии нѣка честь, koja počinje 7081. god., prekida se na 7089. god. (= 1573.–1581.) usred rečenice na posljednjem listu XXI. sveščice. Očevidno je, da se kraj nalazio na prvom od dva iduća lista, kojima se svršavao prvi dio knjige; taj f. 162 sada je zalijepljen s obje strane pashalnom tablicom.

f. 163 je prazan, a na f. 163 v *četiri zapisa:*

Brzopisom XVI. vijeka: вь лето .,ЗОІ. (7078 = = 1570.) пріидох идѣже нинıа живоу: въ Светѣ горе Аѳон: †

Kasnijom rukom: † а: б в д ȣ р а ѕ село село Радово Іѡвань.

Idući zapis je brisan; razabiraju se pojedina slova: оу...... х де... сань.................

Iza toga: Село Нежилово п... ски Сте... ь Баугжи

2. Drugi rukopis: *Akatist i molitve* – od f. 164. do kraja.

f. 164–195 v: Въ соуботоу акатість прѣсветьпе Богородице. Tekst se prekida pri kraju akatista, u drugoj »hvalitnoj« stihiri na riječima: »и вьпіеть тебѣ, радоуи се клıетвѣ раздрѣ ...«, iza čega je izgubljen 1 list.

f. 196–198: Иже вь светы ѡтьца нашего Іѡанна Златооустаго молитвы числомь .КД. ча(со)вомь нощные и дьневные.

f. 198–199 v: Молитва прѣподобнаго ѡтьца нашего Паисіа поустынника иже на въсакь дьнь молıаше.

f. 199 v–202 v: молитва светаго Петра чръноризца къ прѣсветѣи Богородици.

f. 202 v–204 v: Григоріа Синаита molitva.

f. 204, ide do 206 i prelazi na oderke; kraj je bio na prednjoj strani 3. oderka: Канѡн молбны прѣсветѣи Богородици. Donji kraj ovog oderka bio je ispisan kurzivom (vjerojatno XVI. vijeka). Na poleđini istog oderka – fragmenti kasnijeg zapisa.

3. Na posljednjem sitnom oderku ispred korica fragmenat kasnijeg rukopisa, koji prelazi na list prilijepljen na korice, gdje dolazi kraj bogorodične pjesme: »О тебѣ радоует се, благодатнаıа, всıакаıа тварь«. Ispod toga – zapis, istim rukopisom (XVIII. v.?):

Хо Влаше Петков	у	село Радово (?)
Петко Продановь	у	ми....
Стале Іѡвевь	у	шь.....
Владе Сталевь	у †	т......
Стоıань Драковь	у	
Степань Пеѡвь	у	Никола Петько(вь)
Петкѡ Стоковь	у †	
Петре Іѡвевь	у	
Мино Петковь	у	
Прове Павловь	у	
Сто.. Саковь	у	
Крьсто Іѡвевь	у	
Іѡвань Боковь	у	
Клеме. (?) Иѡвановь...		

4. Na prednje korice bio je zalijepljen jednom stranom presavijen pergamenski list, kojemu je polovica stajala kao uvodni list između korica i prvog lista Oktoiha, ali je bila jako okrnjena, tako da je od nje ostao samo oderak. Kad sam očistio sasvim pocrnjeli fragmenat, pokazao se tekst evanđelja, rukopisom druge polovice XIII. vijeka. Fragmenat je odlijepljen od korica i stavljen u zbirku fragmenata pod sign. Ćir. fragm. 4.

Prema tome može se zaključiti, da je rukopis pisan u Svetoj Gori 1573. godine (od te godine počinje pashalija) od nekog Srbina, koji je došao onamo pred tri godine – 1570., kako on to sam navodi u zapisu. Kasnije je rukopis bio prenesen u Makedoniju. Selo Radovo nisam našao u Rječniku mjesta, ali selo Nežilovo nalazi se u Kratovskoj oblasti. Vjerojatno tamo ga je našao Verković, a od njega je dospio rukopis u Jugoslavensku akademiju.

144

Ćir. fragm. 26

IZ OKTOIHA SRP. REC. XVI. VIJEKA

Papir 14,5 × 20,7; 1 list. Sitni poluustav po 20 redaka. Od *vodenog znaka* kontramarka P – A.

Sadržaj: početak jutrenje u nedjelju I. glasa. Poč.: ... припадаıемь вьскрсшомоу из гроба ıединомоу Богоу нашемоу. .к.щ Слава і нинıа. Бо(городичан). Матер те божию молимь вьси...

Kraj: slava trećeg antifona: Светомоу доухоу часть и покланıание, слава и дрьжава, іако же отьцоу достоино и синови же при...

145

IV d 19 (iz Verkovićeve zbirke)

OKTOIH ŠTAMPANI, IZD. BOŽIDARA VUKOVIĆA U MLECIMA 1536.–1537. GODINE

Lit.: Conev, br. 49, str. 21.

Papir 20 × 29,7; 185 listova. Nedostaju: u I. sveščici – 2 prednja i 2 stražnja lista; u II. kvaterni – posljednji list; u V. kvaterni – prvi i posljednji list; u VII. kvaterni – prvi i posljednji list; u VIII. kvaterni – dva prva lista; u XVI. kvaterni – prvi list (ostao oderak), treći list i posljednja tri lista; u XVII. kvaterni – tri prva i posljednji list (ima oderak); u XVIII. kvaterni – prva dva lista, 5. i 8. list; u XIX. kvaterni – prvi list; u XX. kvaterni – prvi i sedmi list.

Vodeni znakovi: vaga u krugu sa zvijezdom sl. Briquetu 2587 iz 1514/32. god.; drugi znak – sidro u krugu s kontramarkom AG sl. Briquet 507 iz 1529/33.; volovska glava s križem i zmijom tipa Lihačev br. 3420 iz štamp. Prazničnog mineja 1538. god.

Zapisi

Prednje korice: crtež nekog svetitelja s bradom i tonzurom – možda sv. Sava: nečitljivi ostaci nekog zapisa.

f. 3 v: nerazumljivi zapis, grčki: εχε καλλη ετου .... τουτο бо onda – теб беларари

f. 37 v: nerazumljivi monogram.

f. 38: празнословить слово ☐

f. 64: crvenim – молитва ω

f. 105 v: neki monogram.

Posljednji prazni list: crvenim – Стоане, да се знае ко га ....

(Crnim) Ва лѣтω .ѕ҃с҃ і в҃. (7202. = 1694. ili 7212. = = 1704.). Сиıа книга сказаема петоглысникь (onda je premazano ....) ако ктω да гω покради, да иматъ .т҃иі҃. богωносни и ωт въсеи с(ве)ти проклетни да иматъ, аминь. м(ѣ)сець іоуниа .к҃д҃. днь неделıа.

Димитриа авноᵒтъ ωт Елбасань (Isp. *Stojanović,* Zapisi, 7326).

Да се знае када ωтиде Стоıань оу калоуђера оуторьнакь.

Grčki slavoslov sv Savi, prvom arhiepiskopu i učitelju Srba, i prvi ikos iz akatista sv. Savi.

Na poleđini: С(ве)ти Боже, с(ве)ти Крепки, с(ве)ти Бесамртни помилоуи нас. Zatim još jednom: с(ве)ти Боже; твоѣ; dva puta ст i neki znak.

Stražnje korice: Да се знае кω га зене и ко ωхтоикъ ωтними тріа анагиωсь четвртωкъ.

Слава ωцоу ыа

Щитωм – τον θοροκά (= τὸν θώρακα).

ωблωжше се – ώδωσαμην (= ἐδυσάμην?)

вадеже – nečitljiva grčka riječ.

Crtež: dvije ruke – jedna s krstom, druga s mačem.

146

II a 61 (st. broj 712)

SKRAĆENI VASKRSNI OKTOIH SA STIHIRAMA SV. NIKOLI, PA »SEDALNIMA« I »ZADOSTOJNICIMA« NA VELIKE PRAZNIKE, RUSKA REDAKCIJA XVIII. VIJEKA

Lit.: Conev, br. 108, str. 41.

Papir 12,5 × 21,4; 20 listova sa po jednim praznim na početku i na kraju.

Crkveno-slavenski rukopis ruske redakcije. Kaligrafski ustav po 25 redaka. Naslovi i početna slova – crveni.

Ornamentike nema, osim ornamentirane petlje u dnu 9. lista.

U mekom platnenom uvezu.

Sadržaj

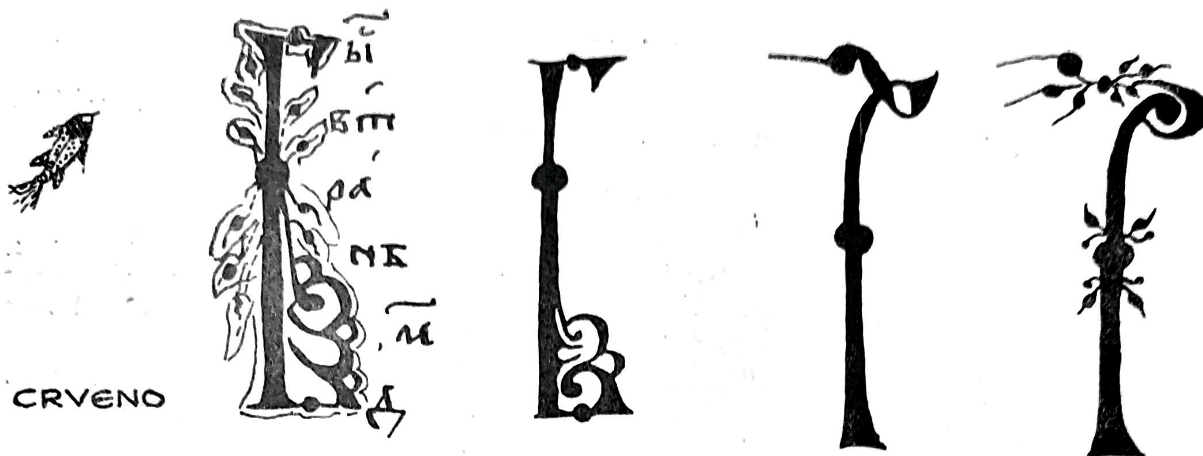
f. 1. – vaskrsna služba za 8 glasova (skraćeno: stihire »na Gospodi vozvah«, tropar, »stepeni antifoni«, prokimen, kondak, »stihire na stihovne« i »blaženi« na liturgiji).

f. 17. – skraćena služba sv. Nikoli: stihira i 2 irmosa.

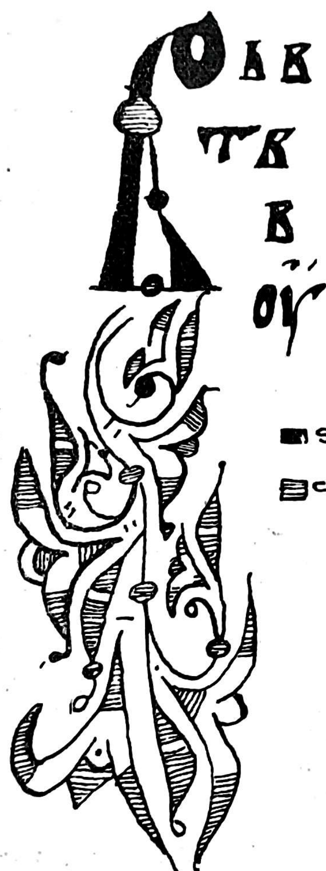
f. 18. – »sedalni« na Roždestvo Hristovo i na Bogojavljenje.

f. 19. – Ірмоси во всѧ праздники (= »zadostojnici«); pri kraju iza zadostojnika na Vhod Bogorodice »stihira na hvaliteh« i »stihira na stihovne« za isti praznik.

Zapisa nema.

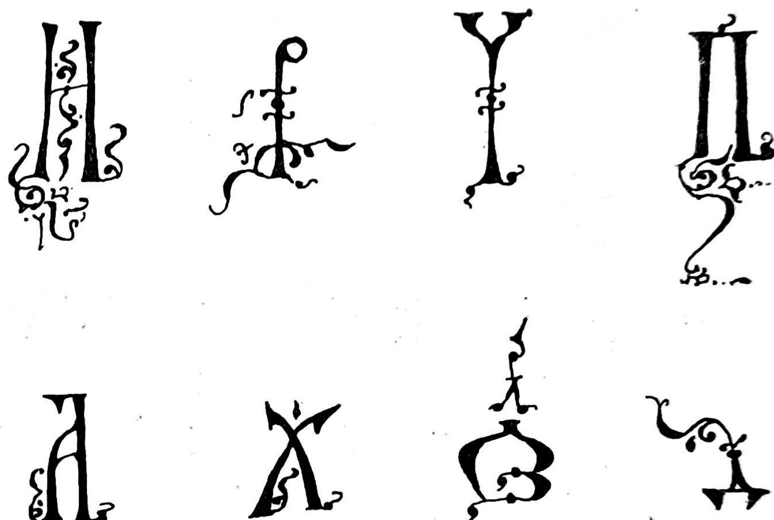

Triod IV d 108 - XVI.v.

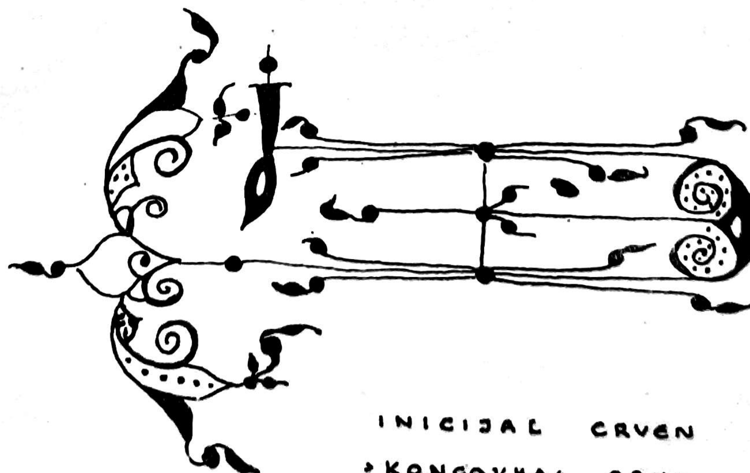
■ SMEĐE
▤ CRVENO

Evanđelje
IV d 7
XVI.v.

Psaltir III a 3 - XVI.v.

Nomokanon Zlokruhovića 1602.g. (III a 38)

IV d 107

TRIOD POSNI I CVJETNI, MAKEDONSKA REDAKCIJA, PRVA ČETVRT XIII. VIJEKA

Repr. br. 3–4.

Pergamena 19 × 26,7; 196 listova bez početnog lista i bez nekoliko listova na kraju. Oznake sveščica su na gornjem polju. Nedostaju: 1. list I. sveščice (počinje stihirama na večernji u nedjelju mitara i fariseja) i iza f. 6 posljednji list I. sveščice; u VI. sveščici – 1. list (iza f. 42); u X. sveščici – 1. i 8. list (iza f. 69 i 75); u XII. sveščici – posljednji list (iza f. 90); u XIII. sv. – 1. list (iza f. 96); u XVI. sv. – 1. list (iza f. 113); u XVIII. sv. – 4 lista (2 prva i 2 zadnja – iza f. 129 i 132); u XIX. i XX. sveščici ima po 7 listova, ali je tekst čitav; u XXVI. sveščici nedostaje 1 list (iza f. 191 – kraj kanona i »stihire hvalitne« i »stihovne« u nedjelju slijeporođenog); iza f. 192 – 2 lista (kanon Vaznesenija i početak »hvalitnih stihira«, koje se nastavljaju na f. 193); zatim opet nedostaje jedan list iza f. 193 (početak službe subote sv. otaca, naslov, koji se nalazi u dnu f. 193 v, a kanon iste službe dolazi na f. 194); iza f. 195 opet nedostaje kraj iz službe večernje svih svetih, koja počinje na f. 195 v, a nastavlja se kanonom na f. 196, iza čega dolazi početak službe na Duhove, koja se prekida na kanonu na f. 196 v. Na prva tri lista nalaze se rupe usred velikih crvenih mrlja (vjerojatno od prosutog vina); na posljednjih 8 listova – rupe od vatre. Vidi se, da je rukopis došao u vatru, kad je već bio u trošnom stanju i kad su stražnji listovi već otpali iz uveza, jer su listovi s rupama od vatre ispremiješani s listovima, koji imaju rupe od truleži; prema tome već su u to vrijeme listovi bili ispremiješani.

Rukopis predstavlja dragocjenost kako za liturgiste (jer je gotovo potpun, a sadržava više zanimljivih odstupanja od običnog teksta), tako i za paleografe, a i za historičare ornamenta. *Pismo* po 30, kasnije po 27 redaka – ustav s vrlo starim oblicima. Redakcija spomenika je makedonska, po svom izgledu ohridska (zamjena ѧ > ѫ iza č). Zamjena jusova uglavnom po pravilu: напоишѫ, оужасошѫсѧ; pored toga ѫ dolazi iza *č* – причѫстимъсѧ, с҃нь иночѫдни(! – *Repr.* 3; ali i единочѫдни – f. 17) i iza *c* – мироносицѫ жени. Na mjestu jotiranog malog jusa iza mekih vokala dolazi veliki – приѫтень, свиниѫ (accus. plur.), ѫзыка. Mali jus dolazi u povratnoj zamjenici uz glagolske oblike – поклонимсѧ, оужасошѫсѧ; iza *n* i *l* – кланѣѫсѧ и славлѧ (1. praes. sing.), волѧ о҃чѧ ѿврьгь (accus. sing.). Rijetko zamjenjuje ѫ sa *a* – глѫбина погнавша (accus. sing.).

Poluglasi se miješaju bez pravila – вьсхощеть, възвеличимь, выпиемь, сълоуди (= сълюди), мрътви ali i мрьтвьци, ali ъ dolazi rjeđe; ъ i ь često ispadaju – вселенѣи, взопиемь, вскрсение, дври (!).

ь često se razrešava sa *e* – вѣнець, страшень, чес(ть)ноѫ си крьвиѫ, митоемець, дивень есть, прѣестествьнимь.

ъı (i ы) miješa sa и – заповѣды, плтъıѫ, вь вѣкы, води mjesto воды, выдѣ mjesto видѣ –, i sa i – дімъ.

ѣ se katkada miješa sa *e*, na pr. житиѣ (accus. sing.) – i sa *ja* iza r, l, n, s i mekih vokala – кланѣѫсѧ, всѣка льсть, прославлѣемь, варѣеть, м(а)ти б(о)жиѣ; dolazi u imperativu – почтѣмь, рьцѣте.

Jotirana ꙗ i ѥ dolaze katkada u početku riječi – ꙗко, ꙗвисѧ, ѥдино – i u sredini – вражиꙗми, сьдѣꙗхь –, ali većinom se upotrebljavaju nejotirana.

L epenth. obično ispada – на земи, земѧ (accus. sing.), избавение, посрамѣѫт мѧ –, ali katkada se umeće – земли.

Služi se starim з s čekićem sa strane za *dz* (pišemo *з*): звѣрие (ali i ꙃвѣрие), зѣло, помози, зиждителꙗ, ѿврьзноу, ѿвръзи, немози.

і obično na kraju retka i često na kraju riječi – ѫтробі.

U grafici ima vrlo starih oblika: ima oba velika jusa ѫ i ѭ i tri oblika malog (trokutno mj. jotiranog); ъı i ы; ж od tri poteza, ali već sa malo reduciranim vrhom; и s prečkicom potpuno u sredini, н s prečkicom u srednjem, a katkada i u donjem dijelu slova; з starog oblika s donjim uglom ispod retka; д s trouglatom petljom, koja se spušta do donje linije; в s jednakim petljama, koje se sastaju u sredini stabla; ꙗ – okrenutog oblika (ali katkada i obično). S druge strane ima oblika, koji se rjeđe javljaju prije početka XIII. vijeka: ч obično je u obliku viljuške, često nesimetrične, gdje se manja crtica naslanja na koso stablo zdesna ili slijeva; щ i ц s dugim repovima; ѡ sa spojnicom, koja se diže do sredine slova, a lukovi su koso svedeni gore; ѣ ponešto diže stablo iznad retka, čas manje čas više; к s odvojenom kukom, a kod druge ruke s kukom, koja se spaja sa stablom na donjoj liniji; ꙑ sa spojnicom u gornjem dijelu slova; u skraćenicama ispod titla javlja se i malo kvadratno в. Od nadrednih znakova dolaze samo titla i točke iznad jotiranih vokala. Sve to govori za sami početak XIII. vijeka.

Ornamentika upućuje na isto datiranje: tu su geometrijski i biljni motivi sa dva zoomorfna, ali bez tragova teratologije. Kolorit većinom crveno-crni; u inicijalima većinom crveno-zeleni.

Zastavice: f. 89 v – mala zastavica od crnih i crvenih krugova s bijelim konturama u pravokutnom okviru; f. 150 – mala crveno-bijela zastavica s tankim crnim konturama – stilizovana grančica u pravokutnom okviru s ukrasima na uglovima; f. 168 – mala zastavica od prstenova u crvenom pravokutnom okviru, u žuto-smeđe-bijelom koloritu sa crvenim točkama i sa stilizovanim grančicama na uglovima; f. 179 v – sasvim uska crveno-bijela traka isprevijana u sredini i na krajevima; f. 180 – sasvim uska bijela pletenica u crnoj konturi, u uskom crvenom okviru; f. 194 – niz crveno-crnih kockica presječenih dijagonalama.

Inicijali: sva su početna slova ornamentirana u »primitivno-fantastičnom stilu« slično Grigorovićevu parimejniku: većinom kao dvostruka crna kontura, često sa crvenom bojom unutra, a kod više slova u crveno-zelenom koloritu. Na f. 53 v – C u obliku zvijerke tipa Orbeljskog trioda; f. 58 v – C kao paun; f. 3 v – B s njuškom (isp. inicijale Savine knjige); f. 50 v – Б s njuškom i jezikom, na pletenom stablu. Drugi inicijali: A – f. 14 v, 23 v, 111,

169; Б – f. 37 v, 50 v, 76, 164 v; В – f. 1 v, 13 v, 15 v, 20 v (prsti), 27, 33 v, 105, 192 v; Г – f. 65 v, 192; Д – f. 157 v, 170 v; Е – f. 10, 35 v, 150, 176; З – f. 10 v; К – f. 16, 18, 68 v, 117; Л – f. 40; Н – f. 83 v, 133; О – f. 3 (kao lukovica s ornamentiranim repom), 88, 162, 168; П – f. 13 v, 17, 24 v, 36 v, 37, 66, 107, 110; Р – f. 15 v, 32, 177, 190 v; С – f. 14 v, 27, 44, 44 v, 76, 81, 83 v, 104 v, 116 v; Т – f. 42; ОУ – f. 78; Х – f. 110; Ѡ – f. 33, 78; Ѿ – f. 87 v.

Različiti ukrasi: 1. »cvjetovi« pored naslova – f. 81, 117, 128 v, 172, 186 v, 193 v; 2. crni krst oblika svastike – f. 126 v; 3. uglovi na margini – f. 95, 104; 4. »ruka« – f. 5, 95.

Uvez sadašnji u koži.

Po *sadržaju* ovo je naročita vrsta skraćenog trioda. Skraćen je po tipu oktoiha: iza jutrenje su izostavljeni »časovi«, te se odmah prelazi na »večer« istog dana. Na večernji izostavljene su paremije s prokimenima, a nema ni poučenija.

Tekst očevidno predstavlja naročiti prijevod grčkog teksta, koji se vrlo udaljuje od običnog teksta, koji je ušao u štampane triode. Kao primjer za upoređenje navodim paralelno tekstove iz srpskih trioda anagnosta Georgija iz poč. XIV. vijeka i iz štampanog Božidareva trioda: tri tropara iz četvrte pjesme kanona mrtvima na jutrenji mesopusne subote.

Makedonski triod poč. XIII. v.	*Triod anagn. Georgija poč. XIV. v.*	*Triod Božidara Vukovića*
Ѡть скрьбы и радость пришедшимь напрасно, вѣрно шставивьше житие богатьства и насъ.	Ѡть скрьби и радости пришьд'ши напрасно, вѣрьно абиѥ штставльше житиѥ, вь богатьствѣ соуще и вь нішетѣ, Христе спасе нашь покои.	Ѡт печалы и радости прѣшьдшеѥ ненадеждно, иже вь вѣрѣ оубо шставльшее житїе, вь бльгодьньстви пострадавшеѥ или злодѣистви, Христе спасе наш покои.
Иже шт . д̃ . хь странь и шт конець господи приемлꙗ вѣрно ѹмерьшихь, вь пришестви твоемь вскреси всѣх вѣдомихь и невѣдомихь дльготрьпе шпоущение.	Nema	Nema
Дивно божство едино все по единомоу лицоу неразлжчно штьць и синь и свети есть покланѣемь ꙗко единь богь вь. (sic)	Дивно ꙗко ѥдино трьбожьство все по ѥдиномоу лицоу нераз'лоучно, штьць бо и синь и доухь с(ве)ть ѥсть сьпокланаѥмь, ꙗко ѥдинь же богь.	Странно ꙗко ѥдино и трибожство вьсе по ѥдиномѹ лицоу нераздѣлно, штьць бо и сынь и доухь светы ѥсть, покланꙗѥмаа ꙗко ѥдин богь.

Sadašnji štampani tekst na mjestu tropara izostavljenog u anagnostovu i u Božidarevu triodu ima tropar, koji se razlikuje od prve redakcije: ІАже оуби мечь и конь совосхити, градъ, снѣгъ и тоуча оумноженная; ıаже оудави плінѳа, или персть посыпа, Христе спасе нашъ оупокои. Međutim pojedine dijelove dotične pjesme makedonskog trioda nalazimo u troparima druge pjesni istog kanona u sad. štampanom triodu: Ѡт четырехъ конецъ господи пріемляй вѣрно оусопшыя, въ мори, или на земли, или въ рѣкахъ, источницѣхъ, или езерѣхъ, или въ ровенницѣхъ, снѣдь ѕвѣремъ бывшыя и птицамъ и гадѡмъ, вся оупокои.

Въ твоей длани всяческая господи предразсоудилъ еси, разрѣшшыяся въ составы четыри: въ пришествіи твоемъ собравъ воскрси, вся ıаже въ невѣдѣніи и разоумѣ, прощая тѣмъ прегрѣшенія.

Značajan podatak: u subotu sv. otaca, kod 8. pjesni kanona, napomena – Иѡванова оуста злата пльна с Кириломь Методием равно прославимъ такожде и ІЕсухие Иѡана Теѡлога с богогласнимъ светимь Меленьтиемъ.

Zapisi

f. 1 v–2: ostaci pojedinih slova.

f. 7: kasnijom rukom, crvenim: Благосл(овл)оу Гда на вас [вр . . .] (?)

ispod toga crnim: благосл(овл)оу; Г(оспо)ди п ва (?)

f. 9: brzopis, vjerojatno XIV. v. – Г(оспо)дне разоумѣюще заповѣди тако пооу⟨чоу се⟩ (?)

f. 10: pojedina slova – Н u krugu i dr.

f. 55: † εκ τȣ κατα Ματεȣ αγιȣ ευγεληστȣ αναγνωσμα.

f. 113 v: Ματοι . . . ȣ Ματου ; f. 114: Ματε κατ Ματ.

f. 128: brzopis XIV.–XV. v. – Свети Боже, свети крепки, свети бесмртни помилоуи ме, Боже прости ме грѣшнаго и помилоуи ме раба своего Стоика, много сьгрѣшае на всакь часъ. Ѡ Христе мо(и) даждь ми ѡбразь прѣжде конца покаити се кь тебе.

f. 129 v: kasniji rukopis – † благочистивоумоу (!) и христолюбивоумоу.

f. 130: isti rukopis – † Богь да ме проси (!) грѣшнаго и недосто⟨инаго⟩.

f. 140: дрѣво спас⟨ениıа⟩.

f. 167 v: kasnijom rukom ćirilska abeceda sa ъ і ь (preokrenut), †, ѧ, pa dalje – ч, ѱ, з, ı. Ista ruka ponovi abecedu na f. 168.

f. 180: rukopis originala, crvenim – тоуга велика оу чоıжде землоу.

f. 194 v: dolje sasvim izblijedjelo, običnom olovkom, talijanski: »Contiene forma sconosciuta colla posta . . . osservato«.

f. 196 v: lijepim rukopisom s tipičnim oblicima »veza« iz Milutinova doba – чинь агиıазни (?): изъшьдше ѡт л(ит)у(рги)е.

III b 18 (Mihanović 3)

POSNI TRIOD ANAGNOSTA GEORGIJA, RAŠKA REDAKCIJA S POČ. XIV. VIJEKA

Lit.: Voskresenski, br. 5, str. 49; *Ružičić*, II, br. 38, str. 140; *Conev*, br. 51, str. 27. *Repr.* br. 26.

Pergamena 21.2 × 28; 147 listova (Voskresenski – 145; Ružičić i Conev – 137). Oznake sveščica u početku rukopisa u desnom gornjem uglu, zatim na gornjoj margini, a na kraju sveščice – na donjoj margini. U I. sveščici je 7 listova – nedostaje 1. prazan list, koji je bio nalijepljen na korice; nedostaju: iza f. 88 – 2 lista; iza f. 101 – 1 list; od f. 140 ostao je uski oderak pri hrptu; iza f. 146 – 1 list.

Pismo u dva stupca po 31–32 retka: sitni ustav, čista srpska recenzija. Ružičić datira XV. vijekom, Voskresenski i Conev – XIV. Nama se čini, da se pismo može staviti u prvu četvrt XIV. vijeka, jer još nema poluustavnih elemenata, akcenata i spiritusa; od nadrednih znakova dolaze samo titla i točke, pa i ornamentika je s teratološkim elementima u pojedinim inicijalima i sa starinskim koloritom – crna boja u crvenoj konturi. Drugi su oblici tipični za svršetak XIII. ili početak XIV. vijeka: ѣ s visokim stablom; ѡ s niskom spojnicom i polukružnim lukovima; в s reduciranim vrhom; ж s brčićima mjesto gornjeg dijela; м sa širokom spojnicom; т i ѣ obično su s jednakim bočnim crtama; ч viljuška s vrlo niskim stablom. Naslovi i inicijali crveni.

Ornamentika: f. 1: veliki okvir za cijeli list s kubetima gore (stara tradicija, kao u »izborniku Svjatoslava« iz XI. vijeka) u crveno-žutom koloritu. Zastavice iznad jednog stupca na f. 36, 62 v, 86, 113 v, 143 v. Veliki crveni ili crni u crvenoj konturi inicijali (f. 17, 22, 27 v, 39, 40, 41, 42 v, 44, 46 v, 47 v, 50, 55, 68 v, 69 v, 72 v, 73, 73 v, 77 v, 80 v, 81, 82, 89, 93, 94, 96, 97, 99 v, 100 v, 101, 103, 103 v, 104 v, 112 v, 121 v, 122, 129, 130, 133, 134, 134 v, 137 v, 138, 138 v, 146). Kod više naslova sa strane dolaze »cvjetovi« u istom stilu (str. 59, 65 v, 69 i dr.).

Uvez: daske prekrite smeđom kožom. Ornament – okviri presječeni dijagonalama s rozetama u poljima. God. 1950. uvez je restauriran.

Sadržaj: prva polovica Posnog trioda, koja se svršava službom ponedjeljnika V. nedjelje velikog posta (f. 146 v). Na f. 147 – »troični«; na kraju – bogorodičine stihire.

Zapisi

f. 1 dolje: ustavom – рьци по .в҃. щи. Drugi je zapis izbrisan.

f. 8 v: na margini nešto je načrčkano.

f. 33: izblijedjelo – Г(оспо)ди пом(и)л(оу)и.

f. 36: neurednim pismom – [ѕѹсчѯ] (?)

f. 57 dolje: забихь поставити сѣд(ален) на д҃. пѣс(ни), ищи ıе напрѣд. Ѡ Г(оспод)ѣ простите ме братае.

f. 60: odnosi se na tekst – Говори вь неделю на ут(рени) англьскь сьборь оудиви се зре, за каѳ(исмом) .ѳі҃.

149

IV d 4 (iz Verkovićeve zbirke)

POSNI TRIOD S KRAJA XIII.–POČ. XIV. VIJEKA I CVJETNI TRIOD S KRAJA XIV.–POČ. XV. VIJEKA

Lit.: Iljinski, br. 8, str. 158–159; *Conev*, br. 50, str. 21–27. *Repr.* br. 21, 130.

Kodeks od 222 lista sastavljen od 2 zasebna rukopisa. Prvobitno je bio paginiran olovkom u desnom gornjem uglu; sada je folijiran u lijevom gornjem uglu. Oba su rukopisa bila u krajnjem stepenu raspadanja.

1. *Posni triod*

Pergamena 23 × 30; 151 list (tako i Iljinski, dok Conev – 149). Kraj rukopisa nedostaje; triod se svršava jutrenjom utornika 6. sedmice (cvjetne). U sredini su isječeni listovi iza f. 21, 46 i 82. Već Iljinski konstatira, da je »rukopis vrlo slabo sačuvan, mnogi su listovi potpuno sagnjili, i tekst se čita s najvećom mukom«. Sad je rukopis restauriran: plijesan je osušena i obrisana, poderani listovi su sastavljeni i popravljeni.

Ispred posnog trioda pri uvezivanju stavljena je sveščica od 3 pergamenska lista, od kojih je prvi bio nalijepljen na dasku prednjih korica i zato nije bio uzet u obzir kod prve folijacije. Kad je pri restauraciji kodeksa taj list odvojen od daske, našli su se na njegovoj prednjoj strani slabo vidljivi zapisi, prema čemu se mora zaključiti, da je on nekada služio kao uvodni list rukopisa. Na unutrašnjoj strani tog lista nalaze se zapisi brzopisom XIV. v. i velikoposna stihira »pokajanija otverzi mi dveri« poluustavom XIV. vijeka. Na drugom listu ove sveščice je kupoprodajni zapis iz 1458. god. brzopisom i »paremija« na večernji utornika III. sedmice (Bitija VII, 1–5), koja je omaškom izostavljena na odgovarajućem mjestu u tekstu (f. 81), gdje se na margini nalazi zapis, koji upućuje na »зачело си книгы«. Na poleđini istog lista ustavnim pismom napisani su »troični«, koji prelaze na lijevi stupac trećeg lista. U desnom stupcu 3. lista drugom rukom i pravopisom (s pravilnom upotrebom jusa, dok je u ostalom rukopisu čista srpska recenzija), ali još starim pismom upisan je »kanon svim svecima« iz subotne službe; taj prelazi na f. 3 v, gdje se prekida usred rečenice: mora da je prelazio na idući, sada izgubljeni list, koji je vjerojatno bio prvi prazni list trioda.

Triod počinje na f. 4: »С Богомь починаıемь«. Pisan je u dva stupca po 38 redaka. Čista srpska recenzija s jednim poluglasom (katkada na kraju retka dolazi visoki oblik sa stablom zavinutim ulijevo). Iljinski kaže: »moguće da je čak XIV. vijek«; Conev odlučno datira XIII. vijekom. Ovo

je vjerojatnije. Po tipu pismo je slično Ilovičkoj krmčiji, sa simetričnim ч s malom viljuškom; ѡ s niskom spojnicom i polukružnim lukovima; ѥ s malo podignutom prečkicom; и s prečkicom u gornjem dijelu; ж sa znatno reduciranim vrhom; karakteristično к s daleko odvojenom kukom ili s kukom, koja je spojena sa stablom na donjem kraju – sve su to oblici iz druge polovice XIII. vijeka; u to doba pripadaju i ѣ s nevisokim, ali podignutim stablom; г okrenuto ulijevo. U svakom slučaju odsustvo širokog є i upotreba і bez pravila upućuje na doba prije sredine XIV. vijeka. Inicijali u jednoj crvenoj boji ili crvena kontura s bijelim prostorom unutra.

Značajna su 34 poučenija (koja citira i Conev):

f. 7: *Вь неделю мытаревоу и фарисѣωвоу ω мирѣ и кротости и милостини и дѣвьствѣ.* Братіе и ωтьци, ни азь хощю сытости приιемати спасныꙇе бесѣды, ни вы пользнаго послоушаниιа.

f. 18: *Кирила Алек'сан'дрьскаго слово, ıеу(аг)гелиıе .мє҃. ωт Лоукы.* ІАкоже вь чювьствьныхь садѣхь различни плоды соуть, и ωвъ сладък' вь грьтани . . .

f. 12: *ω блоудномь, ıако не подобаıесть, аще лоукавы помысли кьснеть вь нась, и ω небиıении.* Братıе и ωтьци, не велико что твори̃м' по ıедино ωт соуботы, ıеже ıесть двашци и трищи бесѣдовати вамь . . .

f. 12 v: *Исидора Пилоусиıска слово ıеугл. .мѕ҃. ωт Лоукы, нед, .ѕі҃.* Радоуите се ω Господи всегда, рече прѣсловыи Павьль: такоже и азь, вьзлюбленыи к вамь глаголю . . .

f. 20: *ω великомь и ıавленомь дьни Господа нашего Ісоуса Христа.* Братиıе и ωтьци. Законь католичьскыи ıесть вь сии дьнь ωтпоущати житѣискыимь меса . . .

f. 20 v: *Иωана Златоустаго слово ıеу(аг)глиıе .мѕ҃. ωт Маѳ. месопоус.* Братиıе вьзлюбленаιа сьберѣте се и послоушаите оумно и прилежно страшна и грозна слова на спасениıе вьсь родъ чловьчъскы рѣюще.

f. 25: *ω благодрьзнѣмь и храбрьнѣмь быти, ω семь гоненомь.* Братıе и ωтьци. Прѣдьлежить намъ дьньсь ω въздрьжании бесѣдовати, ıакоже при вратѣхъ соуть светыи пости.

f. 28 v: *ω оудрьжани и молитвѣ.* Братиıе и ωтьци. Многащи блажоу ваше житиıе, не ласканиıемь сиıе, нь истиноу творю . . .

f. 35: *. . . . . година .а҃. сь поучениıемь. ω постѣ ıако истинномоу послоушьникоу и покорникоу истин'ныи пость ıесть ωтсѣкьновениıе своıеıе воле.* Братиıа и ωтьци, благыи нашь богь, даваıе намь жизнь и ωт лѣта вь лѣто преводе . . .

f. 35 v: *Тогожде Иωана Златооустаго слово е(уаг)глии .мн҃. ωт Маѳеıа недѣле сыропоустне.* Вьзлюблении, се пакы праздникь, се пакы благовѣщениıе доушамь нашимь.

f. 43 v: На прьвои же годинѣ пакы починаıемь псальтырь: Блажень моуж. и чтеніе *.:. час .а҃. с пооучениıем' ω постѣ и бестрастии речено вь начелѣ поста.* Братиıе и отьци. Поста врѣме вь все лѣто соуждено ıесть, подобно нѣкоıемоу пристанищю невльноуюшоу се.

f. 48 v: *Вь петьк. .а҃. поста ω како оукрашати нетлѣньноу нашоу храминоу за добродѣтель вьзношениıа.* Братıа и ωтьци, Житеиисци оубо моужиıе ıегда храминоу здають велию, не дають себѣ покоıа . . .

f. 56 v: *Нед. .а҃. пос. ω прѣсильно протезати се намь кь богоу поспѣшьствомь, и како питати доушоу доуховьныими зрѣньми?* Братıа и ωтьци, Понеже всако зачело оусильно, да и начетиıе поста по измѣнению брашьнь и подвигь и оусильство нѣкоıе и тврдь творить.

f. 57: *Того же Златооустаго слово ıеу(аггели)ıа ωт Иωана нед. .а҃. поста.* Чеда вьзлюбленаа, благо врѣме ниніа наста, вьзгласити Павлова словеса к вамь и рещи: радоуите се ω господѣ всегда, и пакы радоуите се.

f. 64 v: *ω како схраніати доушоу ωт тлестворенıыихь страстеи.* Братıе и ωтьци, понеже постихомь се прьвоую неделю, нь вь ıаком'же были ıесьмо, ıавили се ıесмо дроугь дроугоу.

f. 70: *Година .а҃. сь поучениıемь. ω како кротько и льст'но сьврьшати намь дьнии постныıе вь недежди бескон'ч'ныıе жизни.* Братıе и ωтьци. радоую се ω вась смѣрении, ıако выи ıединомыслью ходите, и мир'но прѣбываıете и трьпѣниıа пощениıе врѣме несете.

f. 74 v: *ω крот'ко и оудоб'но сьврьшати намь дьнии пощениıа вь надежди безконьч'ныıе жизни.* Братиıа и ωтьци, добро ıесть пость аще имать ωбразы своıе, ıеже ıесть мир'но, крот'ко, добросьтав'но послуш'ливо, смѣрено, милостивно, и ıелико инѣхь ωбразь добродѣтельныихъ.

f. 75: *Иωана Златоустаго сказаниıе ıеу(аггели)е ωт Мѳ. вь нед.* Вьзлюблении, ωбрѣтьше источьникь непрѣсѣцающь, нь паче прохладещь доуше и свѣстии, не ωтидѣмь не напивьши се.

f. 82 v: *ωть здѣ вьнезапоу ωтьхождениıе и наоучениıе тврьдо, сьблюдати своıа чоувьствиıа и оумь ωт безаконьныих помышленеи.* Братиıе и ωтьци, светωмоу ωтьцоу пришьдшоу и оучителю, не подобаıеть ни бесѣдовати. ωбаче за навычениıе нѣчто мало р'цѣмь. Дьнь и дьнь животь нашь из'мѣніаıеть се, ıако видите, и кь смрьти приближаıеть се.

f. 87: *Вь петкь .г҃. нед. пос. пооучениıе, ıако не подобаıеть вьлагати себе вь напасть и ω постѣ.* Братиıа и ωтьци, вьчера мльва а дьньсь тишина, вьчера заповѣдь, а дьньсь оутѣшениıе. Нь благословлень Богь иже напасть разьг'наль ıесть.

f. 87 v: *На памет светыихь .м҃. моученикь, ω оуподоблıати се намъ господнимь страстемь.* Братиıе и ωтьци, коль добро бысть намь ωт сего манастырıа растаниıе, вьскоую бо свобода наша соудить се инѣмь свѣдѣниıемь, и вьскоую кь нищемоу на пользоу и ıеще себе гоубимь.

f. 94: *Недѣле г҃. поста. Написаниıе ω избиıеньныихь Бл'гарѣхь крстиıань вь светыıе посте за меса неıадениıе.* Братıа и ωтьци, вь сеи заповѣди хощю вамь ωт сказаниıа нѣкога повелѣти вь оутѣшениıе. Сказаниıе же ıесть сицѣ. Вь Бльгарии, ıако извѣстише испытно свѣдоущии, изиде повелѣние лоу-

кав'но ѡть тамо дрьжещаго вь плѣнѣ крьстıане и братию нашоу, вь дьнии светыихь пость месо ıасти, и аще послоушаю, да имаю животь, непослоушавьшимь же изькдати се. И слово нечьстиваго оумножи се, и людиıе сьбраше се, и плачь и рыданиıе сь женами и дѣтцами великь, ѡви оубо дрьжеще христиıаньскы законь, ѡви же оубоıав'ше се пльтьскиıе смрьти, прѣклонив'ше се нечстивомоу повелѣнию: .Ді. оубо ѡт нихь сташе соупротивь глаголюще, неприти ниже послоушати, ниже развѣ христиıаньскога закона месо ıасти; вьсих' же прилежаниıа оутѣшении ѡт людии послоушати неволıею да не из'мрıете тако, и паки покаıаниıемь вьзвратити се, ѡви же не хотѣхоу слоушати и недоуговати вьзирающе на Бога, и вь ѡбѣтованиихь наложеноıе блаженьство. А ѡнь Скить, понеже видѣ непрѣклон'ноıе станиıе моужии, сьмыслии ıеднѣмь выıети дроугыıе, и сего заклавь абиıе женоу и чеда ıего разда Скитомь вь работоу, да сего ради ѡмекчав'ше приведоут' се и дроузии. ѡви же прѣбывахоу паче непрѣклонни, вьıиюще, христиıани ıесмо и ч(е)сти оумрьшаго брата нашего, вь семь исповѣдании погребени быв'ше, скончав'ше се ѡ Господи. Видите оубо братиıе нинıа дѣıемоıе ıеугглиıе царства божиıа. Любеи рече ѡтьца или матерь паче мене нѣсть мене достоинь, и любеи сина или дьщерь или женоу паче мене нѣсть мене достоинь, иже не приметь крьста своıего и вь слѣдь мене не идеть нѣсть мене достоинь, и паки не оубоите се ѡт оубивающихь тѣло доуше же немоугоущимь оубити, оубоите же се паче могоущаго доушю и тѣло погоубити вь геѡнѣ ѡгньнѣи. Вьслоушаше оубо ıеуггльскихь повелѣнии, и вѣроуıеше Г(осподе)ви, и вьзльжише вѣн'це моучениıа, оуподобльше се светымь Макавеѡмь, двогоубив'ше число, поıеже ѡнѣхь сед'мь, сих' же .Ді.-те оубо ѡни не вькоусити свиныхь месь, прѣзь законь, ѡви же заıе не вькоусише слоучив'ша се меса прѣзь христиıаньскы законь . . . i t. d. Isp. filološko izdanje prve polovice teksta kod Coneva str. 24 (do riječi: нѣсть мене достоинь).

f. 94 v: *Тогожде Златооустаго слово ıеу(аггели)ıа .кѕ.* Братиıе, Христось истин'ныи Богь нашь, рече: послоушаıеи мене послоушаıеть пославьшаго ме ѡтьца. Тѣм'же и мыи дньсь сьбрав'ше се званиıемь светыимь, послоушаимь прѣблаженаго сего ѡтьца, паче же Бога, глаголюща имь.

f. 106 v: Вь срѣд(оу) срѣдопос(ноу), ıако пасха сиıа ѡбразь ıесть боудоущѣи вѣчьнои пасцѣ и ѡ трьпѣнии и ѡ моужании. Братиıа и ѡтьци, пощениıе прѣдьходить, и радоуıет' се доуша за пришьствиıе паскы.

f. 111 v: *Вь петкь. ІАко вь оумрьщвлениıе страсти и вьскрѣшениıе добродѣтелии се есть празновати по все дьни и паскасовати Господоу Богоу.* Братиıа и ѡтьци, приближаеть се дьнь пасхы, понеже сь Богомь прѣполовлениıе поста прѣидохомь.

f. 115 v: *Неделıа .Д. пос. ѡ прѣполовлени светых пос(тов) и ѡ бьдрьно творении кь и ıеще пощению.* Братаıе и ѡтьци. Благодѣть светаго Доуха привела нась до прѣполовлıениıа чьстнаго поста вь веселии вь храбьрьствѣ не малѣ . . .

f. 116: *Тогожде Иѡана Златоустаго слово ıеу(агге)лиıа .ііі. ѡт Маѳеıа.* Христолюбци, истинныи Богь нашь доуховьноую трапезоу поставивь, сьзываıеть боголюбиıе ваше, пир'ника приставивь златорѣчиваго сего, ластовицоу благошьп'тноу, грьлицоу доброгласноу, сина громова, да никто же се ѡтрьци коупованиıемь села, ни соупроугы воловь, ни жены ради новоприведеныıе . . .

f. 124: *Вь срѣд. .е. нед. ıакоже и вь скрьбехь и тѣснотахь житиıе прѣмѣние'ше и беспечальныıе нѣки и неисречен'ныıе сладости насладет'се.* Братıа и ѡтьци. Всакомоу чьловѣкоу обьвладаıемоу и словомь и дѣломь, вь начетцѣ оубо скрьбь и тоуга ıесть, кь коньцоу же подвига радость и веселиıе ıесть.

f. 137: *Год. .д. с пооучениıемь ѡ трьпѣти намь всем (моу)чениıе по подобию Христовоу же и светыихь.* Братиıа и ѡтьци, ıеда како оупечалова нась прѣждьнıе ѡглашениıе, пр(о)риче искоушениıа пооучати се на ны . . .

f. 143 v: *На благовѣщениıе Богородице, ѡ пльтскомь сьмьщрени Господа нашего Ісоусь Христа и ıако подобаıеть доуховно празновати.* Братиıа и ѡтьци, благовѣщениıе приде, и владичнымь ıесть праздникомь прьвыи.

f. 147: *ІАко подобаıеть нам' ѡбнавлıати се по напрѣд трьпѣниемь нападающихь на ны, видомыхь и невидомыхь напасти. В нед. .е. поста.* Братıа и ѡтьци, ıако зима прѣиде и пролѣтиıе прииде, зримь тварь вьзрастающоу, ıеже ıесть расти цвѣтоносии землю сыровоносноу. Птицы поюще и вса ѡбнавлıаıема, и вьсихь насладим' се, прославимь оугодно хрьлаго Бога, прѣстраıающаго и прѣтвараıющаго на лѣта тварь.

f. 147 v: *Тогожде Златоустаго слово ıеуаг(гелиıа) ѡт Маѳ. зач. .е. ıеуагл. ѡт Мар.* Братиıа светаıа. Смотримъ подьлежеща словеса, и слышимъ какои страсти кь светымь оученикомь и апостоломь своимь общии нашь Богь и Господь ихь, ıаже приıеть нась ради и нашего спасениıа ради . . .

Zapisi

f. 1: (slabo vidljivo); valjda: Помилоуи ме Боже по велицѣи милости твоеи.

† г(осподи)на кар . . . . (?)

f. 1 v: Desni stupac-stihira »Покаıаниıа двери ѡтврьзи ми« i do kraja.

U gornjem dijelu lijevog stupca bio je zapis od nekoliko redaka, sada potpuno izblijedio. Razabira se: . . . ниıа благословите . . . Preko tog zapisa i po cijelom ostalom prostoru u raznim pravcima idu zapisi:

† г(осподи)ноу . . . . .
† г(осподи)ноу цароу Пазаитоу
. . . (благо)верномоу и хрі
г(оспо)дним
г(оспо)диноу ми светомоу цароу вь ѡсвещономоу Покоусихь перо да виждоу добро ли ıе.

† г(осподи)ноу кла . . . . . оу оутри (?) оудица . (?)
† г(осподи)ноу преѡсве
. . . .
Вь прѣподобнихь преподобномоу (ponovljeno).
† г(осподи)ноу чстно старцоу кур нѣ презри мене
† г(оспо)диноу Вльк︢оу ѡд раба гос(под)ства ти Стефана
† г(осподи)ноу цароу Пазаитоу (ponovljeno).
† ѡ Христе братоу ми
† Не презри мене
Наша надежда
† г(осподи)ноу ми Вльк︢оу
† г(осподи)ноу великомоу
ОУпразнише кр

Prema ovim zapisima se vidi, da se na kraju XIV. vijeka, kad su južni krajevi Srpske države već pali pod vrhovnu vlast cara Bajazita (Pazait), ovim rukopisom služio neki gospodin Vuk. Da li je to bio Vuk Branković? Samo u tom slučaju zašto bi ga pisar nazvao prepodobnim starcem? – Vuk Branković, koliko se zna, nije se zamonašio. Ne mogu se razabrati ni slova iza »blagovernog i hristoljubivog cara« – to valjda nije Bajazit. U svakom slučaju, navedeni zapisi kriju neku novu zagonetku za historiju s kraja XIV. vijeka i čekaju, dok tehnika omogući dešifriranje izblijedjelih mjesta.

f. 2, lijevi stupac: Да ıе вıедомо всакомоу чловѣкоу а ıеко (?) коупи поп Нікола лозıе ѡд Николıе ѡд Лешниа когда повика е' мотик лозııа и с виніцом и жлебом и сь пос(а)дьцавом (?) а за ҏ҃л҃ѕ҃ аспри. А томоу сведоци Ѡлівер Петковик и Тодорь Боичатавик и Нікола Бранковик (?) и ѡщ поп Браıѡ од Лешка и Диміо Малирозик и ѡщ ѡд Требош Нікола Браıкѡвик. А писа се сиıа книга м(ѣсе)ца фер(вара) .к҃д҃. д(ь)нь на дьнь ѡбрѣтенııе ч(ь)стнııе главі Iѡана Прѣд(те)чи Кр(ь)стителıа в вь летѡ ,ѕ҃ц҃ѯ҃ѕ҃ (6966 = 1454. god.; ѕ piše *г; Stojanović*, Zapisi, 6144).

ѡво свп. рпове (?)
По вели помилоуи ме Боже по велицеи милости твои и по множести щедрьтамь ти ми ѡщести . . . . .

f. 55 v, kod okrnjenog ugla ostatak zapisa: ѡвоу книгоу.

Bogorodičan tropar na trećoj pjesni kanona na jutrenji u prvu nedjelju posta: Г(оспо)ди молитвами прѣчистыıе твоıее матере всемоу мироу оумирениıе подаждь и кралю нашемоу неѡтıемлемоу на варвары побѣдоу, и црькваммь твоимь ıединьства и правыıе вѣры сьблюдениıе, и доушамь нашимь спасениıе и велиıе милость.

Pored toga na margini kasnijom rukom: . . . терью подрьзиахь б(ог)ь да сте

f. 118 v: u okrnjenom uglu donji kraj crteža – noge figure, koja kleči, i zapis: (ко)ленометанıе (kasniji).

2. *Cvjetni triod*

Papir 22 × 28,5; 71 list u dva stupca po 30 redaka bez početka i kraja. Početni i stražnji listovi su sasvim trošni, a i cijeli je rukopis istrunuo i raspao se na zasebne listove. Sačuvani tekst počinje večernjom u srijedu »strasne« sedmice (f. 152, nekada treći list V. sveščice) i ide do paremija velike subote (f. 184 v, nekada 5. list VIII. sveščice) – knj. Carst. IV, gl. IV; iza toga dolazi prazni list s vodenim znakom: kruna sa zvijezdom i polumjesecom iz XVII. vijeka, a onda se nastavlja Cvjetni triod od uskršnje jutrenje (5. list X. sveščice), koja ide do subotne večernje pred nedjelju o slijeporođenom (do kraja XIV. sveščice), gdje se tekst prekida.

Pismo je poluustav, čista srpska recenzija s oblicima iz XV. vijeka: jednostrano ч; novi oblik za ж; ı ispred vokala; в s deformiranim petljama; široko uglato ѡ; kosa ligatura grčkog tipa za тр i тв; akcenti i spiritusi (nedosljedno).

Vodeni znakovi: 1. luk sa strelicom i percem tipa Briquet 809 iz 1410. g., Lihačev 872 iz 1417. g.; 2. R s krstom tipa Lihačev 356 iz 1456./8. = Briquet 8938 iz 1456./8. i 8941 iz 1467. godine.

Ornamentike nema

Zapisa u ovom dijelu rukopisa nema.

Pored toga u isti rukopis bila su umetnuta 2 zasebna lista iz *Posnog trioda* XV. vijeka (papir s vodenim znakom – tri brda u krugu malog formata) i 4 pergamena lista – *odlomak sinaksara iz evanđelja,* koja su prema Conevu »sasvim sagnjila, razjedena i ovaljana«, te nisu bila ni signirana. Sada su oba ova zasebna fragmenta stavljena pod zasebne brojeve u zbirku fragmenata (Ćir. fragm. 8 i 5).

Pošto je rukopis restauriran, oba su njegova dijela ponovo *uvezana* zajedno u iste korice, gdje su bili i ranije: nemarno izrađene daske prekrite grubom tamnom kožom s grubo nacrtanim četverokutom sprijeda.

150

Ćir. fragm. br. 8

IZ POSNOG TRIODA SRPSKE RECENZIJE, DRUGA ČETVRT XV. VIJEKA

Repr. br. 53.

2 lista na papiru 20 × 28,8. Ležali su u rukopisu IV d 4, gdje su u jednim koricama bili zajedno *Posni triod* s kraja XIII. vijeka na pergameni, *Cvjetni triod* XV. vijeka na papiru i *odlomak sinaksara* na pergameni iz evanđelja XIV. vijeka.

Ova su dva lista potpuno istrula i raspadaju se kod najmanjeg dodira. Pošto sam ih izdvojio, nalijepio sam svaki list na proziran papir. Kod jednog je lista jedna strana bila prazna, ali kod drugog morao se donekle žrtvovati tekst jedne strane, da se spasi barem polovica.

Pismo po 30 redaka – poluustav doresavskog pravopisa, bez akcenata s jednim poluglasom, ali s oblicima XV. vijeka – tronogo т, ѣ s dugom lijevom kvačicom, široko uglato ѡ i t. d. Naslovi i početna slova bili su crveni, ali su sasvim izblijedjeli.

Vodeni znak: tri brda u krugu tipa Briquet 11.846 iz 1444. godine.

Sadržaj: 1. list – iz večernje prve sedmice vel. posta; 2. list – kraj jutrenje i početak večernje u srijedu treće sedmice.

Zapisa nema.

151

Ćiril. fragm. br. 7

IZ POSNOG TRIODA SRPSKE RECENZIJE XV. VIJEKA

1 list 19 × 26 na papiru. Ležao je u rukopisu br. IV d 13 – Prazničkom mineju XV. vijeka iz Verkovićeve zbirke, gdje su ležala i dva lista iz Oktoiha, pisanog istom rukom, koja je pisala drugu polovicu Prazničkog mineja.

Pismo ovog fragmenta – u dva stupca po 32 retka – poluustav XV. vijeka doresavskog pravopisa s malo akcenata, s jednim poluglasom, ali sa і ispred vokala; karakteristično je ѣ u obliku duguljastog pravokutnika s malom petljom dolje, з u dva oblika – uglato i kao gujavica, ж s kratkim kvačicama, т još na jednoj nozi. Slabo se vide konture vodenog znaka, po svoj prilici krst u obliku stabla sa tri grančice s kraja XIV. ili poč. XV. vijeka.

Sadržaj: kanon sa jutrenje Lazareve subote. Dalje je oznaka II. kvaterne.

Zapisa nema.

152

IV d 20 (iz Verkovićeve zbirke)

TRIOD POSNI ŠTAMPANI, VINCENTOVO VENICIJANSKO IZDANJE (ŠTAMPAO ŠTEFAN SKADRANIN) 1560.–1561. GODINE

Lit.: Conev, br. 53, str. 27.

Papir 18,5 × 28,5; 199 listova. Vrlo trošan. Nedostaju: na početku 2 lista; iza f. 14 – 2 lista; iza f. 16 – 4; iza f. 17 – 5; iza f. 18 – 8; iza f. 19 – 5; iza f. 21 – 1; iza f. 22 – 2; iza f. 28 – 2; iza f. 48 – 1; iza f. 80 – 2; iza f. 83 – 1; iza f. 99 – 1; iza f. 112 – 1; iza f. 123 – 1; iza f. 163 – 1; iza f. 173 – 1; iza f. 177 – 1; iza f. 187 – 2; iza f. 192 – 1; iza f. 196 – 1; na kraju 9 listova.

Vodeni znakovi: sidro u krugu tipa Briquet br. 554 iz 1563. god. i kardinalski šešir tipa Briquet br. 3504 iz 1538.–1552. god. Znakovi su izmiješani. Pri kraju knjige: anđeo na točku s granom u ruci (?).

Knjiga je bila vrlo trošna: listovi su poispadali i ispremiješani; daske su potpuno izjedene crvotočinom i trule. Pošto su listovi sređeni, knjiga je uvezana u nove daske presvučene starom kožom.

Zapisa nema.

153

Ćiril. fragm. br. 16

IZ POSNOG TRIODA, IZDANJE VINCENTA VUKOVIĆA U MLECIMA, 1560./61. GODINE

2 lista – DD II i IV; 2 lista HH II i IV; 1 list NN V.

154

Ćiril. fragm. br. 24

IZ POSNOG TRIODA, IZDANJE VINCENTA VUKOVIĆA U MLECIMA, 1560./61. GODINE

Fragmenat 1. lista sveščice F.

155

IV d 108

POSNI TRIOD (RADAUŠEV), SRPSKA REDAKCIJA, DRUGA POL. XVI. VIJEKA

Ustupio Jugoslavenskoj akademiji skulptor akad. Vanja Radauš.

Repr. br. 88.

Papir 19 × 28,5; 300 listova (299 signiranih i jedan preskočen – 259.). Rukopis je prvobitno bio veći po formatu – kod obrezivanja pri staroj restauraciji odsječena je većina oznaka sveščica na donjoj margini. Na početku i na kraju listovi su ponešto ispremiješani. Od prve četiri kvaterne ostala su samo 4 lista: 1. – početni list s početkom poučenija za nedjelju mitara i fariseja; zatim nedostaje 1 list – srednji dio tog poučenija, koje se svršava na početku sačuvanog idućeg lista (f. 2). Na istom foliju počinje poučenije u »nedelju bludnog«, kojemu se svršetak nalazi na pogrešno ulijepljenom f. 299. Tu počinje poučenije u subotu mesopusnu (pomen mrtvima). Iza ovog (4. lista I. sveščice) izgubljena je sva služba mesopusne subote i mesopusne nedjelje (od ove sačuvan je samo 1 list – sada pogrešno ulijepljeni f. 297) i jutrenja sirnog ponedjeljnika. Vezani tekst počinje od f. 4 (1. list V. sveščice – kraj službe sirnog ponedjeljnika) i ide do f. 10, iza kojeg treba da ide sadašnji f. 3 (posljednji list V. sveščice). Iza toga nedostaje 1 list (kraj sirne srijede i početak sirnog četvrtka). Zatim idu listovi 11.–16. (do 9. pjesni kanona u sirni petak); iza toga opet nedostaje 1 list (kraj jutrenje i poučenije sirnog petka, koje se svršava na idućem sačuvanom listu). Od f. 17 tekst ide neprekidno do petka šeste nedjelje. Posljednji listovi idu: 296., pogrešno ulijepljeni 90. i 298., gdje se tekst prekida na paremiji 6. časa. Prema tome, na kraju nedostaje samo služba Lazareve subote.

Pismo po 27 redaka: poluustav, srpska recenzija s jednim poluglasom (ъ dolazi samo kao »nadvučeni« u prijedlogu въ i u riječima kao възбраннѣи); s akcentima i

spiritusima. Oblici su iz XVI. vijeka; široko ѡ, ѧ s niskim nožicama, ю s kosom spojnicom, jednostrano ч i t. d. Ima razrešavanja poluglasa vokalom – ѡтагнаніе. Naslovi i inicijali crveni; u neke naslove pojedine su riječi upisane zelenom ili crnom bojom.

Vodeni znakovi: 1. kardinalski šešir u 2 varijante sl. Briquetu 3458 iz 1511. godine i čazmanski akt iz 1512.; drugi tip sl. Briquetu br. 3401 iz 1498./1512. god.; treći tip sl. Briquetu br. 3410 iz 1515.–1516. god.; 2. sidro u krugu sa zvijezdom sl. Briquetu br. 478 iz 1502. god.; 3. heraldički ljiljan u krugu u dvije varijante tipa Zonghi br. 349 iz 1551. god. (Mon. Chartae Papyr. Hist. illustr. III, Hilversum 1953); 4. volovska glava sa strijelom na motki – Briquet nema sličnog tipa; 5. krug sa motkom i zvijezdom: Briquet br. 3036 iz 1521. god.

Ornamentika: krst sa inicijalima IC XC НИ КА na f. 1; inicijali dvaju tipova – barokni sa zavojcima, pojedini u crveno-zelenom i plavom koloritu, pa jednostavniji crveni, starog tipa s ukrasnim kuglicama na stablu. Sitne ribice različnog crteža na više mjesta.

Uvez: u koži s početka XIX. vijeka. Očevidno, iskorišten je od druge knjige, jer se na koricama nalazi utisnuti naslov »Срблякъ«.

Po *sadržaju* rukopis se malo razlikuje od običnog teksta posnog trioda.

Zapisi

Po ovom se rukopisu mnogo pisalo i šaralo. Zapisi su svi iz prve polovice XIX. vijeka, jer su pisani istim rukama kao što i datirani zapisi iz 1818. i 1830. Na više stranica ima bilježaka, koje se odnose na tekst, i ponovljenih riječi iz teksta. Na f. 12, 47 v i 299 v ispisana je kurzivom ćirilska azbuka. Na više mjesta ima crteža anđela (f. 12, 142, 299), glava u nimbusu (f. 145 v, 146 – posljednja je bradata, a s krilima!); na f. 196. – crtež neke bradate glave, možda pokušaj portretiranja; isp. bradatu glavu s rukom na f. 299 v; nesumnjiv je portret na f. 144 v; na f. 48 v i 296 v – ruke s prstima složenima u blagoslov.

f. 2: Молим покорно носи га од мене.

f. 6: 1830: лѣто Писа Сретенъ Црчанинъ изъ Карановца книгу триѡдъ Писа е церкви у Верби.

f. 11: Село Лоутовница. Четвертакъ.

f. 32 v: [елесие] (?) Радовановиће окужито.

f. 42: Сімеоуна Петра Јакова Iѡана.

Слава .... демон(овъ) язва ... [Роз ... своизи (?) .. но воуна .. (?)] Царъ слави. 1818 3 н.....

f. 46 v: Страхъ Господень

f. 85: Страхъ Господенъ Мариа канонъ .а҃.

f. 145: сіѧ кніга (isto na f. 200 v).

f. 177 v: Словыновъ латинов же параграв ъ.

f. 184 v–185: Сия книга напечата Ристо Село Лоутовница.

f. 299: pored crteža) с҃ти аггл азъ аггела

Сима родоу Господара Господара (ponovljeno sitnim) Сима Сима рода ....)

Марко писа [С иниħ . ъ] (?) општи

f. 299 v: Смисловац Сіе Спасе того господара

Страхъ Господенъ Слава и во веке (?)

156

III b 26 (Kukuljević 764)

CVJETNI TRIOD (MARČANSKI) SRPSKE REDAKCIJE, IZ DRUGE POLOVICE XVI. VIJEKA

Lit.: Ružičić, II, br. 39, str. 140–141; *Conev,* br. 52, str. 27. *Repr.* br. 87.

Papir 21 × 30,3; 315 listova (Ružičić i Conev 320: vjerojatno – pogrešno, jer u sadržaju rukopisa ništa ne nedostaje; ako nisu, možda, na kraju još bili dodani listovi s drugim sadržajem, koji su sada istrgnuti).

Pismo po 27 redaka: poluustav; srpska recenzija s jednim poluglasom, s akcentima. Oblici su tipični za XVI. vijek: tronogo т, ѣ s dugom lijevom crticom, široko nisko i uglato ѡ, široko к s niskim donjim krakom od kuke, ѧ s dugačkim svedenim nožicama, м s kosim stablima i t. d. Naslovi i početna slova su crveni.

Vodeni znakovi: sidro u krugu sa zvijezdom u više varijanata – slično Briquetu br. 518 iz 1545. god., 531 iz 1542. god., 524 iz 1552. god., 525 iz 1553.–1556., 527 iz 1558. god. i 496 iz 1560.–1565. god.

Ornamentika: f. 2 – crtana zastavica »balkanskog« tipa; umjetničkih inicijala nema.

Uvez: tanke daske sa žlijebom na rubovima, presvučene smeđom kožom. Gore su koncetrični okviri s dijagonalama i ornamentalnim pupoljcima u poljima; dolje je okvir presječen dijagonalama, s upisanim rombom, s krstom od pupoljaka na mjestu presjeka.

Sadržaj

f. 1 – prazan

f. 1 v: sveštenički »vozglasi« na jutrenji.

f. 2–315: Cvjetni triod počev od Lazareve subote do nedjelje svih svetih, gdje se tekst završuje crvenim zapisom: Слава Богоу, поч'ньшомоу и саврьшившомоу вь вѣкы амынь: –III– –III–

Zapisi

Na pojedinim mjestima bilješke, koje se odnose na tekst – ispravke griješaka u tekstu i t. d.

Prednje korice: Сиа книга двора Прибиħа глаголеми Лазаревацъ.

f. 1: О ѡн; Алфа А и ѡмега i neki nerazumljivi znakovi.

f. 1–3, u dnu stranice, novijom rukom: Сіа книга монастира Мар'че цр'кве светыхъ ар'хистратигъ Михаила и Гаvріила .,аҫп҃в. (= 1682. god.; isp. *Stojanović,* Zapisi, 1803).

f. 310 v, latinicom: »trideset y ossam palica platna vagnulo ie tridesset y sesst funti 1742. kad ga je Mileska tkala«.

f. 315: navedeni zaključni zapis.

Na stražnjoj korici: лѣто господнѣ .,аҫч҃в. (= 1692. god.) Въ то лѣто ѡзебе пшеница да бıе прѣѡражали людии (Ružičić ponešto ispravlja tekst i daje netočnu godinu).

157

IV d 13/II (iz Verkovićeve zbirke)

CVJETNI TRIOD IZ MAGELARA, SRPSKA RECENZIJA, POSLJEDNJA ČETVRT XVI. VIJEKA

Lit.: Iljinski, br. 14, str. 160; *Conev*, br. 55, str. 28. *Repr.* br. 100.

Papir 21,5 × 27,5; 33 lista bez početka. Rukopis predstavlja fragmenat većeg djela; počinje drugim listom XXIX. sveščice i svršava XXXII. sveščicom. Od prethodne 4 sveščice ostali su sitni oderci, od kojih je 6 većih komada zasebno folijirano. Na kraju se nalaze sitni oderci dviju idućih sveščica. U sredini očuvanog dijela nedostaje jedan list – iza f. 13 – posljednji list XXIX. sveščice. Sveščice su po 8 listova osim XXX., koja ima 10 listova.

Rukopis je bio umetnut u isti uvez s *Prazničnim minejem* XV. vijeka, koji je opisan kod Coneva pod istim brojem 55. Budući da je Praznični minej bio vrlo trošan, a od zajedničkog su uveza bili očuvani samo jadni fragmenti, pri restauraciji su oba rukopisa razdvojena i zasebno uvezana zajedno sa svim odercima na početku i na kraju.

Pismo po 26 redaka – sitni poluustav. Srpska redakcija s tragovima resavskog pravopisa, ali s akcentima, koji često stoje pogrešno, i s poluglasovima, koji se miješaju bez pravila; kao što je zapazio Conev, ѣ i ѣ često se zamjenjuju sa ѧ. Upotrebljava široko є, široko *w*, grčke oblike za α i dr. oblike tipične za kraj XVI. vijeka. Početna slova su crvena; u naslovima crvene riječi ređaju se s plavima.

Vodeni znakovi – sidro u krugu sa zvijezdom – isto Briquet br. 561 iz 1578. god.

Ornamentike nema osim neumjetnih inicijala. Uvez je novi.

Zapis

f. 1: ѡваѧ книга пѡпь Блажеѧ ѿт селѡ Магеларе храмѡть светы Ѳеѡдѡръ.

158

IV d 18 (iz Verkovićeve zbirke)

TRIOD CVJETNI, ŠTAMPANO VINCENTOVO IZDANJE U VENECIJI 1563. GODINE

Lit.: Conev, br. 54, str. 27.

Papir 19 × 28; 141 list. Bez početka i bez kraja, sa više nestalih listova u sredini. Listovi su bili ispreturani; od onih, koji su nedostajali, nešto se pronašlo u Posnom triodu iz Verkovićeve kolekcije (IV d 20). S druge strane u ovom je kodeksu pronađeno nekoliko pojedinih listova iz navedenog Posnog trioda. Pošto su listovi sređeni i kodeks uvezan, stanje je ovakvo:

Nedostaje cijela I. sveščica (A) i prvi list II. sveščice (B); u VI. sveščici (F) nedostaje posljednji list, koji je zamijenjen rukopisnim listom ruske redakcije XVIII. vijeka; u VII. sveščici (G) nedostaje prvi list; u VIII. sv. (H) – 1. list; u IX. sv. (I) – 7. list – početni list uskršnje službe, na kojem je mjestu bio stavljen prazan list, koji je ostao neispunjen; u XVIII. sv. (R) – 4. i 5. list; u XX. sv. (T) – 8. list; zatim nedostaje cijela XXI. sv. (U); u XXII. sv. (X) – nedostaju listovi 1., 2., 4., 6. i 8. i sve iza toga, od kraja službe Vaznesenja.

Vodeni znakovi: sidro u krugu sl. Briquetu 558 iz 1573. godine.

Uvez: daske u koži s ornamentom – uski pravokutnik sa sitnim rozetama na uglovima i medaljonom u sredini.

Na f. G III dolje ispisan je, bez početnih riječi, tropar velikog petka »Благообразныи Іосифь« kasnijim rukopisom srpske redakcije s jednim ь.

Zapisa nema.

159

Ćiril. fragm. br. 15

IZ CVJETNOG TRIODA, IZDANJE VINCENTA VUKOVIĆA U MLECIMA 1563. GODINE

1 list iz službe velikog utornika (list C VI)

160

Ćir. fragm. 1 (prije IV d 56/3)

SKADARSKI CVJETNI TRIOD, IZD. KAMILO ZANETI 1563. GODINE

Lit.: Conev, br. 105, str. 40.

Papir 20 × 31; 2 lista od kraja – pogovor. Vodeni znak: sidro u krugu tipa Briquet br. 496 iz 1560.–1565. godine, Lihačev br. 1851 i 3097 iz 1562. godine.

Zapisi raznim rukama.

f. 1: (sadašnji) – Из триода цветнога 1563. Поговор. (Isto na f. 2.)

f. 2: Преподобнѣишемоу и с(ве)щенеишемоу братоу нашемоу с(ве)щено ерею Анр...

Сиа книга с(ве)таıа и боже(ст)вгнаıа.
Ѿваъ песани

Есте ли браћо и ѡци мои где видели и чоули чловечаско име Занети .:.

(drugom rukom): Хвала Господоу Богоу, до сего време не чоу такво име нигде, а данасъ чоухъ, попъ Стефанъ, роукою своею на Велики четвртакъ. Попъ Стефанъ роукою.

У Каменицоу
Уста праведнаго
Мѣсеца априлиıа .ҟ. денъ.
† а Ѱ пи оуписахъ азъ грешник Степанъ
На Ѱ иа (?)
Попъ ІАнковъ синъ.

Na nekoliko mjesta napisano je: Јоузе.

161

III a 29

BITOLJSKI SLUŽABNIK (FRAGMENAT), RAŠKA REDAKCIJA, S POČETKA XIV. VIJEKA

Lit.: Conev, br. 58, str. 29. *Repr.* br. 23.

Pergamena 17 × 22; 11 listova (od f. 6 i 7 samo donji dio), potpuno požutjelih od dima i vlage.

Pismo po 13 redaka – divan liturgijski ustav. Čista raška redakcija s jednim poluglasom, bez akcenata. Nije isključeno, da je nešto stariji od početka XIV. vijeka, jer nema niti tragova poluustavnih elemenata, niti pravopisnih obilježja karakterističnih za to doba: ı – ne ispred vokala; ы često kod redupliciranog и na prvom mjestu (архгглыи); ѣ starijeg oblika s prečkicom ispod linije (na pr. тебѣ na f. 5); ж s reduciranim, ali još nezakržljalim vrhom, и s prečkicom malo iznad sredine, ali potpuno ravnom; ч s plitkom, ali potpuno simetričnom viljuškom. S druge strane ne može biti stariji od druge polovice XIII. vijeka – ѡ je s niskom spojnicom i polukružnim bokovima. Naslovi i inicijali – crveni.

Od *ornamentike* sačuvani su samo veliki crveni inicijali karakteristični za kraj XIII.–poč. XIV. vijeka.

God. 1950. fragmenat je uvezan u platno.

Sadržaj: odlomak liturgije sv. Vasilija Velikog od prvog antifona благо ıесть исповѣ(дати се), do svešteničke tajne molitve na jekteniji vjernih pred heruvikom – прѣдь светою славою твоıе...

Zapis: na f. 2 v latinicom: »Iz okoline Bitolije u zapadnoj Maćedoniji«.

162

III a 32

SLUŽABNIK (BRLIĆEV), RAŠKA REDAKCIJA IZ PRVE POLOVINE XIV. VIJEKA, S APOSTOLIMA I EVANĐELJIMA IZ XVII. VIJEKA

Lit.: Ružičić, II, br. 20, str. 137; *Conev*, br. 60, str. 29. *Repr.* br. 30.

Dva rukopisa sa zasebnim oznakama sveščica uvezana zajedno, 13,8 × 18; 113 listova.

Uvez: daske sa žlijebom po rubovima, presvučene smeđom kožom. Ornament starog tipa – sprijeda je veliki krst od kockica u okviru, sa slovima IC XC NH KA (griješkom je preokrenut glavački); otraga – okvir podijeljen kockicama u tri polja s trolisnatim palmetama.

A) *Službabnik* – f. 1–70.

Pergamena s umetnutim listovima na papiru XVII. vijeka (na mjestu izgubljenih listova 6–9, 15–19 i 28). Nedostaju: iza f. 9 1 list (ostao nesigniran oderak); iza f. 30 – 6 listova u sredini sveščice (početak liturgije sv. Vasilija); iza f. 49 – 11 listova (kraj liturgije sv. Vasilija i početak liturgije prežđeosvećenih darova). Svršava se na kraju »канона оусьпшим над коутиıею« na f. 70 v. Iza toga oderci dvaju listova. Na umetnutim listovima vodeni znak – kruna sa zvijezdom i polumjesecom (XVII. v.).

Pismo po 18 redaka – ustav; čista raška redakcija s jednim poluglasom. Pisale su tri ruke, koje se mijenjaju katkada usred stranice, dakle iz istog doba. Prva ruka (A) – sitni lijepi ustav iz prve polovice XIV. vijeka: ж s potpuno skraćenim vrhom, jednostrano ч, ѕ s reduciranom gornjom petljom, н s prečkicom u gornjem dijelu i и s prečkicom malo iznad sredine, ı bez pravila, м s niskom spojnicom ispod retka, ѡ s visokom spojnicom, široko є. Druga ruka (B) – tanki lijepi ustav pomalo nagnut ulijevo, sa sličnim oblicima. Treća ruka (C) – široki kosi ustav s debelim potezima i starijim tipom pisma: н s prečkicom u sredini ili donjem dijelu, и s prečkicom u sredini, м s malo zaobljenom spojnicom, koja se ne spušta ispod linije, ѡ s niskom spojnicom, ѣ s dosta visokim stablom, ѕ i ж sa zakržljalim vrhom, ч u obliku viljuške, ali jednostrano i s niskim drškom; nema širokog є ni ı; nema akcenata.

Ornamentika: f. 1 – crno-smeđa zastavica neobizantskog stila s palmetama unutra i grančicama izvana; lijepi crveni inicijal ѕ sa stiliziranim biljnim ornamentom. Veliki crveni jednostavni inicijali s malim ukrasnim uglovima pri korijenu, tipični za Milutinovo doba na f. 29 v, 30, 33 v i dr.; velika crvena slova na f. 35, 41 v, 50 i dr.

Sadržaj

f. 1–30: liturgija sv. Jovana Zlatoustog.

f. 31–49: liturgija sv. Vasilija Velikog (bez kraja: prekida se na »zaamvonoj molitvi«).

f. 50–62: liturgija prežđeosveštenih darova (bez početka: od kraja pretposljednje sveštenićke molitve ispred velike jektenije).

f. 62 v–70 v: »kanun us'p'šim nad kutijeju«.

U tekstu Službabnika treba pribilježiti, da se u jektenijama i u sveštenićkoj molitvi iza euharističkog kanona pominje »arhiepiskop naš« (f. 24 v, 31, 50 v), iz čega bi se moglo zaključiti, da je Službabnik pisan prije stvaranja srpske patrijaršije.

Vrlo je značajno, da se u Službabniku proskomidija navodi vrlo skraćeno: bez pomena o vađenju čestica za Bogorodicu, za svece, pa za žive i mrtve. Iza oblačenja sveštenika stoji: Проскоуроу вьзмь, глаголет, крсть на трое чыне глаголет: Вьспоміинаньıе Господа Бога и Спаса нашего Ісоус Христа всегда и ни(нıа). Сиıе .г҃.щи. – Потом: ІАко ѡвче на заколениıе ведень бысть. ІАко агнць прѣмо стригоущомоу безгласнь. Тако не ѡтврьзаıеть оусть своихь вь смѣрены своıемь. Соудь ıего вьзет се, а родь ıего кто исповѣсть. ІАко вьземлıет се ѡт земли животь ıего за живот

ѣсега мира. – Стрѣблıаıе и крсте на троıе, глаголет над блюдыцею: Закалаıет се и жрет се агьнць божи вьземлıеи грѣхы всего мира всегда и ни(нıа). – Лѣıе віино глаголет: ІЕдынь ѡт воинь копиıемь ребра ıемоу прободе и изыде абьıе крьвь, и водоу выдѣ и сведѣтельствова, и истин'но ıесть свѣдѣтелство ıего всегда нинıа. – М(о)л⟨ит се⟩ велми.:. Каділо пріиносимь прѣд Те Господи Боже нашь вь воню блгооуханіа, ıеже приими владико на светѣмь и прѣнебеснѣмь и мысльнѣмь ѡлтари, и даждь рабомь твоимь призивающіимь име Твоıе светоıе, ıако благослови се и прослави се пречстно и великолѣпо име Ѡ(ть)ца и Сина и Светаго Доуха и нинıа.:. Молитва ѡ прѣдложенныхь.:. Onda je navedena molitva: Боже, Боже наш, пославы..., iza toga pokrivanje svetih darova, pa: придеть кь прѣстолоу и поклонит се .г҃.-щи, таже дııак(он): Благослови владико.:. Попь: Благословено царство...

Nemoguće je pretpostaviti, da bi se takvo skraćivanje najbitnijeg dijela proskomidije i izmjena reda kod činodejstva desili samo po ličnoj nemarnosti sveštenika, koji bi želio da skrati službu, jer se i inače proskomidija vrši tajno i niko ga nije mogao spriječiti, da je skraćuje po volji, ako ne drži do savjesnog vršenja kanona. Prema tome ovdje imamo naročitu, kraću redakciju služabnika, koja je postojala prije reforme patrijarha Filoteja u drugoj polovici XIV. vijeka (vidi Glasnik Srp. uč. dr. XXV, 289–304 i *S. Petković,* Opis rukopisa manastira Krušedola, 1914, str. 17–18).

Zanimljivo je, da se u molitvi iza euharističkog kanona navodi: помени Господи всако ıепискоупство правовѣрнихь, право правещихь слово Твоıеıе истини, и всако прѣзвитерство, и ıеже ѡ Христе дııакон'ство и всь священичьскыи чинь и раба божіа Геѡргиıа. Ovaj Georgije, koji je stavljen na naročito mjesto u ovu molitvu (a ne na kraju, gdje se pominju živi i mrtvi), a nije bio sveštenik, valjda je bio neki vlastelin, u čijoj je službi bio sveštenik, koji je služio po ovom Služabniku.

Na listovima, koji su u XVII. vijeku bili umetnuti u Služabnik, spominju se na suguboj jekteniji *car* i *carica* (očevidno austrijski), a onda »о рабоу божию оцоу нашемоу іеръмонахоу имр (= име рек) и васеи ıаже ѡ Христе брати нашеи... и ѡ васех слоужещихъ и слоуживъших ва светеи и ѡбители сеи«, iz čega se mora zaključiti, da je u to vrijeme rukopis bio u nekom manastiru.

B) Drugi rukopis – *Izbor iz evanđelja i apostola:* f. 71–103.

Papir s vodenim znakom iz XVI. vijeka (kruna; fragmenat sidra u krugu). Nedostaju: iza f. 71 – 1 list; iza f. 82 – 1 list (evanđelje V. nedjelje i početak apostola V. subote – sačuvao se oderak); f. 84–87 su preokrenuti; iza f. 89 nedostaje 6 listova na početku IV. sveščice; iza f. 99 – 1 list (kraj IX. i početak X. evanđelja); sav kraj rukopisa – iza f. 103, gdje se tekst prekida na riječima ѡт гори нарицаемие... Iza toga dolaze još dva oderka, ali je ranije bilo i drugih listova, jer postoji prazan prostor između posljednjih listova i korica.

Pismo po 18 redaka – kosi poluustav XVI. vijeka; akcenti dolaze rijetko; tronogo т, tropotezno ж, ѣ s dugačkom lijevom kvačicom, ч – kosa viljuška, є s dugačkim jezikom; ѕ – ноѕе.

Ornamentika drugog rukopisa – samo crveni neukusni inicijali s točkom u okruglim petljama.

Sadržaj

f. 71–89: subotni i nedjeljni apostoli i evanđelja (sa lakunama), iza kojih dolaze evanđelja praznicima: sačuvan je kraj »Bogorodičnog« evanđelja na f. 90. Iza toga – въ неделю соуботоу блажене глас .ѕ҃.

f. 90 v–102: еу(аг)глıа оутрьнııа вьскрсна.

f. 103: prokimeni vaskrsni na jutrenji.

f. 102–103: apostol na Uskrs i na Vaznesenje. Zatim se tekst prekida.

Zapisi

a) *stari zapisi:* f. 30 – † покоусих перо

f. 30 v – щетоуи (?)

f. 60 (izblijedjelo) – воднои ....

b) *rukopis XVIII. v.:* f. 60 v – ... те Господи боже наш .....

c) *kurziv XVIII. v.:*

Prednje korice: Іѡан....; Станое; Јурасъ(?)

Племенити и Благородни и достѡпѡчтени Рат обер

Isti se Јурас potpisao na f. 33 (pored nevještog crteža raspela) i na stražnjim koricama – Јурас Сеи же служебник

f. 53 v: Слово три ер дођи къ у ȣкъȣ (?)

Vjerojatno su iz istog doba crteži: f. 32 – nevješti crtež raspela, neki oval s točkicama i tri ornamenta od isprevijenih crta; f. 33 – crtež raspela; f. 83 – nevješt crtež bradate glave.

d) Brčićev zapis iz 1851. g. latinicom na f. 1: »Ovaj kodex doni iz Trebinja u Granici Slunjskoj iz crkve pravoslavne And. T. Berčić. 4. Travnja 1851.« To je Trebinje, mjesto u Bosni kod Bosanske Krupe.

Svi navedeni podaci čine vrlo interesantnu podlogu za historijat rukopisa. Služabnik je pisan u srpskim krajevima pod jurisdikcijom srpskog arhiepiskopa, vjerojatno još u prvoj četvrti XIV. vijeka. Kasnije se našao u Bosni. U XVII. vijeku bio je uvezan zajedno s izborom iz evanđeoskih i apostolskih čitanja, pisanim u XVI. vijeku; vjerojatno je tom prilikom restauriran stari uvez Služabnika. U to doba bio je u nekom manastiru, a u XIX. vijeku u crkvi mjesta Trebinja blizu Bosanske Krupe. Odavde ga je uzeo A. Brčić, koji ga je, prema Ružičiću, odnio u Štajersku, a odande je donijet u Zagreb, te je dospio u Jugoslavensku akademiju.

163

III c 13 (ranije je stajalo na IV d 12; iz Verkovićeve zbirke)

SLUŽABNIK S APOSTOLIMA, EVANĐELJIMA I ČINOM ISPOVIJEDANJA, SRPSKA REDAKCIJA IZ PRVE ČETVRTI XV. VIJEKA

Lit.: Iljinski, br. 10, str. 159; *Conev,* br. 56, str. 28. *Repr.* br. 50.

Pergamena (Iljinski i Conev pogrešno: pergamena i djelomično papir): 14 × 21; 261 list (Iljinski i Conev pogrešno 251). Iljinski konstatira, da je rukopis »očuvan do skrajnosti slabo«, a Conev kaže, da je sasvim pokvaren od vlage i od miševa – naročito stražnja polovica. Za posljednjih 40 godina poslije Coneva rukopis je došao u još gore stanje: listovi su bili pokriti gustim slojem plijesni; od posljednjih deset sveščica ostali su sami oderci, a više je listova ispremiješano. God. 1950. rukopis je osušen Vita-lux lampom, oderci su izlijepljeni i stavljeni na mjesto, a kodeks je uvezan u nove daske presvučene ostacima stare kože. Začudo nedostaje samo jedan oderak u posljednjem dijelu (kvaterne XXV–XXVII), kojemu se mjesto nije moglo točnije odrediti, dok su inače sve sveščice brojno u redu.

Pismo: po 21 redak – poluustav. Srpska redakcija doresavskog pravopisa, ali s oblicima XV. vijeka; široko є (pišemo ıe), tronogo i dvonogo т, ѣ s dugom lijevom kvačicom, ѡ široko, nisko i uglato, ѧ s produženim stablom, в okruglo s odvojenim petljama, з u obliku visokog i uskog crva bez uglova, д s niskim nožicama, nadvučeno ъ i т. Naslovi i inicijali crveni. Iljinski kaže, da rukopis nije stariji od XIV. vijeka, a Conev ga datira XIV. vijekom. Meni se čini, da prema oblicima ne može biti stariji od početka XV. vijeka.

Ornamentika: samo izblijedjeli crveni inicijali sa zavojcima.

Uvez: daske sa žlijebom po rubovima, prekrite smeđom kožom, koja je sačuvana samo na prednjim koricama. Ornament – okvir od prugastih kockica, s dijagonalama i medaljonom u sredini (medaljon je izrezan).

Sadržaj

f. 1–1 v: zapisi i crteži.
f. 2: liturgija sv. Jovana Zlatoustog.
f. 39: liturgija sv. Vasilija.
f. 59: liturgija preždeosvećenih darova.
f. 72: »nakazanije« sv. Vasilija za sveštenike.
f. 73: molitve na litiji velike večernje.
f. 76: молитва над коутіею светыих памети.
f. 76 v: діакѡнства над коутіею оусьпших.
f. 77: Slovo sv. Jovana Zlatoustog na Pashu: Аще кто благочьстивь.
f. 79: »otpusti« praznicima u toku godine.
f. 82: sveštenički »vozglasi«.
f. 85–252: apostoli i evanđelja nedjeljna, zatim na praznike, u postu, uskršnjeg kruga i vaskrsni. f. 253 prazan.
f. 253 v: dodatak drugom rukom – »čin ispovijedanja«.
f. 257: slovo sv. Jovana Zlatoustog na Uskrs »Аще кто благочьстивь«.
f. 258: pokajne stihire, zatim večernje molitve.

Zapisi

f. 1: Слава глас ·д҃· Подобаеть .... подобаеть .... неподобаеть .... (7 redaka potpuno izblijedjelih).

f. 1 v: crtež sveca u nimbusu s uzdignutim rukama i nečitljiv natpis.

f. 3: nevješt crtež uskog ornamenta.

f. 28 v: kod molitve iza euharističkog kanona, sa strane: помени Господи раба твоıе⟨го .... Гр⟩гоура (?) (izblijedjelo).

f. 29: Помени Господи ııерѡмонаха Па.... .... Помени Господи ııеромѡнаха Никандра (crvenim).

f. 54: Помени Г(осподи)..... (kraj je otkinut).

f. 64: pored pomena iza euharističkog kanona – се оу мироу

Potpuno nečitljivi, izblijedjeli zapisi na f. 53 i 54 v (crvenom tintom).

Kako se u pomenima na jektenijama i u molitvama navode »arhiepiskop« i »cari naši« (f. 9, 30, 57 v i dr.), treba pomišljati na predložak iz XIV. vijeka.

U pomenu na proskomidiji navode se domaći sveci sv. Sava i prepod. Simeun.

164

III c 2 (Mihanović br. 34)

SLUŽABNIK S APOSTOLIMA I EVANĐELJIMA, SRPSKA REDAKCIJA IZ SREDINE XV. VIJEKA, S DODATKOM IZ SREDINE XVI. VIJEKA

Lit.: Ružičić, II, br. 29, str. 139; *Conev,* br. 59, str. 29; oba s netočnim podacima i pogrešnim datiranjem. *Repr.* br. 57.

Papir 13,8 × 21,3; 209 listova bez početka i bez kraja, s velikim lakunama u sredini. Nedostaju: na početku – 2 lista (početak proskomidije na liturgiji sv. Jovana Zlatoustog); iza f. 4 – 2 lista (kraj proskomidije); iza f. 12 – 1 list (iza »trisvetog« do evanđelja); od f. 13–27 otkinut je cio donji ugao, oko pola stranice; iza f. 33 nedostaje cijela sveščica, a možda i više – kraj Zlatoustove liturgije od pričesti svećenika do euharističkog kanona liturgije sv. Vasilija Velikog; iza f. 37 valjda cijela sveščica, od koje su sačuvana 3 sitna oderka – od molitve iza euharističkog kanona do kraja liturgije sv. Vasilija; na kraju nekoliko sveščica (vide se ostaci četiriju) – kraj subotnih i nedjeljnih apostola i evanđelja iza XVI. nedjelje.

Pismo po 22 retka (u početku po 18) – nemaran poluustav. Srpska redakcija s jednim poluglasom; s akcentima (nestalno); široko є, tronogo т, ѕ s uglatim petljama, ч u obliku brojke 4 od dva poteza, ѣ s nemarno povučenom prečkicom. Prva sveščica je dodana naknadno – ima tipične oblike XVI. vijeka. Naslovi i inicijali su crveni.

Vodeni znakovi: u osnovnom dijelu iz sredine XV. vijeka – čuturica tipa Lihačev br. 983 iz 1444. god.; škare tipa Lihačev br. 614 iz 1450. god.; tri brda, slično Briquetu br. 11656 iz 1452. god.; četiri cvijeta, slično Briquetu br. 6689 iz 1448. god.; u prvim dodanim sveščicama – sidro u krugu, sl. Briquetu br. 549 iz 1567. god. (do f. 27).

Ornamentika: crveni inicijali sa zavojcima i s točkama oko stabala. Ima lijepih malih inicijala sa stilizovanim cvjetovima u ovalnim petljama slova.

Uvez: sačuvana je samo gornja daska – sa žlijebom po rubu u koži sa ornamentom: krst na podnožju u okviru. God. 1950. rukopis je iznova uvezan sa starom daskom sprijeda.

Sadržaj

f. 1–33: liturgija sv. Jovana Zlatoustog od kraja proskomidije do kraja svećeničkog pričešća, s navedenim lakunama.

f. 34–38: svršetak liturgije sv. Vasilija Velikog od euharističkog kanona do molitve na kraju.

f. 38–47 v: liturgija preždeosveštenih darova.

f. 47 v–65: apostoli i evanđelja dnevna.

f. 65–68: »blaženi« preko nedjelje.

f. 69–81: sveštenićke molitve: na »vhodu« na večernji, pred vozglašenijem na jutrenji, nad oskvrnjenim sudom, начети вино кисело, над оскврън'шим се студен'цем, над приносимим плодом всакого овоща, кльнщим'се дързостно, над новом брашном, іегда што скврнавѡ вьпадет въ вино, над ѡскврьншим се вь брашнѣ оу ѡт погань, над новомь кладенцемь, на ѡснованіе црькви, на ѡснованіе дома, на благословеніе домоу и храмоу, чинь помити хотеще мощи светихь, на всако врѣмѣ ѡ брѣзнѣи немощи, ѡт крьви текоущи носомь или оусти, молитва ѡт запора водѣ (f. 78 v–79: ѡбонь поль Іѡрдана стоіет .г҃. аггели. іединь вежеть, и іединь рѣшить, іединь вьпиіет; свіат, свіат, свіат Господь Саваѡѳ, испльн небо и землю славы іего. Хіинь, игіс, мантис. вь име Ѡтьца и Сина и Светаго Доуха, ниніа и присно.); на браниіе виноградоу, іегда скврьн'но снѣдшоу чловѣкоу попь прочтеть іемоу; всакомоу аще вьпадет чтѡ скврьно в' всьссоудь.

f. 81–87 v: molitve večernje i jutrenje.

f. 87 v–119: apostoli i evanđelja praznicima počevši od Božića.

f. 119–164: apostoli i evanđelja velikog posta.

f. 164 v–190: apostoli od Usrksa do pedesetnice.

f. 190 v–209: subotni i nedjeljni apostoli od pedesetnice do velikog posta; prekida se na XVI. nedjelji.

U jektenijama, sveštenićkim molitvama i na proskomidiji pominje se »arhiepiskop naš« (f. 6, 29 i dr.); u pomenima na proskomidiji među svetiteljima navodi se sv. Sava, a među prepodobnima – sv. Simeon.

U molitvi na proskomidiji stoji: О рабѣ божіемь ѡтьци нашемь іероумени імр (= имрек) – prema tome služabnik je napisan za manastir.

Zapisi:

Prednje korice: latinicom »Dojran«

f 4: намь Господи мои iи^{c}х сх^{c}е и^{c}пн^{s}а (?)

f. 37: kod molitve iza euharističkog kanona – попа Серафіѡна и родителе іего: –

f. 57: за скрьб впраща ......

f. 62: Iереи .... ostalo izblijedjelo.

f. 137 v: τῷ τιμιωτατω.

f. 144 v: μεγάλιν εν μεγαλωσχήμȣ τὸν Κύριον τὸν τιμιωτέραν καὶ ἐνδώξι.

f. 169 v: grčki potpis, kasniji, u vezu, nečitljiv.

f. 173 v: благослови доуше моіа Господа.

165

III a 40 (Kukuljević br. 708)

SLUŽABNIK S APOSTOLIMA I EVANĐELJIMA, SRPSKA REDAKCIJA 1454. GODINE

Lit.: Ružičić, II, br. 21, str. 137; *Conev*, br. 62, str. 30. *Repr.* br. 58–59.

Papir 14 × 21; 185 listova (Ružičić netočno navodi 209, jer nije brojao listove, već je pomnožio oznaku posljednje 26. sveščice sa 8). Nije točno, da je rukopis dobro očuvan: nedostaje poviše listova u sredini i kraj rukopisa, a mjesto prva tri lista umetnuta su tri kasnije pisana. Nedostaju: iza f. 6 – 2 lista (iza molitve drugog antifona do »malog vhoda«); iza f. 57 nekoliko listova na početku IX. sveščice (u liturgiji preždeosvećenih darova od »molitve saglasja« treće do početka sugube jektenije); iza f. 59 – valjda jedan list (od molitve na jekteniji »ko prosvešteniju« do vozglasa prve jektenije vjernih); iza f. 60 – 1 list (od »velikog vhoda« do molitve prosbene jektenije); iza f. 66 – 1 list (iza molitve na litiji); iza f. 68 – 1 list (»otpusti« na praznike po kalendarskom redu); iza f. 73 – 1 list (kraj otpusta od 29. juna i valjda vozglasi na jutrenji, jer na f. 74 dolazi »molitva otpusta«); iza f. 74 – 6 listova (nedjeljna evanđelja do početka šestog – sredina XII. sveščice); iza f. 99 – 1 list (kraj evanđelja mučenicima); iza f. 105 – 1 list (kraj Jakovljeve poslanice i početak evanđelja Novom ljetu); iza f. 184 – 1 list (kraj apostola i evanđelje na Uskrs i na Vaznesenje – posljednji list XXVI. sveščice).

Pismo po 21 redak – poluustav s tragovima resavskog pravopisa; široko є, tronogo т, ѣ s dugom lijevom kvačicom, jednostrano ч, з bez uglova, ѡ s visokom spojnicom. Naslovi i inicijali su crveni.

Vodeni znakovi: škarice slično Briquetu br. 3668 iz 1454.–1458. god.

Ornamentika: zastavica nema; crveni inicijali sa zavojcima i ukrasnim dodacima sa strane.

Uvez je iz doba Kukuljevićeva s njegovom signaturom i naslovom na hrptu.

Sadržaj

f. 1–3: оуставь божставніе слоужбы.

f. 4–35: liturgija sv. Jovana Zlatoustoga.

f. 35 v–56: liturgija sv. Vasilija.

f. 56–64 v: liturgija preždeosvećenih darova.

f 64 v: molitva »над коутиωм светых памети«.

f. 65 v: molitva na litiji velike večernje.

f. 67 v: molitva na »благословение хлебом«.

f. 67 v–74: otpusti na praznike počevši od 1. septembra (izmiješano s vozglasima i molitvama).

f. 75–80: nedjeljna evanđelja na jutrenji.

f. 80: prokimeni vaskrsni.

f. 81–185: apostoli i evanđelja kroz nedjelju; f. 99 – svecima, Novom ljetu, sv. Nikoli, nedjelji pred Roždestvo, drugim velikim praznicima; f. 150 – apostoli i evanđelja za osam glasova, pa apostoli i evanđelja od Lazareve subote, Cvijeti, Vel. subote i Uskrsa.

f. 185: Pashalija od 6962. (1454) do 6966. (1458) god., na čemu se tekst prekida. U pashaliji pored pashalnih elemenata navodi se sv. Georgije, Petrov mesopust i sv. Petar.

Zapisi

f. 26 v: Помені Господі рабоу си Сто[ѧноу?]

f. 122 v: Спаси ни [г х д соею] (?)

166

III c 25

SLUŽABNIK S APOSTOLIMA I EVANĐELJIMA, SRPSKA REDAKCIJA 1547. GODINE

Lit.: Conev, br. 64, str. 30–31. U starom katalogu je označeno, da je iz Verkovićeve zbirke: str. 42, br. 112. *Repr.* 76–77.

Papir 14 × 21; 301 list. Sveščice po 8, 6 (VI, XV–XVII, XXIII, XXXV–XXXVI, XXXVIII) i 11 (XXXVII) listova. Oznake su na nekim mjestima izmiješane (preskočena je V. sveščica, jer je taj broj griješkom stavljen na VIII. (iz čega se vidi, da su sveščice signirane, kad je već bilo napisano više njih). Nedostaju: u početku 9 listova – molitve drugog antifona; iza f. 6 – 1 list (kraj sugule jektenije i početak jektenije oglašenih); od f. 15 ostala je polovica; iza f. 238 – 11 listova (od kraja posljednjeg »strasnog evanđelja« do početka četvrtog vaskrsnog evanđelja); iza f. 239 – 2 lista (kraj petog–početak sedmog vaskrsnog evanđelja); iza f. 294 – 1 list (sredina »Slova« na Preobraženje); od f. 298 i 301 ostali su oderci (oko polovice). Rukopis se svršava na f. 301. Na posljednjoj praznoj strani je fragmenat zapisa.

Pismo: Poluustav (možda od dvije ruke) po 21 redak. Resavska redakcija s akcentima; oba poluglasa; tronogo i dvonogo т, ѣ s dugom lijevom crticom; široko є (pišemo ie), okruglo є pored običnog; tropotezno ж s manjim srednjim stablom; ω s visokom spojnicom i drugo – široko uglato s niskom spojnicom; з gujavica bez uglova; jednostrano ч u jednom potezu. Naslovi i inicijali – crveni.

Vodeni znakovi iz sredine XVI. vijeka: vaga sl. Briquetu br. 2487 – iz 1545./6. g.; sidro u krugu sl. Briquetu br. 496 – iz 1560.-1567. godine.

Ornamentika – mala uska crtana zastavica na f. 27 v; crveni inicijali s renesansnim zavijucima i točkama uz stablo.

Uvez: daske (gornja potpuno trula) sa žlijebom po rubovima, u tamnoj koži; sprijeda – krst na podnožju u okviru; otraga – krst od palmeta u okviru. God. 1950. uvez je restauriran.

Sadržaj

f. 1–27 v: liturgija sv. Jovana Zlatoustog.

f. 27 v–47: liturgija sv. Vasilija Velikog.

f. 47–60: liturgija preždeosv. darova.

f. 60–62 v: molitva na liturgiji velike večernje i na »petohljeblje«.

f. 63: molitve »nad koljivom pameti svetih«.

f. 63 v: »nad koljivom usopših«.

f. 65: »vozglasi« na večernji; f. 66 – na jutrenji (izmiješano s molitvama).

f. 67 v: »otpusti« na praznike počevši od 1. septembra.

f. 71 v: apostoli i evanđelja »прѣз неделю«.

f. 81 v: apostoli i evanđelja »opšta svecima«.

f. 95: apostoli i evanđelja izabrana za praznike cijele godine, zatim velikog posta (od f. 137), uskršnja (od f. 169); pa evanđelja uskršnjeg ciklusa do nedjelje 32. Značajno je, da se nedjelje broje do 32., a evanđelja do XVII, pa opet do XVII.

f. 219: evanđelja sv. strasti; prekida se na f. 238.

f. 239–243: nastavak vaskrsnih evanđelja počevši od I. (nedostaje početak).

f. 243 v: прокимени и алилуарии осміим гласовом.

f. 244 v–245 v: сказаніе гласовом ie(уar)reліамь.

f. 246 – zapis; f. 246 v – prazan.

f. 247–257: Слоужба ос(ве)щенію водѣ на новы мѣсеце; f. 257 v – prazan.

f. 258–269: Слово светаго Іωана Богословца іеу(аг)гелиста, чьтеніе о пришьствіи Господни, како хощеть сънити на землю.

f. 269 v – zapis.

f. 270–277 v: Сказаніе како подобает исходити съ крьсти вь праздникы.

f. 278–301: Služba prazniku Preobraženja sa »Slovom«. »Slovo« je na f. 294–295 sa iskinutim listom u sredini.

f. 301: tropar sv. Elevteriju i »bogorodičan«.

f. 301 v – prazan, sa fragmentima dvaju zapisa.

Kod pomena u molitvama na liturgiji pominju se »cari naši« (f. 51), iguman i bratija (f. 51), arhiepiskop (f. 65). U popisu evanđelja na različne praznike od lokalnih svetaca naveden je u dodatku na margini samo »св. Сава први архиепископ србски«.

f. 18 v: † Помени Г(оспод)и раба своего Пепа.

f. 19: † Помени Г(оспод)и рабоу свою Θеωдωроу.

f. 38: kod početka euharističkog kanona, kasnijom rukom – Зънаи ω съветемъ хлебе.

f. 40 v–41: kod pomena na euharističkom kanonu – † Помѣни Г(оспод)и раба своего Ал'ка †. † Помѣни Г(оспод)и рабоу свою Гоуроу †.

f. 199 v: fragmenti zapisa u tri retka ⟨помени Господи ра⟩ба своего попа Iωана .... помени Г(оспод)и ....роу (vjerojatno onu istu Guru, koja je pomenuta na euharističkom kanonu).

f. 246: Изволеніемъ Отьца и съпоспѣшеніемъ Сина и съвршеніемъ Доуха Светаго. Съписа се сіа божствнаа литоургіа црькви монастироу іепископію прѣсветые Владичице наше Богородице и приснодѣвы Маріе. и приложи Ѡвко Солеи за свою доушоу и за отьчевоу доушоу и за матеріноу Маріи и за доушоу брата своего Лазара. И кто кте занесті инамо или затаитъ ωт светаго монастира, да іесть проклетъ ωт Г(оспод)а Б(ог)а и прѣчистые его Матере, и ωт .ві. апостоль, и ωт .тиі. ωтьць богоносныих, и да га побые сила чьстнааго и животворещааго крьста, и да моу іе соуперьница Прѣчистаа вь дьнь страшнааго испитаніа, и да моу іесть чьсть съ Іоудою и съ тѣміи рекшиими: възми, възми, распніи его, и да го анаѳема. Аминь. Въ лѣто .‚зне. (7055. = 1547. g.).

f. 269 v: † Изволеніемъ Ѡтьца и съпоспѣшеніемъ Сина и съвръшеніемъ Светаго Доуха. Съписа се сіа литоургіа роукою мнωгогрѣшнааго и хоудааго іеромωнаха Пахоміа. И аще что погрѣшено боудетъ, исправлıаите а не кльнете, поніеже писах въ великои ноужди въ царство сины агареньскыих: – Лѣто .‚зне. (7055. = 1547. g.; isp. *Stojanović*, *Zapisi*, 6267 i 6268 – vrlo skraćeno).

Prema tome rukopis je pisan u sredini XVI. vijeka u nekom bogorodičinom manastiru-episkopiji, možda u Gračanici (?), po narudžbi nekog Ovka Soleja, koji je povjerio izradu nekom jeromonahu Pahomiju. Po svoj prilici rukopis je kasnije pripadao nekoj parohiji (popu Jovanu) i valjda je odande došao u ruke Verkoviću, koji ga je ustupio Jugoslavenskoj akademiji.

167

III a 42 (Kukuljević br. 762)

SLUŽABNIK S ČINOM JELEOSVEŠTENIJA, MANASTIRČANSKI, MOLDAVSKA RECENZIJA 1568. GODINE

Lit.: Ružičić, II, br. 22, str. 137–138; *Conev*, br. 57, str. 28–29. *Repr.* br. 81.

Papir 17 × 21,8; 161 list s jednim oderkom. Sveščice su po 12 listova. Iza f. 38 isječena su dva lista s imenima za pomen.

Pismo po 16 redaka – poluustav. Prema Conevu iz XVI. vijeka, srpske redakcije, sadržava tri liturgije s apostolima i evanđeljima pri kraju; rukopis je bio prvobitno kod prezvitera Jovana, koji je naveden u zapisu na prvom listu, 1562. god. bio je u maloruskim krajevima, a 1720. god. pripadao je Marčanskom manastiru. Osim dva posljednja podatka sve je ostalo netočno. Rukopis nije iz XIV., već iz sredine XVI. vijeka, nije srpske redakcije, već je postao u Moldaviji i nije njegov prvobitni vlasnik bio pop Jovan, jer je njegov zapis iz XVIII. vijeka. Pravopis je uglavnom bugarski sa oba jusa i oba poluglasa, sa zamjenom jusova (вѣрѫ живѧщихъ; ali nedosljedno); sa akcentima. Upotrebljava široko є (pišemo ıe), ı po pravilu ispred vokala, široko ω s niskom spojnicom, т na jednoj nozi s dugom lijevom kvačicom, ѣ također s dugom lijevom kvačicom, д s dugačkim svedenim nožicama, jednostrano ч, kurzivno м u skraćenicama. Brzopis kod umetaka u tekstu liturgije iza euharističkog kanona i u zapisima iz vremena postanka rukopisa – zapadnoruskog tipa; zapadnoruski oblici imena i rusizmi i polonizmi u jeziku u vezi sa pravopisom i grafikom teksta mogli bi da se jave samo u sjevernim krajevima Moldavije. Naslovi i inicijali su crveni.

Vodeni znakovi: 7 varijanata vepra tipa Briquet br. 13.557 iz 1542.–1547. god., 13.576 iz 1526.–1547. god., Lihačev br. 1866 iz 1567. god. i br. 1775 iz 1556. godine. Treba naglasiti, da nijedan drugi rukopis ove zbirke nema papira s tim znakom njemačke provenijencije, pa i taj znak upućuje na zaključak o postanku rukopisa u zapadnim krajevima Istočne Evrope.

Ornamentika: veliki crveni inicijali sa zavojima i ukrasima od točaka.

Uvez: daske sa žlijebom po rubovima, u koži; sprijeda okvir presječen dijagonalama s upisanim rombom; otraga okvir s dijagonalama. Koža na hrptu bila je razderana. God. 1950. uvez je restauriran.

Sadržaj: Ružičić netočno kaže, da je sadržina ista kao kod rukopisa III a 40, a Conev netočno ponavlja, da sadržava tri liturgije s apostolima i evanđeljima (jer apostoli i evanđelja dolaze samo u tekstu čina jeleosveštenija).

f. 1: zapisi.

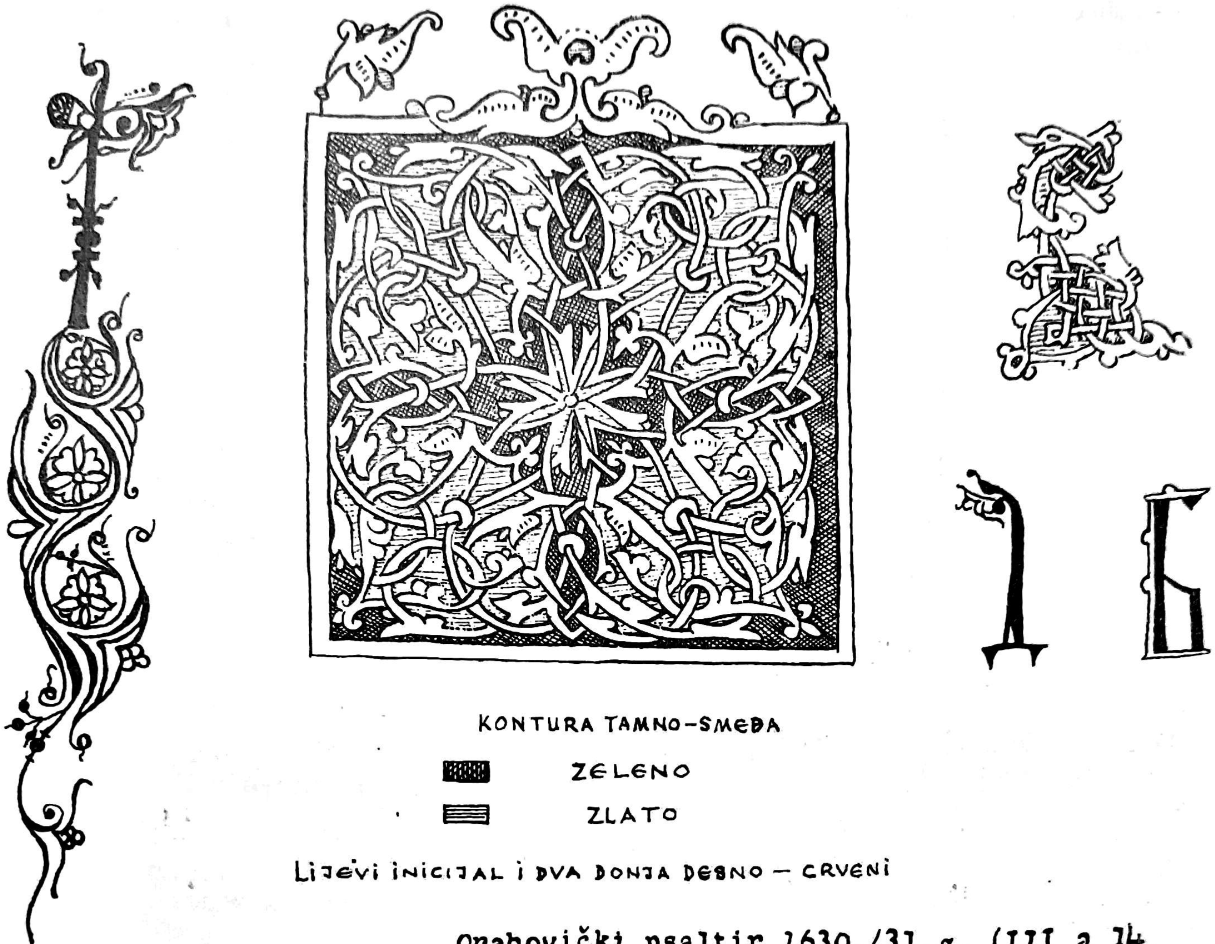
f. 2–9: оустав божствъныıа слоуж'бы въ неи же діаконства.

f. 10–49: liturgija sv. Jovana Zlatoustog.

f. 50–73: liturgija sv. Vasilija Velikog.

f. 74–117: liturgija preždeosveštenih darova (označena je kao liturgija sv. Vasilija Velikog).

f. 117–123: Молитва хотѧ начати крьстити светое масло.

Orahovički psaltir 1630./31.g. (III a 14,

Bastaški trebnik XVII.v. III a 4)

f. 123–160: чин бывающи светити масло – jeleosvećtenije nad bolesnikom.

f. 161: zapisi.

Zapisi

f. 1: »Br. 762.«

Ustavnim slovima, prvi redak crvenim, ostalo crnim sa pojedinim umetnutim crvenim riječima: Искони сътвори Богъ небо и землю.

Помилоуи мѧ Боже по велицѣ милости твоıе, по многим щедротам твоим, оцѣсти безаконіѧ моѧ наипаче за мол(и)твь (!) светых ѡт(ьць) наших. Господи Ісоусе Христе сине божіи помилоуи нас въ вѣкы амин:

Клони Господи ѡбѣма ликома въ вѣки ами . АВББВЖЗЗ

Искони А АБВГДЕЖЗ покоусы пером да пише.

f. 1 v: nevješt rukopis XVIII. vijeka – Сиа света и божествьна кънига глаголема летоурчиıа презъвитера ѡвана.

Покоуси пера слава сила божиа Сиа света и божест

Drugom rukom, vještijim rukopisom iz XVIII. vijeka: prošenije na sugubo j jekteniji Помилоуи ме Боже по велицей милости твоей ... о милости, о животе, ѡ здравіи ... i t. d.

f. 2–11: po donjoj margini poluustavom XVI. vijeka: Въ имѧ Ѡца и Сина и Светаго Доуха. Придана сіа книга рекомыи служебник къ црькви светаго моученика Димитріа оу селѣ Манастырчанох. Коупил ıе Нікос Боднаревич и з своею маложенкою Ѡринию, и з чады своими Демѧном, и к вѣчнои рѣчи абы ѡтмѣсца светаго боудет имѣли с нами въ дьнь сѫдны пред Богом. Божіаго рокоу .,ӑҿҕ҃ӥ. (= 1568.)

f. 9 v: nevješto pismo iz XIII. v. – † Да се зна каде се ѡжени Дмитар Іѡвицинъ зетъ, пороукь Иѡванъ пан'доуръ Ђука Сабевъ и Гециıа и рекоше мени венцаи слободно

Іѡвана Никола

f. 12 v–13: lijepi brzopis XVIII. v. – Сіа кніга слоужабникъ монастира Марче светихь архистратигъ Михаила и Гаврила .,ӑѱҝ. мѣсеца мар. кг (= 23. marta 1720.; isp. *Stojanović*, Zapisi, 2381).

f. 31, 135 v, 137 v, 139 v, 143, 145, 147: prošenija na jekteniji i drugi pasusi izostavljeni u tekstu upisani su na margini.

f. 38 v: na molitvi iza euharističkog kanona ostavljeno je prazno mjesto, gdje je upisano »ustavom«: А се поминаніıе Костево Бордчево. Помѧні Г(оспод)и доушѫ оусопших рабъ своих ѡт Адама даже до сего дьне. Помѧни Г(оспод)и Климентіа, М(а)р(ию), Ѡрініи, Симиѡна, Феѡдора, Икатериноу, Василисѫ, Татіаноу, Костѧнтина, Леѡньтіа. Zatim se nastavlja red imena ruskim »skoropisom« XVI. vijeka; značajni su oblici: Ѡрино, Въдотию, Мотроуноу, Деонисиа, Ѡстафия, Ѡгафию, Ѡнофреа i dr.

Kako na ovom listu nije bilo dovoljno mjesta, pomen se nastavlja na praznom f. 50.

f. 140 v: olovkom – Сава калоуђеръ

f. 161: zapadnoruskim brzopisom, istim kao na »pomenu« na f. 38 v i 50, napisane su »virši«, koje mi svrstavamo u retke:

Глупы мовит в срдци своем
Нѣмаш Бога пред сıабоем
В тым же цнота згасла блеңѧıа
А нерıаду повноошенѧıа.

Богъ з небесны высокостѣ
Позрѣл на земскы низокосцѣ,
Были бы кде розумъ цıалы
Али бы кто на Бога дбалы,

Не моглъ оузрıац нѣжаднего
Так сıа вшисци нıа .. злего,
Вшисци Бога запомıали
До сьıицъ бы сıа спризнıацъ мıали
Нѣкды не вжимаюнцъ Бога
Прѣто на нѣ приде тръвога.

Nevješti rukopis iz XVIII. vijeka:

Томанъ Адрашевъ слоуга ки е везда при соуцоу и паки Антоуноу Журипа ки е при чаоушоу оу Доугои оулици ѡтнесе мою прасицоу, Јанъдрашъ слоуга и такаше кричаѡ кроза своу оулицоу како и оукралъ ю поıе .. поповоу прасицоу и поповоу црънюгоу тоука .. мъ оу главоу (kod dva posljednja retka otkinut je rub lista s nekoliko slova).

f. 161 v: slabo vidljivi fragmenti starog pisma, ustavom: ....
(ро)доу хррстианьскомоу ....

Покюшати перац и добро чрънила за молитвоу светых ѡтьць наших Господи Ісоус Христе Боже наш.

Да оумолчит въсѧкоу плтъ тишина и пр

Молитовь светыхь ѡць наших Господи Ісоус Христе

Ispod toga ruskim brzopisom XVI. vijeka pjesan iz liturgije velike subote »да оумолчит въсяка твар ...«

Prema tome rukopis je bio napisan prije 1568. god., vjerojatno u sredini XVI. vijeka, u koje doba pripadaju vodeni znakovi, u sjevernim krajevima Moldavije. Navedene godine neki Nikos Bodnarević, Galičanin, darovao ga je crkvi sv. Dimitrija u selu Monastirčanima. Kasnije bio je prenesen u manastir Marču u Slavoniji, gdje se nalazio u prvoj četvrti XVIII. vijeka, ali je kasnije vjerojatno prešao u neku parohijsku crkvu, možda u neki grad, na što upućuje zapis s navedenim sucem, čaušem i Dugom ulicom. Po svoj prilici tamo ga je pronašao Kukuljević, a s njegovom zbirkom rukopisa dospio je u Jugoslavensku akademiju.

Naročitu pažnju privlače »virši« u zapisu iz XVI. vijeka zapadnoruskim jezikom sa mnogim polonizmima.

IV d 8 (iz Verkovićeve zbirke)

SLUŽABNIK S IZBORNIM APOSTOLIMA I EVANĐELJIMA, SRPSKA RECENZIJA S KRAJA XV. VIJEKA

Lit.: Iljinski, br. 12, str. 160; *Concv*, br. 61, str. 29–30. *Repr.* br. 66.

Papir 14 × 20,8; 144 lista. Rukopis je vrlo oštećen vlagom: čini se, da je ležao u vodi tako, da su listovi postali vrlo krhki i raspadaju se pri dodiru. Početnih 60 listova naročito je oštećeno. Na početku nedostaje znatan dio rukopisa. U sačuvanom dijelu rukopisa sveščice nisu označivane postupno, već se na pojedinim stranicama nalaze neki nerazumljivi brojevi: na f. 46 v – кѕ, na f. 66 v – ѿѕ, na f. 89 – кз, na f. 97 v – ѕı, na f. 98 – лг, na f. 102 v dolje – ркв, na f. 103 gore – ркѕ, na f. 116 v – ѕ. Čini se, da bi brojevi na 47. i 98. listu mogli označivati kvaterne, i to prvi – zaključni list 26. sveščice, a drugi – početni list 33. kvaterne. U tom slučaju može se nagađati, da nedostaje prvih 20 kvaterna i dva lista od prve sačuvane sveščice, t. j. 162 lista ili otprilike toliko, ako sveščice nisu sve bile po 8 listova. To bi odgovaralo i sadržaju, jer na početku nedostaju večernja, jutrenja i Zlatoustova liturgija, od koje je sačuvan samo kraj na prednjoj strani prvog očuvanog lista. Očevidno, rukopis je bio rastrgan na dvije polovice. U sačuvanoj stražnjoj polovici listovi se čvrsto drže uz hrbat i donju dasku korica; u sredini rukopis je čitav.

Pismo po 16 redaka – nekaligrafski kosi poluustav. Recenzija srpska s jednim poluglasom; nema ni akcenata ni spiritusa. Ima više karakterističnih novih oblika: а grčkog tipa s dugačkim stablom; в s odvojenim petljama i drugi oblik s gornjom petljom u obliku dugačke četvorine s naslonjenim trokutićem dolje; široko є (pišemo ıe); dva oblika ж – dvopotezni kurzivni i kao χ s kosom crticom u donjem dijelu; з sa crticom preko repa, к od tri zasebna poteza, м brzopisnog tipa s kosim potezima, tronogo т, jednostrano ч u obliku nepune brojke 4. Naslovi su crveni.

Vodeni znak s kraja XV. vijeka: rukavica sa šestokrakom zvijezdom tipa Briquet br. 11154 iz 1482. god. i 11156 iz 1508.

Ornamentika: zastavice na f. 18 v, 28 v, 34, 38 v, 45 – crtane crnom i crvenom tintom, narodno-primitivnog stila. Vrlo su interesantni inicijali arhaičkog tipa u crnoj i crvenoj boji.

Od *uveza* sačuvana je samo daska stražnjih korica s komadom kože na hrptu. Uvez se nije mogao restaurirati, jer rukopis zahtijeva prethodno liječenje papira, koje se još nije moglo izvršiti.

Sadržaj

f. 1: zaključni dio Zlatoustove liturgije – kraj »zaamvone molitve«.

f. 1 v: liturgija sv. Vasilija Velikog.

f. 18 v: (Iljinskij i Conev pogrešno 13) Слоужба светаго Епифанија – liturgija preždeosvećenih darova.

f. 28 v: Еу(аг)гелиа дневна презь неделю.

f. 34: ѡбьще всѣм светымь – evanđelja mučenicama, mučenicima, prepodobnima, svetiteljima i prorocima.

f. 38 v: apostoli – вь срѣдѣ апостоль Богородици кь Vевреѡм, zatim u petak, u nedjelju na Pashu i na Vaznesenije, mučenicima, prepodobnima, svetiteljima i prorocima.

f. 45: Еу(аг)гелiа ізбра(на) всем гѡспода-рѡм и всем ізбранимь; onda idu evanđeja sv. Nikoli, na Roždestvo, »v navečerije prosveštenija«, na Bogojavljenje, sv. Jovanu Krstitelju, sv. mučeniku Nestoru, sv. Kosmi i Damjanu, sv. Savi, sv. apostolima Petru i Pavlu, sv. Konstantinu i Jeleni, Blagovještenju, sv. Jovanu Bogoslovu, mučenicima, na Roždestvo Bogorodice, drugo bogorodično, u nedjelju svih svetih (samo početak, iza kojeg su iskinuta 4 lista – iza f. 57).

f. 58: izabrani apostoli – za nedjeljne dane, mučenicima, svetiteljima i sv. Nikoli, zatim evanđelja na časovima u »navečerije« Roždestva (f. 63), poslije opet apostoli к Глаѳемь, sv. Vasiliju, navečeriju Bogojavljenja, Bogojavljenju, sv. Savi, sv. Petru i Pavlu, sv. Konstantinu i Jeleni, Blagovještenju; f. 72 – subote i nedjelje Velikog posta; f. 78 – subotnji i nedjeljni apostoli za godišnji krug; od f. 89 v – vaskrsna evanđelja, koja se prekidaju na f. 95 v (početak X. evanđelja, iza kojega su iskinuta 2 lista); f. 96 – evanđelja prve subote Velikog posta i t. d. do Velike subote; f. 117 – evanđelja vaskrsna; f. 117 v – evanđelje u sv. nedjelju Pashe, zatim Tomina subota, Tomina nedjelja i t. d., srijeda »prepolovlenija« praznika i dalje do nedjelje Pedesetnice; iza toga subota mesopusna (f. 192), siropusna subota i siropusna nedjelja; svršava se na f. 144.

Zapisi

f. 77 v: Вь лѣто .ѕ҃п҃ив. (= 7082., t. j. 1574.) 'ани (januara?), Смерение мое пише оу село Вирово старцемь и кметовомь, како оузе [Вла]тко ѡвче и железа .... к҃д аспри (selo Virovo je u drinskom kraju, u donjo-kravaričkoj općini).

Dolje, drugom rukom: имамо го задрьжана і ѡтлоучена.

f. 144 v: stari zapis – перо мелань .... искоусих да видоу какѡ. Ispod toga abeceda u tri reda.

Molitva protiv đavola: Глас .є҃. Идеже ѡсиаıе благодеть твоа архангеле, ѡтоутоу же диавола сь сила прога(нıаıе)те се. Не трьбить бо светаа твоего видети, спадноу бѡ днею сь небесе ако и млниа, тем же молимо ти се, ѡгнени егѡ'стрели еже на ни движимиıе гадеж оугасити ходатаиством ти иже ѡ нас избавлаеши нас ѡт сьблаасни его ѡ велики Михаиле архангеле.

169

IV d 17 (iz Verkovićeve zbirke)

SLUŽABNIK ŠTAMPANI, IZD. BOŽIDAR VUKOVIĆ U MLECIMA 1519. GODINE

Lit.: Conev, br. 65, str. 31.

Papir 14 × 20,5; 227 listova. Nedostaju: f. 1 zamijenjen rukopisnim listom; iza f. 15 – 1 list zamijenjen rukopisnim (posljednji list II. kvaterne); iza f. 112 – 1 list, od kojeg je ostao sitni oderak (1. list XV. kvaterne); iza f. 118 – 3 lista (posljednji list XV. i 2 prva lista XVI. kvaterne); iza f. 122 – 2 lista (2 posljednja lista XVI. kvaterne); iza f. 217 – 1 list (prvi list XXIX. kvaterne); iza f. 225 – 3 lista (2.–4. list XXX. kvaterne); iza f. 227 – 2 posljednja lista.

Vodeni znakovi: 1. sidro u krugu sa zvijezdom sl. Briquetu 498 iz 1508. godine, 2. kardinalski šešir Briquet 3471 iz 1519.–1538., 3. vaga u krugu sl. Briquetu 2543 iz 1514., 2544 iz 1528. godine.

Rukopisni dodatak rukopisom s kraja XVI.–početka XVII. vijeka: Иже въ светых ѡтьца нашего Въсиліа великаго поученіе кь іереѡмь.

Zapisi

Prednje korice: ѕлмниа земань
f. 2 v: Тане
f. 5 v: Тодора Фила Пеичина Бистра Цвета .ѓ
Isti je zapis na f. 31.

170

Ćiril. fragm. br. 17

BOŽIDAREV SLUŽABNIK 1519. GOD. U MLECIMA

1 list iz liturgije (»veliki vhod«).

171

Ćiril. fragm. br. 12

ODLOMAK SVEŠTENIČKE MOLITVE IZ SLUŽBE VEČERNJE NA SV. TROJICU, XVI. VIJEK (?)

1 list 10,3 × 15. Sitni poluustav srpske recenzije s tragovima resavske reforme: sa dva poluglasa, akcentima i spiritusima. Kurzivni oblici za M, X, PO u skraćenicama upućuju na XVI. vijek.

Poč.: .... й Г(оспод)и Г(оспод)и ..... и вьсего иноческаго чина въ монастырехь живоущіихь и вь поустыніахь...

Kraj: .... и неосоужденно нась сподоби прѣдстати...

Zapisa nema.

172

Ćiril. fragm. br. 21

LIST IZ ŠTAMPANOG RUSKOG SLUŽABNIKA XVII. VIJEKA

Svešteničke molitve u početku večernje.

173

Ćiril. fragm. br. 25

IZ SLUŽABNIKA«, ŠTAMPANOG U MOSKVI, XVIII. VIJEK

2 lista iz mjesecoslova (l. 194. i 195.).

III a 52 (Mihanović 30)

TREBNIK S NOMOKANONOM, RAŠKA REDAKCIJA IZ SREDINE XIV. VIJEKA

Lit.: *Ružičić*, II, 33, str. 139; *Conev*, br. 66, str. 31. *Repr.* br. 38.

Pergamena 14,5 × 21,5; 248 listova, dva nesignirana oderka; bez kraja. Ružičić i Conev navode 280 listova, što je dalo povoda rukopisnom zapisu u arhivskom primjerku »Opisa« Coneva: »7-5-1927. god. u rkp. samo 248 lista. Prof. Anastasijević, Hoffiler, Ivšić.« Međutim, tu se vjerojatno ne radi o ukradenim listovima, već o grijेšci kod Ružičića, koju je prenio kod sebe Conev, jer se rukopis svršava baš na onom mjestu, koje navodi Ružičić – trećoj molitvi na večernji prvoga dana sv. Trojice. Griješka je mogla nastati zato, što Ružičić nije brojio listove, već je pomnožio oznaku 35. sveščice, koja se nalazi na 246. listu, sa 8, a dva posljednja lista iza toga nije pribrojio, jer je na dva mjesta konstatirao nedostatak listova u sredini. Ali nije isključeno, da su zaista ukradeni listovi iz XVI.–XVII. sveščice (neke odredbe iz Nomokanona). U sredini nedostaje više listova, iza f. 15 – 1 list (posljednji list II. sveščice); u sveščici VI. je 6 listova; u svešč. XI. – 7 listova; iza f. 99 nedostaje 1 list (posljednji u XIII. sveščici – »glave« nomokanona); iza f. 115 nema cijele XVI. i XVII. i prvih triju listova XVIII. sveščice; sveščica XIX. ima 7 listova; iza f. 222 – nema 2 lista (posljednji iz XXXI. i prvi iz XXXII. sveščice – kraj nomokanona i početak službe jeleosveštenja); iza f. 246 nedostaje 5 listova, od kojih su sačuvana dva oderka (iza f. 246 i pogrešno stavljeni iza f. 247 – druga molitva na večernji sv. Trojice – sredina XXXV. sveščice); tekst se prekida na f. 248 riječima »оумрьтви оуди наше«.

Pismo. Sitni ustav po 22 reda (ne po 28, kako kaže Conev) iz sredine XIV. vijeka. Čista srpska recenzija s jednim ь. Od akcenata dolaze katkada ˆ i ″. Odsustvo akcenata i spiritusa, a i upotreba ı bez pravila upućuje na doba prije druge polovice XIV. stoljeća. Ali široko є i široko о, često »očno« ◉ sa dvije točke, petpotezno sa zakržljalim vrhom, в s nabreklom donjom petljom i zakržljalim vrhom, м s dugačkom uglatom spojnicom, т ѣ s produženom lijevom kvačicom, jednostrano т, visoko ѡ s regeneriranom visokom spojnicom, х s presjekom na donjoj liniji, ili čak ispod nje, pa i katkada pri kraju retka, brzopisno а s dugim stablom – nedopuštaju datiranje prije sredine XIV. vijeka.

Ornamentika: nema ni zastavica, ni umjetničkih inicijala. Naslovi i početna slova su crvena.

Uvez: Ružičić kaže, da »knjiga je bila povezana u tvrd povez u koži; ali je zub vremena i crv oštetio korice tako da se drvo kao pesak troši pod rukom«. Kako je za 50 godina poslije toga raspadanje došlo u mnogo jači stepen, rukopis je uvezan u nove daske prekrite novom kožom, preko koje je nalijepljen ostatak kože sa starog uveza. Može se nagađati, da je koža bila ornamentirana tankim krstom preko cijelog polja presječenog dijagonalama.

Sadržaj

f. 1: zapisi.

f. 2: Čin osveštenja vode na Bogojavljenje.

f. 8: Чинь исповѣданію хотещоу.

f. 16: Светаго Анастасиıа вьпрос o pitanju neizvršenog obećanja.

f. 19: Заповѣдь и оуставь светых ѡтьць o crkvenim kaznama.

f. 23: Правила светых ѡтьць и заповѣди светаго Велікааго Василиıа всѣмь намь.

f. 32: Заповѣди светаго Іѡана Златооустаго ѡ законѣ црьковнѣмь.

f. 37 v: Molitve za blagoslov grožđa, nad oskvrnjenim sudom, za počinjanje novog vina, za početak svakog djela.

f. 40: Чинь бываıемь на ѡдѣıаніıе расы.

f. 41 v: Послѣдованіе малога ѡбраза ıеже ıест мандіа.

f. 46 v: Чинь бываıемь великаго агглскаого ѡбраза.

f. 71: Послѣдование биваемѡ оусьших инокыихь.

f. 99: Светых и прѣславных апостоль правіл(а) – pregled sadržaja:

а҃. ѡ ставленіи ıепископь.

в҃. ѡ сьставленіи поповь или диıакь.

г҃. ѡ свещенніцѣхь иже млѣко, или ловиноу, или медь, или сочива, или животна вь жрьтвьникь принашаıеть.

д҃. ѡ овощиıахь вь домь посилаıемихь.

и҃. ѡ свещенницѣ непричешьшим се.

ѳ҃. ѡ нѣкающихь на молитвѣ и прічещени.

і҃. ѡ творещим молитвоу с непрашающіим се.

аі҃. ѡ творещимь молитвоу сь исвр'женѣм'.

ві҃. ѡ пріıемлющим' изврьженнаго.

ді҃. ѡ прѣскакающим' ѡт прѣстола на прѣстол'.

еі҃. ѡ клирицѣх оставлѣющих цр'ковь своих, вь тоуждихь прѣбивающихь.

ѕі҃. ѡ пріıемлющимь вѣдеще таковаго клирика.

зі҃. ѡ второженци или посадницоу хранещоу не бити попомь.

иі҃. ѡ имоущимь вдовицоу, или ѡставленоу, или рабиню, или бѣсноующоу се не бити попь.

ѳі҃. ѡ црьквницѣ ıеже не бити пороучникь.

к҃. ѡ скопци бити попь или не.

ка҃. ѡ свещенницѣх обрѣзавших оудь своихь.

кв҃. ѡ бѣлцехь обрѣзавшимь себе.

кг҃. ѡ свещенницѣ вь блоудѣ или татбѣ и клѣтвопрѣстоупленіи обрѣтьших се.

ке҃. ѡ свещенніцѣ вѣрна или невѣрна біюща.

ки҃. ѡ свещенніцѣ изврьженнимь по правдѣ.

кѳ҃. ѡ свещенніцѣ ставлѣющим се на дарѣ.

л҃. ѡ ıепископѣхь сьставлѣющих се по силѣ властельскои.

ла҃. ѡ попѣ без вини ѡтлоучившоу се.

лв҃. ѡ свещенніцѣ изврьженнѣмь.

лг҃. ѡ свещенніцѣ писаніе свѣдѣтелно не имоущимь.

лд҃. ѡ ıепископѣхь невьзможно имь творити ничто же кромѣ сьбора своего.

лє҃. ѡ ıепископѣ ıеже не сьставлѣти попа вь тоуждемь прѣдѣлѣ.

лѕ҃. ѡ ıако подобаıеть ıепископомь на всакоıе лѣто сьборь творити.

ли҃. ѡ ıепископѣхь ıеже опасно исправлѣти цр'ковнаа имѣніа.

лѳ҃. ѡ поповѣхь или диıаконь, ıеже нічто же творити кромѣ воле ıепископа.

Pravila navedena u ovom pregledu nalaze se na f. 101 v–115 v, ali samo do pravila 37., jer su iza toga izgubljene sveščice XV.–XVI.

Iza f. 99 istrgnut je 1 list, gdje je bio prikaz kanonskih oredaba, koje su se nalazile na izgubljenim sveščicama. Taj se pregled nastavlja na f. 100:

г҃. ѡ свещеніцѣхь ѥже не имѣти сь собою тоужда кромѣ матере или сестри.

ѳ҃. ѡ свещеніцѣхь иже безь истезаніа сьставлѣют се.

ѡт четврьтаго сьбора светыхь ѡтьць:

ѕ҃. ѡ свещеніцѣхь ѥже не ставлѣти их не имоущимь прістаница или вь монастири, или вь црькви нѣкоѥго светаа.

ѳ҃. ѡ клирицѣхь, аще соуд имоуть ѡставлѣти своихь ѥпископь и кь мирьскымь соудещимь приходити.

аі҃. ѡ нищиихь требоующихь немощь – tekst, koji odgovara ovom članu i idućem sadržaju, ide od 116. lista.

ві҃. ѡ клирицѣхь не имоущимь свѣдѣтелно писаніе.

ді҃. ѡ црьковницѣх и мнисѣхь зло глаголющихь на ѥпископа и заклинающих се.

кв҃. ѡ клірицѣхь похищаающихь имѣніа ѥпископьска оумирающоу ѥпископоу.

кд҃. ѡ монастирехь иже създаше се хотѣніемь ѥпископь.

ке҃. ѡ сьставленіи ѥпископь.

кѕ҃. ѡ сьставленіи икономь вь ѥпископии ѥдіного ѡть клирикь.

Светаго и Великаго ѡтьца нашего Василиꙗ правила (od f. 122 v):

ѡ оумирающои младенца оухищреніем.

ѡ сьблоуждьшимь диꙗконѣ.

ѡ второженцехь і ѡ третиѡженцехь и многоженцехь.

є҃. ѡ пріѥти ѥретика на сьмрти кающа се.

ѕ҃. ѡ моужиблоуди, и скотоблоуди, и доушегоубць, и ѡбавникь, и прѣлюбодѣи.

і҃. ѡ заклевшим се не бити свещенікь не поноуждати его.

аі҃. ѡ оубиствѣ несамохотныимь.

гі҃. ѡ ратникоу вѣрныимь.

ді҃. ѡ възымающимь лихвоу, аще исправит се, достоинь ѥсть свещеньствоу.

кв҃. ѡ похищены жены.

кѕ҃. ѡ вьзимающимь по блоудоу женоу.

кѕ҃. ѡ свещеніцѣ иже по невѣдѣніи скврьномоу бракоу сьвькоупиль се ѥсть.

кѳ҃. ѡ властелѣхь кльноущихь се зло творити.

л҃. ѡ оставьленнои ѡть моужа.

ла҃. ѡ сьгрѣщающимь сьмртныи грѣхь црьковник'.

ли҃. ѡ дѣвицахь моужу послѣдоующимь кромѣ воле ѡтьца своего.

мг҃. ѡ живоущои сь прѣлюбодѣимь.

ѡ поразившимь раною сьмрьтною кого.

мє҃. ѡ имоущимь льжно име хрѵстиꙗньскоѥ.

мѳ҃. ѡ блоуде ѥже по ноужди боудеть.

ѡ испадающихь црьковникь.

нв҃. ѡ прѣзрѣвшои рождеиое поустине ради или не имоущи подобнаа сьхранити ѥ.

нѕ҃. ѡ оубившимь и раскаꙗвшим се.

нѕ҃. ѡ неволнымь оубыиствѣ.

ни҃. ѡ прѣлюбодѣꙗвшимь.

нѳ҃. ѡ блоуднѣмь.

ѯ҃. ѡ ѡбѣщавшои се дѣвьствовати и спадшии.

ѯа҃. ѡ оукрадшимь и раскаавшим се.

ѯв҃. ѡ моужиблоудыии.

ѯг҃. ѡ скотоу блоудныкоу.

ѯє҃. ѡ клетвоу прѣстоупникоу.

ѯѕ҃. ѡ ѡбавникоу и вльхвоу.

ѯи҃. ѡ гробокопникоу.

ѯѳ҃. ѡ брацѣ ѥже сь родомь своимь.

о҃. ѡ чьтци аще оукрадеть бракь свои.

оа҃. ѡ свещеніцѣ оскврьньшим се оустнама.

ов҃. ѡ познавшимь грѣхь всакого и скріваѥ.

ог҃. ѡ подавшимь себе вльхвомь.

од҃. ѡ ѡтьрекшимь се Хрѵста.

оє҃. ѡ всѣхь сьгрѣшающихь власть имѣти ѡтьць доуховныи везати и рѣшити.

ѡ сьблоудившимь сь сестрою иже ѡт ѡтьца или ѡт матери.

оѕ҃. ѡ възымающихь сньхь своих тожде.

оѕ҃. ѡ ѡставлѣющимь женоу свою и дроугоу възымающоу.

ои҃. ѡ възымающимь двѣ сестрѣ.

оѳ҃. ѡ блоудещихь сь машехами своими.

п҃. ѡ прѣстоупающихь клетвоу.

пг҃. ѡ вльхвоующих се ꙗко ѥзычници.

пд҃. ѡ искоушании всѣх кающих се.

ІЕпистолиꙗ светаго Василиꙗ кь Грыгорию презвитероу, ѡтлоучити ѥмоу ѡт жени (tekst od f. 151 v).

ІЕпистолиꙗ Генадиꙗ патриꙗрха, ѥже не сьставлѣти свещеніка дара ради каковаго (tekst od f. 153 v).

ІЕпистолиꙗ светаго Тарасиꙗ архѵепископа Костантина града о томьжде i t. d. (tekst od f. 156 v).

f. 161 v: Pravila Halkidonskog sabora o hirotoniji.

f. 163: Выпрашаниꙗ monaha i odgovori Carigradskog sabora u doba Aleksija Komnena.

f. 165: Главизни и правила sv. Jovana Zlatoustog o ispovijedi.

f. 168: Чины сьбора св. патриꙗрха Сисиніа o drugom braku.

f. 168: Правила св. Никыфора.

f. 170 v: .... митрополита критскаго правила.

f. 171: По сих же и светаго Ішана Постника заповѣди зѣло милостивныи противоу моѥмоу нераждению.

f. 193: Правила св. апостоль и светог Василиꙗ.

f. 194 v: Сыпе же заповѣди Іωана Постныка.

f. 197: Како подобаіеть истезати исповѣдающих се.

f. 206: Правила ωт светаго сьбора Гагрьскаго иже вь митрополіи Пафлагоньскои сьбра се на ІЕвьстаѳіа нѣкоіего іеретига и на іедіномоудрьствоующих с нім – o preteranom asketizmu.

f. 214: Ѡт светаго сьбора иже вь . . . нохіи правило o episkopima i monasima.

f. 222: Правила o rastavi braka; Сьвѣщави се на дроуга своіего . . . Prekida se na riječima: да имать же моужь неподобнаго ради дѣла . . .

Iza toga nedostaje 1 list – svršetak Nomokanona i 1 list – početak čina jeleosveštenja.

f. 223: *Чин помазаниіа маслом болесника* – bez prvog lista, od riječi: . . . ткыма си очима сь небесе іако милосрдь.

f. 244–248 v: *Služba večernje u nedjelju Pedesetnice;* prekida se na riječima: Пригвозди ωт страха Твоіего пльти нашеи, оумрьтви оуди наше . . .

Zapisi

f. 1: gornji je redak potpuno izblijedio.

Доксази ω Θеωс. Аминь. аминь. аминь.

Помени Г(оспо)ди всѣхь вь надежди вьскрьсеніа жизны вѣчнѣи прѣжде оусьпших ωтьць и братии.

Иже вь ωщоущеніи срьдца любеи Бога, ть позна се ωт него. Елико бо аще кто вь разоумѣ еще приемлет' любовь божію, толикω бываеть вь любви ІЕго. Тѣм же прочее просвѣщеніа разоумнаго вь рачение ѕѣлнѣмь нѣкоемь сиковы желае, не прѣстанеть любовь; идеже оубо само то костнаго чювства изноуреніе ωщоутить, кь томоу вѣде себе нь ωтноудь ω любве божіе изменень таковы. . . іе вь здешніемь жити . . . Богомь. и еще бо неизышьд . . . тѣла, исходить . . . . жениемь доушевнымь . . . . но кь Богоу.

f. 1 v: Поменоухь пророка вьпіюща (iz službe za pogreb). Поменоухь пророка выпиюща: азь іесмь землıа и пепель . . .

Застоупнице хрістианωм нѣпостідна, ходатаіце кь Творцоу си непрѣдлагаема (sic).

Isto je ponovljeno kasnijom rukom: Застоупнице христиана непастидна, хадатаице кь Творцоу се непрелагаема.

р л е т ȣ г и҆ а

† Молѣние приими всесветаа Слова мати [легѣе] (?), даждь ми срьдцоу ськроушение, да себе вьсплачоу, ωкаіанни [Ілегее] (?) . . . . . .

† Ѡхь доуше, доколе, доколе, доколе прѣбоудеши вь безоуми.

Тако глаголеть Г(оспод)ь Вседрьжитель

Застоупнице хр[истиана]

f. 23 v: ре(че) авва Атанас . . . . . . ωт не. т. го (?)

f. 46 v, 96 v j 205 v – brisani su zapisi.

f. 58 v: Ѡт трехь тво . . . . .

f. 108 v: Броушень (?)

f. 156 v: всечьстнѣишоу и прѣподобноу

f. 194 v: твореть (isto na f. 209).

f. 236 v: † изыде словцохь

f. 243 v: † Искони бѣ Слово, и Богь бѣ Слово, и тѣмь вса . : . Златопечатлѣна кныга (na kraju čina jeleopomazanja).

Prema tome rukopis je bio napisan za neki manastir. Kako je iz kolekcije Mihanovićeve, mora da je iz Makedonije.

175

III a 34 (Kukuljević br. 187)

TREBNIK SA SKRAĆENIM NOMOKANONOM, SRPSKA REDAKCIJA IZ POSLJEDNJE TREĆINE XVI. VIJEKA

Lit.: Ružičić, I, br. 3, str. 132; *Conev,* br. 112, str. 142. *Repr.* br. 94.

Papir 14,5 × 20; 58 listova. Nedostaje iza 57. lista valjda 1 list – kraj kondaka sv. Đorđa. Kod uvezivanja pogrešno je stavljen list 53. – treba da ide iza f. 40.

Vodeni znak: sidro u krugu sa zvijezdom i s kontramarkom H-S; sličan je znak kod Lihačeva br. 1788 iz 1576. god.; isti znak ali s drugim inicijalima kod Briqueta br. 563 iz 1573. god.

Pismo: poluustav po 20 redaka. Srpska redakcija s jednim poluglasom, s akcentima, s grčkim oblicima za početno α; tronogo т, široko є (pišemo ıє), к s niskim usjekom i dr. oblici tipični za drugu pol. XVI. vijeka, kad u jednu ruku u pravopisu slabi utjecaj resavske reforme, a u drugu ruku u oblicima raste kaligrafska pretencioznost s tipičnim zaobljavanjem poteza. Naslovi i slova u početku odlomaka – crveni.

Ornamentika: dvije uske crveno-bijele zastavice od pletenog kaiša sa stilizovanim granama, na f. 1 jednostavnija, na f. 9. kitnjastija. Ornamentiranih inicijala nema.

Uvez novi (Kukuljevićev) od kartona.

Sadržaj

A) f. 1–8 v: *Чстніи параклис прѣсветѣи владичици нашеи Богородице.*

B) f. 9–44: *Skraćeni nomokanon: Сь Богомь починаемь правило светыих апостоль и светыих прѣподобныихь и богоносныих ωтьць нашихь .ȥ.-го сьбора ω іереωх и ω людех мир'скых заповѣди всакые.* Азь Петрь и Павль апостолы Христовы заповѣдоуіем рабωмь Христовѣмь ω дѣланіи чловѣчьскыхь . . . – o praznicima, o pokoravanju episkopima i sveštenicima, o svešteničkim vrlinama.

f. 12: Ѡ приношеніи црьковнѣмь.

f. 12 v: Слово такожде ω светѣмь причещеніи.

f. 13 v: Пакы се заповѣди иныи законiихь книгь о сьрωдствiи и ω запрѣщенiих брацѣх.

f. 17: А се ω брачныих роджакωх.

f. 21: Ѡ доуховʼномь ωтьцы.

f. 21 v: Степены сьродствомь и ω брацѣ закономь, иже без закона посагающiимь и ω различiи сьрωдства.

f. 24: Ѡ мрьцинах ıеже не ıасти – ovdje i o oskvrnjenoj hrani, o zabrani zajedničkog jela s Jevrejinom, Jermeninom i t. d.

f. 27 v: Ѡ паметотворенiи мрьтвыих – ovdje i o dužnosti ženiti sina i udati kćer; o vjenčanju vtorobračnih, o kaznama za blud, za svađu, klevetu, krađu.

f. 33 v: Ѡ пiанʼствѣ слово – ovdje i o zabrani pričesti poslije jela.

f. 34: Ѡ женах степень прьваа – o ženama čarobnicama, o trovanju muža, ubistvu djeteta, o bludu, o crkvenim dužnostima u vezi s porodom, o babicama, o neposlušnim ženama, opet o umorstvu muža ili djeteta, i t. d.; među ostalim članovima: аще ктω оукрадеть чловѣка нечиıего или дѣте нѣчiе и продасть и, роуцѣ ıемоу да ωтсѣкоут се; o uzdržavanju muža i žene, o mjestu za žene u crkvi i t. d.

f. 41: Ѡ ıереωх заповѣды.

C) f. 44 v–54 v: *Чинь бываемiи како подωбаеть исходити сь светыми крьсти вь праздникы господʼскые* s molitvama.

f. 50 v: Молитва бездьждiю.

f. 51: Молитва ωт злаго дьжда.

f. 55–57 v: *Molitve i tropari:* благословенiю хлѣба, надь коливом въ памети светыих, знаменати сьсоуд, аще выпаднет что скврьно вь брашно, над вином и над всакiем питiем киселим, тропар и кондак светомоу Николы, тропар и кондак Предтече, кондак и тропар св. Геωргiа (bez posljednjih riječi).

Zapisi

f. 58: Сили писа Ђоурађ ωцоу Милиноу Елıе и Богданоу Еле и Воукоу Еле Иωви Елıе Радованоуноу Елıе и Ђоурађ себи и З(о)рки

ıаснеишем и люба . . .

Спаси Господи люди свое и благослови достоıание свое, победи даеи благовернимъ пр . . .

да се зна ка ре . . .

f. 58 v: Коупи сию книгоу требник во лѣто ,ахѯ (= 1660) таи

Rukom XIX. vijeka: Милинка, . . . (nečitljivo), Стојки Остоћи . . . , таи

Милинъка Егд

Nečitljiv potpis kurzivom XIX. vijeka: Сикеристић (?)

176

III a 4 (Kukuljević br. 717)

MALI TREBNIK (BASTAŠKI), SRPSKA REDAKCIJA XVII. VIJEKA

Lit.: Ružičić, II, br. 32, str. 139; *Conev*, br. 67, str. 31. *Repr.* br. 108.

Papir 9,5 × 13,7; 74 lista bez početka i bez kraja. Na početku nedostaju 53 lista – od 1. do 5. lista VII. sveščice; na kraju tekst se prekida usred rečenice. U sredini je rukopis čitav.

Pismo po 16 redaka – sitni poluustav. Srpska redakcija s tragovima resavskog pravopisa (ъ je katkada na fonetskom mjestu), ali akcenti nisu svuda. Često razrešava poluglas s vokalom: na pr. оусапшаго, часнишьıю i t. d. Po oblicima slova rukopis bi se mogao datirati krajem XVI. ili XVII. vijekom: široko є, jednostrano ч, т dvonogo i tronogo, ѣ s dugačkom lijevom kvačicom, ѕ — ѕвери.

Vodeni znakovi: tri polumjeseca s kraja XVII. vijeka; kruna iz druge polovice XVII. vijeka i kontramarke I-Z i V-G s trolistom. Zbog malog formata svi znakovi dolaze u sitnim fragmentima i ne mogu se točno rekonstruirati.

Ornamentika: Zastavice na f. 1, 9, 10 (glava u kruni, koja se razvija u pleter), 52 (balkanski pleter od krugova), 63 (slobodni pleter s cvjetovima na kraju); posljednja je zastavica u svijetloplavoj boji s bijelim trakama, ostale su u žutoj boji s bijelim trakama.

Inicijali različitog tipa: pleteni u boji na f. 4, 10, 11, 56; s teratološkim elementom na f. 16; crveni renesansni sa zavojcima na f. 53 v, 59 v; ljubičasti – na f. 1, 5 v, 11, 17, 20 v, 23–24; mali crveni, plavi i žuti na više mjesta na početku rečenice. Karakteristični su inicijali i zastavica na f. 1 s čovječjom glavom tipa Karski tabl. 67, str. 424.

Uvez: daske s kosim rubom, u koži; sprijeda i otraga okviri s rombom unutra.

Sadržaj

f. 1: molitva sv. Trifuna – tri molitve za blagoslov usjeva, vinograda i dr.

f. 10–52: чинь бываемы погриба бельчаскаго.

f. 52–62 v: послѣдованiе бываемо над коливωм оуспшихь.

f. 63–74: послѣдованiе на ωсвещенiе – tekst se prekida iza prvog evanđelja na riječima: тогда глагола ıемоу Ісоусь, вьстани . . .

Kao što je konstatirao Ružičić, tekst ovog trebnika u mnogome se razlikuje od teksta sadašnjeg štampanog trebnika.

Zapisi iz različitog vremena:

A) iz XVII. vijeka: писа Митка себ .Д.І.:. Писа Радиша Шилеж писа . . . . себ .І. ү (liturgija?)

B) *s kraja XVIII. vijeka:*

f. 33 v: »780 781-го мѣсеца . . . . . .

f. 41 v–42: izmiješano latinicom i ćirilicom – сia кніжица рабą божią Andreą Dobrosh 780. мѣсеца,

C) *prve polovice XIX. vijeka:*
Prednje korice: latinicom Mihael Bossichkovich
24
18
52
f. 1: Михаель Божичковичъ каннторъ и парохіални свωнары Басташкіи дана . . .
f. 9: latinicom: Bossichkovich Mihael Ka
f. 34: 1836 1836
781 780
55 56
Михаелъ Божичковичъ свонары Басташкіи. (= zvonar).
1834-те године.
f. 57: »Bossichkovič Поповичъ

f. 69 v: Bossihkovich Sammlung 144 J.
Istom rukom nezgrapno su pisani iznad teksta naslovi: »Сватаго Трифоуна молитва«, »чин погребенію«, »чинъ над коливом«, »чинь масло свещеніа«.
f. 9: Сиа книга попа Воiћ Ѡвана (?) ωтькоупи е пьредо Гьвьрило и Пане и Сьтеванъ и Милованъ Бьлагое и Симо ценею .к. гьроша Писа Раддица си(н) Николі Радића .г. шесьтице писа и к [тіоу] (?), піса [п' ћоуки Чгии] (?) и Петроу па Стане и Ђоуко (?) писа [има л сеі . .] (?)
Stražnje korice: Писа Ананіе Павьль Жера Василъ
Тера тебе заветица воунена заветица Братоши роу (?)

177

IV d 111

ПОСЛѢДОВАНІЕ МЕРТВЕННОЕ НАДЪ СКОНЧАВШИМСѦ НА СВѦТОУЮ ПАСХОУ, RKP. 1831. GOD.

Papir 15×19,7; 14 listova. Prvi prazan list nije signiran.

Pismo po 20 redaka: crkveno-slavenski rukopis ustavnim slovima. Ornamentike nema. Uvezan je u korice od kartona. Ѧ pišemo я.

f. 1: Во славоу святыя ıединосоущныя, животворящія и нераздѣлимыя Троицы, Ѡтьца и Сына и Святаго Доуха. Преписася сіе послѣдованіе мертвенное надъ скончавшимся на Святоую Пасхоу и во всю свѣтлоую седмицоу, Митрофаном' Алкичемъ іеромонахомъ въ монастырѣ Хоповѣ въ лѣтѣ Господнемъ ,аѾла (= 1831).

f. 13: prazan.

f. 14 v: kurzivom dvije stihire – na »Prepolovenije pashe« (Слава гл. 8. Въ притворoу Соломоновоу . . .) i u nedjelju slijeporođenog (Слава гл. 5. Господи, мимоходя поутемъ . . .)

Zapisi

Prednje korice: NB. Због велике воде не ıе се могла ћупрія под Варадином течучи до 6-ог маіа л. 876.

f. 1 (dolje): Паула Малетича јереа.

Rukopis je iz zbirke pok. pukovnika Vemića; poklonjen je od gospođe Milice Popović 1949. g.

178

Ćir. fragm. br. 14

IZ »MOLITVENIKA« (TREBNIKA) JERONIMA ZAGUROVIĆA, IZD. U VENECIJI 1570. GODINE

Jedan list 13,5 × 19,5; prvi list druge kvaterne (B). Poč.: »⟨прича⟩ститисе небесныихь и животворещихь таинь. . .« Onda: Молитва на побратимство«. Na poleđini: »чинь биваеміи на ωдѣıаніе расы«.

Zapisi na donjoj margini:
Петар писа Милета писа
(Ruka XVII. v.): Да се зна чија книга проигоумена кир Неωфита ерьмонаха.

179

Ćiril. fragm. br. 11

DVA ODLOMKA IZ KANONA BOGORODICI, SRPSKA RECENZIJA XVI. VIJEKA

Prvi mali oderak 7 × 8; drugi – 6 × 16; ispisani su sitnim poluustavom srednjeg razmjera; srpska recenzija s jednim poluglasom bez akcenata. Prema oblicima slova – vjerojatno iz XVI. vijeka; tronogo т, ѧ s kosim stablom i malom petljom i dr. Rukopis je bio pisan u dva stupca. Naslovi i slova na početku pjesama – crveni.

Na prvom odlomku tekst molitve Bogorodici: . . . ωбидимимь (за)стоупнице, альчющи(мь) питател'нице, ωбоу(рев)аıемимь пристанище.
Na drugom: tropari iz kanona Bogorodici.
Zapisa nema.

III a 25

ѠРТѸСЬ АНИМЕ ТѠ ИЕ РЕЋИ РАИ ДѸШЕ, ZBORNIK BOSANČICOM IZ 1567. GOD.

Lit.: *J. F. Jukić,* Starodavnosti bosanske, Danica Ilirska br. 27 od 2. 7. 1842., str 107; *Ružičić,* II, br. 41, str. 141; *Conev,* br. 102, str. 40; *Drag. Prohaska,* Das kroatisch-serbische Schrifttum im Bosnien und der Herzegowina, Zgb. 1911, str. 95; *F. Fancev,* Vatikanski hrvatski molitvenik i Dubrovački psaltir, Zagreb 1934, str. XC–XCV; *M. Rešetar* i *C. Đaneli,* Dva dubrovačka jezična spomenika iz XVI. vijeka, Beograd 1938, str. XLVIII; *Vj. Štefanić,* Jakov Ledesma i njegov »nauk karstianski« 1583, Sarajevo 1938, XXXI; *Lavrov,* Obozr., str. 320 i *Lavrov,* Albom br. 91. *Repr.* br. 138.

Papir (Prohaska pogrešno – pergamena) 15,5 × 20,8; 160 folijiranih listova s 1 nesigniranim na početku i 4 prazna nesignirana na kraju.

Pismo po 25 redaka: poluustavna bosančica, koja od f. 21 prelazi u brzopis. Štokavska ijekavština s tragovima kajkavsko-čakavskih predložaka. Pravopis s poluglasom; obična je palatalizacija н i л dodavanjem prethodnog ћ (вечерћна, краћлеви); upotrebljava ѡ i щ; samo ѹ, koje pišemo у. Naslovi i inicijali crveni.

Vodeni znakovi: 1. Sidro u krugu, slično tipu Briquet br. 558 i 559 iz 1573. god.; 2. volovska glava sl. Briquetu 14525 iz 1543. god.

Ornamentike nema, osim naslovne stranice s ornamentalnim srcem u sredini sa dva sunca sa strane.

Uvez: Korice od kartona od slijepljenih listića, u crnoj koži s romboidnim medaljonima u sredini.

Sadržaj

f. 1: pjesma: Поче мои.

f. 2: Naslovna strana: Ѡртусь аниме тѡ ие ређи раи душе – у кѡм се уздаржуие уре с(ве)те гѡспѡђе пѡ ѡбичаиу с(ве)те римске царкве с мнѡгиеми девѡтиеми мѡлитвами

J H S М. З. J H S
В.

Исте есть либерь ме Матеѡсь ди Зѡорзи Бѡжидари Меркатусь Белгради фецить нѡтаре егѡ Маринусь Никѡлаи нѡтавить меись диђитись. Анѡ салутись нѡстре 1567. днесь 15 децембри ин Белгради. финись.

Prema ovom natpisu vidi se, da je knjigu pisao 1567. godine u Beogradu Marinus Nikolai (Marin Tomparica) za trgovca Mateja Đora Božidarevića (Матеѡсь ди Зорзи Божидари), a treba misliti, da su obadva vjerojatno pripadala beogradskoj koloniji dubrovačkih trgovaca (Fancev XCI–XCII).

f. 2 v–7 v: Kalendar od mj. ženvara do mj. novembra. Decembar se svršavao na nekadašnjem f. 8, ali je taj list nestao, te je zamijenjen novim listom, koji je ostao prazan. Na istom nestalom 8. listu, na stražnjoj strani započelo se »kazalo sadržaja«, koje se nastavlja na idućem listu.

f. 9–10: nastavak kazala sadržaja rukopisa za listove 42 v–160.

f. 10 v: ćirilicom pisani »кредо ин унум деумь«.

f. 11–12 v: ulomci iz evanđelja Luke I, 26–38, Matije II, 1–22 i Marka XVI, 14–20.

f. 12 v–19: *Муч(ен)иа г(осподи)на нашега Исукарста по Матиу.* У ѡнѡ време рече Исусь ученикѡмь своиемь: Знате ли ви, да по дану днехь узамь . . .

f. 19–24: *Мука Господина нашего Исукарста пѡ Марку.:* У ѡнѡ време биеше вазамь . . .

f. 24–27 v: *Мука Гѡспѡдина нашего Исукарста пѡ Луци.* У ѡно вриеме приближеваше се дань благь ѡдь п(р)исника, кѡи се гѡвѡри вазамь.

f. 28–31: *Мука Г(осподи)на нашего Исукарста пѡ Ивану:* У ѡнѡ вриеме изашао ие Исусь с ученици свѡими прекѡ пѡтѡка Чедрѡнскѡга . . .

f. 31–45: 47 molitava za razne zgode: pred san, pred ispovijed, pred pričest, poslije pričesti, blagoslovi i dr.

f. 45–72 v: *Пѡчиђне ѡфиђиге блажене Мариге пѡ ѡбичаиу свете римске царкве на иутарђну.*

f. 72 v–82: *Пѡчиђне другѡ ѡфичиге блажене диеве Мариге ѡд недигеђле адвента дари дѡ Бѡжића на иутарђну.*

f. 82–95: v *Пѡчиђне третиге ѡфичиге блажене Диеве ѡд вечерђне Нарѡђениа гѡспѡдинѡва дари дѡ ѡчищениа блажене гѡспѡђе на иутарђну.*

f. 95 v–99 v: *Седамь салама пѡкѡрниехь Давидѡвиехь.* Не пѡмени Господине. *Псаламь прѡтива сардитѡсти* (Ps. 6); *Псаламь прѡтива ѡхѡлѡсти* (Ps. 31); *псаламь прѡтива лакѡмѡсти* (Ps. 37); *псаламь прѡтива неуздаржанију* (Ps. 50); *псаламь прѡтива скупѡсти* (Ps. 101); *псаламь прѡтива ненавидѡсти* (Ps. 129); *псаламь прѡтива лиенѡсти* (Ps. 142).

f. 100–103 v: *Сазивание бѡжие, диевице Марие и свиехь светиехь и светица бѡжиехь.*

f. 103 v–115: *Пѡчиђне ѡфичие ѡд мартвиехь на вечерђну антифѡна.*

f. 115 v–116: *Наслиедуиу уре пѡмилѡваниа блажене Марие диеве, кѡие Клемень папа слѡжи и дѡпусти ђие девѡтѡ говѡрећи четириста дань прѡщениа на иутарђну.*

f. 116 v–119 v: *Ѡфичие ѡд главниехь благданѡвь блажене диеве Марие и наипарво ѡд зачетиа ђне i dr.*

f. 120–122 v: *Мѡлитву ѡву Рѡзариѡмь звану ѡд житка и све муке Исукарстѡве ткѡ гѡди гѡвѡрити буде . . .*

f. 123–126 v: *Сазивание славне и преблажене Диеве Марие у бриеме туге и нагле смарти.*

f. 127–146: *Пиесань светиехь Амброжа и Агустина на хвалу преславне диеве Марие* i drugih 39 molitava Bogorodici i drugim prigodama: припωручение пωдωбарву и стражу свете Марие; мωлитва Сихста папе III, мωлитва ωд седамь пωслиедниех риечи кωие Исусь на крижу изговори; мωлитве придь прωпелωмь божиемь; хвале уздание за мнωге дари; благωслωвь и припωручение ка Бωгу; мωлитва за дωбарь кωнаць; мωлитва ка Ѡцу, Сину и Духу Свету; мωлитва светога Агустина; мωлитва ωд виечне мудрωсти; мωлитва ωд главниех благданωва гωдища; на Вωдωкарце ωд Три краћлева; на дань Ѡчищениа свете Марие; на дань кадь пωздрави анђео свету Мариу; на дань Ускарснутиа Господинова; на дань светωга Крижа; на благдану Крижеву; на дань Узидениа Господинова; на Духωве; на дань Тиела божиега; на дань Пωхωћениа свете Гωспωће; на дань Разлучениа апωстωла; на дань Узетиа диеве Марие у небω; на дань Нарωћениа диеве Марие; на дань Свиехь светиехь; на дань свете Госпωће указаниа у темплω; у адвенту Гωспωдинωву; на дань Зачетиа блажене Гωспωће; на дань бωжићни; на Младиенце; на дань пωсвећениа царкве; мωлитва свете Верωнике; ωд сузе Исукастωве; на испωвиедь идући; за ωдпущение гриеха; на ωдашастиу ωд ωвωга свиета; мωлитва свете Гωспωће за испрωсити дарь; ωд седамь болезни свете Гωспωће; плачь свете Гωспωће; мωлитва свете Гωспωће ωд туга; мωлитва веле девωта блажене Гωспе; пωздравлћение свете Гωспωће; мωлитва Целестина папе; ωд пωжалωваниа и туге свете Гωспωће; мωлитва Алехсандра папе VI; мωлитва свете Ане; мωлитва свете Катарине; мωлитва свете Марте; мωлитва светωга Микуле; мωлитва светωга Рωка; мωлитва светωга Антуна из Падве; мωлитва светωга Сабастиана; мωлитва светωга Лωвриенца; мωлитва светωга Мартина; мωлитва светωга Ивана апωстωла; седамь вераса светωга Барнарда; мωлитва светωга Барнарда; мωлитва кад се звωни на вечерћну; кад се звωни на подне; када хωћешь щω пωчети; мωлитва варху диела дωбра сваршена; мωлитва за гриехе; за гриехе ωд гωвωрь; мωлитва Иωзуие прωрωка; мωлитва Давида Иезекие; мωлитва Немие прωрωка; мωлитва придь пущаниемь карви.

181

Ćiril. fragm. 13

IZ RUMUNJSKOG TREBNIKA XVII. VIJEKA

Dvolist na papiru 14,2 × 19. Pismo po 20 redaka – rumunjska ćirilica: na f. 1 – brzopis, na f. 2 – poluustav. Vodeni znak: »tri šešira« sl. Lihačevu br. 3539 iz 1641. g. i na aktima iz 1641.–1646. g. u Arhivu Jugoslavenske akademije. ȣ pišemo y.

f. 1: Стъпьне атотціитóрюле, кáреле пре тоáтъ фáчерѣ ку Ѧнцелепчу́нѣ ω аі лукоат, ши ку неспусъ а тà съмулуи́ре, ши ку мултъ бунътáте . . .

f. 1 v: *М(о)л(и)тва Ст^х ьпърило^б че съ зи́че ду ^п*. Пом(и)лоуи мя Б(ож)е на Цвѣтоносіе.

Д˜мне Д˜мнзéу^х нóстру, чé ла че шéзи пре херуви́ми́, кáреле аі редикат Путѣря . . .

f. 2–2 v: . *Г(оспо)ду пом(о)лимся*. Д˜мне І˜се Х˜се, фіюл' лу д˜мнзу чел у віу. Пъстóрюле ши міелушéлуле кáреле 'Ѧи пъкáтеле лу́мій . . .

Zapisi

f. 1 v: dolje – Писах Никола.

f. 2. dolje latinicom – »Darovao mi je J. Boyničić u Pešti 1899.«

182

Ćir. fragm. 22

ABAGAR: PLOČA DRVOREZA S OTISKOM

Lit.: članak *N. Radojčića* u Etnologu IV, Ljubljana 1930/31, str. 177–210; bugarsku literaturu vidi u Hrvatskoj enciklopediji I pod »Abagar«.

14 × 36,5. Jedna ploča sa četiri stupca teksta (po 2 na svakoj strani) i sa slikama. ȣ pišemo y.

Sadržaj: »Запрещениıа диıаволу«. Ispod stupaca su signature: АІ, ВІ, ГІ i ДІ. Tekst počinje: »Вь славу твою и единороднаго сина твоего«. Na stupcu 14. svršava se »печатом од грома«.

Slike: sv. Kozma i Damjan, sv. arhistratig Mihail, sv. Dimitrije, sv. Petka, pečat »ωт магиıа и мольне« i pečat »ωт грома«.

Zagrebačke se ploče razlikuju od ljubljanskih kako rasporedom slika i teksta, tako i izradom (šrafirani fond; jednostavnija dekoracija i t. d.). Ipak po tipu slova i po pravopisu spadaju u isto doba – XVIII. v.

183

III a 11 (Kukuljević br. 161)

ČASOSLOV SA SINAKSAROM IZ NOVOG, SRPSKA REDAKCIJA, 1736. GODINE

Lit.: Ružičić, II, br. 31, str. 139; *Conev*, br. 68, str. 31. *Repr.* br. 120.

Papir 10 × 14,8 (Ružičić daje netočnu mjeru); 111 listova.

Pismo po 21 redak – čitki brzopis; na f. 99–100 grubi poluustav XVIII. vijeka. Ružičić i Conev pogrešno datiraju XVII. vijekom. Naslovi i inicijali crveni.

Vodeni znakovi: vide se samo fragmenti, kruna sa zvijezdom i polumjesecom i kontramarka VB; tri polumjeseca s kontramarkom CA – sličan kod Heawooda 1696. g.

Ornamentika: zastavice grube u crvenoj i crnoj boji na f. 8 i 54; kitnjasti, crveno-crni inicijali na f. 1, 8, 12, 15 v, 16 v i dr.

Uvez: drvene korice s kosim rubom prekrite tamnom kožom. Sprijeda okvir s rombom i baroknim cvijećem unutra; otraga koncentrični okviri sa cvijećem, koje ispunjava polje okvira.

Sadržaj

f. 1–53: časoslov – večernja, pavečernjica, polunoćnica, jutrenica, časovi i molitve.

f. 54–67: mjesecoslov.

f. 68–100: moleban Bogorodici, akatist Bogorodici i molitva iz akatista; f. 101 – prazan.

f. 102–110: pashalija od 1736. do 1755. god.; f. 111 – zapisi.

U sinaksaru su pomenuti:

14. okt.: препод. Петки.
28. okt.: св. Арсеніа србскаго.
12. nov.: св. моуч. крала Стефана иже от Дечане.
14. jan.: св. Саве архиеп. Србскаго.
18. jan.: св. Максима Србскаго.
13. febr.: св. Симеона србскога мироточца.
14. febr.: св. Кирила Философа.
12. juna: св. Петра Аѳонскаго.
5. jula: св. Афанасіа Аѳонскаго.
15. jula: св. кнеза Лазара Србскаго.
26. jula: пренос мощеи св. Петки.

Zapisi

Prednje korice: Молитвеник и мѣсецослов.

Olovkom, rukom Kukuljevićevom: »Kupio u Novom od udove Komlenovićeve«.

Na listu umetnutom pri uvezivanju u XVIII. vijeku (vodeni znak – ukršteni ključevi):

f. 111: 1763 агуста 24 роди се мали Мићо у неђелу на ура 16 – крсти га поп Гавріло с Новога у чет⟨врт⟩ак на уру 15.

1765 ѡктобра .ѕ. у Дубровнику роді се малі Томо у Сріеду на уру – 10, крьсти га калуђер Симеон Куртовић здуже у неђелу на ура – 22 оі му кум Стіепо Міloe – –

1767 новембра –24– у Дубровнику роди се мала Мареиа на светога Філіпа, крьсти е Симеун Куртовић здужи и оі кум Стіепань Милоев.

f. 111 v: 1756 марта 30 у пазару даде Матко Илићу у име Бога на . . ун гроша 20 . : . 45
Паке дадо IЕвтаи цекина . . . 5
посла моу по Николи гроша . . 262
Издежеве
Дадо за мутавію . . . гроша 4
посла по бра Бори . . . гроша 4
паке му дадо . . . . . гроша 1

Stražnje korice: Матии Чолі Илићу и чоедом Луки 1'

Prema tome rukopis je nastao 1736. god. (od koje godine ide pashalija), po svoj prilici u Novom (kamo pripada zapis iz 1763. god. i gdje je rukopis pronađen). Čini se, da je pripadao nekoj obitelji, koja je u njemu bilježila datume rođenja i krštenja svoje djece 1763., 1765. i 1767. god.; da je ova obitelj iza 1763. god. odlazila u Dubrovnik, gdje su se rodila dva mlađa djeteta, ali se očevidno vratila u Novi, jer se tamo rukopis našao u obitelji Komlenovića. Ova ga je ustupila Kukuljeviću, a s njegovom zbirkom rukopis je došao u Jugoslavensku akademiju.

184

Ćiril. fragm. br. 18

LIST IZ ŠTAMPANOG RUSKOG MOLITVOSLOVA XVIII. VIJEKA

Молитвы оутреннія, list ѕі҃.

185

I a 46 (Kukuljević 549)

APOKRIFNI MOLITVENIK IZ DALMACIJE, XVII. VIJEK

Lit.: Conev, br. 107, str. 41. *Repr.* br. 153.

Papir 10 × 16; 39 listova (37 folijiranih i dva prazna sprijeda). Rukopis je sastavljen od dvije zasebne sveščice pisane raznim rukama.

Pismo – bosančica po 12–16 redaka, noviji pravopis, ali za palatalizaciju još ne stavlja ꙑ ispred л i н (спаситељу). ȣ pišemo у. *Conev* datira XVIII. vijekom. Prema papiru vjerojatnije je, da ide u sredinu XVII. vijeka: sitna mreža, vodeni znak – grb sličan tipu, koji smo našli na ispravama iz Arhiva Jug. akad. iz 1635. i 1664. god. (br. LX, 67 i LXIV, 155) s kontramarkom A C oko trolista.

Ornamentike nema. Rukopis je sašiven u omotu od obične žute kože.

Sadržaj

f. 1: Molitva nad vinogradom sa zakletvom protiv »čari«, miševa, kobilica, »skorovaša« i ostalih »gadelina«.

f. 2: Druga molitva protiv otrovnih »čari«, miševa, kobilica, ptica, »skorovaša«, zlatice, gusjenice, svake zle rose.

f. 2 v: »Molitva protiva skorovašam«.

f. 3 v: Četvrta molitva protiv zla od zemlje, čarva, grada, krupe, skorovaže, zavijače, gusjenice; »ni jedna zvir, ni gujna, leteća ni plazeća varhu zemle, ni na zemli, ni u zemli, ni pod zemlom«, gagrice, pruzi, grizice žitne, pauci i carna i ostala gadelina – za vinograde, njive, žita, guvna, kuće.

f. 5 v: Molitva za očišćenje vode.

f. 6: »Molitva od skorovaž.

f. 7: »Još molitva od skorovaž«: osim naprijed navedenih štetočina pominju se »skakavice i svaka naprata sotonska«.

f. 8 v: »Molitva suprotiva Lucipera i svim poglavicam davaoskim« za zaštitu zemlje »u pšenici, vinogradu, žitu, vinu, sočivu, i inih stvari .... u ovome kotaru«.

f. 12 v: Druga zakletva protiv zlog duha – do f. 15, gdje se završuje podatkom o evanđelju »U počelu biše rič«.

f. 12 v–27: prazni.

f. 27 v: »Blagoslov pčela« – do f. 30; f. 30 v–31 su prazni.

f. 31 v: »Blagoslov životine«.

f. 32: »Blagoslov soli koja se daje nemoćnoj životini«.

f. 33: »Molitva protiva nemoći životine«.

f. 34: »Blagoslov konja i volova« – do f. 35, gdje stoji »vanđelje sridne mise na Božić«.

f. 35: »Još blagoslov konji i goveda« do f. 35 v.

f. 36–37 su prazni.

Zapisi

Prvi nesignirani list, rukom Kukuljevićevom: »B. 549«.

186

IV a 5 (Kukuljević 283)

POLJIČKI ZBORNIK MOLITAVA, ZAPISA I LITANIJA, XVII. VIJEK

Lit.: Conev, br. 104, str. 40. *Repr.* br. 150.

Papir 9,5 × 14; 3 lista sa 1 praznim sprijeda i 21 prazan otraga.

Pismo: bosančica po 17–21 redak. Još ne piše ђн i ђл; šć piše čas щ (ђоще), čas шћ (скровишће). ѕ pišemo y. Papir po svoj prilici iz druge polovice XVII. vijeka: sitna mreža; od vodenog znaka vidi se kontramarka GG oko sitnog trolista i tragovi okvira nekog grba.

Ornamentike nema. Prošiveno u mekim koricama od papira.

Sadržaj

f. 1–16 v: *Благослов улђа за прогнати чари и напасти худобске:* obred sa čitanjem niza molitava i zakletava; f. 8 v: Наслидованђе светого еванђелђа по Марку. Слава Теби Г(осподи)не. О оно време сидеђи ђеданадесет учеников, приказа се им Исус ... (Мч. XVI, 14–20).

f. 17: *Запис кому карв тече из носа али из ране.* Упиши слова карвђу кођа тече, кођа слиде. Стани карви ...

f. 17–20: *Запис кођи се носи:* Помоћ наша у име го(сподо)во ... (sa zakletvama).

f. 20: *Запис кођи се меће у виноград.*

f. 20–21: *Запис немоћником.*

f. 21 v: prazan.

f. 22–28: *Благослов воде против чарам и напастем вражђим:* Помоћ наша у име го(спод)не и (о)стало, помолимо се. Заклинам тебе водо Богом живим ... (nekoliko molitava i zakletava).

f. 28 v: prazan.

f. 29–31: *Летанић с. Антона од Падве.* Го(споди)не помилуђ. Карсте помилуђ ...

Zapisi

Uvodni nesignirani list, olovkom, latinicom: »Despotović u Omišu«.

Na poleđini olovkom: »Poljice«.

187

I b 140

APOKRIFNI MOLITVENIK POPA ŽIVANA, SRPSKA RECENZIJA, KRAJ XVII. VIJEKA

Lit.: Conev, br. 106, str. 41; isp. Zbornik sofijske Nar. bibl. br. 297 (*Conev*, Opis, I, 1910, br. 273, str. 174–5) i srpski molitvenik XVIII. vijeka u istoj biblioteci (*Conev*, Opis, II, 1923, br. 646, str. 161). *Repr.* br. 109–111.

Papir 7,3 × 9,2; 79 listova sa 1 praznim sprijeda i 2 prazna na kraju. Nedostaju 2 lista iza f. 61.

Pismo po 14 redaka na strani: poluustav XVII. vijeka s brzopisnim elementima. Srpska redakcija s tragovima resavske reforme: akcenti (nedosljedno), ъ – къ, съмр'ть, въсегда (ali nedosljedno). Široko є (pišemo ie), grčko ε; ѧ s dugačkim svedenim nožicama; ж tropotezno i kao petlja presječena stablom; ч jednostrano uglato; и s ko-

som prečkicom; ⲙ s kosim stablima: ⲕ obično i drugo – visoko s niskim usjekom; т tronogo i drugo – jednostrano; ⲃ obično i drugo – spušteno pod redak, s odvojenim petljama. Naslovi i slova na početku sastava – crveni.

Ornamentika

A) Slike: f. 1v – krst na Golgoti s »krsnim slovesima«, žuto-crveno-smeđi; f. 5 – pojasni medaljon I. Hrista s evanđeljem u ruci, u crvenoj, plavoj i žutoj boji; f. 16 – pojasni medaljon sv. arhanđela Mihaila u istim bojama; f. 30 – pojasni medaljon sv. Nikole u istim bojama; f. 57 – pojasni medaljon sv. Đorđa u istim bojama; f. 74 – krug s likom sunca i stilizovanim zracima u smeđoj i žutoj boji; f. 75 – krug s likom mjeseca u krstu, u žutoj, smeđoj i plavoj boji.

B) Zastavice: f. 2 – crveno-smeđi pleter sa stilizovanim grančicama; isto na f. 21 i 46v; f. 78v i 79 – crtane pletene vinjete, nekolorirane.

C) Inicijali: crveni, tanki, s ornamentalnim zavijucima, pa manji jednostavni.

Uvez: lijepi, kožnati s ornamentom sprijeda i otraga – pravokutni široki okviri s ornamentalnim palmetama i rozetama po okviru.

Sadržaj

Apokrifni molitvenik, prema Conevu iste sadržine kao i u Zborniku sofijske Narodne biblioteke br. 297 (Opis Coneva br. 273).

f. 2: *Похвала чьстномоу и животворещомоу кр'стоу.* Крьсть хрістіаномь оупованіе . . . .

f. 4: *Начело имена божіа числωм .ǒк҃., да идеже хи имать чловѣкь чьстно, ωт всакого зла избавлѣнь боудеть.* Власть, сила, слово, живот . . .

f. 6 v: *А се имена прѣсветіе Богородице числωм .ǒк҃.*: Коупина, жьзль, корень, землıа . . .

f. 8 v: *А се имена светыих ар'хаггель .ѕı҃.*: Михаиль, Гавріиль, Оуріиль, Рафаилъ . . .

f. 9: *А се имена светаго Іωанна Крьстителıа*: Іωаннь, вь чрѣве дьница, сльнце Іωрданьское . . .

f. 10 v: *А се имена светымь .ǒ. апостоломь*: Симонь Петрь, Павль, Ан'дреıа, ІАковь . . .

f. 13: *А се имена светымь .м҃. моученикомь*: Домѣнтіань, Алеѯан'дрь, Кvриль . . .

f. 13: *Зачела* (početne riječi) četiriju evanđelja i prvo vaskrsno evanđelje.

f. 21: *Начело молитви страшніе:* svešteničke molitve za iscjeljenje bolesnika i на отгнаниıе всакого зла лоукаваго, запрѣщеніе діаволоу и ωт оужасти . . .

f. 46 v: *Молитва светаго ар'хаггела Михаила ωт море, и ωт вещице, ωт вихра, и ωт ветра, ıеже ıесть вь дьне и вь нощи*: Глаголаше вѣщица, азь дрѣво плωдовито искоренѣваю и юность женьскоу свѣжоу . . .

f. 49: *Молитва светихь апостоль Петра и Павла ωт дıавола, ωт вѣщице,* и *ωт вихра, и ωт ветра*: Да діаволь не имать ωбласти идѣже глаголıет се молитва сіıа . . .

f. 50 v: *Молитва светаго Николи скорого помощника ωт зли ветри:* Тако светы ωтьче Николае, ıако же избавиль еси три моужи . . .

f. 52: *Молитва светаго апостола Павла ωт змиıе:* Вь име Ѡтьца и Сина и светаго Доуха, азь Павль прѣжде гонитель быхъ и каменіе метахь на чьстныи сьсоуди . . . (Isp. *Novaković*, Primjeri, 515.)

f. 55 v: *Молитва светаго великомоученика Димитріа:* Слав'нь светы вѣликомоучениче Димитріе, ıако же избавиль еси градь Солоунь . . .

f. 56: *Молитва светаго Геωргіа идоущіимь на воискоу, или на поуть, или на соудь, много ıесть добро прочитати на новь месець:* Ѡблѣкох' се немесы и прѣкрих се ωблакы и прѣпоıасах' се крьстомъ . . .

f. 58 v: *А се молитвы различніе идоущіимь кь царемь и болıарωм.* Изыде рабь божіи кь царемь и болıаромь, и кь всѣмь людѣмь. Гдѣ хождахъ, сіахь ıако сльнце, и где говорахь, ıако злато и каменіе излиıахь. Чюена ми боудеть речь ıако и тоуровь рогь вь полате царевѣ, вьсегда і ниніа и присно и вь вѣкы.

f. 59: *Молитва .к҃. за соудь.* Вь име Ѡтьца и Сина и светаго Доуха и светіе Богородице. Седеше рабь божіи на бѣле ωблацѣ . . .

f. 60: *Молитва .г҃. за соудь.* Вь име Ѡтьца и Сина и светаго Доуха. Азь рабь божіи Витоу (!) вьзидωх на высокоую гороу и омих се вь божіемь породиме . . .

f. 61 v: *Молитва ıегда идѣши на соудь кь властемь и владикамь и соудіамь.* Вьзми водоу вь новь сьсоудь и глаголи молитвоу сію, и всемь любімь боудеши. Господи Ісоусе Христе Боже нашь, светы Коузма и Дьміань, поиде рабь божіи кь властемь и соудіамь . . . Kraj je otkinut (2 lista).

f. 62: Nastavak molitve *»od strijele«* – Христось владичьствоуеть, Христось защищаеть, Спаси Господи милостію . . .

f. 62 v: *Молитва .к҃. ωт стрели.* Вь име Ѡтьца и Сина и светаго Доуха. ІЕгда когда стои мьчю, стои стрѣло, стои праще, стои желѣзо . . .

f. 63 v: *Молитва ıегда идеши на поуть:* Боже нашь, ходеи сь рабомь Іаковомь и стран'нь бывь сь отрокомь своимь Іωсіфомь . . .

f. 64 v: *Молитва ωт грома:* Триста аггелы божи, иже обращають коло громов'ноıе и дьжди и мльніе испоущають на землю . . .

f. 65 v: *Молитва ωт бодежа:* Приемь копіе бодещаго вь пазоухоу твою . . .

f. 66: *Молитва ωт нежита.* Нежить сь небесе спаде, пастири слѣпи видеше его . . . Isp. pet drugih molitava »od nežita«: *E. Спростановъ*, Описъ на ржкописитѣ въ библиотеката при св. Синодъ на българската църква въ София, 1910, 174–175 i molitva kod *Novakovića*, Primeri, 513.

f. 67: *Молитва .к҃. ωт нежить:* Адамь имаше нежить и прѣдаст га ІЕвве, ІЕевва ωловоу, ωлово мороу . . .

f. 67 v: *Молитва ωт мороу:* Власіе Богоу еси не мила, проклѣта си Богомь вышнимь . . .

f. 68: *Молитва ωт вамьпира:* Прѣчистаа Госпоже Богородице, свѣжи змію ıехидноую, мороу и вещицоу, и вампира и сатаноу . . .

f. 68: *Молитва скотоу ωт вл'ка:* Радоуи се ѕвѣздо ωт вьстока и до запада ѕвѣздо стар-ѣа . . .

f. 68 v: *Молитва ωт ѕвѣра и тата:* Ѡнази ѕвѣзда иже исходить изь синьих небесь и изь чрьвѣних ωблакь . . .

f. 69 v: *Молитва ωт житоваб'ца:* Вь име Ѡтьца и Сина и светаго Доуха. Заклинаю те жито и всако именіе мое да не отидеши ωт мене . . .

f. 70 v: *Молитва глаголема ѿт священника въ нивахь и въ виноградѣ, въ житницах.* Боже въседрьжителю, сътвориви небо и землю и мора . . .

f. 73–77: *Magijski krugovi s tajanstvenim znakovima i slovima unutra. Си соуть бѣлези Соломона цара, сина Давидова ѿт книги его прѣписани Ѳеѡдоуліемь философимъ.* – Си бѣлегъ іегда идеши на бои: погледоуи на нь и не бои се ни мъча, ни стрѣли. f. 73 v: ѿт магію; drugi krug – за соуд,

f. 74: ѿт грома; drugi krug – ѿт млъніа,

f. 74 v: кроуг слньца,

f. 75: кроугъ лоун'ни,

f. 75 v: іегда рекоу газишъ; drugi krug – ѿт напрасніе съмр'ти,

f. 76: за поут; drugi krug – за трьгъ,

f. 76 v: ѿт вихра и ветра; drugi krug – ѿт главніе болѣзни,

f. 77: ѿт зла срѣща; drugi krug – ѿт вампира и злобы женскіе;

f. 77 v: slika – tri krsta, srednji crveni, sa strana crni s različitim slovima. Ispod toga tekst: Три крьсти въдроуѕи Пилатъ на Гол'гоѳе: два разбоинича и іединъ жизнодав'чъ. Твор'цъ рече на распѣтіе своими оусти, іако сіе дрѣво бысть посреде раіа прогонителъ сатане. Тако да проженоут се доуси нечисти и бѣсовѣ ѿт домоу раба божіа имрек (drugom rukom upisano: Павле Зора) въсегда і нинıа и присно и въ вѣкы вѣкомъ. Амин.

Zapisi

f. 78 v: Благочастивѡ Христово въ лѣто Рождество Христово .,аχчв. (= 1692.) мѣсецъ дек. .і. дьнъ. Ispod toga crtana vinjeta.

f. 79: Gore je crtana vinjeta. Zatim: Ведомо да есть: сие писахь азь грешні попь Живан ва ноуждна времена мѣсеца сек. .,аψкд. (= 1724.). Ovaj je zapis pisan drugom rukom.

Tri lista na kraju su prazna.

188

VII 102

MARČETIĆEV SVITAK MOLITAVA I ZAPISA, XVIII. VIJEK

Rukopis je otkupljen od prof. Dušana Marčetića 1954. god. Prema saopćenju prof. Marčetića, rukopis je pripadao njegovu pok. bratu, savjetniku Jovi Marčetiću, koji ga je našao u Južnoj Rusiji, na teritoriju nekadanje »Slavenoserbije«.

Papir 16,5 × 9,5; svitak je slijepljen od 5 komada. Papir ima slabo vidljiv vodeni znak, vjerojatno neki grb, i na dva mjesta kontramarku C-B s trolistom na motki između tih slova. Kontramarka je tipa, koji navodi *E. Heawood* br. 1310 prema nekom rukopisu iz Katanije od 1755. god. Svitak je oštećen gore i dolje, gdje su otkinuti dijelovi crteža.

Jezik je očevidno srpskohrvatski. Poluglas se razrešava sa *a* – кто саи естъ, ва немъ, ва сердца, ва васе дъни, ва кораблъ, васему, васакому, ваистенъно, вазънесеніемъ, ваксресное, ваходети, васта, сатвори; staro ѧ je dalo *e* – те (acc.), спасти се, поклониша се, керъстеще, свежете, стежа, езики; nema ы, već svuda и – бистъ, езики, високаа, помишъленіıа; vokalno *r* se razrešava sa *er* – на керсте, керъщеніемъ, керъстеще; vokalno *l* je prešlo u *u* – сунъце; pomoćni glagol u 3. l. sing. ima kratki oblik – да е на помощъ; ime Иѡванъ se daje u srpskom obliku. U leksici su jasni jugoslavenizmi наудити, вещицамъ, чоперъницамъ. Posljednji je izraz naročito zanimljiv, jer se riječ *coprnica* susreće samo u sjevernim hrvatskim krajevima, ali početni *č* mj. *c* već upućuje na drugu sredinu, u kojoj se taj oblik stvorio.

Teško je reći, da li u navedenim oblicima керсте, керъщеніемъ, керъстеще imamo izraz nekog dijalekatskog svojstva, ili možda trag nekog hrvatsko-latiničkog književnog utjecaja, ili pak možda i utjecaj ruskog polnoglasija. Ali je gotovo siguran ruski utjecaj kod riječi стережетъ (čuva, bdije); isto tako samo ruskim utjecajem mogle bi se protumačiti čudnovate griješke na mjestu nenaglašenih vokala – пачто (u smislu *zašto)* u evanđeoskom tekstu пачто помишленіıа ваходетъ, истенъна i ваистенъно, причисътою. Te su pogreške mogle nastati, ako je Srbin pisao tekst po diktatu jednog Rusa; možda je ruskog podrijetla i pogrešan oblik ветреръ (mj. veter – vetar). To bi se slagalo s podatkom o dolasku rukopisa sa teritorija Slavenoserbije. Zanimljiva je obična upotreba *g* mjesto *h* – аръганъгели, св. Дугомъ, Мигаиле, гресътіıанскихъ, Гристовимъ.

Pravopis je karakterističan: potpuno izostaje ы, poluglas dolazi samo u jednom obliku ъ, nema ѣ, koje se razrešava sa *e*, upada u oči vrlo česta upotreba fiktivnog poluglasa, gdje on nije postojao – есъте, сунъце, аръганъгели, причисътою, помишъленіıа, воздеръжанію. Sve to, a i oblik teksta tropara i evanđeoskih odlomaka sa znatnim sadržajnim griješkama, stvara utisak, da tekst nije prepisan s pisanog predloška, već je po svoj prilici pisan po diktatu nekog, koji je možda te tekstove znao napamet.

Što se tiče oblika slova – to je nemarni i deformirani poluustav srpskog tipa XVIII. vijeka: a je obično otvoreno odozgo i ima dugo stablo sa zavijutkom na donjem kraju, д od dva gotovo paralelna poteza, koji se ne sastaju gore, i s dugim

nožicama, к s odvojenom kukom i drugi visoki oblik s niskim usjekom, ц sa zavinutim i otegnutim repićem, ч u obliku plitke četvorke ili sedmice, и i м kurzivnog oblika sa zaobljenim prelomima odozdo, *debeli jer* s otegnutim krakom, у samo kao ȣ. Upotrebljavaju se akcenti.

Naslovi su pisani žućkasto-crvenom tintom, koja se upotrebljava i u crtežima.

Sadržaj

1. Na početku je veliki magijski krug sa petolistom unutra; potezi su povučeni šestarom. U listovima su ispisana slova: ѡ, н, dolje – ıс. Gornji je dio crteža otkinut.

2. *Тропаръ стмоу Николе.* Правило вери и ѡбразъ кротости, возъдеръжанію оучителеи, ıавитъ те Г(оспо)дъ стадоу своемоу ıаже вещемъ истенъна . . .

3. *Молитва стихъ апостолъ.* Светіи апостоли Петере и Павъле, ви есте земъніи човеци и небесъніи анъгели, аще свежете на земъли боудоутъ и на небеси, аще разъдрешите на земъли боудоутъ разъдрешенъна и на небеси. Свежите роуки и ноги, оуста заградите вещицамъ, чоперъницамъ и мазамицамъ, и васакомоу доугоу (!) нечистомоу, да не могоу наоудити рабоу божію Иѡваноу и васемоу домоу и благоу его богоданъномоу на веки аминъ.

4. *Еуглíе .ӑ. васкресъное.* Во време ѡно едининадесете оученици идоше во Галилею гороу . . . (Мт. XXVIII, 16–20).

5. *Еуглíе ѡт страха.* Во време ѡно важъшоу (!) Ісоусови ва кораблъ . . . (Мт. XIII, 23-27). Сіи светіи еуглíе равомъ (!) божіимъ Григоріе и васемоу домоу на веки аминъ.

6. Osam magijskih krugova s crtežima i raznim inicijalima unutra i s natpisima iznad njih (crvenom tintom):

Печатъ анъгелъ Мигаиле Гавріле Оуриилe Рагоуиле васададъ Мисовеле Ананеи

Ispod toga: Светіи анъгели и аръганъгели на помощъ боудите рабоу божію Николе на веки аминъ.

7. *Молитва к Г(оспо)доу Бгоу.* Ваистенъно достоино и праведъно и праволепъно Г(оспо)демъ нашимъ Ісъ Гристомъ поставлеемо Мигаила аръганъгела да стережетъ житъ грсътіıанъскихъ на нивахъ, да диıаволъ не иматъ ѡбласти надъ нимъ. Г(оспо)дъ клетъвою прідетъ великою са ѡтцемъ и Светимъ Доугомъ, ıако діıавола проженетъ с(ве)тою Троицею да имат ѡбласти на нивахъ: заклинаю те діıаволе Б(о)гомъ живимъ распетимъ на керсте, и пречисътою Г(о)спождею ѡброученъною Иѡсифови, заклинаю те діıа(воле) рожъдествомъ Б(огороди)ци: заклинаю те діıа: благовещеніемъ Б(огороди)ци: заклинаю діıа: оусъпеніемъ Б(огороди)ци, заклинаю те діıаволе рожъдествомъ Гристовимъ, заклинаю те діıа: керъщеніемъ Г(оспо)днимъ, заклинаю те діıа: стретеніемъ Х(ристо)вимъ, заклинаю те діıа: воскресеніемъ Лазаревимъ, заклинаю те діıа: цветоносіемъ Г(оспо)днимъ, заклинаю те діıа восъкресеніемъ Гристовимъ, заклинаю те діıа: вазънесеніемъ Г(оспо)днимъ, заклинаю те діıа: боголепънимъ его преѡбраженіемъ, заклинаю те діıаволе д: еуглисти: ѦѦѦѦ подеръжащимъ н(е)бо и земълю: заклинаю те діıа: ѧ҃: патриıаръхи, заклинаю те діıаволе великимъ градомъ Иероусалимомъ ва немъ же почиваютъ васи праведъніи, заклинаю те діıа ѕ҃і: пророкъ, за(клинаю) діıа: ві҃ апостолъ за(клинаю): діıа: ѧ҃ моуч148: за(клинаю): діıа: ті҃і светих ѡтецъ иже ва Никеи, да не имаши ѡбласти на нивахъ и виградех (!), заклинаю те діıа: д҃: реками Филонъ, Геѡнъ, Тигаръ, Евратъ ѡбъходещимъ васоу васеленъною, заклинаю те діıа: г҃: ѡтрокъ Седахомъ, Мисахомъ и Аведенаго: заклинаю те діıа двема светилома иже сатвори Б(о)гъ соунъце д(ь)ню а лоуноу нощи, героувимъ и серафимъ исповеданіемъ и пеніемъ немолъчнимъ на веки аминъ.

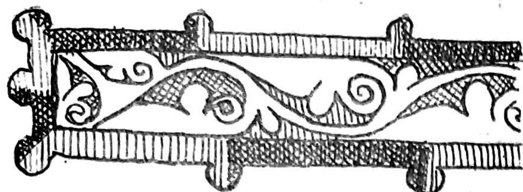
Сеи записъ да е на помощъ рабоу божию Воукаило Воученоу Воукъман, Иѡванъ, Григоріе, Николе, Илии, Иѡваноу, Тодороу, Максимоу на оумноженіе жита и пшеници и вина, пчелъ, ѡвецъ, козъ, кравъ, воловъ, конеи, свинеи и смокоу и пти(ц) доматих (!), да не имат(ъ) блага богоданънаго діıаволъ вредити на веки аминъ.

Isp. sličan zapis po rukopisu Rumjancevskog muzeja br. 400 objavljen od Lj. Stojanovića u Spomenik III, str. 195, br. 6.

8. Dolje je veliki magijski krug s crtežima sunca i polumjeseca unutra i s nekoliko slova, a sa strana odozgo riječi с҃тъ, с҃тъ.

Ako je rukopis nastao u sredini XVIII. vijeka, možda baš u vrijeme poznate srpske seobe u Slavenosrbiju 1752. god. (što se slaže s navedenim datumom sličnog vodenog znaka), njegov sadržaj dobiva poseban kulturno-historijski interes. Treba naglasiti, da nasuprot pomenima, koje nalazimo u crkvenim pomenicima, u ovom su zapisu citirana samo muška imena. Malo je vjerojatno, da bi na širokim praznim zemljama, gdje su naseljavani Srbi, od kojih su formirani srpski pukovi, u svakom naselju bili svoji sveštenici. Vjerojatnije je, da ih je bilo vrlo malo. Možda je baš za takvo naselje stvoren ovaj zapis sa troparom valjda od krsne slave, jednim nedjeljnim evanđeljem, koje bi trebalo da služi za praznično čitanje, jednim evanđeljem »od straha«, koji je morao da stalno prati tadašnje emigrante na putu kroz beskrajne stepe, pa jednom molitvom i jednom zakletvom protiv đavola, da ne uništi »bogodana blaga«, koja bi se dala na novom naselju steći.

(O seobi Srba iz Ugarske u Južnu Rusiju vidi: *M. Kostić*, Srpska naselja u Rusiji, Srpski etnografski zbornik, knj. 26, Beograd 1923. i *A. Solovjev*, Jugoslavenski pukovi u ruskoj vojsci XVIII veka, Rusko-jugoslavenski Almanah, Pančevo 1934, 69–75).

Evandelje
III c 7
XVI.v.

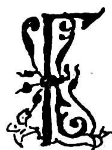

Triod iz Magelara
(IV d 13/II)
kraj XVI.-poč.XVII.v.

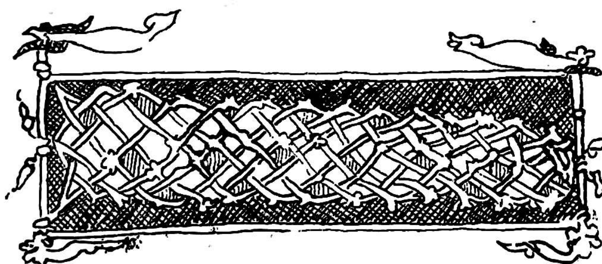

INICIJALI
CRVENI

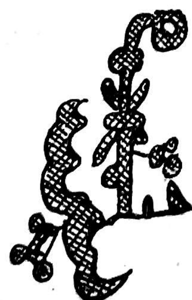

Psaltir popa Marka 1676.g. (III a 12)

Časoslov 1736.g.
(III a 11)

189

III c 15 (Kukuljević br. 734)

ПРОТОКОЛЪ ЦР'КВЕ БАСТАШКЕ ХРАМА СВЕТАГО ГЕОРГІА ВЕЛИКОМОУЧЕНИКА ВЪ ЛѢТО 1749-ТО МЕСЕЦА ДЕК. 30-ГО ПО ПОВЕЛѢНІЮ ИХЪ ПРЕОСВЕЩЕНСТВА ГОСПОДИНА ЕПИСКОПА ПАКРАЧКО-СЛАВОНИ'СКАГО, ГОСПОДИНА СОФРОНІА ІОАННОВИЧА, ІАКО СВЕЩЕН'НЫМЪ ЖЕ И МИРСКЫМЪ ПРЕДВОДИТЕЛЯ И НАЧАЛ'НИКА

Lit.: Ružičić, III, br. 20, str. 147; *Conev*, br. 128, str. 45. *Repr.* br. 123.

Papir 20,2 × 31,8; 94 lista (Ružičić pogrešno 130), od toga su prazni 1, 77 i 89-94.

Kurziv po 30–41 red; razne ruke. ȣ pišemo y.

U lijepom *uvezu* od kartona prekritog smeđo-crvenkastom kožom s medaljonom (Bogorodica) sprijeda i medaljonom – vinjetom otraga.

Sadržaj

f. 2: navedeni naslov i pregled sadržaja; f. 2v – prazan.

f. 3–30 v: *Часть первая ѡ кр'щеніи, въ себѣ младенцы съ родители и воспріемники, подобнѣ и возрасть совершенъ имоущыя, и свещен'ника кр'стившаго из'являющая* – zapisi od januara 1750. (u prvim je zapisima griješkom izostavljena kod godina na kraju brojka 0) do juna 1770. godine.

f. 31–57 v: *Часть вторая ѡ вѣнчаніи* – od januara 1750. do 20. jula 1770. g.

f. 58–76: *Часть третая ѡ умирающыхъ, въ ней же имена представлшихся христіанъ, мѣста коего и парохіи чіея, обояго полоу всякаго возраста, живщих въ правовѣріи* – zapisi od januara 1750. do 3. oktobra 1770. g.

f. 78–87: *Часть четвертая ѡ живыхъ, въ ней же парохіи (которая въ напредъ назначенна есть) описуются домы въ кіиждой веси, елико ихъ ѡбрѣтается і всякаго христіанина возрасть совершен'ный и несовершенный (обояго полу), юноши, отроцы, рабы и рабини: гакоже видѣти есть: домъ (им рекъ), совершенных мужеска полу число; и женска число; исповѣдали ся или ни; и праздника коего причастили ся; и есть ли законный бракъ; Подобнѣ младенцей число; рабовъ и рабинь число; исповѣдают ли ся и причащаютъ и идутъ ли въ ц'рковь или ни.*

U popisu na f. 78–80: selo *Bastasi Gornji* – 24 doma; f. 80–81: selo *Dolni Bastasi* – 13 domova; f. 81–82 v: selo *Vrieska* – 23 doma; f. 82 v–84: selo *Đurđinka* – 18 domova; f. 84–86 v: selo *Korenićani* – 41 dom; f. 86 v–87: selo *Dobra Kuća* – 7 domova. Ni u jednom domu nisam našao pomena »robova i robinja«, koje se navode u prednjem formularu.

f. 87 v–88: *Слово нравоучительное, гако подобаетъ вѣрному чистое и правое житие имѣти. Прочее же толикія бльгодати премше мы, вся бльгая* нудимсъ (!) творити. Slovo se prekida na riječima: Аще ли ѡт послѣдующихъ тебѣ вижду похищники и ласкатели ѡкресъ тебе ... f. 88 v–94 – prazni.

Zapis na f. 94 v: Сіа протоколъ мене јереа Павла Добрашевича подписао.

Prema »šematizmu pravoslavne srpske eparhije pakračke za godinu 1898. U Pakracu 1898.«, str. 50–51 stoji: »Parohija Bastaji Veliki je parohija III. razreda sa selima Bastaji Mali, Vrijeska, Dobra Kuća i Korenićani; crkva parohijska sv. velikomuč. Georgija podignuta 1785., obnovljena spolja 1880., a iznutra 1893. Matice crkvene od 1774.«

Prema tome, naš »protokol« predstavlja prvu knjigu ove parohije, te daje važne podatke: navodi još jedno selo *Đurđinku*, koja se ne spominje u kasnijem šematizmu, a nisam ga našao ni u Rječniku mjesta; osim toga već 1749. god. navodi postojeći hram sv. Georgija (koji je, prema šematizmu, podignut tek 1785.) – valjda raniji hram na mjestu sadašnjega.

190

III c 10

PROTOKOLI OPĆINE U TOPLOJ VAROŠI OD NOVOGA OD GOD. 1540.–1737. (RUKOPIS IZ 1776. GOD. LATINICOM I ĆIRILICOM, S BILJEŠKAMA DO 1794.) DEVET KNJIGA

Lit.: Conev, br. 136, str. 46. ȣ pišemo y.

I. *No 13 Topla* „аѱѳі. *1719. Почетка комунитади. Капитан Симо Милутиновићъ и суће. Копиіа ѡт провелећа Перашкога.* (Olovkom: »1540–1705«.)

Papir 22 × 31; 100 listova (9 folijiranih olovkom, 89 s originalnom folijacijom i 2 prazna na kraju). Rukopis je čitav. Omot od pergamene.

f. 2–8 v (sprijeda): »Capitolar dell' pres[te]. Privillegio« – spisak od 111 isprava od 1540. do 1701. god., f. 9 je prazan.

f. 1–89 (izvornog teksta): prijepisi talijanskih isprava od 1540. do 1705. god. Slavenskih isprava nema.

f. 1 v: potpis – Христофоръ Лумбардићъ Парохъ и надз. Топла 21 марћа 854.

II. *1718.–1739. Либро ωд комунитади топалске. Држава Новска. Прокуре пособне, учинене инбашадурим кад су слати по комунитада у Венецию, и друге копие.* (Prema sadržaju godina 1739. nije točna: treba 1793.)

Papir 20,2 × 28,5; 22 lista (2 prazna sprijeda i 20 folijiranih). U omotu od kartona.

9 akata – originali i kopije – 6 talijanskih i 3 slavenska, s ćirilskim bilješkama na poleđini. Akti su iz 1718.–1793. god.

Prednje korice, iznutra: Kupljeno od Mare Komlenović u Novomu.

Stražnje korice: otraga: Овои ие либро било украдено. Избави га Иjωаннъ Цвиетовићъ, Кап^{н}. од Ком^{н}. года 1804.

III. ҂аѱ҃їѳ (Olovkom: *1719–1724*). *ωд почетка комунитади. Нота Мокрине, Моидеж, Гатишевина, Сусћепан, Трбесин; колико е кућа и душа. Сућа Перо Лочић.*

Papir 19,8 × 29,8; 19 listova. U omotu od kartona.

1. 1–11: brzopisom – popis pučanstva u selima, koja su navedena u naslovu.

f. 12–15 – prazni.

f. 16: »Note« iz 1721. i 1724. god.

IV. ҂аѱ҃їѳ. (Olovkom: *1719–1784.*) *Почетка комунитади, капитан Симо Милутиновић и суће. Копиа книга що е ωтписуе и пише. Либро прво.*

Papir 20 × 29; 36 listova. Od f. 30 prema kraju – rupa zbog toga, što je papir istrunuo. U omotu od kartona.

Prijepis od 68 akata, od kojih je samo jedan na talijanskom jeziku, dok su ostali ćirilski.

f. 1: Хрістофоръ Лумбардићъ приложи.

Stražnje korice, otraga: Нађе га у туђе руке. Иjωаннъ Цвиетовић, года 1804.

V. *1747* (Olovkom: *– 1751*). *Либро ωд Новие феди за патруле ωд бродова комунитади ωд Топле државе Новске. Прво.*

Papir 20 × 28,7; 49 listova sa zasebno umetnutim talijanskim aktom iz 1723.–1729. god. U omotu od kartona.

Zapisnici kanzalira Matije Popovića iz 1747.–1751. god.

Stražnje korice, otraga: Ово либро бѣше погинуло, изнађе га Иjωаннъ Цвиетовић Кап^{н} од кому^{н}. года 1804.

VI. 1648 (Olovkom: *1744–1757*). *Либро ωд комунитади ωд Топле државе Новске. Копие ωд комесиуни своием посланицима.*

Papir 20 × 28,2; 12 listova. U omotu od kartona.

Prijepis akata iz 1744., 1748., 1753., 1760. i zasnici iz 1797. god.

f. 1 (prazan): Христофоръ Лумбардићъ.

VII. *1748* (Olovkom: *– 1750*). *Либро ωд комунитади ωд Топле, државе Новске. Копие ωд книга що се коме пишу и ωдписую. Либро друго.*

Papir 20 × 28,7; 24 lista. U omotu od kartona.

Prijepisi iz 1748.–1750. god. Od 48 akata 4 su talijanska, ostali ćirilski.

Na f. 1: Хріс. Лумбардић.

Stražnje korice, otraga: Бѣше изгублѣено, изнађе га Иjωаннъ Цвиетовићъ кап^{н}. од Кому^{н}. года 1804.

VIII. *1759 –* ҂аѱ҃їѳ. *Либро ωд комунитади ωд Топле, државе Новске. Копие ωд книга що се коме пишу и ωдписую. Либро четврто.*

Izvana na prednjim koricama bio je još jedan zapis brzopisom, od kojeg se može pročitati još samo: Стефан Jовановићъ канчил ...

Papir 20 × 29; 72 lista, ali tekst se nastavlja i na stražnjim koricama. U omotu od kartona.

Prijepisi 148 akata, od toga 26 latiničkih, ostalo je ćirilica: od 1759. do 1794. Prva dva lista – zaseban, dodan sprijeda, akt iz 1772. god. sa zapisom iz iste godine na prednjoj praznoj strani.

Zapisi

Prednje korice, sprijeda: navedeni podatak s potpisom St. Jovanovića.

Prednje korice, iznutra: На 8 аугуста 1769: по грчаско, у Топлои вароши ωд Новске. Данась скупи се зборъ на Топлу у цркву саборну светаго Вознесениıа Христова и избраше капетана и суће кои ће ниже бити зазвани, и прочиıе:

Иjаковъ Jакиненовићъ Кап^{н}.

Иωво Вучиновъ, Сава Лакетићъ, Мато Гоиковићъ, Jиωво Црногорчевићъ, суће а туале, Сава Мирковићъ канз-ръ.

f. 1: Хрістофоръ Лумбардичъ, парох и надз. Топла 21 марта 854.

Stražnje korice, otraga: nekoliko izblijedjelih, nečitljivih zapisa i potpisa.

IX. *Bez naslova.* Na pegameni prednjih korica zabilježene su samo godine: 1776–1786, 1780–1787, 1776 i 1775, te nerazumljive riječi »од утак ... од«.

Papir 21,6 × 30 sa žutom štampiljom mletačkog lava i originalnom folijacijom od 2. do 100. bez 1., 20. i bez listova 44–70, koji su nepažljivo, barbarski istrgani. Tekst je samo na f. 2–4, 11–12, 21, 42–43.

16 akata iz godina navedenih na koricama, ćirilica.

Na omotu iza korica: На овомę либру манкаху два листа нумерата: нумеръ први и нумеръ двадести. У ...... нумеръ четрдесетъ и думеръ шесетъ. У свем листи четире, нумеромъ 4.

U svesku je bila umetnuta ceduljica:

N. 9 года 1774 Марча е, На Крушевице грација ωд соли 1774
Марко Поповъ душе – Nr. 10
Соли кварте десетъ – Nr. 10

Іво Мандићъ главаръ.

Utisnut pečat s grbom.

191

IV b 52

ЛИБРО ѠД КОМУНИТАДИ ѠД ТОПЛЕ ДЕРЖАВЕ НОВСКЕ. (12. KNJIGA ZBIRKE) РЕГИСТРИ ѠД БУЛЕТИНА ЗА ПАСАПОРТЕ ОД БРОДОВА И МАЛИХ БАРАКА. ПОД Г(ОСПОДИНО)МЪ КАП^н АЛЕСАНДРОМ ВОИНОВИЋЕМЪ И СУЋАМА. ЛИБРО ВТОРО. 1797. (OLOVKOM 1797–1807, 1798–1799)

Lit.: Conev, br. 139, str. 46.

Papir 20 × 28,7; 45 listova. (Cijela sredina – od f. 13 do 39 – prazna.)

Pismo s različitim brojem redaka (na 1. strani – 28); kurzivna ćirilica sa utjecajem bosančice; 8 pišemo y. Ornamentike nema. Uvezano u karton.

54 akta ćirilicom, iz godina navedenih u naslovu.

Sadržaj

f. 1: Noi Cap^e Giudici della Comunita di Erceg Cas. Novo e Sua giuristione. Faciamo fede qualmente partono le Per(sonaggi) N. N. quale esuditto di S(ua) M(aest)a Inperialle ed in fede di che si sotto scriniamo ponendo il Nostro Sigillo.

На 10 марча 1807 бише конту.ти међу нимаа •славлено . . .

192

IV b 34

ЛИБРО ѠДЪ ФЕДИ ЗА ПАСАПОРТЕ ѠД БРОДОВА И МАЛІЕ БАРАКА ѠТ КОМУНИТАДИ ѠТ ТОПЛЕ, ДЕРЖАВЕ НОВСКЕ 1783. (10. KNJIGA ZBIRKE; OLOVKOM: 1783–1797)

Conev, br. 137, str. 46.

Papir 20 × 28,7; 90 listova paginiranih. Nedostaju 1–2 strane i 1 list iza str. 50.

Pismo s različitim brojem redaka; kurzivna ćirilica s utjecajem bosančice; 8 pišemo y.

Ornamentike nema. Uvezano je u korice od kartona.

Prijepis akata iz navedenih godina.

Zapisi

Prednje korice, iznutra: На 25 ѡтомбра 1790 сербски, на 5 новембра 1790. талиано: Данасъ бистъ данъ петакъ и проучи прокламу Маркето Фонтана поради дацие, да е узимъ Ристо Цотовићъ на Тренте.ну

(Drugom rukom): Данасъ бист данъ понећелникъ на 19 ћуна на 1799 серпски. Постави се г(осподи)нъ Капе(та)нъ ѡд Ком(унита)ди . . . . пода г(осподи)нъ кеп(ета)н Саво Лалетић на циело на збору ѡдабратъ Суђа Митарь Гоиковић, суђа Лесо Лубарђић, суђа Евто Вучетић, суђа Андриа Злоковић.

Кан(цела)р Глиго Петронић

Пот . . . тель

(Trećom rukom): Хріс. Лумбардић парох и надз.

193

IV b 31

ЛИБРѠ ѠД КОМУНИТАДИ ТОПЛЕ ДЕРЖАВЕ НОВСКЕ, РЕГИШТРИ ѠД СКУПНИХ ПОСАЛА. ПОД. Г-МЪ КАП^Н. АЛЕСАНДРОМ ВОИНОВИЋЕМЪ І СУЋАМЪ. ЛИБРО ПЕРВѠ. 1797. (11. KNJIGA ZBIRKE)

Lit.: Conev, br. 137, str. 46. *Album,* 125.

Papir 20 × 28,5; 17 listova (posljednjih osam – prazni). *Pismo* sa različitim brojem redaka (na 1. str. – 31); kurzivna ćirilica s utjecajem bosančice; 8 pišemo y. *Ornamentike* nema. Uvezano je u korice od kartona.

27 akata iz 1797. god. Počinje zapisom: Слава гс-ду Богу. На 21 ћиуна 1797, Сербскі у Новскоі вароши. Будући састали ми, кап^Н. и суђе циела Банкада, і сві главари ціелі збор.

Zapisi

Prednje korice, izvana: Принесено на г(оспо)дина Кап(ета)нь Лука Церногорчевића и м . . . . друзиема суђама 1806.

Prednje korice, iznutra: Хріс. Лумбардић.

194

IV b 56

NOVLJANSKI ZAPISNIK ZA IZVEZENU ROBU 1803.–1806.

Papir 20,8 × 30,8; 40 listova s originalnom folijacijom pored žiga, koji prikazuje mletačkog lava s natpisom »Camera Fiscal di Castelnovo«. Tekst je na listovima 2.–20.; prvi list i kraj sveske su prazni. Na prvih 11 listova preko mletačkog lava udaren je crni pečat.

Pismo sa različitim brojem redaka na strani – ćirilski kurziv; 8 pišemo y. Rukopis – jedna sveska – uvezan je u karton, prekrit žutom pergamenom.

Sadržaj: zapisnici za izvezenu robu, pod zasebnim brojevima, svaki s potpisima od 4 ili 5 sudaca i dolje od kancelara.

f. 2–10: brojevi 1–17 za vrijeme od 6. februara 1803. do 1. maja 1804. s potpisima kancelara Mihaila Radovića.

f. 10 v–18: brojevi 1–23 za vrijeme od 3. juna 1804. do 30. juna 1805. s potpisima kancelara Đorđa Popovića.

f. 18 v–20: brojevi 1–4 za vrijeme od 4. septembra 1804. do 24. aprila 1806. opet s potpisima kancelara Mihaila Radovića.

Zapis

Prednje korice, iznutra: Збор би на 12 ђуна 1803.

195

VIII 145

ОПЕРАЦИЈСКИ ДНЕВНИК ШТАБА II. АРМИЈЕ, ОД 8. ФЕБРУАРА ДО 28. МАРТА 1913. ГОДИНЕ

Papir 20,7 × 33,3; 110 listova s nesigniranom naslovnom stranom, signiranim stranama *351–508* i nesigniranom posljednjom praznom stranom.

Naslov u koricama: Операцијски дневник штаба II. армије почет 8. фебруара и завршен 28. мартом 1913. од стране 351 до 508, II књига, 2 свеска.

Plavi list ispred korica: (štampilja) »Штаб друге армије Бр. . . .«

II књига Операцијског дневника почиње са 351. страном, 2-га свеска.

Naslovna strana: Штаб Друге Армије Бр. . . . Друга књига Операцијског дневника Штаба II. српске армије у рату са Турском почиње са страном 351, и са догађајима од 8-ог фебруара ове године.

8. фебруара 1913. г.
Мустафа Паша

Командант
Почасни Ађут. Њ. В. Краља
Ђенерал
Степ. Степановић (с. р.)

Str. 351–352: Rubrike: Datum i stanje vremena, Mesto, Brojno stanje i sastav, Rad, Primedba.

1. у 7 сах. јутра депеше јављају . . .

f. 507–508: (28. марта 1913. год. Облачно и оморина целог дана. Мустафа паша.) Završuje se: Са ON = 1239 одговорено Дунавској дивизији да се одобрава предлог ON = 1030 о распореду дивизије у околини Врање после извршеног карантина.

Водио Операц. дневник
Ђенералштаб. пуков.
Мил. Зечевић (с. р.)

Командант
Почасни Ађутант Њ. В. Краља
Степ. Степановић (с. р.)

Ispod dnevnika za svaki dan: vlastoručni potpis đen. Step. Stepanovića.

U Dnevnik je umetnuto (ulijepljeno) 15 crteža vojne dislokacije.

196

III a 9/2

HOPOVSKI POMENIK IZ XVI.–XVII. VIJEKA

Papir 10 × 14,7; 32 lista. Ti su listovi bili slijepljeni po 16 komada u karton za korice »Hopovskog zbornika« (br. III a 9), te su pri restauraciji uveza ponovo razdvojeni i uvezani u zasebnu knjižicu. Iako su bili sastavljeni bez reda, opet se vidi, da su svi pripadali istoj bilježnici, – »pomeniku«, kuda su upisivana imena za pomen na liturđiji. Na f. 2 nalazi se gore natpis: »Вь свети помениkь«.

Pismo je od različitih ruku i, vjerojatno, iz različitog doba. Stariji po mom mišljenju pripadaju u XVI. vijek, mlađi – valjda čak u XVIII. vijek (na pr. na f. 13v: Варош Карловци. Писа се Воудрагь Рајаковићь).

Pomenik je očevidno pripadao Hopovskom manastiru. To se vidi iz zapisa, koji navode priloge

sv. Teodoru Tironu (na pr. f. 28: † Рече попь .... дати .л҃. грошь на благословеніе светомоу Өеωдωроу . . .); a u jednom se zapisu baš navodi Hopovo: Варош Коуч . . . . . Дабижив . . . . братъ Хоповоу, светомоу Өеодороу (f. 25). Pored toga većina sela, koja se navode u pomeniku, iz tog su kraja. To su: село Вепроуıача, Неωриһи, Блица, Кралевци, варош Краловци, село Хемоушиһ, село Врьбась, село Баиша, село Кеωкоуть, Омаговица, Баимакь, Соуботица. Ima i drugih mjesta kao varoš Коуч . . . (možda Kučevo); Секиһи (možda kod Prilepa?)

U svakom slučaju, ovaj je spomenik vrlo zanimljiv kako po svojim podacima o selima, koja su slala svoje priloge Hopovu, tako i po imenima priložnika (na pr. Воинь кнезь IАкчань?).

197

III a 17 (Kukuljević 543)

КОПИА ПОТВАРДА О(Д) ДУКАЛИ ЦЕСАРОВИ, BOSANČICA, 1699. GOD.

Lit.: Arkiv V, br. 41, str. 169; izd.: Pučki spisi *Mihovila Pavlinovića*, Zadar 1876; *A. Pavich pl. Pfauenthal*, Prinosi povjesti Poljica, Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, 1903, 251; *J. Koharić*, Nekoje »Dukale i privilegiji cesarski« iz župske škrinjice poljičke, Vjestnik kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva, god. V, Zagreb 1903, 228–232; isp. *Ivan Pivčević*, Povijest Poljica, Split 1921, 74–75. *Repr.* br. 157.

Papir 13,2 × 19,3; 8 listova.

Pismo po 23–27 redaka, bosančica novog pravopisa; ȣ pišemo y. Ornamentike nema. Godine 1950. rukopis je uvezan u platno.

Sadržaj: poljički privilegiji iz 1584.–1605. god. f. 1: navedeni naslov; f. 1 v – prazan.

I. f. 2: *Рудолво .ѣ҃. по божъоѣ милости одабрани цесар римски* вазда честити и краѣл од Ђерманиѣе, од Унгариѣе, од Боѣемиѣе, о(д) Далмациѣе, од Кровациѣе, од Славониѣе, арцидука од Аущриѣе, дука од Боргониѣе, маркеж од Маравиѣе, кнез од Тирола и Горицие.

Вирноѣ нашоѣ абреноѣ господи, папетану, вицекапетану, воѣводам, барѣактаром и осталим воѣником нашим, пишцем и коѣником, коѣи прибиваѣу на обрану Сеѣна града, и оним кои со околиши ѣнегова меѣаша примаѣу плаћу, поставѣленим заѣедно, али расасиѣленим, свима поздрав и милост . . . Car Rudolf potvrđuje privilegij, koji su Poljičani pred 67 godina (1567) dobili od cara Maksimilijana o slobodnom kretanju po Dalmaciji.

Дато из вортице наше краѣлевске у златноме Прагу на 15 веѣлаче године пороѣеѣна Господинова 1584.

Мисто печата цесарова Рудолво

Latinski tekst prema originalu objavio je *J. Koharić*, op. cit., str. 228 s netočnim podatkom, da je starinski hrvatski prijevod »štampan u Glasniku zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini g. 1903. br. 2. p. 251« (tamo je štampana Ferdinandova povelja).

II. f. 3: *Фердинандо по божъоѣ милости цесар римски* вазда честити, краѣл од Ђерманиѣе, Унгариѣе и Боемиѣе, арцидука од ц. Аущриѣе, кнез од Тирола и Горицие.

Нашоѣ вирноѣ абреноѣ господи капетану . . . поздрав ѣнима и милост.

Приказа нашему приведрому Величанству п. фра Хандриѣа Шпудичевиһ, болословац и проповидалац, апоклисар вирнога и драгога нашега пука од Поѣлиц, Подграһа и Жерновнице и од ѣнихови меѣаша у краѣлевини о(д) Далмациѣе под владаѣне арцибискупиѣе Сплицке . . . , da su Poljičani imali privilegije od cara Maksimilijana i Rudolfa iz 1584. i 1599. god. Car im ponovo potvrđuje, da imaju slobodu od rekvizicija i slobodu kretanja, isto tako kao i Vlasi, koji dolaze u Poljica, Podgrađe i u Žarnovnicu, i da nitko ne povrijedi ta prava »pod penu odmetništva i izgubljenja svoje karike i plaće i druge pedepse na volju našu i našega jenerala od Karlovca i kapetana Senjskog«, te da ove povlastice budu proglašene u Senju i prepisane u senjskoj kancelariji i vraćene Poljičanima, a Karlovački general i senjski kapetan da budu izviješteni o predmetu radi izvršenja; njima treba da se tuže Poljičani u slučaju povrede prava.

Дато у нашему граду од Фудембурга на 25 агуста године 1604.

Фединандо б. л. т. лаимнд.

Мисто печата цесарова.

Ovu je povelju prema oštećenom originalu bez datuma objavio u latinskom tekstu s netočno rekonstruiranim datumom *J. Koharić*, op. cit. 230–231. Hrvatski prijevod (isti) objavio je ibid. 231–232 s netočnim datumom 1664. Ranije je drugi prijevod objavio *Pavlinović*, op. cit. 70–71 s datumom »21 kolovoza 1604.« i kasnije *A. Pavić*, op. cit. 251 s istim datumom 1604. *I. Pivčević*, op. cit. 75 smatra Koharićevu ispravku za točnu, međutim iduća isprava Daniela Frankola iz 1605. god. izdana na intervenciju istog Spudičevića u izvršenju odluka navedenih u Ferdinandovoj povelji nesumnjivo potvrđuje točnost datuma, koji je naveden u Pavlinovićevu prijevodu i u našem rukopisu.

III. f. 4 v: *Isprava Daniela Frankola, kapetana senjskog od 15. juna 1605. god.*

Будуһи пришa прид нас, Даниѣла Франкола од Теста, виһника Римске царкве и ерцегове свитлости и капетана сеѣнскога п. фа Исукарсту отац фра Хандриѣа Спудиһевиһ, теолог и приповидалац, послан од Поѣличана с листом пр-га ерцега и привиѣели и патен-

тами отвореними цесарове и ерцегове с(ви)тлости, а послане удиѣле к мени и официѣу мому...

Ponavljajući sadržaj navedenih privilegija, kapetan naređuje njihovo izvršenje »pod izgubljenje života« i zapovijeda, da se odmah oslobode Poljičani, koji bi se negdje našli zatvoreni, kao i njihova roba, bez ikakva otkupa.

Ово ѣе изписано у канчилириѣи Сеѣнскоѣ на 15 ѣуна лита текуѣега 1605.

М. п. ц.

Даниѣел Франкол капетан од Сеѣна

Приказаше се ове кѣниге рипощо(ван)ому отцу фра Хандриѣи Спудиѣевиѣу по рипощ(ован)ому г(осподи)ну Даниѣелу Франколу капетану од Сеѣна, кои речени г(оспод)ин капетан, будуѣи достоѣним поклоном примио и прощио, напокон учини, да прид воѣници у граду Сеѣну буду проглашене.

Ѣах Ѣеролим Дарѣенто, Сеѣна канчилир, потварди, да ѣе ово истинит изпис изваѣен из матице у ѣезик словински.

Ѣах гувернадур Жането Бургадело из Омиша изтумачи право из матице латински и талиански у виру на ф̃. руѣна .ч̃х̃п̃ф̃. (= 9. rujna 1699.).

Frankolovu ispravu prema originalu izdao je *Koharić*, op. cit. 229–230, a na talijanskom jeziku s grij̇eškama u hronologiji objavljena je u Bullettino di archeologia e storia dalmata, XIX, 1896, na omotu str. 3–4.

198

IV d 113

POLJIČKI PRIVILEGIJI, BOSANČICA, XVIII. VIJEK

Nabavljeno 1950. godine.

Sveska od 17 listova. Papir 14 × 20.

Pismo: bosančica po 33–34 retka; novi pravopis; ѣ pišemo y. Ornamentike nema. Rukopis nije bio uvezan i stražnji su listovi vrlo oštećeni. Tekst je samo na prvih 5 listova; ostali su prazni. Sve je pisano istom rukom.

I. f. 1: .чхд. (= 1604.) на .л. луѣа у виѣницу Прегари.

Да терминазиун учиѣнена од рипоѣлуб ѣенога племиѣа нашега Микуле Донара на .і.д. децембра :чхг: када биѣаше пров(иду)р ѣенерал у Далмациѣу и Албаниѣу сада проштивену од стварих здол писаних, то ѣест: да заповидници од Далмацие не допусту унапридак, да иѣедан од провинцие Поѣлиц може бит позван по прогласенѣу, алити штридор ... нека им буду уждаржани привилеѣе друѓе крат допушѣиани од приведрога принципа... i t. d.

Оразио Томажи
нотар дуждеви.

Фране Контаринац по божѣоѣ милости дужд Млетак свима толико приѣатеѣлем колико вирнима, коима приѣе примерати ове дуждеве книге, даѣемо на знанѣе, да Орaзиѣо Томажи нодар дуждеви ки подписа книгу виѣнице од Прегари под дан .л. луѣа чхд. од уздаржанѣа како у ѣноѣ ѣест нодар дуждеви доброга гласа, подписима коѣега .... картам подати ѣие пуна вирно .... (па)лачи дуждевоѣ на .г. маѣ .чхкд. (= 3. maja 1624.)

II. f. 1 v–2: .чхпф. (= 1689.) на кв. ѣенара, Сплит. Ми Ѣеролим Корнар и прокуратор по приведроѣ републици Млетачкоѣ і провитур ѣенерал у Далмациу и Албаниу.

Вирност пуков од Поѣлиц прам приведроѣ републици укореѣнена у ѣнихових сарцих... Providur priznaje zasluge Poljičana za vrijeme rata s Turcima i izdaje ovo »свидочанство коѣе ѣоѣ буде служити за то веѣе приблизати се за достоити плаѣу и потвардиенѣе од приведрога принципа у виру«.

Izd. prema drugom prijevodu: *A. Pavić*, Glasnik zem. muz. u B. i H. 1903, str. 438 prema T. Erber, La contea di Poglizza, Zara 1896, 36–37.

III. f. 2 v–3: 1797. год. 13 маѣа. Алвиж Мучениго, по божѣоѣ милощи дужд млетачки.

Племиѣу и мудрому човику Ѣустину Риви, провитуру нашему ѣенералу у Далмациу и Албаниу, вирному, поѣлиубѣеному, поздрав и билиг ѣлиубави. Примивши под разглед принципов твоѣе различите информазиуни сварху пуков Поѣлиц, приказаних господству нашему по ѣнховима поклисари, ки сада придоше к овоѣ страни, нашао ѣе подобно шенат не кретати терминазиун од вас учинену и од нас потвардиену на 18 новембра 1705, коѣа облигаѣе опѣену ону плаѣати гроша триста на годину у скриѣну принципову... Pored toga senat potvrđuje poljičke privilegije i donosi odluku o primanju dvojice poljičkih poklisara.

Дато у Полици нашоѣ дуждевоѣ у ови дан 13 маѣа тисуѣа седам сто и седам. 1707.

Бартуо Ѣакомаци
нодар дуждеви.

IV. f. 3–3 v: 1707 г. у дан суботе на мисеца маѣа. Марко Антон Бигале, нодар, чини виру prijepisima poljičkih privilegija, i to: 1. isprave od 15. novembra 1537. g. s duždevom pozlaćenom bulom; 2. isprave od 30. maja 1604. g. s duždevom olovnom bulom; 3. isprave providura Jerolima Kornara od 22. januara 1689. g.; 4. isprave notara Bartula Jakomaca od 7. maja 1707. g. Kopije su učinjene za kneza Gargura Behovića i kneza Ante Rakujlića.

V. f. 4–4 v: (1647. g.) – чхмз. на 28 маѣа, в парви дан. Будуħи пришао овди у Омиш прис(ветли) и приузв(ишени) госп. Лунардо Фошкуло с оружѣем славодобитним од приведре републике од Млетак за ѣну провитур ѣенерал у Далмациу и Албаниу, и покле будуħ приузвисност ѣегова вазела Солин и Клис, ми кнези прок(урату)ри, воѣвода, канчилир и викариѣ од провинцие Поѣлиц с областиу и на име свих осталих од наѣвеħега до наѣманѣга подаѣемо се повоѣно под крило приведрога принципа и под послух и одреѣенѣе призвисности ѣегове, и кунимо се да ниѣедан од наѣмаѣнега од нас неħе прити на помоħ неприѣатеѣла карстианскога, нити иѣедного приѣатеѣства унапридак имати с Турцима... Poljičani se obavezuju, da će pomagati kod opsade Klisa, i mole potvrđenje privilegija i prijašnjih dohodaka: 12 dukata na mjesec vojvodi i po 6 dukata kančiliru, dvadesetorici knezova, četvorici prokaratura i vikariju.

За утвардиенѣе коих стварих прид ноге ѣнихова пощена имена би подписана ова карта од нашега канчилира, од опħене наше провинцие изабрана, по имену Андриѣа Иванишевиħа и печатиаена нашим печатом.

Фране Алберти коадѣетур
у приузвишеном ѣенералату.

Izd.: Bulletino di archeologia e storia dalmata, XIX, 1896, 13–14; *Erber*, Annuario dalmatico, II, p. 237–238.

VI. f. 4 v: (1647. g.) – Ово се уждаржи у дукалих послатих приузв(ишено)му г(осподи)ну ѣенералу Фошкулу од 14 ѣуѣна .чхмз.

Ежибициуни од Поѣличаних имаѣу бити примиене и хоħете их наговорити уздаржати се у доброѣ вири прам нами порад згода коѣе би могле прити, прокураѣуħи ѣосте ако би узмножито било имати коѣу сикуртар веѣу, од коѣе ствари регулати ħете се на мисту како будете владани од вашега разума, од нас меѣу то потвардуѣуħи се писмо, коѣега су вам учинили, и коѣи раздиѣлиу се у меѣаших од подобсѣине.

Ми Лунардо Фошкуло по приведру републику од Млетак прокаратур провитур ѣенерал у Далмациу и Албаниу.

Isp. Glasnik zem. muzeja u Bosni i Hercegovini, 1903, 410 i bilješka 2. i *M. Pavlinović*, Pučki spisi, 1876, str. 74–75.

VII. f. 4 v–5: Испунише напокон привирни Поѣличани ѣихово поставиенѣе под крило приведре републике, служеħи се нашему оружѣу на обсидннуħе колико како биаху обеħали ѣосте годисте просасто у писмо од ѣнихове ежиби, истомаценѣе од атештатих провинцие Поѣлиц, ми Катарин Корнерац по приведру републику од Млетак про(виду)р ѣенерал у Далмациу и Албаниу: велици и различити у свако вриме били су билизи вирности подане приведрому принципу од опħене провинцие Полѣици, да зато учини се достоѣна титула не само од прихрабености, да и од ѣлиубави. Многа и плодна била су у вриме овога рата дилованѣа оних прибиваоцих, кои доброволѣно сложи се се свему оному... (Tekst se prekida.)

Isp. *latinsko-talijanski rukopis br. IV a 88 – zbornik poljičkih privilegija.* Rukopis je s kraja XVIII. vijeka, ima 41 list.

f. 1–2 popis prijepisa privilegija od 1584. do 1783. godine.

Na kraju ovjerovljenje iz 1789. god. s pečatom.

Zapisi

f. 1: Дом Мате Струкиħа ѣе либар. Ови од истога ѣе, уписан ѣе, учинѣен, на арче, истога .. у све

Drugom rukom i tintom: А сада ово е либриħ мене дон Петра Кружиħевиħа из Звечана. дарова га е мени дон Мате Струиħ.

Treća ruka: а у истому либриħу уздаржи се испис од привилеѣи провинцие од Поѣлица.

»Vlasništvo Vjekoslava Kružičevića bogoslova iz Zvečanja Poljica g. 1895.«

199

VIII-243

SPISI IZ TUGARA U POLJICIMA, XVIII.–XIX. VIJEK

Zbirka je nabavljena od Mandića Marijana iz Poljica 1954.

1. *Matrikula bratovštine Truške* kapele Gospe od Začeća 1704.–1716. s bilješkama do 1779. Bilježnica 9,5 × 28,5 cm, 26 fol.; bez uveza.

2. *Računi i bilješke kurata truškoga 1799.–1811.* Bilježnica 9,5 × 28,2 cm, 12 listova, bez uveza.

3. *Dnevnik gospodarskih radova iz sela Truše 1809.–1828.* Bilježnica 9,5 × 28 cm, 20 listova, bez uveza.

4. *Dnevnik gospodarskih radova iz sela Truše 1810.–1827.* Bilježnica 10 × 28 cm, 42 lista, bez uveza.

5. *Dnevnik gospodarskih radova iz sela Truše 1809.–1825.* Bilježnica 10 × 28 cm, 48 listova, bez uveza.

6. *Dnevnik gospodarskih radova i težaka iz sela Truše, 1811.–1828.* Bilježnica 9 × 28 cm, 37 listova, bez uveza.

7. *Blagajnička knjiga iz Tugara 1739.–1748.* Bilježnica 9,5 × 27,5 cm, 6 listova, korice od kartona.

8. *Računi neke kućne zadruge iz 1739.–1749.* Bilježnica 9,8 × 28 cm, 12 listova, bez uveza.

9. *Računi iz 1739.–1748.* Bilježnica 9,8 × 28 cm, 8 listova, bez uveza.

10. *Računi i razna dugovanja 1745.–1747.* Bilježnica 10 × 28,5 cm, 6 listova, bez uveza.

11. *Bilješke o izdacima iz 1746.–1748.* Bilježnica 9,8 × 28,5 cm, 10 listova, bez uveza.

12. *Dnevnik izrečenih misa don Jure Kapitanića iz Naklica iz 1752.–1753.* Bilježnica 10 × 29 cm, 64 lista, sprijeda ostao sivi papir od omota.

13. *Dnevnik izrečenih misa dom Jure Kapitanića iz 1770.–1790.* Bilježnica 10 × 28,5 cm, 84 lista, uvez od kartona.

14. *Primici arača kneza Ante Kapitanića iz 1779.–1781.* Bilježnica 9 × 27,5 cm, 8 listova bez uveza.

15. *Računi don Ivana Novakovića iz Dubrave, ugovori o kupoprodaji založnica iz 1778.–1791.* Bilježnica 9,5 × 27,5 cm, 100 listova, uvez od kartona.

16. *Privatna bilježnica s medicinskim uputama na početku iz 1779.–1791.* Pisao Ivan Novaković i drugi. Bilježnica 9,5 × 28,5 cm, 16 listova, bez uveza.

17. *Računi don Ivana Gojsalića iz 1776.–1811.* Bilježnica 9,5 × 29 cm, 68 listova, uvez od kartona.

18. *Dnevnik misa.* Na početku druge bilješke ekonomskog karaktera i zapisi iz 1756.–1806. Bilježnica 9,5 × 28,5 cm, 140 listova, bez uveza.

19. *Knjiga dugova iz 1802.–1803.* Bilježnica 13,5 × 19 cm, 22 lista, bez uveza.

20. *Evidencija primitaka nekog župnika ili bratovštine od seljaka u Primorju iz 1810.–1823.* Bilježnica 19 × 28,5 cm, 21 list, bez uveza.

21. *Bilježnica o dohocima iz 1828.–1831.* Jedan arak (2 lista) 19 × 29 cm.

22. *Bilježnica o prodanoj robi i potraživanjima iz 1825.–1826.* Bilježnica 9,5 × 29 cm, 18 listova, u sivom omotu.

23. *Libar od urdina misa iz 1815.–1849.* Bilježnica 9,5 × 28,5 cm, 32 lista, bez uveza.

24. *Matrikula bratovština sv. Duha u Tugarima iz 1802.–1816.* Bilježnica 9,5 × 28 cm, 70 listova, uvez od kartona.

25. *Protokol župe Tugara za naredbe primljene od civilnih i crkvenih vlasti iz 1807.–1811.* Bilježnica 10 × 29 cm, 30 listova, u sivom omotu.

26. *Dnevnik misa don Matije Novakovića iz 1807.–1830.* Bilježnica 9,5 × 28 cm, 99 listova, uvez od kartona.

27. *Dnevnik misa don Petra Novakovića iz 1812.–1833.* Bilježnica 9 × 27,5 cm, 190 listova, uvez od kartona.

28. *Dnevnik misa iz Tugara iz 1830.–1849.* Bilježnica 9,5 × 27 cm, 164 lista, uvez od kartona

29. *Odlomak bilježnice don Juraja Novakovića iz 1779.–1796.* Jedan arak (2 lista) 20,2 × 30,2 cm.

200

I a 24 (Kukuljević br. 551)

КУНТИ ОД ЗЕМАЛСКИХ ДУГОВИ, ТЕСТАМЕНТИ ОД ПОЂЛИЧАНАХ, BOSANČICA, 1642.–1695. GOD.

Lit.: Arkiv V, br. 36, str. 169; *Conev,* br. 134, str. 46 s netočnim podacima. *Repr.* br. 155.

Papir 10,5 × 14,5; 133 lista (1 nesignirani sprijeda, 27 sa starom paginacijom i 5 naknadno paginiranih).

Pismo s različitim brojem redaka: na punoj strani 18–19; bosančica prelaznog tipa – kod *nj* i *lj* ђ je stavljeno ispred idućeg vokala – нђегова; ш, щ і шћ – рашћине; 8 pišemo y. Ornamentike nema. Rukopis nije uvezan.

Sadržaj: poslovne bilješke dom Petra Čotića o kupljenoj zemlji, o dužnicima, o »interesu« s raz- kupljenoj zemlji, o dužnicima, o imanjima dobivenim po testa- ličnim osobama, o imanjima dobivenim po testa- mentima, o zamjeni zemlje i o imanjima u raznim selima.

f. 1: Ово ђе кунат од ништо земле и рашћине Ђакубинића именованого Ускочилука и у Приморђу на .чфмв. (= 1642.). Продаше речени Ђакубинићи...

Zapisi

Prednji nesignirani list: У име Исуса амен. Дађ Г(осподи)н силу рукам мођим вођеже истрт сваки порок, да бе(з) скврни мисли и тила возмогу Теби работати. – Узложи Г(осподи)не на главу мођу шћит спасена Твоег ... брати се с дићаволским натечением. – Обили ме и очисти срце мође да у крви аганчођ убилени радост уживађу вичнуђу.

str. 9: З наме Бог свемогући.

str. 54: .чχцѕ. (= 1695.) ђенара на .и. Ово писах ђа дом Петар Чотић како слушах од уст г(осподи)на до(м) Марка ово, ча ђе писано мођом руком, и бих у ово време канчилир п(оштоване) жупе Пођлиц.

201

I c 53 (Kukuljević br. 578)

»IZVORNA PISMA I PRIJEPISI POVELJAH I LISTINAH KNEŽEVINE POLJIČKE, LATINSKI I HRVATSKI ĆIRILSKIMI PISMENI, 1334.–1672.«

Lit.: Arkiv V, br. 34, str. 169. Sadržaj se objavljuje u Starinama.

Sveska sa 56 posebnih spisa: spisi o odnosima Poljica s Venecijom i Austrijom; privatnopravni akti iz sela Srinjana i Sitnog; izvadak iz štamp. djela *G. Sagredo*, Memorie istoriche de monarchi Ottomani, 1697.

202

I c 52 (Kukuljević br. 577)

»ZAPISNIK KNEŽEVINE POLJIČKE, LATINSKI I HRVATSKI ĆIRILSKIMI PISMENI, 1772.–1774.«

Lit.: Arkiv V, br. 35. str. 169. Sadržaj se objavljuje u Starinama.

Sveska sa 65 posebnih spisa i privatnopravnih akata većinom o sporovima između seljaka iz Srinjana i Sitnog.

203

III d 6 (Kukuljević br. 466)

»PONZONI SFORZA, ARCI-EPISCOPUS SPLITSKI, NAREDBE ZA POLJIČKO I RADOBILJSKO SVEĆENSTVO«, 1617.–1622.

Lit.: Arkiv V, br. 40, str. 169. Sadržaj se objavljuje u Starinama.

Sveske od 71 lista: zasebni akti službene prepiske između splitskog espikopata i poljičkog svećenstva.

204

Ćir. I

SREDNJOVJEKOVNE ĆIRILSKE ISPRAVE: 12 ISPRAVA IZ BOSNE I DUBROVNIKA

Lit.: Sadržaj se objavljuje u Starinama. Vidi *Repr.* 131–136.

205

Ćir. II

SRPSKI SPISI I PISMA IZ SJEVERNIH KRAJEVA

Lit.: Inventar se objavljuje u Starinama. Vidi *Repr.* 117 i 128.

Pismo patrijarha Arsenija III – *Repr.* 117; majstorska diploma iz Pečuha 1776; Proglas feldmaršala Laci 1788; pismo Dositeja Obradovića, koje objavljujemo (vidi *Repr.* 128): *»Писмо Доситеа Обрадовића на капитана Шупликац-а, отца војводе српског Стеве, поклоњио Никола Бороевић, надпоручник у миру«.*

Pismo je na složenom listu 11,5 × 19. Postoji stari omot s njemačkom adresom: »Siessak, An den Hochedelgebohrenen Herrn Herrn Stephan Schuplikatz K. K. Kapitain zu Petrigna«.

Pored toga novi omot s naslovom, koji je naveden naprijed.

Sadržaj navodimo u cjelini:

Благородни високопочитаеми

Господин Капетанъ!

Вашомъ миломъ добротомъ непрестаете наслађавати мене, у чему даете ми ваше благородно сердце и лепу душу совершено познавати, за кое вам остаемъ чувствителнѣйше обвезанъ. Я ћу листъ вашъ съ толикомъ добротом и Благоволеніем къ мени написанъ како знакъ вашегъ любногъ прiятелства при себи хранити. Ми смо другъ мой и я лепо дошли, всегда о вашеи благохотности разговараюћи се; на кишу смо и молніе и громлявину и на саме громове како на богате дарове Свемогућему благодарити непрестаяли. Чада Ваша мила всесердечно поздравлямъ. Гдну Майору зету вашему молимъ мои умилнѣиши поклонъ обявити изволите мене у любови содержите, кои пребываᴹ

В: Благородія приданѣйши слуга

Досиѳей Обрадовић:

206

II d 81 (Kukuljević br. 277)

KOZMA STEPAN ARCIBISKUP, SPLITSKE VIZITE U MORLAKIJI

Inventar se objavljuje u Starinama.

5 različitih spisa iz raznog vremena: 1. vizitacije u Poljicima 1578.; 2. istraga iz 1595.; 3. istraga u povodu veza poljičkog svećenstva s uskocima iz 1605.; 4. izjava gener. vikara A. Bonfio iz 1605.; 5. vizite vikara Marasovića iz 1682.

207

Ćir. III

POLJIČKE ISPRAVE

Inventar se objavljuje u Starinama.

a) Stara zbirka od 75 akata iz XVI.–XVII. vijeka; b) 8 pisama poljičkih svećenika iz Ostrvice s kraja XVIII.–poč. XIX. vijeka; c) 7 poljičkih pisama iz XVII.–poč. XIX. vijeka iz Milčetićeve ostavštine; d) 293 akta i nekoliko fragmenata iz sela Dubrave; e) zbirka spisa iz Tugara, otkupljena 1955. god.

208

Ćir. IV

SPISI MARČANSKE EPISKOPIJE IZ XVII.–XVIII. VIJEKA: 69 SPISA

Inventar se objavljuje u Starinama. *Repr.* 112, 113, 115.

209

Ćir. V

CRNOGORSKO-BOKOKOTORSKE ISPRAVE IZ XVII.–XIX. VIJEKA: 50 SPISA

Inventar se objavljuje u Starinama. *Repr.* 124.

210

III d 81 (Kukuljević br. 407)

KOTORSKI I PRČANSKI RUKOPISI I LISTINE ĆIRILSKE 1717.–1805.: 25 SPISA

Sadržaj se objavljuje u Starinama.

211

I b 131 (Kukuljević br. 426)

PISMA DOM MATIJE SLADOJEVIĆA I SERDARA JOVE SINDIKA IZ MAKARSKE 1741./2.

Lit.: Arkiv V, br. 38, str. 169. *Repr.* 159. Sadržaj se objavljuje u Starinama.

4 zasebna pisma bila su sašivena u jednu svesku s »Ljetopisom znamenitih događajah« M. Martića, pod kojim je naslovom spis citiran u Arkiv V. Martićev spis izdvojen je pod zaseban broj I d 179.

212

Ćir. VI

TURSKO-MLETAČKE ISPRAVE

Djelomice izdao je Ljubić u Starinama X, 1878. Inventar se objavljuje u Starinama.

213

Ćir. VII

DUBROVAČKI SPISI IZ XV.–XVIII. VIJEKA: 21 SPIS

Inventar se objavljuje u Starinama.

214

IV c 46 (Kukuljević br. 814)

POSLANICA PAVLA ZORČIĆA, JERODIJAKONA I KASNIJEG VLADIKE 1663. GODINE

Lit.: *Conev,* br. 131, str. 45 (s netočnim podacima). *Repr.* br. 114.

Papir 20,7 × 31,5; 6 listova sa 2 dodana novija (sa latiničkom transkripcijom teksta) i sa po 1 nesigniranim listom sprijeda i otraga.

Pismo po 44 retka – kudravi kurziv druge polovice XVII. vijeka, s velikim inicijalima. Vodeni znak: Biskupski štap sa inicijalima H S.

Rukopis nije bio uvezan. God. 1950. uvezan je u tvrde korice.

Prvi, nesignirani list: naslov latinicom, rukom Kukuljevićevom – »Cod. Cirill. N. DCCCXIV. Poslanica Pavla Zorčića jerodijakona i kasnijega vladike s opravdanjem, zašto je ostavio vjeru iztočnu, a sjedinio se sa zapadnom, pisana g. 1663.«

f. 1: † Чстномоу въ свещен'но іноцѣхъ іеродіаконоу, Е῀ᶜ, радовати се съ братіами. Пріемамъ роукописаніе твоıе, и разоумель ıесам что ми пишешъ оу нıемъ, ıемоу же начело лажно и срѣда, въ кон'ци же нѣсть истина. Пръвіи глаголıеши оставльша ме хрістıански законъ, аз' же оуповаю на Бога, ıако ископалъ ıеси ıамоу и самъ въ ню паднеши . . .

f. 6 v: svršava: Писах лѣто господнıе ҂ахѯг, мѣсеца фервара, к҃ѕ дьнъ, оу Загрѣбоу. Грѣшни ıеродіаконъ Паvсеи Зорчић.

Ispod toga: Кои годи боуде ѡвай лист чатіѡ, нека зна, да е ѡво писано пръво моıега діач'кога наоука и школа, и зато ако ıе що припросто писано, и трѣбоуе поболшаніа, нека нитко не замера, ıере ѡнда нисмо знали, що е философіа и феологиіа. Idem qui supra.

Paulus Zorchich Episcopus
Svidnicensis V. Praelati Valachorum.

215

Ćir. VIII

RUSKI SPISI XVII.–POČ. XIX. VIJEKA: 5 SPISA

Lit.: Inventar se objavljuje u Starinama. Vidi *Repr.* 171 i 172. Jedan dio spisa objavio *V. Mošin,* Prepiska ruskog samozvanca Ivana-Timoške Akundinova s Dubrovnikom g. 1648. (Hist. zbornik IV, Zagreb 1952, 71–84).

216

Ćir. IX

RUMUNJSKE ĆIRILSKE ISPRAVE VOJVODA MIHNE I RADULA IZ 1586.–1650.: 6 AKATA

Inventar se objavljuje u Starinama. Vidi *Repr.* 173.

217

Ćir. X

ĆIRILSKE ISPRAVE SA KRAJINE IZ XV.–XIX. VIJEKA: 141 SPIS

Djelomice su objavljeni od *Ljubića* u Starinama X, od *Račkog* u Starinama XI–XII i od *R. Lopašića* u Bihać i bihaćka krajina, 2. izd. 1943., str. 247–248. Inventar se objavljuje u Starinama.

218

II d 106 (Kukuljević br. 315)

ŠIBENSKI ZBORNIK TURSKIH, MLETAČKIH I HRVATSKIH LISTINA IZ XV.–XVII. VIJEKA

Lit.: Conev, br. 149, str. 45 s pogrešnom signaturom. Sadržaj se objavljuje u Starinama.

15 zasebnih raznovremenih akata u zajedničkom omotu.

219

II b 122 (Kukuljević br. 414)

PRIJEPIS POVELJA OBITELJI PERAZIĆ U OPĆINI PAŠTROVIĆ, 6 LISTOVA, LATINSKI I ĆIRILSKI, 1804.

Sadržaj se objavljuje u Starinama.

POPIS ILUSTRACIJA

SADRŽAJ

Tehnička redakcija i oprema Radoslava N. Horvata
Korekturu izvršio Prof. B. Orlović
Štampano u tiskari Izd. zavoda Jugoslavenske akademije
Strojni slog Vladimir Lasić
Prelom Milan Glogovšek
Štampali Stj. Omerzo i Z. Galiaci
Uvezano u knjigovežnici Izd. zavoda Jugosl. akademije

